

Pingsályktunartillögur samþykktar.

1. Laun starfsmanna ríkisins.

Á 11. fundi í Sp., 26. nóv., var útbýtt:
Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til að greiða uppbætur á laun starfsmanna ríkisins [58. mál] (A. 101).

Á sama fundi var till. tekin til fyrri umr. Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Eins og kunnugt er, hafa undanfarið orðið almenningar kauphækkanir í landinu. Nú í lotunni hafa orðið frá 6 til 9% grunnkaupshækkanir. Nú hefur afstaða opinberra starfsmanna í launamálum verið íhuguð undanfarið í tilefni af þessu, og hefur að öllu athuguðu þótt réttmætt að leggja til, að starfsmenn ríkisins fái yfirleitt 6% uppbót á kaup, en sú undantekning verði frá þeirri reglu, að uppbætur í fjór- um lægstu launaflokkunum verði 9%, og þá einnig sams konar uppbætur greiddar á eftirlaun og lífeyri. Þessar uppbætur eru ætlaðar til samræmingar við þær kauphækkanir, sem þegar hafa orðið hjá öðrum en opinberum starfsmönnum. Það er gert ráð fyrir því í þessari þáttt., að þessar uppbætur verði greiddar frá 1. sept., og þykir það að öllu yfirveguðu sanngjarnt. Það hefur verið athugað, hvað þetta mundi auka útgjöldin, og mun það vera sem næst 10 millj. kr.

Eins og hv. þm. er kunnugt, hefur það undanfarið oft verið mikið álitamál, hvort ætti að breyta launum opinberra starfsmanna, þegar kauphækkanir eiga sér stað almennt. Og það er vitanlega mál, sem eiginlega sifellt þarf að vera að íhuga, þegar hækkanir eiga sér stað á annað borð, hvort þá sé ástæða til að breyta lögboðnum launum. Nú hefur það orðið að ráði að leggja til í þessari þáttt., um leið og gerð er till. um uppbæturnar, að sett verði á fót föst n., eins konar samvinnunefnd ríkisstj. og samtaka opinberra starfsmanna um þetta efni, og sé það verkefni n. að fylgjast með grunnlaunabreyt. almennt og gera till. um breyt. á grunnlaunum starfsmanna ríkisins, þegar n. þykir ástæða til.

Hér er stigið nýtt og mjög þýðingarmikið

Alþt. 1958. D. (78. löggjafarþing).

spor að mínu viti í þessum málum og efnt til stórauðinnar samvinnu ríkisvaldsins og þessara samtaka, sem ég tel heppilegast að sé sem nánust, þannig muni vera líklegast að finna heppilega niðurstöðu í þessum málum. Ég geri mér von um, að það geti orðið verulegt gagn að starfi þessarar n.

Það skal tekið fram, að það er samkomulag við stjórn Bandalags starfsmanna ríkis og bæja um þessar launuppbætur, sem hér er gerð till. um, og efni þessarar till. að öðru leyti.

Þá vil ég geta þess, að ríkisstj. hefur ákveðið að beita sér fyrir því, að uppbætur verði greiddar á ellilaun og örorkubætur, og er það mál í undirbúningi hjá þeim, sem það hafa með höndum sérstaklega í ríkisstj. og á hennar vegum, og mun fljótlega von á till. stjórnarinnar í því efni.

Nú væri það ákaflega æskilegt, að hægt væri að ákveða um þetta mál fyrir mánaðamótin, og mundi ég vilja fara fram á það við hæstv. Alþ., að það tæki afstöðu til málsins þannig, að það væri hægt, og tímans vegna ætti það að vera auðvelt. Ég mun gera till. um, að málinu verði vísað til hv. fjvn. Ég hef aðeins minnst á það við formann hennar, hvort hann gæti ekki átt þátt í því, að n. afgreiddi þetta mál í dag, þannig að það gæti orðið afgreitt frá háttv. Alþ. á morgun. Þá væri hægt — með naumindum þó — að koma því svoleiðis fyrir, að þessar greiðslur gætu orðið greiddar nú strax um mánaðamótin.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fjölyrða um þetta mál, því að þetta er í sjálfu sér ákaflega einfalt, þó að það sé talsvert veigamikilið, og gefur ekki ástæðu til málalenginga. Ég óska eftir því, að málinu verði vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 27. nóv., var till. tekin til síðari umr. (A. 101, n. 105).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 29 shlj. atkv.

Frsm. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Fjvn. hefur fjallað um þá till., sem hér er til

umr., og orðið sammála um að mæla með því, að hún verði samþykkt.

Það er alkunna, að á s.l. sumri og hausti hafa farið fram almennar breyt. á launakjör- um hinna ýmsu stéttarféлага í landinu. Ef hægt væri að tala um, að þar ríkti einhver megin- regla í, hversu mikil sú kaupbreyting hefur orðið, þá má telja, að aðalreglan sé sú, að hjá almennum verkamönnum og verkakönnum hafi orðið 9—9½% kauphækkun, en hjá herra launuðu stéttunum, iðnaðarmönnum og þeim, sem sambærilegt kaup hafa við þá, hafi yfir- leitt orðið um að ræða 6% launahækkun. Þál- till., sem hér liggur fyrir, gerir ráð fyrir því, að í fjórum lægstu launaflokkum skv. launa- lögum, í 12., 13., 14. og 15. launaflokki, fari fram launahækkun, sem nemur 9%, en launa- lög eru við það miðuð, að laun í 12. flokki séu sambærileg við almennt verkamannakaup. Í þeim flokkum, þar sem hærri eru launaskalar, þ. e. a. s. 1.—11. flokki að báðum meðtöldum, er gert ráð fyrir, að launahækkunin verði 6%. Hefur fjn. fallist á, að hér sé ekki um óeðli- lega hækkun að ræða hjá ríkisstarfsmönnum, miðað við það, sem skeið hefur almennt varð- andi laun annarra stétta.

Þá hefur n. aflað sér upplýsinga um það, að stjórn Sambands starfsmanna ríkis og bæja hefur fjallað um þessa till. og þær breyt. á launakjörum starfsmanna, sem hún gerir ráð fyrir, og hefur stjórnin fyrir sitt leyti fallist á það, að hér sé um viðunandi launabreyt. að ræða hjá þeim starfsmönnum, sem hlut eiga hér að máli.

Það hefur verið venja á undanförunum árum, að elli- og örorkulaun og yfirleitt bætur að mestu eða öllu leyti skv. l. um almannatrygg- ingar væru látnar fylgjast með almennum kaupbreytingum í landinu og oftast nær á þann veg, að a. m. k. elli- og örorkulaunin væru látin haldast í hendur við þær launabreyt., sem yrðu hjá lægst launuðu stéttunum, og því hefur það þótt nokkru máli skipta í sambandi við þetta mál, að það væri um leið tryggt, að hér yrði ekki gamla fólkið og það fólk, sem nýtur örorkulífeyris, skilið eftir og slitið úr samhengi við bæði hin almennu launakjör, sem stéttar- félög landsins semja um, og þau launakjör, sem ákveðin eru í launalögum. Því hefur n. aflað sér upplýsinga um það, fengið fullvissu um það, að ríkisstj. er í þann veginn að leggja hér fyr- ir Alþ. frv. til l. um breyt. á elli- og örorku- lífeyri og barnalífeyri og þeim lífeyrisgreiðslum almannatrygginganna, sem bundnar eru við þessa þætti, þannig að þessi laun verða vænt- anlega hækkuð líka og frá sama tíma, 1. sept., eins og laun opinberra starfsmanna verða hækkuð skv. þeirri till., sem hér liggur fyrir. Það hefur hins vegar ekki þótt hlýða að af- greiða elli- og örorkulaunin með þáttill., þar sem ríkissjóður er ekki einn aðili um þær greiðslur, heldur eiga þar hlut að máli einnig bæjar- og sveitarfélög og sömuleiðis hinir tryggðu sjálfir með iðgjöldum sínum, og þykir því þurfa við lagabreyt. til þess að koma þeim málum í kring, og því verður þetta hér ekki al- veg samferða. En ég hygg, að það muni engu

breyta um framkvæmdina, að nálægt næstu mánaðamótum muni hvort tveggja þetta koma til framkvæmda, þannig að launabætur verði í desembermánuði greiddar fyrir síðasta þriðj- ung ársins, þ. e. a. s. frá 1. september.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 35 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 34 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 107).

2. Efling landhelgisgæzlunnar.

Á 1. fundi í Sp., 13. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um eflingu landhelgisgæsl- unnar og aukna vernd íslenskra fiskiskipa [5. mál] (A. 5).

Á 4. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti.

Á þessu ári eru liðin 45 ár, síðan baráttan fyr- ir íslenskri landhelgisgæzlu var fyrir alvöru hafin. Þingi og þjóð var þá orðið ljóst, að ekki yrði til frambúðar við það unað, að Danir færu með þann þátt íslenskrar réttarvörzlu, sem fólgin var í gæzlu landhelginnar. Rányrkja grunnmiðanna stefndi lífshagsmunum lands- manna í geigvænlega hættu.

Árið 1913 flutti þáverandi þm. Ísafjarðar, sr. Sigurður Stefánsson í Vigur, frv. um stofnun Landhelgisjóðs Íslands. Var aðalatriði þess það, að af sektarfé fyrir ólöglegar veiðar í landhelgi skyldi stofna sjóð, er nefnist Landhelgisjóður Íslands. Skyldu ½ hlutar sektarfjárins og jafn- háar hluti af nettóandvirði afla og veiðarfæra landhelgisbrjótanna renna í þennan sjóð. Enn fremur skyldi ríkissjóður leggja sjóðnum til nokkurt framlag á ári. Landhelgisjóðnum skyldi varið til eflingar landhelgisvörzlu Íslands fyrir ólöglegum veiðum.

Fr. v. þetta fékk mjög góðar undirtektir á Al- þingi og var samþ. nær óbreytt í báðum þing- deildum og afgr. sem lög á þessu sama þingi. Má segja, að með því hafi grundvöllur verið lagður að þeirri mikilvægu breytingu, að Ís- lendingar tækju landhelgisgæzluna í eigin hendur. Með þeirri ráðstöfun á sektarfé, sem hin nýju lög gerðu ráð fyrir, var fenginn tekju- stofn, sem skapaði möguleika á skipakaupum Íslendinga til landhelgisgæzlunnar.

Áður en ég rek nokkuð þróun hinnar íslensku landhelgisgæzlu, vildi ég leyfa mér — með leyfi hæstv. forseta — að lesa hér stuttan kafla úr ræðu flm. fyrrgreinds frv. við 1. umr. í hv. Ed. 1913. Með þeim ummælum er varpað nokkru ljósi yfir aðstæðurnar í þessum málum fyrir tæplega hálfri öld, þegar þjóðin var að hefja baráttu sína gegn rányrkjunni og fyrir vernd íslenskra fiskimiða. Undirtektir Alþingis undir

frv. um stofnun landhelgisjóðs bera einnig glöggvitni um þá framsýni, sem mótaði afstöðu þingsins í þessu stórmáli — Flm. frv. komst m. a. að orði á þessa leið:

„Það eru veiðisPELL botnvörpunganna í landhelgi, sem hér eru aðalatriðið. Vegna þeirra er hin mesta nauðsyn á, að grunnmiðin séu vernduð sem allra best. Þess eru óteljandi dæmi, að botnvörpungar hafi með lögbrotum sínum gerspíllt veiði landsmanna á landhelgisvæðinu. Þótt ágætur afli hafi verið á grunnmiðum, hefur hann horfið með öllu, þegar botnvörpungar komu þangað. Þetta stafar eigi svo mjög af því, að fiskurinn fælist botnvörpungana, heldur hinu, að þeir söpa botninn á fáum dögum, svo að enginn fiskur er þar eftir. Ég veit, að margir greindir, gamlir fiskimenn vestra halda þessu fram. Það er eðlilegt, að fólki sárni að sjá öllum aflanum gerspíllt á 3—4 dögum á þeim einu sviðum, sem bátar geta sótt fisk á. Þetta gerir landhelgisveiðum ómetanlegt tjón.

Ég hygg því, að allir verði samdóma um nauðsyn landhelgisvarna. Bataútgæðinni riður ákaflega mikið á henni.

Til þessa höfum vér ekki þótt svo efnum búnað, að vér gætum tekið landhelgisvarnir vorar að oss. Danir hafa, sem kunnugt er, haft þær á hendi og notið hlunninda frá oss í staðinn. Þeir mega veiða hér í landhelginni sem landsins eigin börn, og þeir hafa auk þess fengið nokkurt fé fyrir. En þessi vörn þeirra hefur alla tíð verið ófullkomin og ófullnægjandi, og hún verður það æ því meir sem botnvörpuútvegurinn vex. Ég hef enga trú á því, að Danir vilji leggja fram meira fé til þessara varna en þeir hafa gert til þessa. En þá liggur fyrir sú spurning, hvort vér eigum enn árum saman að horfa upp á það, að grunnmiðum vorum sé spíllt, án þess að hefjast handa til þess að létta af landinu slíkum ófögnuði. Mér finnst þingið ekki geta lengur hlýtt allsendis aðgerðarlaust á hinar sáru kvartanir þjóðarinnar eða sjómannaástandinnar um veiðisPELLIN í landhelgi vegna ónógra landhelgisvarna. Það hefur oft verið sagt, að það mætti koma þessum vörn-um við á ódýrari hátt en Dönum hefur tekizt. En löggjafarvaldið hefur aldrei gert neitt verulegt í þessu efni né hafizt handa til að taka að sér varnirnar. Af þessum ástæðum, sem nú eru talðar, hef ég leyft mér að bera frv. þetta fram fyrir hina hv. deild. Hér er nú að vísu ekki farið fram á, að þingið hefjist handa til svo skjótra framkvæmda í þessu máli sem æskilegast hefði verið, heldur aðeins að vér nú þegar gerum ráðstafanir til þess að geta innan skamms búið oss undir að hafa hönd í bagga með landhelgisvörninni. Og mér þótti þá liggja beinast við að nota það fé, er landssjóður fær sem sektarfé fyrir brot gegn lögum um botnvörpuveiðar í landhelgi. Það má ef til vill segja, að það sé ekki mikið fé, sem fæst með frv. þessu, þótt að lögum verði. En ég vona, að eigi líði á mjög löngu, áður en vér getum tekið til starfa. Þetta sektarfé hefur verið æði mikið sum árin. Ég hef fengið skýrslu frá stjórnarráðinu um þessar sektir. Síðan um aldamótin hafa þær numið 322237 kr. Það er auðsætt, að

ef fé þessu hefði frá byrjun verið ráðstafað eins og fram á er farið í frv. þessu, þá hefðum vér nú getað tekið allverulegan þátt í landhelgisvörninni.

Það er ákveðið með lögum 10. nóv. 1901, að $\frac{1}{2}$ hluti landhelgissektanna gangi í Fiskveiðasjóð Íslands. Þessu er ekki breytt í frv. mínu, heldur er ætlað til, að afgangurinn, $\frac{1}{2}$, renni í Landhelgisjóð Íslands.

Alþingi getur sjálft ráðið því, hvenær sjóður þessi tekur til starfa. En ég tel engan vafa á, að landið geti tekið þátt í strandgæzlu eftir 5—6 ár, ef sektirnar verða svipaðar og að undanfögnu. Mér hefur verið sagt af mönnum, sem kynnt hafa sér þetta mál, að það mætti betur verja landið en nú er gert með tveimur skipum með botnvörpungsstærð. Þótt kostnaðurinn við þetta kunni að þykja mikill, þá er hins vegar svo mikið í húfi, að mönnum má ekki vaxa þetta of mjög í augum, og það er með öllu óviðunandi að horfa fram á ókomna tímann, ef ekki er gert eitthvað til að kippa þessu í lag.“

Þetta voru ummæli þm. Ísaf., sr. Sigurðar í Vigur, á Alþingi árið 1913. Hann lýkur máli sínu með því að benda á, að þótt kostnaðurinn við íslenska landhelgisgæzlu kunni að þykja mikill, þá sé hins vegar svo mikið í húfi, að með öllu sé óverjandi að hefjast ekki handa um framkvæmdir í málinu.

Það sannaðist fljótlega, að stofnun landhelgisjóðsins var hið mesta gæfuspor. Tekjur sjóðsins reyndust alldrjúgar, meðan Íslendingar höfðu engan eða lítinn kostnað af gæzlunni, og þjóðin eignaðist fyrstu varðskip sín fyrir fé úr landhelgisjóði.

Með sambandslögunum árið 1918 var svo ákveðið, að Danir skyldu annast landhelgisgæzluna við Ísland, þangað til Íslendingar kysu að taka hana í eigin hendur.

Árið 1920 kaupir Björgunarfélag Vestmannaeyja gufuskipið Þór til gæzlustarfa í þágu vélbátaflotans við Vestmannaeyjar. Nokkru eftir að Þór var kominn í eigu Vestmanneyinga, var tekið að nota hann jafnframt við landhelgisgæzlu og naut útgerð hans þá nokkurs styrks úr ríkissjóði. Var skipið vopnað með einni fallbyssu árið 1924. Árið 1926 keypti ríkisstj. Þór og gerði hann síðan út sem varðskip. Þór var þannig fyrsta íslenska varðskipið við Ísland. Var það skip 205 brúttósmálestir að stærð og ganghraði þess 8—8½ sjómíla á klst. Þór strandaði í árslok 1928 og eyðilagðist. En fyrsta skipið, sem ríkisstj. Íslands lét smíða til landhelgisgæzlu, var varðskipið Óðinn. Var hann 512 brúttósmálestir að stærð og gekk 13 mílur á klst. Hann var vopnaður tveimur litlum fallbyssum. Skömmu síðar var hafin smíði á varðskipinu Ægi, sem var tæplega 500 smálestir og gekk einnig 13 sjómílur á klst. Ægir kom til Íslands um mitt ár 1929 og er enn í notkun við landhelgisgæzluna. Eftir að gamli Þór strandaði, var annað skip með sama nafni keypt í hans stað, og var það notað við landhelgisgæzluna um nokkurra ára skeið, en bæði annar Þór og gamli Óðinn voru seldir.

Danir tóku þátt í landhelgisgæzlu við Íslandsstrendur allt fram til ársins 1939, er síðari

heimsstyrjöldin hófst. Þá kölluðu þeir varðskip sitt heim.

Í dag á íslenzka landhelgisgæzlan á að skipa sex skipum og bátum, en Þór, sem er 700 tonn á stærð og gengur 18 sjómílur, stærst þeirra og fullkomnast. Þá er Ægir, sem er 500 tonn að stærð og gengur 13 sjómílur. Ægir er, eins og áður er sagt, byggður árið 1929 og Þór árið 1951. Enn fremur hefur landhelgisgæzlan á að skipa varðbátunum Sæbjörgu, sem er 100 tonn að stærð, Óðni, 100 tonn, Mariu Júlíu, 130 tonn, og Albert, sem er um 200 tonn að stærð og er nýjasta varðskipið, byggt árið 1957. Loks hefur landhelgisgæzlan tekið vitaskipið Hermod á leigu til landhelgisgæzlu, en það er byggt árið 1947 og er um 200 tonn að stærð. Ganghraði þessara varðbáta er yfirleitt frá 9 til 13½ sjómíla. Er Albert sá varðbáturinn, sem bezt gengur.

Þegar landgrunnslögin höfðu verið sett árið 1948 og stefnan mörkuð í baráttunni fyrir verndun fiskimiðanna á landgrunninu umhverfis Ísland, var þáverandi ríkisstj. ljóst, að gera þyrfti raunhæfar ráðstafanir til þess að efla landhelgisgæzluna. Var þá gerður samningur um smíði varðskipins Þórs. Árið 1956 flutti því þessi varðskip skyldi byggt. Var sú till. samþykkt hinn 28. marz þ. á. og ríkisstj. veitt þar með heimild til þess að hefja undirbúning að smíði nýs varðskip. Í till. var jafnframt heimilað að verja fé úr landhelgisgjóði til byrjunarframkvæmda við smíði skipins. Þessi heimild hefur því miður ekki enn þá verið notuð, og ekki hefur verið hafizt handa um byggingu nýs skip. Er það mjög illa farið. Fyrirverandi dómsmrh. hafði einnig forustu um það, að flugvél var keypt í þágu landhelgisgæzlunnar. Var hún tekin í notkun árið 1955, og er það mál allra, sem gerst þekkja þessi mál, að mjög mikið gagn hafi orðið af henni við gæzluna. Það var fyrst árið 1952, eftir að hin nýja friðunarreglugerð hafði tekið gildi, sem notkun flugvéla hófst að ráði við landhelgisgæzluna. Voru þá fyrst í stað notaðar leiguflugvélar við gæzluna, en síðan hefur fluggæzlan verið skipulögð betur og er nú þýðingarmikill þáttur í landhelgisgæzlunni.

Nú, þegar fiskveiðitakmörkin hafa á ný verið færð út, að þessu sinni út í 12 sjómílur, má öllum vera ljóst, að ekki er minni þörf á eflingu landhelgisgæzlunnar heldur en þegar flóum og fjörðum var lokað og fiskveiðitakmörkin færð út í 4 sjómílur árið 1952. En því miður verður það að játast, að í þessum efnum stendur

ur þjóðin nú mjög vanbúin. Íslendingar eiga nú aðeins 2—3 skip af þeirri stærð og með þeim ganghraða að geta talizt sæmilega fær um að annast landhelgisgæzluna. Við erum því ekki miklu betur á vegi staddir nú en fyrir 20—30 árum, þegar við höfðum á að skipa tveimur sæmilega ganggöðum 500 smálesta varðskipum.

Að sjálfsögðu ber ekki að vanmeta þátt litlu varðbátanna í landhelgisgæzlu og við björgunarstörf. Þeir hafa oft gert mikið gagn og sjómenn þeirra og stjórnendur komið fram af röskleika og þrótti. En allt bendir til þess, að breyttar aðstæður krefjast stærri og ganghraðari skipa. Engum kemur auðvitað til hugar, að skip hinnar íslenzku landhelgisgæzlu séu byggð til þess að heyja stríð og standa í vopnuðum átökum við herskip stórvelda. Landhelgisgæzla okkar er fyrst og fremst í því fölginn að verja fiskveiðitakmörkin og grunnmiðin fyrir ágengni togveiðiskipa. Um skeið hafa íslenzk varðskip að visu staðið frammi fyrir kaldrifjuðu ofbeldi eins stærsta herskipafloða heimsins. Þau hafa verið hindruð í því að framkvæma löggæzlu á miðunum umhverfis landið. Smáþjóð eins og Íslendingar getur ekki miðað réttarvörzluna á fiskimiðum sínum við vopnuð átök við erlend herskip. En lífshagsmunir þjóðarinnar krefjast þess, að landhelgisgæzla hennar sé við venjulegar aðstæður fær um að verja fiskveiðitakmörkin og halda uppi lögakveðinni réttarvörzlu við strendur landsins. Sú réttarvarzla er snar þáttur í baráttu þjóðarinnar fyrir sjálfstæði sínu.

Í till. þeirri, sem hér liggur fyrir til umr. og flutt er af 10 þm. Sjálfstfl., er lagt til, að ríkisstj. láti nú þegar hefjast handa um byggingu nýrra og fullkominna varðskipa, enn fremur að leigja þegar í stað hentug skip til eftirlits og verndar fiskiskipafloða Íslendinga við strendur landsins og gera aðrar nauðsynlegar ráðstafanir til þess að bæjja þeirri hættu frá íslenzkum sjómönnum og skipum þeirra, sem átökin um fiskveiðitakmörkin hafa í för með sér. Skal ríkisstj. heimilað að verja fé úr landhelgisgjóði og ríkissjóði til framkvæmdar þessum ráðstöfunum.

Það er skoðun flm. þessarar till., að óhjákvæmilegt sé að framkvæma þær ráðstafanir, sem till. gerir ráð fyrir. Alþingi hefur þegar fyrir tveimur árum lýst yfir þeirri skoðun sinni, að þörf muni vera á byggingu nýs varðskip. Allt bendir til þess, að ekki verði komizt hjá því að byggja tvö ný skip af svipaðri stærð og með álíka eða meiri ganghraða en Þór. Verkefni landhelgisgæzlunnar hafa stóruaukizt með útfærslu fiskveiðitakmarkanna, og eftirlit hennar með bátaflothanum hlýtur einnig mjög að aukast með fjölgun báta og skipa. Gera má ráð fyrir, að nýtt varðskip, um 700 smalestir að stærð, búið fullkomnum tækjum, muni ekki kosta undir 25 millj. kr., miðað við núverandi verðlag. Er því hér um mjög veruleg fjáruútlát að ræða. En í þeirri örlagaríku baráttu, sem þjóðin nú heyr fyrir rétti sínum til verndar fiskimiðunum umhverfis landið, má engra framkvæmanlegra úrræða láta ófreistað, til þess að

unnt reynist að tryggja þennan rétt og halda uppi réttarvörzlu á íslenskum yfirráðasvæðum. Í þessu sambandi kemur vel til athugunar að afla landhelgisgjóði nýrra og aukinna tekna með sérstökum leiðum og létta þannig, ef unnt er, byrðar sjálfs ríkissjóðsins og útgjöld hans af landhelgisgæzlunni. Á s.l. ári mun nettó-kostnaður af landhelgisgæzlunni hafa numið um 16 millj. kr. Tekjur landhelgisgæzlunnar af sektarfé, björgunarlaunum og ýmiss konar aðstoðarstörfum, ásamt fiskirannsóknunum, munu þá samtals hafa numið um 3,5 millj. kr. Óhætt er að fullyrða, að þjóðin muni vilja leggja á sig eitthvert erfiði og fjárútlát til þess að efla landhelgisgæzluna. Á þarfir hennar hefur jafnan verið litið af skilningi og velvild af alþjóð. Til þess ber vissulega meiri nauðsyn nú en nokkru sinni fyrr.

Þá er það og ljóst, að mikil og uggvænleg hættu vofir yfir vélbátaflota Íslendinga og veiðarfærum hans, þegar hann hefur haust- og vetrarvertíð. Sú hættu stafar fyrst og fremst af hinum brezkku togurum, sem mörgum er stjórnað af mönnum, sem bera óvildarhug í brjósti gegn Íslendingum fyrir ráðstafanir þeirra til verndar íslensku fiskimiðunum. Á undanförunum áratugum hefur ágangur erlendra togara oft valdið íslenskum bátasjó-mönnum verulegu tjóni. Veiðarfærum hefur verið spillt, og íslenskir vélbátar hafa jafn-vel verið sigldir niður. Íslenskir sjómenn hafa farizt af völdum slíkra árekstra og stórkostlegt eignatjón orðið. Er þess skemmst að minnast, að á s.l. vori lá við borð, að brezkur togari sigldi niður lítinn vélbát út af Ísafjarðardjúpi. Það er því auðsætt, að sérstakar ráðstafanir verður að gera til þess nú, þegar skip landhelgisgæzlunnar eru önnunum kafin við sjálf gæzlu-störfin gagnvart erlendum landhelgisbrjótum, að vernda bátaflotann og veiðarfæri hans. Þess vegna leggjum við flm. þessarar þáttill. til, að leigð verði þegar í stað hentug skip til eftirlits og verndar fiskiskipafloatanum. Auðsætt er, að á vetrarvertíð verða slík eftirlitsskip með bátum að vera á öllum aðalveiðisvæðunum við strendur landsins.

Þá kemur það og til athugunar að auka fluggæzluna, bæði í þágu landhelgisgæzlunnar og vegna eftirlits með vélbátaflotunum. Margvislegar aðrar ráðstafanir er einnig hægt að gera til þess að bægja yfirvofandi hættu frá sjómönnum vélbátaflotans og veiðarfærum þeirra. Sérstaka áherzlu ber að leggja á bætt talstöðvasamband og aukna árvekni í notkun talstöðva, bæði um borð í bátunum og í ver-stöðvum þeirra. Auðsætt er einnig, að þörf er fyllstu varfærni og aðgæzlu af hálfu allra skip-stjórnarmanna bátaflotans gagnvart brezkum togurum. Loks má á það benda, að nauðsynlegt kann að reynast, að váttryggingarfélag hækkir greiðslu sína til fiskibátanna fyrir gagnkvæmar björgunarráðstafanir. Undanfarin ár hafa þeir aðeins fengið smágreiðslur fyrir slíka aðstoð, og hafa þær ekki verið í neinu samræmi við útlagðan kostnað við björgunarstörfin.

Það er skoðun flm. þessarar till., að það uggvænlega ástand, sem nú ríkir á íslenskum fiski-

miðum og skapast hefur með ofbeldisaðgerðum Breta, hljóti að vera þjóðinni hvatning til þess að standa sem bezt saman um landhelgisgæzlu sína og láta einskis ófreistað í því efni að tryggja sem bezt og raunhæfast eftirlit með íslensku bátaflotunum og veiðarfærum hans, sem mikil og geigvænleg hættu vofir yfir.

Efling landhelgisgæzlunnar hefur allt frá upphafi verið þjóðinni hjartfólgið mál, mikið hagsmuna- og metnaðarmál. Við megum ekki, þrátt fyrir það að íslensk réttarvarzla við strendur landsins hefur að verulegu leyti verið brotin niður með ofbeldi um nær tveggja mánaða skeið, láta undan fallast að gera nauðsynlegar ráðstafanir til þess að geta haldið uppi landhelgisgæzlu með fullum árangri við venjulegar aðstæður. Eins og íslenska þjóðin stendur öll sameinuð í baráttunni gegn rán-yrkjunni, eins verða nú þing- og stjórn að hefjast handa um skjótar ráðstafanir til eflingar íslenskri réttarvörzlu og lífsnauðsynlegu eftirliti með fiskiskipafloatanum.

Flm. þessarar till. vænta því, að hún fái góðar undirtektir og skjóta afgreiðslu á Alþingi. Í þessu lífshagsmunamáli þjóðarinnar getur Alþingi ekki skipzt í andstæða flokka. Í því skipti-ir aðeins eitt meginmáli, að standa trúan vörð um heill og hagsmuni alþjóðar.

Ég leyfi mér, herra forseti, að leggja til, að till. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjvn.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Aður en þessi tillaga verður athuguð í nefnd, vildi ég segja aðeins örfá orð. Það er í minum augum alltaf þakkarvert, að sýndur sé áhugi í þessu máli, og ég þarf hvorki af hálfu ríkisstj. né míns flokks að koma með neinar fullyrðingar um það, að við höfum áhuga fyrir þessu máli, það er fullkunnugt. En um það, sem gerzt hefur í málinu sjálfu, vildi ég segja það, að þegar ákvarðanir voru teknar um að færa út fiskveiðilandhelgina, sneri ég mér þegar til fjvn. til þess að fá heimild hennar — vegna þess að það var of seint að fá heimild þingsins — til að kaupa flugvél til landhelgisgæzlunnar og enn fremur til þess að staðfesta, að hún liti svo á, að í gildi væri sú heimild, sem hafði verið gefin með ályktun frá 1956, sem hv. frsm. minntist á, heimild fyrir ríkisstj. til að kaupa nýtt varðskip. Þegar bréf lá fyrir frá fjvn., leitaði ég til landhelgisgæzlunnar og óskaði eftir, að forstjóri hennar leitaði fyrir sér um kaup á skipi og flugvél. Það kom svo í júlí, að mig minnir, — ég hef nú ekki þessi skjöl við höndina, en nefndin fær þau að sjálf-söggðu til athugunar, þegar hún óskar, — í júlí skýrir forstjóri landhelgisgæzlunnar frá því, að það væri um tvær tegundir af flugvélum að ræða og hann gæti ekki ákveðið enn þá, þannig að hann væri ánægður með þær upplýsingar, sem lögju fyrir, hvora tegundina hann mundi velja. En viðkomandi varðskipinu gaf hann bráðabirgðaskýrslu, að fyrir lægi tilboð frá skipasmíðastöðinni í Álaborg, þar sem Þór er byggður og Íslendingar hafa skipt mjög mikið við, bráðabirgðatilboð um byggingu skips,

sem er svipað og Þór, en að ýmsu leyti allmiklu vandaðra, vélar taldar betri o. fl. Það varð svo niðurstaðan, að ég svaraði þessu bréfi strax og það um að fá það lægsta tilboð, sem hugsanlegt væri, og þann stytta tíma, sem hugsanlegt væri til þess að byggja þetta skip, og enn fremur að forstjórinn gæti ákveðið, hvað hann legði til um kaup á flugvél.

Það kom svo hér umboðsmaður frá skipasmíðastöðinni og kom með það lægsta tilboð og stytta afhendingartíma, sem hann taldi sig geta boðið, í september í haust, og þá var leit að til Hjálmarssonar um það, hvort tilboðið væri hentugt og skipið, og umsögn hans ýtarleg liggur fyrir um það. Hann taldi, að það kostaði mikinn drátt, ef skipið væri boðið út annars staðar, og vafasamt, að það fengist ódýrara, þó að það gæti hugsast, en mjög vafasamt með svona sérstök skip, sem hefðu verið smíðuð hjá stöðvum, sem hægt væri að treysta, að skipta um og afhendingartíminn mundi ekki fást jafnstuttur annars staðar. Eftir að fyrir lágu eindregin meðmæli frá forstjóra landhelgisgæzlunnar um að kaupa skip þessarar tegundar, sem hann hafði kynnt sér mjög gaumgæfilega, var ráðið að kaupa skipið, og afhendingartíminn er þannig, að það er fullgert á næsta ári, seinni hluta næsta árs.

Viðkomandi flugvélinni liggur það ekki enn þá fyrir. Það hefur verið reynt að fá flugvélinna þar, sem maður áleit að væri hægt að fá flugvélar ódýrt, en hefur ekki tekist, og er að sjálfsögðu hægt að gefa skýrslu um það til fjvn., ef till. verður vísað þangað, en framkvæmdarstjóri landhelgisgæzlunnar hefur talið, að það kæmi ekki að sök, þó að það drægist, — ég hef innt hann eftir því hvað eftir annað, — því að flugfélögin hérna, sérstaklega Flugfélag Íslands, hefðu alltaf flugvélar á reiðum höndum, en það sakaði ekki, þó að það notaði þennan umhugsunartíma til þess að athuga nánar um, hvaða vél yrði valin og hvar hún yrði keypt.

Ég sé nú ekki ástæðu til þess að gefa frekari skýrslu um þetta mál á þessu stigi, en þegar málið kemur í n., verður það vitanlega rætt þar, og þar er hægt að leggja fram þær upplýsingar, sem liggja fyrir í málinu.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Ég leyfi mér að þakka hæstv. forsrh. og dómsmrh. fyrir upplýsingar hans og undirtektir við till. okkar. Hann upplýsti, að hann hefði nú á þessu sumri hafizt handa um framkvæmd á þáttill. frá 1956 um byggingu nýs varðskips, enn fremur hefði hann freistað þess að afla sér heimildar til kaupa á nýrri flugvél til landhelgisgæzlunnar. Hvort tveggja þetta er mjög góðra gjalda vert, enda þótt ástæða sé til að harma, að ekki hefur fyrir verið snúið að því að framkvæma viljayfirlýsingu Alþ., sem gefin var fyrir nær hálfu þriðja ári. Værum við þá snöggt um betur á vegi staddir í þessum efnunum, ef strax hefði verið horfið að því ráði að leita tilboða í nýtt varðskip og láta byggja það. Enn fremur hefði ríkissjóði þá sparast mikið fé, því að það er alkunna, að með aukinni dýr-

tíð og stórkostlegum nýjum gjaldeyrissköttum hefur kostnaður við skipakaup og skipabyggingar aukist gífurlega. Engu að síður er ástæða til að fagna yfirlýsingu hæstv. ráðh.

Að visu má gera ráð fyrir því, eins og ég minntist á í frumræðu minni, að kaup á einu skipi nægi ekki. En undirbúningur kaupa á einu skipi er stórt spor í rétta átt, og þess verður að vænta, að ríkisstj. hafi samráð við yfirstjórn landhelgisgæzlunnar um það, hvernig þarfir hennar verði leystar á hverjum tíma, þannig að sem fyrst verði að því snúið að afla enn aukins skipakosts til þess að halda uppi réttarvörzlunni við strendur landsins.

Ég saknaði þess hjá hæstv. forsrh., að hann minntist ekkert á annan aðalþátt þeirrar till., sem hér liggur fyrir, nefnilega eflingu bátagæzlunnar. Það er hins vegar öllum landslýð ljóst og þeim bezt, sem gerst þekkja til, að stórkostleg hætta vofir yfir veiðarfærum bátafloans og sjómönnum hans á næstu vertíð. Ef svo fer fram sem nú er á miðunum, kann svo að fara, að í heillum landshlutum verði sjór varla sækjandi fyrir ágangi togara. Þess vegna legg ég mikla áherzlu á það, að hæstv. ríkisstj. og hv. fjvn., sem fær þessa till. til meðferðar, athugi þessa hlíð málsins sem allra fyrst og gerðar verði skjótar ráðstafanir til þess að fá báta eða stærri skip til þess að annast bátagæzluna.

Ég hef talað við fjölda sjómanna og útgerðarmanna úr ýmsum landshlutum um þessi mál, og þeir hafa allir verið sammála um það, að nú þegar yrði að gera ráðstafanir til þess að fá aukinn skipakost til þess að annast bátagæzluna. Það er staðreynd, að varðskipin og varðbátarnir eru öll í bili upptekin við landhelgisgæzluna, við það að skrá niður nöfn hinna erlendu landhelgisbrjóta og fylgjast með lögbrotum þeirra innan fiskveiðitakmarkanna.

Þess vegna er það algerlega óhjákvæmilegt, að nú þegar verði gerðar ráðstafanir til þess að leigja skip til bátagæzlunnar. Í sumum landshlutum hefst vertíð þegar í lok þessa mánaðar og byrjun næsta mánaðar, í öðrum ekki fyrr en í janúar, og þá verður að vera búið að ráða fram úr þessu vandamáli.

Ég vil svo endurtaka áskorun mína til hv. n. og hv. Alþ. um það að afgreiða þessa till. skjótlega og með jákvæðum hætti. Til þess ber brýna nauðsyn.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Það er viðkomandi kostnaðinum, vegna þess að skip hafa ekki verið keypt fyrr en þetta. Skipið er ekkert dýrara nú en það var, heldur ódýrara, því að kostnaður við byggingu skipa hefur lækkað, þó að íslenzku krónunum hafi fjölgað vegna yfirfærslugjalds, sem við tökum til annars.

Hitt atriðið, viðkomandi verndun flotans, það minntist ég nú ekki á vegna þess, að það er meira vandamál en svo, að það verði rætt um það í skyndi. Það er mál, sem þarf mikillar athugunar og ég hef nokkuð rætt við landhelgisgæzluna. Það hefði ég álitnið að væri atriði, sem þyrfti að ræðast ýtarlega við landhelgisgæzluna og í n. Það er vitanlega mikið

vandamál viðvikjandi gæzlu bátanna. Við sjáum, að það er ekki lítill vandi, þegar það er þannig, að mikið af okkar varðskipum er ekki stærra en það, að þau verða að gæta sín fyllilega fyrir togurunum, sem leitast við að sigla á þau, og herskipunum. Það er náttúrulega ekki auðvelt fyrir þau skip, ekki stærri, að veita öðrum vernd, og við sjáum, að þetta er mál, sem er vandamál víðar en hér. Það hefur hvað eftir annað hér á Íslandsmiðum og miðum Norðmanna verið kvartað undan yfirgangi enskra og rússneskra togara við norsk skip, og rísa óánægjuöldur mjög hátt út af því máli nú í Noregi. Eg er reiðubúinn til þess að koma og ræða það mál ásamt forstjóra landhelgisgæzlunnar við n., sem tekur þetta mál til meðferðar, fjvn., en álit ekki til neinna bóta að ræða það frekar á þessu stigi.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til fjvn. með 35 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 7. jan., var till. tekin til síðari umr. (A, 5, n. 136).

Frsn. (Pétur Ottosen): Herra forseti. Í nál. fjvn. um þessa till., þ. e. um eflingu landhelgisgæzlunnar og einnig verndun íslenskra fiskiskipa, er gerð grein fyrir því, af hverju það stafar, að nokkur dráttur hefur orðið á afgreiðslu till. hjá n. Um þær mundir, sem var á öndverðu þessu þingi, að till. var lögð fram og vísað til fjvn., var forstjóri landhelgisgæzlunnar staddur erlendis við samninga um byggingu nýs landhelgisgæzluskips, og tók það nokkurn tíma, að hann kæmi heim úr því ferðalagi. En mál þetta var þannig vaxið, að n. hlaut að hafa samráð og samræður við forstöðumann landhelgisgæzlunnar um afgreiðslu þess. Strax eftir heimkomu forstjórans ræddi fjvn. mjög ýtarlega við hann um þetta mál, og þær ráðstafanir, sem nauðsynlegt væri að gera fyrir vertíðina með því viðhorfi, sem við blásti þá um það, hvað skeð gæti, þegar allur fiskiflotinn væri kominn út á veiðar. Forstjóri landhelgisgæzlunnar gerði fjvn. mjög skýra grein fyrir því, hvernig hann hugsaði sér hagnýtingu landhelgisgæzluflotans, og taldi, að með tilliti til þess, hve mörg af landhelgisgæzluskipunum eru lítil og hafa mjög takmarkaðan ganghraða, þá mundi gæzla þeirra vera mjög miklum takmörkunum háð á hafi úti einmitt á þessum tíma og það mundi því verða nauðsynlegt, að gerðar væru í tæka tíð ráðstafanir til þess, að hægt yrði að auka landhelgisgæzluna, ef í harðbakka slær. Fjvn. var forstjóra landhelgisgæzlunnar alveg sammála um það, að hér yrði að gera ráðstafanir, eftir því sem frekast væru fong á, af okkar hálfu í þessu efni, með tilliti til þess, hve mikið Íslendingar eiga undir því að geta óáreittir stundað fiskveiðar einmitt á þessum tíma, og í öðru lagi með tilliti til þess að gera allar hugsanlegar ráðstafanir til þess að vernda líf sjómanna, sem að fenginni reynslu gæti orðið í allmikilli hættu,

þegar allur bátaflotinn væri kominn á veiðar. Forstjórinn leit þess vegna svo á, að nauðsynlegt væri, að tiltækt væri eitt eða fleiri gæzluskip, sem væru bæði stærri og ganghraðari en þau minni skip, sem í flotanum eru, og geri ég ráð fyrir, að þegar hafi verið gerðar ráðstafanir til þess að hafa tiltæka slíka aukningu á flotanum, ef til þess kæmi, að til hennar þyrfti að grípa.

Fjvn. leggur því á það mikla áherzlu, að hæstv. ríkisstj. í samráði við forstjóra landhelgisgæzlunnar geri allt, sem unnt er af okkar hálfu, til þess að tryggja veiðarnar á komandi vertíð.

Orðalagi tillgr. hefur verið breytt í samræmi við það, að bygging varðskipa er nú hafin, en svo var ekki, þegar till. var flutt hér á öndverðu þessu þingi. Það er niðurstaða fjvn. af athugun þessa máls að vænta þess, að ríkisstj. geri allar hugsanlegar ráðstafanir til þess að vernda aðstöðu vora við fiskveiðarnar og vernda líf sjómanna, ef svo verður að farið sem reynslan hefur sýnt að stundum hefur átt sér stað af hálfu þess herskipaflota, sem hér er við land, og þeirra togara, sem í vernd og gæzlu flotans eru hér að ólöglegum veiðum innan fiskveiðilandhelginna.

ATKVGR.

Brtt. 136 (ný tillgr.) samþ. með 35 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 35 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 154).

3. Námskeið í meðferð fiskileitartækja.

Á deildafundum 24. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þal. um námskeið í meðferð fiskileitartækja [20. mál] (A. 37).

Á 6. og 7. fundi í Sp., 29. okt. og 5. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Björn Jónsson): Herra forseti. Eg hef leyft mér að flytja ásamt hv. 2. landsk. þm. og hv. 6. landsk. þm. páltill. um námskeið í meðferð fiskileitartækja.

Efni till. er á þá lund, að skorað er á ríkisstj. að koma upp eigi síðar en fyrir næstu sildarvertíð námskeiðum fyrir skipstjórnarmenn á fiskiskipum, þar sem kennd verði meðferð fiskileitartækja og fræðsla veitt um gerð þeirra. Jafnframt sé ríkisstj. heimilað að greiða úr ríkissjóði þann kostnað, sem af þessu leiðir. Við flm. teljum, að hér sé hreyft nauðsynjamáli, sem geti haft nokkra þýðingu í þá átt, að betri árangur náist við veiðar og meiri afli verði dreginn að landi.

Eins og vera ber, erum við Íslendingar að jafnaði fljótir að bregða við, þegar um tækni-

legar nýjungar er að ræða, og svo hefur einnig orðið að því er varðar tæki þau, sem fjallað er um í þessari þáttill. Svo er nú komið, að nær allir togarar landsmanna eru búnir fisksjá, sem oftast munu vera tvær á hverjum togara. Og langflestir bátanna eru einnig búnir tilsvarendi tækjum, oftast með svonefndri asdic-útfærslu, sem gerir fært að leita fiskis, sem liggur nálægt yfirborði sjávar, og hentar því sérstaklega við síldveiðar. Árangur af þessum nýja búnaði fiskibátflotans hefur þegar reynzt mjög mikill, jafnvel svo, að hann ásamt með tilkomu veiðarfæra úr hentugri efnum en áður þekktust hefur valdið straumhvörfum í fiskveiðum okkar. Má fullyrða, að síldarvertið nú í ár hefði t. d. nær því algerlega brugðizt, ef flotinn hefði ekki verið stórlega betur búinn að veiðarfærum og hjálpartækjum en nokkru sinni áður. Á þorskveiðum með línu og net hafa einnig hin nýju tæki komið að ómetanlegu gagni.

Þrátt fyrir þetta mun það almennt álit sjómanna, að gagnsemi hinna nýju fiskileitartækja sé enn alls ekki orðin slík sem hún gæti orðið, og veidur vafalaust miklu um, að fiskimönnum hefur ekki verið veitt sú aðstaða, sem þeim er nauðsynleg, til þess að geta almennt náð hinni nýju tækni fyllilega á vald sitt. Nokkur fræðsla mun nú orðið veitt í sjómannaskólanum um notkun og gerð fiskileitartækja, en hún kemur að sjálfsögðu ekki að haldi fyrir skipstjórnarmenn almennt, sem lokið hafa sínu tilskilda námi.

Fiskiskipstjórum hefur verið nauðugur sá kostur að þreifa sig áfram því nær einir og óstuddir um notkun tækjanna, sem vitað er að er mikið vandaverk og engan veginn auðlært. Slíkar aðferðir verða að sjálfsögðu seinvirkar og geta orðið næsta kostnaðarsamar, bæði fyrir áhafnir bátanna og útvegsmenn, þar sem öll mistök og vanþekking leiða til þess, að minni afli fæst.

Þetta kemur glöggst fram í þeim ummælum, sem vísað er til í grg. till., þar sem einn mesti og reyndasti aflamaður bátflotans, Bjarni Jóhannesson, skipstjóri á m/s Snæfelli, kveður upp úr með þá skoðun varðandi höfuðorsakirnar til hins mikla aflamismunar síldveiðiskipanna, að þar ráði mestu um, að aflahæstu skipstjórnir kunni betur en aðrir að fara með hin nýju fiskileitartæki, og einnig að niðursetningu tækjanna sé í sumum tilfellum ábótavant. Þetta er áreiðanlega engin einkaskoðun, sem þarna kemur fram hjá hinum mikilsvirta fiskimanni, heldur er þetta almenn skoðun meðal sjómanna-stéttarinnar.

Við flm. þessarar till. teljum nauðsynlegt, að fiskiskipstjórar eigi þess kost að njóta beztu fánlegrar fræðslu um meðferð þessara hjálpartækja og að annað samræmist naumast almennum hagsmunum. Við höfum þá sérstaklega í huga, að einhverjir þeirra manna, sem mestum árangri hafa náð í meðferð tækjanna, yrðu fengnir til að annast þau námskeið, sem till. fjallar um, ásamt með sérfróðum mönnum um gerð tækjanna og viðhald þeirra.

Ég sé ekki ástæðu að svo komnu til að fjölýrða frekar um till., en vænti greiðrar af-

greiðslu hennar í þeirri n., sem hana fær til athugunar. Ég legg til, að það verði fjvn.

Pétur Ottesen: Herra forseti. Ég vil mjög taka undir með flm. þessarar till. um nauðsyn þess, að haldin séu námskeið í meðferð fiskileitartækja. Reynsla sú, sem við höfum fengið í þessu efni, bendir örugglega til þess, að notkun þessara tækja sé okkur ákaflega mikilsverð hjálp í því að efla aðstöðu okkar til fiskveiðanna. Og á þetta ekki sízt við um síldveiðarnar, eins og hv. 1. flm. þessarar till. gerði hér ljósa grein fyrir.

En ég vil í sambandi við þessa till. veita hér nokkrar upplýsingar, sem snerta verulega þetta mál. Og þær eru í því fólgnar, að Fiskifélag Íslands hefur þegar hafið leiðbeiningastarfsemi í þessu efni. Fiskifélag Íslands hefur um langt skeið haft á hendi og haldið uppi námskeiðum um margs konar fræðslu, er snertir fiskveiðarnar o. fl. Það hélt lengi uppi námskeiðum víðs vegar um land um fræðslu í stýrimannafræði, sérstaklega að því er snertir stýrimannafræði þeirra manna, sem stjórna minni fiskiskipum. Þetta hlutverk hefur nú sjómannaskólinn tekið að sér til fullnustu. Það hefur um 4 áratuga skeið haldið uppi námskeiðum í mótornfræði, einnig víðs vegar um land. Eitt slíkt mótornámskeið stendur einmitt yfir á vegum Fiskifélagsins hér í Reykjavík nú. Það hefur einnig haldið uppi námskeiðum í sjóvinnu og kennt ýmsar sjóvinnuaðferðir. Þessi námskeið hafa verið haldin á nokkrum stöðum.

Á s. l. vetri, í desember ætla ég það hafi verið, var einmitt haldið námskeið hér í Reykjavík til þess að kenna meðferð fiskileitartækja. Þetta námskeið sóttu 54 menn víðs vegar að af landinu, úr öllum landsfjórðungum. Og þar var kennd sú fræðilega meðferð þessara tækja, og fyrir þeirri fræðslu stóð Kristján Júlíusson loftskemtamaður, sem mjög hefur kynnt sér víðs vegar úti í löndum einmitt fræðilega meðferð þessara tækja. Þá var einnig leigður mótorbátur, þar sem farið var með þessi tæki hér út í flóann, og komust námskeiðsmenn þannig í kynni við þá praktísku notkun þessara tækja á hafi úti. Nú hefur verið ákveðið að halda á þessum vetri 4 námskeið til kennslu í meðferð fiskileitartækja, sitt í hverjum landsfjórðungi: eitt á Vestfjörðum, annað á Norðurlandi, þriðja á Austurlandi og fjórða námskeiðið er gert ráð fyrir að halda í Vestmannaeyjum. Þessi ákvörðun hefur þegar verið tekin af hálfu stjórnar Fiskifélags Íslands um fræðslu í þessu efni.

Þetta taldi ég mér skylt að gefa upplýsingar um einmitt í sambandi við meðferð þessarar till. hér á Alp., og ég vil þess vegna leggja það til, að fjvn., sem að sjálfsögðu fær þessa till. til meðferðar, kynni sér þetta mál enn nánar, fyrirætlanir og framkvæmdir Fiskifélags Íslands í þessu efni, með því að ræða við fiskimálastjóra um málið.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 7. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 37, n. 137).

Frsn. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Fjvn. hefur haft þessa till. um námskeið í meðferð fiskileitartækja til athugunar á nokkrum fundum sínum. Hún hefur leitað umsagnar Fiskifélagsins um till. og einnig átt viðræður við fiskimálastjóra um hana.

Það dylst engum, að námskeið í meðferð þessara tækja er nauðsynlegt að skipstjórnarmenn á íslenska fiskiflotanum fái, þannig að þeir geti, eftir því sem föng eru á, lært meðferð tækjanna. En þar kemur allmargt til greina, til þess að þau geti komið vel að notum, bæði að skipstjórnarmennirnir hafi þekkingu á gerð tækjanna og einnig hitt, að þeir geti hagnýtt sér þá vitneskju, sem tækin færa þeim. En hvorugt af þessu er eins einfalt mál og halda mætti að óathuguðu.

Fiskifélag Íslands gekkst fyrir námskeiði hér í Reykjavík á árinu 1957 í meðferð þessara tækja og hafði raunar á þessu hausti þegar áformað nokkur fleiri slík námskeið, en fjárhagsgrundvöllur fyrir þau var ekki tryggður, og má heita, að hann sé það ekki enn þá. Einu slíku námskeiði er nýlokið. Það var haldið nú á milli hátíða í Vestmannaeyjum, og sóttu það um 80 skipstjórnarmenn af fiskibátaflotanum þar, og standa vonir til, að þessir skipstjórnarmenn standi betur að vígi um notkun tækjanna eftir en áður. En fiskiskipafloki okkar er að sjálfsögðu dreifður um strönd landsins, og þarf að gera skipstjórnarmönnum, hvar sem þeir búa á landinu, kleift að geta notið þessarar kennslu, og hefur Fiskifélagið enda áformað að halda slík námskeið í öllum landsfjórðungum, þannig að ætla megi, að allir skipstjórnarmenn, hvar á landinu sem þeir eru búsettir, geti átt þess kost án verulegra óþæginda að sækja slík námskeið.

Það má þess vegna segja, að ef fjárlög hefðu verið til afgreiðslu á venjulegum tíma, hefði máske ekki verið eins nauðsynlegt að samþykka till. hér um. En með því að þau eru nú enn ekki komin til afgreiðslu fyrir árið 1959, þá þykir sjálfsagt og nauðsynlegt, að þessi till., sem felur í sér, eins og fjvn. hefur gengið frá henni í sinni brtt., heimild fyrir ríkisstj. til þess að greiða kostnað við þessi námskeið, verði samþ. nú þegar.

Fjvn. hefur gert brtt. við till., eins og hún var lögð fram, í samræmi við þær upplýsingar, sem ég hér hef gefið varðandi þá athugun, sem fjvn. hefur gert á málinu, og leggur n. einróma til, að till. verði samþ. í því formi, sem gert er ráð fyrir í nál. fjvn. á þskj. 137.

ATKVGR.

Brtt. 137 (ný tillgr.) samþ. með 32 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 32 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 155).

4. Niðursuðuverksmiðja á Akureyri.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um niðursuðuverksmiðju á Akureyri [36. mál] (A. 60).

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Björn Jónsson): Herra forseti. Allt frá þeim tíma, að síldveiðar hófust hér við land, hefur verið vitað, að síld, einkum smásíld, berst árlega inn Eyjafjörð allt inn á Akureyrarpoll. Kunna elztu menn við Eyjafjörð sagnir af því, er síldargöngur björguðu Eyfirðingum í vorharðindum og bændur fjölmenntu víðs vegar að til þess að afla heimilum sínum þessarar ágætu matbjargar.

Síldin var þá eingöngu veidd í landnætur og lagnet. Síðar komu herpinætur til sögunnar og þar með hin svokölluðu nótabrúk. Þau hafa síðan og allt til þessa dags verið fastur þáttur í atvinnulífi Akureyrarkaupstaðar. Hafa þau aflað nær allrar þeirrar beitu, sem verstöðvar við Eyjafjörð hafa þarfnast til línuveiða, og einnig að nokkru fyrir fjarlægari staði. Hefur svo verið um tugi ára. Vitneskja manna um árvissar síldargöngur í Eyjafirði er því engan veginn ný. En það er ekki fyrr en á síðustu árum, að nokkuð örugg vitneskja fæst um það, að þar er, oftast að minnsta kosti, um mjög mikið síldarmagn að ræða og að því er margir telja nær óbrigðult mikinn tíma árs eða jafnvel allt árið.

Eins og alkunnugt er, hafa einkum 2—3 síðustu árin orðið mjög miklar framfarir tæknilegar við síldveiðar, og koma þar einkum til nætur úr hentugri efnum en áður þekktust og nýtizku leitartæki. Gagnsemi þessara tækja getur þó hvergi orðið viðlíka mikil eins og innfjarðar, þar sem dýpi er ekki mjög mikið, og unnt er að kasta nótunum til botns eða því sem næst. Virðist hugsanlegt við slíkar aðstæður að ná mjög mikilli hlutfallslegri veiði, miðað við það magn, sem af er að taka, ekki sízt þegar við bætist, að veður hamla sjaldan veiðum.

Veiðimöguleikar á ungsíld þeirri, sem árlega gengur í Eyjafjörð, eru því áreiðanlega orðnir mjög miklir, ef til veiðanna er beitt hinum beztu tækjum, sem nú er völ á. Þessir möguleikar til stórfelldrar veiði hafa lítið verið notaðir til þessa. Hvort tveggja er, að lengst af hefur markaður verið bundinn að mestu við beitubörf verstöðvanna við Eyjafjörð og þar í grennd og nú síðari ár einnig lítillaga að auki við hræfnisöflun fyrir litla niðursuðuverksmiðju, sem framleitt hefur síldarsardínur fyrir innanlandsmarkað, og að fullnægjandi veiðarfæri hafa ekki verið fyrir hendi fyrr en á allra síðustu árum.

Í nóvember á fyrra ári varð sú breyting á, að nokkrir hringnótabátar hófu smásíldarveiðar á innanverðum Eyjafirði og stunduðu þær þar til í febrúarmánuði, en nótabrúk héldu veiðunum áfram þar til í ágúst mánuði s. l.

með nokkrum hléum. Mestöll veiðin var lögð upp til bræðslu í sildarverksmiðjunni í Krossanesi. Tók verksmiðjan að samanlögðu alls á móti 40 þús. málum, og mun útflutningsverðmæti þess magns að meðtöldum útflutningsuppbótum hafa numið 5—6 millj. kr. Þessi nýting á smásildinni verður þó að teljast algerlega ófullnægjandi, þar sem hér er um að ræða mjög verðmæta vöru til manneldis. Samkvæmt verðtilboðum erlendis frá, sem flm. er kunnugt um að liggja fyrir í niðursoðnar sildarsardínur, unnar úr Eyjafjarðarsild, mundi útflutningsverðmæti þess magns, sem fór til bræðslu mánuðina nóvember til ágúst s.l., hafa numið um 58 millj. kr., ef það hefði allt verið unnið í niðursuðuverksmiðjum, eða rúmlega elleufalt meira en raun varð á.

Það er vitað, að meginíð — 1954 voru það 72.3% — af heildarútflutningi niðursoðinna sjávarafurða í Noregi er sardínur svokallaðar úr bristlingi eða smásild. Þessar tvær tegundir af sardínunum hafa löngum verið aðalgrundvöllurinn undir vaxandi niðursuðuiðnaði Norðmanna, og hefur tilvera þeirra leitt til þess, að ýmsar aðrar tegundir hafa einnig verið framleiddar. Varla leikur vafi á, að ungsildin, sem hér veðist, er miklum mun betra hráefni til vinnslu en það, sem Norðmenn eiga kost á. Kemur þar sérstaklega til greina hærra fitumagn íslensku ungsildarinnar, sem mun vera hér 7—13% meiri hluta ársins, en í Noregi aðeins 4—6%, þegar bezt lætur.

Eins og ég áður gat um, starfar á Akureyri lítill niðursuðuverksmiðja, sem getur unnið úr um það bil 30 tunnum sildar á dag. Þrátt fyrir ófullnægjandi vélakost, lítið framleiðslumagn og ýmsa aðstöðu mjög ófullkomna hefur þessi verksmiðja framleitt nú upp á síðkastið til útflutnings, í smáum stíl að visu, og virðist ekki skorta mikið á, að sá útflutningur geti verið arðvænlegur. Lítil vafi er á, að framleiðsla í stórum stíl með nýtzku vélakosti mundi jafna metin að fullu.

Þá vaknar sú spurning, hvort um sé að ræða nægilegt hráefni til stórfamleiðslu og hvort markaðshorfur séu fullnægjandi. Að fyrri atvöldinu hef ég áður vikið nokkuð. Þó vil ég þar við bæta, að reynslan hefur sýnt, að veiðitími smásildarinnar er ætíð miklum mun lengri en nokkurrar annarrar sildar hér við land. Telja þeir, sem sérstaklega eru kunnugir innfjarðaveiði í Eyjafirði, að yfirleitt megi reikna með 6 mánaða veiðitíma, sem gefi gott hráefni til niðursuðu, en nokkurn tíma árs lækkar fitumagn sildarinnar svo, að hún verður tæpast nýtt til þeirra hluta. Þá má og benda á, að enda þótt ungsildargöngurnar séu einna best þekktar á Eyjafirði, er vitað, að hún gengur víðar inn í firði norðanlands, t. d. Skagafjörð, og virðist því engan veginn útilokað, að hugsanlegur aflabrestur í Eyjafirði yrði að einhverju bættur með veiði á nálægum slóðum.

Enn þarfnast það athugunar, hvort hagkvæmt væri, að slík niðursuðuverksmiðja fengist við framleiðslu annarra útflutningsvara úr sjófangi þann tíma árs, er hún gæti ekki framleitt sildarsardínur, og þá hverra. Um mark-

aðshorfur fyrir framleiðslu slíkrar niðursuðuverksmiðju verður ekki fullýrt að svo komnu. Hitt er vitað, að Norðmönnum tekst að selja sína framleiðslu, enda þótt þar sé um lakari vöru að ræða. Einnig er vitað, að tilboð um mjög veruleg kaup og stöðug liggja nú þegar fyrir og að kaupsýslumenn, sem forgöngu hafa haft um að afla þeirra tilboða, eru mjög bjartsýnir á sölumöguleika slíkrar vöru víða um heim.

Hér er ekki um að ræða lúxusvöru á borð við sumar vörur, sem vinna má úr norðurlandsild, heldur tiltölulega ódýra framleiðslu, sem getur orðið almenn neyzluvara í markaðslöndum okkar og því seljanleg í miklu magni. Flm. þessarar till. virðist allt benda til þess, að með því að koma upp fullkominni og stórvirkri niðursuðuverksmiðju á Akureyri, sem einkum væri ætlað að hagnýta smásildina í Eyjafirði, mætti skapa nýja útflutningsgrein, sem gefi milljónatugi í gjaldeyri og veitti jafnframt mikla atvinnu. Þessi útflutningsaukning fengist úr hráefni, sem til þessa hefur verið lítið notað eða þá á mjög ófullnægjandi hátt, en er auðveldara að afla en ef til vill nokkurs annars hráefnis, sem fiskiðnaður okkar byggist á. Á hinn bóginn er nauðsynlegt að undirbyggja slíka framkvæmd svo vel sem nokkur kostur er á, og því er þessi till. fram borin, að svo geti orðið, enda eru sumir þættir þeirrar athugunar, sem nauðsynleg verður að teljast, naumast á annarra færi en opinberra aðila.

Það er kunnugt, að niðursuðuiðnaður okkar hefur fram til þessa átt erfitt uppdráttar. Þar veldur áreiðanlega miklu um, að fyrirtækin, sem þann iðnað hafa rekið, hafa flest verið smá í sniðum og byggð af vanefnum, bæði fjárhagslega og þekkingarlega. Vegna smæðar fyrirtækjanna og þar af leiðandi hárs framleiðslukostnaðar hafa þau flest hlotið að byggja á innanlandssölu, en lítið sinnt útflutningsframleiðslu. Þó liggur fyrir, að nokkur fyrirtæki hafi framleitt einstakar vörutegundir til útflutnings á samkeppnisfæru verði. En allt eru þetta þó smáverksmiðjur, sem eiga fátt sameiginlegt með þeim miklu vélvæddu fyrirtækjum, sem víða eru í nágrannalöndunum og hafa með höndum þvílíka framleiðslu og taka yrði til fyrirmyndar, ef gera á niðursuðuiðnaðinn að atvinnugrein, sem verulega þýðingu hefði í útflutningsverzluninni.

Á því er ekki vafi, að allar nágrannabjóðir okkar, sem aðgang eiga að sildarmiðum, stefna í sífellt stærri mæli að því að auka og efla niðursuðu á þessu hráefni. Kemur þar m. a. til, að kröfur neytenda eru að breytast og stefna meira en áður að því að vilja fá vel frágengnar og þrífalegar vörur í smekklegum umbúðum, sem gefa traust geymsluþol.

Íslendingar þurfa að fylgjast með í þessari þróun og framkvæma nauðsynlegar breytingar smám saman, hliðstæðar þeim, sem gerzt hafa með hraðfrystingu þorsksíns og karfana. Slíkar breytingar munu ekki gerast í einu veffangi, heldur stíga af stíga. Og ekki er óeðlilegt, að áhugi beinist um sinn alveg sérstaklega að niðursuðu þeirrar sildar, sem ekki verður nýtt

viðunanlega á annan hátt, en veiðist jafnframt lengri tíma og með minni tilkostnaði en nokkur önnur sildartegund hér við land.

Enn er sú ástæða ónefnd, sem ekki sízt knýr á um aðgerðir í þá átt, sem þáttill. gerir ráð fyrir.

Eins og ég hef áður greint frá, er nú hafin með veiðunum s. l. vetur vinnsla smásildar í bræðslu, og miklar líkur eru til, að sú vinnsla fari mjög vaxandi á næstu tímum, ef ekki verða möguleikar á öðrum og hagstæðari vinnsluáferðum. Kynni svo að fara, að vaxandi bátafjölda, búnum stórtækum veiðarfærum, yrði beitt til veiðanna og að mjög miklu magni, e. t. v. hundruðum þúsunda mála árlega, yrði ausið upp. Að þróunin yrði slík, er næsta líklegt, þar sem veiðar í bræðslu hljóta alltaf að byggjast á miklu magni, ef þær eiga að geta borið sig fjárhagslega. En þegar þess er gætt, að hér er aðallega um að ræða eins og tveggja ára síld, sem vegur að meðaltali aðeins um tíunda hluta fullvaxinnar síldar, sést fljótt, að orðið gæti um að ræða veiðimagn, sem skemmt gæti allverulega hinar eiginlegu síldveiðar síðar meir. Er þar auðvitað bæði um að ræða skerðingu á þeim árgöngum, sem veiddir eru hverju sinni, og svo skerðingu á vaxtarmöguleikum síldarstofnsins, sem síðar kæmi fram.

Líkur hafa verið leiddar að því, að við Íslendingar nýtum um 5% af síldarstofnum þeim, sem hér veiðast. Með vaxandi tækni við veiðarnar, t. d. ef okkur tækist að veiða síld í flót-vörpu, mundi þessi hundræðstala geta hækkað mjög, e. t. v. á allra næstu tímum. En eftir því sem sú nýting vex, verður æ hæpnara að veiða mikið magn ungsíldar, a. m. k. ef ekki er unnið úr henni verðmætari vara en fullvaxinni síld.

Við flm. teljum, að sú hætta, sem orðið gæti af ofveiði ungsíldarinnar, verði best fyrirbyggð og á skynsamlegastan hátt með því að koma á fullri nýtingu hennar í góða manneldisvöru og margfalda þannig verðmæti hennar, enda er fullvist, að það veiðimagn, sem nægja mundi til slíkrar framleiðslu, felur ekki í sér neinar hættur fyrir síldarstofninn. Væri þá einnig frambærilegt, ef slíki framleiðslu væri komið á fót, að takmarka veiðarnar við það magn, sem skaðlaust yrði talið af fiskifræðingum.

Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að till. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjvn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 7. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 60, n. 146).

Frsm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Fjvn. hefur haft till. þessa til athugunar og sent hana til umsagnar til Fiskifélags Íslands

og fiskideildar atvinnudeildar háskólans, og eru umsagnir beggja þessara stofnana jákvæðar. Þó er bent á það í umsögn fiskideildar atvinnudeildar háskólans, að svo kunni að vera, að þarna gæti verið um ofveiði að ræða. Þó telur hún það ekki vera svo þungur rök, að ástæða sé til þess að vera á móti, að þessi athugun fari fram, og n. hefur til þess að koma til móts við skoðanir fiskideildarinnar lagt til, að till. verði samþ. með þeirri breyt. eða viðauka, sem felst í nál. á þskj. 146 og fjallar um að bæta aftan við tillgr. þessari setningu: „Þá skal hún einnig hafa samráð við fiskideild atvinnudeildar háskólans um vinnslugetu verksmiðjunnar.“ Þarna er sem sagt eingöngu bent á þetta fyrir n., sem væntanlega verður skipuð til þess að athuga þetta, og þá með það fyrir augum, að ekki verði um að ræða ofveiði á þeirri smásíld, sem þarna er um að ræða í Eyjafirði.

Ég vil taka það fram, að ég tel, að það sé ekki mikil hætta á því, að um neina slíka ofveiði verði að ræða, þegar um það er að ræða að veiða til niðursuðu eða niðurlagningar, vegna þess að það er ekki svo mikið magn, sem til þess þarf að hafa allmikla starfsemi í þá átt, sem mundi geta orðið dýrmæt útflutningsvara, ef vel tækist, og veita mikla atvinnu og þá helzt í þann tíma, sem það skipti mjög miklu máli á Akureyri og við Eyjafjörð að auka atvinnuna.

N. er sem sagt sammála um að mæla með samþykkt till. óbreyttrar að viðbætti þessari setningu, sem ég las upp.

ATKVGR.

Brtt. 146 samþ. með 36 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 36 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 34 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 156).

5. Læknishjálpi sjómanna á fjarlægum miðum.

Á 12. fundi í Sp., 27. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um læknishjálpi sjómanna á fjarlægum miðum [60. mál] (A. 104).

Á 13. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 15. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Pétur Ottosen): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja hér á þskj. 104 till. um læknishjálpi sjómanna á fjarlægum miðum.

Íslendingar hafa nú orðið að sæta því að verða að leita á síðari árum allmikið á fjarlæg

mið, sökum þess að mikill aflabrestur og vaxandi er á heimamiðum. Fyrst var förinni aðallega beint til Grænlands og stundaðar fiskveiðar þar um nokkurt skeið að undanförunu. Nú á síðasta sumri varð að sækja enn lengra til fanga, alla leið á Nýfundnalandsmið, en þangað er $4\frac{1}{2}$ sólarhrings sigling og þeir sjómenn, sem þar eru, eru í mikilli fjarlægð við heimalandið.

Þessi breyt. á fiskveiðunum hefur að sjálfsögðu í för með sér, að það hefur risið upp nýtt vandamál í þessu efni, sem er að sjá sjómönnum, sem fiska á þessum fjarlægum miðum, fyrir nauðsynlegri læknishjálp. Meðan fiskað var við Grænland, var þetta ekki eins alvarlegt mál, af því að hvort tveggja er, að það er miklu skemmri sigling héðan þangað og eiginlega ekki löng sigling, þegar fiskað var við austurströnd Grænlands, en auk þess var hægt að leita þar hafna og fá læknishjálpi, þegar slys bar að höndum. En viðhorfið hvað þetta snertir er allt annað á þessum fjarlægum miðum við Nýfundnaland.

Eins og ég sagði áðan, er $4\frac{1}{2}$ sólarhrings sigling á þessi mið, en skemmsta leið til hafnar af þessum miðum í Nýfundnalandi er mér sagt að sé um sólarhrings sigling, og er að sjálfsögðu miklum annmörkum bundið, ef slys ber að höndum, að fá í tæka tíð læknishjálpi með því að leita þar hafnar. Auk þess er alltilfinnanlegt að þurfa að eyða í slík ferðalög tveimur sólarhringum frá veiðunum. En í það ber þó að sjálfsögðu ekki að horfa, þegar mannslíf er í veði.

En þetta viðhorf, sem nú hefur skapast þarna á Nýfundnalandsmiðum, er þess eðlis, að fullkomin ástæða er til að leita úrræða, sem tryggja sjómönnum bráðnauðsynlega læknishjálpi, ef slys ber að höndum. Ég hef þess vegna flutt þessa till., sem felur í sér ósk um það, að ríkisstj. taki þetta mál til athugunar og reyni að finna leiðir til þess, að úr þessu öryggisleysi sjómanna á þessum miðum verði að einhverju leyti bætt.

Ég hef í grg. þessarar till. bent á tvennt, sem gæti orðið nokkur lausn á þessu máli. Í fyrria lagi það, sem náttúrliga væri langæskilegast, ef aðstaða væri til, að skip með lækni og aðstöðu til læknishjálpar gæti verið samtímis flotanum á þessum miðum. En ég geri ráð fyrir því, að það mundi reynast mjög kostnaðarsamt. Þá hef ég í öðru lagi bent á, að það væri tekið til athugunar, hvort það gæti ekki leitt til nokkurrar lausnar á þessu máli, að læknir væri þó ávallt á miðunum með þeim hætti, að hann væri í einhverjum togara þar og færi á milli skipanna, þannig að þegar eitt skipið fer heim, þá færi hann í annað skip, sem þá væri að koma á miðin, og þannig tryggð aðstaða til læknishjálpar á miðunum.

Í sumar var það svo, að þá voru að staðaldri og hafa verið allt til þessa tíma um 30 skip, sem sótt hafa á þessi mið, og á þessum skipum eru um 900 manns, svo að það er um marga menn að ræða þarna, sem háðir eru því að geta orðið fyrir slysum við jafnáhættusaman atvinnurekstur og togveiðarnar eru og þá vitan-

lega sérstaklega þegar vont er í sjó og vond veður ganga yfir. Mér hefur verið sagt frá því, að það hafi t. d. að taka komið fyrir á einum togara í sumar, togaranum Ísborg, að þar tók framan af fjórum fingrum á einum hásetanum. Það tókst að fá læknishjálpi við þessu með þeim hætti, að það var samtímis á miðunum rússneskt skip, sem hafði lækni innanborðs, og var hægt að koma manninum undir handleiðslu hans til þess að búa um sár hans.

Náttúrliga má búast við því, að sá háttur, sem ég hef nú rætt um, að hafa lækni í togurunum, yrði ekki fullnægjandi að því leyti til, að það getur náttúrliga borið við og kannske svo dögum skipti, að erfitt sé að hafa samband milli togaranna sökum vondra veðra. En eigi að síður mundi felast í þessu allveruleg úrlausn í þessu máli frá því, sem nú er, þó að æskilegt væri að sjálfsögðu að geta veitt þar önnur og betri og fullkomnari úrræði.

Ég vildi þess vegna vænta þess, að hæstv. Alþ. vildi gefa þessu máli gaum og vísa því til n. til frekari athugunar þessa máls, sem ég geri þá ráð fyrir að mundi verða allshn. Annars legg ég það á vald hæstv. forseta, en ég geri ráð fyrir því, að málefni liggi þannig, að það væri eðlilegt, að það færi til hennar, og vil ég þá gera það að minni till., að málinu verði að lokinni umr. vísað til allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var fram haldið einni umr. um till. (A. 104, n. 160).

Frsm. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Till. sú, sem hér liggur fyrir, er þess efnis, að Alþingi álykti að skora á ríkisstj. að athuga, á hvern hátt er hægt að tryggja togarasjómönnum nauðsynlega læknishjálpi, þegar skipin eru að veiðum á fjarlægum miðum. N. hefur fjallað um þessa till. og er einróma sammála um að mæla með samþykkt hennar.

Á íslenska togaraflotanum eru milli 12 og 13 hundruð manns. Hefur komið fyrir á s. l. ári, að nálega allur flotinn stundaði samtímis veiðar á mjög fjarlægum miðum. Hefur þá komið fyrir, að sjómenn hafa ýmist veikt eða slasast, og ég geri ráð fyrir, að þau atvik hafi orðið til þess að beina athygli manna að þessu vandamáli.

Þegar allur flotinn stundar veiðar á sömu eða svipuðum fjarlægum miðum, eins og var við Nýfundnaland í haust og hefur verið fram til þessa dags, þá má reikna með, þar sem sigling til miðanna og frá þeim tekur 5–6 daga og veiðar taka 3–5 daga, að til jafnaðar sé $\frac{1}{4}$ hluti flotans við veiðarnar, um helmingur flotans á siglingu fram og aftur og þá $\frac{1}{4}$ í heimahöfn. Þess vegna eru að jafnaði á slíkum tímum 3–4 hundruð menn við veiðarnar sjálfar og 6–7 hundruð menn á siglingu fram og til baka. Hættur á því, að þessi stóri hópur manna við svo erfið störf verði fyrir veikindum eða slysum, eru því verulegar. Þess

vegna hljóta allir að vera sammála um, að það megi einiskis láta ófreistað til þess að gera það, sem hægt er, til þess að tryggja þessum togarasjómönnum nauðsynlega læknishjálpi. Hins vegar kemur það fljótlega í ljós við íhugun á þessu máli, að það er engan veginn auðleyst. Eftir því sem ég hef komið næst í samtölum, bæði við togaraútgerðarmenn og togarasjómenn, þá hafa komið fram nokkrar hugmyndir, sem eru mjög misjafnlega framkvæmanlegar af ýmsum ástæðum.

Það, sem fullkomið væri í þessum efnum, er auðvitað að hafa eftirlitsskip á miðunum með lækni um borð, eins og stærri þjóðir gera víða. Ég hygg, að það þurfi ekki um það að tala, að Íslendingar hafa ekki, eins og nú standa sakir, ráð á því að leggja í slíkan kostnað.

Þá hefur komið fram hugmynd um það að hafa lækni um borð í togurunum, en selflytja hann á milli togaranna, þannig að jafnóðum og einn togarinn fer heim, þá skilar hann lækningum til annars. Mér segja bæði útgerðarmenn og togarasjómenn, að þessi hugmynd sé ákaflega óraunhæf. Slíkir flutningar á lækni með þeim tækjum, sem hann þyrfti að hafa með sér, eru mjög hættulegir, og það mundi reynast ákaflega erfitt að koma slíku skipulagi á, þannig að nokkurt gagn væri að. Þar að auki benda læknar á, að aðstaða fyrir þá sé ákaflega slæm um borð í skipunum, þannig að þeirra aðstaða væri ekki mjög góð til þess að gera mikið um borð.

Í þriðja lagi er talað um þann möguleika, að skipin verði að sækja til næstu byggða, ef slíkt sem þetta kæmi fyrir, og ég geri ráð fyrir, að það mundi verða gert, ef tilfelli væru það alvarleg. En á Nýfundnalandsmiðum, þar sem togararnir hafa verið, er hvorki meira né minna en 15–20 klst. sigling til þeirrar byggðar, þar sem finna mætti lækna, svo að þar er um verulegar fjarlægðir að ræða.

Í fjórða lagi hefur verið talað um eina tegund af læknisþjónustu fyrir sjómenn á hafi úti, sem auðvitað er hvergi nærri fullnægjandi, en gæti orðið til verulegrar hjálpar, en það er að veita þeim læknisráð gegnum útvarp eða loftskæti. Þetta hefur færzt mjög í vöxt á síðari árum, og suður í Rómaborg er til stofnun, sem starfar fyrir sjómenn um allan heim og hefur að jafnaði lækna, sem sitja við útvarpstæki og svara fyrirspurnum á ákveðnum bylgjulengdum eins fljótt eða jafnóðum og þeir geta. Svipaða hluti hafa læknar gert hér á Íslandi í allstórum stíl. Það er algengt, að læknar séu kallaðir til loftskættatækjanna og þeir tali við yfirmenn skipanna, gefi þeim þannig leiðbeiningar, sem ég er viss um að hafa oft komið að mjög góðum notum og jafnvel bjargað sjúkl-ingum. Í sambandi við þetta skapast erfiðleikar af því, að loftskættasamband togaranna, sérstaklega þeirra eldri, við heimahafnir sínar er mjög mismunandi gott eftir því, hvar þeir eru, og því verra, sem þeir eru lengra í burtu. Og mér hafa tjáð menn, sem eru kunnugir þessum málum, að eitt mundi örugglega vera hægt að gera í þessum efnum, en það er að bæta loftskættþjónustuna svo, að íslenski togarafloinn

sé öruggur um það að geta haft gott samband hingað heim, hvar sem hann er á þeim miðum, sem hann hefur hingað til stundað eða er líklegur til að stunda. Hefur verið á það bent, þó að ég kunni ekki nánari skil á því, að loftskættastöðin hér í Reykjavík muni þurfa töluverðrar endurnýjunar við, og kann að vera, að eitthvað af eldri togurunum þurfi líka að fá betri tæki, því að mér er sagt, að það sé mikill munur á því, hvað nýjustu skipin nái betur heim, þegar þau eru fjarri landinu, heldur en hin eldri.

Ég hef hér nefnt lauslega nokkrar þær helztu hugmyndir, sem ég hef komið á snóðir um í sambandi við þetta mál, og ég vænti þess, að þessar upplýsingar verði til þess að sýna hv. þm. fram á það enn betur en till. sjálf gerir, að það er nauðsynlegt að rannsaka þetta mál ofan í kjölinn og freista þess að tryggja togarasjómönnum eins góðan aðbúnað að þessu leyti og framast er unnt.

Herra forseti. Allshn. leggur til, að till. verði samþykkt óbreytt.

Pétur Ottosen: Herra forseti. Ég vil þakka allshn. fyrir skjóta afgreiðslu á þessari till. Till. hefur vakið mikla athygli hjá þeim sjómönnum, sem fiska á fjarlægum miðum og hafa að sjálfsögðu nú um meira en missirisskeið fundið mjög til þess, hve illa þeir voru settir, þegar slys og veikindi hefur borið að höndum. Ég held, að Alþingi hafi þegar borið áskoranir frá flestum, ef ekki öllum skipshöfn-um íslenskra togarar, sem sótt hafa á þessu mið, um það, að orðið yrði við því, sem í till. felst, að tekið væri til athugunar og leitað ráða til þess að bæta úr því ástandi.

Það er ekki í sjálfri till. eða grg. hennar farið langt inn á það að benda á leiðir til þess að leysa þetta mál. Það er að sjálfsögðu á það bent, sem haldbezt mundi vera, ef þess væri kostur, að hafa skip á þessum miðum, sem sinnti þessu verkefni. Einnig er á það bent, að hugsanlegt væri, að sýnd væri viðleitni til þess að sinna þörfum fiskimannanna á þessum fjarlægum miðum með þeim hætti, að ávallt væri lækni í einhverjum af þeim togurum, sem á veiðum eru þarna á hverjum tíma. Það eru að sjálfsögðu, eins og hér hefur verið bent á, allmikil vandkvæði á því, að slík hjálpi gæti ávallt komið að notum, þar sem erfitt gæti orðið að hafa samband á milli skipanna. En þó telja bæði skipstjórar og sjómenn, sem þarna eru, að í þessu mundi þó felast þeim til handa nokkur úrbót eða úrlausn frá því, sem nú er, því að í mörgum tilfellum mundi það nú vera svo, að hægt væri að ná til læknis með þessum hætti, þegar slys ber að höndum eða bráð veikindi. En í þeim tilfellum, þegar það væri ekki hægt, er þó alltaf hægt að leita ráða hjá slíkum lækni, eins og hér var nú bent á áðan að hugsanlegt væri að gera, ef lækni væri staddur á miðunum. En á því eru sjálfsagt allmikil vandkvæði, býst ég við, að ætla að leita læknisráða hér á landi fyrir sjómenn, sem staddir eru á Nýfundnalandsmiðum. Hitt liggur þó miklu nær, ef lækni er staddur á miðunum,

að hann geti gefið ráð í þessu efni. En slík ráð mundu náttúrulega í fæstum tilfellum samgilda því, að læknisaðgerð gæti verið fyrir hendi.

Ég veit það eftir undirtektum, sem þetta mál hefur fengið í allshn., og vissi það raunar áður, að Alþingi væri reiðubúið að sinna þessu máli. Þá verður þessi till. nú afgreidd hér frá Alþingi, og kemur þá að sjálfsögðu til kasta hæstv. ríkisstj. að framkvæma það, sem í till. felst, og vil ég í því sambandi snúa mínu máli til hæstv. dómsmrh., sem mun fara með heilbrigðismálin, að hann bregðist hér vel við og leiti tiltækilegra úrræða til úrbóta í þessu efni, og tel ég þá líklegast til þess að fá heppilega lausn þessa máls, að hæstv. ráðh. hefði um það samráð við útgerðarmenn, sjómenn og lækna, hversu fara skyldi að til þess að ráða bót á þessu ástandi. Ég vil ljúka mínum þætti þessa máls hér á Alþingi með því að vænta þess fastlega af hæstv. dómsmrh., sem með heilbrigðismálin fer, að hann beri ráð sín saman við þessa aðila, sem ég hef hér bent á, um það, hvernig best verði úr þessu leyst, og að niðurstaðan af því verði sú, að sú bezta og ýtarlegasta lausn, sem hugsanleg er undir þessum erfiðu kringumstæðum, verði tekin. Að sjálfsögðu sýnir reynslan, þegar farið er að vinna að þessu máli, hvaða fyrirkomulag skilar bestum árangri.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 168).

6. Atómvisindastofnun Norðurlanda.

Á 8. fundi í Sp., 6. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um fullgildingu á sáttmála um stofnun Atómvisindastofnunar Norðurlanda til samvinnu á sviði fræðilegra atómvisinda [39. mál] (A. 64).

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Vorið 1957 gerðist Ísland aðili að stofnun Atómvisindastofnunar Norðurlanda til samvinnu á sviði fræðilegra atómvisinda. En upphaf þessa máls var það, að hinn 27. jan. 1957 samþykkti 5. þing Norðurlandaráðs í Helsingfors ályktun um, að Norðurlandapjóðirnar skyldu koma á fót sameiginlegri norrænni rannsóknarstöð fyrir fræðileg atómvisindi.

Fulltrúi Íslands í bráðabirgðastjórn þessarar stofnunar er Þorbjörn Sigurgeirsson prófessor, og hefur hann setið fundi í Kaupmannahöfn til undirbúnings þessu máli. Kostnaður af þátttöku Íslands í þessari sameiginlegu atómrannsóknarstofnun Norðurlanda mun verða um 5

þús. kr. sænskar á ári, og er gert ráð fyrir greiðslu þeirrar fjárhæðar í fjárlagafrv. fyrir 1959, sem nú liggur fyrir hinu háa Alþingi.

Stofnunin tekur ekki lögformlega til starfa, fyrir en þjóðþing landanna hafa fullgilt sáttmála hennar. Á síðasta fundi bráðabirgðastjórnarinnar varð samkomulag um það, að tillögur um sáttmála í því formi, sem hann liggur hér fyrir í þessu þskj., skyldu lagðar fyrir þjóðþing Norðurlandanna öll. Og í samræmi við það er þessi till. flutt.

Ég vil leyfa mér að óska þess, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til hv. allshn. Ég hygg, að málið eigi þar frekar heima en hjá fjvn., þó að svo hátti að visu, að hér sé um að ræða nokkur útgjöld, en fjvn. fjallar einmitt um þann þátt málsins, útgjaldaþáttinn, í fjárlagafrv. sjálfu.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 64, n. 192).

Fram. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Kjarnorkuvísindum fleygir fram um allan heim, bæði til góðs og ills. Fregnir berast af því, að stöðugt séu framleidd meiri og ægilegri kjarnorkuvopn, og tí. skamms tíma hafa verið gerðar með þau miklar tilraunir. Jafnframt fréttist, að kjarnorku til friðsamlegra nota fleygi einnig fram. Það er verið að framleiða minni og ódýrari kjarnorkuhreyfla, það er verið að nota kjarnorku til nýrra hluta í læknisfræði, hún veldur stórum breytingum innan landbúnaðar, og mætti svo lengi telja. Öll þessi þróun gengur í eina átt. Það kemur að því, áður en langt liður, að allt mannkynið, smæstu þjóðir jafnt sem þær stærri, hagnýtir sér kjarnorkuna á einn eða annan hátt.

Íslendingar verða að fylgjast með þessum málum, vita, hvað er að gerast, og geta áttað sig á því, hvenær að því kemur, að þeir geti tekið þátt í notkun kjarnorkunnar á einn eða annan hátt. Í sambandi við kjarnorku til hernaðarþarfa verðum við að geta mælt geislavirkni í lofti hér og vita þannig, hv. t þær tilraunir og sprengingar, sem gerðar eru úti í löndum, hafa meiri eða minni áhrif á það loft, sem við hrærumst í, hvort þær valda á okkar landi vaxandi hættu á geislavirkni eða ekki. Það er lífsnauðsyn fyrir þjóðina að vita þessa hluti. Það er einnig lífsnauðsyn fyrir okkur að vita, hvað er að gerast í sambandi við friðsamlega hagnýtingu kjarnorkunnar. En þó að við séum stórtækir á ýmsum sviðum, mun okkur reynast erfitt að fylgjast með öllu slíku, bæði vestur í Bandaríkjum og austur í Sovétríkjum og allt þar á milli. Þess vegna er mjög hagstætt fyrir Íslendinga að geta orðið þátttakendur í samstarfi Norðurlandanna, sem miðar eingöngu að því að fylgjast með því, sem gerist í friðsamlegri notkun kjarnorkunnar, og

gera á því sviði nokkrar tilraunir, sem viðráðanlegar eru fyrir smáþjóðir.

Ég hygg, að með slíku samstarfi getum við Íslendingar eignast aðgang að þeim upplýsingum, sem hverju sinni liggja fyrir, getum fylgt með því, sem er að gerast, getum fengið tækifæri til að þjálfra menn í notkun kjarnorkunnar í framtíðinni á þann hátt, sem okkur væri einum tæpast mögulegt, þess vegna sýnist mér augljóst mál, að við Íslendingar eigum að taka þátt í því samstarfi, sem nú er að skapast með stofnun Atómvísindastofnunar Norðurlanda.

Á síðasta þingi var samþykkt, að Íslendingar skyldu taka þátt í þessu samstarfi, og er sú þátttaka á þeim grundvelli þegar hafin. Nú liggur fyrir með þáttill. að fullgilda af Íslands hálfu sáttmála um þessa stofnun, og hefur allshn. fjallað um þessa till. með þeim árangri, að hún mælir með því, að Alp. samþykki till. og fullgildi þannig sáttmálann. Þessu fylgir nokkur kostnaður, en þó ekki mikill. Hann er þegar kominn inn á það fjárlagafrv., sem liggur fyrir þinginu, á 16. gr., 24 þús. kr. Þetta hygg ég að sé ekki mikill kostnaður, miðað við það, sem hugsanlegt er að hafa upp úr þessari stofnun, þótt ekki sé í öðru en þjálfun á sérfræðingum. Við þennan kostnað mun að sjálfsögðu bætast einhver ferðakostnaður, en að öðru leyti hef ég ekki séð, að meiri kostnaður stafi af þessu, nema við verðum um það spurðir hverju sinni í sambandi við vaxandi starfsemi stofnunarinnar.

Allshn. leggur til, að þessi þáttill. um fullgildingu á sáttmála um stofnun Atómvísindastofnunar Norðurlanda verði samþykkt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 231).

7. Ábúðarlög.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um endurskoðun ábúðarlaga [41. mál] (A. 69).

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Á þskj. 69 hef ég ásamt hv. þm. Mýr. og hv. þm. Dal. leyft mér að bera fram till. til þál. um endurskoðun ábúðarlaganna. Í grg. þeirri, er till. fylgir, eru dregin fram þau rök, er liggja til grundvallar fyrir flutningi málsins, og mun ég því verða stutturður. Till. og grg. hljóða svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Alp. ályktar að skora á ríkisstj. að láta endurskoða ábúðarlögin og leggja síðan fram á Alp. frv. til nýrra ábúðarlaga.“

Í grg. segir svo: „Í landinu er mikið af jörðum í leiguabúð og ábúendaskipti alltför á mörgum þeirra. Oft skapast vandamál milli jarðeiganda og leiguliða, einkum þegar ábúendaskipti verða. Dæmi eru til þess og þau ekki svo fá, að eigendur jarða halda þeim í eyði, þó að hægt sé að fá á þær ábúendur. Veldur slíkt viðkomandi sveitarfélögum ýmsum erfiðleikum.“

Nokkrir forustumenn sveitarfélaga og allmargir jarðeigendur og leiguliðar hafa komið að máli við okkur flm. þessarar till. og óskað eftir, að við beittum okkur fyrir því, að ábúðarlögin yrðu endurskoðuð og þeim breytt. Við töldum ekki rétt að flytja frv. til breyt. á l., enda hæpið að gera breyt. á svo umfangsmiklum l. sem ábúðarlögin eru, án þess að rannsókn á málinu í heild eigi sér stað. Okkur finnst hins vegar eðlilegast, að ríkisstj. skipi n. manna til að endurskoða l. og síðan að þeirri endurskoðun lokinni yrði frv. til nýrra ábúðarlaga lagt fram hér á Alp.“

Ég þekki það af nokkurri reynslu, þar sem ég hef verið úttektaarmaður á jörðum í þeim hreppi, þar sem ég bý, hversu mikil vandræði skapast oft við burtför leiguliða af jörð, þegar leiguliðinn hefur framkvæmt mikið á jörðinni og vill eðlilega fá greitt fyrir umbæturnar, þegar hann fer. Oft er jarðeiganda ómögulegt að snara út fjárupphæðum, sem leiguliði hefur eignast á jörðinni í mannvirkjum, því að ekki er endilega vist, þó að maður eigi jörð eða jarðarpart, að hann sé þannig fjáður, að hann eigi gott með að borga út tugi þúsunda til leiguliðans, þegar hann fer.

Á mörgum leigujörðum veldur þetta ástand því, að jarðirnar dragast aftur úr í umbótum. Jarðeigandinn vill ekki eða getur ekki lagt fé í umbætur og leiguliði vill ekki heldur gera slíkt af ótta við að fá féð ekki aftur, þegar hann fer frá jörðinni.

Ég þekki nokkur dæmi þess, að jarðir eru í eyði af þessum sökum, og er illt til þess að vita með góðar jarðir og jafnvel höfuðból. Veldur slíkt viðkomandi sveitarfélagi ekki litlum vandræðum, þar sem við það þynnist fylking þeirra, er undir byrðum sveitarfélagsins eiga að standa. Frá þessum dæmum eru vissulega margar undantekningar, en þó er þetta mál mikið vandamál, sem nauðsyn er á að athuga, hvort ekki er hægt að finna ráð við því til úrbóta. Fyrir því hafa margir sveitamenn áhuga, og fyrir til-mæli frá mörgum mönnum er málið borið fram hér á þann hátt, sem það er gert. Væri mikil þörf á, að vitrir menn og góðgjarnir fengju þetta mál til ýtarlegrar rannsóknar.

Ég sé, að ákveðnar hafa verið tvær umr. um málið, og ég vildi þess vegna leyfa mér að gera uppástungu um, að málinu yrði vísað til 2. umr. að þessari lokinni og til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 69, n. 186, 94).

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Allshn. hefur athugað þáttill. á þskj. 69 og einnig sent hana til umsagnar þeirra aðila, sem álit eru birt frá með nál., sem er á þskj. 186. Nefndin er á einu máli um það, að nauðsynlegt sé að endurskoða ábúðarlögin, ekki sízt með tilliti til breyttra tíma nú s.l. 20 ár, og læt ég nægja um ábúðarlögin að vísa til þeirrar grg., sem fylgdi till., og þá ekki síður til framsögu-ræðu hv. 1. þm. Árn. (ÁP) frá því í vetur, þegar þessi mál voru þá til umræðu, því að þar komu fram öll aðalatriði málsins og því óþarft að endurtaka það nú.

En eftir að nefndin fór að íhuga ábúðarlögin, komst hún að raun um, að fleiri lög, sem varða ábúð jarða, eru svo nátengd ábúðarlög-unum, að óhjákvæmilegt er að gera þar ekki upp á milli og taka þau einnig til endurskoð-unar, en það eru lögin um ættaróðul og erfða-ábúð. Þau eru frá árinu 1943 og hafa smám saman komið til framkvæmda og því nú fyrst síðustu árin nokkur reynsla fengin fyrir því, hvernig þau hafa verkað. Megintilgangur þeirrar löggjafar var að gera þeim aðilum fjárhags-lega auðveldara fyrir, sem vildu feta í feðranna fótspor og búa á jörðum þeirra áfram. Af þeim ástæðum var það lögleitt, að mjög takmarkað söluverð skyldi á jörðum þessum, auk þess sem ýmsar kvaðir fylgdu kaupum þeirra jafnframt. Að óðalsjörð er hægt að gera hverja jörð, sem í einstaklingseigu er, með þar til gerðum gern-ingi eða samningi, ef hlutaðeigandi hefur áhuga fyrir því, en ættarjarðir verða jarðir af sjálfru sér, eftir því sem árin líða, og þurfa þær að vera í eign eða ábúð sömu ættar samfleytt minnst 75 ár. Með hverju árinu, sem líður, koma fleiri og fleiri jarðir undir þessi ákvæði lag-anna, og eru fyrst nú að koma í ljós kostir og gallar þessarar löggjafar. Þá er einn kafli þess-ara laga um erfðaábúð á jarðeignum hins opin-bera, og fer sú ábúð að miklu leyti eftir ábúð-arlögnum, nema hvað ábúðin þarna, skv. þess-um lögum, er miklu öruggari og það ekki síður fyrir þá afkomendur ábúendanna, sem síðar vilja yrkja jörðina, því að þeim er tryggður fyrsti réttur til ábúðar. Við sölu þessara jarða er skylda að gera þær að ættaróðulum.

Ég hef drepíð hér nokkuð á meginkjarna þessara laga og læt það nægja nú. En öllum má ljóst vera, að lög þessi þarf að endurskoða með tilliti til breyttra tíma og þá ekki sízt út frá því misræmi, sem hefur skapast á milli fast-eignamats jarða annars vegar og söluverðs jarða hins vegar. Þessu misræmi hefur löggjaf-inn varla reiknað með fyrir 16 árum. En hafa verður hugfast, að megintilgangur og kjarni allrar löggjafar varðandi eign og ábúð jarða er sá, að þar megi jafnan ganga þannig frá ábúð, að þar ríki athafnafrelsi, svo að reka megi þar hagfelldan búskap. Ég hef reynt að afla mér upplýsinga um það, hversu margar óðalsjarðir séu til á landinu, og enn fremur, hvað margar jarðir teljast ættarjarðir, en því miður hef ég rekið mig á það, að þær skýrslur, sem til eru, bera þess vott, að þær gefa ekki rétta mynd af því, hversu margar jarðir þess-ar eru. En úr þessu er nauðsynlegt að bæta,

vegna þess að réttur óðals- og ættarjarða er það mikill, að hægt er að ógilda sölu þeirra, ef hún fer fram án þess, að hlutaðeigendur hafi haft hugmynd um.

Að lokum vil ég geta þess, að nefndin féllst á brtt. hv. þm. A-Húnv., og vænti ég þess, að hv. þingmenn fallist á þá brtt., sem liggur fyrir á þskj. 186, og sé ég ekki ástæðu til að ræða meira um þessi mál, því að nokkrar um-ræður fóru fram um þau í vetur, og um það, sem á vantar nú, vísa ég til þeirra umræðna, sem þá fóru fram.

ATKVGR.

Brtt. 94 tekin aftur.

Brtt. 186,1 (ný tillgr.) samþ. með 28 shlj. atkv.

Brtt. 186,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 232), með fyrir-sögninni:

Till. til þál. um endurskoðun ábúðarlaga og laga um ættaróðal og erfðaábúð.

8. Votheysverkun.

Á deildafundum 20. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstafanir til að greiða fyrir votheysverkun og öðrum heyverkun-araðferðum, sem að gagni mega koma í óþurrkum [14. mál] (A. 26).

Á 4. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Till. sú til þál. á þskj. 26, sem hér er til einnar umr., felur ríkisstj. að láta fara fram athugun á því, hvernig fljótast verði komið í kring al-mennri verkun votheys og hvernig tryggja megi um leið hollustu slíks fódurs fyrir búfé landsmanna, enn fremur hvernig geymslur séu hentugastar til slíkrar heyverkunar og í senn ódýrastar og endingarbestar.

Ef til vill kunna ýmsir að hugsa sem svo, að slíkrar athugunar sé lítil þörf, þar sem allmarg-ir bændur í landinu hafa verkað vothey um áratugi með góðum árangri og telja slíka hey-verkunaraðferð einfaldasta og ódýrasta, auk þess sem slík heyverkunaraðferð geti tryggt gott fódur, hvernig sem viðrar.

Þrátt fyrir það, þótt slík jákvæð reynsla sé fyrir hendi hjá mörgum bændum víðs vegar um landið og búvisindamenn okkar hafi um langa tíð hvatt til votheysgerðar, er staðreyndin sú enn í dag, að of lítið af fóduröflun bændanna er verkað á þennan hátt, og því hefur farið svo sem farjð hefur, þegar langvarandi óþurrka hefur að höndum borið, að heyfengur hefur orðið lítil og skemmdur og orðið hefur að

gripa til aðstoðar hins opinbera, svo að hægt hafi verið að fleyta bústofninum yfir þau mögru ár, sem óþurrkar hafa skapað. Tíðarfarið í sumar á stóru svæði landsins, óþurrkar og rýr hefyngur, minnti harkalega á það, að fjöldi bænda hefur enn of lítið sinnt því að byggja votheyssgeymslur og bjarga hefyng sínum undan rigningunni með þeim hætti að verka það sem vothey. Við flm. þessarar till. sáum því ástæðu til þess að hreyfa þessu máli hér á Alþ. og væntum þess, að málið fái þær undirtektir, að hreyfing hefjist til hagnýtra úrræða í þessu þýðingarmikla máli.

Frá því að landið okkar byggðist, hafa bændurnir orðið að þurrka heyið og gefa það þannig búfé sínu. Það þarf því engan að undra, þó að sú aldagamla aðferð eigi djúpar rætur í verkmenningu bændanna og erfitt sé að slíta þær rætur og tileinka sér nýja hætti við hefyng og fóðrun. Þar við bætist nokkur tortryggni í garð votheyssins sem hollrar fæðu, a. m. k. handa sauðfé, því að sums staðar hefur borið á því, að sauðfé, sem fóðrað hefur verið á vothey, hafi veikzt og drepizt. Fullnaðarþekking á ástæðum þeim, er valda slíkum óhöppum í sambandi við votheysgjöf, mun ekki vera fyrir hendi enn, en mikil þörf væri á því að hefja rannsóknir á þessu sviði.

Önnur ástæða er einnig fyrir hendi, sem fælt hefur marga bændur frá því að verka vothey, en það er, hversu miklu þyngra það er í meðförum, þegar verið er að fóðra á því, en þurrihey. Áriðandi er því að koma votheyssgeymslum þannig fyrir við fjós og fjárhús, að sem hægst sé að flytja fóðrið fyrir skepnurnar.

Þá er og þess að geta, að ýmsum stendur stuggur af óþef þeim, er oftast er af votheyi. Er áriðandi að vera í hlífðarfötum við votheysgjöfina og snerta ekki á því með berum höndum. Þessi ólykt mun stafa af því, að heyið hefur ekki náð rétttri verkun og gerlar náð að þróaast í því, sem þar hefðu ekki átt að myndast. Í hinum háu turnum, sem nú er farið að byggja fyrir vothey, verkast það betur, og þar er ekki um þessa ólykt að ræða.

Finnskir bændur munu vera fremri flestum öðrum í votheyssgerð, og er það að þakka hinum fræga finnska vísindamanni Virtanen, sem fann upp efni til íblöndunar í vothey, sem ver það fyrir myndun skaðlegra gerla. Þetta efni framleiða Finnar sjálfir, en ekki hefur verið talið fært kostnaðar vegna að flytja það hingað til lands og nota það hér. Vel mætti hugsa sér, að hér mætti framleiða slíkt efni, og er fyllilega ástæða til, að vísindamönnum yrði falið að rannsaka, hvort möguleiki til slíkrar framleiðslu væri til staðar hér og hvort unnt yrði fyrir íslenskum landbúnað að hagnýta framleiðslu slíks efnis kostnaðar vegna.

Í grg. þeirri, sem fylgir till., er drepíð á ýmslegt fleira en hér hefur verið talið, sem athuga þarf í sambandi við þetta stórmál, og mun ég því ekki hafa um þetta langan formála. Mér þykir þó rétt að drepa á eitt atriði, sem mjög vandlega þarf að rannsaka og það sem fyrst. Votheyssgeymslur hér á landi eru byggðar úr

steinsteypu og eru, svo sem flestar byggingar hér hjá okkur, alldýrar, 10 metra hár votheyss-turn, sem er 4 metrar í þvermál, mun hafa kostað nú að undanfögnu um 50 þús. kr. Með slíkum turni þarf að hafa blásara, sem blæs heyinu upp í hann, og svo þarf annaðhvort traktor eða mótör, sem knýr blásarann. Þegar þetta allt er fengið, kostar slíkt fyrirtæki orðið stórfé á mælikvarða flestra bænda, og er mörgum manni ofvaxið að ráðast í slíkt. Hér er erfiður vandi, sem leysa þarf. Allviða hagar svo til, að 2 eða 3 bændur gætu átt blásara saman, og mundi það létta kostnaðinn, en skilyrði til góðrar samvinnu verða að vera fyrir hendi, til þess að slík sameign geti blessast og komið að gagni.

Töluvert mun bera á því, að sýrur þær, sem myndast í votheyi, leysi steinsteypu sundur, og er af þeim sökum uggur í mörgum bændum um það, að hinir dýru turnar, sem byggðir hafa verið á undanfögnu árum, muni endast illa. Hér er efni til rannsóknar, og þarf að vinda bráðan bug að þeirri athugun, því að mikil verðmæti eru í húfi, ef byggðir eru margir turnar á ári og svo skyldu þeir ekki endast nema stuttan tíma.

Landbúnaðurinn er elzti atvinnuvegur þessarar þjóðar, og þrátt fyrir miklar breytingar í atvinnulífnum er þó landbúnaðurinn enn annar stærsti þátturinn í framleiðslu þjóðarbúsins. Þung áföll í þessum atvinnuvegi lama þá, sem að honum vinna, og skerða tekjur þjóðarbúsins í heild. Óþurrkar um heyannatímamann hafa oft valdið þungum búsfjum fyrir bændur landsins og þjóðina alla, og er fyrir skemmstu slíks að minnast. Það er því ekki að ófyrirsynju, þótt bent sé á nauðsyn þess, að af þjóðfélagsins hálfu sé allt gert, sem unnt er, til rannsókna og aðstoðar til að tryggja sem bezt afkomu landbúnaðarins eins og annarra atvinnuvega, svo að hann megi verða sem óháðastur sveiflum veðráttunnar. Sé hægt að tryggja fóðuröflunina betur en verið hefur, er það stór hagar fyrir þjóðina alla. Gott heyfóður geymir mikla lífsorku, sem fólkið fær til sín í afurðum bústofnsins, mjólk, kjöti o. fl., og því betur sem tekst að tryggja öflun og geymslu heyyanna, því minna þarf af kjarnfóðri, sem að mestum hluta verður að sækja til útlanda.

Þáttill. gerir ráð fyrir því, að stuðlað verði að útbreiðslu annarra þeirra heyverkunaraðferða, er að gagni mega koma í óþurrkum. Súgþurrkun er nú alþekkt heyverkunaraðferð, og nota hana margir bændur sér til mikils hagræðis. Öll hin nýja tækni við heyskapinn og heyverkunina er dýr, sérstaklega í stofnkostnaði, og er því mikil ástæða til þess, að haft sé vakandi auga á öllum þeim nýjungum, sem upp kunna að koma og búast mætti við að lækkað gætu kostnað við heyöflunina og fóðurgeymslurnar, samfara því, sem leitað er eftir sem beztum árangri við öflun og geymslu fóðursins.

Ég hef svo ekki fleiri orð um þetta, en ég vil leyfa mér að leggja til, að umr. verði nú frestað og málinu vísað til hv. allshn.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég stend hér ekki upp til þess að gera út af fyrir sig athugasemdir við hina greinargóðu ræðu hv. 1. þm. Árn. (ÁÞ), sem að vanda flutti mál sitt vel og skörulega. Það fer áreiðanlega ekki á milli mála og getur engum ágreiningi valdið, að það mál, sem hann ræddi, hefur mjög mikla þýðingu, fyrst og fremst fyrir bændastétt landsins, en að sjálfsögðu einnig fyrir þjóðfélagið í heild. Það er vitanlega eitt hið mesta nauðsynjamál, ef hægt er að finna einhver úrræði til þess að létta heyöflunina og tryggja öflun góðra heyja og gera bændur óháðari hinn mjög stopulu sumarveðráttu, sem við er að fást hér og flest ár veldur erfiðleikum meira eða minna í ýmsum héruðum landsins.

En það, sem kom mér til þess að standa hér upp, er nánast að spyrjast fyrir hjá hv. flm. þessa máls, 1. flm., varðandi það, sem hefur gerzt nú að undanförmu í þessum málum og ég geri ráð fyrir að hann hljóti að hafa kynnt sér og þeir flm. þessarar till. Þannig er mál með vexti, að á Alþingi 1955 var flutt af fyrirrennara hans sem 1. flm., hv. 1. þm. Árn. þá (JörB), og nokkrum öðrum hv. þm. till., sem gekk mjög í sömu átt og þessi till. hér. Hún gerði ráð fyrir því, að rannsakast yrði um einmitt ný úrræði bæði í sambandi við votheysverkun, súgþurrkun og önnur þau atriði, er til mála gætu komið til þess að leysa úr þeim vanda, sem hér er um að ræða. Þessi till. var samþykkt þá á Alp. einróma með smávægilegri breytingu, sem fjv. þá gerði á henni, og var sú breyt. gerð eftir ábendingu búnaðarþings, sem fékk þá málið til meðferðar, og var breytingin aðallega sú, að framkvæmd málsins yrði falin verkfæranefnd ríkisins og tilraunaráði búfjárræktarar í samráði við Búnaðarfélag Íslands. Í þessu formi var till. samþykkt og afgr. til hæstv. ríkisstj., sem átti að hafa forgöngu um það, að þessir aðilar tækju þessi mál til athugunar og rannsóknar, og var einmitt í þeirri ályktun gert ráð fyrir því, að Búnaðarfélag Íslands léti bændum í té, svo fljótt sem verða mætti, niðurstöður þessara rannsókna og tilrauna, þannig að þær gætu komið bændum sem fyrst að gagni.

Í sambandi við umr., sem urðu þá um þessa till., komu fram ýmsar ábendingar, að mörgu leyti þær sömu sem 1. flm. hér gat um og nokkrar aðrar, sem vikið var að þá í umr., þannig að svo virðist sem mál þetta hafi þá verið rætt nokkuð alhliða og hefði átt að fást sæmilega góður grundvöllur til þess að geta framkvæmt þær rannsóknir, sem gert var ráð fyrir að ríkisstj. hefði forgöngu um að unnar yrðu af þessum tilteknu aðilum, sem ég nefndi.

Nú er í sambandi við þessa þáltill. ekki gerð nein grein fyrir því, hvað gerzt hefur í þessu máli, og ég held ekki einu sinni minnst á það, að þessi ályktun hafi verið gerð. Það er vitanlega mjög fróðlegt að fá upplýsingar um það, — vafalaust mun sú nefnd, sem fær þetta til meðferðar, gera það, — hvað hefur gerzt í þessu efni, hvort ríkisstj. hefur ekki falið þeim aðilum, sem gert var ráð fyrir í till. frá 1955, að annast þessar athuganir og rannsóknir eða

hvort þessir aðilar hafi ekki gert það, verkfæranefndin og tilraunaráðið, eða hvort í þriðja lagi Búnaðarfélag Íslands hefur ekki gefið þær upplýsingar og leiðbeiningar, sem gert var ráð fyrir að það gæfi bændum í framhaldi af þessum athugunum og rannsóknum.

Ég fæ nefnilega ekki annað séð en að með þeirri ályktun, sem þá var gerð, og í því formi, sem hún var samþykkt, hafi átt að vera lagður a. m. k. traustur grundvöllur að því, að þá þegar væru hafnar þær mikilvægu rannsóknir, sem tvímælalaust er þörf á í þessu máli og þessi till. nú gerir ráð fyrir. Þetta tel ég að því leyti nauðsynlegt að fá að vita, vegna þess að hér er gert ráð fyrir að fela þetta raunverulega sömu aðilum, — að visu er verkfæranefndin hér ekki með í þessari till., — því að ef þessir aðilar hafa ekki sinnt þessu verkefni, svo sem þeim var falið með þál. á Alþingi 1955, þá vitanlega hefur litla þýðingu að vera að fela þeim aðilum þessa rannsókn nú.

Þessar spurningar hljóta að vakna, þegar þessi till. kemur hér til meðferðar, og ég held, að til þess að líklegt sé að fá raunhæfan grundvöll til að taka upp þessar rannsóknir, sem hér er gert ráð fyrir, sé nauðsynlegt að gera sér fullkomlega grein fyrir því, hvað hefur gerzt áður í hliðstæðu máli, til þess að menn þá geti gert upp sinn hug um það, hvað hér hefur verið svo áfátt hjá þessum aðilum, sem þá var falið málið, að ástæða hefur þótt til þess að taka það nú upp á nýjan leik. Þótt málið verði athugað í nefnd að þessu leyti og nefndin vafalaust rannsaki það og spyrjist fyrir um það hjá þeim aðilum, sem ég nefndi og var falið þetta verkefni eftir tillögu búnaðarþings 1955, væri vitanlega engu að síður æskilegt, ef hv. flm. gætu upplýst þingmenn um það nú í sambandi við meðferð þessa máls, hversu ástætt er í þessum efnum og hvaða vanræksla það er á þessu sviði, sem hefur valdið því, að þeir sjá ástæðu til þess að taka málið nú upp aftur.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. Fyrirspurnum hv. 2. þm. Eyf. verður sjálfsagt svarað af öðrum en mér, en mér komu þær dálítið undarlega fyrir sjónir. Það var skipuð nefnd til þess að rannsaka súgþurrkunina og rafmagnseyðslu í sambandi við hana. Hún hefur sent álit, það er prentað í Frey, og vafalaust hefur þingmaðurinn séð það. Það hefur verið falið verkfæranefnd og tilraunaráði búfjárræktar að rannsaka heyverkunaraðferðir, sem talað var um í þál. frá 1955. Það er búið að prenta um það tvær skýrslur, — þeim hefur verið útbýtt til þingmanna frá verkfæraakapnefnd, — þar sem gerð er grein fyrir því, hvað hafi verið gert í votheysgerðinni og hvernig sé verið að reyna að vinna að því að rannsaka, hvernig ódýrast sé að vinna vothey í samvinnu af bændum. Sums staðar hefur tilraunaráð búfjárræktar tekið upp tilraunir með að gefa vothey til að rannsaka nánar viðvíkjandi þessari veiki, sem kennd er við það af ýmsum og það nokkuð með réttu, því að þessi veiki, sem gengur undir ýmsum nöfnum, Hvanneyrarveiki og votheyseitrun o. s. frv., o. s. frv., kemur á hverj-

um vetri upp nokkuð víða á landinu og á ýms-um stöðum. Þegar maður telur saman í nokkuð ár þá staði, sem hún hefur komið upp á, sýnir það sig, að hún er tíðari þar, sem vothey er gefið, heldur en þar, sem ekki er gefið vothey. Hún kemur fram hér um bil í sjö tilfellum af hverjum 10 á bæjum, sem vothey er gefið á, en hún kemur líka í þremur tilfellum af hverjum tíu á bæjum, sem aldrei hafa séð vothey og aldrei hafa gert vothey og ekki gefið fénu vothey. Það er því ekki út af fyrir sig votheiyð, sem þar er orsök, enda þótt það virðist svo sem votheysgjöfin skapi þær aðstæður, að veikin er tíðari þar, sem vothey er gefið, heldur en þar, sem ekki er gefið vothey.

Þetta liggur allt fyrir, og að þessu er unnið enn, tilraunum með að gefa sauðfé vothey, þar sem annar hópurinn fær tómmt vothey og hinn ekkert vothey, þær standa enn yfir, eru á þriðja ári, og bráðabirgðaniðurstaða af tilraunum, sem búið er að gera, hefur verið birt árelega, svo að þetta hefur allt saman legið fyrir. En þingmaðurinn er nú ekki sérstakstaklega á landbúnaðarsviðinu og þess vegna náttúrlega leggur hann meira til hliðar það, sem snertir landbúnaðinn sérstaklega, heldur en önnur mál, svo að ég get skilið, að þetta hafi farið fram hjá honum.

Annars skilst mér, að till., sem núna liggur fyrir, sé nú fyrst og fremst fram kominn af því, að mönnum hrjósi hugur við þessu misæri, sem alltaf kemur annað slagið fram í landbúnaðinum og stafar oft jöfnum höndum af sprettuleysi og litlu grasi þar af leiðandi eða óþurrk og þá stundum litlu og lélegu fóðri þar af leiðandi, og að flm. vilji láta reyna að finna ráð til þess, að það aukist þekking á heyrverkunar- aðferðum meðal almennings, sem geti dregið úr þessu misæri í heyskapnum, sem alltaf kemur fram annað slagið og hefur sjálfsagt komið fyrir svo lengi sem búskapur hefur verið stund- aður hér á landi.

Ég held nú, að það séu margar ástæður til þessa og þurfi að athuga margt í sambandi við það, þegar á að ræða um að reyna að fyrirbyggja, að svona öldugangur verði í heymagninu, sem fæst á sumri, eins og hefur verið, og ég vil benda nefndinni, sem fær málið til meðferðar, á nokkur atriði einmitt í því sambandi.

Ég vil fyrst benda henni á það, að t. d. í sumar er það ákaflega greinilegt, að einn þátturinn í því, að illa spratt og litil hey urðu í sumum héruðum landsins, var það, að áburðurinn kom allt of seint og var of seint borinn á. Það eru til sveitir hér á landi, sem ekki voru búnar að fá neinn áburð heim til sín 7. júní í sumar, — og að ætla að fara að bera á áburð eftir þann tíma til þess að fá sprettu sæmlega snemma til að slá, nær ekki átt. Áburðinum er að mestu fleygt. Vafalaust má gera margt til þess að fyrirbyggja, að þetta komi fyrir. Bændurnir hafa kannske vanrækt að panta; þó er það nú ekki alls staðar, sem það hefur verið, það hafa verið flutningserfiðleikar o. s. frv. Ég skal ekki segja, hvað um hefur verið að ræða á hverjum stað, ég hef ekki rannsakað það í einstökum tilfellum, en mönnum

þarf að vera það ljóst, öllum, sem hlut eiga að máli, að þeir þurfa að bera fyrir á en hér átti sér stað í vor sem leið, ef snemma á að slá.

Annað, sem hér kemur ákaflega mikið við sögu, er sprettuleysi á túnnum vegna kala. Það er hægt að rekja ákaflega lítið heyfall til kals í túnnum, eins og á árunum 1948, 1949, 1950 og 1951, og eins var víða í sumar og mörg og mörg ár önnur. Hér er áreiðanlega hægt að gera ákaflega mikið til bóta, og hér getur bæði einstaklingurinn og það opinbera stutt að, að breyting verði á.

Mjög víða sér maður kalið af því, að það hefur verið vanrækt að hafa nógan vatnshalla á nýræktarlandinu. Meiri hluti kalsins, sem maður sá í sumar, var þannig til kominn. Stundum er hann líka til kominn af því, að það hafa legið skaflar lengi fram eftir og runnið kalt vatn úr þeim yfir grasið, sem hefur verið í byrjun gróanda, og svo komið frost á nóttunni og þá komið þar svokallað vatnskal. Hvort tveggja þetta má fyrirbyggja með því að koma halla á hallalaus landið og eins með því að grafa smárásir neðan við skaflinn, sem taki við vatninu og leiði það burt, án þess að það renni yfir brekkurnar fyrir neðan. Svo bar líka allvíða á bruna í túnnum vegna vatnsleysis. Ef við förum aftur í tímann til árunna á milli 1880 og 1890 og allt fram undir aldamótin, þá var það algengt, að menn veittu vatni á tún, þar sem svo hagar til, að það var hægt, þegar langvarandi þurrkar voru. Að þessu var þá gert of mikið, og túnin útvötnuðust fyrir það og hættu að spretta. Þess vegna hættu menn því. En þegar þetta var gert í hófi, bætti það, og enn þá er hægt að gera það, þar sem hægt er að koma því við, til að fyrirbyggja bruna í túnnum og sprettuleysi þess vegna.

Loks er svo að viðhafa aðferðir, sem gera það að verkum, að hægara veitist að verka grasið af jörðinni og geyma það í því ástandi, að það geti verið tiltækt í fóður að vetrinum handa skepnunum. Þar kom súþurrkunin til greina og kemur, og þar kemur votheysgerðin til greina. Nú hefur verið reynt á margan hátt hér á landi bæði að útbreiða þekkingu manna á þessu tvennu og á þann hátt styðja að því, að menn gerðu meira að því að koma þeim tækjum upp hjá sér, sem til þess þarf að geta verkað grasið sem vothey eða þá þurkað það í hlöðu með súþurrkun. Það er þess vegna, held ég, ekki hægt fyrir nefndina að finna frekari leiðir til þess út af fyrir sig en að ná til bændanna og segja þeim: Það er gott að gera vothey, — benda þeim á menn, sem hafa gert vothey árum saman, að í fyrirasumar — ekki sumarið sem leið, heldur í fyrirasumar eru yfir 60% af öllum heyjum í Kirkjubólshreppnum verkuð sem vothey og fénu á mörgum bæjum ekki gefið annað en tómmt vothey, og dettur engum manni í hug að tala um annað en gera það, — benda þeim á, að sama hefur átt sér stað á Ingjaldssandinum og víðar og víðar, svo að það er ekki neitt nýtt við það. Það þarf að segja þeim þetta aftur og aftur, og það getur vel verið, að það verði enn að segja þetta frá nefndinni og það verki eitthvað, fleiri bætist

í hópinn, sem geri vothey. Þetta er það, sem alltaf er verið að segja og prédika.

En aðstæðurnar eru nú þannig, að það eru ekki til víða geymslur til að búa til votheyið, og það má vera, að nefndin gæti lagt til málanna eitthvað, sem gagn yrði að. Alp. hefur gert það áður með því að styrkja votheysgeymslur með jarðræktarstyrk, sem er tiltölulega hærri en á aðrar jarðræktarframkvæmdir, sem styrktar eru, nema bara opnu, vélgröfnu skurðirnir. Með því vildi Alp. reyna að ýta undir, að það yrði byggt sem mest af votheysgryfjum, til þess að menn gætu verkað vothey og síður yrði hætta á þessu misæri, sem kemur annað slagði í heyskapinn vegna óþurrka.

En það gæti stigið sporið lengra. Að hækka þennan styrk enn, væri hægt, en það er mjög vafasamt, hvort það verkar. Það hafa verið gerðar áður á Alp. tilraunir á þann hátt að ýta undir ákveðnar framkvæmdir með því að hafa styrki til þeirra tiltölulega hærri, miðað við stofnkostnað, heldur en á öðrum framkvæmdum, og það hefur verkað lítið. En það væri hugsanlegt, eins og málum er nú komið, að stöðva heilt ár — með fyrirvara þó, — öll lán úr ræktunarsjóði til annarra framkvæmda en súgurrkunarhlaðna og votheysgryfja. Það væri ekki hægt að gera það, nema gera það þannig lagað, að bændurnir vissu fyrir sig fram, að þetta ár þýddi ekki fyrir þá að leggja í framkvæmdir, byggja t. d. ný fjárhús eða ný fjós eða annað þess háttar, það þýddi ekki, því að þeir gætu ekki fengið neitt lán.

Ég held, að það væri kannske það eina, sem hægt væri að gera til þess að ýta verulega undir framkvæmdir, að beina lánastarfseminni til framkvæmda í búnaðinum eingöngu að þessu eitt ár. Þá væri hvort tveggja, að bændurnir ættu vist að fá lán til þessara framkvæmda, og þá væri líka hægt að skipuleggja framkvæmdirnar á vissum svæðum, svo að þær gætu orðið ódýrari og hagkvæmari en þær ella yrðu. Ég sé ekkert annað ráð til þess að koma fljótt upp á mörgum stöðum votheysgryfjum og súgurrkunartækjum, sem þurfa bæði að verða miklu almennari en þau eru núna, heldur en að beina lánastarfseminni að þessu ákveðna efni til dæmis í eitt ár. En sem sagt, það verður að gerast með fyrirvara, svo að menn ráðist ekki að ófyrirsynju í að byrja á verkum í þeirri von, að þeir geti fengið lán og fái það svo ekki, þegar til kemur. Það er ekki hægt; það verður að gera það með fyrirvara, svo að þeir fái að vita það fyrir sig fram, að árið 1959 eða 1960 verður lán, sem veitt verður úr ræktunarsjóði, ekki veitt til annars en að auka heygeymslur og súgurrkunartæki, svo að menn geti betur verkað sín hey, hvernig sem viðrar, og komist meira yfir það misæri, sem núna er í heyskapnum, heldur en hefur verið undanfarandi ár.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá orð. — Það er nú ljóst af þeim umræðum, sem hér hafa farið fram, og ekki sízt af ræðu síðasta ræðumanns, að þau atriði, sem þáttill. fjallar um, eru í raun og veru að miklu

leyti í gangi og hefur verið unnið að þeim og er enda enn, svo að að því leyti sýnist þáttill. ekki hafa raunverulegt að segja. En þó er það eitt atriði í þessu, sem er enn þá órannsakað og er að mínu viti það atriði, sem till. hefði, þó að það sé ekki nefnt í till., í raun og veru átt að snúast um. Þegar rætt er um, hve æskilegt það er og nauðsynlegt, að bændur leggi meiri stund á súrheysverkun en nú er, er það, sem þar er í vegi, ekki kostnaðurinn og ekki heldur þau ýmsu atriði, sem frsm. taldi upp. Það er að langmestu leyti það, að bændur, sem þessa heyverkunarðferð nota og fódra sauðfé sitt á votheyi, verða mjög margir fyrir stórkostlegum skakkaföllum. Þeir menn, sem árlega gera þetta og fódra þannig allt sitt fé, eins og frsm. sagði, sem er alveg rétt, verða árlega fyrir skakkaföllum og hafa misst samkv. því, er hann hefur sjálfur sagt mér, jafnvel full 10% af fé sínu, eins og hann nefndi mér dæmi, þegar við ræddum þetta mál fyrir nokkru, svo sem ég veit að hann kannast við. Út af fyrir sig eru 10% ekki lítill afföll. En þegar það verður enn þá meira, menn missa kannske helminginn af fé sínu, eins og sumir hafa orðið fyrir, þá er eðlilegt, að bæði þessir menn og nágrannarnir, sem vita um þetta, kveinki sér. Þess vegna lit ég svo á, að frumskilyrði fyrir því, að við getum fengið votheysgerðina viðurkennda og bændur fáið almennt til að taka hana upp, sé, að breyting verði á þessu, því að það verðum við að jata, að bændur eru ekki seinir á sér að taka upp þær aðferðir, sem líklegar eru til að gefast vel, þvert á móti. En að votheysgerðin hefur átt svona erfitt uppdráttar, er ekki sízt og ég vil segja fyrst og fremst af þessum sökum, a. m. k. hvað sauðfé snertir. Og þess vegna vil ég leggja áherzlu á, að tilraunastöðinni á Keldum og öðrum, sem að þessu geta starfað, ekki aðeins tilraunabúnum, sem gera núna tilraunir með fódrun á votheyi, heldur einmitt sérstaklega tilraunastöðinni á Keldum sé falið að leita að einhverjum ráðum til þess fyrirbyggja þetta. Ef það tækist á sama hátt og tilraunastöðin hefur fundið upp meðul til úrbóta á ýmsu, t. d. veiki eins og fjöruskjögri, sem var hreinasta plága á mörgum beitarrörðum við sjó, — ef hún myndi upp slíkt meðal, þá er málinu borgið. Þá er allur þorri manna reiðubúinn til að taka upp verkunaraðferðina, en fyrr verður það tæplega.

Flm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Það gleður mig að finna það, að hv. 2. þm. Eyf. (MJ) er till. okkar flm. sammála og vill styðja hana um athugun á votheyssverkun. Hann taldi þó, að hér væri í raun og veru um svipaða eða sömu till. að ræða og flutt var hér 1955 og þá var samþykkt hér af Alp. En ég held, að þetta sé misskilningur að einhverju leyti hjá honum. Með leyfi hæstv. forseta, ætla ég að lesa hér þá till. Hún hljóðar svo:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að leggja fyrir verkfæranefnd og tilraunaráð búfjárræktar að afla upplýsinga um nýjar heyverkunar- aðferðir hér á landi og erlendis og að koma því

til leiðar í samráði við Búnaðarfélag Íslands, að gerðar verði tilraunir með þær nýjungar á þessu sviði, sem líklegastar þykja til þess að létta störfin við heyöflunina og tryggja gæði fódursins. Búnaðarfélag Íslands lætur bændum í té hverju sinni, svo fljótt sem verða má, niðurstöður þær, sem rannsóknir þessar og tilraunir leiða í ljós og eru þess eðlis að dómi þess og fyrrnefndra aðila, að þær geti orðið bændum til hagsbóta.“

Þessi till. fjallar eingöngu um nýjar heyverkunaraðferðir. Till. sú, sem ég mælti hér fyrir áðan, er um ráðstafanir til að greiða fyrir votheysverkun og öðrum heyverkunaraðferðum, sem að gagni mega koma í óþurrkum. Þetta getur verið nokkuð óskylt mál, þó að hvort tveggja varði nú hið sama.

Við vitum það, sem eitthvað erum kunnugir landbúnaði, að votheysverkun getur tryggt menn algerlega gegn óþurrkunum. Það er reynsla fyrir því hér á landi, orðin allgömul reynsla fyrir því. En við vitum hins vegar, að ýmislegt í sambandi við votheysgerðina er enn þá á tilraunastigi, má segja, ekki fullkannað. Það er ekki fyllilega vitað, af hverju sauðfé drepst af votheysi, og það þarf enn fremur að koma í veg fyrir ýmsa vankanta á votheysverkuninni, t.d. ólyktina, sem fylgir votheysi víða hjá bændum. Það þarf enn fremur að rannsaka, hvernig hagkvæmast er að byggja votheysgeymslur þannig, að þær verði sem endingarbeztar og ódýrastar. Öll þessi atriði eru enn þá ekki fullrannsökuð.

Ég veit ekki um það, hvað þeir aðilar hafa rannsakað, sem hafa fengið þessa till. til meðferðar, sem ég var að lesa upp og samþykkt var hér 1955. Mér er ókunnugt um það. Ég var þá ekki hér á þingi og hef ekki kynnt mér þetta. Æskilegt væri, að sú n., sem fær nú þetta mál til meðferðar, liti eftir því um leið, hvað gerzt hefur í því máli. En fyrst og fremst er með þeirri till., sem við flytjum hér á þskj. 26, ætlað til, að ríkisstj. skipi n. til þess að athuga ráðstafanir, sem greitt gætu fyrir votheysverkun sérstaklega og ýmsum rannsóknum í sambandi við hana.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Það hafa nú í þeim umr., sem hér hafa farið fram, komið fram ýmsar upplýsingar, sem gagnlegar eru við frekari meðferð málsins.

Hv. 1. þm. N-M. taldi mig mundu hafa lítið fylgt með því, hvað gerzt hefdi í sambandi við þessi mál, vegna þess að það hefði verið útbýtt ýmsum skýrslum, bæði frá súgþurrkunarnefnd og verkfæranefnd, varðandi ýmsa þætti þessara mála, bæði súgþurrkunina, tilraunir með votheysgerð og annað. Ég skal fúslega játa það, að ég hef kannske ekki lesið allar þessar skýrslur sem skyldi, þó að mér séu sumar þeirra kunnar, og held ég, að það þurfi nú ekki beinlínis að benda til þess, að ég hafi ekki sérstakan skilning eða þekki ekki sérlega til mála landbúnaðarins. Ekki sízt eftir að það er upplýst af hv. 1. flm. þessarar till., að hann hafi enga þessa skýrslu séð og viti ekkert, hvað hafi gerzt í málinu, þá verður mér vonandi

ekki lagt það mjög til dómsáfallis, þótt ég kannske ekki hafi lesið þær allar niður í kjölinn. Hitt þótti mér mjög fróðlegt, að fá upplýsingar frá þessum hv. þm., fyrrv. búnaðarmálastjóra, sem einmitt mun hafa átt að annast það eftir þeirri ályktun, sem gerð var, að fylgjast með þessu og koma þessari þekkingu á framfæri, að hann telur, að að þessu máli hafi verið unnið af þessum aðilum svo að segja eins vel og til var hægt að ætlast, bæði varðandi votheysathuganirnar, súgþurrkunina og annað, sem gert var ráð fyrir að rannsaka. Og er það vissulega ánægjulegt, að þessir aðilar hafa sinnt því hlutverki, sem þeim var á sínum tíma fengið í hendur í sambandi við þessa ályktun.

Það ber auðvitað á engan hátt að lasta það, að vakið sé máls á þessu á nýjan leik, eins og hér hefur verið gert. En segja má þó, að óneitanlega hefði verið heppilegt, ef flm. hefðu athugað þetta mál í samhengi við það, sem áður hefur verið gert. Það er vitanlega á þessu sviði sem öðru alltaf mikið ógert. En þó hygg ég ekki heppilegt að slíta í sundur þráðinn, ef það eru vissir aðilar, sem eru að vinna að ákveðnum viðfangsefnum, að þá sé það fengið öðrum í hendur, heldur þurfi það að athugast að minnsta kosti, hvort ekki sé heppilegt, að þeir aðilar haldi máluðum áfram.

Ég geri ekki ráð fyrir, að verkfæranefndin eða þeir aðilar, sem hafa rannsakað bæði súgþurrkun og votheysgerð, telji, að öllu sé lokið í þeim efnum, enda skildist mér það á hv. 1. þm. N-M., að það væri einmitt á það bent, að það þyrfti meira að fara að gera og að þessum málum væri unnið á tilraunabúðunum. Og það er vitanlega mjög mikilvægt atriði, sem hv. 2. þm. Skagf. (JS) benti hér á og er sennilega eitt mikilvægasta atriðið í þessu sambandi, að reyna að uppræta þær hættur, sem virðast hafa komið fram í sambandi við votheysnotkunina, því að vitanlega er vonlaust, að menn taki almennt slíka verkun upp, ef í þeim er uggur um það, að því fylgi einhver veruleg hættu fyrir þeirra bústofn.

Varðandi það atriðið, að með till. frá 1955 hafi eingöngu átt að snúa sér að nýjum verkunaraðferðum, þá er það að vísu rétt, að till. ber það nafn, rannsókn nýrra verkunaraðferða. En hins vegar kom það glöggst fram í umræðum, sem þá fóru fram um málið, m.a. frá 1. flm. þeirrar till., að það vakti einnig fyrir honum, enda kemur það fram í till. og ályktuninni, að rannsakaðar væru þær heyverkunaraðferðir, sem fyrir hendi eru, vegna þess að vitanlega er það svo, að þó að um nýjar aðferðir væri að ræða að einhverju leyti, þarf það ekki að leiða það af sér, að ekki elgi að kanna, hvort þær verkunaraðferðir, sem tíðkanlegar hafi verið, geti orðið endurbættar með einhverju móti.

Ég skal ekki orðlengja frekar um þetta mál. Ég endurtek það, sem ég í upphafi sagði, að þetta er mál, sem er hin brýnasta þörf fyrir landbúnaðinn að unnið verði að á skipulagsbundinn hátt og leitast við að finna öll tilþækileg úrræði til að koma í veg fyrir þann

mikla vanda, sem bændur eiga jafnan við að stríða í þessu héraði eða öðru á hverju sumri eða flestum sumrum. En það, sem ég vildi aðeins benda á, var þetta, sem mér sýnist umræðurnar hafa sýnt að hafi verið tímabært, að vekja athygli á þeirri ályktun, sem gerð var, og þeirri vinnu, sem unnið hefur þegar verið að einmitt í sambandi við þetta mál, hvort það þyki tiltækilegt að gera um þetta nýja ályktun, þannig að nýjum aðilum verði að einhverju leyti fengið þetta verkefni í hendur, eða að stuðla að því, að áfram verði haldið þeim rannsóknnum með meiri hraða, sem nú þegar er unnið að. Vitanlega hlýtur alltaf að taka sinn tíma svona rannsóknarstarfsemi, það leiðir af sjálfu sér, að hún hlýtur að gera það. Um það skal ég ekki dæma, það verður að sjálfsögðu metið í þeirri n., sem málið fær til meðferðar. En það eitt út af fyrir sig leysir vitanlega hvorki vandann í þessu máli né öðru að endurtaka um það ályktanir, allra sízt mega þær, eins og ég áðan sagði, verða til þess, að á nokkurn hátt sé sundur slitinn þráðurinn við það, sem þegar er unnið að og búið er að rannsaka og undirbúa í viðkomandi málum.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð út af ummælum 2. þm. Skagf. (JS). — Sjónarmið bændanna til votheysgerðar eru ákaflega misjöfn. Og kannske verður þeim best lýst með því að nefna dæmi. Um þetta leyti haustið 1955, þegar óþurrkarnir voru hér sunnanlands, kom ég á stað, þar sem bjuggu tveir aldraðir menn, um fimmtugt, kvenmannslausir með lítið bú. Það var til á bænum gömul votheystóft, steipt niður í hól, langt frá húsum. Þeir áttu þá úti yfir helming af töðunni sinni. Og þegar ég spurði þá, hvi í ósköpunum þeir notuðu ekki töftina, sem var sémileg, þó að hún væri gömul, var svar þeirra þetta: Það er svo erfitt að ná heynu upp úr henni að vetrinum, að þeir létu töðuna heldur hrekjast. — Þetta var þeirra sjónarmið. Og þetta sjónarmið er til víða. Votheysgeymslurnar þurfa að vera hagkvæmari, bæði hvað snertir að láta í þær og taka úr þeim.

Þegar drapst yfir helmingurinn af fénu á einum bæ í Kelduhverfinu fyrir einum fimm, sex árum úr votheysleitrun, en ekkert vothey var gefið og ekkert gefið annað en þurrhey, þá datt engum manni í hug að fara að hætta að verka þurrhey, þó að þessi velkindi hefðu komið þarna upp og drepist svona margt. Það minnst enginn maður á það. Það er um allt land verkað þurrhey á hverjum einasta bæ, þó að kæmi þarna upp veiki og dræpi helminginn af fénu og væri nákvæmlega sama bakterían að verki eins og er við votheysleitrunina, og þó að bóndinn, sem ég hafði minnst á í viðtali við hv. þm., missti um 10% af sínu fé og segði, að það væri mjög tilfínnanlegt, þá sagði hann í sama bréfinu og hann lýsti því fyrir mér: Mér dettur ekki í hug annað en að gera vothey áfram. — Og í hreppnum, sem hann býr í, hefur vothey verið gert í mörg ár og gefið mikið til eingöngu á mörgum bæjum. Ég kom

t. d. á einn bæ í þeirri sveit núna í haust, þar sem ekki var gefið neitt þurrhey neinni kind í fyrravetur nema hrútunum, þeim var gefið þurrhey, hinum öllum gefið vothey, og í þeirri sveit hafa frá 2.3 upp í 2.5% af fénu drepist að vetrinum úr veiki, sem þeir kenna votheynu. Það er ekki meira í allri sveitinni. Og svoléiðis er það víðar, þar sem menn eru komnir upp á að gera vothey sémilega. Megnið af því fé drepst nú annan veturinn hjá þessum bónda, sem 2. þm. Skagf. vitnaði í. Það er alveg rétt, að það er hræðslan við þetta hjá mörgum, sem gerir, að þeir gera ekki vothey. Það hefur verið ýtt á hana af ýmsum að ástæðulausu. Ef votheysverkun er vönduð, þarf ekki að koma verulegur skaði af þessari veiki. Það sýna þær sveitirnar, sem lengst eru komnar með að gefa það sauðfé. Það væri náttúrliga ákaflega mikils virði, eins og þm. tók fram, ef leið fyndist til þess að fyrirbyggja, að það ástand skapaðist í vömb kindarinnar, að þessi baktería, sem er í hverri einustu kindarvömb, fái yfirráð og myndi það eiturefni, sem lami kindina og geri hana veika. En á meðan maður ekki þekkir, hvaða ástand það er, er náttúrliga ekki hægt við því að gera, en það er náttúrliga ákaflega mikils virði, ef það fyndist og hægt væri að fyrirbyggja það.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 26. fundi í Sp., 18. febr., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 28. fundi í Sp., 20. febr., var fram haldið einni umr. um till. (A. 26, n. 253).

Fram. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Sú till., sem hér um ræðir, felur það í sér, að ríkisstj. skuli vinna að því í samráði við Bún-aðarfélag Íslands, tilraunaráð búfjárræktar, verkfæranefnd ríkisins og rannsóknaráð ríkisins að finna viðunandi lausn á einu af okkar stærstu vandamálum innan landbúnaðarins, en það er betri hagnýting á þeim heyforða, sem við árlega öflum.

Sem kunnugt er, hefur hið ræktaða land stórum aukizt hin síðari ár og eigum við þar mest að þakka hinum stórvirku vélum, sem völ er á til að þurrka landið og einnig til að brjóta það og vinna undir sáningu. Þá ber einnig að minnst þess, að hin síðari ár hefur ríkisvaldið sýnt bæði stórhug og framsýni í því að létta undir með bændum að því er ræktun varðar. Þetta virða bændur og hafa ekki látið sitt eftir liggja að tileinka sér þá tækni, sem völ hefur verið á hverju sinni og efnahagur þeirra hefur leyft. — Staðhættir lands okkar eru þannig, að við búum við stutt og fremur köld sumur, sem oft eru einnig úrkomusöm. Af þessu leiðir það, að við eigum ekki völ á að rækta ýmsar jurtir til manneldis, sem nágrannaþjóðum okkar veitist allajafna mjög auðvelt, eins og korntegundir til manneldis. Við verðum því að hafa húsdýrin sem millilið til að geta

notað þann gróður, sem auðveldast er að rækta hér, en það eru hinar ýmsu grastegundir, sem yfirleitt eru bæði harðgerar og kjarnmiklar.

Með vaxandi áburðarnotkun og framleiðslu kjarnaáburðar innanlands hefur það sýnt sig, að auka má verulega uppskerumagnið frá því, sem áður var, meðan eingöngu var notast við húsdýraáburð. En það er augljóst mál, að saman þarf að fara stór og gragefin tún og fullkomin og góð nýting heyjanna. Þetta kostar allt það mikið, að ekki neitt má fara til spillis. Með nýtizku vélum og tækjum er auðvelt að losa grasið, en of margir bændur eru háðir veðurfarinu með nýtingu heyjanna. Venjan er sú að þurrka heyin úti og hirða þau í hlöðu þurr, stundum góð og stundum mjög hrakin. Hin síðari ár hafa ýmsir bændur þurrkað heyin í hlöðum með þar til gerðum blásurum, en þetta er ekki hægt, nema því aðeins að heyin séu þurrkuð úti fyrst að nokkru leyti og að rakastig loftins, sem blásið er í heyið, sé mun minna en rakastigið í heyinu, sem þurrka skal. Að vísu má hita loftið, sem blásið er. Það kostar aukaútbúnað og þykir yfirleitt kostnaðarsamt. En allar líkur benda til þess, að súgþurrkun geti gefið mjög gott hey, sem er fullgild fóðurvara, og yfirleitt fellur mönnum betur að fódra með þurrhevi en votheyi. Þá hefur og votheysgerð á hevi verið mikið prófuð, bæði af bændum og opinberum stofnunum bændastéttarinnar. En þó hefur henni aldrei tekizt að vinna þann sess meðal bænda, sem við hefði mátt búast, en því veldur það tjón, sem bændur hafa orðið fyrir vegna hinnar svonefndu Hvanneyrarveiki í sauðfé, sem orðið hefur vart við fóðrun á votheyi. Auk þessa þykir ekki eins þægilegt og þrífalegt að meðhöndla vothey sem þurrhey. Votheysgeymslur þurfa að vera vandaðar að frágangi og vel staðsettar, til þess að það kosti ekki of mikla tækni að koma heyinu í þær og ná því þaðan aftur. Þetta er ekki erfitt spursmál, þegar um byggingar er að ræða, sem reistar eru frá grunni samtímis, en oft hið gagnstæða, þegar votheysgeymslur eru byggðar við gömul peningshús. Það er margs að gæta við verkun á votheyi og ýmislegt reynt í því sambandi. Reyndar hafa verið margs konar sýrur til að binda næringarforðann og hafa áhrif á heppilega sýrumyndun í votheyi. Þetta hefur geysimikla þýðingu, ekki sízt þegar um mjólkurframleiðslu er að ræða, því að mjólkinn er viðkvæm matvara, og þar þarf því að viðhafa mikla nákvæmni á allan hátt.

Vera má, að okkur, sem búum í þessu kalda landi, en þó landi, sem býr yfir mikilli orku og miklum yl, þar sem hveraaflið er, verði unnt, þegar fram líða stundir, að fódra búfé á veturna á gróandi grasi að nokkru eða öllu leyti, en nýjasta tækni og nýjustu rannsóknir benda í þessa átt. Margar aðrar nýjungar eru á þessum sviðum, sem vert er að gefa gaum og ég veit að þeir, sem hafa þessi mál með höndum, munu veita athygli í sambandi við athugun á þessu spursmáli, sem till. felur í sér.

Ég hef hér reynt að leiða rök að því, hversu nauðsynlegt er að fylgjast vel með og komast

að niðurstöðu um það, hvernig við getum á skynsamlegan hátt varðveitt þau næringarefni, sem okkar kjarnmikli túngróður býr yfir. Vafalaust sparast miklir fjármunir, þegar niðurstöður eru fengnar í þessum efnum og bændur geta tileinkað sér þær með góðum árangri, því að það að eiga ekki allt sitt undir sól og regni er oft mikils virði.

Ég vil að lokum vænta þess, að till. þessi njóti skilnings Alþingis og að samþykkt hennar megi verða til þess að leiða í ljós þá lausn á vandanum, sem gerir öllum bændum kleift að notfæra sér þær niðurstöður með góðum árangri. Allshn. hefur leitast við að breyta till. á þann veg, að þar megi sameina krafta þeirra stofnana, sem að nokkru leyti hafa fjallað um þessi mál og svipuð áður, en þó ekki á skipulegan hátt, og væntir n. þess, að hæstv. ríkisstj. beiti sér fyrir því, að svo megi verða. Að öðru leyti læt ég nægja að vísa til þeirra umræðna, sem fram fóru í vetur, og þeirra fskj., sem fylgja nál. á þskj. 253.

ATKVGR.

Brtt. 253 samþ. með 31 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 33 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 31 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 270).

9. Hagrannsóknir.

Á deildafundum 28. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um skipulagningu hagrannsóknna [29. mál] (A. 49).

Á 6., 7., 9. og 10. fundi í Sp., 29. okt., 5., 12. og 19. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 26. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Ólafur Björnsson): Herra forseti. Þótt hagrannsóknir í eiginlegri merkingu þess orðs séu enn á frumstigi hér á landi, hefur þó undanfarin ár verið varið talsverðu fé í þessu skyni, bæði frá hinu opinbera og einkaaðilum. Söfnun hagskýrslna á sér að vísu alllangan aldur hér á landi, en slíkt getur ekki talizt til hagrannsóknna út af fyrir sig, þótt slík skýrslusöfnun sé auðvitað undirstaða þeirra. Hagstofa Íslands getur þannig ekki talizt hagrannsóknastofnun, þótt henni hafi stundum verið falin framkvæmd slíkra rannsókna.

En þótt skýrslusöfnun og hagrannsóknir séu þannig í rauninni sitt hvað, verður þetta tvennt þó í framkvæmd gjarnan svo samtvinnuð, að vart er unnt að gera till. um annað þessara atvika án hliðsjónar af hinu, enda hafa flestar þær stofnanir hér á landi, er eitthvað sinna hagrannsóknunum, einnig með höndum söfnun hagskýrslna.

Ég hef ekki gert tilraun til þess að áætla,

hve miklu nemi kostnaður við hagskýrslugerð og hagrannsóknir á vegum opinberra aðila hér á landi, og því síður að greina sundur kostnaðinn við þetta tvennt, sem varla munu tók á. En fullyrða má, að kostnaður við þetta tvennt nemi aldrei undir 10 millj. kr. og sennilega meiru. Það getur því engan veginn talizt litil-fjórlegt fjárhagslegt atriði, að tryggt sé, að þeim fjármunum, sem varið er í þessu skyni, sé skynsamlega ráðstafað, þannig að sem mest árangurs megi af vænta.

Til þess að gefið sé nokkurt yfirlit yfir skipan þessara málefna, eins og hún er nú, skulu hér nefndar nokkrar hinar helztu opinberu stofnanir, sem hafa með höndum hagskýrslusöfnun og að einhverju leyti hagrannsóknir. Er það í fyrsta lagi Hagstofa Íslands, sem er, eins og kunnugt er, ríkisstofnun. Þá starfrækja þrír ríkisbankanna, Landsbankinn, Framkvæmdabankinn og Útvegsbankinn, sína hagdeildina hver. Tilgangurinn með stofnun hagdeildar Framkvæmdabankans mun hafa verið sá, að hún annaðist einkum eiginleg hagrannsóknastörf. Hins vegar munu hagdeildir hinna bankanna að mestu vinna að hagskýrslugerð. En auk þess hafa Búnaðarfélag Íslands og Fiskifélag Íslands með höndum viðtæka skýrslusöfnun og að einhverju leyti hagrannsóknir, hvort í þágu síns atvinnuvegar, og mun Iðnaðarmálastofnun Íslands ætla að gegna sama hlutverki í þágu iðnaðarins. Reykjavíkurbær hefur einnig um allan langt skeið rekið hagstofu, svo sem kunnugt er.

Milli þeirra stofnana, sem nú hafa verið nefndar og aðallega hafa með höndum hagskýrslugerð, mun í meginatriðum hafa tekið eðlileg verkaskipting, þannig að meiri háttar umbætur verða sennilega ekki gerðar í því efni. En þar sem hagskýrslugerð er hins vegar grundvöllur hagrannsókna, verður ekki hjá því komizt, ef skipuleggja á hagrannsóknir, að hafa hliðsjón af fyrirkomulagi hagskýrslugerðar og athuga, hverjar breyt. kynnu að vera æskilegar á því sviði, m. a. með tilliti til hagrannsókna, er æskilegt þykir að framkvæma. Yrði slíkt eitt af verkefnum n. þeirrar, er hér er lagt til að skipuð verði.

Aðalverkefnið yrði þá skipulagning sjálfrá hagrannsóknanna og yrði það tvíþætt: í fyrsta lagi að athuga, hvernig komið verði á hagkvæmari verkaskiptingu með þeim stofnunum, er þegar hafa slíka starfsemi með höndum, og í öðru lagi, hvernig best verði sinnt nýjum verkefnum á þessu sviði, er aðkallandi mega teljast. Það fé, sem hið opinbera hefur lagt fram til hagrannsókna á ýmsum sviðum, hefur líka að minnstu leyti runnið til þessara stofnana. Slíkar rannsóknir hafa að mestu verið framkvæmdar á vegum nefnda, sem skipaðar hafa verið til athugunar á sérstökum verkefnum af þessu tagi. Þótt sumar þessara n. hafi að visu safnað ýmsum gagnlegum upplýsingum, fer því að minnu álit fjarri, ef litið er á árangur slíkra nefndarstarfa í heild, að hann svari þeim verulega kostnaði, er slíkar rannsóknir hafa haft í för með sér fyrir hið opinbera. N. þessum hafa oft verið falin viðamikil verkefni á

sviði efnahagsmála, án þess að nokkur fyrirbyggja væri um það, hvort nokkur grundvöllur væri fyrir því, að þessi verkefni væri hægt að leysa vegna skorts á möguleikum á því að afla þeirra upplýsinga, er til slíks væru nauðsynlegar. Árangur nefndastarfanna hefur því, þrátt fyrir það að í mikinn kostnað hefur verið lagt við nefndarstörf, oft í meginatriðum orðið neikvæður. En auk þeirra hagrannsókna, sem þannig hafa farið fram á vegum nefnda, er ætlað hefur verið að leysa tiltekin verkefni á þessu sviði, hefur vaxandi áhugi á hagrannsóknunum leitt til þess á síðustu árum, að myndast hefur visir til sérstakra stofnana, er ætlað er til að annist slík störf, og hefur slíkt verið gert bæði á vegum hins opinbera og einkaaðila. Mjög hefur þó á það skort, að slíkt væri fyrir fram skipulagt, svo sem æskilegt er, ef árangur á að svara kostnaði. Ég ætla mér þó að láta nægja að nefna eitt dæmi máli mínu til sönnunar.

Þar sem kaupgjaldsmálin eru svo mikilvægur þáttur efnahagsmálanna sem raun er á, hefur vaknað áhugi á því, að framkvæmdar yrðu rannsóknir á því, hve hátt kaupgjald atvinnuveirinnir þyldu, án þess að hætta væri á því, að slíkt leiddi til verðbólgu. Í samræmi við þál., er samþ. var á hæstv. Alþ. 1955, var svo komið á fót samvinnunefnd atvinnurekenda og launþega, sem síðan hefur starfað og unnið mun hafa að rannsóknum á þessu sviði. Á síðasta sumri var svo komið á fót vísi að hagstofnun, er 4 launþegasamtök standa að og ætlað er að vinna að sama verkefni í meginatriðum. Þessi launþegasambönd eru Bandalag starfsmanna ríkis og bæja, Landssamband verzlunarmanna, bankamannasambandið og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands. Alþýðusamband Íslands var þó ekki aðili að þessum samtökum, en hefur stofnað til sams konar athugana upp á eigin spýtur. Hér virðast því þegar vera komnar á legg þrjár stofnanir eða visir að þrem stofnunum, sem í rauninni vinna að sama verkefni á sviði hagrannsókna. En með því er þó ekki öll sagan sögð. Samkvæmt ályktun Alþ. snemma árs 1956 var skipuð n. til þess að undirbúa fræðslustarfsemi um efnahagsmál, og mun ekki vafi á því, að launamálin hafa verið ofarlega í huga þeirra, er að samþykkt þessarar þáttill. stóðu, hver sem niðurstaðan verður af starfi n. þeirrar, er skipuð var skv. till. Þá hafa fyrir síðustu þingum legið tvö frv. um fræðslustarfsemi fyrir launþega, annað um skólastofnun, en hitt um fræðslustofnun í annarri mynd. Hér virðast því auk þeirra þriggja stofnana, sem þegar eru komnar á fót til þess að sinna þessu verkefni, vera í uppsiglingu 2—3 stofnanir í viðbót, sem a. m. k. er ætlað að sinna mjög skyldu verkefni.

Ég er sízt að lasta þann áhuga, sem fram hefur komið fyrir því, að launamálin eru þannig rannsökuð og rædd á meira málefnalegum grundvelli en því miður hefur verið gert til þessa. En af því, sem sagt hefur verið, ætti að vera ljóst, að allur undirbúningur slíks virðist í meira lagi fálmkennður. Ætti það að vera öllum aðilum í hag, að verkefni það, sem hér

er um að ræða, væri fengið í hendur einni stofnun, sem þeir aðilar, sem hér eiga hagsmunna að gæta, nefnilega launþegar, vinnuveitendur og ríki, kæmu sér saman um að standa að. Af slíku ætti í senn að mega vænta meiri jákvæðs árangurs og þó með minni tilkostnaði. Hér hefur aðeins verið nefnt sem dæmi undirbúningur hagrannsóknna á þessu tiltekna sviði. En er ekki hætt við, að sama kunni að gerast á ýmsum öðrum sviðum, þar sem hagrannsóknna er talin þörf, ef ekkert verður aðhafzt til þess að skipuleggja slíka starfsemi?

Ég hafði hugsað mér, að starf n. þeirrar, er hér um ræðir, ef skipuð yrði, yrði tvíþætt: Í fyrsta lagi að athuga, hvort ekki verði komið á hagkvæmri verkaskiptingu meðal þeirra stofnana, sem nú hafa hagrannsóknir með höndum, þannig að meiri árangur gæti á þann hátt orðið af því starfi án aukins tilkostnaðar. En í öðru lagi væri eðlilegt, að n. athugaði, með hverju móti væri bezt sinnt nýjum verkefnum á þessu sviði, sem æskilegt má telja að tekin yrðu til meðferðar.

Ég ætla mér ekki hér að flytja neinn áróður fyrir því, að aukin verði fjárframlög í þessu skyni, og ég dreg ekki neina dul á það álit mitt, að enda þótt hagrannsóknnum sé skemmra komið áleiðis hér á landi en æskilegt væri, þá eru mistök þau, er átt hafa sér stað í þessu efni, í ríkara mæli fólgin í því, hve lítill árangur hefur orðið af slíkum störfum, vegna þess að ráðizt hefur verið í verkefni, sem grundvöll hefur vantað fyrir að leyst yrðu, heldur en hinu, að ekki hafi nægilegu fé verið varið í þessu skyni.

Á hinn bóginn er það nú einu sinni svo, að efnahagsleg velmegun, bæði innan einstakra atvinnugreina og þjóðarþúskaþarins í heild, er ekki einvörðungu háð tæknilegum atriðum, heldur líka hinum fjárhagslegu. Það er að visu svo, að mannleg þekking á sviði tækninnar hefur þróast örar en samsvarandi þekking á sviði efnahagsmála. Af þessu hefur svo leitt það, að sá stakkur, sem skipan efnahagsmálanna hefur sniðið hinni tæknilegu þróun, hefur ekki svarað vexti, og er hin geigvænlega kreppa, sem reið yfir heiminn á árunum 1929—39, e. t. v. bezta sönnun þess. En fram til 1930 voru hagfræðivísindi varla tekin alvarlega, sem m. a. átti rót sína að rekja til þess, að þá var það útbreidd trúarjátning, að öll fjárhagsleg vandamál gætu leyst af sjálfu sér, þannig að enga þýðingu hefði að gera fyrir fram hugsaðar ráðstafanir til úrbóta.

En efnahagsöngþveiti kreppuáranna breytti viðhorfinu í þessu efni, og síðan hafa orðið mjög miklar framfarir á þessu sviði vísindanna, þó að þær séu almenningi ekki eins kunnar og samsvarandi framfarir t. d. á sviði læknisfræðinnar. Þessum framförum má það m. a. þakka, að miklu betur tókst í flestum löndum að halda verðbólgu í skefjum á seinni heimsstyrjaldarárunum heldur en á þeim fyrri, og það, sem ekki er minna um vert, að kreppa sú hin mikla, sem almennt var spáð með tilliti til fyrri reynslu að skella mundi á eftir styrjöldina síðari, er ókomin enn.

Alþt. 1958. D. (78. löggjafarþing).

Svo að nefnd séu ákveðin dæmi um þá gagnsemi, sem hagrannsóknir gætu haft í för með sér, þá hygg ég t. d., að ekki sé ágreiningur um það, að kröftum sé illa varið til þess á vettvangi stjórnmálanna að deila um staðreyndir. En þannig er það oft og tíðum, að átökin snúast e. t. v. í ríkara mæli um það, hvað séu staðreyndir, heldur en sjálf stefnumálin. Allt frá því að Íslendingar öðluðust sjálfstæði, hefur, svo að dæmi sé nefnt, jafnvel árlega verið deilt um það, hvort halli hafi verið á fjárl. eða ekki. Ég man, að ég hef lesið það í gömlum skjölum, eitthvað 30 eða 40 ára gömlum, — það var eitthvað kringum 1920 eða 1922, — að þá hélt þáv. fjmrh. því fram, að það væri ekki neinn greiðsluhalli á fjárl., andstæðingar aftur á móti, að þessi halli næmi 1½—2 millj. kr., sem ekki var lítil fjárhæð á þeim tíma. Nokkrum árum síðar bar það við, að um þetta atriði var deilt, og þá var það, sem þingmálafundur á Egilsstöðum, eins og frægt er orðið, skar úr þeim ágreiningi með því að samþykkja, að fjárl. hefðu verið án greiðsluhalla. Ég man eftir því meira að segja við fjármálaumr. síðast, að þá var ágreiningur um það, hvað greiðsluhalli á fjárl. hefði verið mikill á síðasta ári, án þess að ég geri það að nánara umtalsefni, sem hér er ekki vettvangur fyrir. En þó að þetta dæmi sé látið nægja, þá ætti það að gefa nokkuð til kynna um það, að æskilegt er að spara krafta, sem varið er til þess eins að deila um staðreyndir, og beita þeim að einhverju öðru. Og í því efni gæti það verið spor í rétta átt, ef hægt væri að koma á fót einhverjum dómstól í slíkum efnum, sem allir gætu treyst til að skera úr slíkum deiluatriðum um staðreyndir. Að visu getur það oft verið þannig, að deilumálin séu þannig vaxin, að ekki sé hægt að úrskurða neina ákveðna niðurstöðu sem þá einu réttu, en þá getur líka verið gagnlegt, að það komi fram.

Frá hagsmunasjónarmiði atvinnuveganna má og á það benda, að afkoma bænda, iðnaðarmanna o. s. frv. er ekki eingöngu undir því kominn, að notuð sé hin hagkvæmasta tækni, heldur líka undir skynsamlegri verðlagningu framleiðslunnar. Engin ástæða er til að ætla annað en hagrannsóknir í þágu atvinnuveganna, framkvæmdar á skynsamlegan hátt, gætu komið að gagni í þessu efni á sama hátt og í nágrannalöndum okkar, þar sem miklu fé er varið í þessu skyni, bæði af hálfu hins opinbera og atvinnuveganna sjálfra. Á Norðurlöndunum hinum eru t. d. starfandi sérstök rannsóknaráð á sviði þjóðfélagsvísinda, sem gegna svipuðu hlutverki á því sviði og rannsóknaráð á sviði tæknivísinda. Hér á landi hefur, sem kunnugt er, fyrir löngu verið hafizt handa um skipulagningu rannsókna á sviði tæknivísinda, og er þó að því leyti minni ástæða til þess, að hvað snertir rannsóknir á hinu tæknilega sviði, þá eru verkefnin meira afmörkuð í eðli sínu, þannig að þar verður minni hætta á, að mismunandi aðilar, er slíkar rannsóknir kunna að hafa með höndum, gripi hver inn á annarra svið.

Ég býst ekki við öðru en allir hv. þm. séu

því sammála, að það verk, sem hér er um að ræða, verði að vinna. Hitt getur auðvitað verið álitamál, hvort tímabært sé að hefjast handa um það nú þegar eða því beri að fresta. Ég hef leitast við að færa rök að því, að dráttur á slíku sé líklegur til að valda tjóni og soun fjármuna, en auðvitað verður það hlutverk þeirrar hv. n., er mál þetta fær til meðferðar, og síðar hæstv. Alp. í heild að meta gildi þeirra röksemda.

Um það má svo auðvitað deila, sem í þessu sambandi er meira aukaatriði, hvort n. eigi að vera skipuð á þann hátt, sem hér er lagt til. Ég hef talið eðlilegt að tryggja fyrst og fremst fulltrúum þeirra stofnana, sem hafa eða ætlað er að hafa hagrannsóknir með höndum, aðild að nefndinni, Um Hagstofu Íslands, Landsbankann og Framkvæmdabankann ætti ekki að þurfa að ræða nánar í því sambandi. En ástæðan til þess, að gert er hér ráð fyrir því, að laga- og viðskiptadeild tilnefni einn nm., er sú, að eins og kunnugt er, hefur frá stofnun Háskóla Íslands verið til þess ætlað, að hann væri ekki eingöngu embættismannaskóli, heldur einnig vísindastofnun. Á það því að sjálfsögðu við um viðskiptadeildina eins og aðrar deildir háskólans, að starfsmönnum hennar er ætlað að vinna að vísindalegum rannsóknum jafnframt kennslu. Annað mál er svo hitt, að ekki hefur verið unnt að sinna slíkum verkefnum svo sem æskilegt væri sökum skorts á fé og annarri aðstöðu til slíks. Víst er um það, að hvergi í okkar nágrannalöndum mun til sú hagfræði- eða viðskiptadeild við háskóla, að ekki sé starfrækt í sambandi við hana hagrannsóknadeild í einhverri mynd. Þess getur því ekki orðið langt að biða, að slík stofnun komist á fót við háskólann, og bæri því að fella hana inn í það kerfi, er ætlað er til að n. hafi forgöngu um að upp yrði byggt.

Ég hefði eiginlega hugsað mér að gera till. um það að vísa þessu máli til hv. allshn. En vera má þó, af því að gera má ráð fyrir einhverjum kostnaði við nefndarstörf, að eðlilegra mundi vera að vísa málinu til fjvn. Ég legg það því undir úrskurð hæstv. forseta, hvort hann telur eðlilegra, þannig að geri hann till. um að vísa málinu til fjvn., þá mundi ég ekkert hafa við það að athuga, en annars hef ég lagt til að vísa því til háttv. allsherjarnefndar.

Mennturh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég vil aðeins láta þess getið með örfáum orðum, að ríkisstj. hefur undanfarið verið að vinna að því verkefni, sem fjallað er um í till. hv. 9. landsk. þm. Ég er honum algerlega sammála um, að gera þarf — og hefur raunar lengi þurft — sérstakar ráðstafanir til þess að samræma störf þeirra opinberra stofnana, sem fást við hagrannsóknir hér á landi. Sömu leiðis ber til þess brýna þörf að bæta mjög þá þjónustu, sem ríkisvaldið og opinberir aðilar eiga vól á frá sérfræðingum í hagrannsóknunum.

Mjög skömmu eftir að núv. ríkisstjórn var mynduð, voru gerðar ráðstafanir til þess að

ráða í þjónustu ríkisins efnahagsmálaráðunaut. Slíkur ráðunautur hafði starfað fyrir ríkisstj. áður um alllangt skeið, en sú starfsemi síðan legið niðri um nokkurt bil. Það tókst ekki fyrr en á s.l. ári að ráða til ríkisins mann, sem gæti gegnt slíku starfi, en það tókst á s.l. ári, og ég hygg, að ekki sé um það ágreiningur, að þar hafi valizt hinn hæfasti maður til, þar sem er Jónas H. Haralz hagfræðingur.

En tilætlunin hefur verið að láta ekki við það eitt sitja, að á vegum ríkisstj. starfaði efnahagsmálaráðunautur, heldur að komið yrði á fót hagdeild eða hagrannsóknastofu, efnahagsmálarannsóknarstofu eða hvað sem menn vildu kalla slíka stofnun, annaðhvort í stjórnarráðinu sjálfu eða í nánum tengslum við það. Það mál hefur verið í athugun, þó að henni sé ekki fullkomlega lokið, og málið hefur verið rætt við nokkra af þeim stofnunum, sem hv. 9. landsk. þm. nefndi í ræðu sinni og getið er í till. En niðurstaða er ekki enn fengin um það, með hverjum hætti heppilegast væri að skipuleggja slíka hagdeild, enda eru þar mörg álitamál og úr mörgum vanda að ráða. Skál ég ekki á þessu stigi tefja þessar umr. með því að víkja að einstökum atriðum. Auk þess vil ég á það minna, að síðasta Alp. samþ. þál., sem gerði ráð fyrir endurskoðun á l. um stjórnarráðið. Það er verið að vinna að athugunum í samræmi við þá ályktun, og hefur þetta mál nokkuð blandast inn í það.

Ég vildi þó láta þess getið, að ég er ekki alveg sammála hv. flm. till. um eitt atriði, sem hann vék að í ræðu sinni, það, að heppilegt kynni að vera, að til væri ein stofnun, sem stjórnað væri af fulltrúum ríkisvalds og launþegasamtaka og ýmissa annarra opinberra stofnana, sem hefðu þessar rannsóknir með höndum, og tel hitt að sumu leyti eðlilegra, að til séu fleiri en ein stofnun, sem sinni svipuðum verkefnum, þ. e. annars vegar fyrir hið opinbera og hins vegar t. d. fyrir launþegasamtökin. Að sumu leyti er það líklegra til þess, að ekki óeðlilegri tortryggni og sumpart óhjákvæmilegri sé eytt, að launþegasamtökin hafi sjálf sínar eigin athugunarstofnanir í þessum málum og sína eigin trúnaðarmenn. Hitt er annað mál, að sjálfsagt er, að milli þeirra opinberu hagrannsóknastofnana, sem þegar eru fyrir hendi, og þeirrar hagdeildar í stjórnarráðinu, sem e. t. v. verður stofnuð, sé miklu nánari samvinna en nú á sér stað.

Hitt er líka sjálfsagt, að ef til væri ein eða fleiri opinberar hagrannsóknastofur og svo ein eða fleiri hagrannsóknastofur fyrir launþegasamtökin, þá ynnu þær ekki sama verkið, að þar yrði ekki um að ræða tvíverknað, heldur ættu stofnanirnar aðgang að þeim frumgögnunum, sem hver um sig safnaði, þannig að um fullkomna upplýsingamiðlun á milli stofnanna yrði að ræða. Þetta er auðvitað aukaatriði í málinu, en aðalatriðið, sem ég vildi láta koma fram þegar við þennan fyrri hl. umr., er, að nú þegar er verið að sinna þessu verkefni á vegum ríkisstj., þessu verkefni, sem ég er hv. flm. alveg sammála um, að er mjög brýnt.

Umr. (atkvgr.) frestað.
Á 13. fundi í Sp., 3. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.
Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 34 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Sp., 18. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 28. fundi í Sp., 20. febr., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 49, n. 261).

Frsm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Nefndin hefur nokkuð athugað þetta mál og komið að raun um, að ástæða sé til að samþykka þessa till. Haggrannsóknir hér má segja að séu nokkuð á tætingi. Hér eru þrjár stofnanir, sem hafa haggrannsóknir með höndum. Það er hagstofan fyrst og fremst, svo og Framkvæmdabankinn og Landsbankinn. Það virðist mjög æskilegt, að rannsóknir þessara stofnana verði samræmdar í því skyni, að hagkvæmari vinnubrögð fengjust með því móti. Nefndin telur einnig, að heppilegt sé, að n., sem skipa á, sé skipuð á þann hátt, sem í till. greinir. N. vill mæla með því, að till. verði samþykkt.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Ég vil aðeins leyfa mér að þakka hv. allshn. og frsm. hennar fyrir jákvæða afstöðu, sem hún hefur tekið til þessarar till., sem ég flutti hér. Hjá hv. frsm. n. kom fram réttur skilningur á því, hvað það var, sem fyrir mér vakti með flutningi till., svo að ég sé ekki ástæðu til þess að bæta neinu við það, sem ég sagði á sínum tíma, þegar ég flutti framsöguræðu fyrir tillögunni.

ATKVGR.
Tillgr. samþ. með 31 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 271).

10. Ríkisábyrgðir.

Á 4. fundi í Sp., 22. okt., var útbýtt:
Till. til þál. um undirbúning löggjafar um ríkisábyrgðir [17. mál] (A. 31).

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Á ári hverju eru veittar ríkisábyrgðir fyrir mjög háum upphæðum af ýmiss konar lántökum, bæði opinberra aðila og einnig einstaklinga, og hafa þessar ríkisábyrgðir færzt nokkuð í vöxt fremur en hitt. Ábyrgðir þessar eru með ýmsum hætti, og það má raunar skipta þeim í tvo meginflokka. Annars vegar eru ríkisábyrgðir, sem veittar eru samkvæmt almennum lögum, og eru þær ábyrgðir einkum veittar sveitarfélögum, t. d. í sambandi við hafnargerðir, vatnsveitur og ýmsar aðrar framkvæmdir, og eru þessar ábyrgðir að verulegu leyti þess eðlis, að ríkisstj. getur á hverjum tíma lítil ráð haft um það, hvort þær eru háar eða lágar. Það veltur á því, hvað framkvæmdir og lántökur þeirra aðila, sem rétt eiga á ábyrgðinni, eru miklar. Í hinum flokkinum má segja að séu ríkisábyrgðir, sem veittar eru hverju sinni með sérstökum lögum frá Alþingi, og nema þær ábyrgðir einnig mjög háum upphæðum.

Samkvæmt síðasta ríkisreikningi, sem liggur fyrir, fyrir árið 1956, námu ríkisábyrgðir í árslok það ár 870 millj. kr., og það er engum efa bundið, að nú eru ábyrgðir þessar komnar allmikið yfir 900 millj. kr., ef þær ná þá ekki einum milljarð. Það er ljóst mál, að með þessum ríkisábyrgðum er ríkissjóði bundin töluverð áhætta, enda hefur reyndin orðið sú, að á ríkissjóðinn sjálfan hafa árlega fallið háar upphæðir, og það mjög hækkandi upphæðir, sem orðið hefur að leggja út vegna greiðslu á van-skilalánum, sem ríkisábyrgð hefur verið veitt á. Nemur þessi upphæð nú samkv. áætlun í fjárlagafrv. fyrir árið 1959 30 millj. kr., og er um 10 millj. kr. hækkun að ræða frá fjárlögum ársins í ár.

Það er augljóst mál öllum, að hér er um mjög alvarlega þróun að ræða. Það er hins vegar engum efa bundið, að meginþorri þeirra ríkisábyrgða, sem veittar hafa verið, hefur verið til margvíslegra nytjamála, sem hefur tvímæla-laust verið rétt að styðja. En þegar hér er orðið um að ræða jafngáleysilegt fjárhagsatriði og raun ber vitni um, þá hygg ég, að tímabært sé að staldra nokkuð við og íhuga sinn gang og gera sér grein fyrir því, hvort þessum málum er komið fyrir á þann hátt, sem heppilegastur er frá sjónarmiði ríkisins.

Eins og ég áðan gat um, eru ríkisábyrgðir veittar samkvæmt ýmsum sérlægum, og sé ekki til almenn heimild í lögum, þá verður að veita með sérstakri lagaheimild frá Alþingi ríkisstj. heimild til ríkisábyrgðar. En því er ekki að leyna, að þessar ábyrgðir eru með mjög mismunandi hætti, bæði upphæð ábyrgðanna, einnig þær reglur, sem settar eru varðandi tryggingar og ýmis önnur atriði, sem máli skipta.

Það, sem hefur vakað fyrir mér með flutningi þessarar till. hér, er tvennt: Annars vegar það, að íhugað verði rækilega, hversu ástætt er með þessum ríkisábyrgðir allar, rannsakað, hvaða löggjöf um þær gildir og hvaða reglur um það gilda eftir bæði almennum lögum og sérlægum, og á grundvelli þeirrar athugunar verði íhugað, hvort ekki sé tiltækilegt að mynda

sér einhverjar almennar reglur, sem farið verði eftir við veitingu ríkisábyrgðar, og setja þá almenna löggjöf um það efni. Með almennri löggjöf á ég hins vegar ekki við, að það sé tekið úr hendi Alþingis að ákveða um það, hvort ríkisábyrgð skuli veitt til tiltekinna framkvæmda eða ekki, það álit ég að áfram verði að vera í höndum Alþingis, en hins vegar að reynt verði með almennum lögum að setja reglur um það, hvaða skilyrði uppfylla beri, til þess að ríkisábyrgðir verði veittar, þannig að nokkur festa verði í þessu efni og það tryggt, að eftir því sem fong eru á, verði hér fylgt hliðstæðum reglum við veitingu ábyrgðar. Eg geri mér fulla grein fyrir því, að á þessu eru ýmis vandkvæði, vegna þess að það getur verið, að ekki sé rétt að veita jafnháa prósentuábyrgð sem ríkisábyrgð í einu tilfelli sem öðru. En allt þetta þarf auðvitað ihugunar við, og mér er nær að halda, þótt hér séu ýmis ljón á vegi, að það sé þó hægt að mynda almennar reglur, sem gætu verið til leiðbeiningar í þessu efni og komið meiri festu á þessi mál en nú er. Og hvað sem öllu þessu líður, þá er það tvímælalaus nauðsyn að gera sér til hlítar grein fyrir því, hversu ástætt er með þessari ríkisábyrgð, sem munu nú nálgast, eins og ég áðan sagði, einn milljarð kr., hvort ekki kann að vera þörf á því að taka þessi mál til athugunar og reyna hér jafnvel eitthvað að spyrna við fótum, eftir því sem tók eru á, eða a. m. k. að reyna að tryggja það, að ríkið verði ekki fyrir áföllum af þessum sökum, sem valdi því stórkostlegum fjárútlátum á hverju ári.

Það eru vitanlega allmörg dæmi þess, að ríkisábyrgðir hafi verið veittar á lánum og beinlínis gengið út frá því, að ríkið yrði að greiða ábyrgðirnar. Þetta held ég að sé röng stefna. Ef það er mat manna, að það verði að veita viðkomandi aðilum aðstoð, þá á hún að veitast í öðru formi en því að ganga út frá, að mennirnir verði vanskilamenn. Það getur aldrei haft holl né heppileg áhrif. Þessar miklu vanskilaskuldir, sem orðnar eru og eins og menn sjá eru orðið allverulegt alvörumál, þegar útgjöld ríkisins vegna þeirra hækka jafnvel um 10 millj. kr. á einu ári, þær munu, eftir því sem ég bezt veit, í langflestum tilfellum stafa af fjárhagsörðugleikum viðkomandi sveitarfélaga. En einmitt þessar ástæður þarf að kanna, og það þarf að rannsaka, hvaða orsakir í hverju tilfelli liggja fyrir því, að viðkomandi aðilar standa ekki í skilum, og mín skoðun er sú, að fjárhagsvandráði þessara aðila verði að leysa með öðru móti, þannig að þeir geti þá staðið í skilum. Eg efast ekkert um það, að allir þeir aðilar, sem taka lán með ríkisábyrgð, vilja mjög gjarnan geta greitt sínar skuldbindingar, en það eru einhverjir sérstakir erfiðleikar, sem valda því, að þeim er þess ekki kostur. Þessa erfiðleika tel ég að þurfi að rannsaka niður í kjölinn og reyna þá að veita viðkomandi aðilum aðstoð með einhverjum öðrum hætti, þannig að þeir geti áfram staðið í skilum. Með áframhaldandi stöðugum vanskilum er einnig hætt við því, að nauðsynlegt aðhald hverfi, það hefur auk þess ill áhrif á aðra að-

ila, sem reyna að standa í skilum, og allt leiðir þetta til þess, að hér verður um óheillavænlega þróun að ræða, eins og sú staðreynd enda sýnir, sem ég gat um, að þessi vanskil fara vaxandi ár frá ári. Og það er vitanlega einnig eitt atriði í þessu, sem er mjög erfitt fyrir ríkið, og það er að vita raunverulega aldrei fyrir fram fyrir fjárhagsárið, hvaða skuldbindingar hér kunna að falla á ríkissjóðinn. Það getur munað nokkrum millj. kr. til eða frá, og er þar um mjög alvarlegan hlut að ræða, þegar ekki er hægt að hafa fyrir fram nokkra hugmynd um það, hvað hár tiltekinn útgjaldaliður kann að verða, þannig að það nemi jafnvel á þessum eina lið mörgum millj. kr.

Þetta eru meginsjónarmiðin til þess, að ég hef leyft mér að leggja fram till. á þskj. 31 um undirbúning löggjafar um ríkisábyrgðir, þar sem gert er ráð fyrir, að þetta tvennt verði athugað: Í fyrsta lagi, hvort ekki sé kostur á að setja almennar reglur um veitingu ríkisábyrgðar, og þá í því sambandi verður að sjálf-sögðu að athuga öll þau lög, sem gilda um ríkisábyrgðir, og í annan stað, að kannaðar verði orsakir vanskila á ríkisábyrgðarlánum og þá leitast við að benda á úrræði til þess að koma í veg fyrir það, að þau vanskil þurfi að vera.

Eg er þess fullviss, að fyrir öll þau sveitarfélög, sem af fjárhagsörðugleikum hafa neyðzt til þess að láta ábyrgðir falla á ríkissjóðinn, þá er þeim það öllum áreiðanlega miklu ljúfari lausn, ef hægt er að greiða úr þeirra fjárhagsvandráðum með öðru móti en því, að þau þurfi að grípa til þess að standa ekki í skilum með þau lán, sem þessir aðilar hafa tekið.

Eg tel ekki þörf á að orðlengja frekar um málið, en leyfi mér að lokinni þessari umr. að leggja til, að till. verði vísað til fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var fram haldið einni umr. um till. (A. 31, n. 275).

Frsn. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Fjvn. hefur athugað þessa till., og eins og fram kemur í nál., er n. sammála um það að megin-efni til, að nauðsynlegt sé að reyna að finna sem traustastan grundvöll til að byggja á varðandi ríkisábyrgðir, með það í huga, að þau mál verði í sem föstustu formi og sem mest samræmi í veitingu ríkisábyrgðar. Hins vegar voru, eins og segir í nál., nokkuð skiptar skoðanir um það, hvort auðið væri að setja um þetta efni heildarlöggjöf, en menn hins vegar sammála um, að það væri sjálfsagt og rétt að freista þess að gera það, ef ekki reyndust á því við nánari athugun slíkir annmarkar, að það yrði ekki tiltækilegt. Af þessum sökum var samkomulag um að leggja til að breyta till. á þann veg, að í stað þess að í upphaflegu till. var talað um að fela ríkisstj. að láta undirbúa löggjöf um ríkisábyrgðir, er lagt til, að það verði orðað nokkru vægar, þannig að ríkisstj.

sé falið að láta athuga, hvort tiltækilegt sé að láta setja raunhæfa löggjöf um þetta efni. Efnislega breytir þetta að sjálfsögðu engu, en er sem sagt nokkru vægar orðað, ef á þessu kynnu að reynast þeir annmarkar, að ekki þætti tiltækilegt að setja um þetta heildarlöggjöf.

Svo sem bent var á, þegar framsöguræða var flutt fyrir till. þessari, eru ríkisábyrgðir orðnar svo stórkostlegur liður í sambandi við ríkisbúskapinn, að það er óhjákvæmilegt að reyna að ganga þannig frá þeim málum, að ekki þurfi til þess að koma, að ríkið verði fyrir þungum búsfjum af þessum sökum. Það mun láta nærri, hygg ég, að ríkisábyrgðir nemi nú 1000 millj. króna. Í mörgum tilfellum eru ríkisábyrgðir ákveðnar í lögum, þannig að það er í rauninni ekki neitt val um það fyrir fjmrn., hvort veita skuli þær ábyrgðir, sem þannig stendur á um. Svo eru aftur í annan stað ýmsar ábyrgðir veittar með sérstökum lagaákvæðum eða jafnvel þál., og þá verður að sjálfsögðu að meta það hverju sinni, hvaða kröfur skuli gerðar í sambandi við tryggingar og ýmis önnur skilyrði, sem uppfylla þarf til að fá ábyrgðina. Um þessi atriði setti að mega setja nokkuð almennar reglur, sem við væri að styðjast, og þeir aðilar, sem sæktust eftir ábyrgð, gætu þá einnig fyrir fram vitað, hvaða kvaðir leiddi af slíkri ábyrgð.

Í annan stað er svo að sjálfsögðu hin mesta nauðsyn að reyna að sjá til þess, að ábyrgðargreiðslurnar lendi ekki að lokum á ríkissjóði. Það hefur orðið svo í vaxandi mæli, að ábyrgðirnar hafa fallið á ríkissjóð, og miðað við þær geysilegu upphæðir, sem hér er um að ræða, sem sagt um einn milljarð króna, sem þessar ábyrgðir allar nema, þá er það í rauninni svo, að það er aldrei hægt að vita með neinni vissu, hvort það verður milljónatugnum meira eða minna, sem ríkissjóður verður á hverju ári að greiða af þessum sökum.

Nú er það vitanlega svo, að engin ástæða er til að halda, að ríkisábyrgðir séu greiddar af ríkissjóði, nema það sé fullkomin nauðsyn að gera það. Og það er heldur ekki ástæða til að halda, að aðilar standi ekki í skilum með ríkisábyrgðarlán aðeins til þess að láta ábyrgðirnar falla á ríkissjóðinn, heldur muni þar vera fyrir hendi getuleysi til að greiða umrædd lán. En spurningin er þá aðeins þessi, hvort það sé heppilegt að leysa fjárhagsvandræði þessara aðila með því að greiða þessar skuldbindingar eða hvort það eigi að gerast með öðrum hætti, og ég álit fyrir mitt leyti, að það sé miklu heilbrigðara, ef hægt er að finna grundvöll undir því, að reyna að hlaupa undir bagga t.d. með sveitarfélögum, sem ekki hafa aðstöðu til þess að standa í skilum með ríkisábyrgðarlán, með einhvers konar annarri fyrirgreiðslu, annaðhvort þá með beinni aðstoð ríkisins eftir öðrum leiðum eða með útvegum bráðabirgðalána, ef þetta eru stundarerfiðleikar, sem hér er um ræða, en ekki með því, að það komist upp í fasta venju, að ríkisábyrgðarlán séu látin lenda á ríkissjóði. Það hlýtur að valda mikilli hættu á því, að það dragi úr áhuga annarra aðila, sem raunar standa í skilum með þessi lán, til

þess að greiða lánin að sínu leyti, ef þeir sjá, að aðrir staðir hafa þann hátt á að láta þessar skuldbindingar lenda á ríkissjóði. Ég geri mér fullkomlega grein fyrir því, að hér er um erfið vandamál að ræða, og þessi till. er á engan hátt flutt til ádeilu á einn né neinn í því efni, heldur til þess að benda á þetta vandamál, sem hér er við að stríða. Og ég held, og það er, eins og ég áðan gat um, skoðun fjvn., að málið sé það mikilvægt, að það sé fullkomin ástæða til þess að reyna að kanna til hlítar, hvort hægt sé að koma þessu á traustari grundvöll en nú er. — N. leggur sem sagt til einróma, að till. verði samþykkt þannig orðuð, eins og hún er á þskj. 275.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. Mig langar til í sambandi við þessa till. að segja fáein orð, sumpart til þess að segja frá minni reynslu í þessum efnum, ef það gæti orðið eitthvað að gagni fyrir þá, sem fá þetta mál til skoðunar.

Ég vil fyrst taka það fram, að ég er ákaflega hræddur um, að menn reki sig fljótt á talsvert mikla örðugleika í því að koma á, eins og það er orðað, raunhæfri heildarlöggjöf um ríkisábyrgðir. Ég er ákaflega hræddur um, að menn reki sig fljótt á ýmsa örðugleika í því sambandi, en álit þó, að full ástæða sé til þess að skoða þetta eigi að síður. Það er fyrst, að ríkisábyrgðir eru fyrir mismunandi fyrirtæki. Það hafa verið teknar ábyrgðir til þess að koma upp rafmagnsveitum, t. d. rafmagnsstöðvum, teknar ábyrgðir til þess að koma upp hafnarmannvirkjum, ríkisábyrgðir til þess að koma upp fiskiðjuverum margs konar og ríkisábyrgðir til þess að kaupa skip, ríkisábyrgðir til þess að kaupa flugvélar, og þannig mætti lengi telja. Og niðurstaða löggjafarvaldsins hefur orðið sú, að það gildir nokkuð sín reglan um hvert þessara tilvika. Það er máské gert ráð fyrir því að heimila að taka ábyrgð á allt að 60% af stofnkostnaðarverði fiskiðjuvera, svo að dæmi séu nefnd, en svo e. t. v. 85% af stofnkostnaði raforkustöðva fyrir einstök byggðarlög, og í ýmsum dæmum hefur jafnvel verið fallist á að taka ábyrgð á allt að 90% af kaupverði, þegar um það hefur verið að ræða að ábyrgjast andvirði skipa, sem aflað hefur verið fyrir byggðarlög, þar sem sérstök ástæða hefur þótt til þess að auka skipastólinn. Þannig mætti lengi telja, að niðurstaðan hefur orðið sú, að það hefur gilt mjög mismunandi um hverja grein, hversu langt skuli ganga í ábyrgðunum, hversu mikinn hluta af stofnkostnaði menn hafa vilj- að taka í mál að ríkið taki ábyrgð á. Og ég óttast, að þetta valdi miklum erfiðleikum við að koma á heildarlöggjöf um ríkisábyrgðir.

Það mætti náttúrlega hugsa sér að hafa það þannig, að allar ríkisábyrgðir skuli settar í einn lagabálk eða eina lagalengju, sem yrði þá sífellt verið að auka við og breyta. En ég óttast það mjög, að í framkvæmdinni yrði þetta í raun og veru engin breyt. frá því, sem nú er.

Þá langar mig til þess að biðja þá, sem hafa beitt sér fyrir þessu máli, að benda á það, hvort þeir hafa hugsað sér, að hægt væri að setja í slíka löggjöf, hversu löng lánin skuli

vera í hverju falli. Það er ákaflega þýðingarmikið mál og eitt af stærstu atriðunum í þessu sambandi, því að sannleikurinn er sá, að þegar búið er að samþykkja heimild til þess, að ríkið takist á hendur ábyrgð, þá fara menn að fara fram á það, að sú heimild verði notuð. Og þá vill oft verða hin mesta rímna milli þeirra, sem hafa áhuga fyrir því að koma fyrirtækjunum upp, og ríkisstj. um það, hvort það skuli taka ábyrgð á þessu eða hinu láninu, sem er máske að áliti ríkisstj. til of stutts tíma, til þess að hægt sé að standa undir því af rekstrinum, en að dómi þeirra, sem hafa áhuga fyrir því að koma fyrirtækinu á fót, nógu langt. Út af þessu verður oft mikill metingur og mikil vandkvæði að ákveða, hvað gera skuli. Og þó að fjmrn. sé að reyna að hafa í þessu reglu, t. d. að setja sér þá reglu, að lán skuli ekki vera undir 15 árum, sem reynt hefur verið mikið í sambandi við fiskiðjuver t. d., þá er ákaflega erfitt að halda sér algerlega við þvilkla reglu. Það stendur kannske þannig á, að hlutaðeigendur eiga eftir herzlumuninn, geta ef til vill fengið 12 ára lán eða 10 ára lán. Og þá getur verið um það tvennt að velja, að fyrirtækið stöðvist í byggingu eða þá að það sé fallið á 10 eða 12 ára lán. Ótal svona dæmi mætti nefna um lánalengdina. Og mér þætti fróðlegt að vita, hvort það væri t. d. þetta atriði, sem væði fyrir flm., hvort þeir teldu, að það mundi vera hægt að setja í löggjöfina takmark um lánstíma, t. d. að lán til raforkustöðva mætti ekki vera til styttri tíma en svo og svo og lán til hafnargerða yrði að vera svo og svo o. s. frv. — Enn fremur um vextina, sem er ákaflega þýðingarmikið atriði. Það er náttúrulega reynt að veita aðhald um það, að vextir séu ekki óhæfilega háir af ríkisábyrgðarlánunum, en verður þó að fara eftir almennri venju í því. Spurningin er, hvort flm. hafa þá t. d. hugsað sér, að í svona löggjöf væri ákvæði um þá vexti, sem mætti viðurkenna hæsta. En nú vitum við, að þetta er mjög á reiki og breytingum undirorpið, þannig að eftir eitt ár eða svo væru þau ákvæði, sem sett væru um þetta, orðin úrelt og yrðu að endurskoðast, ella mundu þau máske stöðva algerlega eðlilegar lántökur og ríkisábyrgðarveitingar.

Ég vildi sem sagt spyrja flm., sem hljóta að hafa hugsað talsvert um þetta mál, í fyrsta lagi, hvort þeir hafa hugsað sér, að í svona löggjöf gæti orðið tiltekið, að það mætti ekki fara yfir ákveðinn hluta stofnkostnaðar, og það ætti að gilda um öll hugsanleg ábyrgðartilvik, allar hugsanlegar framkvæmdir; enn fremur, hvort þeir hafi hugsað sér, að í svona löggjöf gæti komið ákvæði um lánalengdina, skilyrði um lánalengdina, og loks, hvort þeir hefðu hugsað sér, að í svona löggjöf kæmi ákvæði um vextina.

Þetta eru þau atriði, sem mér dettur helst í hug að nefna, vegna þess að það eru einmitt þessi atriði, sem einna mestu máli skipta eða a. m. k. mjög miklu máli skipta í þessu sambandi. Og ef ekki er hægt að koma þessum ákvæðum inn í almenna löggjöf, sem vafalaust eru miklir annmarkar á, þá mundi almenn lög-

gjöf um þetta hafa ákaflega takmarkaða þýðingu.

Þá er það varðandi það atriði, sem drepíð er á í ályktuninni og ekki er nema eðlilegt að á sé minnst, og það eru hin miklu útgjöld, sem ríkissjóður hefur orðið fyrir vegna ríkisábyrgðanna. Þetta er stórfé, sennilega s. l. ár á milli 20 og 30 millj. kr. Og þegar við vorum að undirbúa fjárlagafrv., þá sýndist okkur ekki betur en það yrði að gera ráð fyrir því, að þetta gæti farið upp undir 30 millj. kr. á því ári, sem núna er að byrja. Hér er um gífurlega mikla fjármuni að ræða, og vil ég fara nokkrum orðum um reynsluna einmitt í þessu efni.

Ég vil þá minna á, að þessi ábyrgðatöp munu að langmestu leyti vera í lánunum til hafnargerða og til skipakaupa og sildarverksmiðja. Ég hygg, að vegna þessara liða séu langflest af þessum töpum. Og ég vil fara aðeins fáeinum orðum um reynslu mína í hverju þessu atriði.

Fyrst hafnargerðirnar. Þetta er yfirleitt, eins og menn vita, þannig, að í hafnarlögnum er gert ráð fyrir ríkisábyrgð að vissum hluta. Þessar hafnir eru byggðar yfir höfuð í áföngum. Og ef fjmrn. eða ríkisstj. segði sem svo: Við tökum ekki ríkisábyrgð fyrir þessari hafnargerð, nema þið getið sýnt okkur fram á, að höfnin muni standa undir láninu og þið getið lokið höfninni og komið henni í það lag, að hún geti staðið undir láninu, — þá mundu sáralitlar framfarir hafa orðið hér í hafnarmálum á Íslandi síðustu áratugina, því að það er alveg undantekning, — það fullyrði ég, — að menn hafi nokkurn möguleika til að sýna fram á þetta, þegar þeir koma til ríkisstj. og spyrja, hvort hún vilji notfæra sér ríkisábyrgðarheimildina vegna hafnargerðarinnar. Þess vegna hefur verið tekin sú regla alveg hikaust, og ég hygg, að henni hafi verið fylgt af öllum stjórnunum nú áratugum saman, að ef hæstv. Alp. hefur veitt fé á fjárlögum til hafnargerðar, þá hefur verið veitt ríkisábyrgð á móti, — alveg hikaust veitt ríkisábyrgð á móti, — en reynt þó að koma því svoleiðis fyrir, að lánin væru sem lengst. En það er ekki því að leyna, að víða eru í byggingu hafnir, sem byggðar eru í ákaflega smáum áföngum, miðað við það, sem þær eiga að verða, og hafnir í byggingu, sem hafa sáralitlar tekjur ár eftir ár, meðan verið er að byggja þær upp, og jafnvel sama og engar tekjur. Og þá verður það vitaskuld þannig, að greiðslurnar af þessum hafnarlánunum lenda hreinlega á ríkissjóði, á meðan hafnirnar eru í byggingu og þangað til reksturinn verður það mikill, að þær geti staðið undir sér. Og þannig er milljón eftir milljón lögð út af hendi ríkisins í greiðslur af slíkum hafnarlánunum, sem segja má að sé í raun og veru þátttaka í stofnkostnaði við þessar hafnargerðir. Hér er í sumum tilvikum um mjög stórar fjárhæðir að ræða.

Ef fjmrn. eða ríkisstj. hefði þá aðferð að takast ekki ábyrgð á hendur fyrir einn, sem væri í vanskilum, þú mundu þessar hafnargerðir óðara stöðvast, því að þess væri enginn kostur fyrir þær að gera hreint fyrir sínum

dyrum, áður en næsta lántaka færi fram, ef hafnargerðin á að geta haldið áfram. Hér er því áreiðanlega ekki um nema þrennt að ræða. Eitt er það að taka stranga stefnu um ríkisábyrgðir í þessu tilliti, en það þýðir að stöðva hreinlega mestallar hafnargerðir í landinu. Ef það ætti að firra ríkissjóð öllu tjóni af slíkum ábyrgðum, þá mundi það þýða stöðvun. Ef menn ekki vilja gera það, sem ég býst nú ekki við að hér séu talsmenn fyrir, þá verða menn annaðhvort að haga þessu svipað og verið hefur og taka þessi ábyrgðartöp eða þá að ríkið taki að sér miklu meira af hafnargerðarkostnaði beint en gert er núna. Þetta vil ég aðeins benda á til þess að bregða upp mynd af því viðfangsefni, sem hér á að fást við. Þetta er um hafnargerðirnar.

Um togarakaupin, sem hafa orðið ríkissjóði mjög útgjaldasöm, eða ábyrgðir vegna togara-kaupa, vil ég aðeins fara örfáum orðum. Það hefur verið mikið að því gert nú upp á síðkastið, ef kaup hefur átt togara til landsins, að ríkissjóður annaðhvort keypti skipin og seldi þau síðan aftur og þá raunverulega gengi í ábyrgð fyrir mestum hluta andvirðisins, eða þá, að ríkissjóður hefur hjálpað ýmsum byggðarlögum með ríkisábyrgð til þess að eignast skipin og því tekið ábyrgð a. m. k. stundum á 90% af andvirðinu. Venjulega hefur það verið þannig a. m. k., þegar um hefur verið að ræða togaraútgerðir, þar sem verið er að reyna að koma togaraútgerð á fót og hún hefur ekki áður verið. Heima fyrir hefur reynzt fullerfitt að ná saman einhverju fé til þess að nota sem rekstrarfé.

Venjulega hefur þetta verið þannig, að ef þeir togarar, sem eru keyptir á þennan hátt með ríkisábyrgð, ekki mofkiska undireins og allt gengur fullkomlega að óskum, þá er þess enginn kostur, að þeir geti greitt af þessum ábyrgðarlánum, þegar til á að taka. Þannig hefur þetta verið nú um mörg ár a. m. k. um flestar togaraútgerðir utan Reykjavíkur, að þær hafa ekki getað greitt af stofnlánum sínum um lengri tíma. Þessi fyrirtæki eru byggð upp af fullkomnum vanefnum. Það er verið að reyna að koma þessum nýja atvinnurekstri á í byggðarlögunum.

Togaraútgerðin hefur einnig á þessum tíma staðið ákaflega höllum fæti, þannig að það lá nærri um tíma, að riði henni algerlega að fullu. Hún bjó sem sé við svo miklu lakari kjör en bátaútvegurinn lengi vel, og hún gerir það raunverulega í dag. Þó að búið væri að jafna metin í fyrra, þá hefur nú verið mismunað aftur verulega togaraútgerðinni í óhag.

Togaraútgerðinni var sem sagt alveg að blæða út, og þó að þau fyrirtæki, sem stóðu á gömlum merg við hagfelldustu skilyrði, gætu staðið þetta af sér, — og voru alveg að færað í kaf, — þá urðu þetta slík áföll fyrir öll þessi nýju fyrirtæki, að þau hafa alls ekki getað staðið undir vaxta- né afborganagreiðslum. Og engin ríkisstj. hefur haft hörku í sér til þess að segja við þá, sem hér eiga hlut að máli: Jæja, fyrst þið ekki getið borgað sjálfir vextina og afborganirnar af þessum lánum, þá verður

togarinn seldur burt úr byggðarlögunu. — Engin ríkisstj. hefur haft sig í að segja þetta. Og niðurstaðan hefur þess vegna orðið sú, að þarna hafa verið lagðar út milljónir á milljónir ofan, en togararnir haldið áfram að eiga heima í þeim byggðarlögum, þar sem þeir hafa verið. Þetta hefur hreinlega verið gert til þess að stuðla að því, að þeir þyrftu ekki að flytjast til. Hér er um verulegar fjárhæðir að ræða.

Þá eru það sildarverksmiðjur. Það eru aðallega sildarverksmiðjur ríkisins sjálfs, sem ríkissjóður hefur ábyrgzt fyrir, og svo nokkrar aðrar. Það eru milljónatugir, sem lagðir hafa verið út sem ábyrgðargreiðslur af þeim stofnlánum. Við vitum, að sildariðnaðurinn hefur orðið fyrir gífurlegum áföllum ár eftir ár undanfarið og ríkið hefur neyðzt til þess að greiða af þessum lánum og hreinlega ekki verið neitt annað að gera en að leggja það fé út. Nokkuð hefur verið aukið við sildarverksmiðjukostinn, og það hefur áreiðanlega komið að mjög miklu liði fyrir landsmenn í heild. Það eru þessar til-
tölulega smáu verksmiðjur, sem bætt hefur verið við á Norðausturlandi og Austurlandi. Heildaraflinn hefur orðið stórum meiri vegna þeirra. Þeim hefur verið komið upp af fullkomnum vanefnum fjárhagslega séð, ríkið ábyrgzt 90—95%, og það er alveg augljóst, að þó að þetta hafi bjargað nú þegar talsvert miklum verðmætum fyrir þjóðarþúið, þá eiga þessar verksmiðjur líka ákaflega erfitt með að standa undir stofnlánum, enda í raun og veru í byggingu. Og það er sama sagan um þetta eins og ég var að segja frá um hafnargerðirnar og raunar togaraútgerðirnar, að þegar átt hefur að ákveða það, hvort notaðar skyldu heimildir, t. d. til þess að koma upp þessum sildarverksmiðjum, þá hefur það verið gert til þess að koma þeim áfram, þó að ekki væri fullkomlega séð fyrir endann á því, hvar fjármagn skyldi tekið til þess að gera þær fullkomlega úr garði. Það hefur verið lagt í það í þeirri trú, að það rættist úr og hægt yrði að útvega fjármagn til þess að ljúka þeim.

Það væri hægt að hafa í þessu allt aðra stefnu, harða stefnu fjármálalega, eins og bankar taka t. d., og segja: Hér verður engin ábyrgð veitt, nema hlutaðeigandi geti sýnt fram á, að hann komi verkinu alveg í höfn og það standi fullkomlega undir sér, þegar það er búið, — fyrr en þetta liggur fyrir, verður engin ábyrgð veitt. — En ef menn taka svona stefnu í þessum efnum, þá verður alveg gerbylting í uppbyggingu atvinnulífs hér frá því, sem verið hefur, því að þessar ríkisábyrgðir hafa verið gífurlegur þáttur í því að byggja upp bæði atvinnutæki og samgöngutæki víðs vegar um landið og svona stórfelldur þáttur af því, að þær hafa verið framkvæmdar eins og ég er að lýsa á undanföllum áratugum. En ef framkvæma ætti ríkisábyrgðarheimildir eftir venjulegum bankareglum, þá hlyti þarna að verða alveg stöðvun eða þá að menn yrðu að finna allt aðrar leiðir til þess að byggja upp, t. d. að ríkið sjálft legði stórmikið fjármagn fram í þessar framkvæmdir beinlínis sem stofnfé.

Þá vil ég einnig nefna í þessu sambandi ýmis raforkuver, sérstaklega disilstöðvar. Áður en farið var að byggja úti um land hinar stærri vatnsaflsstöðvar, var víða verið að notast við disilstöðvar. Þær voru ákaflega erfiðar í rekstri. Þótt rafmagnið væri selt okurverði, reyndist mönnum ekki mögulegt að reka þessar stöðvar þannig, að þær gætu staðið undir lánunum, en ríkið ábyrgðist fyrir byggðarlögin lánin til að koma þessum stöðvum upp. Þær ábyrgðir voru teknar, þótt menn sæju fram á erfiðleikana. Menn vildu heldur gera það en að þessi byggðarlög yrðu algerlega af rafmagninu, og niðurstaðan varð svo sú, að þegar nokkuð leið frá, hyggt ég, að langflestar disilstöðvar á landinu hafi komizt algerlega í þrot og ríkið hafi orðið að greiða vexti og afborganir af langflestum disilstöðvalánunum. Nú eru þessar stöðvar smátt og smátt að færa inn í raforkukerfið sem varastöðvar.

Þá eru það fiskiðjuverin. Það eru geysilega miklar ábyrgðir í sambandi við fiskiðjuverin og líka nú upp á síðkastið vinnslustöðvar fyrir landbúnaðarafurðir. Þessar ábyrgðir eru komnar til á þann hátt, að hér um árið var sett löggjöf um stofnlán til sjávarútvegsins og sjávarútvegsfyrirtækja. En áður en varði, var það fé þrotið, sem stofnlánadeildin hafði yfir að ráða, en á hinn bóginn ákaflega mörg fyrirtæki, sem voru þá í uppbyggingu og ekki höfðu fengið nein stofnlán. Önnur höfðu menn fyrirhugað. Þá fundu menn ekki ráð til þess að ná peningum inn í stofnlánadeildina til viðbótar þeim, sem þangað höfðu verið látnir og gengnir voru til þurrðar. Gripu menn þá til þess til að reyna að gera eitthvað fyrir þá, sem ekki fengu stofnlánin og áttu sín verk óunnin, að löggleiða heimild til þess, að ríkisstj. ábyrgðist stofnlán fyrir fiskiðjuver, og síðar var það látið ná til iðjuvera fyrir landbúnaðarafurðir.

Framkvæmdin hefur verið sú, að það hefur verið miðað við 60% af stofnkostnaðarmati þessara fyrirtækja og reynt að koma því svoléiðis fyrir, að lánin væru til sæmilega langs tíma. Sannleikurinn er sá, að langminnst af töpunum hefur orðið á ábyrgðum fyrir þessi iðjuver. En auðvitað geta hér orðið töp, því að í þessu sambandi hefur verið viðhöfð sú regla, að það hefur verið lagt út í að taka ábyrgðir fyrir þessi fiskiðjuver, þótt sá, sem hlut átti að máli, hafi ekki getað sýnt fram á, hvar hann ætlaði að fá síðustu krónurnar til þess að koma fiskiðjuverinu upp. Þess vegna hafa mörg þeirra verið gífurlega lengi í byggingu og hlaðið á mikill kostnaður vaxta og annars þvilíks, og sum eru í byggingu og ekki fullkomlega fram úr séð, hvenær þeim verði lokið, en búið að samþykkja miklar ríkisábyrgðir samt sem áður.

Ef sá háttur hefði verið hér á hafður að taka ekki neina ábyrgð, fyrr en hlutaðeigandi gat sýnt fram á það fullkomlega, hvernig hann ætlaði að ljúka fiskiðjuverinu, þá hefði aldrei verið farið á stað með meginhluta þeirra fiskiðjuvera, sem upp hafa komizt. Þau hafa komizt upp eingöngu vegna þess, að þessi stefna hefur verið tekin, að ábyrgjast jafnóðum og

þeim miðaði áfram, í trausti þess, að það mundi að lokum takast að afla nægilegra fjármuna til þess að ljúka þeim. Þetta mundi ekki neinn banki gera á þessa lund, hvorki varðandi framkvæmdina á fiskiðjuveraábyrgðunum eða hafnargerðaábyrgðunum né öðrum ábyrgðum, sem ég hef verið að lýsa. En svona hafa allar ríkisstj. framkvæmt þessi mál um langan tíma, vegna þess að menn hafa séð fram á, að þetta var eina leiðin til þess að styðja þá uppbyggingu, sem ætlun hæstv. Alp. var að styðja. Niðurstaðan af þessu hefur svo orðið sú vitaskuld, að ríkisábyrgðir verða alltaf meiri og meiri með hverju ári og áhætta í þessu sambandi hefur verið geysilega mikil, og í raun og veru hefur ríkið beinlínis lagt fram stórfé í þessar framkvæmdir eftir ríkisábyrgðaleiðinni.

Ég vil loks einnig nefna, að stundum hafa verið samþykktar hér á Alp. heimildir til ríkisábyrgða, sem allir hafa vitað fyrir fram upp á hár að hlutu að falla á ríkið að miklu leyti. Ég vil nefna í því sambandi þurrafúábyrgðina til dæmis. Og það var nú ekki um neitt gott að gera, þegar þurrafúinn fór að koma fram í bátunum. Menn urðu fyrir stórfelldum búsifjum. Þetta kom eins og þruma úr heiðskiru lofti yfir menn, og skipin kannske reyndust ónýtt að $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ eða jafnvel helmingi. Og menn gátu ekki fengið nokkurs staðar lán til þess að gera við skipin. Bankarnir sögðu: Við skulum lána til þriggja ára mest, ef ríkið vill ábyrgjast. — Í þessari neyð var sú stefna tekin hér á hæstv. Alþingi að veita heimild til að ábyrgjast þessi þurrafúalán, og menn vissu, að það mundu verða svona stutt lán. Niðurstaðan hefur svo vitanlega orðið sú, að ríkið hefur orðið að leggja út ég held hvern einasta eyri, sem enn þá hefur fallið í gjalddaga af þessum þurrafúalánunum. Nú er till. um það í fjárlagafrv. að afhenda þessar kröfur á útvegsmenn til fiskimálasjóðs til hliðstæðrar meðferðar þar eins og kröfur vegna harðindahjálpar eiga að fá í bjargráðasjóði. Ég nefni þetta bara til dæmis um það, hvernig ábyrgðaleiðin hefur verið notuð.

Það er fullkomlega til athugunar, hvort það er rétt að nota ábyrgðaleiðina svona áfram eða hvort á að leggja meira fé beinlínis fram til stuðnings ýmsum framkvæmdum. Það er það, sem þarf að átta sig á, hvort þetta er hyggilegasti máttinn til þess að styðja þær framkvæmdir, sem menn vilja styðja. Ég býst við því, að það vilji enginn hér bera sér það í munn, að það hafi yfirleitt átt að neita um þessar ábyrgðir svona upp og ofan, sem teknar hafa verið. En það getur verið álitamál, hvort það á að styðja uppbyggingu á þennan hátt eða hvort á að styðja hana með hreinum framlögum.

En ég er ákaflega hræddur um, að ef uppbyggingin hefði ekki verið einmitt studd með þessum aðferðum, ábyrgðunum, þótt á þeim megi finna galla, þá hefði hún aldrei orðið neitt í áttina jafnmikið og hún hefur orðið. Og yfir höfuð finnst mér, að þessi uppbygging með ábyrgðastuðningi hafi orðið til mikils góðs. Ég fyrir mitt leyti sé ekkert eftir því, síður en

svo, að hafa stutt þessa stefnu og átt þátt í að framkvæma hana, þó að þetta hafi orðið all-útgjaldasamt fyrir ríkið og megi finna á þessu ýmsa annmarka. En þetta er allt til athugunar. Og ég er að taka þetta fram núna aðeins til þess að lofa mönnum að heyra ofur lítið af minni reynslu í þessu efni, ef hún gæti orðið nokkuð til léttis við þá skoðun á málum, sem á að fara fram.

Ég held, að ég hafi ekki ástæðu til þess að taka fleira fram í þessu sambandi, og læt máli mínu lokið.

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Hv. 1. þm. S-M. hefur hér rætt allmikið um þetta mál frá ýmsum hliðum og það mjög að vonum, vegna þess að hann hefur um margna ára bil haft með þessu mál að gera og séð um framkvæmd ríkisábyrgða og veitingu þeirra. Ég vil taka það strax fram, að því fer að sjálfsögðu mjög fjarri, bæði hvað snertir mína afstöðu sem flm. þessa máls og fjvn. í heild, að það sé ætlun hennar að stuðla með þessu að því að koma í veg fyrir þá atvinnulegu uppbyggingu, sem átt hefur sér stað eftir þeirri leið, sem hér hefur verið notuð, ríkisábyrgðaleiðinni. Það er áreiðanlega ekki hugsun neins þeirra, sem að þessu máli standa eða með því mæla, að tekin sé upp ný stefna að því leyti til, að leitast sé við að hefta þessar framkvæmdir og þá aðstoð til atvinnuuppbyggingar, sem veitt hefur verið. Hitt er alveg rétt, að það hefur vakað fyrir mér með flutningi þessa máls og ég hygg einnig fyrir fjvn. með meðmælum með því, að það yrði tekið til ýtarlegrar athugunar, hvort það sé heppilegt að haga þessari aðstoð nákvæmlega á þennan hátt, t. d. hvort það sé heppilegt, þegar það er augljóst og vitað, að ríkisábyrgð hlýtur að leiða af sér það, að ábyrgðarlánið sé að öllu leyti greitt af ríkinu, að það yrði gert eða önnur leið farin til að ná sama tilgangi, því að að sjálfsögðu verður að ganga út frá því, að ríkisábyrgðarheimildir séu ekki veittar af Alþingi, nema það sé mat Alþingis hverju sinni, þegar um sérlög er að ræða, að þar sé um framkvæmdir að ræða, sem horfi til þjóðnytja. Og varðandi hin almennu lög hefur Alþingi einnig sagt sína skoðun á því efni, að það er talið, að þar sé um slíkar framkvæmdir að ræða, sem verði að koma áleiðis. Þetta er því eitt atriðið, sem mér sýnist koma til álita varðandi mat á þessum málum, hvort fara eigi þessa leið til að veita aðstoð eða ef til vill nota einhver önnur úrræði.

Ég man eftir því, að hér á þingi vakti einmitt hv. 1. þm. S-M., sem þá var fjmrh., athygli á því, að hann teldi mjög óeðlilegt að vera að veita í lánaformi ýmsa aðstoð, þegar það væri sýnilegt og ljóst, að það yrði aldrei greitt og menn þannig látnir taka á sig skuldbindingar, sem þeim aldrei væri ætlað að standa við, það hefði ekki holl áhrif. Þetta kann auðvitað oft og tíðum að verða erfitt í framkvæmd. Ég skal t. d. nefna þurrafúalánin, sem hv. þm. minntist á. Það var augljós nauðsyn þess að hlaupa þar undir bagga. En ég álit það þó mjög vafa-

samt, hvort það hafi verið rétt að láta viðkomandi aðila taka þar lán og semja um þau lán sjálfir og að gengið væri út frá því, þó að þeir tækju á sig þessar lánsskuldbindingar, að það væri aldrei hugsunin, að þeir ættu að borga lánin, því að lánin voru höfð það stutt, að það var vitanlegt, að það kom aldrei til mála, að þeir gætu greitt þau. Og það hefur svo verið beinlínis um samið nú við útgerðina, sem ég tel á allan hátt eðlilegt, miðað við þau atvik, sem þar stóðu til, og þarna var um einstakt óhapp að ræða, að þetta yrði eftirgefið.

Ég nefni þetta aðeins sem eitt dæmi. Enn fremur eru til dæmi þess, að ríkisábyrgðir hafa verið veittar beinlínis með það í huga, að þar væri sama sem um styrk að ræða, og það eru dæmi þess, að það hafi verið gert í fjárlögum, en hins vegar orðað sem ríkisábyrgðarheimild. Ég hygg, að í þessum tilfellum hefði verið alveg eins gott að veita viðkomandi aðila styrk sem þessu nam, úr því að það var ekki ætlunin, að lánið yrði greitt.

Hv. þm. minntist á það og það að vonum, að það væru ýmis atriði í þessu efni, sem hann að fenginni reynslu teldi æskilegt að fá upplýst um, hvað hefði vakað fyrir flm. þessarar till., þar sem gert væri ráð fyrir setningu löggjafar um þetta efni, og hvað ætti í þeirri löggjöf að vera. Ég skal fúslega játa það, að ég hef ekki í einstökum efnum gert mér fulla grein fyrir því, hvernig hægt væri að byggja þessa löggjöf upp, enda ef svo væri, þá hefði mátt alveg eins flytja frv. um það, hvernig þessu yrði hagað. En mér sýndist hins vegar hér vera um svo mikið vandamál að ræða, sem hefur verið að undanförmu leyst eftir margvíslegum og mismunandi leiðum, en hefur leitt af sér þessi sívaxandi útgjöld fyrir ríkissjóð, að það væri þess virði, að málið væri tekið til heildarathugunar. Ég skal hins vegar freista að minnast á nokkur þeirra atriða, sem hv. 1. þm. S-M. minntist á.

Það er í fyrsta lagi það, hvort sömu reglur ættu að gilda í öllum tilfellum um það hlutfall kostnaðar, stofnkostnaðar, sem ríkisábyrgð yrði veitt á. Það er beinlínis tekið hér fram í nál. fjvn., að það sé ekki hugsun n., að það verði svo. Hins vegar er að sjálfsögðu eðlilegt, að það gildi sömu reglur t. d. skulum við segja varðandi ábyrgðir í sambandi við kaup fiskiskipa, þ. e. a. s. að sömu reglur gildi um samþæfilegar ábyrgðir, en vitanlega fer það svo eftir atvikum og verður að metast af þeim aðilum, sem koma til með að rannsaka þetta mál, hvað sé eðlilegt um hverja tegund ábyrgða að hlutfallið sé hátt. Þá kemur það vitanlega einnig mjög til athugunar, hvort á ekki að setja einhverjar reglur um það, hversu löng lán eigi að vera. Það er vitanlega alveg rétt, að það getur í ýmsum tilfellum, eins og alltaf vill verða, þegar reglur eru settar, skapað viss vandræði og sé þess vegna heppilegra að hafa þetta allt í sem lausustu formi. En ég held nú samt, að það sé nauðsynlegt að reyna að fóta sig á einhverjum reglum, og eftir því sem ég bezt veit, þá hefur fjmrn. raunar reynt að mynda sér einhverjar reglur um veitingu ríkisábyrgða,

t. d. varðandi lengd lána, þó að ekki muni hafa verið eftir því farið í öllum tilfellum. En þetta tel ég mjög koma til athugunar í sambandi við slíka löggjöf.

Þá eru vitanlega — eins og ég áðan gat um — margvísleg formsatriði í sambandi við veitingu ríkisábyrgða, sem geta verið almenns eðlis og eðlilegt er að séu í slíkri löggjöf, hvaða kröfur eru gerðar í því efni formlega séð.

Varðandi vextina, þá getur vafalaust verið allmiklum erfiðleikum bundið að setja í löggjöf, að það megi ekki ábyrgjast lán nema með tilteknum vöxtum, vegna þess að það eru svo mjög mismunandi staðhættir um það efni og breyting frá ári til árs, eins og hv. 1. þm. S-M. minnstist á, þannig að ég efast um, að það sé möguleiki til þess að setja um það ákvæði, nema þá einhver almenn ákvæði, að þeir megi ekki vera hærri en eru þá almennir vextir af lánsfé þeirrar tegundar, sem þar er um að ræða, eða eitthvert slíkt almennt ákvæði.

Þá er t. d. eitt, sem er mjög mikilvægt atriði að taka til athugunar og er vitanlega mjög erfitt fyrir rn. sjálfst á allra reglna um það efni að vita, hvað á að gera í sambandi við, og það eru viðurlög, ef ekki er greitt. Það mun vera allt saman mjög í lausu lofti um það. Þessum vanskilaskuldum er náttúrulega haldið til haga, þannig að yfir það er haft eitthvert bókhald, en að öðru leyti held ég, að það sé mjög á huldu og óljóst og sennilega erfitt í framkvæmd, hvenær á að grípa til einhverra ákvæðinna viðurlaga í þessu sambandi. Er t. d. eðlilegt, að ríkið eignist einhvern eignarhlut í fyrirtækjum, sem borgað er fyrir, meðan ekki er staðið í skilum með það fé, sem ríkið hefur orðið að leggja út? Þetta spursmál kemur upp og ýmis önnur í því sambandi.

Ég geri ráð fyrir því, hins vegar er það auðvitað algerlega á valdi rn. hverju sinni, að það sé haft eitthvert samræmi í því, hversu hart er gengið eftir greiðslu á vanskilaskuldum. En það er þó, meðan allt er án þess, að um það séu nokkrar reglur settar, algerlega á valdi fjmrh. hverju sinni, hvenær hann t. d. lætur selja viðkomandi eignir eða ekki. Og ég efast um, að það sé heppilegt, að það sé á valdi ráðh. að ákveða um það, að það sé raunar ekki heppilegt fyrir hann sjálfan að hafa slíkt vald. Þetta er atriði, sem kemur einnig til álita, og er auðvitað mjög gott, að viðkomandi aðilar, sem ríkisábyrgð fá, viti um öll slík atriði, við hverju er að búast, ef slíkt skyldi henda. Ég skal alveg fúslega láta í ljós þá skoðun mína, að ég álít, að það sé auðvitað sjálfsagt að veita ríkisábyrgðir við uppbyggingu í landinu og greiða fyrir því á þann hátt, eftir því sem föng eru á, að efla allsherjarframfarir í þjóðfélaginu. En það breytir ekki þeirri staðreynd, að menn verða að kunna fótum sínum forráð og gera sér grein fyrir, hvaða skuldbindingar er verið að taka á sig, til þess að átta sig á því, hvaða möguleikar eru til að standa undir slíkum skuldbindingum, þegar til kemur. Og þess vegna tel ég, að það sé mjög mikið ihugunar-efni í þessu sambandi, eins og við nú erum langt komnir með þessi mál og hvað er orðið

um þungan bagga að ræða, hvort það þurfi ekki að hugsa sér einhver önnur úrræði til aðstoðar, þegar sýnilegt er, að ekki getur orðið um annað en vanskil að ræða af hálfu þeirra aðila, sem ríkisábyrgðir fá.

Ég geri alls ekki ráð fyrir því, að það sé hægt að gera þá kröfu, að það liggi ætíð fyrir fullnaðaráætlun um allar þær framkvæmdir, sem ríkisábyrgð yrði veitt fyrir. Það er vafalaust ekki framkvæmanlegt. En hins vegar er auðvitað nauðsynlegt að reyna að gera sér grein fyrir því efni, svo sem kostur er á. Og ég vil í því sambandi vitna til þess, að á síðasta þingi var þál. samþykkt þess efnis að taka sérstaklega til meðferðar hafnargerðirnar, að það yrði reynt að gera áætlanir um nauðsynlegar hafnarframkvæmdir í landinu á næstu árum og það yrði jafnframt tekið til athugunar, hvaða möguleikar væru fyrir því eða hvaða líkur væru fyrir því, að hafnargerðirnar fengju undir risið þeim kostnaði, sem af þessum framkvæmdum leiddi. Nú er í lögum ákvæði um það, að ríkið tekur á sig eða greiðir mismunandi stóran hlut og ábyrgist svo það, sem á vantar, eftir vissum reglum. En ég tel það mjög koma til álita í þessu sambandi, ef það er sýnilegt, að hafnargerðir geti alls ekki borið þann hluta kostnaðar, sem þeim er ætlað að greiða, en hins vegar talið óumflýjanlegt til að halda við atvinnurekstri og byggð á viðkomandi stöðum og það þjóðhagslega skynsamlegt að gera þar höfn, þá beri að endurskoða það, hvort ekki sé eðlilegt, að ríkissjóður greiði þá þegar að sínum hluta stærri hluta hafnarmannvirkisins, ef það liggur ljóst fyrir, að þetta hvort sem er hlýtur að falla á ríkissjóðinn.

Með þeim hætti að taka á sig allt of miklar ábyrgðir, sem raunverulega má ganga út frá að lendi að verulegu leyti á ríkinu, er verið að taka á sig bagga gagnvart framtíðinni, sem kann að verða mjög erfitt að risa undir. Og því kynni það að vera eðlilegra, að það væri þá veitt meira fé skulum við segja t. d. til atvinnuþjónunar eða í einhverju slíku skyni til þess að hlaupa undir bagga með sveitarfélögum, sem ættu við sérstaka erfiðleika að stríða vegna erfiðra atvinnuhátta eða óvæntra áfalla af einhverjum sökum, til þess að reyna að koma þessum málum í það horf, að hægt væri að reikna með, að ríkisábyrgðalán lentu ekki í vanskilum. Þetta er hins vegar allt saman mjög yfirgrípsmikið og flókið mál, eins og hv. 1. þm. S-M. benti réttilega á, en mér finnst þó menn megi ekki mikla fyrir sér erfiðleikana á því svo mjög, að mönnum fallist hendur við að reyna að gera sér grein fyrir því, hvernig þessi mál raunverulega standa, og íhuga a. m. k., hvort ekki er hugsanlegt að finna þessu einhverjar heppilegri leiðir, án þess að með því sé verið að taka fyrir þá mikilvægu aðstoð til atvinnulegrar uppbyggingar, sem ætlunin hefur verið að ríkisábyrgðirnar styddu að.

Ég held, að það séu ekki fleiri atriði, sem var ástæða til þess að minnst á í sambandi við ræðu hv. 1. þm. S-M. Ég geri ekki ráð fyrir, að okkur greini efnislega á um nauðsyn

þess, að þessi mál séu tekin sem föstustum tökum og reynt að finna skynsamlega lausn, því að það er vitanlega orðið mikið ihugunarefni, ef ríkisábyrgðir eru farnar að hækka um milljónatug eða útgjöld vegna þeirra á einu einasta ári. Ef svo horfir um aukningu í því sambandi, þá veit maður ekki á næstu árum, hverju menn kunna að standa andspænis í því efni, og því eðlilegt og ekki nema almenn skynsemi að reyna að gera sér til hlítar rækilega grein fyrir öllum atvikum málsins.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 30. fundi í Sp., 26. febr., var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 275 (ný tillgr.) samþ. með 30 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 286).

11. Vinnuheimili fyrir aldrað fólk.

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um vinnuskilyrði og stofnun vist- og vinnuheimila fyrir aldrað fólk [32. mál] (A. 52).

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Á síðasta Alp. flutti ég ásamt hv. 1. þm. Árn. till. til þál. um vinnuskilyrði fyrir aldrað fólk. Sú till. var ekki útrædd á því þingi, og þess vegna höfum við nú ásamt nokkrum öðrum þm. Framsfl. hafið flutning málsins á ný með flutningi þáttill. á þskj. 52. Till. er nú flutt í nokkuð öðru formi en þá. Ég vil nú með nokkrum orðum gera grein fyrir málinu.

Eins og fram kemur í grg. þeirri, er till. fylg-ir, fjölgar því fólk í landinu, er nær háum aldri. Þessi þróun stendur í beinu sambandi við bætt lífsskilyrði og aukna heilsugæzlu. Samkvæmt þeim upplýsingum, sem ég hef fengið um þetta efni, munu 10—12 þús. manns vera hér á landi, sem eru 67 ára eða eldri. Á næstu árum mun þessu fólk fjölga nokkuð, þar sem margt fólk tilheyrir þeim aldursflokkum, er næstir eru að aldri.

Það er því ástæða til að huga nokkuð að þessu máli með tilliti til þess viðhorfs, sem í því er. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að þegar fólk lætur af lífsstarfi sínu, þá býr það að jafnaði yfir nokkurri starfsorku. Sú þróun virðist eðlileg, að fólk láti af lífsstarfi, áður en orka þess er að öllu þrotin, þar sem lífsstörf manna krefjast að jafnaði fullkominnar starfsorku. Hitt er líka nauðsynlegt, að

næstu kynslóð sé gefinn kostur á að taka þátt í athafnalífi þjóðarinnar, meðan áhugi hennar og starfsorka er mest.

Hins vegar er það mikið áhyggjuefni fyrir það fólk, sem af lífsstarfi sínu lætur, að hafa ekki að neinu starfi að hverfa. Það er líka hvort tveggja til, að það er öldruðu fólk mjög á móti skapi og óeðlilegt, þó að því hafi tekið að spara eitthvað saman á langri starfsævi, að þurfa að nota það sér til lífsviðurværis í ellinni, en hjá því verður ekki komið, þar sem ellilaun hrökkva skammt til framfærslu þess, þó að þau yrðu hækkuð. Það er því tvennt til, að starfið mundi gleðja þetta fólk mjög mikið, þar að auki mundi því takast að drygja ellilaun sín, svo að þær tekjur, sem það gæti skapað sér með starfinu, gætu nægt því til framfærslunnar. Það er því ekki lítið atriði frá sjónarmiði þjóðfélagsins, að þetta fólk taki þátt í sköpun verðmæta áfram, svo að það þurfi ekki að taka framfærslu sína af geymdum eyri eða hjá öðrum. Það er því höfuðsjónarmið flm., að leitað verði eftir því að skapa öldruðu fólk skilyrði til vinnu við sitt hæfi, hvort sem það verður gert með því að stofna vinnuheimili, eins og um er rætt í till., eða á annan hátt.

Meðan þjóðlíf Íslendinga var með þeim hætti, að þjóðin bjó að mestu í dreifbýli og heimilin voru fjölmenn, þá sáu þau að jafnaði fyrir gömlu fólk, enda hafði það þá eitthvað sér til dundurs, á meðan heilsan leyfði. En með þeim breyt., sem á hafa orðið í okkar þjóðlífi á síðustu áratugum, hefur þjóðin meir og meir farið að búa í fjölbýli, í þéttbýli, og þegar heimilin gerast svo fámenn sem raun er á orðin, þá eru möguleikar til þess, að aldrað fólk dvelji hjá niðjum sínum eða vandamönnum, að fjara út. Vistheimili fyrir þetta fólk eru því að verða meiri og meiri nauðsyn.

Ellil- og hjúkrunarheimili hafa verið rekin hér á landi um aldarfjórðungsskeið. 1922 var Elliheimilið Grund stofnað hér í Reykjavík, og á sama ári tók Elliheimili til starfa á Ísafirði. Nú munu þessi heimili vera um 11 talsins og hafa vistrúm fyrir 6—7 hundruð manns. Af því getur Grund tekið um helming af þessu fólk.

Enda þótt vistheimili fyrir aldrað fólk hafi verið starfrækt hér um aldarfjórðungsskeið, hefur engin löggjöf verið sett um þessar stofnanir. Þær hafa notið ríkisstyrks vegna þess, að við flest þeirra hafa starfað hjúkrunardeildir, sem hafa verið styrktar eins og hver önnur sjúkrahús. En Elliheimilin hafa ekki notið annars styrks af ríkisté en þess, sem hefur verið samþykktur á fjárl. hverju sinni.

Það er því orðin þörf á því, ekki sízt eftir því sem þörf fyrir Elliheimili fer vaxandi, að sett verði heildarlöggjöf um þessar stofnanir, þar sem mörkuð verði stefna um þátttöku ríkisins og annarra aðila í stofnkostnaði. Ekki getur það talist óeðlilegt, að ríkið taki þátt í stofnkostnaði slíkra stofnana á borð við sjúkrahús. Í sambandi við löggjöf um vinnu- og vistheimili fyrir aldrað fólk, ber að taka tillit til þess höfuðsjónarmiðs, að fólkinu verði gefinn kostur á vinnuskilyrðum, eftir því sem við verð-

ur komið. Það er einnig nauðsynlegt að hafa það hugfast, þegar slík heimili eru byggð, að hjón, sem dveljast þar, geti myndað sér þar á ný nokkurs konar heimili innan veggja þessarar stofnunar.

Þar sem gera má ráð fyrir, að mörg sveitar- og jafnvel sýslufélög standi að stofnun slíkra heimila, þarf löggjafinn að ákveða um þátttöku þeirra í stofn- og rekstrarkostnaði, hvernig þátttökunni verði fyrir komið.

Ég hef hér að framan dregið á örfá atriði í sambandi við till. okkar á þskj. 52. Að þessu sinni sé ég ekki ástæðu til að ræða málið ýtarlegar. Ég vil að lokum taka undir það, sem fram hefur komið, að það sé mælikvarði á menningu þjóðar, hvernig hún búi að öldruðu fólki. Íslendingar hafa jafnan sýnt mikinn áhuga í félagsmálum. Ég efast því ekki um, að þjóðin taki þessu máli vel. Það fer líka vel á því, að að þeirri kynslóð, sem mest hefur orkað til framfara á landi hér, verði vel búið í ellinni. Ég treysti því hv. alþm. til að taka þessu máli vel, svo að það megi ná fram að ganga hér á Alþingi.

Herra forseti. Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að till. verði vísað til síðari umr. og fjvn.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Till. sem þessi er vissulega tímabær. Það er ekki aðeins frá sjónarmiði mannúðar nauðsynlegt, að aldr- að fólk og gamalt fái að nota starfskrafta sína til hagnýtra starfa, heldur er það og í vaxandi mæli félagsleg nauðsyn.

Eins og fram var tekið af hv. frsm., eru það fleiri og fleiri einstaklingar, sem komast á efri árin, og hlutfallstala gamalmenna í þjóðfélaginu eykst smám saman á kostnað yngri kynslóðarinnar. Þannig er það einnig víða erlendis, enda er þar byrjað að gefa þessu vandamáli verulegan gaum. En verkefnið er áreiðanlega ekki vandalaust, og hvergi mun það komið lengra en á fyrsta athugunarstig, hvað snertir lausn þess sem félagslegs vandamáls.

Þegar rétt er um bættu aðbúð og aukna starfsmöguleika gamals fólks, má ómögulega einblína á elliheimili og vinnuhæli. Þvert á móti verður aðalstefnan að vera sú að forða mönnum í lengstu lög frá slíkum stofnunum. Og það er til þess að undirstrika þetta, að ég stend hér upp.

Eigið heimili og starf úti í lífinu er það, sem fyrst og fremst á að keppa að. Hentugar íbúðir vantar handa gömlu fólki, og einnig á ýmsan annan hátt skortir þetta fólk félagslega aðstoð til sjálfsbjargar. Innan nærri allra starfsgreina má finna störf, sem sérstaklega henta mönnum með skerta starfsorku. Að þeim störfum ætti gamalt fólk og aðrir vanyrkjar beinlínis að hafa forgang.

Þessar hliðar vandamálsins munu hvergi í heiminum hafa fengið viðhlítandi lausn enn þá. En þær hafa víða verið athugaðar talsvert og ræddar og sums staðar jafnvel fyrstu sporin til aðgerða stigin. En nauðsynin eykst, bæði hér og annars staðar, og knýr á meir og meir. — Þetta finnst mér meginatriði málsins, að forða gömlu fólki í lengstu lög frá stofnunum með

því að bæta aðstöðu þess til að lifa í heima- húsum og starfa úti á meðal manna á öllum aldri. Samt sem áður verður þó aldrei alveg komið af án stofnana. Ber þá að útbúa elliheimilin sem best, m. a. með því að sjá fólkinu fyrir dægrastyttingu í formi starfs eða föndurs.

Einnig er vert að athuga, hvort sumu gömlu fólki með mikið skerta starfsorku hentaði ekki dvöl á vinnuhælum, þar sem ungir og miðaldra vanyrkjar dveldust líka. Gæti ýmislegt gott falizt í þeirri hugmynd að blanda þannig aldursflokkum saman.

Ég fagna sem sagt, að till. um þetta merka mál er fram kominn. Það er sannarlega kominn tími til, að athygli almennings og stjórnsvalda sé á því vakin. En verk þeirrar n., sem skipuð yrði samkvæmt till., mun reynast vandasamt og viðtækt og krefjast langs tíma. E. t. v. væri heppilegast, að þessi n. hygðist ekki skila fullmótaðri niðurstöðu, heldur frumdrögum, er orðið gætu grundvöllur frekari athugana og síðar meir þeirra aðgerða, sem að gagni koma.

Ég vænti þess, að sú hv. þingn., sem till. fær til athugunar, sýni málinu verðskuldaðan sóma og afgreiði það svo fljótt sem verða má.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 4. marz, var till. tekin til síðari umr. (A. 52, n. 295).

Frsm. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Ég gerði hér grein fyrir þessu máli við fyrri umr. og mun þess vegna ekki fara að endurtaka það nú.

Eins og fram kemur í nál. á þskj. 295, hefur nefndin leitað umsagnar bæði hjá Tryggingastofnun ríkisins og Sambandi ísl. sveitarfélaga, og hafa báðir þessir aðilar mælt með því, að till. verði samþykkt.

Á þskj. 295 er tillgr. nokkuð breytt frá því, sem upphaflega var ráð fyrir gert, en breytingin er fólgin í því, að nú er gert ráð fyrir að kjósa nefndina í sameinuðu Alþingi, í staðinn fyrir að í till. upphaflega var gert ráð fyrir, að hún yrði skipuð af ráðherra. Var þessi breyting gerð til samkomulags í nefndinni, og eins og þskj. ber með sér, eru allir nefndarmenn á eitt sáttir um, að till., svo breytt, verði afgreidd hér frá Alþingi. Ég vonast til þess, að það verði einnig skoðun hv. alþm. og málið megi því ná fram að ganga.

ATKVGR.

Brtt. 295 (ný tillgr.) samþ. með 32 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 34 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 303).

12. Þörf atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk.

Á deildafundum 4. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um upplýsingar um þörf atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk [64. mál] (A. 115).

Á 15. fundi i Sp., 10. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 16. fundi i Sp., 17. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Eg hef leyft mér að flytja þáltill. á þskj. 113 um upplýsingar um þörf atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk. Hún hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþ. ályktar að fela ríkisstj. að koma á fót starfsemi, sem miði að því, að jafnan séu tiltækir sem gleggstar og nýjastar upplýsingar um þörf atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk.“

Eins og kunnugt er, fer fjölbreytni i störfum þessa þjóðfélags stöðugt vaxandi. Tæknin léttir störfin, en gerir samt meiri kröfur til sérmenntunar fólksins, sem við þau fæst.

Þegar ungt fólk velur sér og býr sig undir verkefni i lífinu, veitir einhvers konar sérnám því aðstöðu til að taka að sér tiltekin störf, sem sérkunnáttu krefjast. Veigamikill þáttur i þessu vali er að sjálfsögðu vitneskja um það, hver þörf er fyrir sérkunnáttu i hverri starfsgrein, og koma þá til greina áhugi hvers og eins og hæfni, atvinnusjónarmið og þjóðhollusta.

Árið 1946 safnaði stjórnskipuð nefnd upplýsingum um þessi efni og gerði á því athugasemdir. Á þeim tíma, sem síðan er liðinn, hafa miklar breyt. orðið á atvinnuháttum og nýjar vísindauppgötvannir verið teknar i þjónustu atvinnuveganna.

Það er nauðsynlegt á okkar landi, þar sem mikillar uppbyggingar er þörf i atvinnulífinu, að fylgjast vel með i þessum eignum og hagnýta nýja þekkingu og vísindi til framleiðslu verðmæta. Þess vegna væri mjög hagkvæmt að hafa tiltækar nýjar upplýsingar um þörf atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk frá ári til árs. Slíkri söfnun upplýsinga yrði sennilega einfaldast fyrir komið með samvinnu milli fulltrúa hinna ýmsu atvinnuvega. Hér mætti hugsa sér, að stofnanir, sem fá að staðaldrí skýrslur og vitneskju um hag landbúnaðar, sjávarútvegs, iðnaðar og verzlunar, fengju gögn um þetta, um leið og aðrar skýrslur væru til þeirra gefnar.

Þetta ætti ekki að vera mikil fyrirhöfn, ef skilningur er fyrir hendi hjá þeim, sem upplýsingarnar gefa, þannig að söfnun þeirra gangi greiðlega. Slíkt ætti að takast, þar sem hér er um beggja hag að ræða, þeirra, sem atvinnuna

reka, og hinna, sem hana stunda án þess beinlínis að reka hana. Síðan væri unnið úr þessum skýrslum á einum stað, sem aðstöðu hefði til slíkra starfa. Í grg. er bent á Iðnaðarmálastofnun Íslands sem hugsanlegan aðila, en það má vel vera, að n. sú, sem málið fær til athugunar, telji þessa starfsemi betur komna einhvers staðar annars staðar. En það er ekkert aðalatriði, heldur hitt, að þessum upplýsingum sé safnað, úr þeim unnið og unnt sé að ganga að þeim á einum stað fyrir ungt fólk eða aðra, sem áhuga kunna að hafa.

Eg ræddi þetta mál við framkvæmdastjóra Iðnaðarmálastofnunar Íslands, Svein Björns-son verkfræðing, og spurði m. a. um álit hans á því, hvort slíkt verk yrði með góðu móti unnið þar, og um kostnaðarhlíð málsins. Hann sýndi málinu áhuga og skilning og taldi þetta vel framkvæmanlegt án mikils tilkostnaðar. Væri sjálfsagt rétt annars, að n., sem fær þetta mál til athugunar, fái um starfsemi þessa um-sögn þeirra aðila, sem nú vinna að upplýsinga-söfnun fyrir atvinnuvegina.

Er það álit mitt, að hér megi án mikils tilkostnaðar safna upplýsingum, sem geti orðið til hvors tveggja i senn að létta ungu fólki örlagaríkt og oft erfitt val, er það þarf að kjósa sér starfssvið, og til að tryggja, að jafnan sé vól hæfra manna til þjóðhollra starfa. Hér er ekki um stjórnmálalegt ágreiningsmál að ræða, og það er því von mín, að það fái góða og skjóta fyrirgreiðslu hv. Alþ.

Eg vil svo leyfa mér að óska þess, að hæstv. forseti fresti málinu og vísi því til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 32. fundi i Sp., 11. marz, var fram haldið einni umr. um till. (A. 113, n. 311).

Frsn. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Till. þessi miðar að því að tryggja, að safnað sé saman á einn stað upplýsingum um þörf atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk i þeim tilgangi að nota þær upplýsingar og reyna að beina námsfólki inn i þær greinar, þar sem þörfin virðist mest.

Eg hygg, að ekki geti verið ágreiningur um, að vegna stórauðinnar þarfar þjóðarinnar fyrir sérmenntað fólk með allri þeirri nútíma-tækni, sem þjóðin tekur i sína þjónustu á hverju ári, sé nauðsynlegt að tryggja, að okkar unga námsfólk leggi fyrir sig þær greinar, sem þjóðin — og þá sérstaklega atvinnuvegirinnir — þarf mest á að halda. Eg hygg, að mönnum sé einnig ljóst, að það hefur lítið sem ekkert verið gert til þess að reyna að beina ungu fólki inn á þessar brautir. Árangurinn er sá, að við heyrum gagnrýnt, að það skuli vera veittir miklir opinberir styrkir til að hjálpa ungu fólki til að stunda ýmsar greinar, sem virðast hafa mjög lítið gildi, á meðan ýmsir aðrir námsmenn eiga tiltölulega erfitt uppdráttar með langt og dýrt nám, sem mikil þörf er fyrir.

Allshn. hefur rætt þessa till. og leitað um hana álits frá þremur aðilum, Fiskifélagi Íslands, Búnaðarfélagi Íslands og Iðnaðarmálafélaginu Íslands, og mæla þessar stofnanir allar með samþykkt tillögunnar. Nefndin vill mæla með því, að þessi till. verði samþykkt, en tekur fram í álitinu sínu, að hún samþykki till. með þeim skilningi, að ekki þurfi að setja upp neinar nýjar stofnanir til að framkvæma hana, heldur eigi að vera kleift að framkvæma þessa till. án þess. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, hygg ég, að svo muni vera, það muni vera hægt að vinna þetta starf, án þess að nýjar stofnanir séu settar upp til þess. Allshn. mælir því með því, að þessi till. verði samþykkt.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Mér finnst rétt, að það komi fram í sambandi við þessa till., að þetta mál hefur nú undanfarið verið til nokkurrar athugunar í viðskmrn. af alveg sérstöku tilefni, sem mér þykir rétt að skýra þingheimi hér frá.

Efnahagssamvinnustofnun Evrópu gerði fyrir nokkru ályktun um það að efna til líkrar rannsóknar og hér er lagt til að stofnað verði til á Íslandi, er tæki til allra aðildarríkja Efnahagssamvinnustofnunarinnar. Það stendur til að rannsaka þörf landa Efnahagssamvinnustofnunarinnar fyrir sérmenntað fólk, einkum og sér í lagi á tæknisviðinu, og því hefur verið beint til allra aðildarríkja stofnunarinnar að láta slíka athugun fram fara í hinum einstöku löndum og senda niðurstöðurnar til miðstöðva stofnunarinnar í París. Stofnunin hefur enn fremur veitt nokkurt fé í þessu skyni, eins konar tæknaðstoð til þessara rannsókna, og hefur verið gert ráð fyrir því, að Ísland njóti þar nokkurs góðs af. Enn fremur er það tilætlun stofnunarinnar, ef í ljós kemur, sem búast má við, að á einstökum sviðum sé ófullnægð þörf fyrir sérmenntað fólk, þá efni stofnunin til námskeiða eða jafnvel sérstaks skólahaldis til þess að bæta úr þeim skorti. Vegna þessa ágæta tilboðs Efnahagssamvinnustofnunarinnar hefur þetta mál þegar nokkuð verið athugað, og verður því að sjálfsgöðu haldið áfram enn frekar vegna þeirra tilmæla, sem í þessari ályktun felast, ef hún verður samþykkt hér á hinu háa Alþingi.

Þá þykir mér og rétt að láta það koma fram í tilefni af ummælum hv. frsm. nefndarinnar um þá tilhögun, sem verið hefur á úthlutun námsstyrkja, hinna opinberu námsstyrkja af hálfu menntamálaráðs, að ég hef persónulega lengi talið, að þar á mætti verða talsverð breyting, þ.e., að full ástæða væri til þess að taka við úthlutun hinna opinberu námsstyrkja til námsmanna erlendis meira tillit til þarfar atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk en gert hefur verið, og þess vegna skipaði menntmrn. þegar á árinu 1956, eða haustið 1956, nefnd manna til þess að fjalla um þetta mál. Hún lauk störfum og gerði tillögur, sem þó voru ekki þess eðlis, að ég treysti mér til þess að bera fram ákveðna tillögu við Alþingi eða við þáverandi ríkisstj. á þeim grundvelli. Hins veg-

ar fól menntmrn. nú ekki alls fyrir löngu tveimur mönnum að athuga málið að nýju, því að ég vildi ekki láta það niður falla, og mun nú innan skamms vera von á ábendingu frá þeim, sem ég vona að geri kleift að taka upp að einhverju leyti nýjar reglur að því er varðar úthlutun námsstyrkjanna og þá í þá átt, sem ég gat um áðan, að í auknum mæli yrði tekið tillit til þarfar atvinnuveganna fyrir sérmenntað fólk á hinum ýmsu sviðum. Í því sambandi vil ég benda á, að í því fjárlagafrv., sem nú liggur fyrir Alþingi, er einmitt gert ráð fyrir því, að menntmrn. setji reglur um úthlutun þeirrar upphæðar, sem gert er ráð fyrir að gangi til námsmanna erlendis. Þessi setning var sett í fjárlagafrv. í haust samkv. till. menntmrn. einmitt með hliðsjón af því, að ég taldi þá og tel enn, að brýna nauðsyn beri til þess að endurskoða þá skipun, sem er enn og hefur verið undanfarið hvað snertir veitingu námsstyrkja. Ég tel því samþykkt þessarar till. ganga í rétta átt og að hér hafi verið hreyft við hinu þarfasta máli og skal vera ánægja að því að hrinda því það áleiðis, sem ég má, ef till. verður samþykkt hér á hinu háa Alþingi.

Ragnhildur Helgadóttir: Herra forseti. Ég vil aðeins með nokkrum orðum þakka hv. allshn. góða afgreiðslu á þessu máli og vil láta þess getið, að ég er algerlega sammála því, sem kemur fram í álitinu n., að hér verði ekki sett beinlínis upp ný stofnun til þess að framkvæma það, sem um er rætt í þessari till., heldur geti stofnanir, sem nú eru þegar fyrir, annað þetta verkefni.

Með framkvæmd þessarar tillögu verður ekki um bindingu að ræða á neinn hátt fyrir námsfólk eða fólk, sem er að leggja út á langa námsbraut, heldur yrði þetta aðeins leiðbeining, sem er mjög nauðsynleg, bæði fyrir það fólk, sem er að leggja út í sérnám, og svo fyrir þjóð okkar, sem fólkið ætlar sér að vinna fyrir. Svona rannsókn, eins og hér er farið fram á að gerð verði, hefur mikla þýðingu einnig varðandi samstarf þjóða í milli, eins og hæstv. ráðh. sagði hér áðan. Þar er bæði um að ræða upplýsingar til Efnahagssamvinnustofnunar Evrópu, einnig er mér kunnugt um, að Sameinuðu þjóðirnar vilja fá upplýsingar um þessi mál hjá hverju meðlimsríki. En mesta þýðingu hefur þó, að til séu siendurnýjaðar upplýsingar til notkunar og leiðbeiningar innanlands, sérstaklega fyrir það fólk, sem stendur andspænis þeirri þýðingarmiklu ákvörðun að velja sjálfu og þjóð þess til sem mestra heilla. — Ég endurtek því þakkið mínar fyrir stuðning við þetta mál og vona, að hv. þm. vilji allir ljá því lið sitt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 321).

13. Landhelgismál.

Á 43. fundi í Sp., 28. apríl, var útbýtt:
Till. til pál. um landhelgismál [166. mál]
(A. 446).

Á 44. fundi í Sp., 29. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var till. tekin til einnar umr.

Frsn. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Till. sú til pál. um landhelgismál á þskj. 446, sem ég leyfi mér nú að mæla fyrir af hálfu utanrnm., hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Alþingi ályktar að mótmæla harðlega brotum þeim á íslenskri fiskveiðilöggjöf, sem brezk stjórnarvöld hafa efnt til með stöðugum ofbeldisaðgerðum brezkra herskipa innan íslenskrar fiskveiðilandhelgi, nú nýlega hvað eftir annað jafnvel innan 4 mílna landhelginnar frá 1952. Þar sem því líkar aðgerðir eru augljóslega ætlaðar til að knýja Íslendinga til undanhalds, lýsir Alþingi yfir, að það telur Ísland eiga ótvíræðan rétt til 12 mílna fiskveiðilandhelgi, að afla beri viðurkenningar á rétti þess til landgrunnnsins alls, svo sem stefnt var að með lögunum um vísindalega verndun fiskimiða landgrunnnsins frá 1948, og að ekki komi til mála minni fiskveiðilandhelgi en 12 mílur frá grunnlínum umhverfis landið.“

Eins og segir í grg. á þskj. 446, var það samþykkt á fundi n. 27. apríl með samhljóða atkv. allra nm., að till. þessi skyldi flutt eins og hún nú liggur fyrir, en í n. eiga sæti, eins og kunnugt er, fulltrúar allra þingflokka fjögurra, þannig að flutningur till. með þeim hætti, sem ég nú hef lýst, sem og atkvgr. um málið hér í þinginu nú á eftir væntanlega einnig, verður tákn þjóðareiningar Íslendinga í landhelgismálinu.

Ég leyfi mér að minna lauslega á þá atburði, sem eru undanfari þess, að till. er fram borin, og eru þeir raunar hv. alpm. og íslensk þjóðinni í fersku minni.

Hinn 30. júní 1958 gaf ríkisstjórn Íslands út reglugerð þess efnis, að frá 1. sept. s. á. skyldi fiskveiðilandhelgi Íslands vera 12 sjómílur frá grunnlínum umhverfis landið í stað 4 sjómílna. Þessi reglugerð var eins og hinar eldri reglugerðir frá 1950 og 1952 sett samkvæmt lögum nr. 44 5. apríl 1948, um vísindalega verndun fiskimiða landgrunnnsins. Hún var eins og þær stjórnarráðstöfun, byggð á fyrrnefndri löggjöf frá Alþingi. Ég minni á það hér, sem margsinnis hefur verið lýst, að það var fullkunnugt öðrum þjóðum, að Ísland hafði í hyggju að stækka fiskveiðilandhelgi sína og að þeirri ráðstöfun hafði verið frestað með tilliti til viðræðna milli þjóða, að Ísland átti frumkvæði að því hjá Sameinuðu þjóðunum þegar fyrir mörgum árum, að þess yrði freistað að finna

lausn mála á alþjóðavettvangi, að Ísland féllst á þátttöku í sérstakri ráðstefnu um þessi mál á öndverðu ári 1958, eftir að hafnað hafði verið óskum þess um afgreiðslu mála á þingi hinna Sameinuðu þjóða, að ákvörðun um útfærslu var ekki tekin fyrr en nokkru eftir að þeirri ráðstefnu lauk og að fyrirkomulag útfærslunnar var miðað við till., sem fram höfðu komið frá öðrum á þeirri ráðstefnu og átt þar mikið fylgi meðal þjóðanna.

Ég leyfi mér að minna á það, að Ísland hefur við ákvörðun um útfærslu 30. júní 1958 ekki farið út fyrir þau mörk, sem nefnd voru í álitu þjóðréttarnefndar Sameinuðu þjóðanna, og ekki fram úr því, sem sumar aðrar þjóðir hafa ákveðið sér til handa og fengið í framkvæmd.

Ég minni á það síðast, en ekki sízt, að útfærslan var Íslendingum lífsnauðsyn og aðrar þjóðir skiptir það tiltölulega mjög litlu máli, samanborið við Íslendinga, að geta stundað fiskveiðar við Ísland, að Íslendingar eiga miklu meira í hættu en nokkrir aðrir, að það eru í raun og veru þeir einir, sem stendur af því beinn voði, ef Íslandsmið eru eyðilögð með ört stækkandi fiskiflotum og vaxandi veiðitækni nútímans, og þeir eru því í rauninni eina þjóðin, sem hlýtur að leggja sig alla fram til að koma í veg fyrir, að svo verði.

Ýmsar ríkisstjórnir mótmæltu útfærslu fiskveiðilandhelginnar við Ísland sumarið 1958. Það þurfti út af fyrir sig ekki að koma Íslendingum á óvart, og þessum ríkisstjórnnum voru látnar í té skýringar á ákvörðun Íslands. Sumar þjóðir viðurkenndu útfærsluna. Reglugerðin gekk í gildi, eins og til stóð, 1. sept. 1958. Þær þjóðir, sem mótmælt höfðu, viðurkenndu þó í verki útfærsluna með því að láta skip sín hætta veiðum í hinni nýju fiskveiðilandhelgi — allar nema ein. Þegar varðskip Íslendinga komu til gæzlustarfa í hinni nýju fiskveiðilandhelgi, fundu þau þar fyrir brezkka togara að ólöglegum veiðum. Þar voru fleiri fyrir. Þar voru herskip úr flota Bretlands. Þessi herskip beittu vopnavaldi og komu með því í veg fyrir, að íslensk varðskip gætu fylgt fram íslenskum lögum. Og ekki nóg með það, brezk stjórnarvöld eða sjóher þeirra gáfu brezkum togurum fyrirmæli um að stunda ólöglegar veiðar á tilteknum svæðum undir hvernd. Það er því á glöggum rökum byggt, sem í till. stendur, að þau hafi efnt til brota á íslenskri fiskveiðilöggjöf.

Brezka þjóðin hefur fyrr og síðar átt marga vini á Íslandi. Má vera, að sú vinátta sé nú til fárra fiskvirkja metin suður þar, og er þá að taka því. En öll stöndum við undrandi yfir því, sem gerzt hefur. Ofbeldisaðgerðir brezkra herskipa hafa, eins og í till. segir, verið stöðugar síðan 1. sept. 1958. Í seinni tíð hafa þær jafnvel hvað eftir annað átt sér stað innan 4 sjómílna landhelginnar frá 1952, sem álitid var að Bretar hefðu að vissu leyti unað við.

Ríkisstj. Íslands hefur margsinnis mótmælt þessu atferli eftir venjulegum leiðum. Nú þykir hlýða, að Alþingi Íslendinga mótmæli á þann hátt, sem hér er lagt til, og gefi þá jafnframt skýrt til kynna, að á þennan hátt verði Íslend-

ingar ekki knúðir til undanhalts í þessu máli, að Íslendingar séu nú eins staðráðnir í því og nokkru sinni fyrr að halda fram ótvíræðum rétti sínum til 12 mílna fiskveiðilandhelgi, að þeir telji sér bera að vinna að því að afla viðurkenningar á rétti sínum til landgrunnsins, svo sem að var stefnt með lögunum frá 1948, og að ekki komi til mála minni fiskveiðilandhelgi við Ísland en 12 mílur frá grunnlinum umhverfis landið.

Ef það er ætlun brezkra stjórnarvalda eða annarra, að hægt sé að knýja Íslendinga til undanhalts með ofbeldi eða að Íslendingar hafi gengið að því hikandi eða að lítt athuguðu máli að færa út fiskveiðilandhelgina, þá er það Alþingis að fullvissa þessa aðila um á þann hátt, sem það eitt getur gert, að þeir hafi misskilið íslenzku þjóðina í þessu máli, fullvissa þá um það með einróma samþykki þessarar till.

Við deillum oft hér á Alþingi og ekki sízt nú þessa dagana. En þeir, sem nú beita Íslendinga ofbeldi, eiga að fá að vita það og raunar allar þjóðir, að í þessu máli stöndum við saman um rétt vorn og lífsnauðsyn þjóðarinnar og komandi kynslóða í þessu landi.

Forseti (JPálm): Hv. 2. þm. S-M. (LJós) hefur kvatt sér hljóðs. En ég vildi aðeins segja það, að ég vildi gjarnan óska, af því að hér er samkomulagstíllaga í hv. utanrnm., að hér yrðu sem minnstar umr., ef unnt væri að afgreiða till. strax, en ella geta ekki orðið langar umr., þar sem hæstv. utanrrh. er fjarverandi.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Ég vil leyfa mér að vænta þess, að hv. Alþingi telji þetta mál, sem hér liggur fyrir, svo stórt og mikið, að það telji það enginn eftir sér, þó að hér fari fram nokkrar umræður, og vænti þess, að það megi afgreiða þetta mál hér í dag, þar sem full samstaða er ábyggilega um þetta mál, þó að hér fari fram nokkrar umræður.

Ég fagna því fyrir mitt leyti, að tekizt hefur hér samkomulag með öllum flokkum þingsins um að flytja þá till., sem hér liggur fyrir. Ég tel það samkomulag mjög mikilvægt, eins og ástætt er í deilu okkar Íslendinga nú við Breta. Ég tel kjarna þeirrar till., sem hér liggur fyrir, þann, að hér er því lýst yfir mjög afdráttarlaust, að Íslendingar muni halda fast við þá 12 mílna fiskveiðilandhelgi, sem þeir hafa lýst yfir, og að raunverulega sé ekki um það að ræða frá þeirra hálfu að taka upp við Breta eða neina aðra sérstaka þjóð neina sér-samninga, sem gætu breytt þar neinu um.

Það er kunnugt, að Bretar hafa leitað mjög stíft eftir því, bæði við okkur Íslendinga og einnig við aðra, að reyna að fá þá út af þeirri grundvallarreglu, sem við var miðað, þegar við ákváðum stækkun á okkar fiskveiðilandhelgi síðast, fá okkur til þess að gefa eftir á 12 mílna reglunni. Þar hafa þeir hvað eftir annað látið að því orð liggja, að þeir vildu gera bráðabirgðasamkomulag, samkomulag um bráðabirgðalaun, og jafnvel látið undir það hilla, að ef við vildum falla frá 12 mílna reglunni, þá gætu þeir jafnvel hugsað sér að veita okkur

nokkur aukafríðindi þar fyrir utan í stöku tilfelli, ef við vildum þá heimila þeim veiðar innan 12 mílna svæðisins, a. m. k. á vissum svæðum við landið. Það er einmitt þetta, sem þeir reyndu með samningum sínum við Dani gagnvart landhelgisráðum Færeyinga. Það var þannig, sem þeir brutust í gegn þar. Og það er enginn vafi á því, að það var meining Breta og hefur verið meining Breta fram til þessa að reyna hið sama hér við land. En með því samkomulagi, sem hér hefur tekizt, lýsa allir flokkar á Alþingi og Alþingi væntanlega samhljóða því yfir, að það verður ekki frá Íslands hálfu hvikað frá því að halda sér fast við 12 mílna fiskveiðilandhelgi umhverfis landið allt út frá mörkuðum grunnlinum. Þetta tel ég vera kjarna þeirrar till., sem hér liggur fyrir, og það var mjög þýðingarmikið, að sjálft Alþingi tæki hér af allan vafa, svo að Bretar þyrftu ekki að vera í neinum vafa um það, að við værum ekki til samninga um neitt slíkt undanhald.

Á því leikur enginn vafi, að Íslendingar almennt standa saman sem einn maður um það að fá viðurkenningu annarra þjóða á því, sem gert hefur verið í landhelgisráðinu. Landsmenn munu því almennt fagna því samkomulagi, sem hér hefur verið gert, og þeirri samþykkt, sem væntanlega verður hér gerð á Alþingi.

Í þessari till. eru síðan, auk þessa, sem er aðalatriði málsins, hörð mótmæli gegn yfirtroðslu Breta hér við land og lögbrotum þeirra hér. Það er aðeins eðlilegur hlutur, að það komi fram í sambandi við afgreiðslu málsins hörð mótmæli frá Alþingi sjálfu. En það er okkur öllum ljóst, að slík mótmæli ein hafa ekki hingað til verið virt ýkja mikils af Bretum og þau ná vitanlega skammt, enda eigum við enn eftir að gera þá hluti í þessu máli, sem Bretar taka alvarlegar en almennar mótmælaorðsendingar frá okkur. Í sambandi við þann lið þessarar till. vil ég aðeins minna á það, að hér liggur fyrir hæstv. Alþ. önnur tillaga, sem gerir ráð fyrir enn þá róttækari mótmælum frá Íslands hálfu í sambandi við lögbrot þeirra hér við land. Og þó að þessi till. sé samþykkt og hún sé mikilvæg, þá eigum við enn eftir að gera þær ráðstafanir frá okkar hálfu gegn yfirtroðslum Breta hér við land, sem betur gagna heldur en aðeins almenn munnleg mótmæli. Þau höfum við reynt svo hvað eftir annað nú, að þau virðast bera heldur lítinn árangur.

Í þessari till. er síðan einnig það undirstrikað, að þó að Íslendingar muni halda sér fast við 12 mílna regluna og víkja þar hvergi, þá halda þeir enn fast við það, sem þeir hafa jafnan áður lýst yfir, þar sem þessi mál hafa verið til umræðu á erlendum vettvangi, að þeir telja sig eiga að hafa yfirráðarétt yfir öllu landgrunninu, öllum þeim fiskimiðum, sem eru á okkar landgrunni hér í kringum Ísland. Og það er augljóst mál, að Íslendingar hljóta að gera kröfu til þess að fá meira og meira af þessu landgrunni viðurkennt hjá öðrum þjóðum, þannig að slíkt skuli einnig flokkast undir íslenzka lögsögu og við ráða þeim reglum, sem þar skuli gilda hverju sinni varðandi fiskveið-

ar. Sá hluti till. er því í fullu samræmi við það, sem áður hefur verið haldið fram af okkar hálfu, og einnig mikilvægur. En ég legg höfuð-áherzlu á það, sem felst í þessari till. að því leyti til, að nú lýsa hér allir flokkar á Alþingi því yfir og Alþingi allt, að frá 12 mílna reglunni muni Íslendingar ekki víkja. Og það er með öllu þýðingarlaust fyrir Breta eða aðra að gera sér nokkrar vonir um það, að við verðum til samninga við þá um að víkja frá þeirri meginreglu.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég hefði talið betur fara á því, að hv. form. utanrnmn. (GísliG) hefði einn rætt við þessa umr. og gert grein fyrir þeirri till., sem hér liggur fyrir. Eftir því sem ég heyrði hans mál, þá var ræða hans ágæt og engu við að bæta né nokkrar athugasemdir við að gera. Mér virtist hann leysa sitt verk svo vel af hendi sem bezt yrði á kosið.

Ég hafði ekki ætlað mér að taka til máls, en úr því að umr. eru hér byrjaðar, þá vil ég aðeins, að það komi fram, að þessi till. er vitanlega öll ein heild. Hún er flutt sem ein heild og hugsuð sem ein heild. Og það getur auðvitað hver sem hana les talið í henni eitt atriði öðru meira virði, en það er mat þess, sem les og skilur fyrir sig. Till., eins og hún er flutt, er flutt að mjög vel athuguðu máli, og ég legg áherzlu á það, sem raunar kom mjög glögglega fram hjá hv. form. utanrnmn., að till. er ein heild og verður að skoðast sem slík og hvert atriði í samhengi við annað, og af hálfu n. liggur ekkert fyrir um, að eitt atriði sé öðru veigameira í till. En till. hvílir á þeim grunni, að Alþingi noti þau tækifæri, sem nú hafa nóg-samlega gefizt, til þess að láta ofbeldismenn vita, að ofbeldið sé ekki líklegt til þess, að við hverfum frá okkar rétti, heldur, ef það megnar nokkuð, þá muni það ýta undir okkur og herða í baráttunni fyrir því, að við stöndum á þeim rétti, sem við teljum að nú þegar sé búinn að fá viðurkenningu, og höldum áfram að berjast fyrir þeim hagsmunum okkar, sem við teljum að við að vísu eigum rétt fyrir, en enn hafa ekki fundið næga viðurkenningu, — að við látum ofbeldið ekki verka til undanhalds, heldur til hvatningar í baráttunni fyrir réttum málstað.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Um þessa till. hefur orðið alger eining í utanrnmn., og ég hygg, að það sé einhuga vilji n., að till. nái hér samþykki allra alpm. og verði þannig til þess að styrkja málstað þjóðarinnar í þessu mikilsverða máli.

Ég hafði litið svo á eins og síðasti ræðumaður, að það væri æskilegast, að þessi till. yrði afgreidd án annarra umræðna en framsögu n., en engu að síður sé ég ekki, að það sé undir neinum kringumstæðum neitt við því að segja, þó að einstakir þingmenn vilji bæta þar einhverju við.

Þessi till. felur í sér mótmæli gegn því, sem gerzt hefur, gegn hinu mikla, svívirðilega ofbeldi Breta umhverfis Ísland. Við gerum okkur

ljóst, að það mun þurfa meira en mótmæli til að vinna þetta mál, en við skulum líka gera okkur ljóst, að mótmælin verðum við að bera fram við hvert tækifæri. Þau eru m. a. liður í því diplómatiska stríði, og ef mótmælin hætta að berast, þá má einnig líta á það sem veikavott.

Þessi mótmæli, þessi yfirlýsing um afdráttarlausan vilja þjóðarinnar, að því er við teljum vera, er þáttur í baráttu okkar, og það er von okkar allra í utanrnmn., að till. megi verða ekki aðeins yfirlýsing gagnvart umheiminum um okkar afstöðu og vilja, heldur hvatning innanlands til þjóðarinnar, vegna þess að það er langt frá því, að þessari baráttu sé lokið. Við eigum eftir að heyja langa baráttu á mörgum vígstöðvum, og það mun reyna á þolrif Íslendinga, áður en málinu lýkur á þann eina hátt, sem við getum sætt okkur við, sem er fulln- aðarsigur Íslendinga í þessu máli.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 35 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 37 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 478).

14. Björgunartæki.

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um athugun á nýjum björgunartækjum [120. mál] (A. 281).

Á 30. fundi í Sp., 26. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 31. fundi í Sp., 4. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 11. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Um tilefni þessarar till. þarf ekki að fara mörgum orðum. Við þekkjum öll þær slysfarir, sem hér hafa orðið að undanförmu. Við vitum einnig, að sífellt eru bætt þau tæki, sem notuð hafa verið og eru til slysavarna, og ný bætast við. Með flutningi till. vildum við, að Alþingi sýndi sinn vilja til þess, að allt væri gert, sem í mannlegu valdi stendur, til þess að stuðla að því, að slys verði hindruð og úr því bætt eftir föngum. Við efumst í sjálfu sér ekki um, að stjórnarvöldin vilji gera sitt bezt í þessu, en við teljum málið svo mikilsvert, að rétt sé, að skýr vilji Alþingis komi fram, og í því skyni er þessi till. flutt. Frekar þarf ekki um þetta að ræða af minni hálfu, en ég legg til, að umr. sé frestað og tillögunni vísað til háttv. allsherjarnefndar.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Í sambandi við þessa ágætu till. vil ég skjóta því fram til athugunar fyrir þá n., sem kann að fá hana, að það kann að vera ráðlegt að athuga fleira en björgunartæki. Í sambandi við þá skip-tapa, sem við höfum orðið fyrir nýlega, las ég það í brezku blaði, Fishing News, sem er eitt af fremstu blöðum fiskiðnaðarins í Bretlandi, að eftir að Bretar fyrir 2—3 árum misstu tvo togara, að því er þeir telja á svipaðan hátt og við misstum togara nú, gerðu þeir mjög ýtarlegar rannsóknir, ekki aðeins á björgunartækjum, heldur á allri byggingu skipanna. Eftir því sem þarna var frá sagt, gerðu þeir tilraunir með líkөн af ýmsum gerðum togara, reyndu þau í þar til gerðum tækjum, þar sem hægt er að búa til storma og vinda eftir vild, tækjum, sem mikið eru notuð til þess að reyna flugvélar. Mér skilst á ummælum þessa blaðs, að niðurstöður hafi orðið þær, að það mætti draga stórkostlega úr hættu á því, að skip farist við þær aðstæður, sem hér var um að ræða, með því að gera ýmsar minni háttar breytingar á fyrirkomulagi og byggingu skipanna sjálfra. Ég vil skjóta því til n., hvort væri ráðlegt að reyna að stuðla að því, að athugað væri fleira en björgunartækin sjálf, ef vera kynni, að það mætti á þann hátt, sérstaklega í sambandi við framtíðarbyggingar skipa, draga úr hættu á því, að til slíkra harmleikja komi aftur sem orðið hafa í vetur hjá okkur.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 26 shl. atkv. og umr. frestað.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var fram haldið einni umr. um till. (A. 281, n. 443).

Fram. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Till. þessi er flutt af 4 þm., einum úr hverjum þingfl. og hljóðar svo, með leyfi hessur forseta: „Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að láta í samráði við Slysavarnafélag Íslands fara fram athugun á möguleikum til öflunar nýrra björgunartækja og fullkomnari útbúnaðar skipa til aukins öryggis ísl. sjómanna og sjófarenda.“

Allshn. hefur fjallað um þessa till. og leitað álits skipaskoðunarstjóra og Slysavarnafélags Íslands á henni.

Ég hygg, að allir geti verið sammála um það, að íslenzka þjóðin megi einskis láta ófreistað til að hagnýta fullkomnustu björgunartæki fyrir farmenn og fiskimenn. Skipaskoðun ríkisins hefur á þessu sviði unnið mjög mikið starf, sem er þakkarvert í alla staði. Þó er það álit forráðamanna þar, að betur hefði mátt gera, ef stofnunin hefði haft til þess nokkru rýmri fjárráð.

Allshn. lítur svo á, að samþykkt þessarar till. mundi enn vekja athygli á þessu mikla máli, sýna vilja Alp., sem væntanlega gæti á ýmsan hátt komið fram í verki og orði til þess að skapa þeim aðilum, sem að þessum störfum vinna, betri aðstöðu og verða þannig til þess að fleyta þessum málum nokkuð í rétta átt með þjóðinni.

Allshn. mælir með samþykkt till., utan hvað einn nm. hefur skrifað undir álitnið með fyrirvara.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Ég skrifaði undir nál. með fyrirvara, en er að sjálfsögðu alveg samþykkur því, sem í till. felst, og mun þess vegna greiða henni atkv. En ég tel, að þurft hefði að orða skýrar veigamikil atriði, sem snerta efni hennar.

Sú athugun, sem till. gerir ráð fyrir, snertir öflun nýrra björgunartækja og fullkomnari öryggisútbúnaðar skipa yfirleitt. En auk þess þarf þessi athugun einnig að snúast um það, hvernig best verði við komið eftirliti með því, að allur öryggisútbúnaður skipanna sé á hverjum tíma í fullkomnu lagi og virkur, hvenær sem á þarf að halda. Á þetta hefur stundum þótt bresta. Þess vegna hefði mátt leggja áherzlu á þetta atriði í till. og eins það, að áhöfnum skipanna væri tryggð tilsögn og æfing í meðferð allra björgunartækja. Það er einnig mjög nauðsynlegt atriði. Öflun nýrra tækja, eftirlit með ásigkomulagi þeirra og kennsla í notkun, — öll þessi atriði verða að fylgjast að, þegar athugun sú, sem till. fjallar um, fer fram.

Með þessum fyrirvara get ég greitt till. atkv.

Það er gert ráð fyrir, að ríkisstj. hafi samráð við Slysavarnafélag Íslands sem sérfróðan aðila. En ég tel, að eigi síður þurfi hún að hafa samráð við annan aðila sérfróðan, nefnilega skipaskoðunarstjóra, sem mun vera manna best að sér um þessa hluti, og hefði gjarnan mátt geta þess í till., en væntanlega bætir hæstv. ríkisstj. úr því.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shl. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shl. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 481).

15. Flugsamgöngur.

Á 23. fundi í Sp., 21. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um flugsamgöngur [84. mál] (A. 174).

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 25. fundi í Sp., 11. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Með þessari till. til þál., sem ég hef leyft mér að flytja á þskj. 174, er vakin athygli á þeirri nauðsyn, að Íslendingar fylgist rækilega með þeim framförum í flugmálum, sem stöðugt eiga

sér stað í heiminum, og að þeir skipi flugmálum sínum í samræmi við það. Flugsamgöngur eru orðnar þýðingarmikill þáttur í samgöngukerfi þjóðarinnar, og enginn veit nú, hversu mikilsverðar þær geta orðið þjóðinni eftir nokkra áratugi, ef svo miðar áfram sem verið hefur að undanförmu um nýjungar og framfarir á þessu sviði.

Ef Íslendingar fylgjast ekki nægilega vel með þessum framförum, þá getur svo farið, að þeir byggi upp það kerfi í gerð og skipan flugvalla, sem yrði í ósamræmi við þær flugvélar, er innan skamms tíma yrðu almennt notaðar. Flugvélar eru samgöngutækni, sem ganga úr sér á skömmum tíma. Einmitt þess vegna eru skilyrði til endurbóta og framfara í byggingu þeirra meiri en flestra annarra samgöngutækja. Flugvellir eru hins vegar varanlegar framkvæmdir, sem erfitt er að breyta jafnört og flugvélar taka breytingum. En nú verður ekki af mönnum heimtuð meiri framsýni á þessu sviði en svo, að þeir kynnist hinu nýjasta, sem fram er komið á hverjum tíma, og að menn skipi þessum málum í samræmi við það.

Á síðasta Alþingi flutti ég ásamt hv. þm. V-Ísf. till. til þál. um flugsamgöngur Vestfjarða. Sú till. var samþ. og samkv. henni hefur farið fram athugun á því, hversu hagað skuli flugsamgöngum Vestfirðinga í framtíðinni. Nú er talið víst, að þær sjóflugvélar, sem enn eru notaðar hér, falli með öllu út úr þessum samgöngum á þessu ári, svo eru þær úr sér gengnar. Um leið er niður fallið farþegaflug til Vestfjarða, því að sjóflugvélar eru ekki lengur framleiddar í heiminum, en flugvellir hins vegar ekki til á Vestfirðum fyrir stórar landflugvélar. Í þessu sambandi vil ég benda á, að fyrir fáum dögum, eða 6. febr., skrifar Flugfélag Íslands flugráði bréf um þessi mál, og vil ég gjarnan lesa órlitinn kafla úr þessu bréfi, þar sem það sniðstaklega þetta mál, með leyfi hæstv. forseta.

„Á s. l. ári létum vér vegna anna á verkstæði Flugfélags Íslands í Reykjavík framkvæma klössun og ársskoðun á Katalínaflugbátinum Sæfaxes í Noregi. Tók klössunin 4 mánuði og kostaði 1 millj. og 300 þús. ísl. kr. Þegar henni var lokið og Sæfaxi hóf ferðir að nýju í októberþyrjun 1958, var lofthæfniskirteini hins flugbátsins, Skýfaxes, úr gildi fallið. Til endurnýjunar lofthæfniskirteinis Skýfaxes þurfti flugvélina klössun, sem að lágmarki mundi kosta svip- að og klössun Sæfaxes. Með tilliti til hins ört vaxandi viðhaldskostnaðar Katalínaflugbátanna, sem á seinni árum er ekki í neinu samræmi við nýtingu tekjuöflunarmöguleika þeirra, sjáum vér oss nú til neydda að hætta starfrækslu þeirra, enda hafa þeir verið reknir með miklu og vaxandi tapi að undanförmu. Vér sjáum oss elgi fært að láta endurnýja lofthæfniskirteini Skýfaxes, en munum starfrækja Sæfaxes þar til lofthæfniskirteini hans fellur úr gildi, sem sennilega verður 1. okt. 1959. Er mjög vafasamt, að lofthæfniskirteini Sæfaxes verði þá endurnýjað.“

Þetta eru nú frekar vælegar fregnir fyrir

Vestfirðinga, að flugvélnar falli þar með úr sögunni á þessu ári og þar með allt farþegaflug til þessa landshluta. Nú er gert ráð fyrir, að komið verði upp fjórum flugvöllum á Vestfirðum, er fullnægi þeim flugvélum, sem halda uppi flugsamgöngum hér innanlands. Auk þess eru fyrirhugaðir slíkir flugvellir víða annars staðar á landinu. Allt mun þetta kosta mikið fé og taka langan tíma. Sú spurning hlýtur því að vakna, hvort þörf verði fyrir flugvelli af þessari gerð innan skamms tíma. Nýjungar í smíði farþegaflugvéla, sem þegar er kunnugt um, benda til þess, að ekki muni þörf á löngum flugbrautum. Þó er engin vissá fengin um þetta enn þá. Á síðustu árum hafa Bretar framleitt flugvélategund, sem notuð hefur verið í ýmsum löndum, en líkar þó misjafnlega. Þessi flugvél flytur 12–16 farþega, en krefst mjög stuttra flugbrauta. Íslenskir flugmenn hafa kynnt sér þessa flugvél, en eru ekki ánægðir með hana. Þó getur vel skeð, að þær endurbætur verði gerðar á flugvélinni, að hún henti Íslendingum.

Enn merkari nýjung á sér þó stað í Kanada. Þar í landi hafa hinar heimsþekktu De Havilland-verksmiðjur hafið framleiðslu á nýrri gerð flugvéla. Er það tveggja hreyfla flugvél, er nefnist DHC-4 Caribou. Það, sem virðist eftirtektarverðast við þessa flugvél og getur haft mikla þýðingu fyrir innanlandsflug á Íslandi, er það, að hún getur lent og hafið sig til flugs á vegalengd, sem er innan við 500 fet, eða um 150 metrar. Að visu þurfa flugbrautir að vera nokkru lengri en þetta, en þó alls ekki lengri en flugbrautir eru hér á landi fyrir sjúkraflugvélar, sem hér eru notaðar. Nú flytja sjúkraflugvélnar aðeins 2–4 farþega, en þessar nýju vélar eiga að flytja 27 farþega, ef þær eru byggðar sem farþegaflugvélar. Séu þær gerðar fyrir herflutninga, er þeim ætlað að flytja 28 hermenn með öllum útbúnaði eða 33 fallhlífahermenn. Sjúkraflugvélar af þessari gerð eiga að flytja 14 menn í sjúkrabörum, en hafa auk þess sæti fyrir 10 menn aðra. Og í stað þessara 10 farþega gætu þær líka flutt tvær jeppabírfreiðar. Ef taka þarf farþegaflugvél af þessari gerð til vöruflytninga, eru sætin lögð upp að vegg, svo að ekki þarf að taka þau út úr vélinni, og getur einn maður gert þetta á nokkrum mínútum. Síðan má aka vörubírfreið með flutningi að afturðrym flugvélarinnar, og verður þá mjög auðvelt og fljótlegt að annast um fermingu og affermingu.

Ég sé ekki ástæðu til þess að vera að lýsa frekar þessari nýju flugvél, enda hef ég enga sérþekkingu til þess. Hugmyndin um þessa Caribou-flugvél var yfir 2 ár í undirbúningi hjá sérfræðingum verksmiðjanna, áður en ákvörðunin var tekin um framkvæmdir í jan. 1957. Reynsluvélina pantaði ríkisstj. Kanada, og hefur hún verið notuð síðan við alls konar prófun á hæfileikum þessarar flugvélategundar. Bandaríkjaher hefur pantað 5 af þessum vélum, og á að afhenda þá fyrstu í þessum mánuði. Framleiðsla á fyrstu 20 vélunum af hergerðinni á einnig að hefjast í þessum mánuði. En framleiðsla á almennum farþegaflug-

vélum af þessari gerð á að byrja í marz næstkomandi.

Í apríl 1958 fól íslenska ríkisstj. flugráði að gera till. um flugsamgöngur Vestfjarða, og flugráð fól nefnd manna að rannsaka það mál. Í skýrslu sinni til ríkisstj., dags. 15. nóv. s. l., minnst nefndin á þessa nýju Caribou-flugvél og segir þar orðrétt, með leyfi hæstv. forseta: „Nú er t. d. byrjað að framleiða í Kanada flugvél af tegundinni De Havilland Caribou, sem virðist vera hin ákjósanlegasta til notkunar á stuttum flugbrautum.“

Þetta segja sérfróðustu menn okkar í flugmálum um þessa nýju flugvél, en þeir eru þessir: Agnar Kofod-Hansen flugmálastjóri, Haukur Claessen framkvæmdastjóri flugvalla úti á landi, Björn Jónsson framkvæmdastjóri flugöryggisþjónustunnar, Örn Ö. Johnson forstjóri Flugfélags Íslands, Hilmar Sigurðsson framkvæmdastjóri innanlandsflugsins hjá Flugfélagi Íslands og Jóhannes Snorrason yfirflugstjóri.

Það virðast því ekki vera neinir draumórar, að innan skamms tíma þurfi ekki þessa stóru og dýru flugvelli fyrir innanlandsflug hér á landi. Flugvellir þeir, sem byggðir hafa verið hér á landi á undanförunum 10 árum fyrir Dakotavélar og Skymastervélar, munu hafa kostað frá ½ millj. kr. og upp í 6 ½ millj. kr. hver þeirra, og er þó allt verðlag miklu herra nú en það hefur verið að meðallagi þetta tímabil. Það er því öllum ljóst, að það kostar mikið fé fyrir þjóðina að koma upp mörgum slíkum flugvöllum. Það þarf ekki að fara um það mörgum orðum, hversu hagkvæmt það gæti orðið Íslendingum að þurfa ekki að leggja í slíkar framkvæmdir, en geta í þess stað notfært sér sjúkraflugvelli, sem þegar eru til, þó að endurbætur þurfi á þeim að gera. En svo er líka önnur hlið á þessu máli. Þótt við hefðum efni á því að koma upp stórum flugvöllum á skömmum tíma, þá er landslagi svo hátt að í ýmsum héruðum þessa lands, að það er útilokað að koma þeim við. Það getur t. d. verið auðvelt að byggja 500 m langa flugbraut, þar sem er ómögulegt að koma upp 1200 m langri braut. Þannig er þetta í ýmsum héruðum. Hér á landi munu nú vera fimm stórir flugvellir fyrir millilandaflugvélar. Þá eru til 16 flugvellir fyrir Dakotavélar og aðrar slíkar, sem þurfa meira en 900 m langar flugbrautir. En loks eru til um 73 litlir flugvellir víðs vegar um landið, styttri en 900 m, sem eru fyrst og fremst fyrir sjúkraflug. Það er ekkert smávægilegt atriði í innanlandsflugi Íslendinga, ef þessir 73 litlu flugvellir yrðu innan skamms nothæfir fyrir nýja gerð flugvéla, sem flutt getur jafnmarga farþega og Dakotavélnar flytja nú. Þá mundu skapast möguleikar fyrir ýmis byggðarlög að hafa not flugsamgangna, sem litla möguleika hafa til þess haft fram að þessu. Vonir manna um kosti þessara nýjunga í flugvélasmiði geta auðvitað brugðist, því er ekki að neita, en þær geta líka rætt. Okkur ber því að fylgjast rækilega með því, hvað reynslan sýnir í þessu efni. Verði hún sú, sem ýmsir menn vona og það sérfræðingar okkar í flugmálum, að ég ekki tali um framleiðend-

urna sjálfa, þá þurfum við að vera viðbúinir að notfæra okkur þessar framfarir í skipan okkar flugvalla.

Ég sé ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum að þessu sinni, en vil leggja til, að málinu verði frestað og till. vísað til hv. allshn.

Kjartan J. Jóhannsson: Herra forseti. Ég hef ekkert á móti því, að athugaðir séu möguleikar á kaupum nýrra flugvéla. Það er gott að vera vakandi og fylgjast með, og það er alveg rétt hjá hv. flm. þessarar till., sem hér liggur fyrir til umræðu, að það er stöðugt verið að gera tilraunir með nýjungar á þessu sviði, og er því nauðsynlegt að fylgjast með, eins og hann segir. En það þarf einnig að hafa það í huga í sambandi við flugvéla kaup okkar Íslendinga nú og í framtíðinni, hvernig flugvelli við erum að byggja og hvernig flugvelli við eigum. Sömuleiðis þarf að hafa það í huga, þegar flugvellir eru byggðir, hvernig flugvélar líklegt er að við komum til með að eiga á næstunni.

Það eru allir sérfræðingar í flugmálum, sem ég hef rætt við, sammála um það, að bezt sé að hafa sem fæstar vélategundir í flugvéllum, viðhaldið verður með því móti ódýrara og öruggara. Þó er það alveg augljóst af ástæðum hér á Íslandi, að það er ómögulegt að komast hjá því að hafa hið minnsta 3—4 gerðir flugvéla, sem verði hér í notkun til farþegaflugs og sjúkraflugs. Það er alveg óhjákvæmilegt að hafa flugvélar til utanlandsflugs, og eins og nú er komið málum hjá okkur, þá getum við meira að segja ekki komist hjá því að hafa tvær tegundir flugvéla í utanlandsfluginu, flugvélar, sem eru gerðar til flugs tiltölulega skamma vegalengd, m. ö. o. til Evrópu, og aðrar flugvélar, sem eru til langflugs gerðar og hægt að nota í flug til annarra heimsálfa.

Þetta er það minnsta, sem við virðumst komast af með í utanlandsfluginu. Í innanlandsfluginu er óhugsandi að komast af með minna en tvær gerðir. Það eru þá fyrst flugvélar, sem eru fyrir flutninga, sem ég vil kalla á aðalflugleiðum, og miða ég þar eingöngu við magn vöruflutninga og farþega, sem líklegt er að verði á þessum leiðum eða er á þeim núna í dag, og síðan skemmri leiðir, þar sem nú í dag eru færri flugfarþegar á leiðinni og í flestum tilfellum leiðirnar einnig skemmri. Þær vélar, sem notaðar eru á skemmri leiðunum innanlands eða þeim leiðum innanlands, þar sem magnið, farþega og flutnings, er minna, mundu jafnframt vera notaðar til sjúkraflugs. Ég vil alveg sérstaklega taka þetta fram, vegna þess að það hefur komið í ljós í sambandi við hið sviplega slys, sem varð hér á annarri sjúkraflugvélinni, sem við Íslendingar áttum, að það væri ekki rétt að nota sjúkraflugvélnar nema í sjúkraflug. Þetta er alger misskilningur. Það er alveg óhjákvæmilegt einmitt, að þessar flugvélar, sem notaðar eru í sjúkraflugið, séu notaðar til fleira en sjúkraflugs og að þeim sé flogið miklu meira en sjúkraflugið gefur tilefni til. Það er bæði nauðsynlegt vegna flugmannanna, sem eiga að

annast sjúkraflugið, þeim er nauðsynlegt að verða sem allra kunnugastir sem víðast um landið, þar sem hægt er að lenda slíkum vélum, og þess vegna er það einmitt heppilegt, að vélarnar og flugmennirnir fái reynslu af því flugi, sem til getur fallið á svipuðum leiðum og sömu landingarstöðum og þeir koma til með að þurfa að nota, þegar þeir þurfa oft í tvisýnu veðri og við slæmar aðstæður að annast sjúkraflug.

Þá er einnig líklegt, að ekki líði á löngu, þar til ein flugvélagarð enn bætist við hjá okkur Íslendingum, en það eru þýrlur eða helikoptar. Það er hv. þm. kunnugt, að varðskip það, sem Íslendingar eru að láta byggja nú í Danmörku, verður þannig útbúið, að það verði hægt að staðsetja á því þýrlvængju, og ég hygg, að landhelgisgæzlan muni hafa hug á því að fá þýrlvængju til starfa, eins fljótt og við verður komið, sem sagt þegar skilyrði eru orðin til þess, að hún geti komið að fullum notum.

Það er alveg rétt hjá hv. flm., að flugvallagerð er dýr hér hjá okkur, og er því nauðsynlegt að koma sér niður á það, hvaða framkvæmdir eru nauðsynlegar í því efni. En það er ekki einasta nauðsynlegt að gera sér grein fyrir því, hvað flugvellirnir kosta, heldur þurfum við líka að gera okkur grein fyrir, hvaða líkur eru til að þær flugvélar, sem helzt kæmi til mála að nota hér á landi, muni kosta og hvaða kostum þær eru búnar, áður en við rjúkum til og kannske hættum við flugvallagerð, sem nú er dæmd óhjákvæmileg, vegna þess að komið hafa fram upplýsingar um það, að á leiðinni séu flugvélar, sem kannske kunni að geta hentað okkur.

Samkvæmt upplýsingum verksmiðju þeirrar, sem framleiðir þá gerð af flugvélum, Hreindýrið, sem hv. þm. var að segja okkur frá hér áðan, De Havilland-verksmiðjanna í Kanada, hafa verið smíðaðar tvær vélar, sem hafa verið reyndar samtals í 200 tíma reynsluflugi, eða var búið að reyna þær um áramót í 200 tíma reynsluflugi. Það er búið við, að þær fái viðurkenningu flugmálastjórnar Bandaríkjanna um þessar mundir. Hann gat um það, að nokkuð af þessum vélum hefur þegar verið pantað af her Kanada og Bandaríkjanna og búið er við, að verksmiðjurnar geti byrjað að framleiða vélar til annarra í lok júlí n.k. Þessar vélar bera allt að 2.4 tonnum eða 24 farþega, en ekki 27, eins og hv. flm. gat um hér áðan. Þessi munur byggist á því, að þegar talað er um 27 farþega, er ekki gert ráð fyrir þeim öryggistækjum, sem hér á Íslandi a. m. k. og víðast annars staðar eru talin alveg nauðsynleg og óhjákvæmileg skilyrði þess, að vélar fái að fljúga í farþegaflugi. Og ég er alveg fullviss þess a. m. k., að það fæst ekki leyfi til að láta þessa vél fljúga í farþegaflugi hér á Íslandi, nema hún hafi blindflugstæki, en þau og önnur tæki, sem nauðsynleg eru talin af öryggisástæðum, gera það að verkum, að vélin getur ekki í venjulegu farþegaflugi samkvæmt upplýsingum verksmiðjanna sjálfra, sem ég hef hér við höndina, flogið með nema 24 farþega. Það er rétt einnig og kemur fram í þeim upp-

lýsingum, sem verksmiðjan hefur gefið út um þetta, að vélin getur notast við 300—400 m flugbraut, ef á þarf að halda. Við farþegaflug mundi þó sennilega, ef vélin væri fullhlaðin, vera talið nauðsynlegt af öryggisástæðum, að brautin væri 500—600 m. En verksmiðjan telur, að enn betri nýtni fengist af vélinni, ef brautin væri 800 m eða meira. Ég vil leggja áherzlu á þetta. Þetta kemur fram í ummælum verksmiðjunnar um þessa nýju vél, og bendir það einmitt til þess, að á þeim leiðum, sem líklegast er að þessi vél yrði notuð á, ef við ættum að taka hana til verulegra nota í farþegafluginu hér innanlands, þá mundi á leiðunum, þar sem mest er að gera, vafalaust vera stefnt að því, og brautirnar yrðu 800—900 m eða álíka langar og Douglas DC-3-vélarnar, sem nú eru notaðar mest í innanlandsflugið, þurfa til sinna afnota.

Þær flugvélar, sem aðallega eru notaðar hér í innanlandsfluginu, auk þess sem stundum er gripið til þeirra flugvéla, sem notaðar eru í utanlandsfluginu hér hjá okkur, eru einmitt Douglas-Dakota eða DC-3 vélarnar. Flugfélagið á nægan kost á þeim vélum eins og er. Auk þess er búið við því, að innan skamms muni landhelgisgæzlan fá sér sams konar vél. Það gegnir sama máli um þessa einu flugvél, sem landhelgisgæzlan á núna, hún er orðin 16 ára gömul og úrelt, og verður æ erfiðara með hverju árinu sem líður að fá til hennar nauðsynlega varahluti og annast á henni allt viðhald, sem verður mjög dýrt og erfitt. Það eru því allar líkur til, að fyrst um sinn munum við verða að notast við Douglas-Dakotavélarnar til innanlandsflugsins. Það er kannske rétt um leið að gera sér grein fyrir verði þessara flugvéla. Ég veit nú ekki, hvað verðið er á Dakotavélunum, það er tiltölulega lágt eins og er, en ég vil aðeins geta um, áður en ég lýk máli minnu, verðið, sem talað er um á þessari vél, Hreindýrinu, frá De Havilland-verksmiðjunum. Eftir því sem nú er best vitað, er talið, að vélin kosti ½ millj. dollara, tæpar 13 millj. kr. Auk þess eru venjuleg öryggistæki vegna farþegaflugs og nauðsynlegir varahlutir, sem alveg óhjákvæmilegt væri að kaupa samhliða því, sem vélin væri keypt. Ef slík vél væri keypt, er talið, að slíkt mundi kosta nú í kringum 3 millj. kr. Það mundi því kosta í kringum 15 millj. kr. að fá fyrstu vélina af þessari gerð hingað til lands.

Ég hef viljað hér við 1. umr. strax láta þetta koma fram, svo að hv. n. geti tekið það til athugunar í sambandi við afgreiðslu málsins þar.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var fram haldið einni umr. um till. (A. 174, n. 455).

Benedikt Gröndal: Herra forseti, í fjarveru frsm. n. í þessu máli, hv. þm. V-Ísf., vil ég gera fyrir því órستutta grein af hennar hálfu. Till., sem um ræðir, hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að láta fram fara athugun á nýjungum og framförum í smíða farþegaflugvéla, sérstaklega að því leyti er hentar innanlandsflugi á Íslandi og sparað getur fé við byggingu flugvalla.“

Það virðist vera augljóst mál, að það er mjög nauðsynlegt fyrir þjóð, sem byggir eins mikið á flugsamgöngum og Íslendingar, að láta slíka rannsókn fara fram, að gera raunar meira, að fylgjast ávallt með nýjungum í smíði farþegaflugvéla. En ég hygg, að nú sé sérstakt tilefni til þess að gefa þessu máli gaum, sökum þess að bent hefur verið á nýjar gerðir flugvéla, sem verið er að byrja að smíða og virðast gefa nokkrar vonir um, að hægt sé að komast af með miklu minni flugvelli en álitid hefur verið hingað til. Ef þetta reynist svo, þá getur þjóð eins og Íslendingar sparað sér stórfé við flugvallagerð, og er því augljóst mál, að rétt er að fylgjast með hverju skrefi í þessu máli, á sama tíma sem verið er milljónum króna árlega til þess að stækka flugvelli víða á landinu. — Allshn. hefur leitað um þessa till. álits flugmálastjóra, og hann mælir með samþykkt hennar. N. mælir því með því, að till. verði samþykkt.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Eg þakka hv. allshn. fyrir afgreiðslu á þessu máli. Það er að visu orðinn allmikill dráttur á nál., en mér er kunnugt um, að það er ekki sök hv. allshn., heldur er ástæðan sú, að flugmálastjórnin beið eftir upplýsingum erlendis frá um reynslu þá, sem nú er fengin á þeirri flugvél, sem ég benti á í framsöguræðu minni. Eg lagði aðaláhærsluna á það, að Íslendingar fylgdust svo vel með sem kostur væri á um nýjungar og framfarir í flugvélasmiði, svo að þeir gætu skipulagt sínar innanlandsflugsamgöngur í samræmi við það bezta og nýjasta, sem þekkist, þetta gæti orðið til þess að spara þjóðinni mikið fé í byggingu stórra og nýrra flugvalla. Eg nefndi í því sambandi eina tegund flugvéla, sem þegar er farið að framleiða í Ameríku og nefnist Caribou-flugvél. Hún er byggð í þeim tilgangi að leysa þetta vandasama hlutverk, að geta hafið sig til flugs og lent á stuttum flugbrautum, þrátt fyrir það að vélin er stór og flytur marga farþega.

Við umr. við upphaf þessa máls komu fram þær skoðanir, að slík flugvél sem þessi mundi ekki hafa möguleika til að notfæra sér íslenzku sjúkraflugvöllum, eins og ég taldi nokkrar vonir standa til að væri, þessi flugvél mundi þurfa 800—900 m langar flugbrautir eða nálægt því, sem Douglas-Dakotavélarnar nota, sem hér eru í innanlandsflugi nú. Mér fannst mikils virði að leita sem beztra upplýsinga um þetta atriði, af því að það hefur mikla þýðingu í þessu máli, hvort takast muni að framleiða flugvélar, sem gætu hentað okkur Íslendingum í innanlandsflugi og gætu hagnýtt sér íslenzku sjúkraflugvöllum, sem þegar eru komnir í landinu, þótt auðvitað þyrftu þeir einhverra endurbóta við. Ég skrifaði því flugmálastjóra bréf um þetta og óskaði sérstaklega eftir þessum upplýsingum, en svar er ég ný-

lega búinn að fá, og segir hann, að ástæðan sé sú, að hann hafi beið eftir nýjustu upplýsingunum um þetta frá Kanada. Ég vil leyfa mér — með leyfi hæstv. forseta — að lesa þetta bréf, sem er mjög stutt:

„Sem svar við heiðruðu bréfi yðar, hr. alþm., dags. 10. marz s.l., vil ég leyfa mér að láta yður í té eftirfarandi upplýsingar, sem ég hef nýlega fengið frá De Havilland-verksmiðjunni í Kanada. Samkv. hlutlausri athugun sérfræðinga, sem ég hef látið gera á upplýsingum þessum, þarf Caribou-flugvélin 537 m langa flugbraut, til þess að fullt öryggi sé fyrir hendi. Er þá gert ráð fyrir, að flugvélin sé rekin til farþegaflugs, airline technique. En rétt er að geta þess, að verksmiðjan telur, að hægt sé að komast af með mun styttri vegalengd, ef þörf krefur, og er þá notuð önnur aðferð til flugtaks, svokölluð shortfield technique. Þessir 537 m skiptast þannig: Flugtak (airline technique) 302 m, öryggissvæði fyrir framan flugtaksstað 200 m, 7% viðbótarlenging vegna gljúpra malarbrauta 35 m, samanlagt 537 m. Brautarþörf, ef notuð er shortfield technique, er 161 m + 200 m + 35 eða 396 m. Það sýnist því öruggt, að 600 m braut á að reynast fullnægjandi fyrir Caribou-flugvélin, en það er sú stærð, sem flugmálastjórnin hefur reynt að koma sjúkraflugvöllum upp í, og má því segja, að hún noti með fyllsta öryggi hálfa flugbraut miðað við Douglas DC-3 flugvélnar. Þessar upplýsingar eru miðaðar við 26 þús. punda heildarþunga, sem er 2 þús. pundum meira en áður var gert ráð fyrir í upplýsingum, sem mér bárust fyrir áramótin. Mér þykir leitt, að þér skulið hafa þurft að bíða svona lengi eftir þessum upplýsingum, en þær bárust mér ekki fyrr en alveg nýlega.

Með kærri kveðju.

Yðar einlægur

Agnar Kofoed-Hansen.“

Samkv. þessu bréfi og þeim upplýsingum, sem í því felast og byggðar eru á þeirri reynslu, sem nú er fengin um þessa flugvélategund, þá sýnist mér enn bjartara fram undan um það, að von geti verið á flugvélum til innanlandsflugs á Íslandi, er geti notfært sér íslenzku sjúkraflugvöllum, að visu með endurbótum, eins og gefur að skilja. Mér sýnist því, að hér hafi komið mikilsverðar upplýsingar í þessu máli, sem styðja það enn meir en lá fyrir, þegar ég flutti þessa till., að sú athugun og rannsókn, sem till. greinir frá, að fari fram og Íslendingar fylgist sem rækilegast með þessum nýjungum sér til mikilla hagsbóta, ekki aðeins í því að spara fé til stórra flugvalla, heldur einnig til þess að tengja þessar flugsamgöngur við héruð, sem ekki hafa nú möguleika á því að hafa samgöngur með stórum og dýrum flugvöllum.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 482).

16. Fjárfesting.

Á deildafundum 3. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um birtingu skýrsla um fjárfestingu [96. mál] (A. 223).

Á 25. fundi í Sp., 11. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 26. og 28. fundi í Sp., 18. og 20. febr., var till. tekin til einnar umr.
Forseti tók málið af dagskrá.
Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var till. enn tek- in til einnar umr.

Flm. (Ólafur Björnsson): Herra forseti. Fjárfestingar- og lánamálin hefur nokkuð bor- ið á góma undanfarið hér á hæstv. Alp. í umr. um efnahagsmál. Hér liggja þó ekki fyrir nein- ar till. um nýskipan þeirra mála, þó að slíkra till. væri að visu að mínu áliti þörf, heldur er aðeins hér um það að ræða, að beðið er um nokkrar ákveðnar upplýsingar í þessum efn- um, sem ég tel máli skipta. Og skal ég nú með fáum orðum gera grein fyrir því, hvers vegna ég tel það máli skipta, að þessar upp- lýsingar fáiast, að mér finnst ástæða til þess, að hæstv. Alp. geri sérstaka ályktun um það mál.

Það er kunnugt, að að undanförunu hafa Ís- lendingar haft meiri fjármuni til ráðstöfunar heldur en nemur þjóðarframleiðslunni vegna lána, sem tekin hafa verið erlendis. Í tímariti Framkvæmdabankans, „Úr þjóðarbúskapnum“, sem útbýtt hefur verið meðal hv. þm., er ein- mitt í síðasta hefti af þessu tímariti eða 6. heft- inu greinagóð skýrsla um erlendar skuldir í árslok 1957 og jafnframt um þróun þeirra mála. Samkv. þessum upplýsingum, sem gefnar eru í nefndri skýrslu Framkvæmdabankans, hafa erlend lán numið í árslok árið 1955 329 millj. kr. Í árslok 1957 er tilsvarendi tala 867 millj. kr., svo að hér er um að ræða meira en tvö- földun erlendra ríkisskulda á þessum tíma. Þess ber að visu að gæta í sambandi við þessa skuldaaukningu, að þau erlendu lán, sem tek- in höfðu verið, — það á við um bæði árin, sennilega þó í ríkara mæli um árið 1957, — höfðu ekki verið að fullu notuð. Framkvæmda- bankinn hefur enn fremur látið reikna það út fyrir hvert ár um sig, hve miklu nemi greiðslu- byrðin, eins og það er kallað, en með því er átt við það, hve mikill hluti það sé af gjald- eyristekjunum, sem verja verður á ári hverju til vaxta og afborgana af erlendum lánun. Greiðslubyrðin hefur samkv. þessari skýrslu árið 1955 numið 2.6% af gjaldeyristekjunum, en fyrir árið 1959, eða yfirstandandi ár, er gert ráð fyrir því, að þessi greiðslubyrði sé komin upp í 7.8% af gjaldeyristekjunum, þann- ig að um þreföldun er að ræða frá árinu 1955.

Ég býst varla við því, að ágreiningur geti verið um það, að skuldasöfnun Íslendinga er- lendis er nú orðin svo mikil, að ekki er fært

að halda áfram á sömu braut, eins og verið hefur hingað til. Jafnvel þó að það væri vilji íslenskra stjórnarvalda að halda áfram að taka erlend lán, þá hlýtur fyrr eða síðar að koma að takmörkunum fyrir því, að slík lán fáiast.

Af þessu leiðir aftur, að við sjáum fram á það, að á næstu missirum verður minni erlend- ur gjaldeyrir til ráðstöfunar en verið hefur undanfarið. Þjóðin getur ekki gert ráð fyrir því að geta á næstu missirum haft meiri fjár- muni til ráðstöfunar en nemur þjóðarfram- leiðslunni, heldur þvert á móti minni fjár- muni vegna sívaxandi skuldabyrði, þannig að það mun varla vera of í lagt, að á næstu miss- irum megi gera ráð fyrir því, að ráðstöfunarfé þjóðarinnar verði a.m.k. 5% minna en verið hefur að undanförunu. Þá vaknar sú spurning, þegar það er ljóst, að ekki verður með neinu móti umflúið á allra næstu missirum, að við herðum að okkur ólína í þessu efni: Á hverju á þetta að bitna? Þetta verður ein af þeim spurningum, sem stjórnmálaflokkarnir verða að svara kjósendunum í kosningum þeim, sem nú eru fyrirhugaðar.

Nú er það þannig með ráðstöfun þjóðartekn- anna, að annaðhvort hljóta tekjurnar að vera notaðar á því tímabili, sem þeirra er aflað, — það köllum við neyzlu, — eða þá að þjóðar- tekjunum er varið til birgðasöfnunar, verk- legra framkvæmda eða annarrar eignaaukn- ingar, en það er það, sem við köllum fjárfest- ingu. Það er ekki nema um þessa tvo mögu- leika að ræða, þannig að ef minna fé verður til ráðstöfunar en áður hefur verið, þá hlýtur það að ganga annaðhvort út yfir neyzluna eða líf skjörin eða fjárfestinguna.

Ég ætla ekki hér að lýsa skoðun minni á því, hvora leiðina eigi að fara, enda skiptir hún út af fyrir sig ekki máli í sambandi við það mál, sem hér er til umr. En auðvitað verður það mikilvægt og nauðsynlegt, þegar menn vilja mynda sér skoðun á þessu, hvort það eigi heldur að vera neyzlan eða líf skjörin, sem skert eru, eða fjárfestingin, að vita það, hve mikil fjárfestingin er og hve miklum hluta fjárfestingin nemur af þjóðartekjunum, enn fremur hvers konar fjárfestingu er um að ræða, hvort öll sú fjárfesting, sem á sér stað, er það nauðsynleg, að ekki komi til mála að skerða hana, þannig að fara verði frekar hina leiðina, með þeim vanköntum, sem vissulega eru á henni, að skerða líf skjör almennings frekar en orðið er.

Nú er mér fyllilega ljóst, að upplýsingar um þjóðartekjurnar hér á landi og ráðstöfun þeirra eru meira eða minna í molum. Öll upp- lýsingasöfnun hvað þetta snertir er á frum- stigi hér hjá okkur, og er það mjög miður far- ið, en það er náttúrliga önnur hlið á þessu máli, hversu úr því skuli bæta. En það er ein- mitt eitt af þeim atriðum, sem óskað er að fá upplýsingar um, hve mikið sé að byggja á þeim upplýsingum, sem birtar hafa verið um þetta efni.

Samkv. þeim upplýsingum, sem fyrir liggja í þessu efni og nokkuð hefur borið á góma í umr. um efnahagsmál hér á hæstv. Alp. að

undanförunu, er full ástæða til þess að ætla, að fjárflokkun til fjárfestingar hér á landi hafi að undanförunu ekki verið með þeim hætti, að samrýmist heilbrigðu efnahagskerfi. Samkv. skýrslu, sem útbýtt var á síðasta Alþýðusambandsþingi og samin mun hafa verið af starfsmönnum Framkvæmdabankans, áttu þjóðartekjurnar, eða það fé, sem þjóðin hafði til ráðstöfunar á árinu 1957, að nema 4.9 milljörðum kr. Af þessu var 2.6 milljörðum varið til neyzlu, 1.6 milljörðum til fjárfestingar og 700 millj. kr. í rekstrargjöld opinberra aðila, þannig að þetta þýðir m. ö. o., að um helmingi þjóðarteknanna er ráðstafað annaðhvort til fjárfestingar eða til þarfa hins opinbera.

Hvernig er þess fjár nú aflað, sem ráðstafað er í þessu skyni? Hvað snertir rekstrarútgjöld hins opinbera og opinbera fjárfestingu, a. m. k. að verulegu leyti, þá er fjárins aflað með skattaálagnum, en þetta samanlagt gerir þó ekki nema um 1 milljarð kr., þó að maður gerði ráð fyrir því, sem ekki mun vera raunin að öllu leyti, að fjár til allrar fjárfestingar á vegum hins opinbera sé aflað með sköttum, en a. m. k. þegar um sveitar- og bæjarfélög er að ræða og að einhverju leyti sennilega hvað snertir framkvæmdir á vegum ríkisins, má gera ráð fyrir því, að þessa fjár sé aflað með lánum. Eftir er þá um hálfur annar milljarður, sem fjárfestingin nemur. Að nokkru leyti er staðið undir þessari fjárfestingu á þann hátt, að bankarnir og aðrar lánastofnanir lána út sparifé, sem þeim berst. En eins og ég benti á við umr. um niðurfærslufurvarpið fyrir nokkru hér í hv. d., þá væri það þannig, að ef sparifé ætti að hrökkva til að standa undir þessari fjárfestingu, þá þyrftu menn að spara um þriðjung af þeim tekjum, sem þeir hafa afgangs sköttum. En þar sem tekjurnar á framfærandu eru ekki nema rúmar 60 þús. kr., þá er það auðsett, að af 50 þús. kr., sem þá eru eftir, þegar búið er að greiða skattana, sparar enginn af frjálsum vilja þriðjung teknanna, og fyrir fjölskyldumenn er þetta auðvitað ekki hægt.

Hvernig er þá þessi vandi leystur? Jú, hann er leystur á þann einfalda hátt, að bankarnir eða réttara sagt seðlabankinn er látinn lána til fjárfestingarframkvæmda umfram það, sem sparifjármýnduninni nemur, þannig að nægilegs fjár sé aflað á þann hátt. Þetta skapar svo nægilega mikla verðbólgu í hagkerfinu til þess, að fólkið verður að herða nægilega að sér ólína, til þess að sá þvingaði sparnaður, sem með þessu er knúinn fram, verði nægur til þess að standa undir fjárfestingarframkvæmdunum. Svo framarlega sem á þeim upplýsingum er að byggja, sem Framkvæmdabankinn hefur gefið um þetta efni, þá verður ekki annað séð en að aukin útlán seðlabankans hafi verið stórkostlega verðbólguþakandi á undanförunum árum. Og hvað sem liður skoðunum manna á skipan fjárfestingarmálanna, þá ætti að vera samkomulag um það, að hið sanna í þessu efni beri að upplýsa.

Eins og ég sagði áðan, þá er það ekki ætlun mín hér að lýsa skoðun minni á því, hvora

leiðina beri að fara, vegna þess að við óumflýjanlega hljótum að hafa minni gjaldeyris-tekjur til ráðstöfunar á næstu missirum en við hingað til höfum haft, þá að minnka fjárfestinguna eða hina að skerða neyzluna eða lífskjörin. Á hitt er þó rétt að benda, að ef niðurstaðan verður sú, að fjárfestinguna megi ekki skerða, þá hefur það miklu heilbrigðari áhrif á hagkerfið, að fjárins sé aflað með beinni og ódulbúinni skattaálagningu heldur en með verðbólguaukningu, og undir öllum kringumstæðum á þjóðin að mínu áliti kröfu á því að fá að vita, hversu miklu þessi dulbúna skattaálagning nemur og hvernig því fé, sem þannig er tekið, hefur verið varið.

Ég ætla ekki í þessu sambandi að ræða þá hlið málsins, hvernig þessum málum beri að skipa. Þetta mál bar nokkuð á góma í hv. Nd. á sínum tíma í sambandi við athyglisvert frv., sem flutt var af hv. 3. þm. Reykv. En hvað sem því líður, hverjar endurbætur kunna að vera nauðsynlegar í þessum málum og hvernig þær eigi að framkvæma, þá getur að mínu áliti ekki verið ágreiningur um það, að nauðsyn beri til þess að samræma stefnuna í fjárfestingar- og útlánamálum annars vegar og stefnuna í verðlags- og kaupgjaldsmálum hins vegar. En hingað til hefur því yfirleitt farið fjarri, að þessu skilyrði hafi verið fullnægt, heldur hefur það þvert á móti verið þannig, að í verðlags- og kaupgjaldsmálum hefur þeirri stefnu verið fylgt að halda verðlaginu niðri, en í fjárfestingar- og útlánamálum hefur aftur á móti verið rekin verðbólgu- og penslustefna. Það, að þetta verði samræmt, að það sé sama stefnan, sem rekin er á báðum sviðum, er að mínu áliti beinlinis skilyrði fyrir því, eins og ég gerði að visu nokkra grein fyrir í sambandi við frv., sem flutt var í hv. Nd. af hv. 3. þm. Reykv., að það væri nauðsynlegt skilyrði til þess að fá yfirleitt starfhæft hagkerfi, að stefnan á hinum ýmsu sviðum efnahagsmálanna væri þannig samræmd, og væri það atriði í rauninni hafið upp yfir þann ágreining, sem út af fyrir sig er mikilvægur og er um það, hvernig efnahagsmálunum að öðru leyti beri að skipa, hvort ríkja eigi einstaklingsrekstur, opinber rekstur eða hvað. Og það er annað, sem í þessu sambandi er rétt að vekja sérstaka athygli á. Það er það atriði, að það, sem hingað til hefur þó gert mögulegt að hafa þá stefnu í fjárfestingar- og lánamálum, sem raun er á, er niðurgreiðslufyrirkomulagið. Það hefur verið kleift að halda dýrtíðaráhrifum útlánaaukningar bankanna í skefjum með því að borga niður vöruverð. Grundvöllurinn fyrir þessu var aftur sú staðreynd, að vísitölugrundvöllurinn, sem fram að þessu hefur verið notaður, er orðinn gamall. Gamli vísitölugrundvöllurinn var byggður á lífskjörum fátækra verkamanna hér í Reykjavík á árunum fyrir stríðið, þannig að það voru fáar, en brýnar nauðsynjar, sem voru langþýðingarmestu vörurnar í vísitölugrundvöllinum, þannig að þá var tiltölulega auðvelt að halda niðri verðinu á þeim tiltölulega fáu vörutegundum, sem gildi höfðu í vísitölu-

grundvellingum, og afla þá fjár til þess með því að leggja gjöld á aðrar vörur, sem þar höfðu ekki þýðingu.

Nú skeði það einmitt um síðastliðin mán-aðamót, að hv. alpm. samþykktu svo að segja einum rómi gagnæra breyt. á vísitölugrundvellingum og þar með að mínu álitu að kippa grundvellingum undan þeirri stefnu í fjárfestingar- og lánamálum, sem hingað til hefur verið rekin. Þó að mikill ágreiningur væri að vísu um niðurfærsluframfarir, var þó eitt atriði, sem allir virtust vera sammála um að rétt væri að breyta, nefnilega vísitölugrundvöllurinn. Hv. þm. Alþb., sem greiddu atkv. gegn frv., tóku að vísu fram, að þeir teldu þessa breyt. bera að með öðrum hætti en þeir höfðu óskað, en efnislega, ef ég tók rétt eftir, lýstu flestir því yfir, að þeir teldu, að þá breyt. ætti að gera.

En hvað þýðir þetta í rauninni, að það er búið að taka upp nýjan vísitölugrundvöll, sem miðaður er við til mikilla muna betri lífskjör en hér voru fyrir stríðið? Það þýðir það, að sú leið að halda dýrtíðinni í skefjum með auknum niðurgreiðslum verður raunverulega ekki lengur fær, af því að kostnaðurinn við að borga vörurnar niður, ef á að auka niðurgreiðslurnar, verður jafnmikill og þar vinnst. Ég skal taka aðeins eitt einfalt dæmi þessu til sönnunar. Í gamla vísitölugrundvellingum hafði t. d. vara eins og saltfiskur tiltölulega mikið gildi. Saltfiskur er, miðað við næringargildi, tiltölulega ódýr neyzluvara, þannig að fátækar verkamannafjölskyldur hafa notað tiltölulega mikið af þessari vöru fyrir stríðið. Nú hefur bættur efnahagur gert það að verkum, hvort sem maður nú út af fyrir sig telur það af því góða eða illa, því að saltfiskur er vissulega holl neyzluvara, að saltfisksneyzlan er orðin hverfandi lítil. Aftur á móti vörur eins og áfengi og tóbak höfðu sáralítið gildi í gamla vísitölugrundvellingum, af því að þær verkamannafjölskyldur, sem héldu þá búreikninga, sem lagðir voru þar til grundvallar, höfðu blátt áfram ekki efni á því að neyta áfengis, þó að hugsanlegt sé, að suma hafi kannske langað til þess eins og aðra. Þess vegna lá sú leið einfaldlega við, — það er kannske hægt að kalla það að falsa vísitöluna, — að leggja gjöld á áfengi og verja svo þeim peningum, sem þannig komu inn, til þess að borga niður saltfiskinn og aðrar slíkar vörutegundir, sem þýðingu höfðu í vísitölugrundvellingum. En nú er þannig komið, að áfengið er orðið þýðingarmeiri vara í vísitölugrundvellingum en saltfiskurinn, svo að það verður ódýrara að borga niður áfengið heldur en saltfiskinn, ef í það fer, þannig að sú leið, sem hingað til hefur gert það mögulegt að reka þessa stefnu, er að mínu álitu ekki lengur fær. Verðbólgu-áhrifin vegna útlánaaukningar bankanna umfram sparifjármýndunina koma nú í miklu ríkara mæli og á skemmri tíma fram í vísitöluinni. Það er ekki hægt að telja neinar líkur á því, að verkamenn muni hér eftir fallast á það, að breytt verði um orðinn hlut í þessu efni. Þeir munu eðlilega líta þannig á, að

borðið helgi hér í þessu efni, þannig að það skref, sem nú hefur verið tekið, verður ekki tekið aftur. En það gerir einmitt miklu meira aðkallandi en áður var, að fjárfestingarmálin og lánamálin verði athuguð, svo að ekki sé meira sagt, af meiri alvöru en hingað til hefur verið.

Ég vil aðeins að lokum gefa skýringu á því, hvers vegna er talað um það, að sú skýrsla, sem hér er beðið um, eigi aðeins að ná til fjögurra síðustu ára. Það er vegna þess, að fram til ársins 1954 munu hafa verið birtar skýrslur um þetta efni, bæði um heildarfjárfestinguna, í hverju sem hún hefur verið fölg-in, og hvernig aflað hefur verið fjár til hennar. Í þessu síðasta hefti af tímariti Framkvæmdabankans, sem ég nefndi, er að vísu skýrsla um fjárfestingu árunna 1954—58, — mun þó aðeins vera um að ræða lauslegar áætlunartölur fyrir árið 1958, — og það er sundurliðað, til hvaða atvinnugreina þessi fjárfesting hafi gengið. En það er ekki þetta, sem er aðalatriðið að mínu álitu, heldur einmitt upplýsingar um það, hvernig fjár hefur verið aflað til þessarar fjárfestingar, sérstaklega að hve miklu leyti má telja þá fjárföflun verðbólgu-myndandi. Um þetta eru til upplýsingar fram til árunna 1953—54, og ætti því að mínu álitu að vera mögulegt að fá þessar upplýsingar einnig fyrir seinni árin, því að ég tel, að einmitt það skipti meginmáli í þessu sambandi, þegar flokkarnir standa gagnvart því að marka stefnu sína í þessum málum fyrir kosningar.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Till. sú, sem hér liggur fyrir, er um birtingu skýrslu um fjárfestingu. Það lítur út fyrir, að flm. till., hv. 9. landsk. þm., líti svo á, að við búum enn við tilfinnanlegan skort á skýrslum. Og hann vill gera sitt til þess, að úr þessu verði bætt. Og nú eru það skýrslur um fjárfestingu, sem okkur vantar.

Það er ekki langt síðan þetta orð, fjárfesting, heyrðist fyrst í okkar máli. Ég held, að það séu ekki nema fá ár síðan. Mér er nú ekki fullkomlega ljós merking þess, ég verð að játa það, en helzt hef ég komið að þeirri niðurstöðu, að þarna sé átt við fjármagn, sem varið er til verklegra framkvæmda og ég held líka öflunar atvinnutækja. Í þessari till. og grg., sem henni fylgir, er talað um, að það þurfi að fá upplýsingar, sem greinilegastar, um það, hvernig þjóðarframleiðslan skiptist milli fjárfestingar og neyzlu. En ýmislegt er nú óljóst, finnst mér, í þessum efnum, og vafasamt sýnist mér, hvernig muni takast sundurgreiningin í þessa tvo flokka. Það er líka mikið vafamál, hversu vel þetta nýja orð — fjárfesting — túlkar þær hugmyndir og þá hluti, sem því er ætlað að lýsa. Um þetta er auðvelt að nefna dæmi. Við getum hugsað okkur tvo menn. Annar þeirra notar tekjur sínar eitt hvert árið, að svo miklu leyti sem hann hefur tekjur afgangdaglegum þörfum, til þess að byggja hús. Þetta er víst kölluð fjárfesting. Hinn maðurinn notar tekjur sínar, þær sem hann hefur afgangsbrynum þörfum, að mestu fyr-

ir tóbak og brennivín. Þetta er víst ekki fjárfesting. Mér skildist á hv. 9. landsk. áðan, að þetta væri neytluvörningur og mundi vega mjög þungt í hinum nýju vísitölugrundvelli, sem nú á að taka upp, svo að þetta á víst að færast í neytludálkinn. En hvað er þá að segja um festinguna? Við skulum athuga það. Maðurinn, sem lagði fé sitt í að byggja hús, getur undir venjulegum kringumstæðum haft af því arð, og hann getur líka undir venjulegum kringumstæðum selt þetta hús og losað peningana aftur, ef honum kemur í hug að nota þá til annarra hluta. En hvernig er það hjá hinum? Þar koma peningarnir ekki aftur. Vinið er runnið, tóbakið er brunnið, peningarnir fastir. Sá, sem greiddi þá af höndum, getur ekki náð þeim aftur, þó að hann gjarnan vildi, og notað þá til annars. Hann getur ekki náð þeim aftur í sinn vasa. Þeir eru fastir. Og þó heitir þetta ekki fjárfesting á nútímamáli.

Það er nú að visu svo um það fé, sem menn verja til að kaupa fyrir það tóbak og brennivín, að það má segja, að það sé nú aðallega skattgreiðsla til ríkisins. Og þessir skattar hafa þá sérstöku náttúru, að menn greiða þá frivjúlgega af höndum. Það er alveg óþarfi að birta í útvarpi og blöðum áskoranir til manna um að greiða þessa skatta og láta þar með fylgja lögtakstilkynningar, eins og venja er til um ýmis önnur gjöld; það er alveg óþarfi að hóta lögtökum þar. Menn sækjast eftir að borga þessa skatta.

Það má að visu segja, að greiðandinn geti notið að sínum hluta eins og aðrir landsmenn þeirrar þjónustu af hendi þess opinbera, sem það lætur í té, m. a. fyrir þessar tekjur. En við getum líka nefnt annað dæmi um ráðstöfun tekna. Við skulum hugsa okkur bónda, sem notar tekjur sínar, að svo miklu leyti sem hann getur, til að rækta sína jörð, byggja peningshús og í ýmsar aðrar slíkar framkvæmdir. Þetta er fjárfesting, og þetta er fjárfesting, sem gefur arð. En annar maður fer á því sama ári út um lönd og álfur í loftköstum og notar tekjur sínar til að greiða með ferðakostnað. Mér skilst, að þetta sé ekki fjárfesting, sú eyðsla. Eða hvað segir hv. 9. landsk. um það? Menn geta haft af slíkum ferðalögum fróðleik og ánægju og átt um það góðar minningar, en féð kemur ekki aftur, og ekkert af því kemur í ríkiskassann, eins og verulegur hluti þess, sem eytt er fyrir tóbak og vín. Ríkissjóður hefur engar tekjur af þessu. (Gripíð fram í: Jú, jú.) Nei, hann hefur það ekki, þó að menn séu látnir greiða fyrir þann erlenda gjaldeyri, sem þeir fá til ferðalaga, svona um það bil, sem kostar að afla þess gjaldeyris, þá eru það ekki tekjur fyrir ríkið eða ríkissjóð.

Nei, orðið fjárfesting er, finnst mér, ekki vel valið nafn. Það segir ekki rétt til um þær athafnir, sem því er ætlað að lýsa. Og sérstaklega má líka benda á það, að ýmislegt, sem er raunveruleg festing á fjármunum, er ekki nefnt þessu nafni. Höfundar þessa nafns ætla því ekki að ná yfir það.

Það er mjög tíðkað nú að tala um of mikla

fjárfestingu í okkar þjóðfélagi, og það er sagt, að það þurfi að draga úr henni. Það er sagt, að of mikill hluti þjóðarteknanna fari til fjárfestingar, svo að of lítið sé afgangs til neyzlu. Og það er sagt, að til þess að bæta lífskjör þjóðarinnar þurfi að auka neytluna. Ýmsir fræðimenn og ýmsir stjórnámálamenn tala á þessa lund. Menn hlusta á raddir þeirra, og margir verða til þess að taka undir þetta. Því er haldið fram, að ýmiss konar vandi í efnahagslífinu verði best leystur með þessu, með því að draga úr fjárfestingunni, en auka neytluna, og margir vilja eiga hlut að slíkum lagfæringum í okkar efnahagslífi. Þeir menn munu telja það þjóðhollustu að eiga þátt í þeim viðreisnaraðgerðum að minnka fjárfestinguna, en auka neytluna. Í þeim hópi munu þeir eflaust vera, veitingasali einn hér í borginni og viðskiptavinir hans. Með þórrakomunni í vetur stofnaði veitingamaður þessi til kappáts í greiðasöluhúsi sínu. Þar var að sögn borinn fram þjóðlegur matur í trogum. Ekki hef ég heyrt um það, hvort þar var saltfiskur með, sem hv. flm. till. var að tala um áðan, sem er vissulega þjóðleg og góð fæða. En á þessum stað þreyttu menn kappát allt hvað af tók. Svo virðist sem sú íþróttagrein njóti nokkurrar hylli hér í höfuðstaðnum og jafnvel víðar. Og birtar eru myndir af sigurvegurum í þessari keppni, og þeir fá að sjálfsögðu verðlaun. Þessir menn og fleiri hlýða kalli fræðimannanna og stjórnámálamannanna, sem segja: Fjárfestingin þarf að minnka, þá getur neyzla, þ. e. a. s. eyðsla aukizt, og þá batna lífskjörin. Kenning þeirra er: Reynið ekki of mikið á ykkur við að byggja upp og rækta landið. Leggið ekki of mikið fé í vegi og brýr, flugvelli og hafnir, ekki of mikið í rafstöðvar og raflinur um landið, ekki of mikið fé til þess að koma upp verksmiðjum, kaupa vélar og skip. Blessaðir farið þið dálítið hægar í þessu. Látið þið minna fé í þetta. Þá verður meira eftir til neyzlu eða eyðslu, þá verða lífskjörin betri, þá lifur þjóðinni betur andlega og líkamlega. Boðorðið er: „Étið, drekkið og verið glaðir“, — „torgið troginu“, eins og það var orðað á prenti í dagblaði einu á dögunum. (Gripíð fram í.) Jú, það stóð í blaðinu: „Torgið troginu.“

Í grg. með till. segir, að upplýsingar um fjárfestingu og fjáröflun til hennar hafi verið af skornum skammti. Þó segir hér, að á síðasta Alþýðusambandsþingi hafi þó verið lagðar fram mjög athyglisverðar upplýsingar um skiptingu þjóðarframleiðslunnar s. l. tíu árin milli fjárfestingar og neyzlu, og í framhaldi af þessu segir hér í grg. í næstsíðustu málsg., með leyfi hæstv. forseta:

„Það var enn fremur upplýst í umræddri skýrslu, að neyzlan á mann, — en það má telja bezta mælikvarðann á lífskjör almennings og breytingar á þeim, — sé nú svipuð og 1948, en það þýðir, að enginn árangur er enn sýnilegur af þeim geysþungu byrðum, sem lagðar hafa verið á þjóðina með þessari miklu fjárfestingu, í bættum lífskjörum.“

Ég vil nú segja það, að það sé vafasöm

kenning og meira en það, að enginn árangur í bættum lífskjörum hafi orðið af þeim miklu framkvæmdum og framförum, sem hér hafa orðið síðasta áratuginn. Er það virkilega skoðun hv. 9. landsk. þm., að lífskjörin geti ekki batnað, jafnvel þó að svonefnd neyðla aukist ekki? Það er vissulega ástæða til þess að ihuga þetta nokkru nánar.

Hvað má segja um það, ef maður byggir nýtt hús yfir sig og fjölskyldu sína og flytur í það, en hefur áður búið í lítt nothæfu húsnæði, — batna hans lífskjör og fjölskyldunnar ekkert við þetta? Hvað má segja um nýju skipin, sem hafa komið nú síðustu áratugina hingað til lands, t. d. fiskiskipin í staðinn fyrir opnu róðrarskipin og skúturnar, sem menn notuðu áður fyrr? Mér hefur skilist, að það muni rétt vera, að t. d. séu vistarverur háseta eða skipsmanna á þessum nýju skipum góðar, samanborið við það, sem áður var. Hafa lífskjör sjómanna ekkert batnað við þetta? Hvað má segja um bónda eða iðnaðarmann, sem fær betri tæki til að vinna með, sem gera honum framleiðslustörfin miklu léttari? Batna lífskjör hans ekkert við þetta? Og hvað má segja um bættar samgöngur? Það hefur verið lagt mikið fé á undanförunum árum t. d. í það að byggja flugvelli og kaupa flugvélar. Það hefur verið lagt fé í vegagerðir, brúabyggingar og bifreiðakaup, og nú ferðast menn með miklu auðveldara móti en áður var. Áður þurftu vermenn að vaða klofsnjó, eins og segir í frægu kvæði. Það þekkist ekki nú orðið. Ef þeir færa sig á milli landshluta á vertíðum, þá fara þeir í góðri bifreið eða í flugvél eða á góðu skipi. Og hvað eigum við að segja um framkvæmdirnar í raforkumálum? Hv. 9. landsk. nefnir hér í þessari mgr. greinargerðarinnar, sem ég las upp, árið 1948 til samanburðar. Á þeim árum, sem síðan eru liðin, hefur verið lagt stórfé í það að byggja nýjar rafstöðvar og leiða rafmagn um landið. Á þessum tíma hefur fólk í mörgum kaupstöðum, kaupsýnum og sveitahreppum fengið rafmagn til heimilisnota, en hafði það áður ýmist ekki eða þá mjög ófullnægjandi. Hefur þetta ekkert bætt lífskjör þess fólks, sem hefur notið þessara framkvæmda? Hv. 9. landsk. þm. ætti að spyrja þetta fólk. Hann ætti t. d. að tala við húsmæðurnar á þessum fjölmörgu heimilum og spyrja þær að því, hvort lífskjörin hefðu ekkert batnað við það, að heimilin fengu rafmagnið frá ríkisrafveitunum.

Ég fæ ekki séð, að þessi ályktun hv. þm. í næstsíðustu mgr. greinargerðarinnar geti staðizt. Ég held, að þessi ályktun sé röng.

Það er mikill siður hjá okkur mönnum, ef okkur finnst eitthvað fara aflaga, að skella skuldinni á einhvern sérstakan eða á eitthvað sérstakt. Og hér er það þessi svokallaða fjárfesting. Mér sýnist, að þeir, sem fundu upp það orð fyrir nokkrum árum, hafi hér fundið haglega geit, sem þeir nefna fjárfestingu, og það sé gott að skella á hana öllu því, sem afleiðis þykir fara í okkar efnahagslífi.

Er það nú svo, að það sé það helzta, sem aðfinnsluvert er í efnahagslífi okkar, að fram-

kvæmdirnar, þ. e. a. s. framfarirnar í landinu, hafi verið og séu of miklar? Er þetta það helzta, sem að er? Ja, ýmsir virðast líta svo á. En hvarflar það ekki að neinum, að eyðslan kunni að vera óþarflega mikil, og er þess nú brýnust þörfin að auka eyðsluna eða neyðsluna, eins og það er kallað? Þarf dagleg eyðsla fólks yfirleitt að aukast, til þess að liðan þess batni og það verði hamingjusamara? Er þjóðin vanhaldin í mat og drykk? Úr því þyrfti að bæta, ef svo væri. En ég hygg, að þessu megi yfirleitt svara neitandi. Svo er fyrir að þakka. Vantar fólk klæði og skæði? Ég hygg, að það sé nú ekki hægt að halda því fram. Ef einhverjar undantekningar eru, þá er skylt úr því að bæta og er gert og á að gera samkv. þeim lögum, sem gilda í okkar þjóðfélagi.

En mætti þá eyðslan ekkert minnka, og gæti hún ekkert minnkað? Er ekki kappátíð í veitingahúsinu nokkuð góð tákmynd af hegðun okkar á ýmsum sviðum, nokkuð góð mynd af því hófleysi, sem víða ríkir í okkar þjóðfélagi?

Nú er ekki því að neita, að í þeim framkvæmdum ýmsum, sem kallaðar eru fjárfesting, getur verið óhófseyðsla. Þess munu t. d. vera dæmi, að menn, sem hafa komizt yfir fjármagn, annaðhvort til eignar eða þá komizt yfir lánsfé, að þeir hafa lagt miklu meira fé en þörf er fyrir í það að byggja yfir sig og sína íbúðarhús. Menn hafa byggt íbúðarmeiri og dýrari hús en þeir og þeirra fólk hefur þörf fyrir, og þetta tel ég ámælisvert, a. m. k. ef þeir nota lánsfé, sem þjóðin hefur af skornum skammti, til slíkra hluta.

En ég lít svo á, að það að auka eyðsluna sé ekki öruggasta leiðin til þess að bæta lífskjörin og auka hamingju manna, og ég tel það mjög hæpið, að það sé nauðsynlegt að draga úr framförunum til þess að auka eyðsluna. Eins og ég sagði áður, þá lít ég svo á, að það sé einnig mjög vafasamt, hvernig gangi að sundurgreina fjárfestingu og neyðla, þó að reynt sé, því að þetta gripur hvað inn í annað. Hitt er svo annað mál, að það eru auðvitað takmörk fyrir því, hvað heildarnotkun fjármuna getur verið mikil í þjóðfélaginu, svo að vel fari. Það fer fyrst og fremst eftir því, hvað aflast á hverjum tíma. Það er ekki hollt að nota meira en aflað er. Að visu höfum við fengið lán erlendis, og það getur verið réttmætt að taka lán, ef faánleg eru, að vissu marki, þegar um er að ræða lán til nýtilegra og góðra framkvæmda. En það eru takmörk fyrir því, hvað hægt er að fá af lánsfé og hvað skynsamlegt er að ganga langt á þeirri braut. Framkvæmdirnar í landinu hljóta alltaf að takmarkast líka á hverjum tíma af því vinnuafli, sem fæst til þeirra og afgangs er frá öðrum störfum, sem ekki mega niður falla.

Efni till. er það að skora á ríkisstj. að láta semja og birta sundurliðaða skýrslu um fjárfestingu 4 síðustu ára, hve miklum hluta þjóðarteknanna fjárfestingin hafi numið og hvernig fjáröflun til hennar skiptist. Og þá kemur spurningin: Er þörf á þessu? Eru ekki til nú þegar skýrslur um þessi efni? Framkvæmdabankinn gefur út annað slagið rit, sem hann

nefnir „Úr þjóðarþúskaðum“, og hv. flm. nefndi þetta rit í framsöguræðu sinni áðan. Í síðasta heftinu, sem út hefur komið, sem kom núna í næstliðnum desembermánuði, eru ýmsar upplýsingar um þessa hluti, eins og hv. flm. einnig nefndi í ræðu sinni. Þar er vakin athygli á því, að samkv. lögum frá 1953 er Framkvæmdabankanum falið að fylgjast með fjárfestingu í landinu. Þetta hefur þessi stofnun gert og birt um þetta ýmsar skýrslur. Hér er t. d. í þessu hefti skýrsla, sem bankinn nefnir „Um fjármunamyndun 1954—58“, einmitt fyrir þetta tímabil, sem tillögumaður er að tala um að þurfi að gera skýrslur yfir. Hér er það sundurliðið í skýrslunni frá Framkvæmdabankanum, hvað mikil fjármunamyndunin, sem hann nefnir svo, hafi verið í landbúnaði, sjávarútvegi, iðnaði, flutningastarfsemi, verzlun og veitingastarfsemi, íbúðarhúsum, raforku, samgöngum og opinberri þjónustu. Þetta er sundurliðið í þessa 9 liði. Og svo er aftur í sömu skýrslu einnig sundurliðun á hverjum lið fyrir sig, svo að þetta er mjög glögg greinargerð, sem bankinn hefur hér birt. Þar er t. d. 1. liðurinn, sem ég nefndi áðan, um landbúnaðinn. Þar er það sundurliðið, hver fjármunamyndunin sé í bústofni, ræktun og girðingum, vélbúnaði, útihúsum, sláturhúsum, mjólkurbúum og fleiri þess háttar stöðvum og í sandgræðslu og skógrækt. Svona er þetta hjá hinum atvinnugreinunum líka, — hjá sjávarútvegi, hvað hafi farið í togara, bátaflotann og vinnsluver sjávarútvegsins o. s. frv. Og svo er sérstök skýrsla í þessu hefti líka frá Framkvæmdabankanum um byggingarframkvæmdir á Íslandi árin 1956 og 1957, greinagöð skýrsla, sundurliðuð. Og það er kunnugt einnig, að Framkvæmdabankinn hefur gert yfirlit um þjóðarframleiðsluna undanfarin ár. Menn geta fengið upplýsingar hjá honum um þetta, allir, sem þess óska, og mér þætti ekki ótrúlegt, að hann birti einmitt skýrslu í sínu riti um þetta, áður en langt liður.

En það er til fleiri aðila að sækja ýmsar upplýsingar um þessi þýðingarmiklu mál líka. Hagfræðideild Landsbanka Íslands gefur út tímarit um efnahagsmál, sem nefnist Fjármálatíðindi og allir þm. þekkja. Við fáum þetta rit alltaf, þegar það kemur út, og þar eru upplýsingar um þessi efni. Ég hef hér t. d. 4. hefti Fjármálatíðinda fyrir nóvember og desember 1958. Þar eru ýmsar skýrslur um peningamarkaðinn. Þar er yfirlit um seðlaveltuna, um aðstöðu bankanna gagnvart útlöndum, um endurkeypta víxla í seðlabankanum á hverjum tíma. Þar er yfirlit um aðstöðu ríkissjóðs og ríkisstofnana gagnvart seðlabankanum. Kemur þar t. d. fram, að á s. l. ári batnaði hagur þessara stofnana mjög gagnvart seðlabankanum. Og hér er yfirlit um aðstöðu banka og annarra peningastofnana gagnvart seðlabankanum. Og þá er einnig yfirlit í þessu riti, mánaðarlegar skýrslur um heildarútlán bankanna, um veltiinnlán í bönkum og spariinnlán í bönkum, og með því að athuga þessar skýrslur, athuga það t. d., hvernig heildarútlánin koma heim við spariinnlán og velti-

innlán í bönkunum, og þær hreyfingar, sem eru á þessu frá mánuði til mánaðar og frá ári til árs, þá geta menn alveg skapað sér hugmynd um það, hvort bankarnir hafa hag- að rekstri sínum þannig, að þaðan sé að vænta verðbólguþýðingandi áhrifa.

Hv. flm. segir í sinni grg., að nú megi gera ráð fyrir, að fari fram tvennar kosningar til Alp. á þessu ári, og við báðar þessar kosningar megi gera ráð fyrir, að efnahagsmálin verði meðal þeirra höfuðmálefna, er um verði kosið, einkum þó síðari kosningarnar, og mikilvægt sé, að stjórnmálaflokkarnir og þjóðin, eins og það er orðað, fái sem gleggstar upplýsingar um þessi efni.

En eru ekki skýrslurnar, sem þegar liggja fyrir, nægjanlegar þeim, sem vilja afla sér upplýsinga um efnahagsmálin að þessu leyti, fyrir stjórnmálaflokkana og þjóðina? Ég hygg, að svo sé. Ég skal ekki fullyrða um það, en ég gæti trúað, að það væri hægt fyrir alla, sem þess óska, hvort sem það eru stjórnmálaflokkar eða einhverjir þjóðfélagsborgarar, sem standa utan flokka, að það væri auðvelt fyrir þá að fá viðbótarupplýsingar hjá bönkunum, sem ég nefndi, eða hagstofunni, ef þeim þættu þessar upplýsingar, sem þeir gætu lesið út úr þessum prentuðu heimildum bankanna, ekki fullnægjandi að öllu leyti um þetta efni.

Till. felur í sér áskorun á ríkisstj. að láta semja og birta um þetta skýrslur. Ég tel, að það ætti nú ekki að íþyngja hæstv. stjórn að nauðsynjalaus með verkefnum. Ég hygg, að hún hafi ærið að starfa, muni hafa ærin verkefni, og ekki sízt stuðningsmenn hæstv. stjórnar — eins og hv. 9. landsk. — mættu gjarnan hafa það í huga að íþyngja henni ekki um of.

Ég mun nú ekki greiða atkv. gegn því, að þessi till. fái athugun í n., því að það er venjulegt um þingmál. En mér finnst, að n. ætti vel að íhuga það, hvort till. er ekki óþörf, og ég gæti einmitt vel trúað því, að n. kæmist að þeirri niðurstöðu, ef hún skoðar málið niður í kjölinn.

Flm. (Ólafur Björnsson): Herra forseti. Mikið af því, sem hv. þm. V-Húnv. (SkG) sagði í sambandi við þetta mál, var að mínu áliti fyrir utan það, sem ég tel kjarna málsins, þó að hann kæmi inn á að ræða ýmsa hluti í sambandi við fjárfestingarmálin almennt, sem vissulega eru þess verðir að vera ræddir. En það voru sérstaklega lokaorð ræðu hv. þm., sem snertu það, sem hér er í rauninni um að ræða, nefnilega spurningin um það, hvort nauðsyn sé á því, að þessar skýrslur séu birtar. Hann taldi, að svo væri ekki, vegna þess að það, sem hér væri spurt um, lægi þegar fyrir í skýrslum, sem birtar hefðu verið.

Í þessu efni er um misskilning að ræða hjá hv. þm. Mér er það að vísu fyllilega ljóst, og þess gat ég í minni framsöguræðu, að það hafa verið birtar á vegum Framkvæmdabankans skýrslur um fjárfestingu undanfarinna ára og sundurliðun hennar á ýmsar atvinnugreinar. En það er ekki þetta, sem fyrst og fremst vakti fyrir mér. Það, sem upplýsingar vantar

um, er það, hvernig fjár hefur verið aflað til þeirrar fjárfestingar, sem átt hefur sér stað, að hve miklu leyti fjárlins hefur verið aflað með skattaálögum, eins og við vitum að tilfellið er hvað snertir mest af hinni opinberu fjárfestingu, og að hve miklu leyti spari-fjársöfnun hefur staðið undir þessu, og að því leyti sem þetta tvennt hrekkur ekki til, þá er ekki nema einn möguleiki fyrir hendi, að það hefur átt sér stað verðbólugumyndun með útlánunum bankanna. Það er þetta, sem skiptir mestu máli að mínu áliti að fá upplýsingar um. Og ég hefði ekki borið fram þessa þáttill., ef mér væri ekki kunnugt um, að það ættu að vera möguleikar á því að fá þetta upplýst.

Ég gat þess í framsöguræðu minni, að í eldri heftum af tímariti Framkvæmdabankans eru skýrslur um þetta, fjárfestingu til fjárfestingarinnar frá árinu 1953 a. m. k. og jafnvel frá árinu 1954, svo að það ætti þá einnig að vera hægt að fá upplýsingar um seinni ár.

Enn fremur er mér það kunnugt af gögnunum, sem ég hef haft aðgang að og safnað var á vegum hæstv. fyrrv. ríkisstj., að athugun hefur verið á þessu gerð að meira eða minna leyti, þó að það sé nú sennilega hernaðarleyndarmál að skýra frá einstökum atriðum í sambandi við það, a. m. k. skal ég ekki fara út í það. En ég tel þess fulla þörf, að þessar skýrslur séu birtar.

Það var vitanlega ekki ætlun mín að ætla hæstv. ráðherrum að ganga í það að safna þessum skýrslum og gefa þær út. Eðlilega verður það verkefni þeirra stofnana og starfsmanna þeirra, sem við þessa skýrslugerð hafa fengið.

Annað, sem hv. þm. V-Húnv. sagði, er að því leyti utan við það, sem ég tel kjarna málsins, að ég var aðeins að biðja um það, að þessar upplýsingar væru birtar, en hann fór almennt að tala um fjárfestinguna, hvort hún væri of mikil eða ekki. Það er stjórnmálalegt atriði, sem er svo út af fyrir sig.

Hv. þm. talaði um það, að fjárfesting væri óheppilegt orð. Það má vel vera, og það væri vonandi, að hægt væri að finna upp annað betra orð yfir þetta. En ég skal í stuttu máli skýra frá því, sem ég skil við fjárfestingu, sem ég hygg að sé sú merking, sem hagfræðingar leggja almennt í þetta. Fjárfesting er þýðing á enska orðinu „investment“ eða „investing“ á Norðurlandamálum. En með því er blátt áfram átt við verklegar framkvæmdir og birgðasöfnun. Það er alveg rétt hjá hv. þm., að það getur stundum verið vandi að draga þarna ákveðnar markalínur á milli eða skera úr því, hvað sé fjárfesting og hvað ekki. Venjan er sú, að öll neytluvörkaup eru talin til neytlu, þó að þar geti verið um að ræða fjárfestingu í þeirri merkingu, að ef um varanlegar neytluvörur er að ræða, sem lengi endast, þá má segja, að ráðstöfun fjármuna þannig sé hlöðstæð fjárfestingunni, en einhvern veginn verður auðvitað að draga markalínuna í því efni, og venjan er þá sú, að öll kaup á neytluvörum, hvort sem þær eru varanlegar eða ekki, eru talin til fjárfestingar.

Ég tók það skýrt fram í minni framsöguræðu, að það væri ekki ætlun mín að lýsa skoðun minni á því, hvort það bæri heldur að minnka fjárfestinguna eða skerða neytluna. Hitt tel ég að engum geti dulizt, að það á jafnt við hvað snertir einstaklinginn og þjóðfélagsheildina, að neyðla og fjárfesting hlýtur að vera hvað á annars kostnað. Fjárfesting er í rauninni það, að verðmæti eru geymd til seinni tíma í einni eða annarri mynd, og af því leiðir, að þau verðmæti, sem geymd eru, verða ekki um leið notuð. Það er alveg á sama hátt eins og fjármunum, sem bóndinn leggur í það að rækta jörð sína, verður ekki um leið varið til þess að kaupa húsgögn eða klæðnað á fjölskylduna o. s. frv. Þetta tvennt hlýtur að vera hvað á kostnað annars. Um það getur ekki verið neinn ágreiningur. Hitt má svo auðvitað aftur um deila, hvort leggja beri meiri áherzlu á það að auka neytluna eða bæta líf skjörin, þegar yfir skemmri tíma er litið, eða leggja í fjárfestingu.

Hv. þm. lýsti eindregið sinni skoðun á þessu máli. Hann sagði, að eyðslan í þessu þjóðfélagi væri of mikil, hér hefðu allir nóg að bíta og brenna, mat, klæðnað o. s. frv. Nú veit ég ekki, hvort hv. 7. þm. Reykv., forseti Alþýðusambands Íslands, sem hér situr á móti mér, er þessu að öllu leyti sammála, að allir hafi nóg af öllu í þessu þjóðfélagi, en það er önnur hlið á því máli. En það er undir öllum kringumstæðum fullkomlega heiðarlegur málflutningur að segja sem svo: Það skiptir meira máli fyrir ykkur, góðir hálsar, að búa í hagin fyrir framtíðina heldur en að kýla vömb ykkar í dag. — Við því er ekkert að segja. En þó er það nú þannig, að um það getur þó varla verið ágreiningur, að markmið fjárfestingarinnar, sem hlýtur alltaf að hafa það í för með sér, að menn í bili verða að herða að sér ólína, hlýtur þó alltaf að verða bætt kjör síðar, því að í hvaða tilgangi er það, sem bóndinn ræktar jörð sína, byggir betri peningshús o. s. frv.? Hlýtur það ekki að vera einmitt í von um það, að aukin framleiðsluafköst búans skapi honum möguleika á því seinna, að fjölskylda hans hafi meira að bíta og brenna, að hún geti keypt betri húsgögn, betri klæðnað, lyft sér upp einstöku sinnum o. s. frv. Það er í þessum tilgangi, sem framkvæmdirnar eru í flestum tilfellum gerðar. Það geta að vísu verið einstaka hugsjónamenn, og ekki nema gott um það að segja, sem telja, að aukin ræktun sé markmið í sjálfu sér, óháð því, hvort slíkt leiði til betri lífskjara eða ekki, en undir öllum kringumstæðum er einmitt ástæðan til þess, að lagt er í þessar framkvæmdir, sú, að menn gera sér vonir um það, að þessar framkvæmdir skapi möguleika á aukinni neytlu og bættum lífskjörum, sem er eitt og það sama, einhvern tíma seinna. En nú er bara það einkennilega við þetta, sem hv. þm. V-Húnv. (SkG) raunar tók fram í sinni ræðu, að þær skýrslur, sem fyrir liggja um þetta efni, hvort sem þær er svo meira eða minna að marka, — það skal ég ekki segja um, — leiða þá einkennilegu staðreynd í ljós, að

neyzlan á mann, þrátt fyrir þá geysimiklu fjárfestingu, sem hér hefur átt sér stað síðustu 12—14 árin, er að raunverulegu verðmæti ekki meiri en 1948, og það er auðvitað þetta, sem er bogið við. Og er það ekki þannig, að skýringin á þessu, ef hún er rétt, er einmitt sú, að vegna þess að hagkerfið hefur farið svo úr skorðum sem raun er á, vegna þess að fjár til fjárfestingarinnar hefur ekki verið aflað með heilbrigðum hætti, þá er árangurinn ekki meiri en þetta? Ég skal, eins og ég sagði, ekki segja um það, hvað mikið þessar upplýsingar er að marka, en hv. þm. V-Húnv. lýsti furðu sinni á því, hvernig það gæti verið, að neyzlan hefði ekki aukizt þrátt fyrir aukna fjárfestingu. Hann spurði sem svo: Ef byggð eru íbúðarhús, kemur það þá ekki fram í aukinni vellíðan, vegna þess, að fólk hefur betra húsnæði en áður? Jú, það á það auðvitað að gera. En þá ætti þetta einmitt, aukning húsnæðisins, að koma fram í auknum neyzluþjóðartekjum síðar, því að notkun húsnæðis er einmitt einn þeirra liða, sem reikna á með, þegar neyzla þjóðarinnar er gerð upp. Það er nú einmitt svo, að á sama hátt og um misheppnaðar ræktunarfamkvæmdir getur verið að ræða hjá bóndanum og e. t. v. þeim mun meiri hætta á því, að framkvæmdirnar verði misheppnaðar, ef maðurinn reisir sér fullkomlega hurðarás um öxl, þá er ég smeykur um, að mjög mikið af þeirri fjárfestingu, sem hefur átt sér stað, hafi ekki náð þeim tilgangi, sem henni hefur verið ætlað, að skapa grundvöll fyrir aukinni neyzlu eða bættum lífskjörum síðar, þannig að fólkíð hefur borið byrðarnar til ekki neins.

Það er fullkomlega heiðarlegur málflutningur að segja við fólkíð: Framkvæmdirnar eru nauðsynlegri en neyzlan. Þið verðið að herða að ykkur ólina, svo að hægt sé, þrátt fyrir það þótt þjóðin hafi minna fé til ráðstöfunar en áður, að halda uppi sömu framkvæmdum. — En það er bara þetta, að þó að menn séu sammála um, að mikla áherzlu beri að leggja á fjárfestingu og verklegar framkvæmdir, þá þarf að vera samræmi á milli getu fólksins og vilja til þess að bera þær byrðar, sem þetta hefur í för með sér, og þess, sem gert er. Telji fólkíð sig ekki hafa getu eða vilja til þess að standa undir þessum byrðum, þá leiðir af því átök á milli hagsmunasamtaka almennings og ríkisvaldsins, sem gerir það að verkum, að hagkerfið fer meira eða minna úr skorðum, þannig að árangurinn af fjárfestingunni verður ekki sá, sem til var ætlað.

Það getur vel verið, og það er ekki nema skiljanlegur hlutur, að fólkíð geri sér ekki eins ljóst samhengið í þessum málum og æskilegt væri. Það mun ekki vera úr lausu lofti gripið, að sjálfsgætt hafa margir þeir, sem hér eru inni, bæði meðal hv. þm. og áheyrenda, komið á þingmálafundi, þar sem stjórnmálamaður, sem þar hefur talað, hefur lýst því, hvað honum hafi orðið ágengt að afla fjár til ýmissa verklegra framkvæmda. Mér tókst að fá fjárveitingu til þessara framkvæmda, bankalán til

annarra framkvæmda o. s. frv. Honum er klappað lof í löfa. En það er bara þetta, að þegar sama fólkíð, sem hefur tekið þátt í löfaklappinu, kemur svo á fundi í sínum fagfélögum, þá er annar maður, sem stendur þar upp og segir: Það er ekki hægt að bera þá dýrtíð og skatta, sem nú eru, við verðum að beita okkar samtökum til þess að fá leiðréttingu á því. Það er ekki annað hægt en gera verkfall og knýja fram herra kaup til þess að vega eitthvað á móti þessari kjaraskerðingu. — Og sömu mennirnir, sem áður klöppuðu fyrir því, að fengist hafði lán og fjárfesting til framkvæmdanna, klappar nú aftur, þegar till. kemur fram um það að velta af sér byrðinni af þessum ráðstöfunum með því að knýja fram herra kaup. Það er í þessu, sem vandinn liggur, það þarf að samræma framkvæmdirnar þeirri getu og vilja, sem er fyrir hendi til þess að bera þær byrðar, sem af fjárfestingunni leiðir.

Að öðru leyti vil ég leggja til, að umr. verði frestað og till. vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var fram haldið einni umr. um till. (A. 223, n. 461).

Frsn. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Það er mikið rétt um það, að fjárfestingin eigi mikinn þátt í verðpenslunni. Þess vegna er ekki nema eðlilegt, að almenningur í landinu fái að fylgjast með fjárfestingunni í landinu. Það eru að visu enn þá nokkuð ófullkomnar upplýsingar um þessi mál eins og mörg önnur, sem nauðsynlegt væri að hafa nákvæmar og ábyggilegar upplýsingar um, eins og t. d. þjóðartekjurnar á hverju ári, sem að visu eru upp gefnar fyrir ár hvert, en er meira og minna ágizkun. Upplýsingar um fjárfestinguna eru að sjálfsgöðu einn liðurinn í áætlun um þjóðartekjurnar.

Framkvæmdabanki Íslands hefur haft það með höndum undanfarin ár, frá því að hann var stofnaður, að gera áætlanir um fjárfestingu og þá liði, sem þar ganga undir. En í þeirri umsögn, sem hann sendi n. út af málinu, viðurkennir hann, að þær upplýsingar, sem til séu, séu að visu ekki fullkomnar, en það séu þó upplýsingar, sem geti gefið nokkuð greinilega mynd af fjárfestingunni, eins og hún er nú, og það eru þær beztu upplýsingar, sem hægt er að fá, eins og sakir standa.

N. þykir því eðlilegt, að þessar upplýsingar, sem rétt er um í þáttill. á þskj. 223, verði settar fram opinberlega, og þess vegna vill hún mæla með samþykkt till.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Það urðu nokkrar umr. um þessa þáttill., áður en hún fór til n. Ég benti á við það tækifæri, að aldrei hefðu komið fram mér vitanlega glögg skil á milli þess, sem kallað er fjárfesting og neyzla, þar mundi vera um allmörg vafaatriði

að ræða, og því væri ástæða til að efast mjög um, að það yrði auðvelt að fá um þetta tæm- andi skýrslur. Til þess að fá glöggar skýrslur um slíkt yrði að sjálfstögðu að byrja á því að gera sér grein fyrir því, hvað þetta nýja orð, fjárfesting, merkir, hvaða athafnir manna og framkvæmdir eigi að koma undir það heiti. En þetta hefur mér vitanlega aldrei verið skýrt. Og trúað gæti ég, að það yrði torvelt, jafnvel þótt fræðimenn eigi um þetta að fjalla, að draga þarna ákveðnar landamerkjalinur.

Það er talað um það í till. einnig, að skýrslurnar eigi að sýna, hvernig hafi verið varið fjárföflun til hinnar svonefndu fjárfestingar, hvernig sú fjárföflun skiptist á milli skatta- álagningar, sparifjármýndunar og verðbólgu- myndandi fjárföflunar. Þar sem flm. talar um verðbólgu-myndandi fjárföflun, þá geri ég ráð fyrir, að hann eigi við lánveitingar banka og annarra lánsstofnana, ef þeim lánveitingum er þannig hagað, að verðbólga geti myndast í sambandi við þær. En mér er ekki ljóst, hvernig á að fara að því að finna það út með nokkurri nákvæmni, svo að um það verði birtar skýrslur, hvernig lánsfénu frá bönkum og öðrum lánsstofnunum er varið. Það er vitað, að lántakendur eru margir, bæði fyrirtæki og einstaklingar, og ég hygg, að það sé alls ekki auðvelt, það mundi kosta mikla vinnu, ef það ætti að safna upplýsingum um það, hve miklu af þeim lánum, sem hver einstakur aðili tekur hjá bönkum eða öðrum stofnunum, hann ver til þess, sem menn vilja kalla fjárfestingu, og hvað hann notar til annarra hluta, sem þá ættu að teljast með neyðslunni.

Till. var vísað til hv. allshn., og hún hefur skilað álit á þskj. 461. Undir það hafa ritað fimm af sjö nm., tveir voru fjarverandi, er málið var afgreitt, eftir því sem þar hermir, og einn af þessum fimm, sem skrifa undir álit, skrifar undir það með fyrirvara, sem ég veit ekki hvað þýðir, því að sá hv. þm. hefur nú fjarvistarleyfi.

N. segist hafa rætt málið og leitað umsagnar Hagstofu Íslands, Landsbanka Íslands, þ. e. a. s. seðlabankans, og Framkvæmdabanka Íslands. En ekkert segir um það í nál., hvað þessir aðilar hafi um málið sagt, hvort þeir hafi talið þörf á því að birta þessar skýrslur.

Eins og ég hef áður vikið að í umr. um þetta mál, þá er allmikið til af skýrslum, sem snerta þessi efni. Hagstofan gefur út sínar skýrslur, Landsbankinn gefur út ársfjórðungsrit, sem nefnist Fjármálatíðindi, og þar birtast glöggar skýrslur um ýmsa þætti þessara mála, og Framkvæmdabanki Íslands, sem á samkvæmt l., sem um hann voru sett á sínum tíma, að annast um ýmsa þætti þessara mála og skýrslugerðir í því sambandi, hefur gefið út rit, sem hann nefnir: „Úr þjóðarþúskapnum“, og þar er að finna upplýsingar um það, hve mikið er lagt í ýmsar framkvæmdir, eins og byggingar, kaup á ýmsum framleiðslutækjum og margt fleira, sem menn munu vilja telja til fjárfestingar. Eg verð því enn að draga mjög í efa, að það sé brýn þörf fyrir meiri skýrslugerðir

um þessa hluti, og einnig, að þær skýrslur geti orðið gerðar þannig, að á þeim sé hægt að byggja og fá nákvæmar upplýsingar úr þeim um þessa hluti.

Í nál. segir, að n. telji þó æskilegt að birta aðgengilegar, sundurliðaðar skýrslur um fjárfestingu síðustu ára, eftir að n. er búin að benda á það, að áður hafi verið unnið að skýrslugerð um þetta efni. Mér virðist þetta orðalag ekki benda til þess, að hv. allshn. sé sannfærð um, að það sé brýn þörf fyrir þetta og að leggja í kostnað við þessa skýrslugerð og birtingu skýrslu um þessi efni. Eg held, ef hún hefði talið, að þetta væri nauðsynja- verk, þá hefði hún orðað þetta ákveðnar en þannig að telja þetta þó æskilegt, eftir því sem tók eru á.

Ýmsir menn eru hér og þeirra á meðal fræðimenn í þessum efnum, sem telja, að hin svonefnda fjárfesting eigi jafnvel mestan þátt í verðpenslunni, og hv. frsm. allshn. talaði um það áðan, að fjárfestingin ætti mikinn þátt í verðpenslunni. Eg veit ekki, hvort það er hægt frekar að kenna fjárfestingunni svokölluðu um verðpensluna heldur en eyðslunni hjá þjóðinni, sem hinir fróðu menn vilja nú kalla neyðslu, og það eru ýmsir menn, sem boða þær kenningar, að þá muni þjóðinni betur vegna, ef hún eyðir meiru af aflafé sínu daglega heldur en hún gerir, en fari sér hægar við framkvæmdirnar, fari sér hægar við það að byggja upp landið og að leggja fram fé til framfaramála, bæði fyrir núlifandi kynslóð og þær, sem á eftir koma, en verji í þess stað meira af sínum tekjum árlega til hinnar svonefndu neyðslu eða eyðslu. Eg tel þetta mjög vafasamar kenningar, og ef það er meiningin með þessari skýrslugerð að fá þar einhvern grundvöll til þess að byggja á tillögur samkvæmt þessum kenningum, till. um það, að það verði dregið úr framfarasókninni, en eyðslan aukin, þá tel ég, að þeim krónum væri betur varið til annarra hluta, sem hér er ætlað að verja til að birta þessar skýrslur um svokallaða fjárfestingu.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Eg vil til að byrja með þakka hv. allshn. fyrir jákvæða afstöðu, sem hún hefur tekið til þeirrar till., sem ég flutti, því að ég gat ekki skilið álit n. öðruvísi og orð frsm. en að n. mælti með því, að till. yrði samþ. Einn nm. skrifaði að visu undir með fyrirvara, en ekki hefur komið fram, að um alvarlegan ágreining sé þar að ræða, enda hefði mér líka verið óskiljanlegt með öllu, ef hv. allshn. hefði tekið aðra afstöðu til svo meinlausrar till. sem hér er um að ræða.

Eins og hv. þm. er kunnugt, fara nú í hönd tvennar kosningar til Alþingis. Við báðar þessar kosningar, sér í lagi þó hinar síðari, má telja víst, að efnahagsmálin verði mjög ofarlega á baugi. Kjósendur eiga þá kröfu á hendur þeim stjórnmalaflokkum, sem fram bjóða við þessar kosningar, að þeir skýri fyrir kjósendum stefnu sína í efnahagsmálum og hverju

þeir megi eiga von á frá þeirra hendi í þeim málum, ef þeir komi á næsta kjörtímabili til að sitja við stjórnvölinn.

En til þess að um ákveðnar till. sé að ræða í ákveðnum málum, en ekki það, að stefnan sé sett fram í almennum, loðnum slagorðum, sem túlka má á svo marga vegu sem verkast vill, sem því miður er nú kannske allt of mikið af, — ef um ákveðnar till. á að vera að ræða, þá verða þær að byggjast á upplýsingum um staðreyndir um efnahagsmál, og það er einmitt með tilliti til þess, að þessar upplýsingar verði sem fyllstar um þau atriði, sem máli skipta, sem þessi till. var á sínum tíma flutt af mér.

Hvað sem menn að öðru leyti meina um fjárfestingarmálin, þá er enginn ágreiningur um það, að þau eru einn mikilvægasti þáttur efnahagsmálanna og þess vegna þýðingarmikið, ef raunhæfar umr. eiga að eiga sér stað um efnahagsmálin fyrir kosningar, að sem fyllstar upplýsingar séu birtar einmitt um þessi mál, og var það ástæðan fyrir því, að þessi till. var flutt.

Það var að vísu svo að skilja hjá hv. þm. V-Húnv. (SkG), sem hér talaði áðan, að óþarfi væri að birta slíkar skýrslur, vegna þess að nægar upplýsingar væru þegar fyrir hendi. Það er að vísu rétt, að í tímariti Framkvæmdabanka Íslands hefur nýlega birt allýtarleg skýrsla um þá fjárfestingu, sem hafi átt sér stað á síðustu 2—3 árum, — ég man ekki, hvort hún nær eitthvað lengra aftur í tímann, en það skiptir ekki höfuðmáli, — í hverju þessi fjárfesting sé fólgin, í þágu hvaða atvinnuvega hún sé, að hve miklu leyti í húsabyggingum, að hve miklu leyti í verksmiðjum o.s.frv. Það er allt gott og blessað að hafa þessar upplýsingar, en þær eru að minnu álitni ófullnægjandi. Ef meta á það, að hve miklu leyti fjárfestingin á þátt í verðbólgunni, þá er ekki nóg að hafa upplýsingar um heildarfjárfestinguna og hvernig hún skiptist á atvinnugreinar og þess háttar, heldur skiptir þar einmitt höfuðmáli að fá upplýsingar um það, hvernig fjár sé aflað til fjárfestingarinnar, því að af því út af fyrir sig leiðir ekki verðbólgu, þó að mikil fjárfesting eigi sér stað, eða því, hvort hún er meiri eða minni. Það, sem veldur verðbólgunni, er hins vegar það, ef fjárins til þessarar starfsemi er ekki aflað með heilbrigðum hætti, og það eru einmitt þær upplýsingar, að því leyti sem þær væru til, sem ég lagði áherzlu á að fá og var megentilgangur minnar till.

Hv. þm. V-Húnv., sem hér talaði áðan, taldi að vísu, að ófyrstíganlegir örðugleikar mundu vera á því að fá upplýsingar um þetta atriði. Mér er fyllilega ljóst, að þeir eru nokkrir. En í fyrsta lagi má á það benda, að frá fyrri árum eru fyrir hendi nokkrar upplýsingar einmitt um þetta atriði. Þær hafa líka birt í tímariti Framkvæmdabankans, en þær ná ekki nema til ársins 1953 eða e.t.v. 1954 í lengsta lagi, en þar er einmitt nákvæm og sundurliðuð skýrsla um það, hvernig fjár hafi verið aflað til fjárfestingar á þessum árum, að hve miklu leyti ríkið hafi með skattaálögum lagt fram

þetta fé, hve mikið hafi verið lánað af bönkunum o.s.frv.

Hv. þm. V-Húnv. hélt því fram, að það væri ekki hægt að segja um það, að hve miklu leyti útlán bankanna væru verðbólgu-myndandi eða ekki. Ég tel, að á þessu séu ekki ófyrstíganlegir örðugleikar, enda er mér kunnugt um það, að þegar eru fyrir hendi áætlanir um einstakar opinberar stórframkvæmdir hvað þetta atriði snertir. Þær áætlanir hafa að vísu ekki verið birtar, og niðurstaða þeirra mun vera leyndarmál, enda mun ég ekki frá því skýra hér. En þeir hafa einmitt gert um þetta áætlun hvað snertir vissar opinberar stórframkvæmdir, hvernig fjár hafi verið aflað til þeirra og að hve miklu leyti — einmitt eins og þessir hagfræðingar orða það — um verðbólgu-myndandi fjárfestun til þessara framkvæmda hafi verið að ræða. Ég tel nauðsynlegt, ekki eingöngu varðandi þá fjárfestingu, sem þar er um að ræða, heldur líka aðra fjárfestingu, að þetta komi sem skýrast fram.

Annars get ég ekki varizt því eftir að hafa hlustað á ræðu hv. þm. V-Húnv. hér, að mér finnst enn þá eima nokkuð eftir hjá honum af þeim hugsunarhætti, sem ríkjandi var í tíð hæstv. fyrrv. ríkisstj., nefnilega þeim, að ekki væri óhætt að birta almenningi þær upplýsingar, sem safnað væri um efnahagsmál, heldur bæri að halda því leyndu, vegna þess að hætta væri á því, að slíkar upplýsingar kynnu að hafa óheppileg áhrif. Það er þessi hugsunarháttur, sem ég álit að beri að bannfæra. Og ég treysti því fullkomlega, ef þessi till. mín verður samþ., að hæstv. núv. ríkisstj. muni gera sitt til þess, að henni verði framfylgt, eftir því sem kostur er á. Mér er vissulega fyllilega ljóst, að fullkomlega nákvæmar og réttar upplýsingar um þau atriði, sem hér er um að ræða, verður sjálfsagt ekki kostur á að fá, en það er þó betra að minnu álitni að fá þær upplýsingar, sem fyrir hendi eru, heldur en alls engar.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 46. fundi í Sp., 9. maí, var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25:2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 26:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 495).

17. Millipinganevnd um öryrkjamál.

Á deildafundum 9. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um kosningu millipinganevndar um öryrkjamál [141. mál] (A. 357).

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Sp., s. d., var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Í sambandi við umræður um frv. til laga um framlengingu á vöruhappdrætti Sambands ísl. berklasjúklinga var allmjög rætt um öryrkjamálin í heild. Í fjhn. Éd voru m. a. fengnar umsagnir og upplýsingar frá ýmsum félögum öryrkja. Um leið og ákveðið var af n. að mæla með frv. um vöruhappdrætti eða framlengingu þess til 10 ára óbreytts, urðu nm. allir sammála um að flytja hér í sameinuðu þingi till. til þál. um kosningu millipingan. um öryrkjamál.

Ég skal ekki fara ýtarlega út í þessi mál að þessu sinni, — stikla á stóru.

Hér eru till. nokkur félög, sem vinna að öryrkjamálum: Samband ísl. berklasjúklinga, sem unnið hefur þrækvirki á þessu sviði, m. a. við byggingu og starfsemi Reykjalundar, Styrktarfélag lamaðra og fatlaðra, Blindrafélagið, Blindravinafélagið, Sjálfsbjargarfélagin, sem eru félög fatlaðra og búið að stofna þau fimm hér á landi, og munu þau hafa í huga að stofna með sér landssamband, enn fremur félagið Heyrnarhjálp, og ætla ég, að ég hafi þá nefnt hin helztu félög öryrkja. Mörg þessara félaga hafa unnið mjög merkilegt starf.

Það hafa verið gerðar tilraunir til þess að stofna samtök öryrkjafélaganna um land allt, en enn þá hefur það ekki tekizt. Hins vegar er mikil nauðsyn á því, að mál þetta sé tekið til heildarathugunar og reynt að samræma þá starfsemi, sem nú er höfð með höndum á ýmsum sviðum í þessum efnum.

Ég skal aðeins nefna hér nokkur hin helztu viðfangsefni og verkefni, sem athuga þarf í sambandi við öryrkjana.

Í fyrsta lagi er brýn nauðsyn að hafa starfandi rannsóknarstöð, sem rannsakar vinnu- hæfi öryrkjanna, þ. e. a. s. gerir bæði með aðstoð lækna, sálfræðinga og annarra sérfræðinga rækilega athugun á því, hvers konar starf muni helzt vera við hæfi hvers einstaks öryrkja að fenginni rannsókn.

Í þessu sambandi og í öðru lagi má nefna nauðsyn á leiðbeiningarstarfi, þ. e. a. s. leiðbeiningum til öryrkjanna um val á starfi eða val á námi, sérstaklega ef um ungt fólk er að ræða.

Í þriðja lagi koma hér til athugunar vinnulækningar, sem eru ákaflega þýðingarmiklar einnig í þessu sambandi.

Í fjórða lagi eru vinnustofur og verkstæði, sem hafa það hlutverk fyrst og fremst að end-

urþjálfa til vinnu þá, sem misst hafa að einhverju leyti orku sína. Slíkar vinnustofur eru nauðsynlegar til slíkrar endurþjálfunar, áður en öryrkjarnir hafa fengið þá getu og þjálfun að nýju, að þeir geti farið út á hinn frjálsa atvinnumarkað, sem æskilegast er auðvitað að sem flestir þeirra geti farið og hafið þar eðlilegt starf í hinu frjálsa athafnalífi. Yfirlæknirinn í Reykjalundi tjáði okkur í n., að yfirleitt mundi það vera 1—2 ár, sem öryrkjar þyrftu að vera á slíkum vinnustofum til þjálfunar og kennslu, áður en þeir gætu farið út í hið eðlilega starf að nýju. Auk þess eru slíkar vinnustofur nauðsynlegar fyrir þá öryrkja, sem heilsu sinnar vegna geta ekki farið út í hið frjálsa athafnalíf, en verða að vera því miður áfram í slíkum stofnunum.

Í fimmta lagi má nefna vinnuheimili, þar sem öryrkjarnir geta einnig búið og dvalizt, og á þetta m. a. við þá öryrkja, sem heilsu sinnar vegna geta ekki sótt langt á vinnustað og þyrftu því að hafa aðstöðu svipaða og er á Reykjalundi, þannig að þeir geti búið á sama stað eða í námunda við vinnustaðinn.

Í sjötta lagi má nefna það, sem er brýn nauðsyn, sérstaklega vegna þeirra, sem fengið hafa lómunarveiki, en einnig margra annarra öryrkja, og það er að greiða fyrir smíði tækja, gervilima og annars slíks. Þó að hér séu til nokkrir mjög færir menn á því sviði, þá er þörfin og eftirspurnin svo mikil, að þeir geta hvergi nærri annað þeirri eftirspurn, og verða sumir öryrkjanna að bíða jafnvel eitt til tvö missiri eftir að fá hina nauðsynlegustu gervilimi. Hér þarf að bæta úr, bæði með því að fá fleiri sérfræðinga í þessu skyni og með kaupum hinna nauðsynlegustu tækja til slíkrar framleiðslu.

Í sjöunda lagi má nefna vinnumiðlunina. Það hefur verið tekið upp, bæði í reglugerð um ráðningarstofu Reykjavíkurbæjar 1954 og í hina almennu reglugerð ríkisins um vinnumiðlun frá 1956, að vinnumiðlunarstofur eiga m. a. að sinna því hlutverki að reyna að útvega öryrkjum atvinnu. Hér er um þýðingarmikið miðlunarstarf að ræða.

Í áttunda lagi er þýðingarmikið atriði að skipuleggja sem best lánastarfsemi fyrir öryrkjana, því að margir þeirra geta stundað vinnu, ef þeir fá fyrirgreiðslu með hagkvæmum lánum til að kaupa sér nauðsynleg tæki og koma þannig sjálfir undir sig fótunum.

Í níunda lagi er svo margvísleg félagsleg fyrirgreiðsla, sem öryrkjunum er nauðsynleg stundum, t. d. þegar þeir koma af sjúkrahúsum og hafa möguleika til að hefja starf að nýju, fyrirgreiðsla um húsnæði og fjöldamargt fleira.

Og loks í tíunda lagi vil ég nefna það, með hverjum hætti æskilegast sé og mögulegt að afla fjármagns til allra þessara marghátuðu verkefna. Nú er það svo, að Samband ísl. berklasjúklinga hefur með vöruhappdrættinu í undanfarinn áratug aflað mikils fjár og byggt fyrir það Reykjalund með sínum miklu og glæsilegu vistarverum og ágætu verkstæðum og verksmiðjum.

Enn fremur hafa sum önnur samtök öryrkja fengið leyfi til vissrar fjáröflunar, eins og t. d. Styrktarfélag lamaðra og fatlaðra með vissu álagi á eldspýtnastokka. Auk þess má geta þess, að 1952 samþykkti Alþingi lög um erfða-fjársljóð, en hlutverk hans er að veita lán og styrki til þess að koma upp vinnustofum, vinnuheimilum og vinnutækjum fyrir öryrkja. Þessi sjóður mun nú vera um 5.3 millj. kr., en úr honum hafa ekki verið veittar nema um 800 þús. kr., þannig að handbært fé þessa sjóðs mun um s. l. áramót vera um 4½ millj. kr. Hér er því töluvert fjármagn um að ræða, sem nota má í þessu skyni, og náttúrulega ekki rétt að láta slíkan sjóð handbæran liggja að verulegu leyti ónotaðan, þegar jafn-geysipýðingarmikil verkefni eru óleyst eins og hér er um að ræða. En auk þess bætast árlega töluverðar fúlgur í þennan sjóð.

Þetta eru nokkur meginatriði, sem ég vildi minna á og verða verkefni í þessum málum á næstunni og verkefni þeirrar mþn., sem ég vænti að hæstv. Alþ. fallist á að kjósa. En um tölu öryrkja vil ég aðeins geta þess, að þótt ekki liggi fyrir nákvæmar tölur eða skráning þeirra, mundi ég telja, að öryrkjar séu a. m. k. 2000 í þessu landi, og er því vissulega mikilsvert, bæði fyrir þá sjálfa og fyrir þjóðfélagið í heild, að nýta sem best þá orku, þá vinnugetu, sem þeir hafa eða geta endurheimt með skynsamlegri þjálfun, kennslu og öðrum aðgerðum hins opinbera.

Að lokum vil ég segja það, að eitt af verkefnum þessarar nefndar yrði að sjálfsögðu að samræma sem mest starfsemi hinna mörgu samtaka, sem vinna hér nú sitt í hverju lagi, en í þessu máli þarf auðvitað fyrst og fremst sameiginleg átök.

Ég vil svo leggja til, að þessari till. verði vísað til síðari umr. og hv. fjvn.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Það er af því, að ég tel þau atriði, sem hv. frsm. taldi upp og n. þyrfti að taka til athugunar, misþýðingarmikil og eitt vera þannig vaxið, að ég tel hæstv. ríkisstj. — og við erum svo heppnir núna, að forsrh. er hér í d. — þurfa að taka til athugunar, áður en n. skilar sínu álit, en það er gerð gervilima.

Ég komst af tilviljun í það að aðstoða mann, sem missti fót fyrir tveimur árum eða svo. Jú, hann fór til læknis og fékk öll sín vottorð, og svo var hann sendur til einhvers gervilimamanns hér í Reykjavík. Hann fékk fót, sem hann gat gengið á með hækjum, ekkert gert, lærið var stokkbólgið alltaf og allt eftir því, og eftir að hann var búinn að baksa með þetta með miklum kvölum og harmkvælum og ekkert getað unnið sér inn nokkra mánuði, þá varð það úr, að hann var sendur til Danmerkur. Eftir fjórtán daga fékk hann fót. Eftir að hann kom heim með hann vinnur hann fulla vinnu, gengur hækjulaus og sér enginn maður, að hann sé haltur.

Að hafa svona gervilimasmiði hér á landi og vísa mönnum til þeirra, þessa eða hins, af því opinbera til að fá fætur eða hvaða gervi-

lim sem er, það nær ekki nokkurri átt. Það verður sem allra fyrst að vinna að því, að hér komist upp almennileg tækni til þess að geta gert gervilimi, svo að menn komist strax aftur í atvinnulífið, þó að þeir verði fyrir því óláni að missa handlegg eða fót og þurfi að fá gervilimi.

Ég vildi benda á þetta, því að ég held, að þetta þoli ekki bið. N. verður skipuð. Það er ég alveg viss um, að það eru ekki allir þm. með því. Hún mun starfa, og eftir 1—2 ár kemur eitthvert nál. En það geta margir þurft að halda á gervilim fyrir þann tíma og engin ástæða til að biða eftir því, að nál. komi um það, að þessu atriði sé kippt í lag.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til síðari umr. (A. 357, n. 487).

Frsm. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Fjvn. hefur fjallað um till., sem til hennar var vísað um kosningu mþn., sem fjalla ætti um öryrkjamál.

Þau eru tildrög málsins, að þegar fjhn. hv. Ed. hafði með höndum frv. til l. um framfengingu á réttindum Sambands ísl. berkla-sjúklinga til happdrættisrekstrar, þá höfðu n. borizt erindi frá ýmsum öðrum félögum öryrkja í landinu, þar sem þeir tjáðu, sem vitað er raunar, að fjárhagsgrundvöllur væri veikur undir þeirri starfsemi, sem rekin er á vegum ýmist félaga, sem öryrkjarnir sjálfir standa að, eða félaga, sem borin eru uppi af áhugamönn-um um endurþjálfun eða um sæmilega lífsafkomu og lífsmöguleika öryrkja fjalla. N. samdi í sambandi við þessa umfjöllun sína á málefnum öryrkjanna sérstaka till. til þál. um, að kosin yrði mþn. í málið, n., sem ætti að rannsaka, hvernig málum öryrkja væri yfirleitt komið í landinu og á hverja þætti í mál-efnum þeirra bæri að leggja mesta áherzlu til lausnar, t. d. hvort byggja ætti sérstakar vinnustofur eða verksmiðjur, þar sem öryrkj-um gæfist kostur á að leggja fram sinn vinnu-kraft, eða hvort búa ætti að þeim með þeim hætti, að þeim yrðu færð verkefni, þar sem þeir gætu á heimilum sínum eða með öðrum hætti unnið og látið nýttast sína starfskrafta eins vel og fong væru á, bæði til þess að skapa þjóðfélaginu verðmæti og til þess að gera líf þess fólks, sem hér um ræðir, bærilegra, bæði andlega, þannig að þeir hefðu verkefni við sitt hæfi, og einnig fjárhagslega, gætu haft nokkurn fjárhagsstuðning af þeirri starfsgetu, sem margir slíkir hafa þrátt fyrir örorkuna.

Þegar fjvn. fjallaði um þessa till., litu allir nm. svo á, að hér væri gerð till. um sjálfsagðan hlut og að vert væri, að Alþ. ætti hlut að því, að þessi mál yrðu rannsökuð og áherzla lögð á að bæta svo um fyrir fólki, sem hér um ræðir, sem kostur væri á. Mælir fjvn. því eindregið með því, að till., sem er flutt af hv.

fjhn.-mönnum Ed. og liggur hér fyrir á þskj. 357, verði samp. óbreytt.

ATKVGGR.
Tillgr. samp. með 30 shlj. atkv.
Fyrirsögn samp. án atkvgr.
Till. samp. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 496).

18. Mannúðar- og vísindastarfsemi.

Á deildafundum 23. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um stuðning við mannúðar- og vísindastarfsemi [113. mál] (A. 272).

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 31. fundi í Sp., 4. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.
Á 32. fundi í Sp., 11. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Ég hef ásamt hv. 2. þm. Reykv. leyft mér að flytja till. til þál., sem prentuð er á þskj. 272. Hún er þess efnis, að Alþingi álykti að fela ríkisstj. að athuga, hvort unnt sé að auka fjárhagsstuðning við mannúðar- og vísindastarfsemi á Íslandi með því að gera framlög fólks til þeirra mála frádráttarhæf við álagningu tekjuskatts og útsvars.

Á tveimur síðustu þingum höfum við flutt frumvörp um þetta efni, þar sem vitanlega hefur verið kveðið nánar á um, hvernig þessu skyldi vera hagað, og var þá tekið fram, að þessa stuðnings mættu njóta kirkjur svo og félög eða stofnanir, sem vinna að vísindum, menningar- og mannúðarmálum, ef upphæð sú, sem gefin er, fer ekki fram úr 15% af nettótekjum gefanda. Jafnframt var bent á, að skattfyrirvöldum þyrftu að hafa borizt tilkynningar um þessar gjafir frá aðilunum, sem gjafirnar hefðu þegið.

Ákvæðið um það, hve stór hluti tekna mætti verða skattfrjáls eða frádráttarhæfur vegna þessarar ráðstöfunar, hefði e. t. v. getað verið með örllítið öðrum hætti, sem við flytjendur frv. hefðum eins getað fallizt á. Ekki eru þarna heldur nákvæmlega tilgreindir þeir aðilar, sem njóta mættu þessa stuðnings. Það yrði að sjálf-sögðu reglugerðarákvæði í hvert skipti, enda geta þarfirnar verið mismunandi frá ári til árs, og nýjar stofnanir kunna að rísa, sem stuðnings þyrftu að verða aðnjótandi á þennan hátt, og þess vegna er ógerningur að taka það nákvæmlega fram í lagafrv. Þessi frumvörp náðu í hvorugt skiptið fram að ganga. Ég vil ekki trúá því, að það hafi verið beinlínis vegna þess, að hv. þm. væru mótfallnir hugmyndinni, sem fram kom í þeim. Líklegra

er, að sú andstaða hafi fremur varðað smærra atriði, sem um var að ræða í frumvörpunum og við, sem frv. fluttum, gátum alveg fallizt á að væri hnikað til á einhvern hátt.

Þegar um svona frv. varðandi frádrátt frá skatti er að ræða, koma að sjálf-sögðu til greina ýmis tæknileg atriði, sem einstökum þm. er ekki eins auðvelt að fá upplýsingar um og gera sér grein fyrir og kannske þeim, sem standa í nánara sambandi við þá aðila, sem þarna ráða málum. Þess vegna er það, að nú höfum við flutt þá till. um, að þetta verði gaumgæfilega athugað, að hve miklu leyti væri hægt að fara þessa leið. Það er ekki aðal-atriði frá okkar sjónarmiði séð nákvæmlega, hvaða prósenttala er tilbúin eða nákvæmlega hvaða stofnanir, heldur hitt, að þessi heimild sé til í íslenskum skattalögum, vegna þess að við erum eindregið á því, að heimild sem þessi mundi reynast mjög happasæl fyrir rekstur ýmissa þeirra stofnana, sem átt er við í þessu frv., hér á Íslandi. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að hér er um aðila að ræða, sem alltaf eiga í meiri eða minni fjárþröng. Við könnumst öll við óvinsæla og erfiða merkjasölu á sunnudögum, happdrættismiðasölu og ýmislegt slíkt, sem auðvitað mundi engan veginn útilokast með slíkri heimild í lögum, en öll fjáröflun þessara aðila yrði mun auðveldari.

Þess má geta, að við minnumst hér í þessari þá till. aðeins á stuðning við mannúðar- og vísindastarfsemi vegna þess, að við töldum, að þar væri fjárskorturinn eiginlega sárastur í okkar landi. En að sjálf-sögðu eru ýmsir fleiri aðilar, sem mjög kæmi til greina að veita stuðning á þennan hátt, og dettur mér þá einna helst í hug, að núna nýlega var lagt fram frv. hér um listasafn ríkisins og fjár átti að afa til þess með því að leggja til lista- verkakaupa 600 þús. kr. úr menningarsjóði. Þarna held ég að væri t. d. einn aðili, sem mjög væri æskilegt að gæti notið stuðnings á þennan hátt, og mætti vel ætla, að þetta hefði nokkur áhrif í þá átt að auka frjáls framlög fólks við slíka listastarfsemi. Enn fremur má benda á annað mál, svipað kannske, sem var á ferðinni hér í hittiðfyrra. Það var um vísinda- sjóð. Þar átti einnig að taka mörg hundruð þús. kr. úr menningarsjóði. Að visu var þarna um lágmarksupphæðir að ræða, en einmitt við svona aðila væri það mjög hagstæður stuðningur, ef á einhvern hátt væri ýtt undir áhuga fólks til að styðja þá með fjárframlög- um á þann hátt, að skattgreiðendur þyrftu þá ekki að greiða ríkinu líka gjöld af þeirri sömu upphæð sem þeir þegar hefðu varið til þessara mála, sem ríkinu væri annars skylt eða rétt að styðja.

Við teljum, að aðalatriðið sé, að það sé gaumgæfilega athugað, á hvern hátt sé hægt að koma þessu á hér á landi, og viljum ein- dregið vænta þess, að hv. alþm. sjái sér fært að styðja það, að Alþingi álykti að fela ríkis- stj. að athuga, að hve miklu leyti sé hægt að fara þessa leið hér á landi. Þessi leið er víða farin í öðrum löndum og ýmsar stofnanir bein- línis grundvallarar á framlögum, sem hafa

fengizt á þennan hátt. Í Bandaríkjunum t. d. er mönnum heimilt að ráðstafa 20% af brúttótekjum sínum. Í frumvörpum okkar í fyrra var aðeins talað um 15% af nettótekjum, svo að ekki er hægt að segja, að við höfum verið mjög stórtæk. En sem sagt í Bandaríkjunum þykir þetta gefast mjög vel. Það er að vísu eðlilegt. Þar er um miklu ríkara land að ræða. En samt held ég, að það sé alveg áreiðanlegt, að hér á Íslandi, þar sem ýmsar framkvæmdir af þessu tagi eiga mjög langt í land með að geta fullkomlega gegnt hlutverki sínu, væri þessi heimild mjög þörf.

Það skaðar kannske ekki að geta þess svona í lokin, að við bindum enn fremur nokkrar vonir við, að það geti eitthvað komið út úr þessari athugun, þegar þess er gætt, að þótt við tilheyrum ekki stjórnarflokki, þá held ég sé alveg óhætt að segja, að þeirri hæstv. ríkisstj., sem nú situr, sé heldur betur treystandi til að koma slíku skattamáli í sæmilegt horf en þeirri, sem sat síðastliðin þing.

Ég vil svo leyfa mér að leggja til, að þessu máli verði vísað til hv. fjvn. og umr. verði frestað.

Gunnlaugur Þórðarson: Herra forseti. Hv. 8. þm. Reykv. hefur gert grein fyrir till. til þál. um að gera framlög til mannúðar- og vísindastarfsemi frádráttarhæf við álagningu tekjuskatts og útsvars, og tel ég þá hugmynd fyllilega þess virði, að hún sé athuguð gaumgæfilega, en tel þó misfarið, að samkv. till. er ekki lengur ætlað til, að menningarstarfsemi skuli einnig njóta þessa hagræðis, sem var í frv. sama efnis, er hv. þm. flutti fyrir tveimur árum. Þykir mér hlýða að beina því til hv. n., að hún taki það til athugunar. Mér er kunnugt um, að maður hér í bæ hugðist gefa stórgjöf til mannúðarstarfsemi eða réttara sagt breyta einkafyrirtæki sínu í sjálfseignarstofnun, sem rekin væri með það fyrir augum, að ýmsar mannúðarstofnanir nytu alls ágóðans, t. d. Rauði krossinn og aðrar slíkar stofnanir. En vegna löggjafar um skatta og útsvar treystist maðurinn ekki til þess að gera þessa ráðstöfun, og er því vissulega tímabært, að þessi mál verði tekin til gaumgæfilegrar athugunar með það fyrir augum að auðvelda mönnum að gefa slíkar stórgjafir eða gera höfðinglegar ráðstafanir til almenningsheilla, svo sem þessi maður hugðist gera.

Umr. frestað.

Á 33. fundi í Sp., 18. marz, var fram haldið einni umr. um till.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 47. fundi í Sp., 11. maí, var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 272, n. 486).

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Fjvn. hefur athugað till. þessa, en efnislega gerir till. ráð fyrir því, að ríkisstj. verði falið

að athuga, hvort unnt sé að veita fjárhagsstuðning við ýmiss konar mannúðar- og vísindastarfsemi með því að gera framlög fólks til þeirra mála frádráttarhæf við álagningu tekjuskatts og útsvars.

Áður hafa verið flutt hér í þinginu frv. um þetta efni, en í þetta sinn hefur það verið flutt sem þáltill., þar sem aðeins er falið ríkisstj. að gera athugun á þessu máli. Það hefur orðið samkomulag um það í fjvn. að mæla með samþykkt þessarar till., en þó þannig, að þessi undanþága yrði aðeins bundin við tekjuskatt, ef til hennar kæmi. Byggist þetta m. a. á því, að svo sem hv. þm. er kunnugt, er það meginregla í útsvarslögunum, að útsvör séu lögð á eftir eignum og ástæðum, og gilda því nokkuð aðrar reglur um álagningu þeirra en um álagningu tekjuskatts og þess vegna ekki víst, meðan sú regla er í gildi, hversu auðið væri að tryggja mönnum undanþágu að þessu leyti, þó að í lög yrði sett. Það er því till. fjvn., að tillagan á þskj. 272 verði samþ. með þeirri breytingu, sem segir í álitu n. á þskj. 486, að niðurlagsorð tillögunnar, að hún skuli einnig ná til útsvara, falli niður.

ATKVGR.

Brtt. 486 samþ. með 29 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 34 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 507).

19. Vinnsla kísilleirs við Mývatn.

Á deildafundum 7. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um vinnslu kísilleirs við Mývatn og í Aðaldal [136. mál] (A. 345).

Á 36. fundi í Sp., 8. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Sp., s. d., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja till. þá til þál., sem nú er fyrir tekin, um vinnslu kísilleirs við Mývatn og í Aðaldal í Suður-Þingeyjarsýslu.

Baldur Línal efnafraeðingur og Tómas Tryggvason jarðfræðingur munu fyrstir manna hafa komið auga á, að leðjan á botni Mývatns meðfram Laxá, sem fellur úr Mývatni, mundi innihalda hagnýt efni. Hafa þeir manna mest unnið að því að leita sannana fyrir því, að þarna sé um verðmæt efni að ræða.

Mývatn er 38 km² að flatarmáli og er umlukið hraunum á þrjá vegu. Botn þess er með

þykku leðjulagi, sem jafnar mishæðir hans. Lagið er allmisþykkt eftir mælingum, sem gerðar hafa verið á því. Mesta þykktin er talin vera 10 metrar. Vatnið sjálft er víða mjög grunnt og virðist grynast býsna ört á sumum stöðum vegna örrar myndunar þessarar leðju, sem er að aðalefni kísilþörungar. Þörungar þessir eru einfrumungar, plöntur, sem lifa í vatni. Um þá vaxa skeljar úr ópalkendum kísli. Þegar þörungarnir deyja, þá falla skeljararnar til botnsins, og þannig myndast leðjan. Sagt er, að til séu um 8000 tegundir kísilþörunganna, og er verðmæti skeljanna misjafnt eftir tegundum og einnig eftir því, hve skeljalögin eru hrein eða auðvelt að hreinsa frá þeim önnur efni.

Hér á landi er þess að vænta, að hægt sé að finna hreinastan kísilleir í tjörnum og stöðuvötnum, sem girt eru hraunum, eins og Mývatn, eða annars staðar, þar sem lítið er um aðrennsli og yfirborðsvatns og sandfoks gætir ekki til muna, segja fræðimennirnir.

Úr Mývatni hefur um aldir borizt með Laxá kísilleir og þörungagróður. Merki þess sjást í jarðlögum meðfram ánni og á allviðáttumiklum um svæðum út frá henni, þar sem hún hefur hlaupið oftast, þegar flóð hafa komið í hana. Í landi Ness í Aðaldal og Árness, sem er nýbýli úr landi Ness, er allmikil kísilleirsnáma á gömlum vatnsbotni, sem kominn er undir jarðveg. Sá kísilleir er álitinn tæplega eins góð vara og leðjuleirinn við Mývatn, en þó hæfur til ýmissa nota. Ekki er talið ólíklegt, að hentugt geti verið að hafa þann leir á boðstólum samhliða leirnum úr Mývatni, af því að verðmunur hlýtur að verða og til sumra nota er óþarft að kaupa tegundir, sem dýrari eru.

Ég vil leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa stuttan kafla úr óprentaðri ritgerð, sem Tómas Tryggvason jarðfræðingur er að semja og hefur lánað mér. Þessi kafla er um það, til hvers kísilleirinn eða salli sá, sem úr honum er unninn, er notaður. Jarðfræðingurinn segir:

„Fróðan mann þyrfti til og mikinn pappír, ef telja skyldi allar þær vörutegundir, sem kísilsalli er að einhverju leyti notaður í. Hann hefur verið nefndur efni þúsund þjala, en sennilega er talan þúsund of lágt til tekin. Ýmsar vörur, sem við notum daglega, eru blandaðar kísilsalla. Fægiefni í flestum tegundum tannlöðurs er kísilsalli, og margar betri pappirstegundir eru blandaðar honum sem fylliefni. Eru dæmi þessi tvö af mörgum.

Notkun kísilsalla í stórum stíl er svo ný af nálinni, að hann er naumast búinn að vinna sér þá hefð sem skyldi í skýrslum og öðrum fræðibókum um nothæf jarðefni. Auk þess er hann seldur undir margs konar vörunöfnum, sem torvelða skýrslugerð um notkun hans. Sennilegt má þó telja, að samanlögð notkun hans um allan heim nemi um það bil hálfri milljón lesta árlega eða rúmlega það. Er það ekki há tala, ef borið er saman við vinnslu og notkun ýmissa annarra jarðefna. En kísilsallinn er léttur í vigtina, svo að í rauninni

er þessi lestatala allmikið magn, ef miðað er við rúmmálið.

Verðmæti og notagildi kísilsalla fer eftir því, hversu hreinn hann er. Kísilsalli, sem nota skal til mürsteinsgerðar, hjúpunar áburðar eða til þess að drygja sement, þarf ekki að vera ýkja hreinn. Aftur á móti verður að gera miklar kröfur um gæði hans, ef hann er ætlaður í síumassa, fylliefni eða gróðrarbeði fyrir gerla. Mikið af kísilsalla er notað til þess að hjúpa tilbúinn áburð, svo að hann blotni ekki og hlaupi í kekki við geymslu. Til slíkra hluta þarf ekki mjög hreina kísilmold, en að magninu til muna áburðarverksmiðjur fremst á blaði um notkun kísilsalla í Evrópu að minnsta kosti.

Næst koma siurnar. Hreinsaður og brenndur kísilsalli er notaður til þess að hreinsa og aflita fjölda vökvva. Má þar nefna olíur margs konar, lífrænar sem ólífrænar að uppruna, efnaupplausnir, svo sem lökk, fernissápur og málningarvörur, sykruupplausnir í öl og áfenga drykki, svaladrykki alls konar, litunarvökvva, bóluafni og vatn, hvort heldur er til drykkjar eða iðnaðar. Kísilsallinn dregur í sig hvers konar fingerð óhreinindi. M. a. er talið, að unnt sé að hreinsa allt að 95% af gerlum úr menguðu vatni með kísilsíum. Þannig má gerilsneyða drykkjarvatn og halda vatni í sundlaugum hreinu og ómengðu með reglubundinni hringrás gegnum kísilsíur, án þess að skipt sé um vatn í lauginni. Vegna þess, hve kísilsalli þolir að hitna án þess að bráðna, er hann notaður til einangrunar við háan hita. Sem dæmi má nefna ofna, sem notaðir eru við málmbraðslu, glergerð og brennslu leirkera.

Loks er kísilsalli notaður í stórum stíl sem fyllir eða burðarefni fyrir ýmiss konar vökvva. Einfalt dæmi um þess háttar notkun er dýnamítið, sem fyrr var nefnt, en þar er kísilsallinn burðarefni, sem drekkur í sig hið fljótandi sprengiefni. Sama máli gildir um ýmiss konar málningarvörur og litarefni, sem gerð eru deigkennd eða seigfljótandi með kísilsalla. Þá tíðkast að nota sallann sem burðarefni fyrir þær tegundir skordýraeiturs, sem notaðar eru í duftformi.

Þetta yfirlit jarðfræðingsins um hið fjölbreytta notagildi kísilleirsins taldi ég rétt að lesa í sambandi við till. mína, af því að það gefur upplýsingar um, að hér er ekki um framleiðslu að ræða, sem hætt sé við að geti dottið niður kaup á vegna einhæfs notagildis.

Svo sem kunnugt er, hefur verið borað eftir jarðgufum við Námafjall, sem er skammt frá Mývatni. Þar er mikill jarðhiti, og væntanlega tekst að vinna þar verðmæt efni úr jarðgufum. En til þess að það megi verða, þarf dýpri boranir en þær, sem þegar hafa verið framkvæmdar, svo að nægilegt gufumagn fáiist. Verður vafalaust borað dýpra, áður en langir tímar líða, en það er önnur saga, sem ekki er til umr. að þessu sinni.

Hins vegar er þarna við Námafjall nógur jarðhiti nú þegar og tiltækur til þess að þurrka kísilleirinn. Talið er jafnvel, að dæla megi botnleðjunni alla leið þangað. Annars yrði hún

flutt á bilum þangað, eftir að úr henni hefur sigið mesta vatnið. Er þetta til mikils hagræðis, að jarðhitinn er svona tiltækur. Leirinn í Aðaldal þarf aftur á móti að þurrka með olluhitun að köllum líkindum. Þó er talið athugandi að flytja hann að hverunum í Reykjahverfi, en það er all löng leið, eins og nú liggja vegir, sennilega um 6 km, ef gert væri akfært beina leið.

Gerðar voru tilraunir með að dæla leir upp úr botni Mývatns 1954, 1955 og þó sérstaklega 1957, og þóttu þær takast vel. Síðan voru sýnishorn af kísilsalla, sem rannsóknarstofa jarðhitadeildarinnar vann úr leirnum, send til athugunar erlendis, og kom fram eindreginn áhugi fyrir þessari framleiðslu hjá mönnum ýmissa landa í Evrópu. Sérstaklega brugðu Þjóðverjar við.

Sumarið 1956 kom hingað og dvaldist við Mývatn um tíma þýzku prófessor til að rannsaka gæði leirsins og magn og aðstæður til þess að ná honum upp úr vatninu. Á s.l. ári sendi svo stjórn sambandslýðveldisins í Þýzkalandi sérfræðinga hingað til þess að veita tæknilega aðstoð við rannsóknir leirsins og námanna þarna.

Áhugi Þjóðverjanna fyrir framleiðslu kísilleirs hér mun ekki sízt stafa af því, að kísilleirsnámur hjá þeim sjálfum, sem þeir hafa haft, eru að ganga til þurrðar. Þau lönd, sem talin eru fyrst og fremst koma til greina sem markaðslönd fyrir kísilsalla héðan, eru Þýzkaland, England, Holland, Belgía og Frakkland.

Eftir rannsókna í sumar sem leið telja fræðimennirnir þýzku námurnar í Mývatni stærstu kísilnámur í Evrópu og leirinn þar góða vöru að efnainnihaldi. Hins vegar eru lokarannsóknir eftir, svo að gengið verði alveg úr skugga um það, hvort arðvænlegt sé að setja upp verksmiðju til þess að vinna leirinn til sölu erlendis. Markaður fyrir hann innanlands er vitanlega ekki nægilegur, þó að áburðarverksmiðjan noti 600–800 lestir og sementsverksmiðjan mundi eitthvað geta notað.

Þýzka stjórnin býður enn fram fræðilega aðstoð, hefur boðizt til að senda hingað sérfræðinga, sem vinni hér ókeypis og kosti upphald sitt, en aðstoð verði að borga af Íslands hálfu og annan innlendan tilkostnað. Þessu tilboði hefur enn ekki verið tekið. Þeir, sem að þessum málum hafa unnið, en það eru menn á vegum rannsóknaráðs og jarðhitadeildar raforkumálanna, telja sig ekki hafa umboð til þess að taka tilboðinu.

Mér virðist einboðið, að það eigi að svara þessu tilboði játandi, og ég flyt þessa till. m. a. til þess að herða á því, að það verði gert. Hér virðist vera búið að vinna mikið að rannsókn, en eftir að ljúka henni. Það er talið líklegt, að henni geti orðið lokið á þessu ári, ef áherzla er lögð á sem skyldi og hinir erlendu tæknimenn fengnir. Það má því segja, að hér sé heitt járn, sem rétt sé að hamra, áður en það kólnar, eða meðan heitt er. Það þarf að athuga eða sannprófa vörugæðin og markaðshæfni þeirra, gera fullnaðaráætlanir um stofn- og rekstrarkostnað verksmiðju, er þurfa mundi

að koma á fót, ef í framkvæmdir sýnist að vel athuguðu máli ástæða til að ráðast.

Það hefur verið gízkað á, að það mundi kosta 10–15 millj. kr. að koma upp verksmiðju með nauðsynlegum tækjum, er afkastaði framleiðslu, er næmi 10 þús. tonnum af söluvöru á ári. Fyrir slíka framleiðslu er gízkað á að fengjust a. m. k. 10 millj. ísl. kr. í erlendum gjaldeyri árlega, reiknað með lægsta verði, eins og sakir standa, en jafnvel 30 millj., ef miðað er við dýrustu vöru.

Það geta varla orðið skiptar skoðanir um, að nauðsynlegt sé fyrir þjóðina að fjölga framleiðslugreinum sínum, finna ráð til þess að auka söluhæfa framleiðslu til öflunar erlendum gjaldeyri. Engu skynsamlegu tækifæri til að koma upp nýjum atvinnugreinum má sleppa eða draga lengur en óhjálvæmlegt er að hagnýta það, sem landið hefur að bjóða til að koma atvinnulífínu á öruggari grundvöll en það stendur nú.

Till. þessi er um, að athugun verði látin fram fara, sem skeri úr. Gengið er út frá, að til þess verði þegin fram boðin fræðileg aðstoð, sem líklegt er að á bak við standi viðskiptalegur áhugi, er tryggt gæti framleiðslu sölu hinnar væntanlegu verksmiðju.

Leiði fullnaðarrannsóknir í ljós, að áreiðanlega geti verið um arðvænlegan rekstur kísilleirsframleiðslu að ræða, þá gerir till. ráð fyrir, að ríkisstj. leiti úrræða til, að vinnsla kísilleirsins verði hafin hið fyrsta.

Það er ekki ólíklegt, að til þess að gerast framleiðendur kunni að fást framtakssamir íslenzkir menn, ekki sízt ef kostur yrði á erlendu lánsfé til þess að koma fyrirtækinu upp, en um það yrði ríkisstj. að taka ákvarðanir og hafa hönd í bagga.

Herra forseti. Mál þetta er þess eðlis, að mér finnst rétt, að umr. verði frestað og n. fái það til athugunar, og ég legg til, að málinu verði vísað til fjvfn.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvfn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 47. fundi í Sp., 11. maí, var fram haldið einni umr. um till. (A. 345, n. 485).

Frsm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. Fjvfn. hefur haft þessa till. til athugunar og kynnt sér það, að bráðabirgðarannsóknir þær, sem fram hafa farið á kísilleir í Mývatni og í Reykjadal, hafa gefið tilefni til þess, að ástæða sé til að rannsaka þetta betur, og virðast, eins og nú standa sakir, allar líkur benda til þess, að þarna sé um það mikið magn af kísil að ræða, að hægt sé að vinna hann á fjárhagslega eðlilegan hátt. Þetta er mjög mikið magn, sem þarna væri um að ræða, og þess vegna geysilega miklar framkvæmdir, sem þarna gætu orðið út úr þessu, og útflutningsvara, en kísillinn er notaður í ákaflega margháttuðum tilfellum í sambandi við hvers konar iðnað. Var fjvfn. sammála um að mæla einróma með því, að þáttill. á þskj. 345 yrði samþykkt óbreytt.

ATKVGR.
Tillgr. samþ. með 36 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. samþ. með 31 shlj. atkv. og afgr. sem
ályktun Alþingis (A. 508).

20. Þjóðvegir úr steinsteypu.

Á deildafundum 6. maí var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um að steypa fjölfarna þjóð-
vegi [168. mál] (A. 477).

Á 46. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til
meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 47. fundi í Sp., 11. maí, var till. tekin til
einnar umr.

Frsm. (Magnús Jónsson): Herra forseti.
Svo sem segir í grg. þessarar þáttill., var
snemma á þessu þingi vísað til fjv. tveimur
þáttill. Önnur var frá hv. þm. G-K. (ÓTh)
þess efnis, að gerð yrði fullnaðaráætlun um
lagningu steinsteypu vegar frá Hafnarfirði
yfir Keflavík og Garð til Sandgerðis og að því
stefnt, að áætlunin yrði fullbúin það snemma,
að vegagerð gæti hafizt á árinu 1959, og jafn-
framt var gert ráð fyrir því í þeirri till., að
ríkisstj. aflaði sér heimildar til lántöku í þessu
skyni. Hin till. var flutt af hv. 1. þm. Rang.
(IngJ), en hún var þess efnis, að athugað yrði,
hvort ekki mundi hagkvæmt í sambandi við
steinsteypu þjóðvega að nota sement það, sem
yrði umframframleiðsla sementsverksmiðj-
unnar, umfram það, sem notað væri hér inn-
anlands, og þá þannig, að sement þetta yrði
selt til vegagerðar við lægra verði. Báðar þess-
ar till. hafa verið athugaðar í fjv. og leitað
um þær álits vegamálastjóra, og hann hefur
sent n. mjög ýtarlega grg., sem er prentuð
sem fylgiskjal með till. þessari.

Ég sé ekki ástæðu til þess að rekja þá grg.
í einstökum atriðum. Hún er mjög glögg og
skýrir það viðfangsefni, sem hér er við að fást.
En í stuttu máli sagt er það mat vegamála-
stjóra, að það sé óumflýjanlegt að hefjast nú
handa um að steinsteypa vissa fjölförnustu
vegakafla í landinu. Það er hins vegar ljóst,
að þessi framkvæmd hlýtur að kosta mikið fé,
og til þess að hægt sé að vinna að henni á
þann hátt, sem vegamálastjóri telur nauðsyn-
legt, þarf að gera sérstakar ráðstafanir, bæði
varðandi heildaráætlun um þessar fram-
kvæmdir yfir höfuð, hvernig þeim skuli hag-
að, og þá jafnframt, hvaða úrræði væru fyrir
hendi til þess að afla fjár til þessara miklu
framkvæmda.

Það er gert ráð fyrir því, að til þess að auð-
ið væri að hefjast handa um þetta efni, yrði
að reikna með að steypa á hverju ári vissa
vegakafla. Það verður að tryggja sér til þess

tiltekna vélar, og það verður að vera hægt
þess vegna að framkvæma þetta nokkuð sam-
hangandi. Það þarf jafnframt margvíslegar
undirbúningsráðstafanir varðandi suma vegi,
eins og t.d. Keflavíkurveg, sem er í fremstu
röð þessara vegakafla, sem til greina koma,
þann veg verður fyrst og fremst að undir-
byggja, sem einnig er mikil framkvæmd.

Þá kemur hins vegar fram í þeirri grg., sem
vegamálastjóri birtir og hefur gert um þetta,
að enda þótt hér sé um dýra framkvæmd að
ræða, þá er um þá tilteknu vegakafla, sem
hann nefnir, Keflavíkurveg, veginn hér austur
yfir fjall og upp í Kollafjörð og stuttan vega-
kafla út frá Akureyri, svo geysimikil umferð,
að steinsteypa þeirra mundi spara ríkissjóði í
viðhaldi verulegt fé, og einnig mundi það spara
mjög mikið fé í sambandi við viðhald farar-
tækjanna sjálfra. Það er því síður en svo, að
hér sé um neinar þær tölur að ræða, sem
ástæða sé til að fæli menn frá þessum fram-
kvæmdum, heldur þvert á móti er allt, sem
með því mælir, að hafizt verði sem skjóttast
handa í þessu efni.

Miðað við það, að hér er nauðsynlegt að
gera heildaráætlun um þessar framkvæmdir,
þótti fjv. eðlilegast að flytja um þetta mál
sérstaka þáttill. í tilefni þessara tveggja till.,
sem ég vitnaði til, og er í þessari þáttill. gert
ráð fyrir, að ríkisstj. láti undirbúa fyrir næsta
þing framkvæmdaáætlun um að steinsteypa
fjölförnustu þjóðvegi á næstu árum og að
jafnframt verði þá um leið gerðar till. um
fjáröflun til þessara framkvæmda, því að það
er augljóst, að af venjulegum fjárveitingum
til vegagerða, sem í fjárlögum eru, verður
þetta verk ekki framkvæmt, heldur verður að
finna einhver önnur úrræði til þess að þoka
málinu áleiðis. Það er skoðun n., að þetta mál
sé hið mikilsverðasta og það beri þess vegna
að hrinda því áleiðis svo fljótt sem verða má,
og þess vegna telur n. æskilegt, að þessum at-
hugunum öllum verði lokið fyrir næsta þing,
þannig að hægt verði að hefjast handa um
vegagerð þessa þegar á næsta ári.

Ég sé ekki ástæðu til, herra forseti, að fjöl-
yrða meira um till. þessa, en þar sem hún er
flutt af n., er ekki ástæða til að vísa henni
til athugunar til n. aftur.

Ólafur Thors: Herra forseti. Ég vildi aðeins
leyfa mér að lýsa því yfir, að ég er ánægður
með afgreiðslu á þeirri till., er ég snemma á
þingi flutti og þessi till. að vissu leyti fjall-
ar um.

Ég sé enga ástæðu að bæta neinu við það,
sem hv. frsm. sagði, en votta hv. n. þakkir
minar fyrir, hvernig hún hefur tekið á mál-
inu, og sé hilla undir, að ég tel með nokkuð
öruggri vissu, að þetta þrifamál bæði minna
kjósenda og margra annarra muni nú ekki
biða framkvæmdanna lengi. Menn skilja al-
mennt, að hér er um stórt fjárhagslegt mál
að ræða. Framkvæmdin kostar mikið, en hún
mun sannarlega einnig spara mikið.

Ég læt þetta nægja og endurtek mitt þakk-
læti til hv. nefndar.

ATKVGR.
Tillgr. samþ. með 39 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. samþ. með 40 shlj. atkv. og afgr. sem
ályktun Alþingis (A. 509).

21. Handritamálið.

Á 13. fundi í Sp., 3. des., var útbýtt:
**Till. til þál. um skipun nefndar til þess
að vinna með ríkisstj. að framgangi hand-
ritamálsins [63. mál] (A. 112).**

Á 15. fundi í Sp., 10. febr., var till. tekin til
fyrri umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Við
hv. 2. þm. Rang. höfum leyft okkur að flytja
þessa till. um skipun nefndar til þess að vinna
með ríkisstjórninni að framgangi handrita-
málsins.

Við flm. þessarar till. höfðum rætt um það
okkar í milli, áður en fyrirspurn okkar um
gang handritamálsins kom til umr. hér fyrr
á þinginu, hvort það mundi ekki geta orðið
nokkuð til stuðnings því að fá framgengt vilja
okkar og kröfum um heimflutning handrit-
anna frá Danmörku, að ríkisstj. hefði sér til
ráðuneytis slíka n. sem þá, er við gerum hér
till. um að skipuð verði.

Eins og kunnugt er, hefur Íslendingum enn
ekki tekizt að fá handritin heim, þau handrit,
sem við eigum í dönskum söfnum, og það leið-
ir því af sjálfs sér, að það tjáir ekki annað
en herða róðurinn í sókn þessa réttlætismáls,
því að þeir merkilegu og dýrmætu bókmennta-
fjársjóðir, sem vér eigum þar, eiga að sjálf-
sögðu að flytjast hingað heim aftur til hag-
nýtingar og varðveislu í æðstu menntastofn-
un landsins, háskólanum. Það er mark, sem
Íslendingar keppa að og eru svo lánsamir að
standa allir óskiptir að sókn þessa réttlætis-
máls.

Við höfum í þessari till. okkar lagt til, að
það yrði, eins og till. ber með sér, skipuð 5
manna nefnd til þess undir forustu ríkisstj. að
vinna að endurheimt íslenskra handrita frá
Danmörku og n. verði þannig skipuð, að hver
þingflokkanna tilnefni mann frá sér í n., auk
þess verði fimmti maðurinn tilnefndur af heim-
spekideild háskólans og n. kjósi sér svo sjálf
formann.

Við töldum mjög eðlilegt, að háskólinn, sem
á að varðveita og hagnýta þessa bókmennta-
fjársjóði vora, þegar vér höfum fengið vilja
vorum framgengt um heimflutning þeirra, —
að það væri eðlilegt og sjálfsagt, að honum
væri gefinn kostur á að taka þátt í slíkri
nefndarskipun og velja af sinni hálfu einn
mann í þessa n., sem mundi þá verða senni-
lega einhver af þeim norrænufræðingum, sem
við háskólann starfa.

Við flm. litum svo á, að auk þess sem í þessu
felst gagnvart Danmörku yfirlýsing um ein-
dregna samstöðu þjóðarinnar í þessu efni, sem
raunar var fullkunnugt um áður, þá ætti að
verða stuðningur fyrir ríkisstj. að hafa slíka
n. með sér í sókn þessa máls og þá yrði sókn-
inni örugglega áfram haldið. En það hefur
þótt við bera að undanfögnu, þó að Alþ. hafi
samþykkt ályktanir til ríkisstj. um aðgerðir
í þessu máli, sem þá hafa verið hafnar að vísu,
en stundum orðið lítið úthald í sókn málsins,
þannig að það hafa fallið eyður í það, að nokk-
uð hafi verið aðhafzt í þessu máli. Með slíkri
nefndarskipun vildum við því að því stefna,
að þráðurinn slitnaði ekki, heldur yrði nú eft-
irleíðis hafin skelegg sókn í þessu máli og
allar aðstæður notaðar til þess að vinna að
framgangi þess.

Við litum svo á, að með þessum hætti yrði
af vorri hálfu aðstaðan til sóknar í málinu
styrkt og ríkisstj. á hverjum tíma hægara um
vik í þessu en ella væri.

Ég tel svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð
um tilgang þessarar till., en vildi vænta þess,
að hæstv. Alþingi vildi sinna þessu máli með
þessum hætti. Geri ég það því að minni till.,
að máli þessu verði vísað að umr. lokinni til
fjvn., því að samkvæmt eðli málsins mun það
undir hana heyra.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.
og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Á 31., 34., 36., 38., 39. og 45. fundi í Sp., 4.
marz, 1., 8. og 15. apríl og 5. maí, var till. tek-
in til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 47. fundi í Sp., 11. maí, var till. enn tekin
til síðari umr. (A. 112, n. 297).

Frsm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Till.
þessi er þess efnis að fela ríkisstj. að skipa
fimm manna nefnd, er undir forustu hennar
vinni að endurheimt íslenskra handrita frá
Danmörku, og er ráð fyrir því gert, að nefnd-
in verði þannig skipuð, að þingflokkarnir til-
nefni sinn manninn hver og fimmti maðurinn
í nefndina sé tilnefndur af heimspekideild
Háskóla Íslands og nefndin kjósi sér sjálf for-
mann.

Þessari till. var vísað til fjvn., og varð sam-
komulag um það í fjvn. að leggja til, að till.
yrði samþykkt. Fjvn. stendur að því einhuga
að leggja þetta til. Fjvn. litur svo á, að með
skipun nefndarinnar sé lagður grundvöllur að
fastmótaðri, samfelldri og óslitinni sókn í máli
þessu af vorri hálfu, er eigi verði látið linna,
fyrir en vér höfum fengið fullnægt sanngirnis-
og réttlætiskröfum vorum um heimflutning
handritanna.

Það er einnig álit fjvn., að ríkisstj. sé í því
meginstyrkur að njóta í sókn þeirri, sem fram
undan er í þessu máli, fulltingis nefndar, sem
skipuð sé á þann veg, sem lagt er til í þessari
till. Fjvn. mælir sem sagt eindregið með sam-
þykkt þessarar tillögu.

ATKVGR.
Tillgr. samþ. með 35 hlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. samþ. með 35 hlj. atkv. og afgr. sem
ályktun Alþingis (A. 510).

22. Útgáfa á blaðagreinum Jóns Sigurðssonar.

Á deildafundum 22. apríl var útbýtt frá Sp.:
**Till. til þál. um útgáfu á blaðagreinum
Jóns Sigurðssonar** [165. mál] (A. 428).

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var till. tekin til
fyrri umr.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Till.
þessi er flutt af formönnum þingfl. öllum, og
er hæstv. forsrh., Emil Jónsson, 1. flm., ég 2.
flm., Eysteinn Jónsson 3. og Einar Olgeirsson
4. flm. Hæstv. forsrh. er fjarstaddur sökum las-
leika, eins og kunnugt er, og leyfi ég mér því
að segja örfá orð till. til stuðnings.

Eins og kunnugt er, verður okkar mikla
þjóðhetja, Jón Sigurðsson, 150 ára nú eftir
2 ár, 1961, og hefur verið til athugunar, með
hverjum hætti þessa merka afmælis yrði helzt
minnt með því að sýna verkum hans sérstak-
an sóma. Komið hafði til greina að gefa út öll
hans ritverk, heildarútgáfu. Að athuguðu máli
var frá því fallið, og skal ekki frekar gerð
grein fyrir því. En nú hefur komið upp sú
hugmynd að gefa út blaðagreinir Jóns Sig-
urðssonar og ekki einungis þær, sem hann rit-
aði í íslensk blöð, heldur einnig þær, sem hann
ritaði í erlend blöð. Er vitað, að almenningur
hefur ekki neinn aðgang að þessum greinum,
fáir að þeim, sem ritaðar voru í íslensk blöð,
og nær engir að þeim, sem hann ritaði erlend-
is, en þar ritaði hann mikið, bæði um íslensk
mál og raunar einnig um stjórnmál álfunnar
í heild. Er enginn vafi á því, að það verður
stórmikill vinningur að því, ekki aðeins varð-
andi sögu þessa mikla merkismanns, heldur
sögu Íslands yfirleitt, og til betri skilnings á
atburðanna rás á þessum tíma, ef þetta rit-
verk verður gefið út, þannig að Íslendingar
geti kynnt þessari hlið á verkum ofurmennis-
ins Jóns Sigurðssonar betur en menn almennt
hafa getað hingað til.

Ætlunin samkv. þessari till. er sú, að Alp.
feli ríkisstj. að leita samninga við mennta-
málaráð Íslands um, að bókaútgáfa menning-
arsjóðs standi fyrir útgáfunni gegn ríkisstyrk,
er nemi 100 þús. kr. á ári í 3 ár, og hagnaður,
sem verða kann af útgáfu þessari, renni óskipt-
ur í sjóðinn Gjöf Jóns Sigurðssonar. Ég hygg,
að það sé þegar víst, að menntamálaráð og
bókaútgáfa menningarsjóðs muni taka að sér
þessa útgáfu, ef samþykki á þessari till. fæst,
og vonast ég til þess, að svo verði.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölýrða frek-

ar um þetta. Ég leyfi mér að mæla með, að
till. verði vísað til 2. umr. og fjvnr., sem af form-
legum ástæðum er rétt að um málið fjalli.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Mig langar
til á þessu stigi að hreyfa athugasemd frá mér
persónulega um þetta mál.

Eins og hv. alpm. muna, var flutt á síðasta
þingi till. til þál. um útgáfu allra ritverka Jóns
Sigurðssonar. Var til þess ætlað, að 1. bindi
ritsafnsins kæmi út 1961, á 150 ára afmæli
hans, og að öll útgáfan skyldi gerð í tilefni
þess afmælis. — Till. þessari var vísað til n.,
og þaðan átti hún ekki afturkvæmt. Skoðanir
manna á henni munu hafa reynzt nokkuð
skiptar, þegar til kastanna kom, og opinber-
lega mætti hún einhverri gagnrýni. Síðan hef-
ur málinu ekki verið hreyft mér vitanlega þar
til nú, að þessi till. er flutt hér, en hún fjallar
um útgáfu á blaðagreinum Jóns Sigurðssonar.

Vafalaust eru allir landsmenn á einu máli
um, að Jóns Sigurðssonar beri að minnast á
veglegan hátt árið 1961, þegar liðin eru 150 ár
frá fæðingu hans. En menn kann að greina á
um, hvernig það skuli gert. Útgáfa allra rit-
verka hans væri vissulega vottur um ræktar-
semi, og heilsteyptur minnisvarði væri hún,
þótt umdeilanleg hafi reynzt að öðru leyti. En
um útgáfu á blaðagreinum Jóns Sigurðssonar
gegnir öðru máli, ef líta ber á hana sem minn-
isvarða. Sú 150 ára minning er rislægi en svo,
að við verði unað, og er þar raunar um hreint
undanhald að ræða frá því í fyrra.

Ég tel sjálfsagt, að blaðagreinum Jóns Sig-
urðssonar verði safnað saman og þeim haldið
til haga, þannig að íslenskum fræðimönnum
veitist auðveldur aðgangur að þeim. Þær eru
ómissandi ævisöguriturnir Jóns og öðrum
þeim, er ritverk semja um líf hans og störf.
Auk þess efast ég ekki um, að meðal blaða-
greinanna séu ýmsar, sem erindi eiga fyrir
augu almennings, og væri þá athugandi að
gefa úrval þeirra út í bókarformi. En hafi það
verið álit manna, að útgáfa allra ritverka Jóns
Sigurðssonar væri ekki verðugasti minnisvarð-
inn á 150 ára afmæli hans, þá er blaðagreina-
útgáfan það enn síður.

Í grg., sem till. fylgir, er sagt, að mennta-
málaráð Íslands hafi ráðlagt þá tilhögun, sem
í henni felst. Ekki vottar sú ráðlegging mik-
inn stórhug né mikla hugkvæmni, og hefði
mátt búast við einhverju stærra frá stofnun
með svo veglegu heiti.

Það er engu líkara en smekkvísi manna
hafi verið eitthvað meiri fyrir 50 árum en nú.
17. júní 1911 var 100 ára afmæli Jóns Sig-
urðssonar minnt á þann veg, að stofnaður var
Háskóli Íslands. Sá minnisvarði er stórbrot-
inn og hæfir vel Jóni Sigurðssyni. En hið
sama verður ekki sagt um útgáfuhugmynd
menntamálaráðs, svo rislág og sviplítil sem
hún er. Með stofnun háskólans 1911 voru iðk-
endum fræða og vísinda á Íslandi tryggð
starfsskilyrði um alla framtíð. Betur varð ekki
gert við minningu Jóns Sigurðssonar. En með
þennan óbrotgjarna minnisvarða í huga virð-

ist mér ekki fjarri lagi að minnast nú, er liður að árinu 1961, annars veigamikils þáttar í menningarlífi þjóðarinnar, listanna. Aður vanhagaði þjóðina um háskóla, og hún fékk hann í minningu hins mætasta sonar, nú skortir hana tilfinnanlega miðstöð listanna, verðug heimkynni listaverkum sínum til handa. Væri það ekki tímabær og verðugur vottur ræktarsemi og virðingar að reisa þau heimkynni af grunni á 150 ára afmæli Jóns Sigurðssonar? Visindi og listir, skóli og listasafn eru greinar á meiddi menningarinnar, en menning þjóðarinnar er og verður bezta trygging fyrir sjálfstæði hennar í framtíðinni, sjálfstæðisins, sem Jón Sigurðsson barðist svo ótullega fyrir.

Ég bið að lokum alla hv. alpm. að hugleiða þessa uppástungu um byggingu listasafns ríkisins í minningu Jóns Sigurðssonar. Hornstein hennar ætti að leggja 17. júní 1961. Fjár til byggingarinnar færi best á að afla með frjálsum framlögum almennings, fyrirtækja og sveitarfélaga, en það, sem á vantaði, legði ríkissjóður fram. Verkið mætti hefja fyrir 1961, og því bæri að ljúka á fáum árum. Þessari hugmynd leyfi ég mér að beina til allra hv. alpm., en sérstaklega þó til þeirrar hv. n., sem fær málið nú til athugunar.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég skal einungis halda mér að því að ræða þá till., sem hér liggur frammi, og ég get ekki séð, að nein rök hafi komið á móti henni. Það er vitað mál, að 1911 voru gefin út í minningu 100 ára afmælis Jóns Sigurðssonar bréf hans, sem Þorleifur heitinn Bjarnason menntaskólakennari annaðist um. Það var síðar bætt við öðru bindi, en það þótti mjög merk og góð bók á sínum tíma, og skyggði ekki á útgáfu hennar, þó að jafnframt væri ákveðið, að Háskóli Íslands skyldi stofnsettur sama dag. Það eru tvö alveg ólík atriði, hvort menn vilja gera eitthvað annað og meira eða hvort menn vilja ráðast í þessa tilteknu útgáfu. Á sínum tíma var mikil þörf á því að gefa út bréf Jóns Sigurðssonar. Það var gert af þessu tilefni samkv. þeirri lýsingu, sem samin hefur verið og fylgir í mjög stuttri grg. þessari till. Er enginn vafi á því, að það væri mikill fengur fyrir Íslendinga að fá aðgang að blaðagreinum Jóns Sigurðssonar, sem yfirleitt eru með öllu ókunnar hér á landi, en sýnt er fram á að hafa verið birtar í fjöllesnum blöðum erlendis. Það er því bein skylda við minningu Jóns Sigurðssonar, að þessum greinum sé safnað og þær séu gefnar út, og það fer ákaflega vel á því, að það sé einmitt gert við þetta tiltekna tækifæri. Hvort svo menn vilja gera annað og meira, er allt annað mál og má sízt á öllu verða til þess, að menn leggist á móti þessari tillögu.

Sem betur fer, hafa menn sýnt minningu Jóns Sigurðssonar margfaldan sóma, síðast með því að binda endurreisnardag lýðveldisins 1944 við afmæli Jóns Sigurðssonar, sem öllum þótti mjög vel fara á. Hvort mönnum þykir nú tilefni til þess að gera eitthvað,

binda upphaf einhvers þjóðþrifaverks annars við 150 ára minningardaginn, það er samt mál, sem vel getur komið til athugunar og stjórnarvöld munu að sjálfsögðu íhuga, en kemur þessari till. bókstaflega ekki nokkurn skapað-an hlut við.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Sp., 13. maí, var till. tekin til síðari umr. (A. 428, n. 526).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 34 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 34:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 542).

23. Mæðiveiki á Vestfjörðum.

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um skjótar varnarráðstafanir gegn útbreiðslu mæðiveiki á Vestfjörðum [147. mál] (A. 383).

Á 44. fundi í Sp., 29. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Þetta mál skýrir sig sjálft, þannig að ég þarf ekki að flytja langa framsöguræðu fyrir þessari þátt. Í henni er lagt til, að Alþingi skori á ríkisstj. að fela sauðfjársjúkdómanefnd að gera nú þegar ráðstafanir til þess, að hindruð verði útbreiðsla mæðiveiki á Vestfjörðum, en sá landshluti hefur átt ríkan þátt í að tryggja íslenskum landbúnaði heilbrigðan fjárstofn.

Eins og kunnugt er, spurðust þau tíðindi rétt fyrir páska síðastliðna, að mæðiveiki hefði orðið vart í Reykhólasveit í Barðastrandar-sýslu. Það lætur að líkum, að þessar fregnir hafa valdið hinum mesta ugg meðal bænda, ekki aðeins á Vestfjörðum, heldur og um land allt. Vestfirðir hafa á síðustu áratugum verið svo til eini landshlutinn, þar sem sauðfjárpesta hefur ekki orðið vart, svo að teljandi sé, og á nokkrum hluta Vestfjarða hefur þeirra alls ekki orðið vart.

Í Reykhólasveit, þar sem veikinnar hefur nú orðið vart, hefur mæðiveiki aldrei gosið upp áður, og fjárskipti hafa ekki farið þar fram.

Það þykir nú vitað, þó að ekki sé alveg fullvíst um útbreiðslu veikinnar, að hún sé á

nokkru fleiri bæjum en í upphafi var gert ráð fyrir. Læknar hafa farið þarna vestur og rannsakað fé á allmörgum bæjum.

Nú er það hins vegar svo, að allmikill samgangur er milli fjár úr Reykhólasveit og nálægum sveitum í Barðastrandarsýslu og enn fremur allt norður um heiðar milli fjár í Steingrímsfirði í Strandasýslu og frá norðanverðu Ísafjarðardjúpi.

Í sveitunum við Steingrímsfjörð hefur mæðiveiki aðeins orðið vart, en aldrei við norðanvert Ísafjarðardjúp og að sjálfsgöðu ekki heldur vestan mæðiveikigirðingarinnar úr Kollafirði í Ísafjörð, og það svæði, sem liggur þar fyrir vestan, hefur séð landbúnaðinum um land allt fyrir hraustum fjárstofni á undanförunum árum.

Ég skal ekki fullyrða um það, til hvaða ráðstafana skuli grípa í sambandi við þessar sauðfjárestir, sem nú hafa komið upp þarna vestur í Reykhólasveit. En mér virðast þó nokkrar liggja í augum uppi, eins og ég drep á í grg. till. Í fyrsta lagi, að reynt verði að gera sem öruggasta varnargirðinguna úr Kollafirði í Ísafjörð og tryggja, að enginn samgangur geti orðið á milli svæðisins fyrir vestan hana og sveitanna fyrir austan. Í öðru lagi mætti hugsa sér að girða Reykjanesið sjálft og Reykhólasveitina af og freista þannig að takmarka útbreiðslu veikinnar við þessa sveit. Mér hafði í fljótu bragði komið í hug, að rétt væri að girða aðeins sjálft Reykjanesið af, en eftir að hafa fengið frekari upplýsingar þarna að vestan, þá mun það nú vera skoðun bænda, að réttara sé að girða nokkru stærra svæði af. Mun sú nauðsyn fyrst og fremst spretta af því, að bændur mundu telja, að þeir misstu allmikið af beitarlöndum, ef aðeins sjálft nesið væri girt af. Í þriðja lagi sýnist mér, að skynsamlegt sé að efla varnargirðingarnar úr Berufirði í Steingrímsfjörð, þannig að reynt yrði að takmarka það svæði, þar sem veikinnar hefur orðið vart, sem allra mest.

Mér er kunnugt um það eftir að hafa haft samband við menn úr sauðfjársjúkdómanefnd, að n. er þegar byrjuð að undirbúa ráðstafanir í þessu efni. Hins vegar er það þannig, að gengið hefur verið frá fjárl., og ákveðin upphæð er ætluð til þess á fjárl. að framkvæma mæðiveikivarnir. Ég vil nú þrátt fyrir það vona, að hestv. ríkisstj. og sauðfjársjúkdómanefnd hafi forustu um þær framkvæmdir, sem nauðsynlegar reynast í þessum efnum, og verði þá ekki eingöngu takmarkað sig við það litla fjármagn, sem unnt hefur verið að veita á fjárl. þessa árs í þessu skyni.

Hér er mjög mikið í húfi. Eins og ég sagði áðan, hafa Vestfirðirnir bjargað að vissu leyti sauðfjárbúskap landsmanna á einhverjum mestu þrengingatímum, sem yfir landbúnaðinn hafa gengið vegna hinna þrálátu sauðfjárpesta, sem herjað hafa alla landshluta nema þennan litla hluta landsins. Þess vegna er það ákaflega þýðingarmikið, að hér verði snúizt snarlega til varnar og einskis látið ófrestað til að hindra útbreiðslu veikinnar.

Ég leyfi mér svo að óska þess, herra forseti, að umr. um till. verði frestað og henni vísað til hv. fjvn.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Till. þessi er þess eðlis, að ég vona, að það verði ekki ágreiningur um það, að hún verði samþykkt. Þeir atburðir, sem till. fjallar um, eru svo alvarlegir, að það sjá allir og skilja, hversu þýðingarmikið er að hefta þessa plágu, sem nú hefur skotið upp höfðinu í þeim landshluta, sem hefur orðið öðrum héruðum þessa lands til mestrar bjargar í því að halda við sauðfjárrækt í landinu. Hins vegar er vitað, að um þetta eru sérstök lög frá 1947, þar sem eru skýr og ótvíræð fyrirmæli um það, hvað sauðfjársjúkdómanefnd beri að gera í þessum efnum, og breytir till. ekki neinu í því, enda ekki flutt í þeim tilgangi.

Mér sýnist, að eitt aðalatriðið í þessu máli, sem till. fjallar um, sé það, að ekki sé skorið við nögl sér það fé, sem þarf til að gera óhjákvæmilegar varnarlinur. Þess vegna flutti ég brtt. við fjárl. um það, að sú upphæð, sem í fjárlagafrv. var ætluð til nýrra girðinga til varnar útbreiðslu mæðiveikinnar, yrði nokkuð hækkuð. Ég harma það, að slík till. var ekki samþykkt. En ég vona fastlega, að hestv. ríkisstj. láti það engin áhrif hafa á framkvæmd varnanna, þá framkvæmd, sem hlýtur nú að kosta nokkru meira en áður, eftir að þessi plága hefur komið upp, og auðvitað þarf þar að gera varnarlinur, sem kosta fé. Ég skil það svo, að hv. alþm., sem samþykkja þessa till., leggi með því áherzlu á þetta við hestv. ríkisstj., að ekki verði fjárskortur látinn hindra eða tefja þær varnarráðstafanir, sem sauðfjársjúkdómanefnd ber nú að undirbúa.

Hv. flm. drap á það í framsöguræðu sinni hér áðan, að hann teldi líklegt, að þrenns konar ráðstafanir þyrfti að gera: að bæta mjög girðinguna úr Kollafirði í Ísafjörð, í öðru lagi að girða af Reykjanesið og Reykhólasveit og í þriðja lagi að efla girðinguna úr Berufirði í Steingrímsfjörð. Ég er honum sammála um það, að þessi atriði koma öll til greina. Í fyrsta lagi er ég sannfærður um, að það er óhjákvæmilegt að gera tvöfalda girðinguna að Klettshálsi í Ísafjörð, svo að hún sé örugg. Í öðru lagi er rétt, að girða þarf af Reykhólasveit vestan varnarlinunnar, sem nú liggur þvert í gegnum sveitina. Hins vegar er ekki unnt að girða af Reykjanesið sjálft, eins og hann líka drap hér á. Það er vegna þess, að sauðfjárrækt á Reykjanesinu sjálfu yrði óframkvæmanleg vegna landþrengsla, ef þar væri girt þvert yfir. Því mun vera í undirbúningi sú ráðstöfun að girða af Reykhólasveitina vestan Berufjarðargirðingar. Ég skal nefna þriðju leiðina, sem hv. flm. drap hér á. Það er girðingin úr Berufirði í Steingrímsfjörð. Það getur verið, að það sé rétt hjá honum, að hana þurfi að endurbæta. En þetta er þó tvöföld girðing, sem jafnan hefur verið vel við haldið, og ég hygg, að tiltölulega lítill kostnaður muni verða við endurnýjun á henni. En ég vil

nefna eina till., sem ég hef varpað fram við sauðfjársjúkdómanefnd, og hún er sú að koma upp nýju öryggishólfi vestan við Klettsháls. Það hólf, sem nú er milli Berufjarðar og Klettsháls, var öryggishólf. Það var hugsað sem vörn gegn því, að veikin, sem þá var austan við þessa girðingu, kæmist vestur til Vestfjarða. Nú er þetta öryggishólf ekkert öryggishólf lengur, heldur er þessi sauðfjárveiki nú í þessu hólfi. Það er orðið sýkt. Því hef ég bent á, hvort ekki sé rétt að koma upp nýju hólfi þar fyrir vestan, og hafði mér þá dottið í hug, að sú girðing væri úr Kjálkafirði upp á Þingmannaheiði og jafnvel þaðan austur í girðinguna úr Kollafirði. Allt þetta er sauðfjársjúkdómanefnd nú að athuga og bera sig saman um við ráðamenn og bændur þar vestra.

Ég vil að lokum leggja mjög eindregið með því, að þessi till. verði samþ., og legg áherzlu á, að samþykkt hennar þýðir að mínum dómi fyrst og fremst það, að ekki verði látið sitja við þá fjárveitingu, sem samþ. var á fjárl., ef nauðsyn krefur, heldur hlutist ríkisstj. til um, að ekki skorti viðbótarfé í þessar nýju varnarlínur, þrátt fyrir það, að till. mín við fjárl. í þessu efni náði ekki samþykki.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 46. fundi í Sp., 9. maí, var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 34 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 50. fundi í Sp., 13. maí, var enn fram haldið einni umr. um till. (A. 383, n. 525).

Frsm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Þær slæmu fréttir bárust út síðla vetrar, að mæðiveiki væri komin upp í Reykhólasveit í Barðastrandarsýslu. Þetta vakti eðlilega mikinn ugg á þessum svæðum og það því fremur, þar sem mæðiveikinnar hafði ekki áður gætt á þessum slóðum vestur þar. Af þessu svæði var mikið flutt af fé inn á fjárskiptasvæðið. Þetta mun hafa verið tilefni þess, að þessi þáttill., sem hér liggur fyrir, var flutt. Mæðiveikinefnd brá að sjálfsögðu strax við, eftir að hún hafði kynnt sér málið, og hóf um það ráðstefnu, hvað til bragðs skyldi taka til þess að forða frá þeim vöð, sem þarna er á ferðinni.

Ég hef rætt við framkvæmdastjóra mæðiveikivarnanna fyrir hönd fjvn. og fengið hjá honum þær upplýsingar um framkvæmdir í þessu máli, sem nú skal greina: Það er þá fyrst, að ákveðið er að setja girðingu úr Berufjarðargirðingu nærri sýslumörkum Strandarsýslu og Barðastrandarsýslu vestur á hreppamörk Reykhólahrepps og Gufudalshrepps, niður Þorgeirsdal, sem er á hreppamörkum við sjó vestan við Múla í Þorskafirði, en það er að girða hreppinn af með nokkru heiðalandi. Þessi girðing er áætlað að muni verða um 20 km á lengd. Annað, sem n. hefur tekið til athugunar um, að nauðsynlegt muni verða að

gera, er að tvöfalda strax og við verður komið girðingu úr Kollafirði í Ísafjörð, sem er um 25 km á lengd. Þriðju ráðstafanirnar, sem ákveðnar eru, eru að einangra féð í Miðhúsum í Reykhólasveit, þar sem veikin fannst, og einnig fé á Reykhólum, sem sækir vestur í Gufudalssveit, en Reykhólasveit mun hafa þar upprekstur fyrir fé sitt að einhverju leyti. Til þessa mun þurfa um 3 km girðingu. Þá skýrir framkvæmdastjóri mæðiveikinefndar svo frá, að það sé búið að farga í þessu tilefni 38 kindum á Reykjanesi til könnunar veikinni. Til viðbótar verði nú í vikunni — þessar upplýsingar fékk ég í gær — slátrað um 20 kindum af Reykjanesi, sem gengið hafa í Svefneyjum í vetur, til þess að fá úr því skorið, hvort hætta hefur stafað af þeim kindum fyrir Svefneyjarféð, sem haft er í sumargöngu í Gufudalssveit. Enn fremur segir framkvæmdastjórinn, að ekki sé ráðið nú að fullu, hvort öllu fé á Reykjanesi verði fargað í haust eða einungis á sýktum og grunuðum bæjum. Þær girðingar, sem gert er ráð fyrir að leggja í þessu sambandi, munu nema um 48 km, þar með talin tvöföldun á girðingunni úr Kollafirði í Ísafjörð, og kostnaður við þetta er áætlaður um 360 þús. kr. Mér skilst, að þessar ráðstafanir, sem búið er að taka ákvörðun um að gera til varnar á þessu svæði, séu mjög svipaðar því, sem fram kemur hjá flm. þessarar þáttill. í þeirri grg., sem henni fylgir. Það er ekki að efa, að allt verður gert í þessu efni til að gæta alls öryggis, eftir því sem bezt má verða, því að hér er áreiðanlega mikið í húfi.

Þá skal ég geta þess, að fjvn. hefur lagt til, að gerð verði nokkur breyt. á till., en það er aðeins að fella niður niðurlag hennar, sem er eiginlega utan við þá ályktun, sem till. er beint að. Fjvn. leggur eindregið til, að till. verði þannig breytt samþykkt.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Ég vildi aðeins leyfa mér að þakka hv. fjvn. og frsm. hennar fyrir skjóta og góða afgreiðslu á þessari till. og lýsa því yfir, að ég er fyllilega ásáttur með þá smávægilegu breyt., sem n. hefur gert á till. Kjarni málsins er, að Alp. beini þeirri áskorun, sem í till. felst, til sauðfjársjúkdómanefndar um að gera allt, sem unnt er, til þess að hindra frekari útbreiðslu mæðiveikinnar á Vestfjörðum. Mér þykir vænt um að heyra frá hv. frsm. fjvn., að n. hefur kynnt sér rækilega, hvað sauðfjársjúkdómanefnd hyggst fyrir í þessu. Sjálfur hef ég einnig haft samband við n. og virðist, að á málinu sé tekið af þeirri festu, sem vissulega bar brýna nauðsyn til. — Ég endurtek þakkið mínar til n. fyrir skjóta afgreiðslu á tillögunni.

ATKVGR.

Brtt. 525 (ný tillgr.) samþ. með 29 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 543).

24. Viti á Geirfugladrangi.

Á 48. fundi í Sp., 11. maí, var útbýtt:
Till. til þál. um að reisa vita á Geirfugladrangi [171. máli] (A. 513).

Á 50. fundi í Sp., 13. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 52. fundi í Sp., 14. maí, áður en gengið væri til dagskrár, mælti

forseti (JPálm): Mér hefur borizt svo hljóðandi áskorun:

„Við undirritaðir óskum eftir, að till. til þál. um að reisa vita á Geirfugladrangi, þskj. 513, verði tekin til umræðu og afgreiðslu á þessum fundi.“

Og undirskrifaðir níu menn.

Eg vil með tilliti til þess, að það verði engar umræður um þessa till., bera undir atkvæði, hvort það sé samþykkt að bæta þessari till. á dagskrána.

ATKVGR.

Till. um að taka málið á dagskrá fundarins samþ. með 33 shlj. atkv.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Till. þessi er um það, að Alþingi álykti að fela ríkisstj. að gera í samráði við vitamálastjóra ráðstafanir til þess, að reistur verði, svo fljótt sem við verður komið, viti á Geirfugladrangi.

Geirfugladrangur er lítið sker, sem liggur 10 sjómílur út af Eldey. Umhverfis Geirfugladrang eru fjölsótt fiskimið, og auk þess er drangurinn á siglingaleið flutningaskipa. Er það því nauðsynleg öryggisráðstöfun fyrir sjófarendur, að reistur verði viti á drangnum, og yrði þá til frekara öryggis einnig komið fyrir radiómerkjum í vitanum.

Geirfugladrangur er yzti útvörður lands vors á þessum slóðum. Drangurinn er lágur, lítið eitt upp úr sjó. Hafaldan svarrar á drangnum og eyðir honum smám saman, og gæti hann, er tímar líða, orðið að blindskeri þarna á þessari hættulegu siglingaleið. Þetta verður að fyrirbyggja. Enn er drangnum þannig háttað, að talið er, að hægt sé að reisa á honum varanlega vitabyggingu. Þetta þarf að gera sem allra fyrst.

Eftir að ákvörðun var tekin um flutning þessarar tillögu, hefur okkur verið tjáð, að umræður séu hafnar um að hefja á þessu ári athugun á byggingu vitans á þessum stað, og er það sannarlega vel farið. Með þessari till. er að sjálfsögðu lýst stuðningi við þessa fyrirætlun, jafnframt því sem lögð er á það megináherzla, að vitabyggingunni sé hraðað sem allra mest. Eigi þarf að leita til Alþingis um sérstaka fjárveitingu til byggingar vitans, því að hann verður reistur eins og aðrir vitar fyrir fé, sem fæst með vitagjaldi, en þær tekjur nema um 1.7 millj. kr. á ári, eftir því sem vitamálastjóri hefur gefið upplýsingar um.

Við flm. vitum, að það er ríkur áhugi fyrir vitabyggingu þessari, og leggjum við þess vegna áherzlu á það, að till. verði samþykkt til stuðnings og til þess að flýta fyrir þessari framkvæmd. En þinglausnir eru nú ákveðnar í dag, og þess vegna er ekkert svigrúm til þess að vísa þessu máli til nefndar, enda stendur svo á hér, að 8 af 9 fjárveitinganefndarmönnum standa að flutningi þessarar tillögu, en til þeirrar nefndar hefði henni að sjálfsögðu verið vísað, ef um það hefði verið að ræða. Eg vil svo að lokum endurtaka óskir okkar flm. um jákvæða afgreiðslu þessarar tillögu.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 40 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 42 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 546).

Pingsályktunartillaga, vísað til ríkisstjórnarinnar.

Aðbúnaður fanga.

Á deildafundum 24. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um athugun á aðbúnaði fanga [21. mál] (A. 40).

Á 6. og 7. fundi í Sp., 29. okt. og 5. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Alfreð Gíslason): Herra forseti. Till., sem fyrir liggur, fjallar um skipun n. til að athuga aðbúnað fanga hér á landi.

Eg vil strax láta þess getið, að hæstv. ríkisstj. mun nýlega hafa skipað nefnd lögfræðinga til að athuga aðbúnað fanga og sú n. þegar skilað sínum niðurstöðum. Eg hef orð á þessu til þess, að sú hv. n., sem væntanlega fær þessa till., sem hér liggur fyrir, til meðferðar, geti aflað sér upplýsinga um þá athugun, sem þegar hefur fram farið. En mig langar að gera með nokkrum orðum grein fyrir, hvers vegna þessi þáttill. samt sem áður er komin fram.

Þegar afbrotamenn fyrri alda voru dæmdir, var þess gætt fyrst og fremst, að refsingin væri í sem fyllstu samræmi við glæpinn. Megináherzlan var lögð á endurgjaldið og farið eftir boðorðinu: Auga fyrir auga og tönn fyrir tönn. Afbrotið sjálft var vegið og mælt, en afbrotamanninum minni gaumur gefinn. Guðstrú og opinbert siðgæði kröfðust þess, að full friðþæging kæmi fyrir framinn glæp.

Þetta hefndarsjónarmið mun ekki hafa þótt gefa góða raun, og því var önnur stefna upp tekin á síðustu öld. Samkvæmt henni skyldi refsingin ekki skoðast sem hefnd þjóðfélagsins, heldur ætti hún að vera vörn þess. Afbrotamanni skal að visu refsað öðrum til viðvörunar, en jafnframt á refsingin að vera honum sjálfum meðal til betrunar. Þessi stefnu-breyt. hefur leitt til þess, að nú er ekki lengur einblínt á afbrotið sjálft, heldur er persónan, sem framdi það, einnig athuguð ofan í kjölinn. Andlegt og líkamlegt ástand afbrotamannsins, upplag hans og uppeldi, lífskjör og

allar félagslegar aðstæður, allt er þetta rannsakað í því skyni, að síðan megi ákveða honum þá tegund refsingar, sem þjóðfélaginu og honum sjálfum verði affarassælast. Hér er verndin komin í stað hefndarinnar.

Afbrotamenn mynda mjög sundurleitan hóp. Þar má finna alls konar manngerðir, unga menn og gamla, heilbrigða og sjúka, og má ráða af líkum, að ekki muni þeim öllum henta sama refsimeðferð, jafnvel þótt afbrotin sjálf gætu gefið tilefni til slíks. Afbrotamennina þarf að flokka og veita hverjum þá meðferð eða þá refsingu, sem best svarar tilgangi. Ef geðveikur maður, fáviti eða flogaveikur maður fremur ódæði, ber að vista hann á viðeigandi hæli til lækningar eða vörzlu. Sé um að ræða alvarlega áskapaða skapgerðarveilu eða afbrotahneigð, verður að dæma manninn til gæzlu á vinnuhæli, sem eingöngu er slíkum ætlað. Megi rekja orsakir afbrots til óhöflegar áfengisneyzlu, á meginverkefnið að vera lækning ofdrykkjunnar, og þannig mætti áfram telja.

Oft eiga erfið lífskjör þátt í, að afbrot eru framin, svo og ýmiss konar geðræn vandamál, sem ekki hefur tekizt að leysa á heilbrigðan hátt. Þegar svo stendur á, er leitast við að liðsinna afbrotamanninum, bæði á meðan hann afplánar og á eftir, að sjálfsögðu í þeim tilgangi að forða honum frá endurtekningu afbrota. Sérstaklega mikilvægt er talið, að refsimeðferð unglinga sé frá upphafi tekin réttum tókum. Þeir fá gjarnan skilorðsbundna dóma og njóta leiðbeinandi eftirlits, en teljist refsivist óhjákvæmileg, er þeim komið fyrir í sérstökum ungmennafangelsum, þar sem þeir nema hagnýt störf eða bókleg fræði.

Á síðari árum hafa lækna- og sálfræðingar verið kvaddir í þjónustu réttvísinnar í vaxandi mæli. Þessir sérfræðingar rannsaka afbrotamanninn og gefa leiðbeiningar um meðferð, sem þeir síðan eiga meira eða minna þátt í að veita.

Í sumum fangastofnunum er forstöðumaðurinn geðlæknir, sem hefur aðstoðarlækna og sálfræðinga sér við hlið í starfi. Í þeim stofnunum dveljast erfiðustu og hættulegustu afbrotamennirnir, psykopatarnir, er áður voru taldir ólæknandi með öllu, en reynast nú alls

ekki vera það. Einnig við almennu fangelsin starfa sérfróðir menn að betrun fanganna, og eftir afplánun er meðferðinni haldið áfram í formi ýmiss konar félagslegrar aðstoðar.

Þessi er stefnan í refsilöggjöf og fangelsismálum siðmenntuðustu þjóða, eins og t. d. Norðurlandabjóðanna. En hvernig er þessu varið hjá okkur? Ég hygg, að löggjöf okkar í þessu efni sé ekki svo mjög aðfinnsluverð og að í henni sé jafnvel gert ráð fyrir flestu af því, sem ég nú hef dregið á. Allt öðru máli gegnir um framkvæmdina. Þar er ástandið þannig, að ekki verður við unað öllu lengur. Fangastofnanir eru of fáar og nauðsynleg aðgreining fanga því óframkvæmanleg. Í þröngum og óvistlegum húsakynnum fangelsanna ægir öllu saman. Þar eru óharðnaðir unglingar hafðir með gömlum afbrotamönnum og geðsjúkum menn með heilbrigðum. Ólíkustu manngerðir safnast þar saman og blanda geði, með þeim afleiðingum, að allt fær keim af því, sem þar finnst lakast.

Svo að segja öll skilyrði til betrunar vantar á þessum stöðum. Í fangahúsi höfuðstaðarins er jafnvel sjálfsagðasta betrunarmeðalið, vinnan, föngunum með öllu meinað. Þar sitja menn auðum höndum vikum og mánuðum saman.

Starfslið fangelsanna er mjög einhæft og takmarkað við gæzlumenn. Þar koma geðlæknar sjaldan og sálfræðingar aldrei, að ég held. Félagslega sérmenntað starfsfólk fyrirfinnst ekkert í sambandi við fangelsin og er þó ómissandi. Sé eitthvað fengizt við fangahjálpi, er það kák eitt, sem sennilega er verra en gagnslaust.

Í 15. gr. almennra hegningarlaga er svo ákveðið, að eigi skuli refsa mönnum, sem sökum geðveiki, andlegs vanþroska eða hrörnunar, rænskerðingar eða annars samsvarandi ástands voru alls ófærir til að stjórna gerðum sínum á þeim tíma, er þeir unnu verkin. Ég skal ekki fullyrða neitt um, hvernig þessu ákvæði er framfylgt, en tel tið mistök vera sennileg og raunar óhjákvæmileg, svo lengi sem læknisleg og sálfræðileg athugun sérhvers afbrotamanns er ekki gerð. Enn meiri hætta á mistökum liggur þó í framkvæmd næstu gr. á eftir, þar sem rætt er um geðbilanir á vægðara stigi og vafi leikur á í einstökum tilfellum, hvort refsingu skuli beitt eða ekki. Má gera ráð fyrir, að í því efni sé yfirsjónin regla, meðan svo er í pottinn búið sem nú er.

Í hegningarlögunum er gert ráð fyrir fangastofnunum og hælum, sem ekki eru til í landinu nú, mörgum árum eftir setningu laganna. Virðist sannarlega kominn tími til að framkvæma eitthvað af því, sem þar er ráðgert. Þannig er í 43. gr. 1. heimild um sérstaka meðferð fanga innan 22 ára aldurs. Segir þar svo m. a., með leyfi hæstv. forseta:

„Skal þá leggja sérstaka stund á að efla andlegan og líkamlegan þroska fanganna með kennslu, líkamsæfingum og hentugri útivinnu svo og með því að kenna þeim atvinnugreinir, sem komið geti þeim að gagni, er þeir hafa fengið frelsi sitt aftur.“

Þetta er lofsvert ákvæði og ber löggjafan-

um fagurt vitni, en hvers virði er það sem pappírsplegg eitt? Hvers virði eru góð lög, ef stjórnarvöldin sjálf hirða ekkert um að framkvæma þau? Líklega er þá verr farið en heima setið. Reynslulausn úr fangelsi og skilorðsbundnir refsidómar eru leyfð með lögum. Hvort tveggja mun talsvert tíðkað, en ætti þó að verða miklu algengara en það hefur verið. En þá er skilyrðið það, að eftirlitið með mönnum og félagsleg aðstoð þeim til handa verði á annan veg en nú er, sem sé rækt af starfsliði, sem til þess er sérstaklega þjálfað. Er slík þjónusta nú víða erlendis tengd fangastofnunum.

Þá er enn allt of lítil áherzla lögð á að veita drykkfelldum afbrotamönnum nauðsynlega lækni meðferð, eins og lög þó gera ráð fyrir, og hefur mig oft furðað á tómlæti yfirvalda í þeim efnum. Þess má þó minnast, að fjöldi afbrota er framinn í öðri og að 60% fanga eða meira eru drykkjumenn.

Óhætt mun að fullyrða, að ástand fangelsismála okkar sé hið aumlegasta og þjóðinni til tjóns og vanvirðu. Oft berast almenningi fréttir úr fangelsunum, og ætíð eru þær um einhver mistök eða óhöpp. Fangar strjúka, einn eða fleiri saman, oft á hinn ævintýralegasta hátt. Fangar gera verkfall eða annan samblástur gegn yfirboðurum sínum. Fangi fremur sjálfsmorð og annar finnst örendur í klefa sínum. Á þessa leið eru fregnirnar. Af þorra fanganna fara þó engar sögur. Þeir koma í fangelsin og fara þaðan, koma aftur og fara, og þannig áfram, á meðan kraftar þeirra endast. Hver fangelsisvist gerir þá að örlítið verri mönnum en þeir voru áður.

Það er nauðsyn bráðra umbóta á sviði fangelsismálanna. Til framkvæmda verður að koma sem fyrst, en þó ber að vanda undirbúning allan. Bygging nýrra fangastofnana er vafalaust brýn nauðsyn, en hitt er þó sízt ónaúðsynlegra, að hæfir starfskraftar tengist þessum stofnunum. Það vill oft glemmast, að húsakynnin ein ákveða ekki gæði stofnunar. Þar veltur eins mikið og raunar meira á hæfni starfsfólksins. Við eigum vafalaust ágæta fangaverði, en okkur vantar lækna, sálfræðinga og ármenn til starfa í fangelsunum. Fyrir þessu öllu, húsakynnum og hæfu starfsliði, verður að sjá, ef vel á að takast. Nefnd sérfróðra manna þarf að kynna sér ástandið, eins og það er, og gera síðan till. um, hvernig bezt verði úr bætt. Þetta er það, sem við leggjum til, hv. 8. landsk. þm. og ég, í þáttill. þeirri, sem hér liggur fyrir.

Herra forseti. Ég legg svo til, að till. verði vísað til hv. allshn. að þessari umr. lokinni.

Ólafur Thors: Herra forseti. Þessi till., sem hér liggur fyrir á þskj. 40 og hv. fyrri flm. hefur nú gert grein fyrir, er án efa góðra gjalda verð. Hann gat sjálfur um það í upphafi máls síns, að mþn. hefði fjallað um þetta mál. Hún hefur gert það, eftir því sem ég bezt veit. Ég hef ekki séð álit hennar, en eftir þeirri afspurn, sem ég af því hef, virðist það að verulegu leyti fjalla um sama þátt málsins

og þessi till. gerir. En eins og menn hafa veitt athygli, bæði við lestur sjálfrar till. og eins við að hlýða á ræðu hv. fyrri flm., þá leggur þessi till. megináherzlu á rannsókn á ástandinu, eins og það er, með það meginsjónarmið fyrir augum, að ef eitthvað það komi í ljós, sem bendi til, að hægt sé að leggja meiri áherzlu á betrun fanganna en nú er gert, þá verði framkvæmdum hagað einmitt með það sérstaklega fyrir augum. Ég tel þetta virðingarvert sjónarmið og sjálfsgætt að veita því stuðning. En ég vil nota tækifærið til þess að vekja athygli á því, að í þessum efnum þarf að hafa fleiri sjónarmið.

Ég er ekki þeirrar skoðunar fyrir mitt leyti, að það eigi að vera neitt aðalatriði frá sjónarmiði þjóðfélagsins að láta auga koma fyrir auga og tönn fyrir tönn. Ég álit hins vegar, að ástandið í þessum efnum yfirleitt hér á landi sé svo alvarlegt, að Íslendingar verði að gera það upp við sig fyrr en síðar, hvort þeir vilji fallast á þá meginsteffu, að á Íslandi sé sjálfur dómurinn refsingin, hvort við getum látið okkur nægja það, að maður, sem hefur brotið lögin og er kærður og sekur fundinn, hafi þar með fengið sína refsingu. Þetta er sjónarmið. Ég veit ekki, hvort það væri þjóðinni hollt að aðhyllast það eða hvort við þyrðum að gera það. Við erum sjálfsgætt margir þannig, að ef á annað borð dómur hefur verið kveðinn upp um sekt okkar, þá er það fremur aukaatriði, hvort við þurfum að standa skil á afbrotinu með fangelsisvist skamman eða langan tíma eða þola þá niðurlægingu, sem í dómnum felst.

En það er svo annað mál, hvort hægt er að hafa það meginsjónarmið um aðgerðir í þessum efnum. Ég held, að menn hljóti að verða sammála um það, að ástandið er, eins og hv. flm. sagði, alveg óviðunandi, almennt talað. Við þekkjum allir dæmin um unga manninn, sem var eins og strokuhestur, sem leitar heim í áttagana, ungur maður, sem ekki undi hag sínum í fangelsinu og brautz um eins og fugl í búri, brautz út og fór sinna ferða. Að lokum virðist hafa farið svo, eftir að hann hafði gert þessar tilraunir nógu oft og að því leyti náð nægilega góðum árangri, að hann fór sínu fram, að þjóðfélagið gafst upp.

Nú mega menn ekki halda, að ég telji mig dómberan um að kveða á um það, hvort það, sem fram hefur farið af hendi þjóðfélagsins, að gefast upp fyrir manninum, er í þessu tilfelli, sem fyrir liggur, hið rétta eða ekki, og sannarlega get ég ekki neitað því, að ég hef mikla samúð með þessum unga manni, ef það má ráða. En fordæmið, sem með þessu er gefið, er vitaskuld ákaflega hættulegt. Menn vita einnig frá blöðunum nú að undanförunu, að ungur maður hefur gert leik að því, hvenær sem honum sýnist, að brjótast út úr fangelsinu og fara sinna ferða og koma svo kannske aftur og skila sér, þegar hann er búinn að hafa sitt sumarfrí eða vetrarfrí eða sína hvíld frá hinum þröngu múrum. Ég man ekki betur en í einu blaðinu, — ég held það hafi verið blað dómsmrh., — hafi verið sagt, að þessi maður

væri í sínum áætlunarferðum upp að Reykjunum, og þótti ekki alvarlegri tíðindi en svo, að það mátti hafa þetta sem hálfgert gamanmál. En nú segi ég: Við vitum allir, líka þeir, sem ekki eru lögfræðingar eins og ég, að það er mjög algengt, að menn, sem eru grunaðir um að vera við glæp riðnir eða afbrot, eru settir í gæzluvarðhald með það meginsjónarmið fyrir augum, að þeir geti ekki hindrað uppljóstrun afbrotanna með því að hafa samband sín á milli, annaðhvort sjálfir þeir, sem settir eru í gæzluvarðhald, innbyrðis eða einhver þeirra við einhvern aðila utan veggja fangelsisins. Allir sjá, að slík meðferð á mönnum, sem ekki eru sannir að sök, þ.e.a.s. að setja þá í gæzluvarðhald, er út af fyrir sig ærði áhyggju-efni og mæðuefni hverjum, sem fyrir því verður. En það er tilgangslaust að gera þetta, ef þannig er um hnúta búið, að þessir menn geti, ef þeir hafa til þess — ef svo mætti segja — einhverja handlagningu, farið úr fangelsinu dag og nótt, haft allt það samband við aðra meðseka í málinu, sem þeir þurfa til þess að geta hindrað áframhaldandi rannsókn málsins með jákvæða niðurstöðu fyrir augum. Þetta er auðvitað mjög hættulegt ástand og sannast sagna óviðunandi.

Ég heyrði það líka nýlega og held það sé rétt frá sagt, að ungur maður, sem hafði orðið fyrir þeirri ógæfu að fremja morð, var svo ögrandi við fangaverðina, sem áttu að gæta hans, að þeir tilkynntu dómsmálastjórninni, að nema því aðeins að þessi maður yrði fjarlægður úr fangelsinu fyrir ákveðna klukkustund á ákveðnum degi, þá segðu þeir allir upp starfi. Og ég hef heyrt sagt, veit ekki beinar sönnur á því, en held þó, að það sé rétt, að afleiðing af þessu hafi verið sú, að þessi maður var fluttur úr þessu fangelsi og settur á geðveikrahæli, þar sem einhverjir möguleikar kunnu að vera til þess, að hann hræði ekki aðra, eins og hann gat þarna gert, því að á því hæli hafi verið betri tók á að geyma manninn þannig, að ekki stafaði ótti af honum. Einnig þetta er óskapleg mynd af því, sem hér skeður í þessum efnum.

Það er ákaflega eðlilegt, að þjóð eins og við, sem erum ævinlega í peningavandræðum, fjárskorti til allra nytsamlegra þarfa og t.d. verðum að neita okkur um að byggja sæmilega yfir æðstu stjórn landsins, svo að eitthvað sé nefnt, og má auðvitað margt nefna, — að við hugsum okkur tvisvar um, hvort það sé endilega nauðsynlegt að láta það ganga fyrir að geta gætt þeirra, sem afbrotin fremja. Ég viðurkenni það. En ég spyr um hitt: Er hægt að búast við því, að þjóðin hafi rétta meðvitund um afbrotið, sem framið er, ef hún daglega venst við þá hugsun, að þeir, sem afbrotin fremja, gangi eftir sem áður lausir, a.m.k. öðru hverju? Og er hægt að una því, að ástandið sé þannig, að fangi, sem í ógæfu sinni hefur framið manndráp, þurfi ekki annað en ógna fangavörðunum, þeir hafi þá ekki í önnur horn að venda eða annars skjóls að leita heldur en að krefjast þess, að fanginn sé fjarlægður, því að ella fari þeir? Er þetta

hægt? Getur þjóð, sem kallar sig sjálfstæða menningarþjóð, búið við þetta, og hvaða afleiðingar hefur þetta gagnvart þjóðfélagsþegnum í heild? Eg undirstrika enn, að ég óska ekki eftir neinum hefndaraðgerðum, og ég fellst fullkomlega á það, að það er sannarlega stórt sjónarmið í öllum þessum málum að reyna að haga refsingunni þannig, að þeir, sem afbrotin fremja, komi ekki verri menn, heldur betri úr fangavistum eftir að hafa tekið út refsinguna. En þó að þetta sé rétt, þá raskar það ekki hinu, að hitt er alveg óþolandi.

Það er líka algerlega óþolandi, að unglingar, sem af barnskap, en engri glæpahneigð, jafnvel í einhverju öðri, — og það undrast það nú enginn, þó að hann heyri, að unglingur geri eitthvað í öðri, þegar maður les það, sem blöðin daglega segja um drykkjuskap æskunnar í landinu, — að slíkir meinleysingar, sem í gáska, sinnuleysi eða öðri hafa framið smávægilegt afbrot, séu settir til samvista við menn, sem eru allt annars eðlis og kannske hafa hreina glæpahneigð. Er á það hættandi? Eg segi það sem mína skoðun, að hér á Íslandi eru ekki til nein fangelsi, og ég veit ekki heldur, hvort er til nægjanleg menntun í þeirri stétt, sem á að gæta fanganna. Það getur vel verið, að þeir séu nægjanlega menntaðir, ég veit það ekki. Hitt veit ég, að þeim er engin aðstaða sköpuð til þess að gera sína skyldu, eins og þjóðfélagið hefur búið að þeim.

Það hafði aðeins hvarflað að okkur í Sjálfstífl. að hreyfa þessu máli í einu formi eða öðru hér á Alþingi, en meðan um það stóðu umræður í floknum, kom þessi till. fram. Okkur þótti þá réttara að reyna að koma aths. okkar á framfæri við þá hv. nefnd, sem um þetta mál kemur til að fjalla, því að í sjálfu sér eru þetta nokkuð tvær greinar af sama stofni, sem um er að ræða, þó að till., sem hér liggur fyrir, leggi megináherzluna á að betra fanga, en þessar hugleiðingar, sem ég hef sett fram í viðbót, leggi einnig áherzlu á það, hvaða skyldu þjóðfélagið hefur gegn sjálfu sér um það að geta sannað í verki, að dómur er dómur og refsing er refsing, nema menn þori hitt, sem ég tel hæpið og meira en það, að kveða á um, að dómurinn sjálfur sé refsingin.

Eg skal svo ekki um það fjölyrða frekar, en vænti, að bæði hv. flm. og hv. nefnd, sem um málið fjallar, vilji athuga þessi sjónarmið.

Flm. (Alfreð Gíslason): Herra forseti. Í framsöguræðu minni gerði ég nokkuð einhliða grein fyrir fangelsismálum frá sjónarmiði betrunarinnar, en ég viðurkenni fyllilega, að það eru fleiri hliðar á þessu máli, fangelsismálum okkar, og hv. þm. G-K. (ÓTh) benti á a. m. k. tvær af þessum hliðum, öryggi þjóðfélagsins og öryggi gæzlumanna fangelsanna. Þetta eru tvær hliðar á málinu, sem eru mjög mikilsverðar, að þannig sé að búið í fangelsunum, að fangaverðirnir séu ekki í óþarflega mikilli hættu, og að almenningur, þjóðfélagið sjálft, standi ekki uppi magnþrota gagnvart föngum, en slíkt er ástandið nú hjá okkur, að það nálgast þetta.

Alþt. 1958. D. (78. löggjafarþing).

Eg viðurkenni líka, eins og ég raunar tók fram, að refsing á að vera til viðvörunar, bæði mönnunum sjálfum og öðrum, og betrunin er aðeins gerð til þess að forða þessum mönnum frá, ef hægt er, endurtekningu glæpa, en refsivistin, refsingin sjálf, skal vera til viðvörunar. Eg ált ekki, að við getum komið hjá því, og einmitt þess vegna er ekki gott, að það komi oft fyrir, sem kom fyrir nýlega og hv. síðasti ræðumaður sagði frá, að fangar geti gengið út úr fangelsinu, þegar þeim sýnist, og að hið opinbera verði að lokum að gefast upp. Þetta er mjög óheppilegt. En þetta eru aðrar hliðar á málinu en ég gerði að umtalsefni, hliðar, sem eiga fullkominn rétt á sér að athugast um leið og eru afleiðing af því sama ástandi, sem ég hef rætt hér um.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var till. tekið til síðari umr. (A. 40, n. 396).

Frsm. (Alfreð Gíslason): Herra forseti. Hv. allshn. ræddi till. þessa um athugun á aðbúnaði fanga á nokkrum fundum.

Rannsókn á ástandi fangelsismálanna hefur áður farið fram, síðast árið 1956, og leitt í ljós, að þörf er skjótra og gagngerðra endurbóta á því sviði. Hefur þó ekkert verið aðhafzt í þeim málum enn sem komið er.

Hv. n. hafði aðstöðu til að kynna sér skýrslur þeirra lögfræðinga, sem síðast athuguðu ástandið í fangelsunum, og er því þar þannig lýst, að maður skirrist við að lesa þær lýsingar opinberlega, svo ljótar eru þær og auðmýkjandi, sé þess gætt, að í hlut á menningarþjóð, en ekki siðleysingar.

Þeirrar skoðunar varð vart í hv. n., að þörfin væri ekki brýnust á því að skipa nýja rannsóknarnefnd, heldur þyrfti strax að hefjast handa um framkvæmdir til úrbóta, til þeirra framkvæmda yrði að veita fé og síðan hefja þær hið bráðasta. Um þetta bær hæstv. ríkisstj. að hafa forgöngu og njóta til þess leiðsagnar sérfróðra aðila.

Varð það að samkomulagi í n. að mæla með því, að málinu yrði vísað til hæstv. ríkisstj. í trausti þess, að áherzla verði lögð á skjótar úrbætur í fangelsismálunum og betrunarmálunum yfirleitt, og í trausti þess enn fremur, að um allar framkvæmdir verði leitað ráða sérfróðra aðila, þ. á m. geðlækna og sálfræðinga.

Sem annar flutningsmaður þessarar þáttill. get ég fallið á þessa afgreiðslu hennar að sinni. Eg tel, að hæstv. ríkisstj. geti nú þegar byrjað þetta nauðsynlega umbótastarf og það án verulegra fjárframlaga fyrst í stað. Meðferð afbrotamanna fer fram bæði utan og innan fangelsismúra, og hún er öll jafnmikilsverð. Nýja stofnun þarf vafalaust að reisa,

en það má margt lagfæra, áður en hún kemst upp.

Eitt af meginverkefnum er að fá hæfa menn til að starfa við betrunarhúsin, og á ég þá ekki aðeins við góða löggæzlumenn, heldur miklu fremur lækna, sálfræðinga og ármenn. Á þetta lagði ég áherzlu, er ég mælti fyrir till. í upphafi þessarar umr. Afbrotasálfræðin er orðin mjög hagnýt fræðigreinin, og vissulega er hún óhjákvæmileg undirstaða allrar meðferðar afbrotamanna nú á dögum. Í Danmörku er þessi fræðigreinin, eins og víða, hagnýt í vaxandi mæli, og voru nýlega flutt um það efni fróðleg erindi í húsakynnum háskólans hér af dönskum sérfræðingi í afbrotasálarfræði.

Ég tók það fram, þegar ég fylgdi þessari till. úr hlaði, að íslenska refsilöggjöfin er í aðalatriðum mjög í samræmi við kröfur nútímans um meðferð afbrotamanna. Það, sem vantar, er sómasamleg framkvæmd laganna. Viðeigandi stofnanir vantar, en þó umfram allt sérmenntað fólk. Stofnanir eru allt að því verra en ekki neitt, ef hæfir menn finnast þar ekki til starfa.

Hv. allshn. vill láta vísa þessu brýna vanda máli til hæstv. ríkisstj. í trausti þess, að hún nú þegar hefji undirbúninginn að farsælli lausn málsins.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Það er sízt ófyrirsýnju, að þetta mál kemur til umr. á hv. Alþ., og ég vil strax taka fram, að ég er eftir atvikum því sammála, að þessari till. verði vísað til hæstv. ríkisstj. En ég vil láta það koma alveg ljóst fram, að ég hef ekki trú á því, að úr meginvandkvæðum, sem á meðferð þessara mála eru hér nú, verði bætt nema með verulegum fjárframlögum, og hv. Alþ. getur ekki vænt þess, að nein ríkisstj., hver sem hún er, geti ráðið við þennan vanda, nema verulegt fé sé lagt fram í því skyni.

Ég geri ráð fyrir því, að hér á landi sé ef til vill öllu fremur en víðast hvar annars staðar reynt að forðast að dæma menn í fangelsi fyrr en í fulla hnefa, að reynt er að halda mönnum utan fangelsismúra, í fyrsta lagi með vægum dómum og síðan af hálfu dómstýrnarinnar, meðan þess er nokkur kostur. Það er fyrst eftir að brot eru farin að verða framin æ ofan í æ eða fyrstu brot eru svo alvarleg, að ekki er með nokkru móti unnt að láta menn ganga lausa, sem yfirleitt hefur verið beitt fangelsisrefsingu. Það er því ekki hægt að segja, að að þessu leyti séu menn settir í fangelsi óreyndir eða að lítt athuguðu máli. Það er yfirleitt ekki gert, fyrr en að mati kunnugustu manna það er nánast óumflýjanlegt, og þar kemur fyrst og fremst til greina álit, eins og ég segi, dómara, sem með málin fara og styðjast við umsögn starfsmanna sinna, enn fremur álit fangahjálparinnar, loks skoðun sjálfs dómsmrn., sem ekki getur farið hjá að kynnist verulega mörgum af þeim mönnum, sem hér elga hlut að máli, því að sem betur fer er hópurinn ekki svo ýkja stór og iðulega eru það sömu nöfnin, sem

koma æ ofan í æ, og þess vegna hljóta þeir embættismenn og jafnvel ráðherra, sem með úrskurðarvaldið fer, í sumum tilfellum að vera kunnugur högum þessara manna og geta gert sér grein fyrir, hvað líklegt sé fyrir hann að gera.

Hitt er svo rétt, sem hv. frsm. n., l. landsk. þm. (AG), sagði, að dómstýrnastjórnin getur ekki beitt öðrum aðferðum en hún hefur færi til. Það er að vísu ráðgert í lögum, að til séu hér hinar og þessar stofnanir, en þær eru yfirleitt ekki til, og það er þýðingarlaust að ætla að vísa á þær eða skipa dómstýrnastjórn eða dómstólum að láta menn sitja í þeim stofnunum, sem aðeins eru til á pappírnum, en ekki í raunveruleikanum. Þetta er mjög alvarlegt mál út af fyrir sig, en ég hygg þó, að það verði seint hér í okkar litla þjóðfélagi komið upp allri þeirri sundurgreiningu í þessum efnunum, sem er möguleg og ef til vill ríkari ástæða til en hér í hinum stærri þjóðfélögum. Það er ákaflega hætt við því, að við þurfum lengi að bíða eftir því, að allar þær stofnanir, sem lögboðnar eru og út af fyrir sig væri gott að hafa, verði komnar upp. Það er jafngott að horfast í augu við það. Þeim verður ekki komið upp nema með mjög miklum stofnarkostnaði og síðan mjög miklum rekstrarkostnaði.

Þetta er þó í sjálfu sér allt aukaatriði. Aðalatriðið er það, sem Alþ. getur ekki með nokkru móti lengur lokað augunum fyrir, og það er, að sjálft aðalfangelsi landsins er með öllu óhæft til sinna nota, með öllu óhæft, og það er ekki hægt fyrir nokkra menn, hversu vel að sér sem þeir eru og hversu duglegir fangaverðir sem þeir kunna að vera í eðli sínu, að rækja sitt starf, meðan þeim er ætlað að starfa í slíkri stofnun sem aðalfangelsi landsins á Litla-Hrauni er, að því slepptu, hvernig ástandið í fangelsismálum — jafnvel varðandi varðhaldsgæzlu — er hér í Reykjavík, sem er nú orðið fyrir löngu hneykslismál og er þó í sjálfu sér ekki eins alvarlegt og ástandið á Litla-Hrauni.

Það var gert að verulegu árásarefni fyrir nokkrum árum, hvernig þá var komið á Litla-Hrauni. Það var tekin skýrsla og birtar um það ýtarlegar lýsingar, að þar hefði verið dapurlegt ástand, um það bil sem verið var að koma á meiri háttar aðgerð og lagfæringu. Síðan var sú lagfæring gerð, og fangelsið er nú eftir þá meiri háttar aðgerð, sem á þeim árum var gerð, það er búið hvað eftir annað síðan að sýna sig að vera ómögulegt. Mér dettur ekki í hug að kenna þeim fangavörðum, sem síðan hafa verið og voru látnir taka við af þeim, sem voru látnir hverfa frá störfum upp úr 1956, um, hvernig farið hefur. Ég fullyrði þvert á móti, að það er ekki á færi nokkurra manna að annast sæmilega geymslu fanga við þá aðstöðu, sem þeim er fengin.

Þess vegna er það höfuðatriði þessa máls, sem er alger sjálfsblekking að horfa fram hjá, að svo fljótt sem mögulegt er vegna kostnaðar og annarra aðstæðna verði komið upp fangelsi, sem sé í samræmi við nútímakröfur. Hvort þar geti verið meira sundurgreint en

nú er á Litla-Hrauni og hvernig því eigi að haga í einstökum atriðum, skal ég ekki dæma um. Það er sérfróðra manna að segja til um. En þar sem ég hef starfað svo lengi að meðferð þessara mála í dómsmrn., að ég er þessu ástandi svo vel kunnugur, að það er þá enginn, nema ef það er hv. þm. Str. (HermJ), sem hefur af því aðra eins reynslu og ég, þá tel ég það beina skyldu mína að aðvara Alp. um það, að það verður ekki komið við neinum bótum, sem að gagni verða, á því hneykslanlega ástandi, sem nú er í þessum efnum, nema með mjög verulegum stofnkostnaði. Og þá er það brýnasta og fyrsta jafnframt eða næst því, að komið verði upp viðhlítandi lögreglustöð í Reykjavík með fangageymslu, að koma upp nýju allsherjarfangelsi fyrir landið. Þetta segi ég ekki vegna þess, að ég hafi sérstaklega trú á því, að menn batni við að vera geymdir í fangelsi, — ég hef sáralitla trú á því og tel,

að það eigi ekki að setja menn í fangelsi fyrr en í allra síðustu lög. En Ísland kemst ekki af án fangelsis, því miður, frekar en önnur lönd. Það er staðreynd, sem við verðum að horfast í augu við, og ég vil — um leið og ég mun greiða þessari till. atkv. — skora á hæstv. dómsmrh. núverandi, sem er dómari og þessum málum kunnugur að verulegu leyti, að gera gangskör að því, að hafinn verði undirbúningur að þeirri grundvallarumbót, sem hér þarf að gera, og það er bygging nýs fangelsis, þannig að hægt sé að ætlast til af þeim mönnum, sem lenda í þeirri ógæfu að verða fanga-verðir, að þeir geti innt starf sitt sómasamlega af hendi.

ATKVGR.

Till. á þskj. 396 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 27 shlj. atkv.

Pingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Innflutningur varahluta í vélar til landbúnaðar og sjávarútvegs.

Á 1. fundi í Sp., 13. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um innflutning varahluta í vélar, verkfæra og áhalda til landbúnaðar og sjávarútvegs [7. mál] (A. 7).

Á 4. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Till. sú, sem hér um ræðir, er þess efnis, að Alþingi feli ríkisstj. að vinna að því, að jafnan séu fyrir hendi nægar birgðir varahluta í vélar til landbúnaðar og sjávarútvegs, auk þess sé einnig unnið að því, að viðunandi verkfæra-kostur fylgi þeim vélum, sem til eru í landinu.

Með vaxandi vélvæðingu og fjölgun vélategunda í landbúnaði og sjávarútvegi hefur það komið í ljós nú síðustu árin, að ekki eru ávallt til staðar þeir varahlutar, sem til þarf, þegar þörf krefur.

Það þarf ekki að lýsa því hér, hversu mikill voði er fyrir dyrum, þegar fiskibátur stöðvast lengri tíma eða þegar ekki er hægt að ná saman heyl og rigning er í vændum. Mörg slík dæmi mætti nefna, auk þess sem stærri jarðyrkjuverkfæri hafa stöðvazt um skemmri eða lengri tíma. En til að bæta úr þessu hefur stundum þurft að fá varahluta með ærum tilkostnaði flugleiðis frá útlöndum.

Við Íslendingar höfum verið fljótir að til-einka okkur tækni við framleiðslustörfin, og hér á landi munu vera sem næst 4800 hjóla-traktorar, 285 beltistraktorar og 46 skurð-gröfur. Þá hafa verið fluttir inn landbúnaðar-bílar, þ. e. Willy's-jeppar, landrower-bifreiðar og rússneskar landbúnaðarbifreiðar, á fjórða þús. alls, opnir vélbátar um 700, þilfarsbátar um 700 og 40 togarar.

Ég skýri frá þessu hér til fróðleiks og einnig til að minna á það, að við, sem höfum til-

einkað okkur tæknina innan- og utanhúss svo vel, þegar við sitjum að störfum og þegar við brunum yfir landið, megum til með að gera allt, sem unnt er, til að forðast það, að hjól tækninnar stöðvist. Eins og gefur að skilja, er mikið af okkar vélakosti orðið slitið og þarfnast því meiri endurnýjunar nú og framvegis en hingað til hefur verið.

Það þarf því engan að undra það, þótt með ári hverju þurfi meiri gjaldeyri til að kaupa varahluta í vélar og til kaupa á áhöldum og verkfærum. Það er enn þá dæmi þess, að ekki er til í öllum sveitum viðunandi verkfæra-kostur, svo að jarðyrkjuframkvæmdir hafa dregið of lengi af þeim sökum. Þetta er þeim mun tilfínnaðlegra líka, sem þessar sömu sveitir hafa nú sumar hverjar á s.l. sumri búið við óhagstætt tíðarfar og því heyðflun gengið þar mun erfiðar og orðið þeim dýrari en ella hefði þurft að vera.

Ég hef gert grein fyrir því, af hvaða ástæðum við flm. þessarar till. höfum flutt hana, og ég efast ekki um, að hv. alþm. geri sitt til að bæta úr því, sem miður hefur farið í þessum eignum. Og ég vænti þess, að till. nái samþykki Alþ. og að hæstv. ríkisstj. vinni að því í tíma að lagfæra það, sem þarf í sambandi við gjald-eyrisleyfi og gjaldeyri við innflutning varahluta í vélar og til nauðsynlegra verkfæra-kaupa, og að hæstv. ríkisstj. hafi samráð við Búnaðarfélag Íslands og Fiskifélag Íslands, sem jafnan eru kunnugust því, hve mikil þörfin er á varahlutum og verkfærum hverju sinni. Að öðru leyti læt ég nægja að vísa til till. sjálfrar og þeirrar grg., sem henni fylgir, og vildi ég mælast til þess við forseta, að umr. verði frestað og till. vísað til hv. allsherjarnefndar.

Jón Sigurðsson: Herra forseti. Ég stend ekki upp til þess að mótmæla þessari till., heldur þvert á móti, en ég hlýt að gera hana um leið að umræðuefni.

Þessi till., sem hér liggur fyrir, er í raun og veru áskorun á ríkisstj. um, að hún hlutist til um, að innflutningsskrifstofan og gjald-eyrisbankarnir geri skyldu sína. Og vissulega er slíkra áskorana full þörf og þó að fyrr hefði verið. S. l. sumar hafa t. d. jarðýtur hjá búnaðarsamböndum og fleiri dýrar vélar, sem

hver um sig kostar svo að skiptir hundruðum þús. kr., staðið ónotaðar, af því að varahlutar til þeirra hafa verið ófáanlegir. Og rekstur þeirra véla, sem enn eru í gangi, hefur, þar sem ég þekki til, aldrei verið jafnóhagstæður og í sumar vegna sífelldra bilana og þar af leiðandi vinnutafa sökum vöntunar á varahlutum til þeirra.

Sama sagan og engu betri er af búvélum bænda, bæði dráttarvélum og heyvinnuvélum. Þessar vélar urðu í sumar, sumar hverjar, ónothæfar um hásláttinn af þessum ástæðum, bændum, sem fyrir því urðu, til stórtjóns. Og þeim bændum fer stöðugt fjölgandi með hverjum mánuði, sem líður, sem komast í vandræði af þessum sökum.

Þegar ég fór suður í haust, var ég t. d. meðinn að kaupa tvö örlítill smástykki í Ferguson-dráttarvél, sem hvert um sig mun hafa sennilega kostað aðeins nokkra tugi króna. Eg spurðist fyrir hjá umboðinu, h. f. Dráttarvélum, sem er dótturfélag S. í S. Stykkin voru ekki til, og þegar ég spurði afgreiðslumanninn, hvenær þau væru væntanleg, bjóst hann við, að þau kæmu ef til vill fyrir vorið eða þá n. k. vor. Þá stóðu haustannir yfir hjá bændum og því afar mikil þörf fyrir dráttarvélavinnu einmitt á þeim tíma, þegar fólksleysið er jafnmikið og það er nú. Vitanlega er reynt að lappa upp á þessar vélar, þegar svona stendur á, ef þess er nokkur kostur, þótt eina rétta væri að taka þær algerlega úr notkun, því að viðbúið er, að þær stórskemmiðist að öðrum kosti.

Afleiðingin verður því, að þegar varahlutarnir koma loksins, gagna þeir ekki lengur, t. d. í þessa vél. Þá má búast við, að það gagna ekki lengur þessi tvö smástykki, sem kostuðu um nokkra tugi króna, heldur verði þá að kaupa varahluta, sem skipta hundruðum eða jafnvel þúsundum króna, vegna þess að það hefur orðið að nota vélina og hún skemmzt í notkuninni af þessum sökum.

Ef innflutnings- og gjaldeyrisyfirvöldin halda, að synjun eða hömlur á innflutningi varahluta til landbúnaðarvéla sé einhver bühnykkur og gjaldeyrissparnaður, er það áreiðanlega hinn herfilegasti misskilningur. Það er þvert á móti stórfelld soun á gjaldeyri og hefur þegar og á áreiðanlega eftir að baka bændum og þjóðarþúinu verulegt og það jafnvel stórtjón, að ég ekki tali um, að á undanförunum árum hefur verið varið, eins og kom fram í ræðu frsm., stórfé, svo að mörgum milljónatugum króna nemur, af dýrmætum gjaldeyri þjóðarinnar til kaupa á vélum í þágu landbúnaðarins, til þess að bændur geti þannig bændanna, — því að í raun og veru hafa þessi kaup ekki verið annað en nokkurs konar sjálfsbjargarviðleitni, — gera þessa sjálfsbjargarviðleitni að engu með því að neita um nauðsynlega varahluta til þessara véla.

Eg skal svo ekki ræða frekar um þessa hlið málsins. Eg hygg, að hún sé öllum nokkurn

vegin ljós. En nú vita allir, sem nokkuð þekkja til þessara mála, að innflutningur varahluta í vélar er hreint framkvæmdaratriði, sem er algerlega á valdi núv. ríkisstj. og stuðningsflokka hennar. Þegar núv. ríkisstj. var sett að völdum, var það eitt af hennar fyrstu verkum að skipa þannig málum, að hún réð öllu í bönkunum og um innflutninginn. Stjórnin með stuðningsflokkum sínum ræður því innflutningnum og gjaldeyrisútlutuninni algerlega og fer með þessi mál eftir elgin vild. Þegar svona er í pottinn búið, furðar mig á, að flm. þessarar till. skyldu ekki snúa sér til ríkisstj. og samstarfsflokka sinna á Alþingi fyrir langa löngu, a. m. k. strax í vor, áður en þingi sleit, og knýja þar fram það, sem þáttill. fer fram á, því að þegar í vor var kunnugt, að jarðýtur t. d. og fleiri vélar, sem kosta hundruð þús. kr., kæmust ekki til vinnu, nema varahlutar fengjust frá útlöndum. Þetta vissu menn. Að ótöldum svo búvélum bænda, sem voru í yfirvofandi lamasessi, ef varahlutar væru ekki fyrir hendi. Ef til vill hafa flm. þáttill. reynt þetta, en árangurinn hefur þó orðið algerlega neikvæður, þeir hafa enga áheyrn fengið, og um það ber ástandið nú nokkurn veginn ljóst vitni.

Þessi till., sem hér liggur fyrir, er því í mínum augum fyrst og fremst tilraun flm. til að þvo af sér í augum bænda grunsemdir um, að þeir eigi beinan þátt í því ófremdarástandi, sem hér hefur verið lýst. Er þessi viðleitni flm. í raun og veru ofur vel skiljanleg, m. a. þegar höfð er í huga ræða fjmrh. nú fyrir skömmu, þar sem helzt var að heyra, að hér væri allt í þessu fina lagi og blómbúskapur á þjóðarþúinu á helzt öllum sviðum. En þrátt fyrir það hefur þó ekki reynzt gerlegt að sjá bændum fyrir nauðsynlegustu varahlutum í vélar sínar. Eftir þessu að dæma virðist það vera viljinn, sem vantar hjá stjórnarvöldunum eða fulltrúum stjórnarvaldanna til þess að kippa því í lag. Það getur því líka verið, að þáttill. sé eins konar neyðarkall þessara fylgismanna ríkisstj., af því að þeim hafi ekki orðið ágengt, neyðarkall til þeirra þingmanna, sem ekki styðja stjórnina, um, að þeir veiti sitt lið til að fá framgengt þessu nauðsynjamáli okkar bændanna eða bænda-stéttarinnar. En hvernig sem þessu er háttað, er það vist, að fáist ekki innflutt nú hið allra bráðasta nægilegt af varahlutum til að fullnægja þörfinni, hlýtur það að valda bændum áframhaldandi og vaxandi vinnutöfum og stórtjóni, sem hlýtur að leiða til öngþveitis á þeim heimilum, þar sem að langmestu leyti er treyst á þessar vélar. Það er því sjálfsögð skylda að fylgja þáttill., ef hún gæti orðið að einhverju liði, og vil ég hér með skora á alla að veita þessu máli lið.

Reynslan ein sker þó úr því, hvort tilgangurinn með flutningi till. er aðeins handþvottur eða raunveruleg viðleitni til úrbóta í þessu máli.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Efni þessarar till. er það, að Alþ. feli ríkisstj. að

hlutast til um, að ekki verði af gjaldeyris-
ástæðum skortur á varahlutum í vélar og
nauðsynlegustu verkfærum og áhöldum til
landbúnaðar og sjávarútvegs. Vafalaust er
brýn þörf á því að greiða hér betur úr en
verið hefur til þessara tveggja höfuðatvinnu-
vega þjóðarinnar. En þriðji höfuðatvinnu-
vegurinn er iðnaðurinn, og er vissulega ekki van-
þörf á því að nefna hann og hans þarfir
einnig í þessu sambandi. Það er talið, að nú
sé svo komið, að um þriðjungur allra lands-
manna hafi framfæri sitt af iðnaði, ýmist verk-
smiðjuíðnaði eða handiðnaði, og vil ég beina
því sérstaklega til þeirrar n., sem fær þetta
mál til meðferðar, að bætt sé í till. þessari
þriðju atvinnugrein, iðnaðinum, þannig að
áskorunin til ríkisstj. gildi einnig um þann
atvinnuveg eins og landbúnað og sjávarút-
veg.

Í till. er gert ráð fyrir, að um innflutnings-
þörfina verði haft samráð við Búnaðarfélag
Íslands og Fiskifélag Íslands. Varðandi iðnað-
inn sýnist mér að komi þá aðallega þrír
aðilar til greina, Landssamband iðnaðarmanna,
Félag íslenskra iðnrekenda og Iðnaðarmála-
stofnun Íslands.

Þessum aths. vildi ég koma á framfæri og
beina því til hv. n., sem fær málið til með-
ferðar.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Herra for-
seti. Það er út af ummælum, sem féllu hjá
hv. 2. þm. Skagf., sem ég tek til máls. Það eru
þau ummæli, að það mundi sýna sig við at-
hugun á þessu máli, hvort hér væri raunveru-
lega verið að styðja að því, að bankarnir
gengju betur fram í því en áður eða gjald-
eyrisfirvöldin að sjá fyrir gjaldeyri til vara-
hluta, sem hér er gert ráð fyrir í þessari till.,
eða það væri kattarþvottur af hálfu ríkis-
stjórnarinnar.

Ég get skýrt frá því strax, að á s. l. vetri,
nægilega snemma til þess að hægt hefði verið
að sinna málinu, ritaði ég sem landbrh. bréf til
gjaldeyrisbankanna og gjaldeyrisfirvaldanna
og óskaði þess, að þau gættu þess, að gjald-
eyrir yrði nægilegur til þess að flytja inn
varahluta í vélar. Og þessi bréf getur n., sem
fjallar um málið, að sjálfsögðu fengið. Það,
sem taffi málið kannske meira en ella, var
það, að á s. l. vetri voru gerðar meiri pant-
anir í heimillsdráttarvélar en nokkurn tíma
hafa verið gerðar áður og fyrir meiri fjár-
hæð. Það er því ekkert launungarmál, að
margir af þeim, sem sjá um gjaldeyrisúthlut-
unina, töldu, að of langt væri gengið á einu
ári að kaupa inn yfir 500 vélar, og kann það
að hafa haft nokkur áhrif um skeið á úthlut-
un gjaldeyris til varahluta. En til þess að
reyna að fyrirbyggja, að þetta hefði áhrif á
innflutning varahluta til véla til landbúnað-
arins, var þá rætt við gjaldeyrisfirvöldin
hvað eftir annað um fyrirkomulag þessa máls,
án þess að það bæri þann árangur, sem ég
hefði viljað eiga von á, þó að vitanlega sé
ekki hægt að neita því, að það þarf í mörg
horn að líta, þegar úthlutað er gjaldeyri. Að

lokum, á s. l. vetri, skipaði ég svo þrjá menn
til að rannsaka til hlítar, hvað mundi þurfa
mikinn gjaldeyri til þessara véla, og liggur
sú skýrsla fyrir og sýnir, að það hefur á
undanförnum árum verið vaxandi skortur á
varahlutum og jafnframt með aldri vélanna,
eins og frsm. tók fram, geysilega mikil auk-
ning á þörf fyrir varahluta, þannig að þörfin
mun vera komin núna upp í um það bil 10
millj.

Þessa skýrslu vildi ég gefa nú við umræður
um þetta mál.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Hæstv.
landbrh. gaf þá skýringu hér, að hann hefði
skrifað gjaldeyrisbönkunum, og var að skilja,
að hann hefði haft hug á að gera það, sem
í hans valdi stendur, til þess að úr því yrði
bætt, sem hefur valdið stórkostlegu tjóni s. l.
tvö ár, að margar af hinum góðu vinnuvélum,
bæði stórum og smáum, hafa ekki getað starf-
að vegna þess, að varahlutar hafa ekki feng-
ið. Ég efa ekki, að hæstv. landbrh. vildi, að
minnsta kosti ef hann þyrfti ekki að leggja
mjög mikið að sér, leysa úr þessu máli. En ég
vil nú spyrja hv. 1. flm. þessarar till.: Hefur
hann eða samherjar hans, sem eru flm. till.,
gert það, sem í þeirra valdi stendur, til þess
að hafa áhrif á stjórnarvöldin um það að
leysa þessi mál?

Ég tel út af fyrir sig, að þessi þáttill. bæti
lítið úr, vegna þess að það er fyrir fram vitað,
að meiri hl. Alp. hefur meiri skilning á þess-
um málum en stjórnarvöldin. Að visu eru
ekki nema 7 flm. þessarar till. framsóknar-
menn, en aðeins 19 sjálfstæðismenn á þingi.
Það er ekki meiri hl., en það eru 26 menn,
og ég geri ráð fyrir því, að þótt flm. till. úr
Framsfl. séu ekki 8 til þess að mynda meiri
hl. með Sjálfstfl., muni 8 framsóknarmenn
greiða till. atkv. og kannske fleiri. Það er vitað
mál, að sjálfstæðismenn hafa alla tíð haft þann
skilning á atvinnumálum þjóðarinnar, að þeir
hafa viljað koma í veg fyrir, að það ástand
skapaðist, sem nú ríkir. Að það vantar vara-
hluta í vélar, sem treyst er á og búið er að
kaupa dýru verði, er svo alvarlegt, að tjónið,
sem af því leiðir, er óútreiknanlegt. Óánægju-
raddirnar utan af landinu af þessum ástæðum
hafa verið háværar, sérstaklega s. l. sumar.
Jarðýta, sem kostar hálfa milljón, getur ekki
starfað, af því að það fæst ekki stykki í hana,
sem kostar undir þúsund krónum. Skurðgrafa,
sem kostar aðra eins upphæð, eða skurðgröf-
ur, geta ekki starfað, vegna þess að það vant-
ar varahluta, sem kosta nokkur hundruð krón-
ur. Bóndinn, sem treystir á hjóladráttarvélinu
heima og hefur þess vegna ekki hesta og ekki
hestaverkfæri, er stöðvaður með vélina, vegna
þess að það fæst ekki gúmmi undir hana eða
í hana vantar eitt tannhjól, sem kostar örfáar
krónur.

Ég efast ekki um, að hv. þm. Dal. hefur
skilning á því, hvað hér er mikil alvara á ferð-
um, og undrast þess vegna ekkert viðleitni
hans, þótt hann hafi reynt að fara þessa leið,
— fara inn í þingið með þetta mál og fá

meiri hluta Alp. til þess að lýsa því yfir, að úr þessu verði að bæta, og það er enginn vafi á því, að þessi till. verður samþ., ég er alveg sannfærður um það.

Að ástandið sé eins alvarlegt í sjávarútveginum, að bátar hafi verið stöðvaðir vegna þess, að þeir hafi ekki fengið nauðsynlegustu varahluta, ég er ekki eins kunnugur því, en þetta má þó vel vera, og það er vitanlega skiljanlegt, að eftir því sem vélarnar eldast, eftir því sem vélunum fjölgar í landinu, eftir því þarf meiri upphæð til þess að halda þeim við. En það sýnir sig, að s. l. tvö ár hefur verið notaður minni gjaldeyrir hvort ár um sig en áður, enda þótt vélarnar hafi elzt og vélunum hafi fjölgað, eins og lýst var hér áðan, og enda þótt varahlutarnir hafi hækkað í verði erlendis.

Ég ætla ekki að hafa neinar getsakir uppi um það, að till. þessi sé flutt til þess að sýnast. Ég trúi því, að flm. þessarar till. geri það sem þrautaleið í málinu til þess að fá það leyst. Og það er áreiðanlegt, að bændastéttin eða þeir, sem harðast hafa orðið úti vegna þessara ráðstafana undanfarið, sætta sig ekki við það, þótt flutt sé till. um þetta mál, ef ekkert fylgir á eftir, sem getur komið að raunhæfum notum. En það er að visu ástæða til að ætla, að nokkru geti ráðið tilraun til sýndarmennsku í sambandi við þessa till., vegna þess að hv. framsóknarmenn á þingi, þótt margir séu þeir góðir, hafa á þessum fáu dögum, sem þetta þing hefur staðið, sýnt alveg sérstaklega tilhneigingu til tillöguflutnings, sem verður að ætla að sé sýndarmennska að nokkru leyti. Ég á við það, þegar verið er að flytja till. upp aftur og aftur, eins og t. d. hv. þm. Mýr. (HS). Hann talaði hér fyrir till. fyrir nokkrum dögum, sem hafði verið samþ. s. l. ár og var til meðferðar hjá hæstv. ríkisstj. En það er eins og sá hv. þm. eða þeir, sem stóðu að flutningi þeirrar till., séu að missa traustið á hæstv. ríkisstj., því að þeir lögðu til, að skipuð yrði n. til þess að fara með það mál, sennilega vegna þess að ríkisstj. hafi ekkert gert í því. Svo sé ég, að á dagskrá í dag er önnur till., sem kemur væntanlega til umr. hér á eftir og var flutt fyrir tveimur árum af mætum hv. framsóknarmanni og samþykkt, og það var samþykkt, að hæstv. ríkisstj. gerði ráðstafanir til að athuga það mál rækilega. Það hefur ekkert heyrzt um það, hvað hæstv. ríkisstj. hefur aðhafzt í því máli, en sennilega hafa flm. till. kynnt sér það, að hæstv. ríkisstj. hafi þar sifið á verðinum, og vilja þeir með þeirri till. fá okkur stjórnarandstæðinga í lið með sér til þess að gera nýja samþykkt í góðu máli, ef það skyldi nægja til þess að hnippa í hina sofandi ríkisstj.

Úr því að sú till., sem við erum að ræða um, er fram komin og það eru sjö hv. framsóknarmenn, sem flytja till., og nítján sjálfstæðismenn, sem áreiðanlega eru tilbúnir til að samþykkja hana, getum við reiknað með því, að hún verði samþykkt. Við skulum þá stuðla að því, að þeirri samþykkt verði fylgt vel eftir og hæstv. ríkisstj. hafi engan frið, fyrir

en þetta mál hefur verið leyst og nauðsynlegir varahlutar verði fluttir inn til hinna dýru tækja, sem svo margir treysta á. Við vitum það, að gjaldeyrisástandið er ekki gott, en einmitt vegna þess, að gjaldeyrisástandið er ekki gott, höfum við ekki efni á því að láta hin dýru framleiðslutæki standa og stöðvast vegna þess, að það vantar varahluta, sem kosta tiltölulega lítinn pening.

Hæstv. landbrh. sagði hér áðan, að hann hefði skipað þriggja manna n. til þess að gera athugun á því, hversu gjaldeyrisþörfin væri mikil fyrir nauðsynlegum varahlutum, og það mætti ætla, að þetta væri komið upp í 10 millj. kr. árlega, en það er meira en helmingi meira en það, sem hefur verið veitt á þessu ári til varahlutakaupa. Mér blöskrar það ekki, þótt það þurfi 10 millj. kr. til viðhalds á hinum mörgu og afkastamiklu og dýru vélum, sem eru notaðar í þágu þessara atvinnuvega, og ef vantar gjaldeyri, verður að láta hann vanta fyrir eitthvað annað ónauðsynlegra og láta það nauðsynlega, sem framleiðslan þarf að nota, sitja fyrir.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það er nú með gjaldeyrinn eins og annað, að það eru stundum ekki alveg óskiptar skoðanir um það, til hvers nauðsynlegt sé að nota hann, og þeir, sem eiga að skipta honum, eiga ekki alltaf auðvelt með að skipta, svo að öllum líki, því að vitað mál er það, að á undanförunum árum hefur verið knappt um gjaldeyri. Það er rétt að gefa þær upplýsingar nú þegar, til þess að menn geri sér grein fyrir því, hvernig þessum málum er háttað, að samkv. skýrslu þeirrar n., sem var skipuð á s. l. vori til þess að rannsaka gjaldeyrisþörfina, hafa á árinu 1956 verið fluttir inn varahlutar fyrir 6 millj. 58 þús., á árinu 1957 fyrir 6 millj. 216 þús. kr.

Siðan heldur skýrslan áfram og skýrir frá því, hvað mikið hafi verið búið að flytja inn á tilteknum mánuðum ársins 1958, og 31. júlí er búið að flytja inn fyrir 5 millj. 364 þús., en innflutningurinn á þeim tíma hafði verið, eftir því sem nefndin gefur skýrslu um, 1956 4.3 millj., 1957 3.8 millj. og 1958 5.7 millj. kr. Enn fremur eru gefnar þær upplýsingar, að frá ársbyrjun til júliloka hafi verið gefin út leyfi fyrir 7 millj. 73 þús., og enn fremur í lok þess mánaðar virðist hafa verið ónotað af leyfum 4.7 millj. kr. Það, sem kemur í ljós af þessari skýrslu, er það, sem er kannske ekkert óeðlilegt, að þeir, sem fara með gjaldeyris-málin, eigi erfitt með á svipstundu að átta sig á, og þess vegna var n. skipuð til þess að fá fullkomlega úr því skorið, hver þörfin er, og í niðurlagi skýrslunnar er sagt: „Gjaldeyris-sala á árinu 1958 til kaupa á varahlutum í landbúnaðarvélar og landbúnaðartæki má ekki vera lægri en 9.5 millj.“ Og enn fremur: „Gjaldeyrisleyfi og greiðsluheimild vegna ársins 1959 á sömu vörum verður að veita. Á tveim síðustu mánuðum ársins séu ekki veittar minna en 8 millj.“ Þarna kemur aftur athugun á því, hvað afhendingartíminn er lang-

ur. Þetta stafar því ekki algerlega af því, eins og skýrslan ber með sér, og n. getur að sjálf-sögðu fengið skýrsluna og það bréf, sem ég skrifaði til gjaldeyrisbankanna og innflutningsyfirvaldanna s.l. vetur, — það stafar ekki algerlega af því, að ekki hafi verið veitt leyfi og það nokkru meiri, heldur af hinu, að þörf-in vex miklu örar en menn átta sig á. Og hér liggur það nú greinilega fyrir, hver þörfin er, rannsakað af þeim mönnum, sem best mega vita, hver hún er.

Flm. (Asgeir Bjarnason): Herra forseti. Hæstv. landbrh. hefur tekið fram það, sem í raun og veru er kjarni þessa máls, þ.e. að rannsakað sé og það tímanlega ár hvert, hver gjaldeyrisþörfin er til innflutnings á varahlutum, því að það er ekki nóg, að þær upplýsingar liggi fyrir í árslok, þær þurfa að liggja það tímanlega fyrir, að innflutningurinn geti hafizt fyrir næstkomandi ár seint á árinu áður, til þess að hægt sé að koma vélunum í nothæft ástand það tímanlega, að starfstími þeirra verði óskertur.

Það, sem vakti fyrir flm. þessarar till., var fyrst og fremst það, að komið yrði föstu skipulagi á þann innflutning, sem er mjög nauðsynlegur. Engum dylst þó, að eins og nú er komið og með vaxandi vélvæðingu í landinu verður öruggt skipulag enn nauðsynlegra á komandi árum. Það verður meiri þörf og það miklu meiri þörf á gjaldeyri til þessara hluta á komandi árum en hefur verið til þessa. Við þurfum ekki að vera að deila um keisarans skegg að því leyti til, hv. sjálfstæðismenn og fram-sóknarmenn. Við vitum það ósköp vel, að það hefur verið skortur á varahlutum öll undan-farin ár að einhverju leyti. Mér er það vel kunnugt með Massey-Harris-vélarnar, að það hefur verið ákaflega erfitt að fá varahluta til þeirra í fjöldamörg ár, þær hafa staðið, kann-ske sumar landbúnaðarvélarnar öll sumrin, án þess að maður fengi nokkra hluti til þeirra. Það er ekki neitt nýtt fyrirbrigði nú. En aðal-ástæðurnar fyrir því, að ég tel, að það hafi borið meira á varahlutaskorti nú en verið hef-ur, er það tvennt, að í fyrsta lagi hafa vara-hlutarnir yfirleitt hækkað á erlendum mark-aði og þess vegna þurft meiri gjaldeyri til kaupa en annars hefði verið, og í öðru lagi, að vélafjölgunin er svo mikil í landinu, að það þarf af þeim sökum miklu meiri gjaldeyri en nokkrir hafa reiknað með, og þetta vita sjálf-stæðismenn einnig, enda hafa þeir sína full-trúa bæði í innflutningsnefnd og gjaldeyris-böðkunum, þannig að þeir gátu náttúrlega á þeim vettvangi ekki síður greitt fyrir þessum málum en aðrir. En það, sem ég tel að hafi kannske vantað í þessum efnum á undanförmum árum og er nauðsynlegt, það er að koma föstu skipulagi á innflutning varahlutanna, það er að skipuleggja í tíma, hvað muni þurfa mikið af gjaldeyri til varahluta- og verkfæra-kaupa, svo að það strandi ekki neitt af þeim sökum.

Mér er það gleðiefni, að þeir hv. sjálfstæðis-menn, sem hér hafa talað, hafa tekið þessari

till. vel, eins og raunar vænta mátti af þeim, sem hér hafa talað. Hitt skal ég fyllilega játa, að ég hef ekki fylgt með því, sem hv. 7. þm. Reykv. gat um, að það væri hörgull á vara-hlutum í iðnaðinum eða jafnmikill skortur á varahlutum til hans og til landbúnaðar og sjávarútvegs. Að sjálf-sögðu vænti ég þess, að n. taki þá hlið málsins til athugunar líka og það megi þá lagfæra það, ef þörf þykir. Og ég vænti þess líka, að n. rannsaki, hvern hátt verði best að hafa á í þessum efnum á komandi árum. Það hafa t.d. verið fluttar inn 800 hjóla-dráttarvélar á 2 s.l. árum, og með þannig vaxandi innflutningi, bæði á þeim tegundum véla og öðrum, verður varahlutapörfin miklu meiri, svo að það eru orð í tíma töluð, að það sé sannarlega tekið til athugunar, hvað mikið við þurfum til að halda gangandi þeim vélakosti, sem við höfum nú og komum til með að fá á komandi árum.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Þær umr., sem hér hafa farið fram, eru mjög lærdómsríkar og skilja þó eftir ýmsar eyður, sem nauðsynlegt er að þingheimur átti sig á, til þess að menn geti gert sér grein fyrir, hvernig afgreiðslu þessara mála í raun og veru er háttað og hvar hefur strandað afgreiðsla þeirrar nauðsynjar, sem allir þm., er talað hafa, og hæstv. forsrh. eru sammála um að hér sé fyrir hendi.

Tölur þær, sem hæstv. forsrh. las upp, sögðu í raun og veru ekki ýkja mikið og virtust ekki með öllu í fljótu bragði samrýmanlegar, þó að ég efi ekki, að svo sé í raun og veru. En það er alveg rétt, sem glögg hefur komið fram hér í umr., að samanburður á leyfisveitingum á milli einstakra ára er í raun og veru þýð-ingarlítil vegna þess, hversu mjög stórkostlega hefur aukizt innflutningur á vélunum, sem varahluta þarf í, og þess vegna er þörf-in nú ólíkt miklu meiri en hún var fyrir nokkrum árum. Um þetta eru allir sammála. En svo var að skilja á hæstv. forsrh. — það verður leiðrétt, ef ég hef misskilið það, — að þrátt fyrir þá brýnu nauðsyn, sem væri fyrir hendi, hafi allmikið magn af innflutningsleyfum verið látið ónotað. Ef þetta er rétt, verða menn að spyrja: Hvernig stendur á því, að þetta hef-ur átt sér stað? Er það þá vegna þess, að önnur stjórnaðvöld, gjaldeyrisbankarnir eða ef til vill seðlabankinn, hafi hindrað afgreiðslu á þeim leyfum, sem fyrir hendi voru? Það er nauðsynlegt, að menn fái um þetta glöggar skýrslur og séu ekki látnir vera óvitandi um skýringu á þeim tölum, sem hæstv. forsrh. las hér upp. Eins er mjög nauðsynlegt fyrir þingheim að vita, til hverra hæstv. forsrh. beindi sínu skrifi, er hann segist hafa sent í fyrri-vetur og manni skilst að hafi verið gersam-lega árangurslaust. Var það til innflutnings-nefndarinnar, sem hann beindi þessari áskor-un, eða var það til gjaldeyrisbankanna og þá fyrst og fremst seðlabankans, sem manni skilst að sé meira og meira að taka meðferð þessara mála í sínar hendur?

Við könnumst allir við bankalöggjöfina, sem

sett var fyrir nokkrum árum. Við könnunumst líka við nýskipun þá, sem gerð var á innflutningsfyrirkomulaginu, eftir að núverandi hæstv. ríkisstj. tók við. Er þá árangur allra þeirra breytinga sá, að erindi forsrh. um jafnaðsæja nauðsyn og þessa sé að engu haft? Og er það innflutningsnefndin, sem virðir forsrh. landsins og þörf þjóðarinnar jafnlítils, eða er það enn bankavaldið og þá hverjir í bankavaldinu, sem þannig fara að? Eða er það ef til vill þannig, að hæstv. ríkisstj. hafi þrátt fyrir góðan vilja hæstv. forsrh. alls ekki verið sammála um nauðsynina, og ef til vill togar þar hver sinn skanka, og þess vegna hafi umboðsmenn ríkisstj. og stjórnarflokkanna í hinum mismunandi nefndum og þöngvunum hindrað þennan góða vilja forsrh. að ná fram að ganga?

Um þetta er því ríkari ástæða til þess að spyrja einmitt í dag, þar sem eitt af stjórnarblöðunum, Alþýðublaðið, gerir gjaldeyrismálin að sérstöku umræðuefni og með mjög óvenjulegum hætti. Við erum allir sammála um það, að hér hafi verið gjaldeyrisskortur undanfarin ár og meðan þannig stendur og úr því að leyfaveitingar eigi sér stað, þá verði þeir, sem leyfaveitingarnar hafi með höndum, að láta nauðsynjar ganga umfram það, sem óþarft er. En nú segir stjórnarblaðið Alþýðublaðið í dag með fimm dálka fyrirsögn: „Lúðvík Jósefsson misnotar ráðherrastöðu sína til að tryggja kommúnistafyrirtæki viðskipti.“ Ég gleymdi að spyrja hæstv. forseta um leyfi til að lesa þetta upp, en ég vonast til þess, að þar sem blaðið stendur honum nú svo nærri — og hvort eð væri — hafi hann ekki á móti því, að þessar upplýsingar komi hér fram.

Sá ráðh., sem hér er borinn sökum í einu stjórnarblaðinu, er sá ráðh., sem sérstaklega hefur gjaldeyrismál til meðferðar, og með leyfi hæstv. forseta, þá segir enn fremur í þessu blaði: „Ætíðin að tryggja Baltic Trading Co. milljóna-vöruskipti. Alþýðublaðið hefur fregn að, að Lúðvík Jósefsson viðskmrh. hafi nýlega misnotað alvarlega stöðu sína sem ráðh. í þeim tilgangi að skapa milljónaviðskipti fyrir eitt af heildsölufyrirtækjum kommúnista hér í bæ.“ Og það er haldið áfram síðar: „Ef áform viðskmrh. takast, mun þetta kommúnistafyrirtæki væntanlega græða hundruð þús. kr.“

Það er svo að skilja á því stjórnarblaði, sem um þetta skrifar, að það sé einn aðaltilgangur þeirra óvenjulegu afskipta viðskmrh. af þessu máli að tryggja þessu skjólstæðingsfyrirtæki sínu gróða, sem nemi hundruð þús. kr. Ég vil nú ekki trúa því, að slíkt hafi hent ráðh., en þetta er það, sem stuðningsblaðið segir um sitt átrúnaðargoð.

Og það er sagt hér í blaðinu: „Viðskipti þau, sem Lúðvík Jósefsson hefur barizt fyrir, eru þau, að Baltic Trading Co. verði leyft að selja allmikið magn af lýsi í vöruskiptum til Finnlands, en hingað til hefur lýsi eingöngu verið selt fyrir harðan gjaldeyri. Vill Lúðvík, að Baltic Trading Co. fái samtímis heimild til að flytja inn“ — ja, það eru ekki varahlutar í vélar, landbúnaðarvélar eða sjávarútvegsvélar eða til iðnaðar, nei, það, sem blaðið segir að

Lúðvík vilji flytja inn, er þetta: „að flytja inn silkisokka og aðra slíka vöru fyrir lýsi.“

Ef ráðh. hafa ekki öðru að sinna varðandi úthlutun gjaldeyrismála en því, sem hér er talið og lýst af þessu hv. stjórnarblaði, er von, að þessum málum sé illa komið, og nú hljóta menn, ekki aðeins þingheimur, heldur Íslendingar yfirleitt að biða þess með nokkurri eftirvæntingu, hvort hæstv. viðskmrh. verði betur framgengt með að fá alla aðila til að flytja inn silkisokkana en hæstv. landbrh. var til að fá leyfi fyrir landbúnaðarvélunum, sem hann var hér að jata að hann hefði verið allsendis ómegnugur um.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Það eru spurningar, sem hv. l. þm. Reykv. (BBen) bar fram. Hann spurði um það, hverjum hefði verið ritað, hvort það hefði verið ritað gjaldeyriskommúnistafyrirtæki viðskmrh. Það var ritað báðum, vegna þess að það eru báðir aðilar, sem hlut eiga að máli, þegar þarf að afgreiða þessi mál.

Hann spurði um það, hvort gjaldeyri hefði verið veittur fyrir þessum 4.7 millj. kr., sem leyfi lágu fyrir um í júlímánuði. Það stendur ekkert um það í skýrslunni, og ég vil ekki fullyrða neitt um það, en það stendur, að í lok mánaðarins hefðu verið 4 millj. kr., og ætti þá að vera sæmlega séð fyrir þeim hluta varahlutanna á þessu ári, sem háður er leyfum, svo framarlega sem erlendur gjaldeyri er fyrir hendi til kaupanna.

Um afgreiðslu málsins í þessum stofnunum vil ég segja það, að ég geri ráð fyrir því, að hv. alþm. geti fengið upplýsingar um atkvgr. um það bæði í innflutningsskrifstofunni og í báðum þöngvunum, því að ég hygg, að menn, sem hann á góðan aðgang að, hafi fjallað um málin þar ekki síður en þeir menn, sem ég á aðgang að, flokksbræður mínir. Ég vil ekki á þessu stigi a. m. k. fara að gefa neina skýrslu um það, hvernig atkvgr. í þöngvunum og innflutningsskrifstofunni hefur verið háttað um þessi mál, en ég veit, að fulltrúar Sjálfstfl. hafa tekið þátt í atkvgr. þar ekki síður en hinir.

Þjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir þau svör, sem hann gaf, sem þó ætti ef til vill öllu frekar að kalla tilraun til svara, vegna þess að menn eru nokkurn veginn jafnnær eftir sem áður. Þó er svo að skilja sem hann telji, að þeir hafi allir verið jafnsammála um að hafa orð sín að engu, innflutningsstofnunin og allir bankarnir. Þar vildi hann engan greinarmun gera á.

En auðvitað hefur hann ekki, — það verður að segjast eins og er, — hæstv. forsrh. hefur ekki fylgt málinu eftir af mjög miklum áhuga, ef hann hefur ekki kannað það, hvort innflutningurinn hafi strandað á því, að neit að hafi verið um gjaldeyri fyrir þeim leyfum, sem voru fyrir hendi, eða innflutningurinn hafi tafizt af öðrum ástæðum. Hæstv. forsrh. segir, að þetta standi ekki í þeirri skýrslu, sem hann las hér upp. Hann hefur sjálfsagt

haft skýrsluna til meðferðar langan tíma. Þingmenn spyrja um þetta strax og þeir heyra skýrsluna lesna í fyrsta skipti, en spurningin virðist ekki hafa vaknað í huga hæstv. forsrh. fyrr en henni er beint til hans. Efast ég þó ekki um hans góða vilja í málinu til þess að sjá þessari þörf borgið.

Ég beindi nú ekki beint spurningu til hans út af skrifti stuðningsblaðs hans í morgun um, að einn af ráðherrum hans hafi gert sig sekan um misnotkun sinnar stöðu og — eins og í blaðinu segir — að hegðun ráðherrans sé að sjálfsögðu reginhneyksli í embætti af hendi manns, sem fer með eitt af æðstu embættum þjóðarinnar.

Ég vildi nú spyrja hæstv. ráðh., hvort hann hafi kynnt sér þær ásakanir, sem hér liggja fyrir, og hvað hann hyggist að gera út af þeim eða hvort hér sé um svo daglegan atburð að ræða, að hæstv. forsrh. þyki ekki einu sinni ástæða til þess að hneigja orð þar að.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Það er um þetta atriði að segja, að eins og þingheimi er kunnugt, er hlutaðeigandi ráðh. ekki hér viðstaddur og ekki í bænum. Þess vegna liggur það í augum uppi, að málið verður ekki rætt til þrautar hér að honum fjarverandi. Ég efast ekkert um það, að hann mun svara fyrir sig, þegar hann fær tækifæri til að gera það. Og þó að eitthvað standi í blöðum um einhvern mann eða einhvern ráðherra, er vitað, að það er svo margt skrifað í blöð og ekki alltaf af betra taginu, að það mætti æra óstöðugan, áður en mál eru athuguð, að hlaupa til út af því, að eitthvað er skrifað í blöð.

Viðkomandi hinu atriðinu, um svar mitt um það, hvort hefði verið til staðar gjaldeyris fyrir þessum 4.7 millj. eða ekki, þá situr við það. Ég hef ekki nákvæmar skýrslur um það, að hve miklu leyti stóð á gjaldeyri eða ekki, og hef ekki frekar að segja um það mál á þessu stigi. En nefndin, sem fer með þetta mál, getur að sjálfsögðu fengið þær tölur nákvæmlega, sem fyrir liggja í málinu.

ATKVGGR.

Till. vísað til allshn. með 33 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin framar, en brtt. við hana barst á þskj. 54.

2. Lífeyrissjóður fyrir bátasjómenn

o. fl.

Á deildafundum 21. okt. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um skipun nefndar til þess að gera athugun á stofnun lífeyrissjóðs fyrir bátasjómenn, verkamenn, bændur,

útvegsmenn og aðra þá, sem ekki njóta lífeyristrygginga hjá sérstökum lífeyrissjóðum [16. mál] (A. 29).

Á 4. fundi í Sp., 22. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Á þskj. 29 höfum við nokkrir þm. úr Framsfl. leyft okkur að bera fram till. til þál. um skipun nefndar til athugunar á möguleika á stofnun lífeyrissjóðs fyrir sjómenn, bændur, verkamenn, útvegsmenn og aðra þá, sem ekki njóta nú lífeyristrygginga hjá sérstökum lífeyrissjóðum.

Lífeyrissjóðir eru einkennandi um góð lífskjör og menningu. Þeim er fyrst og fremst ætlað það hlutverk að tryggja lífeyrissjóðsþega í ellinni með því að greiða þeim 60% af meðaltekjum þeirra síðustu starfsárin, auk þess sem eftirlifandi maka og börnum er tryggður lífeyrir, er sjóðfélagi fellur frá, hvort heldur er á starfsaldri eða síðar.

Annar tilgangur lífeyrissjóða er sá, að þar á sér stað fjármagnsmýndun. Fyrsti lífeyrissjóðurinn, lífeyrissjóður embættismanna og ekkna þeirra, tók til starfa hér á landi 1921, og á sama ári mun lífeyrissjóður barnakennara einnig hafa tekið til starfa. Með lögum fyrir lífeyrissjóð embættismanna var ákveðið, að embættismenn einir væru sjóðfélagar, og áttu þeir að greiða 7% af árslaunum sínum sem iðgjöld. Aðrar voru tekjur sjóðsins ekki nema vaxtatekjur. Þessi lög voru í gildi til 1943, en með breyt., sem þá voru gerðar á 1., ná þau til allra, sem laun taka samkvæmt almennum launalögum, og enn fremur til annarra starfsmanna ríkisins, sem ráðnir eru eigi skemur en eitt ár eða með þriggja mánaða uppsagnarfresti. En með lögum frá 1955 er stjórn lífeyrissjóðs enn fremur heimilt að taka sem sjóðfélagi starfsmenn þeirra ríkisstofnana, sem hafa sérstakan fjárhag, svo og starfsmenn bæjar-, sveitar- og sýslufélaga og stofnana þeirra. Þá hefur sú breyting á orðið, að samkvæmt núgildandi lögum um lífeyrissjóð starfsmanna ríkisins greiða sjóðfélagar 4% til hans, en ríkissjóður eða annar launagreiðandi 6% af launum starfsmanna.

Árið 1938 var stofnaður lífeyrissjóður ljós-mæðra og 1943 lífeyrissjóður hjúkrunarkvenna. Með alþýðutryggingalögnum frá 1936 var ákveðið, að stofnaður skyldi almenmur elli- og örorkulífeyrissjóður, er nefndur var Lífeyrissjóður Íslands. Þessi sjóður var á hreinum lífeyrisgrundvelli, þar sem gert var ráð fyrir, að um iðgjaldagreiðslu og sjóðmyndun væri að ræða. Frá þessari stofnun var horfið með lögnum um almannatryggingar frá 1946, en þar er horfið frá sjóðmynduninni og iðgjöldin miðuð við þær bótagreiðslur, er til falla á hverju ári.

Hins vegar hefur á síðari árum, eða allt frá því að rýmkað var um lögin um lífeyrissjóð embættismanna 1943 og með vaxandi velmegun og þekkingu þjóðarinnar, færzt í aukana áhugi fyrir stofnun sérstakra lífeyrissjóða.

Hafa ýmis viðskiptafyrirtæki komið upp hjá sér lífeyrissjóðum með samningum milli sín og starfsfólks síns. Má þar nefna íslensku bankana, verzlunarfélagin hér í Reykjavík og Samband ísl. samvinnufélaga. Starfsmenn kaupfélaganna hafa einnig rétt til þátttöku í lífeyrissjóði Sambandsins, ef kaupfélagin gerast þátttakendur. Nú munu 16 kaupfélög vera þátttakendur í lífeyrissjóði S.Í.S., og hefur áhugi fyrir því að vera þar félagsmenn farið mjög ört vaxandi. Með lögum frá síðasta Alp. var stofnaður lífeyrissjóður fyrir togarasjómenn. Þá hefur og á þessu ári verið með samningum stofnað til lífeyrissjóða hjá iðnverkafólki í Reykjavík, og lífeyrissjóður farmanna mun taka til starfa nú um áramótin.

Fyrir þessu Alp. liggur nú frv. til l. um lífeyrissjóð sjómanna. Eins og ég tók fram hér að framan, er það tvennt, sem er höfuðtilgangur lífeyrissjóða. Það er að vera trygging sjóðfélaga í ellinni og þeirra nánustu vandamanna, ef fyrirvinnan fellur frá. Á árinu 1957 var greiddur lífeyrir hjá lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins 22.6 millj. kr. Árið 1956 nutu um 137 ell- og örorkulífeyris, 94 ekkjur og 38 framfærendur 52 barna nutu lífeyris frá þessum sjóði.

Í árslok 1957 var höfuðstóll lífeyrissjóðs starfsmanna ríkisins orðinn 131 millj. og hafði aukizt um 21 millj. á því ári. Lífeyrissjóður barnakennara var þá orðinn 25 millj. og hafði aukizt um 4 millj. á ári. Lífeyrissjóður hjúkrunarkvenna var orðinn 4.7 millj. og hafði aukizt um 700 þús. og ljósmæðra 370 þús. Lífeyrissjóður S.Í.S. var orðinn 12.2 millj. í árslok 1957 og hafði aukizt um 4 millj. á árinu.

Eins og kunnugt er, hefur það verið mikill þáttur í starfi lífeyrissjóðanna að lána sjóðfélögum lán til þess að koma upp eigin íbúðum. Í árslok 1956 hafði lífeyrissjóður starfsmanna ríkisins lánað 79½ millj. í þessu skyni, og á árinu 1956 hafði hann lánað tæpar 13 millj. Árið 1955 höfðu 157 sjóðfélagar notið lána frá sjóðnum.

Þegar starfsemi lífeyrissjóðs embættismanna og annarra lífeyrissjóða er athuguð, er ekki að undra, þótt vaxandi áhugi sé fyrir stofnun slíkra sjóða, þar sem sjóðirnir auk þess höfuðtilgangs að vera trygging fyrir sjóðfélaga í ellinni aðstoða sjóðfélaga verulega við að koma þaki yfir höfuð sér, sem þeim hefði að öðrum kosti orðið lítt eða með öllu ómögulegt.

En í sambandi við þessa sjóði vil ég taka undir það, sem fram kom í fjárlagaræðu hæstv. fjmrh. í fyrradag, að nauðsyn ber til að verðtryggja fé lífeyrissjóðanna. Ef verðbólgan heldur áfram að þróaast, svo sem orðið hefur nú hér á landi í nærri tvo áratugi, þá verða þessir sjóðir ekki sú trygging, sem þeim er ætlað að vera í ellinni, og þess vegna ber nauðsyn til, að verðgildi þeirra haldist, en það verður að gerast með verðtryggingu.

Á Alþingi 1956—57 flutti Ólafur Jóhannesson prófessor, er þá átti sæti hér um stundarsakir sem varabm. Skagt., ásamt okkur flm. þessrarar till., þáttill. um stofnun lífeyrissjóðs fyrir þá, er ekki njóta lífeyrstryginga samkvæmt

sérstökum lífeyrissjóðum. Í grg. fyrir till. og framsögu, er l. flm. flutti, var bent á þau hlunnindi og það öryggi, er lífeyrissjóðsfélagar njóta. Jafnframt var bent á, að þær fjölmennu starfsstéttir, svo sem bændur, sjómenn og verkamenn, væru jafngóðra launa verðar og hinir og því beri að athuga möguleika á því að koma upp almennum lífeyrissjóði.

Það, sem gerzt hefur í málinu síðan, er það, að fleiri starfshópar hafa bætzt í hóp þeirra, sem njóta lífeyrissjóða, og bændur landsins hafa óskað eftir því, að athugaðir væru möguleikar á að stofna lífeyrissjóð fyrir þá.

Þáttill. okkar frá 1957 var send til umsagnar heildarsamtaka stéttarfélaganna og Tryggingastofnunar ríkisins. Einhver svör munu hafa borizt, en mér er ekki kunnugt um þau, og þó ekki frá öllum aðilum. Eins og fram kom í framsöguræðu Ólafs Jóhannessonar, gerðum við tillögumenn þá ráð fyrir því, að nefnd yrði skipuð til að athuga þetta mál. Þetta mál er svo umfangsmikið, að því verða ekki gerð skil, svo sem nauðsyn ber til, nema einhverjum verði sérstaklega falið að vinna það verk. Og það er þjóðarnauðsyn, að það verði unnið. Þar sem nefndarskipun hefur ekki orðið, er till. þessi fram komin til þess að ýta málinu áfram.

Herra forseti. Í grg. þeirri, er fylgdi till. okkar 1957 og er endurprentuð nú á þskj. 29, og ýtarlegri framsöguræðu fyrsta flm. þá, er mál þetta það vel skýrt, að ég sé ekki ástæðu til að hafa þessa ræðu öllu lengri.

Það kann vel að vera, að ýmsir vankantar finnist á þessu máli, svo að það tefjist um stund. En það mun þó síðar ná fram að ganga vegna þess réttlætis, sem það felur í sér.

Eftir að þessi till. var fullgerð, en hafði ekki verið lögð hér fram á Alp., var lagt fram frv. um lífeyrissjóð sjómanna. Í sambandi við frásögn eins dagblaðsins í Reykjavík af því máli er mynd af tveimur gömlum sjómönnum og einni stúlku. Blaðið telur ástæðu til að birta myndina af sjómönnum í tilefni af fréttinni um frv. En það spyr: Hvað er með stúlkuna? Og það kemst að þeirri niðurstöðu, að stúlkan úr flökunarsalnum fái að vera með á myndinni af því, að hún er myndarleg og ekki ástæða til að þurrka hana út af fréttamynd.

En ég vil endurtaka þessa spurningu: Hvað er með stúlkuna? Er nokkur ástæða til, að stúlkan á myndinni, stúlkan, sem vinnur á flökunarstaðnum, eigi að búa við minni rétt og minna öryggi í ellinni heldur en sjómennirnir? Ég er ekki að gera lítið úr þeirra starfi. Það er hins vegar skoðun okkar flm., — og þess vegna hefur þessu máli verið hreyft hér á Alp., var því hreyft árið 1957 og ýtt á það nú, — að stúlkan í flökunarsalnum, verkamaðurinn á eyrinni og bóndinn við framleiðslustörf in í sveitinni, allt þetta fólk vinnur þau þjóðþrífastörf og þau nytjastörf, að þjóðfélaginu ber að skapa því sama öryggi og sama rétt til þess að búa að sér í ellinni eins og þeim þegnum þjóðfélagsins, sem nú njóta lífeyrissjóða. Þess vegna vonast ég til, að þetta fólk

geti átt samleið með þeim, sem nú njóta lífeyrissjóðanna, og lítið rólegum augum til öryggis í ellinni, þegar það hefur lagt niður störf eftir langan starfsdag.

Svo legg ég til, herra forseti, að að þessari umr. lokinni verði till. vísað til síðari umr. og fjvn.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Það er vissulega rétt, sem hv. frsm. þessarar till. sagði í ræðu sinni hér áðan, að það væri mikil nauðsyn, að þjóðfélagið reyndi eftir föngum að stuðla að því, að fólk gæti búið við öryggi í ellinni eftir langan starfsdag. Um það verður vafalaust enginn ágreiningur, og einmitt hin æ meiri eftirsókn í það af ýmsum starfsstéttum þjóðfélagsins að koma upp svokölluðum lífeyrissjóðum byggist á þessu sjónarmiði, að menn vilja reyna að tryggja sig, eftir að starfsorku þeirra þrýtur, að þeir þurfi þá ekki að búa við naumt.

Og það má í rauninni segja, að það séu nokkrir gallar á okkar tryggingakerfi, að ekki skuli þar gert ráð fyrir hærri eftirlaunum en nú er gert, og teldi ég, að ef ekki er fé fyrir hendi til þess að sjá þar fyrir öllum þörfum, sem talið er í tryggingalöggjöfinni að þurfi að sinna, þá beri að láta þessar þarfir sitja fyrir öllum öðrum og fremur að draga þá úr ýmsum hlunnindum til þess fólks, sem yngri er að árum og á að hafa betri skilyrði til þess að bjarga sér heldur en þeir, sem starfsorkuna hafa misst.

Um efni málsins getur þess vegna ekki verið neinn ágreiningur. Þetta mál hefur verið smásótt, og sífellt fleiri stéttir bætast í hópinn, og það er auðvitað alveg rétt, að það er engin ástæða til þess, að þær stéttir, sem nefndar eru í þessari þátttölu, séu þar settar hjá frekar en aðrir. En á stofnun lífeyrissjóðs fyrir sumar þessar stéttir munu vera allveruleg vandkvæði, ef þá sjóði á að byggja upp á svipaðan hátt og lífeyrissjóðir yfirleitt eru upp byggðir. Það breytir auðvitað ekki því, að á þessu verður að finna eitthvert form.

Það liggur svo auðvitað í augum uppi, að ef það er ætlunin að taka upp almennt lífeyrissjóðskerfi, þá hlýtur það að leiða til endurskoðunar á tryggingakerfinu í heild og þeim ákvæðum, sem þar eru sett um ellilaun og ellilífeyri, og kemur það þá væntanlega til athugunar, þegar þessi rannsókn fer fram.

Það var því ekki vegna þess, að um neinn ágreining væri að ræða um efni þessa máls, nema síður sé, sem ég kvaddi mér hér hljóðs, heldur þótti mér þessa till. í rauninni bera nokkuð einkennilega að. Eins og hv. frsm. gat um, var flutt hér og samþ. á Alþingi 1956 till., sem ekki er svipuð að efni og þessi till., eins og segir í grg. þessarar till., heldur efnislega nákvæmlega eins frá orði til orðs að öðru leyti en því, að hér er talað um, að nefnd skuli vinna verkið, en þar er ríkisstj. falið að vinna verkið. Mér skilst því, að þessi till. bendi ótvírátt í þá átt, að ríkisstj. hafi ekki unnið þetta verk og að flm. málsins telji nauðsyn bera til þess að taka það úr höndum stjórnarinnar,

því að þar sé því ekki alls kostur vel borgið, og Alþingi taki málið í sínar eigin hendur.

Hv. frsm. sagði hér áðan, að það hefði alltaf verið ætlun þeirra, þegar þeir fluttu till., að það yrði skipuð nefnd í málið, en engin nefnd hefði verið skipuð. Og mér skilst, að það eina, sem hefur verið gert, sé það, að þátttölu hafi verið send ýmsum aðilum og svo ekki söguna meir.

Ég skal fyrir mitt leyti, og ég veit, að það stendur ekki á Sjálfstfl. að styðja að því, að þessu máli verði komið í betra horf og það tekið úr höndum ríkisstj., sem sýnilega hefur ekki haft neinn áhuga á að vinna að málinu, og Alþingi sjálft reyni þá að finna á því viðunandi lausn.

Ég tel þó, að úr því að stjórnin hefur ekki staðið betur í sínu starfi en gera má ráð fyrir eftir þessum röksemdum, þá sé gersamlega ástæðulaust að láta hana skipa einn mann í nefndina, heldur sé betra, að Alþingi kjósi hana alla sjálft, og skil eiginlega ekki þá hugsun, sem í því felst að ætlast til þess, að ríkisstj. skipi einn nefndarmanninn, nema það sé ef til vill það sama sjónarmið, sem þarna er á bak við, eins og hefur dálitið gætt að undanfögnu í stjórnarliðinu, að í fimm manna nefndum séu fjórir kjörnir af Alþingi og einn skipaður af ríkisstj., vegna þess að þá er hægt að tryggja, að stjórnarandstaðan fái ekki nema einn mann í nefndina, en mundi annars fá tvo.

Ég vil nú ekki ætla það samt, að þetta liggi á bak við hjá þessum ágætu mönnum, sem flytja þessa till., heldur muni þeim hafa þótt, að það væri kannske viðkunnað, að stjórnin fengi þó einhverja aðild að eiga að þessu, þó að frammistaða hennar hefði ekki verið sérlega góð.

Ég vildi nú aðeins koma að þessum athugasemdum hér og lýsa því jafnframt yfir, að efnislega séð, eins og kom fram líka, þegar þessi till. var samþ. 1956, var víst enginn ágreiningur hér á Alþingi um, að sjálfstj. sé að reyna að vinna að framgangi þessa máls. Og ég hygg einnig, að óhætt sé að segja, að það muni enginn ágreiningur verða um það, eftir að ríkisstj. hefur brugðist sinni skyldu í málinu, að Alþingi taki það þá í sínar hendur.

Eggert Þorsteinsson: Herra forseti. Frsm. þessarar þátttölu, sem hér er til umræðu, vék nokkrum orðum að frv. sem áður hafði verið hér lagt fram af mér í hv. Ed. um breytingar á hinum nýsettu lögum um lífeyrissjóð togara-sjómannanna, og varpaði fram þeirri spurningu sérstaklega, hvað ætti að verða um alla hina, sem í dag nyta ekki þeirra hlunninda, sem lífeyrissjóðir væru taldir gefa þeim, sem þar ættu hlut að máli.

Ég lýsti því yfir við umr. í Ed. um það frv., sem hann minntist réttilega á að ég hefði þar flutt, að ég væri síður en svo eða minn flokkur andvígur því, að allsherjarathugun færi fram á því að gera lífeyrissjóðina almennari og þá helzt fyrir alla þá, sem ekki njóta þeirra þegar, en lýsti því þar, sem ég skal endurtaka hér, að ástæðan til flutnings þessa frv. er

fyrst og fremst sú, að nú ríkir nokkurt misrétti meðal sjómannastéttarinnar einnar, þar sem sérstök lög hafa verið samþ. varðandi togarasjómennina og flestar deildir farskipaflotans hafa þegar samið um sína lífeyrissjóði frá og með næstu áramótum, og þá er aðeins einn hópur sjómannastéttarinnar eftir, bátasjómennirnir, og það hefði verið lítið svo á af færustu mönnum, sem um þessi mál hafa fjallað í sambandi við útfærslu fiskveiðilögsögu okkar, að nú yrðu gerðar enn þá meiri kröfur til bátasjómanna um aflamagn heldur en verið hefur, svo að nauðsyn bæri til að örva menn til þátttöku í sjómennsku á vélbátasjómönnum.

Þetta voru þær meginstöðir, sem undir flutning þessa frv. renna.

Ég sé ekki heldur, að þrátt fyrir það að fyrirsögn þessara þáttl. hefur verið breytt nokkuð frá því, sem hún var samþ. á s. l. Alþingi, að visu í dálitið öðrum bünungi, og nú hefur verið bætt inn í upptalninguna í henni bátasjómönnum, að það eigi að geta á nokkurn hátt dregið úr framgangi þessa frv. né að frv. geti á nokkurn hátt dregið úr framgangi þessara tillögu.

Ég verð hins vegar að láta í ljós undrun mína yfir því, eins og síðasti ræðumaður hér áðan, að þessi till. skyldi nú endilega vera flutt rétt í kjölfarið á þessu frv. í Ed., þegar örskammt er síðan till. var samþ. hér sama efnis, þó að sá munur væri þar á, að nú væri nefnd falin framkvæmd málsins, en ríkisstj. áður.

Ég skal endurtaka það, sem ég gerði í upphafi þessara orða minna og reyndar einnig í hv. Ed., að ég er samþykktur þeim rökum, sem að þessari þáttl. liggja, en tel, að það sé framtíðarverkefni að leysa það mál, en megin-efnið, sem margnefnt frv. mitt fjallar um, þoli ekki bið. Um það vitna hinar sífellt auknu auglýsingar eftir mannafla til þessara mjög mikilvægu starfa fyrir íslenzka þjóðarþúfið.

Sjútmrhl. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Það er í sambandi við nokkur ummæli, sem hér hafa fallið varðandi þessi lífeyrissjóðsmál, sem mér þykir rétt að koma hér að nokkrum athugasemdum.

Mér sýnist, að hér sé skýrt frá þessu máli á þann hátt, að ekki segi allan sannleika um það, sem gerzt hefur í því að undanförunu. Það eru aðalatriði málsins, að ég hygg, að fyrir nokkrum árum voru uppi raddir manna um það, að eitt ráðið til þess að reyna að tryggja okkur sjómenn á togaraflota okkar væri að veita togarasjómönnum nokkur sérstök friðindi fram yfir það, sem ýmsar aðrar starfsstéttir hefðu, og var þar m. a. bent á lífeyrissjóð handa togarasjómönnum, af því að það mundi einnig vera tiltölulega einfalt að koma slíku á.

Hér á Alþingi var síðan flutt frv. um málið af einum þm. Reykjavíkur, Einari Olgeirssyni, og landsk. þm., Gunnari Jóhannssyni, að ég hygg.

Framhald málsins var svo það, því að þetta frv. náði ekki fram að ganga, að í samningum

á milli samtaka sjómanna og ríkisstj., þegar samið var um kjör sjómanna og rekstrargrundvöll útgerðarinnar um ein áramótin, var gert samkomulag varðandi þetta atriði, en þá höfðu fulltrúar sjómanna lagt á það nokkra áherzlu, að sett yrðu lög um lífeyrissjóð togarasjómanna. Og það var það, sem þeirra kröfur og óskir miðuðust þá við, og var fyllilega tekið tillit til þess í þeim samningum, sem þá fóru fram, að togarasjómenn fengju nú fyrirheit um að fá lífeyrissjóð sér til handa og fengju að sínu leyti minni hækkunir á sínu almenna kaupum en bátasjómenn fengu þá um það sama leyti.

Í krafti þessa samkomulags var það svo, að skipað var sérstök nefnd með fulltrúum frá sjómönnum, sem höfðu staðið að þessu samkomulagi, og fulltrúum frá ríkisstj. til þess að undirbúa löggjöf um lífeyrissjóð togarasjómanna. En meðan á þessu gekk, fóru að koma fram hér á Alþingi raddir frá sumum um það, að rétt væri að veita öllum sjómönnum þessi réttindi, sem fulltrúar sjómanna höfðu samið um aðeins fyrir togarasjómenn eina á þessu stigi málsins, og einnig fóru svo að koma hér fram till. um, að ekki aðeins ætti að veita öllum sjómönnum þessi friðindi, heldur væri rétt að stofna lífeyrissjóð fyrir nálega allar starfsstéttir í landinu, og till. var hér samþ. á Alþingi um það, að hafinn skyldi undirbúningur að stofnun slíks lífeyrissjóðs.

Til þess nú að haga framkvæmdinni í þessu máli á þá lund, sem mest var í samræmi við það, sem þegar hafði verið samið um við ákveðnar starfsstéttir, og einnig við þann vilja, sem fram hafði komið á Alþingi, þá var unnið þannig að málinu, að l. flm. þeirrar till., sem viðtækust var og fjallaði um stofnun lífeyrissjóðs fyrir allar starfsstéttir, var skipaður formaður í þeirri nefnd, sem átti að undirbúa fyrsta þátt þessara mála, lífeyrissjóð togarasjómanna, ásamt með fulltrúum frá samtökum þeirra sjómannasamtaka, sem höfðu knúið málið í gegn í sínum samningum.

Vitanlega var talsvert verk fyrir þessa nefnd að koma saman frv. til laga um þessi efni. Það tókst á sínum tíma, og var lagt hér fyrir Alþ. frv., sem þessi nefnd hafði samið, og gert hér að lögum, ég hygg á síðasta þingi.

Í framhaldi af þessu varð svo það, að sjómenn á farskipaflotanum tryggðu sér einnig í samningum við sína vinnuveitendur nákvæmlega hliðstæð lífeyrissjóðsréttindi eins og togarasjómenn höfðu fengið samkvæmt þessu.

Þessi mál flokkast ekki undir mitt ráðuneyti, og ég get því ekki sagt nákvæmlega um gang þeirra, hvernig þessu máli hefur að öðru leyti miðað áfram, og verður því að biða síðari umr. að gefa um það skýrslu. En ég hygg, að einmitt þessari nefnd, sem var falið það verk að semja frv. það um lífeyrissjóð togarasjómanna, sem nú hefur verið lögfest hér á Alþingi, hafi jafnframt verið falið undirbúningsverkið að löggjöf varðandi stofnun lífeyrissjóða, sem næðu til vinnustéttanna nokkuð almennt. Ég hygg því, að þetta sé allt á nokkuð eðlilegri leið og því beri miklu fremur að

skoða það svo, að till., sem hér koma fram nú eða frv. um sérstakan lífeyrissjóð fyrir alla sjómenn eða fyrir allar starfsstéttir, séu aðeins áhugamerki einstakra þm. um að hraða málinu heldur en að það liggi hér fyrir nokkur nauðsyn á því að taka nýjar ákvarðanir á Alþingi í þessum efnum, því að það sé í rauninni unnið að þessu á eðlilegan hátt.

Hitt vil ég svo aftur taka fram, að ég tel, að það hafi verið í fyllsta máta eðlilegt, að togarasjómenn hafi orðið hér fyrstir, enda var það svo, að einnig forustumenn sjómannasamtakanna kusu að hafa það svo í sínum samningum að ætla þeim nokkru meiri rétt en bátasjómönnunum í þessu tilfelli. Var þar aðeins um samningamál að ræða, eins og ég skýrði áður frá. Og ég tel einnig, að það hefði verið full ástæða til þess, að sjómenn almennt, einnig bátasjómenn, hefðu gjarnan mátt líka vera einu ári eða svo á undan ýmsum öðrum starfsstéttum í landinu, þegar lítið er á þá almennu aðstöðu, sem þessir aðilar hafa, að öllum öðrum starfsstéttum ólöstuðum, því að svo hefur nú hættað til, að beinn voði hefur verið á ferðum hjá okkur í sambandi við það, að okkur hefur sérstaklega skort togarasjómenn og okkur hefur skort sjómenn almennt. Einnmitt út frá því sjónarmiði var ekki óeðlilegt, að byrjað væri á þessu mikla verkefni einmitt þar, sem gert hefur verið. En því skulu menn gera sér fulla grein fyrir, að það kostar vitanlega mikið fé að koma upp þessum lífeyrissjóðum. Um það var getið á s. l. ári, eða kannske hefur það reyndar verið á þessu ári, en á síðasta þingi, að bein útgjöld við að afla tekna, m. a. með álögum á landsmenn, vegna laganna um lífeyrissjóð togarasjómannna mundu nema á milli 8 og 10 millj. kr. á ári, og var þar aðeins um togarasjómenn eina að ræða.

Það er því ekki óeðlilegt, að slík stórvirki sem þetta séu tekin hér í nokkrum áföngum, og verða menn þá vitanlega að gera það upp við sig, hvern þáttinn þeir vilja leysa fyrst og hver þátturinn það er, sem kallar mest að.

Ég held því, að það sé ekki réttmætt á þessu stigi málsins að saka ríkisstj. eða einstök ráðuneyti um neina vanrækslu í þessum efnum, því að haldið hafi verið á málinu á mjög eðlilegan hátt og þýðingarmiklir þættir þegar leystir og undirbúningur að málinu sem heild á eðlilegu stigi.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Í grg. fyrir þessari þáttill. er m. a. að því vikið, hversu miklu betri sé hagur þeirra, sem njóta lífeyrissjóðshlunninda, eins og t. d. opinberir starfsmenn, heldur en hinna, sem geri það ekki.

Ég dreg út af fyrir sig ekki í efa, að þetta muni rétt vera, en tel þó rétt að vekja athygli hv. þm. á því, af því að ég er ekki viss um, að það sé öllum kunnugt, að hvað snertir a. m. k. stærsta starfshópin, sem hér er um að ræða, opinbera starfsmenn, þá hefur verið tekið nokkurt tillit til þessara hlunninda við ákvörðun launa þeirra, þannig að með tilliti

til lífeyrissjóðshlunnindanna hafa opinberum starfsmönnum verið ákvæðin lægri laun miðað við aðrar samsvarandi starfsstéttir heldur en þeir ella hefðu fengið. Ég tel rétt, að á þetta sé bent og það komi fram, þótt ég búist nú við, að það haggi því samt ekki, að starfsmennirnir og aðrir, sem svipaðra hlunninda njóta, séu eftir sem áður þó betur settir en aðrir.

Að öðru leyti er ég sammála hv. flm. um það, að hlutur ellistyrkþega er ekki svo góður sem vera skyldi, þannig að þar er úrbóta þörf. Það eru sjálfsagt engir aðilar í þjóðfélaginu, sem hafa dregið svo aftur úr í því kapphlaupi, sem verið hefur um bætt kjör, sem gamla fólkið. Og meginorsök þess er auðvitað verðbólgan. Það má nefna það í þessu sambandi, að samkv. lífeyrissjóðslögunum frá 1936, — það var fyrir stríð og miðað við þá fátækt, sem þjóðin átti þá við að búa, — þá var gert ráð fyrir því, að fullur lífeyrir yrði 100 kr. á mánuði fyrir einstakling. Nú mun þessi lífeyrir nema eitthvað kringum 800 kr., og það er öllum kunnugt, að 800 kr. nú munu ekki meira verðgildi en 100 kr. voru fyrir stríð, eða m. ö. o. þýðir þetta, að jafnvel þótt maður legði 800 kr. nú að jöfnu við 100 kr. fyrir stríð, sem ég efast þó um að sé rétt, þá hafa styrkþegarnir ekki fengið neina hluteild í þeirri aukningu þjóðarteknanna, sem átt hefur sér stað á þessum tíma. En ætla má, að raunverulegar þjóðartekjur hafi a. m. k. tvöfaldast, og vissulega er það ranglæti, að þeir, sem að öðru leyti búa við skarðastan hlut, skuli þannig enga hluteild hafa fengið í raunverulegri aukningu þjóðarteknanna. Hér er því vissulega hreyft góðu máli að mínu áliti. Um það er ég hv. flm. fyllilega sammála. Á hitt vil ég þó leyfa mér að benda, að hér er gert ráð fyrir því, að þessi lífeyrissjóðsstofnun geti orðið mjög viðtæk. Bæði í sjálfri till. og eins í grg. er jafnvel gert ráð fyrir því, að hún komi til að ná til allra þeirra, sem ekki njóta nú sérstakra lífeyrissjóðshlunninda.

Ef niðurstaðan yrði sú, þá væri í rauninni óeðlilegt, að hinum almenna lífeyrissjóði yrði haldið uppi sem sérstakri stofnun. Þetta finnst mér bera að þeim brunni, að eðlilegt sé þá að endurskoða ákvæði almannatryggingalaganna um ellilífeyri almennt. En ef endurskoða á ákvæðin um ellilífeyri almennt, þá vaknar sú spurning, hvort það sama á ekki við um aðra tryggingastarfsemi. Nú hefur það að jafnaði verið þannig, að t. d. elli- og örorkulífeyrir hefur verið látinn fylgjast að, þannig að ef hlutur ellilífeyrisþega yrði verulega bættur, þá verður varla annað séð en gera yrði tilsvarendi ráðstafanir varðandi alla styrkþega, eins og t. d. örorkustyrkþega. Mér virðist það því eðlilegast, eða ég varpa a. m. k. fram þeirri spurningu, hvort ekki væri þá eðlilegast að láta fara fram endurskoðun á almannatryggingalögunum almennt. Þetta verður sjálfsagt tekið til athugunar í þeirri hv. n., sem málið fær til meðferðar.

Að öðru leyti vil ég taka undir það, sem hv.

2. þm. Eyf. sagði hér, að ef n. verður kosin af Alp. með þeim hætti, sem hér er gert ráð fyrir, þá tel ég eðlilegt og sjálfsagt, að Alp. kjósi alla mennina. Mér finnst sá háttur, sem hæstv. ríkisstj. og stuðningsfl. hennar hafa að jafnaði haft á við tilsvandandi nefndarskipanir, að láta hæstv. ríkisstj. tilnefna einn nm., vera óviðunandi, því að þetta þýðir, að hv. stjórnarfl. fá þá einum manni meira í þessar n. en þeim ber samkv. þeirra þingfylgi, og það tel ég ranglátt.

Ég vil svo að lokum vekja athygli á því, sem raunar kom fram í framsöguræðu hv. frsm. og honum var fyllilega ljóst, en það er vöxtur verðbólgunnar. En ég held, að það geri ekkert til, þó að þetta sé undirstrikað enn þá meir en hann gerði. Við verðum að gera okkur það fyllilega ljóst, að grundvöllur allrar heilbrigðrar tryggingastarfsemi í landinu hlýtur ávallt að vera stöðugt verðgildi peninganna. Ef svo er, þá er tryggingastarfsemi vissulega heilbrigð, bæði fyrir þá einstaklinga, sem aðilar eru að henni, og þjóðfélagið í heild. Allt öðru máli gegnir, ef svo gengur sem undanfarirð hefur verið, að verðgildi peninganna fer stöðugt rýrnandi. Þá verður það beinlínis óskynsamleg fjárráðstöfun fyrir einstaklingana að leggja fé sitt í tryggingastarfsemi. Hugsum okkur t. d. mann, sem keypt hefur sér lífeyrissjóðstryggingu fyrir stríð, og upp í þá lífeyrissjóðstryggingu hefur hann borgað með þeim tiltölulega verðmætu krónum, sem þá voru. En það, sem hann fær svo til baka á sínum tíma, verður ekki að verðgildi nema lítið brot af því, sem hann hefur lagt fram.

Það var um daginn, að ég hlustaði á erindi í útvarpinu, þar sem einhver hafði gert það að gamni sínu að reikna út, hvað maður, sem fyrir 30 eða 40 árum hefði safnað eldspýtustokkum í stað þess að leggja peninga sína í sparissjóð, væri miklu betur settur heldur en sá, sem hefði lagt peningana í sparissjóðinn. Þó að þetta væri gert til gamans, þá er það þó ekki annað en bláköld staðreynd, sem fram í þessu kemur, þannig að þótt ekki sé nema gott eitt um það að segja, að skipaðar séu nefndir til þess að undirbúa endurbætur á tryggingalögum, og til þess sé kannske einmitt sérstök ástæða nú með tilliti til þeirrar miklu hættu, sem steðjar að allri tryggingastarfsemi vegna þeirra verðhækkana, sem nú eiga sér stað og yfirvofandi virðast, þá verður þó að hafa í huga, að til þess að skapa grundvöll fyrir heilbrigðri tryggingastarfsemi þarf að tryggja verðgildi peninganna.

Á síðustu mánuðum hefur vísitala framfærslukostnaðar hækkað hvorki um meira né minna en 25 stig, sem þýðir það, að 13% skattur hefur í rauninni með því verið lagður á alla starfandi sjóði. Við verðum því að gera okkur ljóst, að það mundi vera miklu stærra spor í þágu tryggingastarfseminnar í landinu að stöðva verðbólguna en skipa nefndir til undirbúnings nýrri tryggingastarfsemi. Er ég þó engan veginn — síður en svo — að andmæla þessari till. eða öðrum, sem í þá átt ganga.

Flm. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Ég ætla nú ekki að fara út í almennar umr. um fjárhagsmál, en það gleður mig stórum, að hv. 9. landsk. er undir það búinn að taka þátt í að tryggja, að verðbólguþróun haldi ekki áfram. Hefur stundum skort á, að félagar hans hafi a. m. k. verið til viðtals og þátttöku í þeim aðgerðum. En út í það ætla ég ekki að fara og efa ekki, að þessi hv. þm. væri persónulega reiðubúinn til þess.

Ég tók það fram hér áðan, að ég mundi ekki fara að ræða um einstök atriði í framkvæmd þessa máls og þá ekki heldur um það, hvort hér ætti að eiga sér stað endurskoðun á almennum tryggingalögum, því að það ætla ég nefndinni að gera, eins og greint er í grg. till. Það er mikill misskilningur hjá hv. 2. þm. Eyf., að hér sé um eitthvert vantraust á hæstv. ríkisstj. að ræða með flutningi þessarar till. Það, sem hér er um að ræða, er, að því er slegið föstu, að það skuli vera milliþn., sem leysi þetta verk af hendi, svo sem við reiknuðum að visu með og fram kom í ræðu frsm. hér á hv. Alþingi 1957.

Ég hef kynnt mér, hvort það sé nokkuð óeðlilegur háttur um aðferð að skipun nefndar, sem gert er ráð fyrir hér með þessari till. okkar. Ég hef fengið þær upplýsingar, að hér sé ekki um neitt óeðlilegt að ræða og tilhögunin um skipun nefndarinnar í alla staði eðlileg. Hinu leyni ég ekki, að ég ber auðvitað mikið og margfalt meira traust til hæstv. ríkisstj. heldur en stjórnarandstöðunnar, og er það ekki að ástæðulausu, því að núverandi stjórnarandstaða er ekki traustvekjandi.

Út af því, sem hæstv. sjútmrhr. sagði, að hann héldi, að ef til vill hefði nefnd þeirri, sem undirbjó lögin um lífeyrissjóð togarasjómannna, verið falið þetta verk líka, þá hef ég kynnt mér það hjá formanni n., hvort svo er, og er það ekki, enda held ég, að það sé ekki eðlilegt, að sú nefnd endilega ætti að leysa það verkefni, því að mál togarasjómannna er afgreitt, en það eru mál annarra stétta, sem þarf að leysa, og því eðlilegt, að þar komi aðrir menn til starfa.

Ástæðan til þess, að við flytjum þessa till., er, eins og ég tók fram í minni fyrri ræðu, sú, að við viljum leggja áherzlu á að hraða málinu og undirstrika það, að við teljum þetta eðlileg vinnubrögð í framhaldi af því, sem þegar er búið að gera.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjv. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

3. Skýrsla um Ungverjalandsmálið.

Á deildafundum 24. okt. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um birtingu skýrslna hinnar sérstöku nefndar Sameinuðu þjóðanna um Ungverjalandsmálið [19. mál] (A. 36).

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Um þessar mundir eru liðin tvö ár, frá því að ungverska þjóðin gerði byltingu gegn erlendum einræðismönnum, sem höfðu hrifsað völdin í landi hennar, og þeirri leppstjórn, sem þessir einræðisseggir héldu þar uppi. Óhætt er að segja, að með þeim atburðum, sem þá gerðust, hafa orðið þau tíðindi, sem ef til vill hafa komið nær hjarta þeirrar kynslóðar, sem nú lifir, heldur en nokkur önnur, sem gerzt hafa um okkar daga, og væri þó synd að segja, að atburðalaust hafi verið á síðustu áratugum. Ekki er um það að villast, að ungverska þjóðin var í senn beitt miklu ofbeldi og miklu ranglæti. Enginn efi er á því, að ef lög og réttur hefði gilt þar á slóðum, sem Ungverjaland er, þá mundi saga þessarar byltingar og víðurneignar hafa orðið með allt öðrum hætti en raun ber vitni.

Einnitt um svipað leyti gerðust tvö stórveldi meðal vesturveldanna sek um mikla tilraun til ofbeldisbeitingar og frumhlaups gagnvart Egyptalandi. Það athæfi var allt óafsakanlegt, en var þó í eðli sínu miklu síður skaðsamlegt og frelsi Egypta ekki líkt því eins hættulegt og árás Rússa og kúgun var gegn Ungverjum.

Vegna þess, hvar Egyptaland er staðsett, guggnuðu Bretar og Frakkar í tilraun sinni til ofbeldis gegn Egyptalandi og hurfu frá Súez án þess að ná þar þeirri fótfestu, sem þeir upphaflega höfðu ætlað sér. Þetta kom af því, að hér í vestanverðum hluta heimsins gilda þær reglur, sem Sameinuðu þjóðirnar eru sagðar byggðar á og myndaðar til þess að framfylgja. Hér fer að visu margt öðruvísi og verr en skyldi, og er þess nú skemmst að minnst, hvernig Brétar hafa komið fram gegn Íslendingum í landhelgisdeilunni. Þar er komin upp réttardeila, sem aðilar hefðu átt að geta komið sér saman um að leidd yrði til lykta eins og sæmir með siðuðum mönnum, án þess að til valdbeitingar kæmi.

Bretar hafa beitt okkur valdi og bannig orðið sjálfum sér til lítillar sæmdar og Íslendingum til tjóns. Íslendingar eru áreiðanlega allir sammála um að fordæma þetta athæfi Breta mjög harðlega. En þó verðum við að játa, að einmitt vegna þess, hvar okkar land liggur, verður dæla eins og sú, sem við eigum nú í við Breta, okkur mjög til áminningar um, að hlutur okkar gæti verið miklu lakari en hann þó er.

Ég hygg, að það séu fáir, ef nokkrir Íslendingar, sem efist um það, að fyrr eða síðar og öllu heldur fyrr en síðar munu Íslendingar

sígra í þessari deilu við Breta. Við höfum þessa bjartsýni, þó að við vitum allir, að ef valdið, aflsmunurinn ætti að skera úr, þá væri barátta okkar vonlaus. Þá þyrfti ekki að leikslokum að spyrja, þá væri alveg öruggt, að Bretar hlytu að verða ofan á. En það er einmitt vegna þess, að við þrátt fyrir valdbeitingu Breta vitum, að við búum þar, sem slíkar aðferðir eru orðnar úreltar. Við trúum því og treystum, að Bretar muni með einum eða öðrum hætti, áður en yfir lýkur, guggna í því framferði, sem þeir hafa nú upp tekið. Okkar bjartsýni byggist á vitundinni um það, eins og ég sagði, að þótt hér misfari margt í þessum hluta heimsins, þá gilda lög og réttur hér, ekki aðeins að nafni, heldur að verulegu leyti í verki. Á þeim slóðum, sem Ungverjaland er, þá er aftur á móti lög og réttur í raun og veru ekki til, þá er það einungis hjúpur fyrir ofbeldið, það, sem öllu ræður, er valdbeitingin. Á þeim slóðum væri óhugsandi slík viðurneign sem við eigum nú við Breta, bæði væri vonlaust fyrir litla þjóð að ætla að etja slíku kappi við Breta, eins og við gerum, vegna þess að menn vissu af biturri reynslu, að valdið væri látið skera úr, en ekki rétturinn. En eins má telja það öruggt, að þar hefði stórveldið ekki látið sitja við það eitt að taka sér valdið til úrskurðar í deilunni, heldur hefði það notað tækifærið, þegar smælinginn sýndi þá frekju að ætla sjálfum sér nokkurn rétt á móti stórveldinu, til þess að ljúka ævidögum smælingjans sem sjálfstæðrar þjóðar í eitt skipti fyrir öll.

Það er mjög hollt, að við Íslendingar gerum okkur einmitt nú þegar, — samtímis sem menn hafa það tvennt í huga, byltinguna í Ungverjalandi fyrir tveimur árum og þá viðurneign, sem við eigum þessa dagana og þessa mánuði við ofbeldið, — að við gerum okkur ljósan þann reginmun, sem hér á sér þó stað, um leið og ég ítreka, að við getum ekki nógu harðlega vítt og ásakað brezka stórveldið fyrir að koma fram eins og það hefur gert.

En Ungverjar þurftu ekki að spyrja að leikslokum. Að visu var hampað framan í þá nokkra daga voninni um frelsi og látið svo sem þeir ættu að fá að ráða sínum málum sjálfir. En þegar þeir sýndu, að þeir tóku þau loforð alvarlega, og ekki sízt þegar þeir gerðust svo djarfir að fylgja því boðorði, sem flokksbræður valdhafanna austan járnþjalds gera að sinni höfuðkenningu hér vestan járnþjalds, að smárikinn eigi að vera hlutlaus og halda sér utan við deilur stórvelda, — þegar Ungverjar tóku þessi orð bókstaflega og boðuðu hlutleysi síns ríkis og óskuðu eftir að verða lausir við hersetu Rússa, sem mjög freklega höfðu blandað sér í þeirra innanríkismál, þá beittu Rússar, eins og nóg samlega er kunnugt, sínu herveldi gegn hinum frjálshuga mönnum og brutu þá á bak aftur á tiltölulega skömmum tíma. Eitt hið síðasta, sem menn heyrðu frá stjórn hinna frjálsu Ungverja, hinni síðustu réttu ríkisstjórn Ungverja, var neyðarkall hennar um hjálp til vesturveldanna, til Sameinuðu þjóðanna, sem þær þorðu ekki að verða við þrátt fyrir samningsskyldur

sínar í þeim efnum, vegna þess að allir töldu víst, að ef reynt væri að láta lög og rétt gilda fyrir austan jarntjaldið, þá mundi þar af óhjákvæmilega leiða heimsstyrjöld.

Þessir atburðir eru allir með þeim hætti, að þeir mega ekki á nokkurn hátt úr minni manna falla. Þarna fékkst sá lærdómur, sem þjóðirnar verða að festa sér í huga, bæði ungir gamlir, og reyna að miða sína hegðun við.

Það má segja, að það sé að vísu svo margt, sem við beri í þessum efnum, sumt tiltölulega lítið, sem þó sé fullhugunarvert, eins og nú síðustu dagana viðbrögð rússneskra yfirvalda og rússneskra rithöfunda við því, þegar rússneskt skáld fær Nóbelsverðlaun, að vegna þess að skáldið hefur sagt orð, sem — eins og Halldór Kiljan Laxness segir í viðtali við Morgunblaðið í dag — eru sögð hundrað sinnum á dag fyrir vestan jarntjald með hinum frjálsu þjóðum og enginn lætur á sig fá, ekki heldur þeir, sem verða fyrir gagnrýninni, þó að þeim verði það sjálfsgætt að einhverju leyti til hugleiðingar, — en af því að hið rússneska skáld hefur orðið svo djarft að segja slíkan hlut í einni bók, sem Halldór Kiljan segir að sé sagt hundrað sinnum á dag í okkar hluta heimsins, þá er því tekið sem fjandskap, að þessi maður skuli fá Nóbelsverðlaun. Hann er rekinn úr rithöfundafélaginu, hann er sviptur þeim hlunnindum, sem rithöfundar hafa þar í landi, og guð má vita, hvað um hann verður sjálfan, áður en langt um líður, ef ekki kemur nógu sterkt aðhald frá almenningssáliti á Vesturlöndum. Það er rétt, að vopnvaldi er ekki hægt að beita og verður vonandi aldrei beitt, og enginn á frekar að óska þess heldur en við Íslendingar. En baráttuna verður að heyja áfram, meðan slíkir atburðir geta gerzt eins og þessi síðasti nú, sem lýsir betur en flest annað og margt hið stærra því hyldýpi kúgunar og ofstækis, sem ríkir hjá þessu völduga ríki, sem ein bezt og mesta menningarþjóð hefur orðið að bráð fyrir.

Þó að atburðirnir gerist þannig stöðugt, sem geti orðið mönnum til lærdóms, þá eru, eins og ég segi, fáir átakanlegri né svo stórfenglegir, að þeir séu líklegir til að grípa jafnt hugi manna eins og atburðirnir í Ungverjalandi, ef menn kynna sér þá, utan við allan áróður og utan við fullyrðingar, bæði með og á móti. En það var einmitt það, sem Sameinuðu þjóðirnar lögðu sig eftir, að láta semja örugga, hlutlausu skýrslu um atburðina. Þær skildu sjálfar eða forustumenn þeirra máttleysi sitt til þess að koma ungversku þjóðinni til hjálpar, en þær áttuðu sig á, að eitthvað urðu þær að gera til þess að halda uppi sinni eigin sæmd og reyna að koma í veg fyrir, að þvílíkur ófagnaður henti aðrar þjóðir. Þess vegna var skipuð sérstök rannsóknarnefnd sérfræðinga til að kanna það, sem í raun og veru hefði gerzt í Ungverjalandi. Fyrir rúmu ári lauk þessi nefnd sínu starfi, lagði fyrir Sameinuðu þjóðirnar mikla skýrslu, sem ekki hefur verið hnekkst með rökum og má segja að sé eitt áhrifaríkasta mannlegt skjal, sem lagt hefur verið fram á okkar dögum. Það er að sumu

leyti þungt til aflestrar, ýmislegt er þar, sem má segja að okkur hér norður á Íslandi varði ekki svo mikið um. Þess vegna má spyrja: Væri ekki nóg, að tekinn væri útdráttur úr þessari skýrslu, svipað og brezka stjórnin lét gera, skömmu eftir að hún kom út, og lét selja við vægu verði. Þar er að vísu hægt að fá hinn þurra fróðleik, hinar óbyggjandi niðurstöður, en þar næst ekki hinn mannlegi blær, skilningur á þeim hryllilegu örlögum, sem heil þjóð og allir hennar einstaklingar þar með voru ofurseld þessa daga fyrir réttum tveimur árum austur á Ungverjalandssléttum.

Íslendingar geta ekki mikið gert til þess að sýna Ungverjum samúð umfram það, sem við höfum gert. Við höfum boðið nokkrum Ungverjum að dveljast með okkur, sjálfsgætt hlutfallslega eins mörgum eða hlutfallslega fleiri en boðið hefur verið að dveljast með öðrum þjóðum. Þó að menn vildu senda þeim gjafir, þá fá þær ekki að komast austur yfir jarntjaldið. En það er eitt, sem Ungverjar segja, sem sloppið hafa undan kúguninni, sem lagðist yfir þeirra land. Þeir biðja þjóðirnar um að gera eitt fyrir sig, að sýna með sinni hegðun, að Ungverjar hafi ekki barizt að árangurslausu, að aðrar þjóðir hafi manndóm og dug til þess að hagnýta sér lærdóminn af baráttu ungversku þjóðarinnar. Þetta er hægt að gera með ýmsu móti, en undirstaða þar eins og alls staðar ella er sú, að menn viti í raun og veru, hvað hefur átt sér stað, hvaða atburðir það eru, sem voru að gerast í Ungverjalandi fyrir tveimur árum. Flestir okkar eða öll, sem hér erum nú, munum þetta í stórum dráttum. Hjá öllum fjöldanum hverfa þessir atburðir fyrir öðru, sem síðar kemur. Upp vex ný kynslóð, sem veit þetta einungis af afspurn eða man óljóst eftir því frá bernskudögum.

Það er enginn vafi á því, að það mundi verða íslenzku þjóðinni til mikils gagns sem merkt heimildarrit, sem fróðleiksfúsir menn mundu lesa um áratugi og jafnvel aldir, að fá skýrslu Ungverjalandsnefndarinnar þýdda á íslenzku. Það er ekki að búast við mikilli sölu á slíku verki. Hún er ekki svo aðgengileg, að það sé eðlilegt, að nokkrir einstaklingar ráðist í útgáfuna á skýrslunni, enda er þar um alveg sams konar plagg að ræða og þingtiðindi og aðrar opinberar skýrslur, sem talið er sjálfsgætt að ríkið eða almannavaldið sjái um að séu fyrir hendi fyrir allan almenning til þess að átta sig á. Þess vegna flutti ég í fyrri þá till., sem ég flyt nú aftur. Henni var þá vísað til hv. utanrnm. og fékk þar aldrei afgreiðslu. Eins og kunnugt er, var tregt um fundarhöld í utanrnm. á síðasta þingi, og kann það að vera einhver ástæða fyrir því, að þessi till. fékkst ekki tekin til meðferðar. Ég er sannfærður um það, að ef þm. almennt gerðu sér grein fyrir þýðingu þessarar skýrslu, bæði í sjálfa sér og hverja þýðingu hún getur haft fyrir pólitíska og siðferðilega menntun íslenzku þjóðarinnar, þá mundu þeir allir eða a. m. k. yfirgnæfandi meiri hluti greiða atkv. með því, að till. yrði samp. Þess vegna hef ég

tekið till. upp nú aftur. Ég þarf ekki að ræða frekar um hana en ég hef gert í þeim orðum, sem ég hef nú mælt.

Ég játa, að ég er í nokkrum vanda um það, til hvaða nefndar ég eigi að leggja til, að till. sé vísað. Ef hæstv. forseti hefur trú á því, að utanrnm. verði starfhæf á þessu þingi og afgreiði mál, eins og aðrar þingnefndir gera, þá mundi ég telja langsamlega eðlilegast, að till. yrði vísað til hennar. En ef hæstv. forseti telur, að nefndin muni starfa með sama hætti og hún hefur gert síðustu tvö ár, — sem sagt alls ekki starfa, — þá verður að taka afleiðingunum af því og leggja til, að till. sé vísað til annarrar nefndar, og þá mundi vera vænlegast að stinga upp á því, að fjv. fengi till. til meðferðar, vegna þess að ekki getur verið neitt á móti samþykkt till. annað en það, hvort menn hafa fé til þess að verja í þessu skyni eða ekki.

En aðaltill. mín er sem sagt sú að leggja til, að till. verði vísað til utanrnm., og held fast við það, nema hæstv. forseti telji, að nefndin muni ekki hafa breytt um starfshætti frá því, sem verið hefur.

Forseti (EmJ): Út af þeim orðum, sem hv. flm. till. beindi til mín um starfshætti utanrnm., þá get ég náttúrulega engar upplýsingar gefið honum um það.

Ég vil vænta þess, að hv. utanrnm. starfi eins og aðrar nefndir. Á síðasta þingi starfaði hún ekki, svo að ég þori engu að spá um það, hvernig hennar starf muni verða á næstunni, en fyrir fram vil ég alls ekki gera því skóna, að hv. nefnd starfi ekki. Meira get ég ekki sagt.

Það voru á síðasta þingi afgreidd frá nefndinni tvö mál, sem ekki höfðu verið tekin fyrir, ef ég man rétt, í nefndinni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shl. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

ja: Eggþ, Eirþ, EystJ, Fþ, GíslG, GÍG, HS, JK, JS, KGuðj, KK, KJJ, LJós, MJ, ÖTh, PZ, PO, PP, RH, SOÓ, SE, AG, AB, BSt, BBen, AS, EmJ.

GJóh, BjörnJ greiddu ekki atkv.

23 þm. (EOl, FRV, FS, GTh, GþG, HÁ, HV, HermJ, IngJ, JóhH, JJós, JPálm, ÖB, Pþ, SÁ, SB, SkG, StgrSt, SvBH, Áþ, ÁkJ, BG, BjörgJ) fjarstaddir.

Till. vísað til utanrnm. með 26 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

4. Almennatryggingar.

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var útbýtt:

Till. til þál. um endurskoðun ákvæða III. kafla almennatryggingalaga um upphæð slysabóta [30. mál] (A. 50).

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. og 11. fundi í Sp., 19. og 26. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. des., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér ásamt þeim 10. landsk. þm. og 5. landsk. þm. að bera fram á þskj. 50 till. til þál., sem felur það í sér, að ríkisstj. láti fara fram endurskoðun á þeim ákvæðum 3. kafla almennatryggingalaga, er fjalla um upphæð slysabóta, með það fyrir augum, að slíkar bætur verði hækkaðar.

Helzt hefðum við flm. þessarar þáltill. kos-ið að geta flutt frv. til l. um þetta efni, en þess var ekki kostur, þar sem við höfðum ekki yfir að ráða þeirri sérkunnáttu um tryggingamál, sem til þess þarf að undirbúa slíkt frv. Var því sá einn kostur að flytja um þetta þáltill., þannig að hæstv. Alp. gæti með þeim hætti látið í ljós vilja sinn um málið og þokað því áleiðis.

Í grg., sem till. fylgir, er sýnt fram á það með dæmum, að kaup Dagsbrúnarmanns, sem taka má sem mælikvarða um almennt kaupgjald í landinu, hefur hækkað stórum meira hlutfallslega en iðgjöld til slysatrygginganna síðan 1939. Mundi því nú vera hægt að greiða mun hærri bætur fyrir sambærilegt iðgjald við það, sem greitt var 1939. Þá mun og mega fullyrða, að slysatíðni hefur lækkað verulega undanfarna áratugi, og það hefur að sjálf-sögðu einnig áhrif á möguleika til hækunar á slysabótum í hagstæða átt. Hlutverk slysatrygginganna er sem kunnugt er að greiða bætur fyrir tjón á mönnum, sem slasast við vinnu, þannig að þeir verða óvinnufærir eða slysið veldur dauða. Þó að slíkar tryggingar hafi þekkzt hér á landi og verið í einhverri mynd lögboðnar í meira en hálfa öld, fer því víðs fjarri, að þær séu með nokkrum hætti fullnægjandi enn.

Bætur þær, sem greiddar eru fyrir slys, eru það lágar, að aðeins lítil hluti tjóns fæst bættur. Þannig má benda á það, að dagpeninga-greiðslur til einhleyps manns eru nú aðeins kr. 22.50 og verðlagsuppbót. Sé hann giftur, er samsvarandi upphæð 26 kr. og verðlagsuppbót og auk þess kr. 3.50 með verðlagsuppbót fyrir hvert barn á framfæri allt að þrem. Þetta mun vera um það bil ¼ hluti og upp í ca. ¼ hluta af kaup Dagsbrúnarmanns. Valdi slys

dauða innan árs, frá því að það bar að höndum, greiðast ekkju hans sem dánarbætur 9000 kr. og verðlagsuppbót og foreldri hans frá 3 og upp í 9 þús. kr. og verðlagsuppbót.

Við, sem höfum það hlutverk með höndum að annast greiðslu þessara slysabóta, hljótum oft að blygðast okkar, er við greiðum út bæturnar, svo smávægilegar eru þær.

Að sjálfsögðu er skylt að geta þess, að í ýmsum tilfellum eru dánarbætur hærri. Þannig er það, að sé ekkja eða ekill fimmtíu ára eða eldri og hafi auk þess misst helming starfsorku eða meir, þá greiðist auk dánarbótanna dáltilt árlegur lífeyrir. Hafi lögskráður sjómaður látizt af slysförum, greiðast að auki 14 þús. kr. og verðlagsuppbót til ekkju hans, þannig að alls fær hún 23 þús. kr. og verðlagsuppbót, og foreldri fær þá að auki 2—6 þús. kr. og verðlagsuppbót eða alls frá 5 þús. til 15 þús. kr. og verðlagsuppbót. Það má vafalaust deila um það, hvort rétt sé að greiða meira en helmingi hærri slysabætur eða dánarbætur eftir lögskráða sjómenn en annað fólk. En hvað sem því líður, þá blasir við hér sú staðreynd, að bótagreiðslur allar vegna slysa eru svo lágar, að óviðunandi er og jafnvel fullkomin vansæmd og sjálfsagt, að úr verði bætt, að svo miklu leyti sem unnt kann að reynast.

Hæstv. ríkisstj. hefur fyrir skemmstu lagt fram hér á Alp. frv. til l. um breyt. á almannatryggingalögum, sem felur það í sér, að ýmsar bótafjárhæðir samkv. þeim l. skulu hækka um 9½%, þ. á m. slysabætur, þegar um er að ræða varanlega örorku eða dauða. Þetta er að sjálfsögðu góðra gjalda vert og ber að fagna því. En hvort tveggja er, að hér er ekki ráðgerð hækkun á öllum tegundum slysabóta, t. d. ekki á dagpeningagreiðslum slasaðra manna, og einnig hitt, að það er skoðun okkar, sem flytjum þáttill, að unnt sé að hækka slysabætur stórum meir en í frv. er ráðgert og það án verulegs átaks.

Í þessu sambandi er ástæða til að hafa það í huga, að samkv. almennum reglum skaðabótaréttarins er ábyrgð atvinnurekanda mjög viðtæk, enda þótt þeir eigi ekki sök á slysi. Það er næsta algengt, að atvinnurekandi eða atvinnufyrirtæki verði að greiða stórfé, oft svo að skiptir hundruðum þús. kr., í bætur fyrir eitt slys umfram það, sem slysatryggingin greiðir. Þessi áhætta atvinnurekenda getur verið svo mikil og er oft svo mikil, að hún skiptir verulegu máli fyrir atvinnureksturinn. Ýmis atvinnufyrirtæki hafa því brugðið á það ráð að kaupa sér tryggingu fyrir þessari áhættu hjá vátryggingarfélagum. Slíkar tryggingar eru þó stórum dýrari hjá venjulegum vátryggingarfélagum en verða mundi hjá Tryggingastofnun ríkisins, sökum þess að vátryggingarfélagin verða að taka allt að 20% af iðgjöldum til þess að standa straum af kostnaði við beinan rekstur félaganna. En þessi hundradshluti er miklum mun lægri hjá Tryggingastofnun ríkisins. Fyrir þessa atvinnurekendur mundi það því beinlínis verða hagstætt, ef lögboðnar slysatryggingar yrðu hækkaðar sem mest.

Stjórnskipuð n. manna mun nú vinna að því um þessar mundir að gera till. um hækkun ellilauna og örorkubóta. Slík hækkun er að sjálfsögðu nauðsynleg, þótt fyrr hefði verið. En við flm. þessarar þáttill. teljum, að jafnauðsynlegt sé, að slysa- og dánarbætur séu jafnframt hækkaðar, svo að um muni.

Það mun hafa tíðkæzt, að málum snertandi Tryggingastofnun ríkisins eða almannatryggingar yfirleitt hafi verið vísað til fjvn. Hér er ekki um að ræða, að ríkissjóði verði lagðar á herðar fjárhagsbyrðar umfram það, sem greiða þarf í slysabætur fyrir atvinnurekstur, sem ríkissjóður hefur með höndum. Ég gæti því látið mér detta í hug, að vel gæti komið til greina að vísa málinu til allshn. eins og fjvn., en legg það á vald forseta að gera till. þar um.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 35 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

5. Vegagerð úr steinsteypu.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var úthýtt:

Till. til þál. um vegagerð úr steinsteypu [38. mál] (A. 62).

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Það hafa áður verið fluttar till. hér í hv. Alþingi um að gera vegi hér á landi úr steinsteypu eða varanlegu efni, eins og það hefur verið kallað. Fyrst man ég eftir því, að ég flutti till. fyrir 5—6 árum um þetta efni, í öðru lagi nokkrir sjálfstæðismenn fyrir tveimur eða þremur árum og e. t. v. eru það fleiri till., sem áður hafa verið fluttar um þetta efni. Það má því segja, að þetta mál sé ekki nýtt af nálinni, og sumum virðist e. t. v., að það sé ekki þörf á því að vekja það aftur á hv. Alp. En síðan þær till. voru fluttar, sem ég áðan nefndi, hefur ýmislegt breytzt, sem gefur til-efni til þess að flytja þetta mál á ný hér. Má þar m. a. nefna, að sementsverksmiðja ríkisins hefur nú tekið til starfa og framleiðir meira sement en þörf er á til venjulegrar notkunar í landinu. Þá má einnig benda á það, að margs konar ný atriði eru komin til greina í sambandi við vegagerð úr steinsteypu, sem

ekki höfðu verið reynd fyrir nokkrum árum.

Fyrir nokkrum árum þótti ekki tiltækilegt að gera steinsteypa vegi nema hafa þétt riðið járnnet í plötunni eða slitlaginu, sem steyp var á veginum, og þegar sú aðferð var viðhöfð, voru notuð 5 kg af steypujárni í hvern fermetra af slitlagi eða 35 tonn í hvern km. Ef hvert kg kostar 5 kr., sem er lágt reiknað, verður þetta 175 þús. kr. bara í járn á hvern km og sennilega meira, þar sem járn er nú í hærri verði, auk þess verður að flytja járninn, og til þess þarf erlendan gjaldeyri. Nú hefur verið tekin upp sú aðferð, sérstaklega í Bandaríkjunum, að steypa vegi án þess að járnbinda þá. Ekki er það vegna þess, að þeir hafi ekki járn í landinu, heldur af því, að það er talið fljótlegra og auðvitað ódýrara líka þar, þótt ekki þurfi þeir útlendan gjaldeyri til þess. Reynslan hefur sýnt, að steypa á þennan hátt er nægilega sterk, og þá virðist vera ástæðulaust undir flestum kringumstæðum að vera að eyða í það járn.

Bandaríkjamenn hafa gert tilraunir með að plægja upp sand- og malarvegi og blanda svo steinsteypu í veginn, valta þá síðan, og hafa þeir oft látið slíka vegi þannig vera, en á þann hátt hefur burðarþol og styrkleiki veganna aukizt til muna og sand- og malarburðar, sem áður varð að vera árlega, þarf ekki lengur með. En auk þess að gera þetta þannig, að láta vegina vera í því ástandi, sem þeir verða eftir þessa plægingu og sementsblöndu, þá hefur þessi sementsblöndun í vegina verið nauðsynleg sem undirlag undir slitlagið í þá vegi, sem eru steypdir án þess að hafa járn með.

En þegar unnt er að gera steinsteypa vegi á þennan hátt án þess að nota járn í steypuna, þá er svo komið, að við Íslendingar getum farið að hugsa okkur að steypa vegina hér án þess að nota til þess erlendan gjaldeyri, og það er vitanlega veigamikil átriði fyrir okkur. Sementsverksmiðja ríkisins framleiðir árlega, að ætlað er, 110 eða jafnvel 120 þús. tonn. Árleg notkun hjá okkur hefur verið frá 70 til 80 þús. tonn, og er jafnvel áætlað, að á þessu ári verði notkunin 85 þús. tonn. En jafnvel þótt framleiðslan verði ekki nema 110 þús. tonn, þá eru 25 þús. tonn afgang. Það mætti ætla, að það væri hægt að koma þessari afgangsfraðleiðslu á erlendan markað og fá gjaldeyri fyrir þessa framleiðslu, en það mun verða miklum erfiðleikum bundið, vegna þess að nágrannalöndin framleiða sjálf sement, og að flytja sement til fjarlægari landa mun verða kostnaðarsamt, það mun verða svo kostnaðarsamt, að það þykir ekki æskilegt verzlun. Mér er kunnugt um það, að ráðamenn sementsverksmiðju ríkisins hafa leitað fyrir sér um sölu á sementi til útlanda, og eina vonin, sem þeir virðast nú hafa, er sú, að það gæti verið, að Bandaríkjamenn keyptu eitthvað af sementi til flugvallagerðar eða til viðhalds flugvalla á Grænlandi. Þó hafa ekki tekizt samningar um þessa sölu enn og frekar daufar vonir um, að það muni takast.

Ef ekki er unnt að selja umframframleiðsluna úr landi, þá er ekki nema annað tveggja,

sem hægt er að gera, annaðhvort að stöðva verksmiðjuna í 2—3 mánuði árlega eða nota umframframleiðsluna til þjóðnýtra framkvæmda, sem ekki hefur áður verið unnið að, m. a. vegna þess, að áður höfum við ekki haft sement í landinu til þeirra framkvæmda. Ef sementsverksmiðjan er stöðvuð í 2—3 mánuði á ári, sparast lítill kostnaður hjá verksmiðjunni nema hráefnið, sem í framleiðsluna fer. Það er ekki unnt að segja starfsfólki upp, þó að sementsverksmiðjan sé stöðvuð í 2—3 mánuði, vegna þess að það borgar sig ekki. Við framleiðslu sements þarf talsverða æfingu og þjálfun, og að segja fólki upp, sem er orðið vant störfum, og ráða svo óvant fólk aftur, það gerir ekki verksmiðjustjórnin. Fastur kostnaður hjá verksmiðjunni er sá sami, vaxtagreiðslur af lánum o. s. frv. Það er þess vegna augljóst, að umframframleiðsluna er hægt að framleiða með tiltölulega lágu verði.

Eg hef gert fsp. um það, hve mikinn erlendan gjaldeyri þurfi til þess að framleiða tonn af sementi, og hafði ég þá í huga umframframleiðsluna, og mér hefur verið svarað, að það verður ca. 60 kr. á tonn í olíu og nauðsynlegum varahlutum, sem þyrfti að endurnýja, — 60 kr. á tonn í erlendum gjaldeyri kostar að framleiða sementið, þegar um umframframleiðslu er að ræða, því að það þarf ekki þá að taka tillit til vaxtagreiðslna af erlendum lánum, sem verður vitanlega að greiða hvort sem er, hvort sem verksmiðjan gengur eða er stöðvuð. Ef sementsverksmiðjan framleiðir 80 þús. tonn og er stöðvuð, þegar komið er að því marki, þá er líka rétt að gera sér grein fyrir því, hvað kostar að framleiða 30 þús. tonninn, sem má ætla að verði umfram, eða 25 þús. tonn, og mér hefur verið svarað því, að það muni vera innan við helming þess verðs, sem sementið er selt á, eða innan við 300 kr. tonnið, þegar allt kemur til alls. Er þá hráefni reiknað og aðrir kostnaðarliðir, sem rétt þykir að taka tillit til, þegar um umframframleiðsluna er að ræða. M. ö. o.: ef horfið væri að því ráði að nota umframframleiðsluna til vegagerðar, þyrfti sementsverksmiðjan ekki að reikna það til verðs meira en 250—300 kr. tonnið, en verða þó skaðlaus, miðað við það, að hún starfaði ekki 2—3 mánuði eða framleiddi ekki meira en 80—85 þús. tonn, og þess vegna væri eðlilegt, þegar spurt er að því, hvað kostar að steypa vegi á Íslandi, að reikna sementið á 300 kr. tonnið eða jafnvel ekki nema 250 kr.

En hvað kostar að steypa vegi á Íslandi með því að reikna sementið fullu verði? Það er vitanlega rétt að gera sér grein fyrir því, og það þykir ekki koma til mála að hafa aðalvegina mjórri en 7 m. Elliðaárvegurinn er ekki nema 6 m. Það er of mjór vegur sem aðalvegur, og þegar vegurinn er ekki breiðari en það, eru hjólförin alltaf á sama stað og vegurinn slitnar miklu verr en ef hann er hafður breiðari. Það þarf þess vegna að gera ráð fyrir, að vegurinn verði 7 m á breidd, og einn km af slíkum vegi með 20 cm þykku slitlagi kostar ca. 1 millj. kr. með því að reikna sem-

entið á fullu verði. Sé sementið hins vegar ekki reiknað á nema 250 eða við skulum segja 300 kr. tonnið, fer km niður í 800—850 þús. kr. Til þess að leggja eða steypa 20 km veg, 7 m breiðan, með 20 cm þykku slitlagi, þarf 10 þús. tonn. Það má þess vegna segja, að það sé mikil vegagerð og það kosti talsverða fjárhæð, ef við ætlum að nota alla umframframleiðslu sementsverksmiðjunnar næstu árin til vegagerðar, og ég býst varla við, að við getum gert það. En ég tel nokkuð komið í þessa átt, ef við gætum núna næstu 4—5 árin tekið 20 km á ári af aðalvegum hér út frá Reykjavík. Þá tæki t. d. 2½ ár að steypa veginn til Keflavíkur, svo að eitthvað sé nefnt. Það tæki 2½ ár að steypa veginn austur í Ölfus. Það tæki ekki eitt ár að steypa veginn yfir Ölfusið, og það tæki ekki nema eitt ár að steypa Holtavegin. Þannig mætti lengi telja. En til þess að geta steyppt 20 km á ári, þurfum við 20 millj. kr. samkv. þessari áætlun, og það munu sumir segja: Þetta er mikið fé, og við höfum ekki efni á því og sízt á þeim tímum, þegar a. m. k. sumir innan stjórnarherbúðanna eru að tala um að hætta að hafa nokkurt fé á fjárlögum ríkisins til vegagerðar í landinu. — Sá hugsunarháttur úr stjórnarherbúðunum verður vitanlega að hverfa, áður en vonir eru til þess, að byrjað verði að steypa vegi á Íslandi.

En skyldi það nú vera það dýrasta, sem við gætum gert í vegamálum, að hugsa okkur það og ekki bara hugsa okkur það, heldur byrja á því að steypa vegina, gera vegina úr varanlegu efni og spara okkur á þann hátt viðhald og slit á öllum ökutækjum? Með því að hafa vegi úr varanlegu efni er margt sem vinnst. Benzin og olía sparast. Ending ökutækjanna verður miklu betri. Það þarf minni varahluti, og það sparast á þann hátt stórar fjárfúlgur árlega í erlendum gjaldeyri. Það er þetta, sem okkur hlýtur að vera ljóst, ef við förum að hugsa um þessi mál.

Það var sagt fyrir nokkrum árum, að við hefðum ekki efni á því að vera að byggja vönduð og það sem kallað var dýr hús, byggja úr varanlegu efni. En var það ekki dýrast fyrir okkur, sem gert hefur verið lengst af á Íslandi, að byggja úr því efni, sem ekkert þoldi og alltaf varð að vera að endurnýja, var það ekki það, sem hjálpaði hvað bezt til að halda fátæktinni við á Íslandi? Og eru ekki allir sammála um það nú, að það sé sjálfsagt að byggja vel og vandað, en ekki að hrófa upp húsum, sem ekki geta staðið nema stuttan tíma? Það er alveg eins með vegagerðina, og það má segja, að við Íslendingar erum svo fáir og landið okkar er það stórt, að við höfum ekki getað komið því í framkvæmd að gera vegina öðruvísi en gert hefur verið. En það er kominn tími til þess nú að byrja á nýjan hátt hvað þetta snertir.

Ég verð að segja það, að fyrir 15—20 árum varð bylting í vegagerðinni á Íslandi, þegar nýju tækin voru tekin í notkun, og það fannst mörgum, að hér væri mikil bót á ráðin frá því, sem áður var, þegar stóru ýturnar tóku til starfa, og vinnubrögðin voru vitanlega allt

önnur þá en áður var. Og það má segja fyrrv. vegamálastjóra til hróss, að hann tileinkaði sér þá tækni, sem fyrir hendi var, og ég ætla að segja það hér, að ég treysti núv. vegamálastjóra, sem er tiltölulega ungur maður og hlýtur að horfa til framtíðarinnar, — ég treysti honum til þess að tileinka sér þá tækni, sem fyrir hendi er í dag, kynna sér og tileinka sér þá reynslu, sem aðrar þjóðir nota sér í vegagerð, og flytja hingað heim það nýjasta og bezta í þessu tilliti. Ég treysti vegamálastjóra til þess að hafa forgöngu um þetta og vil vænta þess, að stjórnarvöldin skilji, hvað hér er um að ræða, skilji það, að á Íslandi verður ávallt að leggja talsvert fjármagn til vegagerðar og til vegaviðhalds. Vegaviðhaldið á Íslandi er eðlilega mjög dýrt, þar sem allir okkar vegir eru sand- og malarvegir, umferðin um vegina marga hverja er mjög mikil og ökutækin orðin stór og þung. Það er ekki nein fjarstæða að hugsa sér, að það sé árlega borið í aðalvegina 5—6 cm þykkt sand- eða malarlag, og þá er ekki nema fjögur ár verið að bera í vegina sama magn og fer í slitplötuna steypu, ef hún er 20 cm á þykkt. Það er vitanlega vegna þess, hve við erum fámennir og höfum lítil fjárráð, að við í dag og næstu árin verðum að halda sandburðinum áfram. En við verðum að vinna að því, að þessi sand- og malarburður þurfi ekki að eiga sér stað um langa framtíð eða alla framtíð, ef ekki er hafizt handa og byrjað að gera það, sem gera á í þessum efnun.

Ég held, að það sé ekki ástæða til að fjöl-yrða að svo stöddu meira um þessa till. En ég vænti þess, að hún verði samþykkt og hún megi verða til þess að koma hreyfingu á þetta mál og það megi verða til þess, að það verði byrjað á næsta vori að steypa vegi hér á landi. — Ég vil svo, herra forseti, leggja til, að umr. verði frestað og till. vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

6. Bann gegn togveiðum í landhelgi.

Á deildafundum 17. nóv. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um bann gegn togveiðum í landhelgi [47. mál] (A. 78).

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja hér till. til þál. á þskj. 78, þar sem farið er fram á, að Alþingi skori á ríkisstj. að breyta reglugerð um fiskveiðilandhelgina frá 30. júní 1958 og 28. ágúst sama ár á þann veg, að bannaðar verði algerlega botnvörpu-, flotvörpu- og dragnótaveiðar innan núverandi fiskveiðilandhelgi Íslands.

Svo er mál með vexti, eins og allir hv. alþm. munu vita, að í reglugerðinni um fiskveiðilandhelgi Íslands, sem var gefin út 30. júní s. l., var ákveðið, að íslenskum skipum, sem veiða með botnvörpu og flotvörpu eða í dragnot, skuli heimilt að veiða innan fiskveiðilandhelginnar, en þó utan þeirra fiskveiðitakmarka, sem ákveðin voru með reglugerðinni frá 1952, en jafnframt er sagt í þessari nefndri reglugerð frá 30. júní s. l., að seinna verði sett sérstök ákvæði um þessa heimild og þar verði nánara tilgreint bæði um veiðitíma og veiðisvæði. Ég læt það nú liggja á milli hluta, að mér finnst út af fyrir sig fremur óeðlilegt að gefa út reglugerð á þennan hátt og áður en efni hennar í mjög veigamiklum atriðum er ákveðið. En þetta á sínar orsakir, sem ég tel ekki málinu til neinna bóta að fara að ræða að þessu sinni.

Þann 29. ágúst s. l. var svo gefin út ný reglugerð, og þar voru settar nánari reglur um réttindi íslenskra veiðiskipa í nýju fiskveiðilandhelginni. Í þeirri reglugerð er svo fyrir mælt, að áfram gildi hið algera bann við botnvörpu-, flotvörpu- og dragnótaveiðum, sem ákveðið var í reglugerðinni um 4 mílna fiskveiðilandhelgina frá 1952, en á 8 mílna beltinu, sem við bætist, eru slíkar veiðar heimilaðar með tilgreindum takmörkunum. Fyrir Norður- og Norðausturlandi eru botnvörpu-, flotvörpu- og dragnótaveiðar leyfðar íslenskum skipum innan yzta 4 mílna beltis fiskveiðilandhelginnar nýju. Fyrir Austurlandi eru slíkar veiðar leyfðar allt að 4 mílna fiskveiðitakmörkunum, en aðeins í fimm mánuði ársins, þ. e. a. s. frá 1. des. til 30. apríl. Fyrir Suðausturlandi eru þessar veiðar leyfðar innan nýju fiskveiðilandhelginnar á tímabilinu frá 15. maí til 31. des. Um fiskveiðilandhelgina undan Suðurlandi gilda mismunandi reglur. Þó eru togveiðar bannaðar á tímabilinu frá 1. jan. til 15. maí, en samt víðast aðeins á hluta hinnar nýju fiskveiðilandhelgi. Á svæðinu frá Reykjanesi að Bjargtöngum eru allar botnvörpu-, flotvörpu- og dragnótaveiðar bannaðar í fiskveiðilandhelginni frá 1. jan. til 15. maí og einnig á mestum hluta þessa svæðis frá 15. okt. til 31. des. Loks eru allar slíkar veiðar bannaðar fyrir Vestfjörðum í fiskveiðilandhelginni allt árið.

Eins og menn á þessu sjá, gilda um þetta margar og mismunandi reglur, og liggja til þess ýmsar orsakir og þá náttúrulega fyrst og fremst að reyna að vernda fiskimið bátanna og veita þeim sem mesta vernd, einmitt þegar þeirra þörf er brýnst, þ. e. a. s. á þeirra veiðitíð. Ég tel mig nú ekki dómbæran á að kveða á um, hvort þessi fyrirmæli, sem ég gat um,

ná fullkomlega þeim tilgangi, en ég dreg hins vegar ekki í efa, að þetta var tilgangurinn, og ég dreg heldur ekki í efa að svo komnu máli, að í verulegustu efnum hafi þeim tilgangi verið náð.

Ég tek það fram í stuttri grg., sem fylgir þessari till., að tilgangur minn sé á enga lund sá að ráðast á þessa ákvörðun út frá þeim forsendum, sem fyrir lágu, þegar ákvörðunin var tekin. Ég viðurkenni fyllilega, að í þeim flokki, Sjálfstæðisflokknum, sem ég er í, voru nokkuð skiptar skoðanir um þetta. Sumir töldu, að það væri ekki nauðsynlegt að veita bátunum alla þá vernd, sem reglugerðin gerir, og töldu, að nauður ræki til að ganga sem minnst á réttindi botnvörpuskipa og dragnótanna. Um þetta voru skiptar skoðanir, og ég geri ráð fyrir, að svo hafi verið í öllum flokkum. Menn hafa miðað aðgerðir sínar og ákvarðanir ýmist við það, sem þeir töldu heildinni fyrir beztu, eða þá hitt, sem þeir töldu þeim sérstöku hagsmunum fyrir beztu, sem þeir voru umboðsmenn fyrir. Nú er það hins vegar staðreynd, að þessi ákvörðun um að gefa íslenskum skipum sérréttindi í þessum efnum hefur verið notuð til þess að veikja málstað okkar út á við. Ég veit einnig, að innanlands eru þeir margir, sem óska eftir, að þessar veiðar með dragnót og botnvörpu séu bannaðar íslenskum skipum. Ég flyt þessa till. hér þess vegna ekki sem ádeilu á þá ákvörðun, sem tekin var, — alls ekki, — en flyt hana hins vegar til þess að verða við íslenskum óskum, sem fram hafa komið í þessum efnum, en einkum — það undirstrika ég — til þess að sýna umheiminum, að Íslendingar eru reiðubúnir til þess að sínu leyti að færa fórnir til að vernda sín eigin fiskimið og telja í þeim efnum, að engin fórn sé of stór og slíkar fórnir sem hér um ræðir þá heldur ekki.

Ég álit, að þó að þessi till. væri samþykkt, þurfi hún ekki að binda hendur okkar um aldur og ævi. Það er auðvitað íslenskt sérmál, hvernig við hagnýtum þennan rétt, sem við eigum. Við þurfum ekki um aldur og eilífð að vera háðir neinum sjónarmiðum erlendra manna um, hvernig við hagnýtum okkar auðlindir, og auðvitað kann ég ótal rök eins og áreiðanlega allir hv. þm. fyrir því, að það er náttúrulega alls ekki sambærilegt, hvort fá íslenskt skip fá takmörkuð réttindi á takmörkuðum svæðum um takmarkaðan tíma ársins eða hins vegar, hvort öllu útheimsins stóði er beitt á okkar tün eða engi. Þetta er alveg ósambærilegt. Og ég er ekki með þessari minni till. að beygja mig undir það, að við eigum ekki neinn annan eða meiri rétt til að hagnýta þetta heldur en erlend skip. Ég hygg bara, að það sé hyggilegt, eins og sakir standa, að fara að því ráði, sem till. leggur til, og er þó auðvitað reiðubúinn til þess að hlusta á og ræða önnur sjónarmið, sem fram kunna að koma í þeim efnum.

Ég álit, herra forseti, að það sé alveg ástæðulaust, þegar við erum að ræða þetta mál, að blanda öðrum sjónarmiðum eða hugsanlegum ágreiningi um landhelgismálið inn í þessar

umræður. Það skaðar málið, en bætir það ekki. Eg læt þess vegna þessa stuttu framsögu nægja, en legg til, að umr. verði frestað og málinu vísað til allshn.

Karl Guðjónsson: Herra forseti. Áður en þessari till. verður vísað til n., svo sem vænta má að gert verði, þykir mér hlýða að taka fram nokkur atriði, sem snerta það, að ég er þessari till. gersamlega andvígur og tel rétt, að þegar liggir fyrir þau rök, sem ég tel sérstaklega mæla gegn því, að till. sem þessi verði samþykkt.

Till. er flutt, að því er fram kemur bæði í grg. till. og einnig í framsöguræðu flm., sérstaklega til þess að gera okkar málstað í landhelgisdeilunni, sem við nú eigum í við Breta, betri og líklegri til þess að fá samúð erlendis. Eg skal síðar koma að því, að einnig í þessu tilfelli tel ég að till. sé vanhugsuð. En áður en Alþ. afgreiðir svona till., þá held ég, að vert sé, að hv. alþm. geri sér grein fyrir því, til hvers við erum að sækjast eftir því að hafa okkar landhelgi sem stærsta. Og ég held, að það þurfi ekki lengi að leita, þar til við komumst að þeirri niðurstöðu, að tilgangur okkar er sá fyrst og fremst að tryggja efnahagslega afkomu íslenzku þjóðarinnar, en hún byggist, svo sem öllum er kunnugt, öllu frekast á því, að fiskveiðar landsmanna geti gengið sem best, að við höfum möguleika á sem allra mestu aflamagni.

Við viljum þess vegna tryggja okkar þjóð réttinn til fiskveiða hér við strendurnar umfram aðrar þjóðir, og við erum ekki að friða hafið í kringum Ísland fyrst og fremst, við erum að tryggja okkur einkarétt til þeirra veiða og halda þeim veiðum undir okkar lög-sögu, þannig að við getum á hverjum tíma takmarkað veiðarnar við það, sem eðlilegt má teljast, við það, að fiskistofnarnir geti gefið af sér nokkurn veginn þá hámarksveiði, sem hægt er að fá af þeim, en ekki hitt, að láta þá spretta úr sér og verða ellidauga með því að friða fiskinn á fiskimiðunum í kringum Ísland algerlega.

Ef við lítum aðeins á einn þátt þess máls, sem þessi till. tekur til, en það eru veiðar á flatfiski, sem hér voru mjög stundaðar á árunum eftir 1930 og fram til 1952, þá giltu um þær veiðar sérstök lög, sem bönnuðu þessar veiðar hálfri árið, en leyfðu þær að hinu leyti frá 1. júní til 1. des. ár hvert, og voru þá flatfiskveiðar með dragnót stundaðar verulega, og afli landsmanna varð mjög mikill af þeim veiðum og einmitt af fiski, sem er sérstaklega verðmætur, þar sem er um að ræða flatfiskinn, aðallega skarkola, þykkvalúru, langlúru. En þessi lög voru raunverulega felld úr gildi með friðunarreglugerðinni frá 1952, þ. e. a. s. með reglugerðinni, sem afmarkaði okkar fiskveiðilandhelgi í rauninni við 4 sjómílur. Það var eðlilegt, að það væri gert á þeim tíma, enda hafði þá greinilega um skeið verið um ofveiði að ræða á þessum fiskistofnum.

Þessu er ekki lengur til að dreifa. Nú ber

öllum, sem rannsakað hafa þessi mál, saman um það, að við séum fremur að spilla fyrir okkar veiðiskap heldur en að efla hann með því að hafa slíkt algert bann við dragnótaveiðum í landhelgi sem nú gildir. Þessir flatfiskistofnar hafa vaxið upp og eru nú orðnir miklir að magni, og það er álit margra fiskifræðinga, og get ég þar tilgreint sérstaklega álit Jóns Jónssonar, sem er deildarstjóri í fiskideild atvinnudeildar háskólans, einnig álit Árna Friðrikssonar, sem starfar, svo sem öllum er kunnugt, hjá alþjóðafiskirannsóknarstofnun, um það, að nú séu beinlínis nauðsynlegar nokkrar flatfiskveiðar, þ. e. a. s. nokkrar dragnótaveiðar, ekki einungis innan viðbótarbæltis landhelginnar, þess sem til kom við 12 mílna landhelgisstækkunina, heldur einnig innan gömlu 4 mílna fiskveiðitakmarkanna, til þess að við getum fengið þar eðlilegt aflamagn af öðrum fiski.

Þá vil ég einnig benda á það, að verulegur hluti af fiskibátaflota Íslendinga er nær ónotaður einmitt á því tímabili, sem eðlilegast væri að hann stundaði þær veiðar, sem ég hef hér vikið að og telja má að séu ekki einasta þjóðhagslega nauðsynlegar sem slíkar, heldur einnig nauðsynlegar til þess, að aðrar fiskveiðar geti haldið í eðlilegu horfi. Og kem ég þá loks að þeim rökum, sem notuð hafa verið gegn okkur Íslendingum á erlendum vettvangi af þeim mönnum, sem eru andvígir þeirri stækkun fiskveiðilandhelginnar, sem fór fram á s. l. ári.

Því hefur verið haldið fram, að við stæðum betur að vígi til þess að verja okkar málstað, ef við bönnuðum sjálfum okkur algerlega allar veiðar með botnsköfuveiðarfærum innan 12 mílna fiskveiðilandhelginnar. Þetta kann að vera rétt, að þessu hafi einhvers staðar verið slegið fram. Á hinn bóginn verð ég að segja það, að þau rök, sem næst hafa komið því að geta talizt eðlileg af hálfu Breta gegn okkur í málinu, eru þau, að við séum að halda eðlilegum matvælum fyrir mannkyninu með okkar stækkuðu fiskveiðilandhelgi.

Það væri okkur fyrst hættulegt, ef þessi svokölluðu rök Breta, sem ekki hafa verið fyrir hendi fram að þessu, gætu orðið rök, ef við ætluðum að halda okkur fast við ákveðið bann gegn öllum veiðum á flatfiski og þeim fiski öðrum, sem veiddur er með dragnót og botnvörpu innan fiskveiðilandhelginnar, — þau rök, að þar værum við að spilla fyrir því, að á heimsmarkaðinn kæmi sú matvara af Íslands-miðum, sem eðlilegt má telja að þar sé veidd og flutt á erlendan markað. Eg álit þess vegna, að gagnstætt því, sem segir í rökum þeim, sem fram eru færð í grg. till. og hv. frsm. drap hér á, þá sé okkur það bókstaflega nauðsyn, einnig vegna málstaðar okkar í landhelgis-málinu, að sýna fram á það, að öll íslenzku fiskimiðin séu eðlilega nytjuð og hér sé ekki haldið neinum matvælum ónotuðum, sem annars er hægt að framleiða hér sannanlega með þeim hætti, að ekki sé gengið á fiskistofnana.

Mér þykir vert að benda hv. n., sem kemur til með að rannsaka þessa till. og væntanlega

gefa út álit um hana, einmitt á þetta, sem ég tel vera þungamiðju málsins, að ef við ætluðum að samþykkja svona till., þá væri með nokkrum rétti hægt að segja, að við værum að banna öllum að taka fisk á Íslandsmiðum, sem eðlilegt er að veiddur sé og komi í matvælabúr mannkynsins á einhverjum stað.

Það er orðið alllangt umliðið, síðan þessi till. var lögð hér fram í hæstv. Alp., og þar sem hún hafði ekki komið til umr. í nokkrar vikur, þótt hér væru fundir í Sp. og dagskráin ekki alltaf svo stór, að ekki hafi verið hægt að koma þar fyrir þeim málum, sem fyrir lögju, þá hélt ég sannast að segja, að hv. flm. hefði dregið till. til baka, hann hefði í kyrrþey átt sig á því, að hún er ekki innlegg í okkar mál, og taldi það vel farið. Nú sé ég hins vegar, að svo muni ekki vera. En ég vildi einnig beina þeim tilmælum til hv. flm., að hann athugaði af gaumgæfni einmitt þær hliðar, sem ég hef bent hér á á málinu, og gerði það síðan upp, hvort hann óskaði eftir því, að till. kæmi hér til endanlegrar afgreiðslu. Ég þykist hafa sýnt fram á það, að till. gerir íslenskum þjóðarbúskap þyngra fyrir, ef samþ. væri. Hún er einnig þess eðlis, að fjandmönnum Íslands í landhelgisdeilunni væri nokkurt lið að henni að mínu viti, og enn fremur hitt, að það er óeðlilegt, að við stækkum landhelgi okkar æ ofan í æ og bönnum jafnvel sjálfum okkur, hvað þá öðrum, þær veiðar, sem geta með eðlilegum hætti farið fram og öll rök hniga að, að eðlilegt sé að framkvæmdar séu.

Að lokum vil ég svo sérstaklega óska þess, að hv. alpm. geri sér þess ljósa grein, að hér er verulegt alvörumál á ferðinni, ef banna ætti þær veiðar, sem till. ræðir um, í allri íslensku fiskveiðilandhelginni. Sjálfur hef ég í hyggju að flytja hér lagafrumvarp á næstunni, sem fer í gagnstæða átt, einmitt í þá átt, að íslenska löggjöfin heimili takmarkaðar veiðar af því tagi, sem þessi till. gerir ráð fyrir að algerlega séu bannaðar, og mun væntanlega leggja það fyrir hér á þingi innan skamms.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Ég verð að taka undir það með hv. síðasta ræðumanni, að ég hafði haldið, að hv. flm. þessrar till. hefði við nánari athugun á málinu komiðt að raun um það, að hann væri hreint ekki að vinna því máli gagn, sem hann mun þó hafa ætlað, þegar hann samdi þessa till. og lagði hana hér fram á Alp. Og ég hélt vegna þess dráttar, sem hér var orðinn á að taka till. fyrir til umr., að hann væri hreinlega fallinn frá því að óska eftir afgreiðslu á tillögunni. Og ég vil enn halda það, að hv. þm. muni sannfærast um það við nánari athugun á málinu, að það er viðs fjarri því, að samþykkt þessarar till. yrði okkur til stuðnings í landhelgis-málinu, eins og nú er komið.

Ég skal á þessu stigi málsins ekki fara út í neinar langar umræður um landhelgismálið eða þann hátt, sem hér um ræðir, en aðeins lítillaga drepa hér á nokkur atriði, sem ég vildi beina til þeirrar n., sem nú fær málið til athugunar, og ætti þá að gefast tóm til

þess að athuga það nánar, hvort rétt er að halda þessu máli áfram.

Ég vil benda á það, að um það leyti sem stækkun fiskveiðilandhelginnar var ákveðin, var að sjálfsögðu það mál rétt mjög ýtarlega á milli þingflokka, hvernig skyldi fara með reglur varðandi veiðiréttindi íslenskra togveiðiskipa innan hinnar nýju fiskveiðilandhelgi. Öllum var þá ljóst, að það var nokkur vandi á höndum í þessum efnun. Það mátti búast við því, að á fyrsta stigi málsins, á meðan nokkur átök yrðu á milli Íslendinga og útlendinga um þessa ákvörðun, þá mundu útlendingar reyna nokkuð að benda á það, að Íslendingar áskildu sínum togveiðiskipum nokkur sérstök réttindi fram yfir það, sem önnur togveiðiskip ættu að hafa. Því var það, að þeir voru allmargir, sem vildu haga reglunum þannig í upphafi, að þó að það yrði skýrt fram tekið, að Íslendingar ætluðu sér í framtíðinni sérreittindi í hinn nýju fiskveiðilandhelgi, einnig hvað viðkom togveiðum, yrðu þó allar ákvarðanir um það, hvað mikill þessi réttur yrði, látnar bíða um nokkurt skeið, einnig vegna þess, að menn vissu, að Íslendingar sjálfir voru nokkuð skiptir um afstöðuna til þess, hvernig ætti að fara þarna með íslensku togveiðiskipin.

En það kom ekki fram hjá neinum manni, sem tók þátt í þessum umræðum, að hann væri ekki á því máli, að þegar tímar liðu fram, þá hlytu Íslendingar að ætla sínum togveiðiskipum a.m.k. eftir þar til settum reglum einhver réttindi innan hinnar nýju stóru fiskveiðilandhelgi. Allir virtust vera á því máli.

En nú fór þetta svo, að það fékkst ekki samkomulag um það á milli flokkanna að láta íslensku togveiðiskipin vera algerlega fyrir utan strax í upphafi. Ýmsir aðilar og þar með heilir flokkar gerðu það blátt áfram að skilyrði fyrir því, að þeir vildu standa að útfærslu fiskveiðilandhelginnar, að ákvæði yrðu sett strax í upphafi, sem heimiluðu íslenskum togveiðiskipum nokkur ákveðin fiskveiðiréttindi innan 12 mílna markanna. Þetta kom líka strax fram, þegar reglurnar voru settar. Og það er eflaust rétt, eins og hv. þm. G-K. sagði hér, að þeir menn hafa eflaust verið til í öllum flokkum, sem litu svo á um þetta leyti, að rétt væri að heimila íslenskum togurum að veiða innan hinnar nýju landhelgi strax frá upphafi, þó að hinir hafi ábyggilega verið miklu fleiri, sem aðhylltust þá skoðun, að það væri hagstæðara fyrir Íslendinga vegna komandi deilna við aðrar þjóðir að láta íslensku togarana vera fyrir utan í byrjun.

Þegar svo reglurnar voru settar um það að heimila íslensku togveiðiskipunum mjög takmörkuð réttindi innan fiskveiðilandhelginnar og það skref var stigið og það lá fyrir öllum útlendingum og það stóð í fullu gildi allan vandasamasta tíma málsins, þá var sem sagt búið að fara yfir vandatímabilið í málinu, og þá var komið að því, að við færum einmitt að hugsa til þess, hvernig ætti að nýta landhelgina nánar fyrir Íslendinga, sem vildu helst stunda veiðar með þessum veiðarfærum, tog-

veiðarfærum. Það væri því alveg furðulegt, eftir að nú eru reglurnar búnar að standa í fullu gildi í 4½ mánuð og tilkynningin að vera í gildi gagnvart öðrum þjóðum í nærri 7 mánuði, að þá ættum við að kippa þessu til baka, sem allir ætluðu þó, að þegar fram liðu stundir yrðu allsherjarreglur, sem yrðu að gilda um réttindi íslenskra togveiðiskipa í landhelginni, — og þá færum við að kippa þessu til baka. Slíkt vitanlega gæti ekki bætt aðstöðu okkar á neinn hátt gagnvart hinum erlenda áróðri, — ekki á nokkurn hátt.

Og við verðum að játa, að þeir útlendingar, sem sótt hafa harðast að okkur í þessum efnum, hafa furðulega lítið beitt þessu gegn okkur, að við höfum heimilað íslenskum togveiðiskipum nokkur umframréttindi fram yfir hin erlendu togveiðiskip, sem stunda veiðar hér á Íslandsmiðum. Hinir erlendu aðilar hafa notað þetta að sáralitlu leyti og miklu minna en við þjuggumst yfirleitt við. Óánægja Íslendinga, sem fram kom um málið, er líka fram kominn, og við erum komnir yfir þann vanda og flestir munu nú setta sig við það að heimila okkar togveiðiskipum þessar mjög takmörkuðu veiðar, sem þau þarna eiga að búa við. En það er eitt, sem er alveg víst, að ef svona till. væri samþ., mundi hún hreinlega þýða það í augum útlendinga, að það væri mikið hik á Íslendingum í málinu, — þeir létu ekki þær reglur standa nema örstutta stund, sem þeir hefðu sett, og það væri sem sagt eitt í dag og annað á morgun, og nú væru þeir að breyta þessum reglum gagnvart togveiðiskipum. Og þá mundi það ábyggilega koma upp, sem þegar er farið að brydda á og hér hefur verið minnst á í þessum umr., að Bretar mundu benda á það af miklum krafti, að það sé sýnilega meining Íslendinga að koma í veg fyrir það, að veidd séu á Íslandsmiðum um 10 þús. tonn af flatfiski, sem veidd hafa verið á undanförunum árum innan við 12 mílna landhelgismörkin, því að það gefur auga leið, að ef á að banna allar togveiðar og allar veiðar með dragnót í fiskveiðilandhelginni um lengri tíma, þá verður enginn flatfiskur veiddur hér á Íslandsmiðum. Þá er allur flatfiskur hér orðinn eins og heilagur fiskur, sem alls ekki má drepa undir neinum kringumstæðum.

Bretar sýna það í sínum skýrslum, að þeir hafa á undanförunum árum veitt hér innan þessa svæðis u. þ. b. 10 þús. tonn á ári af flatfiski. Við höfum svo að segja ekkert veitt, af því að við bönnuðum okkar dragnót, þó að við veiddum hér áður fyrr 5—6 þús. tonn af þessum dýrmæta fiski árlega. Það yrði óþægilegt að standa frammi fyrir því, að við værum þá búnir að setja reglur um það að banna með öllu að veiða á Íslandsmiðum einn dýrmætasta fiskinn, sem hér hefur verið veiddur, banna algerlega til lengri tíma að veiða þennan fisk. Nei, auðvitað segjum við við Breta og aðra: Það hefur auðvitað alltaf verið meining Íslendinga að nýta hina nýju fiskveiðilandhelgi, og við höldum því fram, að við getum nýtt hana sjálfir. Við getum veitt allan þennan flatfisk, og við getum veitt hann þannig, að

Alþt. 1958. D. (78. löggjafarþing).

við séum yfirleitt vissir um það, að það sé ekki verið að ganga á stofninn; það sé hægt að láta íslenskra fiskifræðinga fylgjast með því, að hér sé tekinn hámarksarður stofnsins á hverjum tíma, en hér þurfi ekki að vera um ofveiði að ræða. Og við ætlum að beita þeim veiðarfærum við þetta, sem duga, og þó þannig, að stofninn verði ekki eyðilagður.

Það er alveg vitað mál, að það eru auðvitað deilur meðal Íslendinga um það, hversu víðtækar togveiðar eiga að vera innan landhelginnar og hversu víðtækar þær reglur eiga að vera, sem heimila veiði með dragnót. Ég sé því enga ástæðu til þess að fara að blanda þessu inn í málið nú á þessu stigi, þetta meg enn liggja eitthvað um stund. En hitt held ég fráleitast af öllu, að fara að sýna hringlanda-hátt varðandi landhelgismálið, sem samþykkt þessarar till. mundi þýða, að ætla nú eftir þetta langan tíma að hverfa frá þessari takmörkuðu heimild, sem hefur verið í reglunum viðvíkjandi íslenskum skipum, sem við vitum þó að við munum gera enn þá víðtækari, þegar tímar liða, því að það eru alveg furðulegar kenningar, ef menn ætla sér að stækka landhelgina þetta mikið eins og gert hefur verið og banna með öllu veiði á þýðingarmiklum fiskistofnum, sem eru á þessu svæði og verða ekki veiddir með neinum ráðum nema beita einhvers konar botnvörpuveiðum.

Ég skal ekki fara lengra út í þetta mál að þessu sinni. En ég held, að hv. flm. till., sem eflaust hefur gengið aðeins gott til með það, af því að hann hefur fundið þá andúð, sem vissulega kom upp meðal margra Íslendinga út af því, að íslenskum botnvörpuskipum var í upphafi heimilað að veiða fyrir innan línuna, — honum hefur aðeins gengið gott til að vilja verða við óskum ýmissa Íslendinga í þessu efni og gera hér á breytingu, en ég trúi því ekki, að hann sannfærir ekki um það, að eins og málin hafa þróast og gengið, þá verður það ekki okkar landhelgismáli og okkar afstöðu gagnvart útlendingum til góðs að fara að stíga þetta skref. Það mundi miklu frekar valda okkur erfiðleikum og varpa þeim blæ á málið frá okkar hálfu, að við vissum varla, hvað við værum að gera í þessu stóra máli.

Flm. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég ætla ekki að hafa mjög mörg orð til að andmæla ræðu hv. 2. landsk. og hv. 2. þm. S-M. Aðalefni í ræðu hv. 2. landsk. var, að þessi till. mín gangi í öfuga átt, vegna þess að það væri auðvitað tilgangur allra okkar aðgerða í þessum efnum að tryggja landsmönnunum sem best lífsskilyrði. Ég held, að einn af okkar ágætustu fulltrúum hafi á erlendum vettvangi leyft sér að orða þetta þannig, að það væri ekki meiningin að friða fiskinn og drepa fólkið, heldur að friða fiskinn, til þess að fólkið gæti lifað, og bendað mig við þau ummæli. Ég held nú sannast sagna í aðalefnum vissulega frekar gengið á hlut hv. 2. þm. S-M., sem setti þessa reglugerð, meðan hann var útvegsmálaráðherra, en þjóðarinnar. Ég segi það svona sem spaugsyrði, en sjálfsgagt fylgir

talsverð alvara því gamni, að reyndur togara-sjómaður sagði við mig, að það, sem okkur er leyft á togurunum, er að fiska alltaf alls staðar þar, sem enginn fiskur er. Reglugerðin er þannig sniðin. En þegar fiskurinn kemur á þessi mið eða meðan hann er þar, þá erum við reknir. Kannske er þetta ofmælt. En einhver sannleikur fylgir því nú samt, og það er þá auðvitað út frá því sjónarmiði, sem ég áðan gat um, að fyrir þáv. hæstv. ráðh. hefur áreiðanlega vakað að reyna að vernda fiskveiði bátanna, einmitt þegar þeim riður mest á verndinni. Ég held þess vegna, að ef ég hef gengið á rétt fólksins, þá hafi aðrir verið mér djárfari í þeim efnum hvað þetta áhrærir.

Hv. 2. landsk. sagði á þá leið, að nú bæri öllum saman um, að friðun flatfisksins gæti beinlínis spillt fyrir öðrum veiðum. Ég hef heyrt þetta áður, og ég er enginn maður til að kveða niður þennan dóm. En vitur maður spurði eitthvað á þá leið, þegar verið var að ræða um kolann í Faxaflóa og sagt, að hann væri lagstur í svo þykk lög á botninn, að annar fiskur hefði þar ekki næði: Hvernig fór fiskurinn að lifa í Faxaflóa, þegar engin dragnot var til að hirða kolann með né heldur botnvarpa?

Hjá báðum hv. þm., sem töluðu hér, kom fram sú skoðun, að við gætum lagzt undir ámæli meðal erlendra þjóða um það, að ef slík ákvæði yrðu samþykkt sem hér ræðir um í þessari þáttill, þá værum við beinlínis að hindra, að fiskiföng yrðu dregin í alheimsbúið, eins og þó efni stæðu til hér á Íslandi. Ég segi nú eins og er, að ég skil ekki almennilega þessi rök. Ég man eftir því, að ég átti viðræður við fiskimálaráðherra Englands einu sinni um þetta mál. Og ég held, að hann hafi eiginlega helzt gert sér í hugarlund, að þessum fiski, — það var nú innan 4 mílna línunnar og innan Faxaflóa, — honum væri eiginlega af góði almáttugum staflað upp, eins og maður staflaði saltfiski í pakkhús eða vörugeymslu, og þar lægi hann í háum stafla, þar til hann ylti dauður út af, og þá væri hann öllum ónýtur. Ég sagði honum, að fiskurinn kynni að synda. Og þessi fiskur fer á djúpmiðin, þegar hann er orðinn þreyttur á grunnmiðunum. Ég var að gera mér vonir um það, að þegar kolinn væri uppalinn á friðunarstöðvunum, mundi hann ekki vera síður djárfur að fara út fyrir línuna en Bretinn er nú að fara inn fyrir hana og þar væri kannske hægt að ná honum, bæði í íslenskri botnvörpu og raunar annarra þjóða. Ég held þess vegna, að það séu ákaflega léttvæg rök, sem hv. þm. báðir færðu gegn ummælum mínum, að ástæða væri til að bera vissan kvíðboga fyrir, að þessi svokölluðu sérrettindi íslenskra skipa kynnu að spilla málstað okkar út á við.

Ég veit ekki, hvort ástæða er til, a. m. k. varðandi botnvörpuskipin, að leggja svo mjög mikið upp úr þessum réttindum. Ég veit það ekki fyrir víst. En ég veit, að það er ákaflega hægt fyrir aðra að segja: Þó að Íslendingar telji, að erlendar þjóðir geti sent skip sín um langa vegu til Íslandsstranda til þess að stunda

fiskveiðar, þá vita þeir gerla, að þeirra eigin skip, sem margföld hlunnindi hafa um afnot íslenskra hafna, er ekki hægt að gera út, nema þau njóti þessara friðinda. Síðan auka menn, mikla og margfalda þetta í augum þess umheims, sem er reynt að stefna gegn okkur í þessu máli. Og þó að ég geti fallist á ýmislegt, sem báðir hv. ræðumenn sögðu um þetta, þá breytir það ekki því aðalatriði, að það er áreiðanlega sterkara fyrir okkur að segja: Við Íslendingar sönnum það í verki, að það er hægt að gera með sæmilegum árangri út íslenska togara, enda þótt þeir njóti engra friðinda innan 12 mílna línunnar. — Það er áreiðanlega sterkara í baráttunni við útlendingana.

Mér dettur svo ekki í hug fremur en þessum hv. þm., að hér sé verið að búa til lög, sem eigi að gilda um aldur og ævi. Ég hef ævinlega haldið því fram, bæði á erlendum vettvangi og innanlands, að okkar er rétturinn í þessum efnum, en annarra ekki. Það er okkar einkamál, hvernig við notum þessa okkar eign. Við getum talað þar um innbyrðis deilu milli aðila, sem heima öll réttindi sér til handa, og hinna, sem segja: Ég fæ ekkert af réttindunum, — og að hve miklu leyti á að taka bæði sjónarmiðin til greina. En þegar við erum búnir að komast yfir örðugleikana, þá er ég reiðubúinn til þess að vera í verki með báðum þessum mönnum og öðrum til að hagnýta þessi auðafi með sem mestri skynsemi og sanngirni íslenskum þegnum til handa. Ég hef aðeins ekki enn þá leyft mér að vera eins bjartsýnn og þeir um það, að þessu óheillastríði sé lokið.

Ég veit það, að ég er ráðinn í því fyrir mitt leyti, eins og ég hygg að þeir séu báðir líka, að standa á réttinum og beygja okkur ekki fyrir valdinu. En við megum ekki láta villast á því, að aðrar þjóðir eru ekki búnar að viðurkenna okkar rétt, þó að engir nema Bretar hafi talið sér sæma að koma með herhlaup á hendur vopnlausri þjóð til þess að verja það, sem þeir kalla sín réttindi hér. Minar till. miðast þess vegna við ástandið, eins og það er, en alls ekki við það, sem verða kann. Og þær eru byggðar á því í fyrsta lagi, að ég hygg, að þó að þetta yrði samþykkt, yrði a. m. k. ekki mjög mikið tekið frá botnvörpunum. Ég þori minna að segja um dragnætturnar. Og þær eru jafnframt byggðar á því, að ég ber kvíðboga fyrir og ekki alveg rakalaust, að það sé bæði leynt og ljóst — og ekki síður leynt — reynt að nota þetta mál í baráttunni gegn okkur. Og ég tel einnig víst, og það vona ég að allir geti fallist á, að okkar styrkur er þá mestur í baráttunni, ef við getum hrundið staðhæfingum þeirra, sem halda því fram, að við áskiljum okkur sérrettindi, með því að sýna, að við getum gert út íslensk skip án þessara sérrettinda. Þetta er kjarni málsins. Og ekkert af þessu hefur verið hrakið.

Ég tók svo eftir, að hv. 2. þm. S-M. sagði, að þegar hann tók þessar ákvarðanir og þeir, sem að verki voru með honum, þá hafi megin-sjónarmiðið verið það, að hann og þeir töldu nauðsynlegt eða a. m. k. skynsamlegt á frum-

stigi þessa máls að leyfa ekki Íslendingum nein sérréttindi í þessum efnum — og eins og hann þá sagði — vegna deilunnar við erlendar stjórnir. En ef þetta var þannig í lok ágústmánaðar, að hann vegna deilunnar við erlendar stjórnir þorði ekki annað en gera þetta eða taldi hyggilegt að gera það, hvað er það þá, sem skeð hefur, sem gefur honum svo örugga vissu fyrir, að nú sé þetta óhæft? Ég veit vel, að það er ekki alveg út í bláinn, þegar hann segir: Ja, ég ber minni kvíðboga núna fyrir árásum erlendra aðila á þessar aðgerðir okkar. — En það er nú stundum sagt: Svo mæla börn sem vilja. Og við íslenskir alþm. höfum viljað standa á því allir, eftir því sem ég bezt veit, eða a. m. k. flestir, að trúa á okkar rétt í þessum efnum. En ég get ekki séð, að það hafi skeð neitt, sem staðfestir það, að hættan, sem hann taldi grúfa yfir okkur fram að 28. ágúst, sé fjarlæg í dag.

Það eru alveg eðlilegar orsakir fyrir því, að þetta mál tafðist, frá því að það kom hér á dagskrá. Ég hafði líka haft nægan tíma til að gera mér grein fyrir málinu, áður en ég flutti það. Ég er ekki að segja, að öll sáluhjálpi Íslands velti á því, að þessi till. sé samþykkt. En ég flyt hana af því, að ég álit hyggilegt að samþykkja hana, og ekki af öðrum ástæðum.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

7. Steinsteypur vegur frá Hafnarfirði til Sandgerðis.

Á deildafundum 24. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um steinsteypu veg frá Hafnarfirði til Sandgerðis yfir Keflavík og Garð [56. mál] (A. 97).

Á 11. fundi í Sp., 26. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Ólafur Thors): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja þáttill. á þskj. 97 um steinsteypu veg frá Hafnarfirði til Sandgerðis yfir Keflavík og Garð.

Efni till. er það, að fram fari fullnaðarrannsókn á, hvað slík vegagerð mundi kosta, og að í öðru lagi verði stefnt að því, að auðið verði að hefja framkvæmdir þegar í stað á

næsta ári. Í þriðja lagi er svo kveðið á um það, að ef ekki verður talið fært að veita á fjárl. nægilegt fé til þess, að auðið verði að ljúka þessu verki á tiltölulega stuttu árabili, þá skuli ríkisstj. falið að afla sér lántökuheimildar í þessu skyni.

Grg. fyrir þessari till. er í sjálfu sér ekki löng, en segir þó í aðalatriðum það, sem ég á þessu stigi málsins hef um það að segja.

Ég skal aðeins áréttá það, að slík hugmynd eins og þessi um að leggja vegi úr varanlegu efni hefur náttúrlega oft komið fram áður á Alþingi. Hún hefur fengið byr undir væng nú vegna till. hv. 1. þm. Rang., sem hann flutti framsöguræðu fyrir nýverið hér á Alp., þar sem hann gerði grein fyrir því annars vegar, hver nauðsyn væri á að leggja inn á þá braut, að vegir yrðu á mest förnun leiðunum gerðir úr varanlegu efni, og hins vegar leiddi rök að því, að það væri sérstakt íhugunarefni, hvort ekki þætti rétt að hagnýta umframframleiðslu hinnar nýju sementsverksmiðju í þessu skyni.

Hann skýrði frá því, hv. 1. þm. Rang., að sementsverksmiðjan mundi framleiða árlega um 110 þús. smál. og árleg notkun væri varla yfir 80 þús. smál. og alla vega ekki yfir 85 þús. Hann færði að því eðlileg rök, sem ég hirði ekki að endurtaka, að það væri mjög miður farið, ef við þyrftum að stöðva rekstur verksmiðjunnar 2—3 mánuði á ári, en hann sæi ekki annað fram undan en einmitt þá leið, nema því aðeins að lagt yrði inn á slíkar nýjar brautir sem hann lagði til í sinni till. Og hann leiddi einnig rök að því, að það væri fjárhagslega skynsamlegt fyrir Íslendinga að reikna þetta sement, sem þarna þyrfti til vegagerðarinnar, á miklu lægra verði en annars væri á sementi til byggingarframkvæmda í landinu og miða verðlagið eingöngu við það, hvað kostnaðarverðið yrði á því, samanborið við það, að verksmiðjan væri athafnalaus þessa mánuði.

Ég skal játa, að þessi till., sem hér liggur fyrir, hefði verið flutt án hliðsjónar af því, að slíkar upplýsingar hefðu verið gefnar. Málið, sem hér um ræðir, hefur dregið svo lengi og er í raun og veru svo mikið nauðsynjamál, að ég vil ekki segja, að það geti skorið úr um réttinn til að flytja slíka till., hvort sementið væri reiknað á hálfvirið eða á fullu verði, eins og hv. 1. þm. Rang. gerði grein fyrir í sinni framsöguræðu og raunar í grg. fyrir sinni till. Ég skal aðeins vekja athygli á því, sem hann þar sagði, að hann teldi ekki auðið að selja til útlanda umframframleiðsluna, og hann hafði þær upplýsingar sem margar aðrar í sinni ræðu frá framkvæmdastjóra sementsverksmiðjunnar, og ætti örugglega að mega byggja á þeim heimildum, sem hann í þeim efnum lagði fram.

Upplýsingarnar, sem fólust í ræðu hv. 1. þm. Rang., hnigu í þá átt, að ef sement yrði notað með þessu lægra verði, mundi kílómetrinn af steinsteypu vegi, 7 m breiðum, ef ég man rétt, og ég held, að hann hafi sagt með 20 cm slitlagi, kosta frá 800—850 þús. kr. Og hann taldi einnig eftir fróðum mönnum, að nú

væri ekki lengur þörf á járnbentri steinsteypu, eins og þó áður hefði verið talið nauðsynlegt, ef um varanlega vegi væri að ræða, en það væri mikill sparnaður, sem af því leiddi að losna við járníð, og einkum kæmi þessi þörf ekki til greina, þar sem væri um að ræða eldri vegi eða vegi yfir hraun, þar sem undirlagið væri sterkt.

Ég skal nú aðeins leyfa mér að segja, að ef menn á annað borð vilja leggja inn á þessa braut, og það er mín skoðun, að það sé ekki undankomu auðið að gera það, þá hef ég lengi talið, að fyrsta framkvæmdin, sem bæri að leggja í, væri steinsteyptur vegur frá Hafnarfirði til Sandgerðis, yfir Keflavík og Garðinn, eins og hér er lagt til. Þessi leið er um 52–53 km, hygg ég, og eftir kostnaðaráætlun hv. 1. þm. Rang. ætti þá kostnaður við þetta verk að verða 40–45 millj. kr.

Ég verð að jata, að það má að sönnu deila um, hvort þessi leið, þessi vegur, þessi framkvæmd eigi skýlaust að ganga fyrir. Það má sjálfsagt um það deila. Þeir, sem kunnugir eru málinu og það miklu betur en ég, almennt talið, telja þó, að þetta sé fjölfarnasta leiðin og auk þess megi rökstyðja frá ýmsu öðru sjónarmiði kröfu þeirra, sem á Suðurnesjum búa, fyrir, að þessi framkvæmd gangi fyrir. Ég endurtek, að menn benda á, að hér sé um fjölfarnasta veginn að ræða. Í öðru lagi er það án efa þessi vegur, sem er langverstur af þessum fjölförnu leiðum. Ég hef leyft mér að segja frá því í grg., sem oft hefur kveðið við í eyrum okkar, sem erum kosnir af kjósendum í þessu kjördæmi, að menn, sem komi frá útnesjum, nyrztu ströndum Íslands eða lengst að og hafi farið um breiðar byggðir, staðhæfi, að hvergi á allri leiðinni sé önnur eins vegleysa og þegar kemur suður fyrir Hafnarfjörð, ef maður er ekki svo heppinn að stýra beint í kjölfar vegheflanna. Og það hefur oft komið fyrir mig að fara að morgni suður í mitt kjördæmi og heim að kvöldi, og vegurinn hefur kannske verið sámlægur að morgni, en nær ófær að kvöldi. Umferðin er þetta gífurleg og vegurinn í því ástandi, að það er ekki hægt — held ég — að una við hann, án þess að alger bylting sé gerð, það sé gersamlega lagt inn á nýjar brautir um þá vegagerð.

Ég get einnig bent á það, að ég hygg, að það sé rétt, að á undanförunum árum hafi ríkið tiltölulega lítið lagt þessu héraði, en héraðið ákaflega mikið ríkissjóði. Þetta er eitt mesta framleiðsluhérað landsins, og náttúrlega drýpur drjúgt frá því í ríkissjóðinn, þannig að vissar kröfur geta héraðsbúar byggt á þeirri staðreynd.

En loks vil ég geta þess, hvort sem menn vilja taka til þess nokkurt tillit eða ekki, að ríkisvaldið hefur í hlaðvarpanum hjá þessu fólki staðsett erlent varnarlið, án þess að þetta fólk hafi verið nokkuð um það spurt, en með þeim afleiðingum, að vegurinn, sem það þarf að nota til síns atvinnurekstrar og til umferðar í einu og öðru skyni, er miklu verri torfæra en ella mundi verða. Ég hygg, að megi byggja kröfurétt á mörgu öðru en þessu, svo að ég

tel ekki, að á þessu stigi málsins sé ástæða fyrir mig að halda neinar hrókaræður um þetta. Þið þekkið þetta flest sjálf að meira eða minna leyti, og kjarni málsins á þessu stigi er sá: Vilja menn annars vegar aðhyllast þessa hugmynd, að þrátt fyrir hinar mörgu kröfur ævinlega á hendur ríkissjóði og margar þeirra á rökum reistar, þá vilji menn þó axla þá byrði, sem af því leiðir að leggja inn á þessa braut? Og í öðru lagi, svari menn þeirri spurningu jákvætt, vilja þeir þá viðurkenna, að réttur þessa héraðs eigi að ganga fyrir öðrum? Þetta verða spurningarnar. Löng ræðuhöld af minni hendi um það hafa ekki neina úrslitaþýðingu, og ég læt þess vegna undir höfuð leggjast að tina fram það, sem ég kannske að öðru leyti kynni að geta upplýst um atriði þessa máls.

Mér þykir rétt aðeins að minna á, að fallist menn á þessa till., þá er það nú svo, að svo fjárfrek sem hún er, og sannarlega er hún fjárfrek, þá þyrfti hún þó ekki að kosta nema 1% af heildarútgjöldum ríkisins á ári, ef framkvæmdinni yrði dreift á fjögur ár, og náttúrlega minna árlega eftir því, sem henni er dreift á fleiri ár.

Ég hef leyft mér að stinga upp á í grg., að ef mönnum vex í augum þessi kostnaður, þá sé tekið til athugunar, hvort ekki sé rétt að leggja inn á nýjar brautir, þ.e. a.s. að leggja nýjan skatt á alla þá, sem um þennan veg fara. Ég er alveg sannfærður um, að fólkið í mínu kjördæmi mundi alls ekki kvarta, þótt það yrði að borga nokkrar krónur af hverjum bíl, sem um veginn fer. Ég er alveg sannfærður um það. Það er búið að þola svo marga raunina af vanlíðan og skappunga við að verða að pyntast í þessu Ódádahrauni, — það er búið að þola svo marga raunina, að það mundi ekki telja eftir sér, þótt það borgaði eins og hált bíóbílæti eða minna en það sem afgjald af bifreiðinni, um leið og hún færi suður eftir. Ég bara bendi á, að ef menn leggja út á þær leiðir, þá verða menn auðvitað að hafa sama úrræðið varðandi aðra steinsteypta vegi, sem lagðir eru. En mér finnst það fyllilega koma til athugunar. Ef það kæmi til athugunar, þá fyndist mér ekki ósanngjarnt, að menn legðu fyrst og fremst til grundvallar það sjónarmið, að þetta skattgjald yrði látið standa undir vöxtum af því láni, sem kynni að verða tekið til slíkra framkvæmda, en ríkissjóður sjálfur stæði undir afborgunum, vegna þess að vegaviðhaldið hlýtur í stórkostlega ríku mæli að minnka, ef vegur verður byggður úr varanlegu efni.

Ég vil aðeins að lokum segja það, að ef óskað verður upplýsinga, þá skal ég útvega þær, bæði varðandi framleiðslu héraðsins, nánari skýrslu um umferð um veginn og allt annað, sem þeirri n., sem um málið fjallar, þykir á skorta. Að sjálfsögðu mun svo vegamálastjóri reiðubúinn til að gefa n. allar upplýsingar, sem undir hans verksvið heyrar. — Ég hef svo gert ráð fyrir, hæstv. forseti, að þessari umr. yrði frestað og málinu vísað til hv. fjvn., þar sem ég tel það eiga heima.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

8. Póstur og sími í Hafnarfirði.

Á deildafundum 12. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um sameiningu pósts og síma í Hafnarfirði og um stækkun sjálfvirkna símastöðvarinnar þar [66. mál] (A. 124).

Á 16. fundi í Sp., 17. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja á þskj. 124 þáttill. um sameiningu pósts og síma í Hafnarfirði og um stækkun sjálfvirkna símastöðvarinnar þar. Till. er svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta: „Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að láta landssímann nú þegar hefja byggingu nýrrar símastöðvar í Hafnarfirði með það fyrir augum, að hægt verði að stækka sjálfvirkna stöðina mjög verulega og koma þar fyrir pósta-fgreiðslu bæjarins.“

Í grg. og sérstaklega í bréfi póst- og síma-málastjóra, sem prentað er sem fylgiskjal með grg., eru svo ýtarlegar upplýsingar um þetta mál, að þar er litlu eða engu þörf við að bæta. En ég skal aðeins í óruttu máli draga saman það, sem ég tel vera kjarna þessa máls.

Árið 1932 var sett upp sjálfvirk stöð í Hafnarfirði fyrir 300 númer, um leið og fyrsta sjálfvirkna stöðin var sett upp í Reykjavík. 1946 var hún stækkuð upp í 500 og 1949 upp í 1000 númer, sem nægði þó varla þá. Síðan hefur ekkert verið aðhafzt í málinu nú í tíu ár, og ástandið í dag er þannig, að 500 manns bíða eftir að fá síma í bænum og þessum um-sóknum er ómögulegt að verða við með stöð-inni, eins og hún nú er. En 500 númer eru, eins og allir sjá, um helmingur af öllum síma-notendum bæjarins, sem nú eru. Það ástand er algerlega óviðunandi og veldur margs kon-ar truflunum og erfiðleikum hjá þeim, sem ekki geta fengið óskum sínum um ný síma-númer fullnægt.

Það hefur verið talað um að stækka stöðina, sem nú er, og var á tímabili ráðgert, að sú lausn yrði valin. En við nánari athugun hefur póst- og síma-málastjórnin komizt að þeirri niðurstöðu, að fullt eins heppilegt og senni-lega heppilegra mundi vera að byggja nýja stöð og selja það hús, sem fyrir er, en taka tækin, sem þar eru nú, til notkunar annars staðar.

Á s.l. vetri fór póst- og síma-málastjóri þess

á leit við ráðh. símamála og við fjvn., að sér yrði leyft að hefjast handa um þessa byggingu, en úr framkvæmdum varð ekki. Það hagar þannig til, að efni, sem þarf til þessarar nýju stöðvar, er ekki unnt að fá nema með afar löngum afgreiðslufresti, og verður þess vegna að taka ákvörðun um málið nokkuð löngu áður eða allt að tveimur árum áður en hægt er að hefja framkvæmdir, þannig að ef ákvörðun væri tekin nú, mundi efni til stöðvarinnar ekki fást fyrr en árið 1960 og framkvæmdum ekki verða lokið fyrr en í árslok það ár, eftir því sem frá er skýrt í bréfi póst- og símamála-stjóra.

Þetta er ákaflega bagalegt fyrir þá, sem bíða og hafa beðið lengi, og nauðsynlegt úr að bæta. Póst- og síma-málastjóri hefur leyft mér að hafa það eftir sér, að ástandið í símamál-unum á þessum stað, í Hafnarfirði, væri nú eitt það erfiðasta, sem þeir hefðu til úrlausnar, og eitt það, sem allra mest kallaði að af öllu, að leyst yrði.

Kostnaður við framkvæmd verksins verður náttúrlega nokkuð mikil, en eins og skýrt er nánar í bréfi póst- og síma-málastjóra, þá er hægt að dreifa honum á nokkur ár og fá hann að verulegu leyti eða að langsamlega mestu leyti upp borinn bæði við sölu hins gamla húss og við ný áskriftargjöld eða tengingar-gjöld frá því fólki, sem hina nýju síma fær.

Ég tel ekki ástæðu til þess að hafa um þetta mörg fleiri orð. Ég vil aðeins vænta þess, að hæstv. Alþ. ljái til þess samþykki sitt, að ákvörðun verði tekin um að hefja undirbún-ing þessa máls þegar í stað, svo að það drag-ist nú ekki lengur úr hömlu, og verður þó ekki hægt að búast við raunverulegum árangri eða að verkinu verði lokið fyrr en að 2–3 árum liðnum. Það er því mjög brýn nauðsyn á, að þegar verði hægt að taka ákvörðunina, svo að unnt verði að panta það, sem til þess þarf, og hefjast handa um byggingu.

Ég leyfi mér svo að leggja til, herra for-seti, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 33 shlj. atkv. og til fjvn. með 34 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

9. Akvegasamband við Vestfirði.

Á deildafundum 19. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um akvegasamband við Vestfirði [70. mál] (A. 157).

Á 19. fundi í Sp., 7. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Kjartan J. Jóhannsson): Herra forseti. Á undanförunum árum hafa verið fluttar hér á Alþ. till. um athugun og framkvæmda-áætlun í vegamálum þeirra byggða, sem enn eru ekki í akvegasambandi við aðalakvegakerfi landsins. Þær athuganir, sem þessar till. hafa stuðlað að, hafa leitt í ljós, að þær byggðir á Vestfjörðum norðan Arnarfjarðar, sem till. þessi fjallar um, eru eina landfasta þéttbýlið, sem ekki er enn komið í akvegasamband a. m. k. að sumarlagi við aðalakvegakerfi landsins. Á þessu svæði búa nú um 6000 manns.

Svo kann að virðast sem við Vestfirðingar förum fram á nokkuð mikið samnaborið við aðra, er við leggjum til að haga framkvæmdum eins og í till. okkar segir. Svo er þó alls ekki, ef betur er að gáð. Í fyrsta lagi er það svo, að svo skammt er síðan vegagerð hófst á Vestfjörðum að nokkru ráði, að við höfum orðið þar verulega út undan eða aftur úr öðrum landslhlutum. Í öðru lagi er það, að ef við athugum, hvað mikið er ólagt af þjóðvegum, sem eru á vegalögum nú samtals á öllu landinu, og gerum ráð fyrir, að jafnmikið verði lagt árlega af nýjum þjóðvegum og gert hefur verið að meðaltali á ári undanfarin 30 ár, — það er alveg sama, hvort við tökum eitt ár fyrir sig eða hvort við tökum 3 tíu ára tímabil, það kemur hér um bil sama út, — þá yrði, ef lagt yrði álíka mikið og lagt hefur verið árlega jafnaðarlega undanfarin 30 ár, lokið við að leggja alla ólagða þjóðvegi, sem komnir eru á vegalög, á næstu fjórum árum. Fjórðungur þessara vega er á Vestfjörðum. Væri því ekki nema full sanngirni að gera ráð fyrir, að fjárveiting til vega á Vestfjörðum yrði miðuð við að ljúka þeim á næstu fjórum árum, þ. e. þeim vegum, sem þegar eru komnir á vegalög. Þessi till. er flutt m. a. til þess að vekja athygli á þessu.

En þyki ekki fært að verða við þeim óskum okkar að taka þetta mál í þeim áföngum, sem lagt er til í till. okkar, og veita á fjárl. í ár þá upphæð, sem nægir til þess, þá er okkur nauðsynlegt að fá leyfi til að leggja vegina sjálfir eða láta leggja þá án þess, að lagning þeirra þurfi að kosta ríkissjóð meira en gert hefur verið ráð fyrir í áætlun vegamálastjórnarinnar. Að þessu lýtur síðari hluti till. okkar um ákvæðisvinnu og ábyrgðir ríkissjóðs á lánum, er tekin kynnu að verða til framkvæmdanna. Við erum ekki í nokkrum vafa um, að það er hægt að gera þetta svona, ef til þess fæst leyfi. Og við erum þess fullvissir, að það er hægt að gera þessa vegi, sem ólagðir eru þarna, eftir útmælingu og fyrirmælum vegagerðar ríkisins á tilsettum tíma, þó að fé fái ekki með öðrum hætti en þessum, að ríkissjóður ábyrgist, að greiðslan komi að fullu á fjórum árum, þ. e. á fjárlögum næstu fjögurra ára. En lengur er ekki ástæða til eða nein sanngirni í að láta okkur bíða eftir fjárveitingu, eins og ég áðan sýndi fram á.

Eina fyrirgreiðslan, sem við förum fram á, fram yfir það, sem venjulegt er, er það, að ábyrgðir ríkissjóðs megi miðast við, að greiðslan kæmi á næstu fjórum árum, en það hefur

ekki verið óalgengt um vegagerðir úti um landið, að heimiluð væri lántaka, til þess að hægt væri að taka tvo áfanga í einu og ljúka þannig nokkru meira á einu ári en gert hefur verið ráð fyrir með framlögum á fjárlögum.

Hér er hreyft að nokkru leyti nýrri hugmynd, að láta gera vegina eða a. m. k. hluta þeirra í ákvæðisvinnu. Þetta hefur ekki verið gert hér, svo að ég viti til, að neinu ráði á vegum vegagerðar ríkisins, en erlendis, t. d. á Norðurlöndum og í Bandaríkjunum, mun þetta vera algengasta leiðin við meiri háttar vegaframkvæmdir og varla annað talið koma til mála þar.

Það vill líka þannig til, að þetta hefur verið aðeins borið við hér. Rafmagnsveitur ríkisins munu hafa þurft að láta gera þó nokkuð af vegum fyrir sig og hafa farið að einhverju leyti inn á þessa leið með göðum árangri, bæði að því er tekur til rafveitnanna, þær hafa fengið vegina gerða þarna á skömmum tíma, eins og þeim oftast hefur legið á að fá gert, og án þess að þeir kostuðu meira en vegagerð ríkisins hefur áætlað að vegirnir kostuðu.

Sömualeiðis hefur flugmálastjórn farið nokkuð inn á þessa leið, að láta vinna framkvæmdir, sem í eðli sínu eru mjög svipaðar vegaframkvæmdum og sumpart vegaframkvæmdir, í ákvæðisvinnu. Það er t. d. nú í haust unnið nokkuð að flugvallargerð á Ísafirði, og hefur það verið gert í ákvæðisvinnu. Þar hefur verið unnið samkv. áætlun, sem er ekki alveg ný og þess vegna var miðuð við annað verðlag og lægra en nú gildir, en samt kom í ljós, þegar verkið var boðið út, að það fæst unnið fyrir áætlunarpupphæð og þannig, að ætla má fyrir nokkru lægri upphæð en t. d. vegagerð ríkisins mundi telja líklegt að verkið kostaði nú.

Það, að tekizt hefur að fá þarna unnið við flugvallargerðina á Ísafirði verk fyrir minna en ætla mætti að það kostaði núna, byggist að nokkru leyti á því, að það eru sams konar tæki og raunar sömu tækin, sem notuð eru við þá framkvæmd eins og notuð eru við vegagerð og hafa verið notuð við vegagerð á Vestfjörðum einmitt í sumar, en þeir, sem eiga þessi tæki, telja sér hag að því að taka að sér verk, sem þeir geta unnið, eftir að venjulegum vegagerðartíma er lokið, og nýtt þannig þessi dýru tæki, sem þeir hafa notað við vegagerðina, betur en ella mundi. Þeir telja sér þess vegna unnt að lækka verð vinnunnar nokkuð, og vitanlega er það hagur fyrir ríkissjóð, sem á að borga þessar framkvæmdir, að fá þær unnar fyrir lægra verð en þær að öðrum kosti væru fáanlegar fyrir.

Þá er ég einnig sannfærður um það, að hægt er að gera vegina ódýrari, ef unnið er og tekið fyrir nógu mikið samfellt verkefni. Það er ábyggilega hægt að lengja vinnutímann árlega nokkuð með því og nota tækin betur en ella mundi. Það er satt best að segja, að það hefur óeðlilega mikið farið í þann kostnað, sem er við að flytja dýr tæki fram og aftur haust og vor, og stundum hefur ekki miðað eins mikið áfram vegagerðum, þegar lagðir hafa verið smákafar í einu, vegna skorts á hentugum

tækjum. Það hefur ekki þótt taka að fara með dýr tæki til þess, þó að þeirra væri full þörf á vegagerðarstaðnum, þegar komið hefur verið að því kannske, að búið væri að nota það fé, sem til ráðstöfunar hefur verið á hverjum tíma.

Ég er viss um, að þessi leið, að leggja vegina að meira eða minna leyti í ákvæðisvinnu, er heppileg vinnubrögð og sérstaklega það að taka fyrir heila áfanga í einu. Það yrði vafalaust til þess, að engum dytti frammar í hug að taka smáspottaaðferðina upp á ný. Það yrði lagt þarna inn á nýja braut, og hygg ég, að það gæti orðið til þess að flýta fyrir og gera vegagerð ódýrari í landinu framvegis, ef þetta gefst vel.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Eins og hv. fyrri flm. þessarar till. gat um, hefur það oft komið fyrir hér á Alp., að samþykktar hafa verið till. um það að fela ríkisstj. að láta undirbúa vegagerðir, rannsaka vegastæði, og svo er að segja um fleiri framkvæmdir, sem samþykkt hefur verið að fela ríkisstj. að undirbúa. Þessar rannsóknir á þeim sviðum kosta yfirleitt ekki mikið fé, og það hefur ekki þótt athugasvert við það að samþykkja þess konar tillögur.

En sú till., sem hér liggur fyrir, virðist vera töluvert nýstárleg. Hér er um það að ræða að ákveða með þáttill. ákveðnar framkvæmdir í vegagerðum og heimila fé úr ríkissjóði til þeirra framkvæmda og ábyrgðir ríkissjóðs fyrir lánum til þessara framkvæmda. Að sumu leyti er svo ákveðið í fyrsta töluvið till., að ákveðin framkvæmd í vegagerð skuli fara fram á næsta ári, eins og það er orðað, og mun vera átt við þetta ár, sem nú er byrjað, því að till. er flutt fyrir áramót. Og í 2. lið er aftur talað um framkvæmdir, sem eiga að gerast á þremur árum. En um hvorugt vita menn nú, hvað það muni kosta.

Sá háttur hefur verið hafður á, eins og allir hv. alpm. kannast við, að því er vegagerðir snertir og fjárveitingar til vega, að fjv. hefur að mestu leyti ákveðið framlög til vegagerða hverju sinni, og þó að ýmsum þm. hafi oft og tíðum mislíkað hennar gerðir í þessu efni og fundizt jafnvel, að þeirra kjördæmi yrði út undan, og annað slíkt, þá hygg ég þó, að fyrir fjv. hafi alltaf vakað að deila þessu fé, sem hægt er að verja til vegagerðar, sem sanngjarnast um landið og taka þar tillit til þarfa og allra ástæðna, sem fyrir hendi eru.

Ég held, að þetta sé góð regla, sem verið hefur, og það sé ekki til bóta að fara að ákveða fjárveitingar til einstakra vega með þál. á þingi, sem á að afgreiða fjárlög, og það áður en fjárlög eru afgreidd. Ég skal ekki á neinn hátt leggja á móti því, að þessari till. verði vísað til hv. fjv., og eins get ég vel skilið það, að Vestfirðingum liggi mjög á þessum vegum og sennilega fleiri vegum, og get mælt með því, að ríkið reyni að koma vegasambandi að Vestfirðum og um Vestfirði svo fljótt sem kostur er á. En ég vona, að hv. fjv., ef till. verður til hennar vísað, afgreiði þessa till. í

nánu sambandi við fjárlögin, því að flest atriði till. eru raunverulega fjárlagaákvæði.

Hvað 2. lið till. snertir, að ákveða hér vissa framkvæmd á þremur árum og skuldbinda ríkið við það, þá er það að visu ekki fjárlagaákvæði beinlínis. En réttara virtist nú, ef gengið er inn á þá braut, að þá yrði slíkt ákveðið með lögum. Eins er venja, þó að út af því hafi brugðið, að ákveða ríkisábyrgðir með lögum, að ríkisstj. er með lögum heimilað að taka ábyrgð á þessu og þessu. Það mun nokkrum sinnum hafa verið gert að veita ríkisábyrgð með þál., en það eru yfirleitt undantekningar. Heimildir til ríkisábyrgðar eru veittar með lögum og eiga að vera það.

Ég gat ekki látið hjá líða að hreyfa þessu og í þeim tilgangi að fara fram á það við hv. fjv., eins og ég sagði áðan, að hún hafi mjög hliðsjón af fjárl. a. m. k., þegar hún afgreiðir þessa tillögu.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð til þess að taka undir flest það, sem hv. fyrsti flm. þessarar till. sagði hér í frumræðu sinni um nauðsyn þess, að sú till. yrði samþykkt, sem hér liggur fyrir.

Þess er þá fyrst að geta, að á Vestfirðum, á því svæði, sem nú er án sambands við akvegakerfi landsins, búa um 6000 manns í kaupstöðum, kaupsýslum og sveitum.

Ég hygg, að það sé ekki ofmælt, að þessi hér-ú séu ein þróttmestu framleiðsluheruð landsins. Það mun óvita eða hvergi á Íslandi vera framleitt jafnmikið til útflutnings að tiltölu við fólksfjölda eins og einmitt á þessu svæði, sem veglaust er eða sambandslaust við akvegakerfi landsins. Nú er það staðreynd, sem ekki verður sniðgengin, að einmitt samgöngur á landi eru einn meginhyrningarsteinn atvinnulífs og félagslífs. Þess vegna má það furðulegt heita, að samfélagið skuli ekki enn þá hafa komið í framkvæmd vegagerð til þessa landshluta, þar sem svo að segja hver einasta starfandi hönd vinnur að framleiðslu útflutningsverðmæta, og hægt er að leiða gild rök að, að samfélagið á í raun og veru meira undir komið, að fólk haldist þar við, heldur en á fjölmörgum öðrum stöðum á landinu. Nú vil ég ekki hafa á móti því, að nokkurt byggðarlag á landi hér fái samgöngubætur og samband við meginakvegakerfi landsins, þvert á móti. Ég tel, að allir landsmenn eigi á því jafnan rétt. En ég bendi á það, að ég álit, að samfélagið hafi misstigið sig bókstaflega gagnvart þessum landshluta í þessu atriði.

Það er fyrst árið 1946, sem akvegasamband er skapað við Ísafjarðardjúp um Þorskafljóðarheiði. En það þýðir ekki nema að nokkru leyti akvegasamband við þennan landshluta. Sjóleið verður að fara frá innanverðu Ísafjarðardjúpi til Ísafjarðarkaupstaðar og þaðan síðan til byggðarlaganna við utanvert Ísafjarðardjúp og í Vestur-Ísafjarðarsýslu. Öll Vestur-Ísafjarðarsýsla og meginhluti íbúa Norður-Ísafjarðarsýslu og allir íbúar Ísafjarðarkaupstaðar eru án sambands við akvegakerfi landsins. Ég segi, að þegar till. koma fram um

það, að úr þessu verði bætt, sem hægt er að gera með tiltölulega auðveldum hætti, þá reynir á það, hvað hæstv. Alþ. meinar með þeim orðum, sem mjög oft hafa fallið hér á undanfórnum árum, að koma þyrfti á svokölluðu „jafnvægi í byggð landsins“.

Ég skal ekki fjölyrða um þetta að þessu sinni. Ég hef gert það oft áður. Ég álit, að það væri mjög illa farið, ef Alþ. tæki þannig undir þessa till., að við svo búið yrði látið standa. Og ég mundi líta á það sem ótvíræða sönnun þess, að margir menn, sem á undanfórnum árum hafa ýmist haft frumkvæði um það, sem kallað hefur verið jafnvægi í byggð landsins, eða tekið undir það, meintu harla lítið með því, og hlutur strjálbýlisins væri þá enn miklu verri og nyti miklu minni skilnings á löggjafarsamkomunni en ástæða hefur verið til að ætla að hann gerði.

Ég held, að það sé skynsamlegt, sem bent er á í þessari till., að freista þess að taka upp ákvæðisvinnu við vegagerðir. Allir hv. fulltrúar sveitakjördæma vita, að mjög misjafnlega vinnst fyrir þær fjárveitingar, sem Alþ. veitir hverju sinni til vegagerðar í hinum einstöku héruðum. Það fer eftir mörgu og ekki síst eftir því, hvernig þeir menn eru verki farnir og hæfir til verkstjórnar, sem til þess veljast á hverjum stað að stjórna framkvæmdum. Ég er alveg sannfærður um, að það væri skynsamleg nýbreytni að láta vinna nokkuð af þessum framkvæmdum í ákvæðisvinnu. Ég held, að það sé tilraun, sem sé vert að gera. Menn vita, hvað þeir hafa í þessum efnum, en ákvæðisvinna hefur á vegum vegagerðarinnar ákaflega lítið verið reynd. Hins vegar, eins og hv. þm. Ísaf. minntist á, mun hún hafa verið reynd nokkuð á vegum flugmálastjórnarinnar og raforkumálastjórnarinnar.

Hv. 1. þm. Eyf. tók hér til máls og sagði, að þessi till. væri mjög nýstárleg. Það má vel vera, að svo sé. En hér er þá einnig um nokkuð sérstakt mál að ræða, þannig að ekki er óeðlilegt, að nýstárlegra úrræða væri leitað til þess að ráða fram úr þeim vanda, sem þau byggðarlög og það fólk á við að etja, sem hér um ræðir. Ég vil þó benda á það, að hv. þm. taldi það mikla nýlundu og jafnvel goðgá, að heimilað væri fé úr ríkissjóði til vegaf framkvæmda með þál. Ég vil í því sambandi benda á, að hér á hæstv. Alþ. fer því viðs fjarri, að fjvn. ein ákveði um framlög til þjóðvega eða vegagerða í landinu yfirleitt. Hér hafa verið sett lög um einstaka þjóðvegi, og meira að segja á þessu ári og undanfórnum árum hefur verið unnið samkv. þeim l. að stórfelldum vegaf framkvæmdum í nágrenni Reykjavíkur. Mér er einnig kunnugt um það, að í öðrum landshlutum hefur verið unnið fyrir hundruð þúsunda og jafnvel milljónir kr. að vegagerðum, sem fjvn. hefur lítt komið nálægt að ráðstafa. Þar eru ákveðnir tekjustofnar, sem vegamálastjórnin ræður yfir í samráði við ráðh. Meira að segja hluta af þeim tekjustofni var á s.l. sumri varið til framkvæmda við veginn af Barðaströnd yfir í Arnarfjörð, einn þeirra vega, sem ræðir um í þessari þáttill. Ég man

heldur ekki betur en það hafi verið samþ. þáttill. um vegagerðir, ég tala nú ekki um rannsóknir á vegarstæðum og öðru slíku. Hér er þess vegna um miklu minni nýlundu að ræða en hv. 1. þm. Eyf. vill vera láta.

Loks vil ég benda á það, að í 22. gr. fjárl. eru árlega heimildir til handa hæstv. ríkisstj. til þess að greiða fé til samgönguframkvæmda, til samgangna fyrst og fremst á sjó, að mig minnir, einnig á landi, en örugglega til samgöngubóta á sjó.

Þeim röksemdum verður þess vegna ekki beitt gegn þessari till., að hún feli í sér eitt-hvert hættulegt nýmæli, sem tefldi hinum trausta fjárhagsgrundvelli íslenskra ríkisins í stórkostlega hættu.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri góð regla, sem á hefði verið höfð í þessum efnum undanfarin ár, og þeirri reglu vildi hann halda. Ég skal ekki fara hér að deila á hv. fjvn., hún hefur í mörg horn að líta. En það vil ég segja, að sú regla, sem hefur haft það í för með sér, að einstökum landshlutum hefur verið mismunað jafnhrapallega og raun ber vitni um á undanfórnum árum í fjárveitingu til vega, það er ekki góð regla. Það getur vel verið, að hún sé góð í augum 1. þm. Eyf., en hún er ekki góð í augum þm. Vestfjarða, þar sem búa 6000 manns, sem eru gersamlega án sambands við akvegakerfi landsins. Og mér þykir raunar hálfhlálegt til þess að vita, að jafnmætur og ágætur þm. eins og hv. 1. þm. Eyf. skuli verða til þess hér ár eftir ár að hafa í frammi andmæli og sýna andúð á réttlætiskröfum þess landshluta, sem verst hefur úti orðið í vegagerðarmálum landsins.

Þessi sami hv. þm. sagði á síðasta Alþ., að til væru þeir landshlutar hér á landi, sem hentaði betur að hafa samgöngur á sjó en á landi. Ég spurði þá: Hvaða landshlutar eru það? Er það Ólafsfjörður í Eyjafjarðarsýslu? Eða eru það bara byggðarlögin í Vestur-Ísafjarðarsýslu og Norður-Ísafjarðarsýslu, sem hentar betur að hafa samgöngur á sjó en á landi? Ég leyfi mér að benda á það, að fólk í Ólafsfirði hefur falið sínum þm., hv. 1. og 2. þm. Eyf., að hafa forustu um það, að brotist yrði í því með ærinni fyrirhöfn og miklum kostnaði að leggja veg um þverbratta hamra og skriður til þess að fá ekki aðeins eina leið um land til sambands við önnur héruð, heldur tvær. Það er vitað, að Ólafsfjarðarkaupstaður hefur samband um Lágheiði við vegi í Skagafirði, veg, sem að vísu er lokaður mikinn hluta ársins. Þetta fólk hefur óskað þess, þó að þar búi harðduglegustu sjómenn landsins og þó að þar sé fólk vant við sjóferðir, að fá veg lagðan í samband við hið mikla og fagra Eyjafjarðarhérað, fyrir Ólafsfjarðarmúla, og það er byrjað á þessari vegagerð, og vonir standa til þess með hjálp guðs og góðra manna, að sá vegur verði lagður. Svo stendur hv. 1. þm. Eyf. hér upp og er að vanda um við okkur þm. Vestfirðinga um það, að við skulum vera að flytja nýstárlegar tillögur, — nýstárlegar tillögur um það að koma vegalausum landshluta eða landshluta, sem er án sambands við

akvegakerfi landsins, í það samband. Ja, það má hver lá mér og okkur þm. þessa landshluta, þó að þeir taki ekki slíkum umvöndunum með þökkum.

Nei, kjarni málsins er sá, að þó að einstakir landshlutar verði oft vegna sinna aðstæðna að notast við samgöngur á sjó í hörðu árferði og miklum snjóavetrum, þá er það auðvitað sanngirniskrafa alls fólks í þessu landi, að vegir séu lagðir um þess byggðir og milli allra landshluta og byggða landsins. Þetta er krafa, ekki aðeins sjötta áratugs 20. aldarinnar, heldur hefur verið krafan allt frá að liðnum einum eða tveimur fyrstu áratugum aldarinnar. Og þær raddir, sem tala um það, að fólk eigi nú að láta sér nægja samgöngur á sjó í einstökum landshlutum, þær eru alls ekki raddir 20. aldarinnar. Það eru raddir aftan úr öldum, þegar menn þóttust góðir, ef þeir áttu árabát til þess að komast fram fyrir landssteinana til þess að draga sér í soðið eða þegar menn fögnuðu fyrstu mótorbátunum sem furðuverkum tækninnar. En þessir tímar eru bara liðnir, og vænti ég, að hv. 1. þm. Eyf. geri sér ljóst, að maður þurfi ekki að sitja undir því þing, þegar fluttar eru fram sjálfsagðar kröfur heilla landshluta um jafnrétti í samgöngumálum, að slíkar raddir aftan úr öldum þrúmi gegn manni.

Ég leyfi mér svo, herra forseti, að endurtaka óskir mínar um það, að hæstv. Alp. taki af skilningi á þessu máli, sem allir Vestfirðingar veita hina mestu athygli og byggt er á grundvelli réttlætis og sanngirni.

Flm. (Kjartan J. Jóhannsson): Herra forseti. Það voru aðeins nokkur ummæli 1. þm. Eyf., sem gefa mér tilefni til að koma hér aftur.

Það er þá fyrst, að hann taldi þetta nýstárlegt, þessa till. okkar, og það má til sanns vegar færa. Það er nýstárlegt, eins og ég gat um í minni frumræðu, að því leyti, að við leggjum til, að farið sé inn á þá braut að leggja þjóðvegi í ákvæðisvinnu. Og ég leitaðist við að gera grein fyrir því, að ég héldi, að það gæti orðið til bóta, væri a. m. k. alveg sjálfsagt að gera tilraun með þetta, og færði nokkur rök að því, að það væri ástæða til að ætla, að tilraunin gæfist vel.

Þá taldi hann, að það væri einkennilegt af okkur eða óréttmætt að leggja til, að annarri þessari vegagerð yrði lokið í ár. Það er alveg rétt hjá honum, till. var samin fyrir áramót, og það, sem var talið á næsta ári, á við árið í ár, og við gerum ráð fyrir því, að þeirri vegagerð, sem gert er ráð fyrir þar, yrði lokið á næsta sumri eða fyrir næstu áramót. Sérstaklega fannst honum þetta fjarstætt vegna þess, að ekkert væri vitað um, hvað þetta mundi kosta. En ég get upplýst, að þetta er að verulegu leyti rangt hjá honum. Það liggur einmitt fyrir áætlun um það frá vegamálastjórninni, hvað þetta mundi kosta eða hvað þetta hefði kostað, ef það væri lagt t. d. í ár. Hitt er kannske rétt, að það er ekki hægt að segja, hvað það mundi kosta, ef það dregst í mörg ár að leggja það, því að við vitum um verðlagið

hér á landi, að það hefur verið óstöðugt og ekki hægt að segja, hvað það muni kosta, ef það dregst. Hitt getum við aftur sagt með nokkurn veginn vissu eða a. m. k. þeir verkfræðingar, sem við þetta eru vanir að fást, hvað það muni kosta á hverjum tíma, og það liggja einmitt fyrir áætlanir um það, að með óbreyttu verðlagi eða því verðlagi, sem var á s. l. ári, ætti þessari vegagerð úr Arnarfirði um Dynjandaheiði að vera lokið á fjórum árum með þeim sömu framlögum á fjárlögum og af benzínfé og verið hafa á undanfórnum árum, en það er vitanlega miðað við, að verðlag haldist óbreytt. Ef hins vegar væri farin þessi leið, sem ég lagði til og við leggjum til í okkar till. og ég skýrði nokkuð í minni frumræðu hér, þá er ég þess fullviss, að það væri hægt að fá þetta gert fyrir það fé, sem áætlaun vegamálastjórnarinnar um þetta nefnir, og það er þess vegna óréttmætt hjá 1. þm. Eyf. að saka okkur um það, að við séum hér að fara fram á fjárfraðlög út í bláinn.

Það er rétt hjá honum, að venja er um þessar vegaframkvæmdir, að þær séu á fjárlögum, að það séu fjárlagaákvæði. En einmitt vegna þess, sem nýtt er í þessari till. okkar, varð ekki hjá því komizt, þar sem við vissum a. m. k. ekki þá og vitum ekki enn, hvenær fjárlög fyrir þetta ár verða endanlega samþykkt, ef eitthvað átti að verða af framkvæmdum nú næsta sumar, að hafa sérstakan hátt á hér og stuðla að því eða leitast a. m. k. við að stuðla að því, að vegamálastjórnin gæti hafizt handa nú þegar um nauðsynlegan undirbúning, til þess að hægt væri að bjóða verkið út og ljúka því í sumar, en það mun ekki af veita, að vegamálastjórnin fái sem fyrst um það að vita, ef þetta á að takast.

Ég vil því óska þess, eins og 2. flm. tók hér fram áðan, að þessi till. nái fram að ganga, og legg til, eins og mér hafði láðst við fyrri ræðu mína hér, að þessari till. verði vísað til hv. fjvn. að lokinni þessari umr.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Hv. þm. N-Ísf. talaði hér alveg út í hött, að svo miklu leyti sem hann var að svara þeim fáu orðum, sem ég sagði hér áðan. Hans svar til mín gekk út á það, að ég væri móttöðumaður þess, að Vestfirðingar fengju vegasamband, og annað slíkt, sleggjudómar, sem ekki hafa við neitt að styðjast, og mín orð gáfu ekkert tilefni til að viðhafa slík ummæli. Það, sem ég sagði og var að benda á, var aðeins það, að ég taldi ekki þessa leið, sem er lögð til í þál-till., þá heppilegustu, hvorki fyrir framgang málsins raunar né heldur heppilegt fordæmi hér á Alþingi, og hefði hann í staðinn fyrir að gera mér upp illar hvatir í þessu efni átt að þakka mér fyrir að benda þeim flutningsmönnum á, að það eru til aðrar leiðir í þessu máli, sem betur mega fara en þessi þál-till.

Hvað snertir ræðu hv. þm. Ísaf., þá var hún öðruvísi að því leyti, að hann kom þó nálægt því, sem ég hafði sagt, og talaði efnislega um málið.

Það er að visu rétt, sem hv. þm. N-Ísf. sagði, að mér munu hafa fallið þau orð í fyrra eða einhvern tíma áður, að það væru til byggðarlög hér á landi, sem betur hentuðu samgöngur á sjó heldur en að komast í samband við vegakerfi landsins. Hér situr mjög nærri mér hv. þm. Vestm. Það hefur að visu einu sinni verið stungið upp á því að byggja brú yfir Borgarfjörð, en ég hef ekki heyrt þá tillögu enn að byggja brú til Vestmannaeyja, og ég hygg, að við verðum allir dauðir, a.m.k. þeir eldri, þegar það verður gert eða um það talað í alvöru, svo að ég held, að þetta sýni enga sérstaka óvild til Vestfjarða, þó að ég hafi sagt það einhvern tíma, að sumum byggðarlögum á Íslandi henti betur samgöngur á sjó en landi, og það er ekki svo fátt fólk í Vestmannaeyjum. Innan míns héraðs eru líka tvær eyjar, sem ég sé ekki að komist í beint vegasamband öðruvísi en yfir sjó.

Ég skal þá aðeins víkja að liðum till.

Fyrsti liðurinn er um það að ljúka Vestfjarðavegi frá Barðaströnd í Arnarfjörð á næsta ári, sem upplýst er að þýði: á þessu ári. Þetta er, eins og allir hljóta að sjá, alveg hreint fjárlagaákvæði. Hv. þm. eiga að beita sér fyrir því, ef þeir vilja koma þessu máli fram, að fá fjárveitingu til þess, að þetta megi verða. Það á alls ekki við að bera þetta fram í þáttill, þegar stendur til að fara að afgreiða fjárlög, ekki sízt þar sem hv. þm. Ísaf. upplýsir, að það sé til áætlun um, hvað þetta muni kosta. Þá er vandaliðið að bera fram brtt., annaðhvort í gegnum fjvn. eða hér í þinginu, um það, að sú fjárveiting, sem talið er að þetta muni kosta, verði veitt á fjárl. þessa árs.

Annar liðurinn er um að ljúka vissri framkvæmd á þremur árum í vegamálum Vestfirðinga. Með þáttill. er ekki hægt að binda næstu þing og jafnvel ekki ríkisstj. Það mun vera hæstaréttardómur fyrir því, að þál. eru ekki bindandi. Það hefði vel getað komið til mála að leggja fram sérstakt lagafrv. um þetta, og þetta er hægt að ákveða með lögum, en tæplega með þál.

Þá er þriðji liðurinn, að láta rannsaka, hvort ekki sé hagkvæmt að vinna þessar framkvæmdir eða einstaka þætti þeirra í ákvæðisvinnu undir eftirliti vegagerðar ríkisins. Þetta er efni, sem lítt hefur verið rætt enn, en ég álit, að það sé mjög athyglisvert. En ef á að fara að taka upp ákvæðisvinnu í vegagerðum, þá sýnist mér, að það mundi verða almennt, það væri þá réttara að flytja sérstaka þáttill. um að skora á ríkisstj. að leggja fyrir vegamálastjórnina að taka þetta upp almennt, að vegalagningar yrðu framkvæmdar í ákvæðisvinnu. Það má vel vera, að þetta sé heppilegra. Það er enginn vafi á því, að menn vinna betur í ákvæðisvinnu en í venjulegri daglaunavinnu eða þar sem þeir hafa tímakaup. Spurningin er aðeins sú: Vinna menn eins vel? En þetta er rannsóknarefni. Að því leyti er ég alveg með tillögunni hvað þennan lið snertir, að þetta sé athugað, ekki einasta fyrir Vestfirði, heldur í heild sinni, og ekki einasta um vegagerð, heldur um fleiri framkvæmdir, sem

ríkið þarf að láta inn af hendi. Og svo er ábyrgðin. Það er ákvæði, sem þarf að koma í lögum í raun og veru. Hv. þm. N-Ísf. minntist á það, að í heimildagrein, 22. gr. fjárlaga, væru oft heimildir í svipaða átt og þessi till. er. En fjárlögin eru lög, og 22. gr. fjárlaga er lagagrein, og það er nokkur munur á lagagrein eða þál. Og svo er það algerður miskilningur, að ég væri neitt fyrir fram að tala á móti þessari till., þó að ég sé að benda á annmarka á henni og hún þurfi a.m.k. lagfæringar við. Mitt erindi hér í ræðustólinn var það eitt að skora á hv. fjvn., sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar, að hafa fjárlögin í huga og afgreiða a.m.k. suma þætti þessrarar till. í sambandi við fjárlögin.

Eiríkur Þorsteinsson: Ég lagði áherzlu á það í ræðu, sem ég flutti hér í tilefni af opnun vegalaga fyrst á þessu þingi, að Alþingi og fjvn. legði fram fé til þess vegar, sem er nr. 1 í þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir til umræðu, á þessu ári, þannig að vegagerðinni gæti verið lokið á því ári, sem nú er að byrja. Þess vegna er þessi till. alveg beint framhald af þeirri ósk. Ég verð að láta ánægju mína í ljós yfir því, að hún er komin fram, því að ég tel, að hún stuðli að því sama og ég setti þá fram.

Mér er það hins vegar ljóst, að málið er fjárlagamál. Það er rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. gat um hér áðan, að málið er fjárlagamál, og það hlýtur þess vegna að verða á valdi fjvn. og Alþingis, hvort þessi vegagerð, sem er nr. 1 á till. og ég hef mestan áhuga fyrir, kemst algerlega í framkvæmd á þessu ári. Eftir því sem ég veit best, mun framkvæmdin kosta hátt í 3 millj. kr., og með því að láta allverulega fjárveitingu til vegarins og verulegt af benzínvegafé, sem hæstv. ríkisstj. ræður yfir, til vegarins nú, er vel hægt að ljúka þessu á árinu. Þá er einmitt það fengið, sem seinni liðurinn, annar liðurinn, felur í sér, að komið er á sambandi við allt vestanvert Djúp og Vestur-Ísafjarðarsýslu. Ég tel, að það sé ekki farið fram á neitt óhæfilegt, þó að þessar sýslur fengju vegasamband nú á þessu ári, þar sem það eru síðustu sýslur landsins, sem eiga eftir að fá vegasamband.

Ég ætla ekki að blanda mér inn í þær umræður, sem hér hafa farið fram. En ég vil aðeins geta þess, að ég þakka þessum flutningsmönnum fyrir það að vera nú komnir með þetta mál mitt hér, og ég þakka þeim fyrir stuðning við það. Og ég vænti þess, þar sem þeir eru áhrifamenn í hæstv. ríkisstj., sem ríkir á þessu augnabliki, að málinu sé vel borgið og við getum sameinast um það í fjvn. Alþingis í vetur, framsóknarmenn og sjálfstæðismenn, að veita nægilegt fé, svo að vegurinn komist fram. Þá er málinu borgið, og þá þarf ekki að ræða um það meir. Ég veit þess vegna, að því er borgið og það kemst fram á þessu ári. Þökk fyrir stuðninginn.

Umr. frestað.

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. Þegar ég kvaddi mér hljóðs til að ræða með nokkrum orðum um þessa till., þá var það nú aðallega þriðji liðurinn, sem mig langaði til að ræða um. Ég tel mig vita það með fullri vissu, að flm. þessarar till. meina ekkert með 1. og 2. liðnum, þeir vita ofur vel, að eftir hæstaréttardómi hafa þál. um fjárlát eins og þessi ekkert að segja. Þess vegna er þessi 1. og 2. liður eingöngu fluttur til þess að sýnast, kannske í bezta lagi til þess að spara þeim bréf til fjvn. með ósk um að taka þessar fjárveitingar þar upp í fjárlög. Það er þægilegra að láta prenta það heldur en skrifa það í bréfi til fjvn., því að það er ekkert annað en fróm ósk til fjvn. í þessum tveimur tillögum. En þriðji liðurinn er allt annars eðlis. Hann fer fram á það, að ríkisstj. láti rannsaka að setja vegi í ákvæðisvinnu.

Ég vil mjög taka undir þetta. Þróunin hefur nú verið sú hér á landi, að þegar fyrst er farið að gera brýr, vegi, opinberar byggingar o.s.frv., hafnargerðir o.fl., þá er í raun og veru ekkert um verkfræðinga eða stofnanir, sem gátu veitt þessu forstöðu, þá komu vegamálastjóri og vitamálastjóri o.s.frv. til sögunnar og sáu um þessi verk. Nú hefur sú breyting orðið í landinu, að það eru komin mörg fyrirtæki, sem eru fullkomlega fær að gera áætlanir um og standa fyrir framkvæmdum, hverjar sem þær eru, hvort sem það eru hafnargerðir, brýr, byggingar eða vegir, og reynslan sýnir, að það er nú farið að láta í akkord t.d. bæði hafnargerðir og byggingar til slíkra fyrirtækja og gefst ágætlega. Þess vegna held ég, að það eigi að hverfa miklu meira að því en gert hefur verið að setja bæði brýr, hafnargerðir, vegi, byggingar á vegum þess opinbera o.s.frv. í akkord, og ég vildi mega mælast til þess, því að þetta fer nú væntanlega til fjvn., því að þar á það heima, að hún taki hér upp í fjárlög ákveðnar upphæðir, nokkuð háar, til vegagerðar. Og ég skal ekkert segja um það, það sést, hvað hún treystir sér til, þegar þar að kemur, en ég vil mjög biðja fjvn. að athuga þennan þriðja lið, athuga það mjög gaumgæfilega, hvort ekki sé orðið tímabært að setja meginlið af brúargerðum og hafnargerðum og opinberum byggingum og stærri vegafamkvæmdum í akkord. Ég held það sé orðið það, og það var þessi liður till., sem ég vildi sérstaklega mæla með og biðja fjvn. að athuga og þó á miklu víðari grundvelli en hann er í tillögunni, því að þarna er bara talað um vegagerð.

Annars vil ég segja það, þó að það komi nú ekki þessu beint við, að með því að taka inn nýja vegi, þó að stuttir séu, og það vegi heim á einstaka bæi, eins og annar flm. að þessari till. lagði til í frv. því í efri deild, er hann hefur lagt til um breytingu á vegalögunum, þá greiðir það ekki fyrir því, að komið sé á vegasambandi á milli byggðarlaga, því að vitanlega kosta slíkir afleggjarar sitt, og verður því minna eftir til aðalveganna í landinu sem fleiri slíkar heimreiðir eru teknar í vegalög.

Það er sérstaklega 3. liðurinn, sem ég vildi mæla með og biðja fjvn. um að athuga hann og víkka út, taka fleira í akkord en vegina eina.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Hv. 1. þm. N-M., sem hér lauk máli sínu nú, lýsti því yfir, að flm. þeirrar till., sem hér liggur fyrir til umræðu, meintu ekkert með meginhluta till., 1. og 2. lið hennar. Ég álit að sjálfsögðu slíkan sleggjudóm ekki svaraverðan, en álit, að þessi ummæli hv. þm. gefi ákaflega glögga hugmynd um það, hvernig hann vinnur að máli- um. Hann flytur sem sagt mál til þess eins að sýnast. Þess vegna leggur hann öðrum þann tilgang í munn.

Það er gersamlega rakalaus fullyrðing hjá hv. 1. þm. N-M., að fé hafi ekki á undanförmum árum verið veitt til ýmiss konar framkvæmda með þáltill. Allir hv. þm. vita, að þetta hefur verið gert. Mér hefur ekki unnizt tómt til þess að athuga það, hvort þessi hv. þm. hefur ekki sjálfur tekið þátt í því, en þau 15 ár, sem ég hef átt sæti á Alþingi, hefur það komið fyrir mjög oft, að fjárveitingar hafa verið veittar til einstakra framkvæmda einmitt með þáltill. og það stórupphæðir. Einnig hér hefur þess vegna hv. 1. þm. N-M. farið með fleipur eitt.

Annars verð ég að segja það, að það er undarlegt, að alltaf þegar vegamál Vestfjarða ber á góma, þá standa hér upp a.m.k. tveir hv. þm. Framsfl. og hafa allt á hornum sér. Þetta gerðist á s.l. ári, og þetta gerist nú. Hv. 1. þm. Eyf. og hv. 1. þm. N-M. hafa bókstaflega allt á hornum sér, þegar um það er rætt, að veglausasti hluti landsins fái nokkra réttingu sinna mála. Gefur þetta einnig góða vísbendingu um það, hversu einlæg ást þessara hv. þm. sé til hins svokallaða strjálbýlis, sem þeir sífellt þykjast vera hinir kjörnu fulltrúar fyrir. Ég þakka hv. þm. V-Ísf. hins vegar fyrir þann stuðning, sem kom fram í yfirlýsingu hans um það, að þetta væri raunverulega sín till., sem hann hefði flutt hér fyrir á þessu þingi. Ég get nú ekki stillt mig um það, þó að ég fagni þessari yfirlýsingu og stuðningi hv. þm. við till. nú, að lýsa því yfir, að þessi sami hv. þm., er nú kallar þetta sína till., neitaði að vera með-flm. að tillögunni, hann neitaði að vera með-flm. að því, að reynt væri að vinna að því að skapa vegasamband við Vestur-Ísafjarðarsýslu og aðra veglausa hluta Vestfjarða þegar á næsta ári, að ég tala nú ekki um þá dirfsku, sem kemur fram í 2. lið till., að orða það, að hugsanlegt sé, að á næstu þremur árum mætti skapa akvegasamband meðfram sunnanverðu Ísafjarðardjúpi við Ísafjarðarkaupstað, einnig þá leið. Ég fagna því, að hv. þm. V-Ísf. lýsti því yfir, að hann væri með þessari till. nú, eiginlega væri þetta sín till. En staðreyndin er bara þessi, að hann neitaði að vera með-flm. að henni. Ég álit, að þetta gefi nokkra vísbendingu um það, hversu einlæg strjálbýlístin er hjá þessum hv. þm., ekki sízt hv. 1. þm. N-M. og hv. 1. þm. Eyf., sem ráðleggur

þing eftir þing einstökum landshlutum, að þeim henti betur samgöngur á sjó heldur en á landi.

Það er þýðingarlítið fyrir hv. 1. þm. Eyf. að koma nú og benda á það, að t. d. eyjum henti allvel samgöngur á sjó. Það er nú engin smáræðisspeki, sem kemur fram hjá þessum reynda þingmanni í þessu, að ætla að telja hv. þingmönnum trú um, að hann hafi átt við það, þegar hann talaði um, að sumum héruðum hentuðu betur samgöngur á sjó, að eyjum hentuðu betur samgöngur á sjó en vegir. Mér þykir það mjög leitt, að það skuli yfirleitt vera til, ekki sízt meðal þeirra manna, sem hafa talið sig einkavini strjálbýlisins, slíkur fjandskapur við sanngirnismál þessa landshluta, sem orðið hefur út undan í vegagerð á landi að mjög verulegu leyti. En ég kemst ekki fram hjá að veita því athygli, og hv. þingheimur mun einnig sjá það, að ræður hv. 1. þm. N-M. og 1. þm. Eyf. mótast af einskærri þröngsýni, afturhaldi og litlum góðvilja í garð þessa veglausu landshluta, svo að ekki sé dýpra tekið í árinna.

Svo stendur hv. 1. þm. Eyf. hér upp og segir, að ég hafi ekki talað efnislega um þetta mál. Ég veit ekki betur en ég hafi einmitt rætt málið efnislega. Þegar hv. þm. sér það, að hann er orðinn uppvis að afturhaldi og illvilja gagnvart landshluta, sem ekkert hefur til saka unnið, þá lýr hann á náð þeirra fullyrðinga, að ég hafi ekki talað efnislega um málið.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri yfirleitt ekki tíðkanlegt að flytja útgjaldatill. öðruvísi en í sambandi við fjárlög, og fráleitt væri það í sambandi við vegamál að flytja till. um framlög til einstakra vega og framkvæmda öðruvísi en í sambandi við fjárlög. Ég vil nú benda hv. þm. á það, að fyrir nokkrum árum voru samþykkt hér lög um einn veg í nágrenni Reykjavíkur, svokallaðan Austurveg. Í þessum lögum er í 6. gr. m. a. komið að orði á þessa leið: „Til framkvæmda samkvæmt lögum þessum heimilast ríkisstj. að taka lán allt að 20 millj. kr.“ Ég man ekki eftir því, að hv. 1. þm. Eyf. snerist hart gegn þessari lagagrein eða þessari heimild til ríkisstj. til þess að verja stórfé til einstakrar vegagerðar, þó að það væri ekki í sambandi við fjárlög, og ég álit, að það sé ekki svo ýkja mikill munur á því, hvort heimilað er að verja stórfé úr ríkissjóði eða ríkissjóði heimilað að taka stórlán til vegagerðar með lögum eða með einfaldri þáttill. Það er ekki svo ýkjamikill munur á því. Hvort tveggja er utan fjárlaga. Nei, en það, að hv. þm. hefur allt á hornum sér, þegar nefnt er, að varið sé fé úr ríkissjóði öðruvísi en í sambandi við fjárlagaafgreiðslu til Vestfjarðavega, sýnir greinilega, af hversu lítilli góðvild og lítilli þekkingu og skilningi á aðstöðu þess fólks, sem þann landshluta byggir, hann talar. Ég vil einnig benda á það, að fyrr á þessu þingi hefur verið flutt þáttill. um vegagerð, stórfellda vegagerð, sem kostar geysimikið fé. Það hefur verið flutt þáttill. hér á þessu þingi um steinsteyptan veg frá Hafnarfirði til Sandgerðis, yfir Keflavík og Garð, og í niðurlagi

þeirrar till. er komið að orði á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„Verði eigi talið fært að veita í fjárlögum nægilega háa fjárveitingu til þess, að verkinu geti orðið lokið á fáum árum, skal ríkisstj. afla sér heimildar til lántöku í því skyni.“

Skyldu hv. þm., 1. þm. N-M. og hv. 1. þm. Eyf., ekki hafa staðið upp til að verja rétt fjárveitingavaldsins og fjárlagalöggjafans, þegar þessi till. var flutt hér á þingi eða mælt fyrir henni? Ég varð ekki var við það a. m. k. Ég heyrði ekki hv. 1. þm. Eyf. standa upp til þess að verja rétt fjvn. og fjárlagalöggjafans eins til þess að veita fé til vegaframkvæmda, þegar þessi till. var flutt, en hann setti upp landsföðursvip, um leið og nefnt var, að vegagerð á Vestfjörðum yrði lokið með stórum átökum og myndarlegri en gert hefur verið undanfarið.

Ég skal nú ekki hafa miklu fleiri orð um þessa till. Ég endurtek það, sem ég sagði og við flm. þessarar till. báðir, — við hv. þm. Ísaf. lögðum áherzlu á, þegar málið var rætt hér fyrir viku síðan, að hér er um sanngirnismál að ræða, og þó að einstökum þm. virðist, að hér sé nýstárleg leið til þess að hraða vegaframkvæmdum fyrir veglausan landshluta, þá vil ég aðeins benda á það, að Vestfirðingar búa við algera sérstöðu í þessum efnum. Það er ekki til lengdar hægt að halda því fram hér á hæstv. Alþingi, að nokkur sanngirni og réttlæti mæli með því, að einn landshluti skuli vera hafður út undan í þessum efnum, landshluti, sem þó er mjög mikil og þróttmikil framleiðsla í, og landshluti, sem vissulega leggur fram sinn stóra skerf til þjóðarþúsins.

Ég verð að lokum að harma það, að tveir af forvígismönnum Framsfl. hér á Alþingi skuli hafa sýnt það skilningsleysi og illvilja á hagsmunum strjálbýlisins, að þeir skuli hafa snúizt gegn þessu máli. En ég fullvissa þá um það, að fólk vestur á Vestfjörðum greinist ekki í flokka um það, hvernig leysa eigi þessi mál, og að ég er alveg fullviss um það, að á bak við þessa till. standa ekki aðeins flokksmenn okkar hv. þm. Ísaf. á Vestfjörðum, heldur fólk úr öllum stjórnmálaflokkum. Og það mun áreiðanlega verða tekið eftir því, að hv. framsóknarmenn hafa sýnt þessu máli þann fjandskap sem raun ber vitni um hér á Alþingi.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. Ég verð víst að byrja á því að biðja hv. þm. N-Ísf. fyrirgefningar á því, að ég hef ofmetið hann sem lögfræðing og þingmann og fyrrv. forseta Nd. Hann er lögfræðingur og ætti að vita það sem lögfræðingur, að fjárútlát í þáttill. hafa ekki gildi. Hann ætti líka að vita það sem lögfræðingur, sem fylgist vafalaust með því, sem gerist hjá dómurum landsins, að hæstiréttur hefur dæmt ógilda þáttill. með fjárútlátum, talið hana viljayfirlýsingu, sem ríkisstj. þyrfti ekki að fara eftir. Ég bið hann fyrirgefningar á því, að ég hélt, að hann vissi þetta. Ég bið hann fyrirgefningar á því, að ég skyldi ofmeta hans kunnáttu og þekkingu á þessum sviðum. Þess vegna er það, að þegar ég sagði, að 1. og

2. till. væru fluttar til þess að sýnast, þá er það af því, að ég hélt, að hann vissi, hvað hann var að gera. Ég varaði mig ekki á því, að hann skyldi ekki fylgjast það mikið með sem lögfræðingur að vita, hvað væri venja og lög í þessu landi. Þetta verður hann að fyrirgefa. Ég hélt hann þekkti stjórnarskrána og lög um þingskóp.

Annað þarf ég eiginlega ekki að segja. Hann var að vitna í till., sem Ólafur Thors flytur hér, þar sem hann leggur til, að ríkisstj. fái sér heimild með lögum til að taka lán til vegagerðar. Það er nú sitt hvað. Er nokkuð í þessari till. um það? Nei, ekki sé ég það nú. Það á bara að greiða peningana, það þarf engin lög til þess að fá lánað neitt eftir henni, það er nú eitthvað annað, bara þáttill. Ég bið hann enn á ný fyrirgefningar á því, að ég skyldi segja þetta, því að ég hélt, að hann vissi það, sem flestir lögfræðingar landsins vita og fyrirv. forsetar eiga að vita og raunar allir þingmenn.

En það er nú svona, menn halda stundum aðra meiri menn en þeir eru, og vona ég, að hann fyrirgefi mér, þó að svo færi mér um hann.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Ég hef ekki rétt til að halda hér ræðu, heldur aðeins gera aths., og mér virðist, að mér muni ekki veita af því að gera aths. til þess að bera af mér sakir, þar sem hv. þm. N-Ísf. hefur farið hér með hrein brizglyrði í minn garð, sem mér koma algerlega á óvart frá honum og mér fannst ég ekki gefa nokkurt tilefni til með þeim fáu orðum, sem ég sagði um þetta mál hér á dögunum. Ég kalla það brizglyrði, þegar hann tvítekur það, bæði snemma í ræðunni og í lok hennar, að mér gangi til illvilji um það, sem ég hef sagt um þetta efni. Mig undrar, að hv. þm. skuli láta sér þessi orð um munn fara, og mig undrar annað meira. Mig undrar það, að þessi hv. þm., sem hefur verið einn af forsetum Alþingis í mörg ár, skuli ekki vita betri deili á stjórnskipun og þingskópum heldur en það, að það sé enginn munur á þál. og lögum, hvort eru fjárlög eða önnur lög. Hann fullyrðir það hér í sinni ræðu, að fé hafi oft verið veitt með þingsályktunum.

Ég skal segja honum það, að fé hefur aldrei verið veitt með þál., aldrei. Það, sem stundum hefur verið gert með þál., er það, að Alþingi hefur heimilað ríkisstj. að leggja í hinar og aðrar framkvæmdir, sem kosta peninga, heimilað henni að gera það. Með því lýsir Alþingi yfir því, að það muni ekki vita ríkisstj. fyrir að taka fé úr ríkissjóði til þeirra framkvæmda, sem það þannig heimilar að ríkisstj. noti, en að fé sé veitt með þál. er ekki til.

Hann fór í lok ræðu sinnar að vitna í þáttill., sem hér hefur komið fram í vetur um steinsteyptan veg til Keflavíkur. Með því að lesa upp lokaorðin í þeirri till. sannar hann þetta, sem ég er að segja. Þar er skorað á ríkisstj., ef ekki sé veitt nægilegt fé á fjárlögum, að afla sér heimildar til lántöku, m.ö.o.: ríkisstj. getur ekki einu sinni tekið lán í þessu skyni eftir álit þess tillögumanns, nema hún

aflí sér sérstakrar heimildar til þeirrar lántöku.

Hv. þm. vitnar hér í lögin um Austurveg, og þar er lántökuheimild. Það er ákaflega algengt, að lántökuheimild er í lögum. En eru ekki lögin um Austurveg lög, er það þingsályktun?

Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. V-Ísf. hafi meint það alveg einlæglega, að hann sé fylgjandi þessu máli, að það komi vegir til Vestfjarða og þar verði gott vegasamband. En hann vildi ekki vera flm. að þessum óskapnaði, sem hér liggur fyrir, það er ósköp eðlilegt, því að hann hefur séð, að þetta var ekki rétt fram borið, að gera þál. um að veita á þessu ári, sem nú á að setja fjárlög fyrir, sérstakt fé í veg. Það hefur aldrei komið fyrir, það ég veit til. Slikt er algerlega fjárlaga-ákvæði. Jafnvel um annan liðinn, að vinna verk á þremur árum, þá hefur komið fyrir, að það er sett á fjárlög fyrsta greiðsla af þremur o.s.frv. Báðir þessir liðir till., sem láta beinlínis að framkvæmdum, eru fjárlaga-ákvæði á fjárlagaþingi.

Ég vildi nú biðja hv. flm. þessarar þáttill. að athuga það, að ef við allir þm., sem hér eru fyrir einstök kjördæmi, flyttum svona þáttill. um eitt og annað, sem við vildum láta gera á þessu ári í okkar héruðum, ja, til hvers væru þá fjárlögin á eftir? Mætti þá ekki ríkisstj. eins fara að flytja þál. um þær almennu framkvæmdir ríkisins, sem þurfa að vera, og mætti ekki þá afnema fjárlögin með öllu? Hv. þm. N-Ísf. getur fyrir mér kallað afstöðu mína afturhald, þröngsýni og illvilja. Ég þykist ekki hafa sýnt þessu máli neinn illvilja, og það liggur ekkert fyrir um það enn, að ég verði meinsmaður þess, að veitt sé eins og fært þykir fé til vegalagninga á Vestfjörðum á fjárlögum, þó að ég bendi á, að þetta mál væri algerlega rangt upp tekið að tveim þriðju hlutum.

Ég gat um það í seinni ræðu minni á dögunum, að ég teldi þriðja liðinn um ákvæðisvinnuna mjög athyglisverðan, og ég hefði gjarnan viljað, að hv. nefnd yrði ekki til að fella þessa till. með öllu né heldur að liggja á henni, heldur breyta till. í áskorun um það að athuga möguleika á því að taka upp ákvæðisvinnu við ýmsar opinberar framkvæmdir.

Ég skal ekki orðlengja þetta frekar, en ég læt enn í ljós undrun yfir þessari ræðu hv. þm. N-Ísf. Ég bjóst hvorki við slíkum ræðuflutningi af honum sem manni og þaðan af síður sem fyrirv. forseta hér á Alþingi.

Flm. (Kjartan J. Jóhannsson): Herra forseti. Það hafa nú orðið allverulegar umræður um þetta mál, og ég skal ekki tefja með langri ræðu, en ætla aðeins að taka saman dálítið það, sem mér virðist aðalatriðin af því, sem fram hefur komið.

Þó vil ég aðeins taka eitt atriði, sem hv. 1. þm. Eyf. nefndi nú. Hann var hræddur um, að ef allir þm. tækju nú upp á að flytja slíkar till. sem þessa hér, þá færi í óefni. Í minni fyrstu ræðu um þetta mál lýsti ég því, hvernig ástatt er um vegagerð hér á landi nú. Það er ekki meira eftir ógert af þjóðvegum, sem

komnir eru á vegalög, en svo, að jafnvel þó að svipuð heimild væri veitt alls staðar eins og hér er farið fram á, þá væri enginn voði skeður, annar en sá, að vegagerð, sem ætlað er að ljúka á þremur árum eða fjórum, yrði lokið fyrr. En ef svipað væri lagt af vegum árlega og gert hefur verið undanfarið, þá yrði lokið að leggja alla þessa vegi á næstu 4 árum, og það, sem skeði, væri því ekki annað en það, að þeir, sem heima í héraðinu búa, fengju leyfi til að láta vinna þessi verk í ákvæðisvinnu og þá væntanlega fé til þess á fjárlögum eða fá a.m.k. loforð um það að fá til þeirra á fjárlögum svipaða upphæð og veitt hefur verið á fjárlögum undanfarið. Það væri því enginn skaði skeður. Það hættulegasta, sem gerðist, væri það, að í staðinn fyrir að leggja í þremur áföngum þrjá spotta, þá yrði verkinu væntanlega lokið í einum áfanga, þó vafalaust ekki allt á næsta ári, því að það væri ekki hægt að fá fólk til þess, heldur mundi það verða lagt á kannske næstu 3 árum, en hver vegur, hvert verk verða tekið út af fyrir sig og klárað. Ég held satt að segja, að þetta væru mjög heppileg vinnubrögð og yrðu til þess að gefa fyrirmynd um aðferð, sem notuð yrði framvegis.

Annars þykir mér vænt um það, að allir þeir hv. þm., sem til máls hafa tekið, hafa verið sammála um atriði, sem vissulega er mikilvert, en það er einmitt það atriði, sem kemur í 3. lið till. um ákvæðisvinnuna og ég tel vera mjög mikilvert. Væntanlega stendur því ekki á því, að það atriði fái samþykkt.

Hv. 1. þm. N-M. talaði um, að það vantaði þarna verulega í, því að það vantaði ákvæði um brúargerð á þessum vegi og að heimila að gera það í ákvæðisvinnu líka. Í rauninni er það innifalið að nokkru, en hins vegar stendur svo á þarna, að eina brúin, sem brú getur kallast í rauninni, er 6 m löng brú, sem er syðst á þessum vegarkafli, sem ólagður er. Hún á að byggjast á næsta sumri og verður það væntanlega að öllu forfallalaus. Hitt eru aðeins smábrýr, sem að visu kann að verða erfitt að fá fé til á næsta sumri af smábrúafé, a.m.k. fyrir þeim öllum. En það er þó bót í máli, að sumt af þeim vatnsföllum, sem þær eiga að vera yfir, er ekki stærra en það, að þess má vænta, að hægt verði að nota veginn, þó að það dragist í eitt eða tvö ár að fullgera hann að því leyti að ljúka öllum brúnum. Ég tek alveg undir það með honum og er honum alveg sammála um það, að við ættum að fara þessa sömu leið með brúargerðirnar, að láta þær í ákvæðisvinnu, enda held ég, að það hafi verið gert nokkuð að því hjá vegagerðinni, einhver tilraun verið gerð í þá átt a.m.k., ef ég man rétt.

Hitt, 1. og 2. lið till. okkar, að við meinum ekkert með þeim, er náttúrulega fjarstætt. Ég lýsti því hér áður, að m. a. er tilgangurinn með þeim að fá í tæka tíð viljayfirlýsingu þingsins um, að þetta megi vinna svona, til þess að vegamálastjóri geti hafizt handa um að útbúa verklýsingar og annað, sem nauðsynlegt er, til þess að hægt sé að bjóða þetta út og vinna

það á næsta sumri. En til þess að fá slíka viljayfirlýsingu gefst ekki tóm með öðru móti en þessu. Ef biðja ætti eftir fjárlagaafgreiðslu, þá yrði það of seint, til þess að hægt væri að fá þetta verk unnið í sumar.

Um hitt, sem nokkuð hefur verið karpað hér um, hvort rétt sé að veita ríkisstj. heimild til þess að láta framkvæma verk, sem kostar fjármuni, með þáttill. eða ábyrgjast lán, sem tekið kynni að vera til að framkvæma verkið, vil ég aðeins segja það, að ríkisstj. mun jafnan hafa talið sér heimilt að ábyrgjast lán samkv. þáttill., sem samþykktar hafa verið, og gert það.

Annars verður þetta væntanlega ekki mikið vandamál, því að með svo öflugum stuðningi sem við virðumst eiga við þetta mál hér, þá verða sjálfsagt ekki vandræði að fá þetta samþykkt eða teknar upp fjárveitingar til þess á fjárlögum.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Ég get lýst því hiklaust yfir, að ég hef aldrei ofmetið lögspeki hv. 1. þm. N-M. og hef heldur aldrei haft ástæðu til þess, hvorki meta hana né ofmeta, og mun áreiðanlega enn þá síður í framtíðinni hafa ástæðu til þess. Ég vil bara benda honum á, að það má vel vera, að það hafi komið fyrir, að ríkisstj. hafi tregðazt við eða jafnvel neitað að nota heimild, sem henni hefur verið veitt til útgjalda í þáttill., en það raskar ekki þeirri staðreynd, að ég hygg flestar ríkisstjórnir síðari ára hafa notað útgjaldaheimildir, sem þeim eru veittar í fjárlögum, og þá ekki síður heimildir til þess að taka lán og ábyrgjast lán. Þetta eru nú staðreyndirnar í málinu, sem hv. 1. þm. N-M. getur ekki gengið á snið við, ef hann les þingtíðindin.

Hv. 1. þm. Eyf. varð undrandi á ræðu minni, sagði hann. Hann var undrandi yfir því, að ég skyldi átelja þá þröngsýni, sem komið hefur fram hjá honum gagnvart þörf Vestfirðinga í vegamálum, bæði á síðasta þingi og nú. Ég mundi mega beina þeirri fsp. til hv. 1. þm. Eyf., hvað hann mundi hafa sagt, ef ég hefði komið með þá aths. í sambandi við tilraunir þm. Eyf. til þess að fá aðra landleið úr Ólafsfirði, að þetta væri mesta fásinna, Ólafsfirðingum hentaði betur að fara sjóleiðina inn í Eyja-fjörð. Þetta væri alger óþarfi fyrir þá. Þeir hefðu veg yfir Lágheiði yfir í Skagafjörð, sem að visu væri á kafi í snjó allan veturinn, og svo gætu þeir bara farið sjóleiðina til Eyja-fjarðar. Þetta væri hreinn óþarfi, þegar á að fara að berjast fyrir nýjum vegi fyrir Ólafsfjarðarmúla. Ég veit ekki, hvort hv. 1. þm. Eyf. hefði talið það nokkurt undrunarefni, þó að hann hefði staðið upp og mótmælt slíkum ásetningi og ekki talið hann byggjast a.m.k. á góðvilja eða skilningi í garð þess fólks, sem býr í Ólafsfirði. Svo stendur þessi æruverðugi þm. upp og lætur eins og hann hafi orðið fyrir einhverri ómaklegri árás af minni hálfu. Ég held, að það sé enginn maður hér á hestv. þingi, sem mig langar minna til að gera árás á, og langar raunar ekki til þess að gera árás á einn einasta mann, heldur ekki hv. 1. þm. Eyf.

En hann verður bara að gera sér ljóst, þó að hann sé æruverðugur og góður og gegn maður, að þá getur hann ekki staðið upp og sagt hvaða vitleysu sem er, án þess að því sé mótmælt af því fólki, sem verður fyrir barðinu á hans þröngsýni. Eg verð bara að láta hv. þm. vita þetta, vegna þess að hann þarf ekki að halda það, að hann geti skákað í sínu forsetadæmi eða virðuleik eða jafnvel okkar gömlu og góðu samskiptum. Það er ekki á mig, sem hann er að ráðast, og það er ekki ég sjálfur, sem ég er að verja. Eg er að verja það fólk, sem hefur orðið fyrir barði mikillar ósanngirni af hálfu fjárveitingavaldsins. Og ég er ekki að deila á persónuna Bernharð Stefánsson, heldur á þann þingmann, sem stendur upp og heldur fram þeim fjarstæðum, sem hann hefur haldið hér fram.

Hv. þm. taldi, að allt öðruvísi hefði staðið á með ýmsar útgjaldatill., sem ræddar hefðu verið hér í þingsályktunarformi og afgreiddar í þingsályktunarformi á undanförunum árum. Þar hefði verið einungis um heimild að ræða til ríkisstj. Eg gruna nú hv. 1. þm. Eyf. um að hafa ekki einu sinni lesið okkar till. Eg vil benda hv. þm. á það, hvornig niðurlag hennar er. Það er á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„Ríkisstj. skal heimilt að verja fé úr ríkissjóði til fyrrgreindra framkvæmda eða veita ábyrgð fyrir lánum, sem kunna að verða tekin til þeirra.“

Er það ekki einmitt þetta algenga form, sem notað er að þessari þáttill.? Þessu virðist hv. 1. þm. Eyf. alls ekki hafa tekið eftir. Hv. framsóknarmenn þurfa ekkert að vera að halda neina kennslustund yfir mér í því, hver sé munur á lögum og þingsályktun.

Hv. þm. Ísaf. hefur nokkuð rætt til viðbótar því, sem ég hef áður sagt um fyrri hluta till., og skal ég því ekki fjölyrða um það. Það gerist á hverju einasta þingi, að Alp. lætur í ljós viljayfirlýsingar mjög svipaðar þeirri, sem hér um ræðir í þessari þáttill., að þetta og hitt skuli gert, þessi og hin framkvæmdin unnin eða undirbúin.

Því miður held ég þess vegna, að afstaða hv. framsóknarmanna, sem hér hafa talað í þessu máli, utan þm. V-Ísf., einkennist a. m. k. ekki af góðvilja. Eg vona þrátt fyrir þessa andstöðu, sem fram hefur komið gegn þessu sanngirnismáli, að þá muni vegamálum Vestfjarða þoka áfram á næstunni í einu eða öðru formi og Alp. sýni sinn skilning á því þrátt fyrir allt, að í þessari till. felst réttlætismál.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Eg ætla ekki að fara að munnhöggvast frekar við hv. þm. N-Ísf. Eg ráðlegg honum bara að lesa upp stjórnarskrána, þingsköpin og önnur þau ákvæði, sem gilda um meðferð mála í Alþingi.

Eg kvaddi mér hljóðs út af því, að hann minntist á mínar eigin aðgerðir, að því er snerti veg frá Ólafsfirði til Eyjafjarðar, og vildi líkja þessu tvennu saman.

Hann og þeir hv. þm. tveir, sem þessa till. flytja, hefðu átt að taka okkur þm. Eyf. til

fyrirmyndar og fara eins að, og þá hefði ég stutt þá. Við þm. Eyf. fluttum fyrst till. á Alp., þáttill., sem var samþykkt, um það, að það væru rannsakadír möguleikar á því að leggja veg frá Ólafsfirði til Eyjafjarðar og gerð áætlun um kostnaðinn. Þetta er framkvæmdaratriði, sem ekki kostaði teljandi fé og unnið af embættismönnum ríkisins, enginn sérstakur aukakostnaður þar við. Þessi till. var samþykkt, og þessi rannsókn var gerð. Það sýndi sig, að verkfræðingar, sem rannsóknina gerðu, töldu það vel gerlegt að leggja veg yfir svokallaðan Ólafsfjarðarmúla, og áætlun þeirra var ekki sérlega há um, hvað þetta mundi kosta. Þegar þessi rannsókn var gerð, bárum við fram ósk hér á Alþingi um fjárveitingu til þessa vegar, fengum að visu ekki eins mikið og við óskuðum eftir, en nokkurt fé. Og samkv. fjárlögum var byrjað á þessum vegi.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Eg vildi aðeins segja hv. 1. þm. Eyf., að það þarf enga frekari rannsókn en hefur farið fram á vegastæðum þeirra vega, sem um ræðir í till. okkar þm. Ísaf. Það er þess vegna ekki hægt að draga neina hliðstæðu á milli þeirra og Ólafsfjarðarvegarins á því stigi, sem hann var, þegar þeir þm. Eyf. fluttu rannsóknartill. um möguleika á því að leggja veg þá leið.

Eg ráðlegg svo að lokum hv. 1. þm. Eyf. að taka sér ferð á hendur með sumri og hækkandi sói um Vestfirði og kynna sér aðstæður þess fólks, þeirra rúmlega 6 þús. manna, sem eru án sambands við akvegakerfi landsins, og þá vænti ég, að hann mundi tala af meira viti en hann hefur gert að þessu sinni um vegamál þessa landshluta.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjv. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

10. Niðurgreiðsla á innfluttum áburði.

Á deildafundum 8. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um niðurgreiðslu á innfluttum áburði [78. mál] (A. 157).

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Þegar lögin um útflutningssjóð frá s. l. ári gengu í gildi, var búið að kaupa til landsins það magn af tilbúnum áburði, þ. e. fosfórsýru- og kalí-áburð, sem áætlað var að bændur mundu þurfa að nota á því ári. Að svona heppilega vildi til, bjargaði bændum frá því, að rekstrarkostnað-

ur þeirra vegna áburðarkaupum frá útlöndum stórhækkaði þá þegar. Nú verður þessi hækkun ekki lengur umflúin. Fosfórsýruáburður og kalíáburður, sem bændur nota á yfirstandandi ári, mun hækka um a. m. k. 40%, ef ekkert er að gert, miðað við söluverð þessara áburðartegunda s. l. ár. Enn fremur er það upplýst eða fullt útlit fyrir, að það verði að kaupa um 5000 tonn af köfnunarefnisáburði frá útlöndum vegna þess, að áburðarverksmiðjan hefur ekki getað starfað með þeim krafti, sem til var ætlað, vegna rafmagnsskorts, og hefur því ekki getað framleitt það magn, sem búizt er við að þurfi að nota hér á landi. Þetta veldur að sjálfsögðu mörgum bændum tilfínnaðlegum erfiðleikum. Það getur vel farið svo, að hækkinun knýi bændur til að draga stórlega úr notkun þessara áburðartegunda, en það væri síður en svo æskilegt. Áburðartilraunir, sem farið hafa fram víðs vegar um land, hafa leitt í ljós, að víða er skortur á þessum efnunum, fosfórsýru og kalí, í jarðveginum, og margir bændur hafa ekki gætt þess sem skyldi að sjá jarðveginum fyrir þessum áburðarefnum. Þar sem mikil brögð eru að þessu, veldur þetta mun minni sprettu og lélegri uppskeru en ella mundi verða. Engu að síður er hætt við, að úrræði benda, þeirra sem erfiðast eiga með greiðslur, verði það að draga úr þessum áburðarkaupum.

Þegar verð á innfluttum fódurbæti var stórhækkað s. l. vor, var því haldið fram af talsmönnum þeirrar hækkunar, að hækkinun á fódurbætisverðinu væri beinlínis ætluð til þess að koma því til leiðar, að bændur drægju stórlega úr fódurbætiskaupum frá útlöndum. Í þess stað áttu bændur að afla meiri og betri heyja og spara sér þannig kjarnfóðurkaupin frá útlöndum.

En eins og þegar hafa verið færð nokkur rök að, eru horfur á, að sú hækkun á útlenda áburðinum, sem nú kemur til framkvæmda í vor, verki alveg í þveröfuga átt. En hér kemur enn fleira til greina. 40% hækkun á innfluttum áburði hækkar rekstrarútgjöld bændu og kemur til að verka með fullum þunga næsta haust, þegar verð á landbúnaðarvörum verður ákveðið.

Talið er, að þessi hækkun muni valda talsverðri vititöluhækkun, en hvert vititölustig er áætlað að kosti um 6 millj. kr. í auknum útgjöldum.

Við flm. leggjum því til, að verð á innfluttum áburði verði greitt niður, svo að það verði sem líkast því, er það var á s. l. ári. Með þeirri ráðstöfun vinnst þrennt. Það mundi létta bændum áburðarkaupin, stuðla að betri ræktun og minni kjarnfóðurkaupum frá útlöndum og loks koma í veg fyrir hækkun vititölnunnar með þeim afleiðingum, sem allir þekkja. Loks má benda á, að yfirfærslugjald af áburði, 55%, sem lagt var á s. l. vor, kom ekki til tekna á því ári. Þetta gjald, sem nú verður innheimt í fyrsta sinn af innfluttum áburði, mundi nægja til þeirrar niðurgreiðslu, sem þáttill. gerir ráð fyrir.

Að vísu er svo, að þetta gjald á að ganga í

hinn svonefnda útflutningssjóð. En þetta er í raun og veru allt saman sami sjóðurinn, ríkissjóður, útflutningssjóður, þó að peningunum sé af annarlegum ástæðum stungið í tvo vasa og deilt þannig út.

Eg óska svo eftir, að þessari þáttill. verði að lokinni umr. vísað til fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framár.

11. Lán til byggingarsjóða af greiðsluafgangi ríkissjóðs 1958.

Á deildafundum 9. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um lán til byggingarsjóðs ríkisins, byggingarsjóðs Búnaðarbankans og veðdeildar Búnaðarbankans af greiðsluafgangi ríkissjóðs 1958 [79. mál] (A. 159).

Á 21. og 23. fundi í Sp., 14. og 21. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Það er alllangt liðið síðan við nokkrir þm. Framsfl. fluttum hér á þskj. 159 till. til þál. um ráðstöfun á nokkrum hluta af tekjuafgangi ríkissjóðs s. l. ár til byggingarsjóða og veðdeildar Búnaðarbankans. Eðlilegur andbyr hefur vafalaust valdið því, að það hefur dregizt, að þessi till. hafi verið tekin hér til umr., en sá atburður gerist þó í dag.

Á s. l. ári urðu gjaldeyristekjur þjóðarinnar meiri en gert hafði verið ráð fyrir, og aðrar tekjur, sem við þær eru miðaðar, fóru þess vegna fram úr áætlun. Þessi var ástæðan til þess, að nokkur greiðsluafgangur varð hjá ríkissjóði árið 1958, þar sem atvinnuástandið í landinu og tekjumöguleikar reyndust betur en reiknað hafði verið með, þegar fjárlög voru afgr., og enn fremur var á árinu síðar afgr. ný efnahagslögjöf, sem breytti nokkuð um tekjuaðstöðu ríkissjóðs.

Á árunum 1950—56 var nokkur tekjuafgangur hjá ríkissjóði. Þessum tekjuafgangi var þrisvar ráðstafað hér á hæstv. Alp., og mun sú fjárhæð hafa numið yfir 130 millj. kr. Af þessari ráðstöfun fóru 35 millj. kr. til íbúðabygginga og 7 millj. í veðdeild Búnaðarbankans. Það, sem hér er því lagt til, er, að greiðsluafgangi s. l. ár verði ráðstafað á svipaðan hátt og verið hefur áður, að fylgt verði sömu stefnu, að fénu verði varið þangað, sem þörfin er mest fyrir það.

Ég vil nú með nokkrum orðum vikja að þróun í byggingarmálum eða afskiptum löggjafarvaldsins af þeim málum nú um 30 ára skeið, og er þá fyrst fyrir, þegar Framsfl. kom á l. um byggingar- og landnámsjóð 1928. Eins og kunnugt er, hefur þessi löggjöf haft mikla þýðingu fyrir uppbyggingu í sveitum landsins, þar sem segja má, að hvert hús, sem þar hefur verið byggt síðar, hafi notið aðstoðar þessarar löggjafar. Árið 1930 voru sett lög um verkamannabústaði, og mun nú vera búið að byggja samkv. þeim lögum, að því er ég bezt veit, eitthvað í kringum 1000 íbúðir. 1936 munu lög in um byggingarsamvinnufélög hafa verið sett, og að þessari löggjöf, sem hér hefur verið nefnd, munu Framsfl. og Alþfl. hafa staðið. Öll þessi lög hafa haft sína þýðingu í uppbyggingu í landinu á íbúðarhúsum.

Nokkurt hlé varð svo á afskiptum löggjafarvaldsins í þessum málum, og verður þar næst fyrir mér, þegar lögin um smábúðir eru sett 1952. Enginn vafi er á því, að þessi löggjöf kom sér afar vel. Mörgum, sem ekki höfðu átt kost á því að eignast eigin íbúð, tókst það fyrir aðstoð þessarar löggjafar, þó að sú aðstoð væri ekki mikil og þætti af sumum nokkuð smátt skammtað. Það tímabil, sem þessi lög voru í gildi, munu 40 millj. hafa verið veittar samkv. þeim, og mun það hafa dreifst í kaupstaði og kaupsýðum á landinu og þá fyrst verulega verið veitt aðstoð við byggingar í kaup-
túnum.

Framhald í þessum málum var svo, þegar lögin um húsnæðismálastjórn, veðlánakerfi o. fl. eru sett 1955. Þessi lög mörkuðu veruleg tímamót eða juku verulega við það, sem gert hafði verið í þessum málum áður. Þau voru byggð á því, að samkomulag næðist við bankana og aðra opinbera sjóði um framlag til þessa kerfis. Samningar, sem um þetta voru gerðir, voru upphaflega til tveggja ára. Gert var ráð fyrir því, að byggt yrði fyrir um 100 millj. kr. á ári, og mun það hafa staðizt, þó að það færi fram eftir öðrum leiðum en upphaflega var ætlað. Samkvæmt kerfinu munu hafa verið lánaðar um 80 millj. kr. þau tvö ár, sem það hélzt, auk þess sem Búnaðarbankinn fékk 24 millj. kr. í byggingarsjóð sinn samkvæmt því. Sala vísitöluloverðbréfa mun hafa orðið minni en ráð var fyrir gert, og sparisjóðir og lífeyrisjóðir önnuðust sjálfir sínar lánveitingar, svo að þeir voru ekki bundnir íbúðakerfinu, eins og upphaflega hafði verið reiknað með.

Þegar gerð var áætlun um lán samkvæmt veðkerfinu, var gert ráð fyrir því, að þörf væri á því að byggja um 900 íbúðir á ári hér í kaupstöðum og kaupsýðum landsins. Framkvæmdin sýndi hins vegar, að hraðinn var miklu meiri en gert var ráð fyrir, og í lok ársins 1956 voru um 2000 umsóknir um ný lán, sem ekki höfðu fengið afgreiðslu hjá þessari stofnun, og hátt í þúsund umsóknir um viðbótarlán.

Á þinginu 1956—57 fluttu nokkrir þm. Sjálfstfl. till. til þál. um, að notuð yrði heimild laganna um að taka erlent lán, allt að 100 millj. króna, til íbúðabygginga. Sem fylgiskjal með þeirri till. er prentuð till., sem fulltrúar Sjálf-

stfl. fluttu í húsnæðismálastjórn þá um haustið, en þar lögðu þeir til, með leyfi hæstv. forseta, eftirfarandi:

„1. Tryggt sé, að minnst 150 millj. kr. verði ráðstafað af sparifé landsmanna til útlána til íbúðabygginga í kaupstöðum og kaupsýðum árið 1957.

2. Tekin verði erlend lán a. m. k. 100 millj. kr., sem auk framangreinds fjármagns verði varið til útlána til íbúðabygginga 1957 til þess að fullnægja eftirspurninni eftir íbúðalánum og koma í veg fyrir okurlánastarfsemi.“

Þessi till. sýnir ásamt því, sem ég hef skýrt hér frá, hvað mikil þörf var talin fyrir aðgerðir í þessu máli 1956, þrátt fyrir það, sem búið var þá að gera.

Næsta spor í byggingarmálunum er það, að á árinu 1957 var verulega aukið fjármagn til verkamannabústaðabygginga og til að útrýma heilsuspillandi íbúðum. Þetta mun hafa hleypst nýju fjöri í þá starfsemi að byggja verkamannabústaði víðs vegar um landið, og munu hafa verið veitt um 100 ný lán, eftir að þessi aðgerð var gerð, og mun þeim lánum aldrei hafa verið dreift eins út um landsbyggðina og við síðustu lántöku, þar sem mörg kaupsýð og kaupstaðir byggja nú samkvæmt þessum lögum.

Á árinu 1957 eru svo sett ný lög, sem eru í raun og veru framhald af fyrri lögum um húsnæðismálastofnun. Í þessum lögum er gert ráð fyrir föstum tekjustofnum til byggingarsjóðs ríkisins, sem voru álag á skatta og tolla, enn fremur tekjur af stóreignaskatti og skyldu-sparnaður. Samkvæmt þeim upplýsingum, sem ég hef fengið, mun sjóðurinn hafa fengið um 40 millj. kr. eða rúmlega það s. l. ár í tekjur af þessum tekjustofnum. Af því mun skyldu-sparnaðurinn hafa gefið yfir 20 millj. kr. Hins vegar hefur sala verðbréfa ekki reynzt svo sem ráð var fyrir gert í l. um húsnæðismálastofnun, og sama er að segja um samninga við peningastofnanir í landinu, þeir samningar hafa ekki tekizt eins og hugsað var með löggjöfinni. Síðan þessi l. voru afgreidd, mun vera búið að lána til íbúðabygginga 90—100 millj. kr. Auk þess lánuðu sparisjóðir og lífeyrisjóðir á árinu 1957 um 70 millj. kr. Hins vegar hef ég ekki upplýsingar um lán þeirra á árinu 1958.

Þrátt fyrir áframhald, sem orðið hefur á útlánastarfsemi þeirri, sem ég hef hér greint, er ástandið í þessum málum nú svo, að umsóknir um ný lán, sem ekki var hægt að sinna, voru um síðustu áramót um 1400 og nokkur hundruð um viðbótarlán. Fjárbörf stofnunarinnar mun því vera yfir 100 millj. kr. á þessu ári, ef fullnægja ætti lánsfjárbörfinni. Á fundi í húsnæðismálastofnuninni lagði fulltrúi Framsfl. fram till. um, að hafizt yrði handa til þess að reyna að bæta úr þessum lánsfjárskorti. Hans till. voru á þá leið, að sala verðbréfa yrði hafin og reynt yrði að beita sér fyrir því, að árangur næðist í gegnum þá leið, enn fremur, að útvegað yrði lán úr bönkum og atvinnuleysistryggingasjóði og að hluti af greiðsluafgangi ríkissjóðs s. l. ár yrði lánaður húsnæð-

ismálastofnuninni; enn fremur, að seðlabankinn veitti þessari stofnun bráðabirgðalán út á tekjur ársins 1959. Þessar till. munu hafa verið sendar hæstv. ríkisstj., og mun hún vafalaust vinna að lausn þessa máls núna, og væri gott að fá að heyra, hvaða horfur væru í því.

Þetta er þá um byggingarsjóð ríkisins og útlit með lán til íbúðabygginga í kaupstöðum og kaupsýslum landsins.

Byggingarsjóður sveitanna, þ.e.a.s. Búnaðarbankans, hefur lánað, eins og ég tók fram hér áðan, til bygginga í sveitum landsins allt frá 1928. Honum hefur tekizt í flestum tilfellum að fullnægja eftirspurn, en nú liggur nokkuð fyrir hjá sjóðnum óafgreitt, sem nauðsyn ber til að afgreiða. Gert var ráð fyrir því, að byggingarsjóður Búnaðarbankans fengi sínar tekjur í gegnum þær tekjur, sem gert er ráð fyrir í l. um húsnæðismálastofnun, en þar sem þær hafa brugðizt í stofnuninni sjálfri, hafa þær einnig brugðizt í byggingarsjóði Búnaðarbankans. Þess vegna liggur þar nú nokkuð af óafgreiddum lánum, og nauðsyn ber til úrbóta. Því leggjum við til, að úr því verði bætt á þann hátt, sem hér er um að ræða.

Veðdeild Búnaðarbankans hefur jafnan átt við nokkurn fjárskort að etja. Hér á hæstv. Alþingi 1957 var ákveðið, að deildin skyldi fá hluta af stóreignaskatti og skyldusparnaði í sinn hlut. Eins og kunnugt er, er ekki farið að innheimta stóreignaskattinn, og lítið hefur komið til deildarinnar af skyldusparnaði. Þó mun það hafa verið eitthvað í kringum 2 millj. kr. s.l. ár. Á árinu 1957 útvegaði þáv. ríkisstj. deildinni 5 millj. kr. að láni og í árslok 1958 aðra eins upphæð til bráðabirgða. Úr þessu hefur deildin verið að spila, en það er mun minna fjármagn en þörf er fyrir, og liggja og hafa legið lengi óafgreiddar lánsbeiðnir hjá henni, og er það orðið mjög bagalegt. Eins og kunnugt er, er ætlun þessarar deildar að styðja menn til þess að eignast jarðir, en hún hefur lítið getað sinnt því hlutverki, þar sem hámark lánanna er aðeins 35 þús. kr. Það er því fullkomin þörf á því að hækka þetta hámark. En þrátt fyrir það, að ekki sé um meiri fjárhæð að ræða en þetta, er það þó nokkur bót, ef hægt væri að leysa úr því að lána þessi lán. Við leggjum því mikla áherzlu á það, að notuð sé sú leið, sem við bendum hér á, til þess að bæta úr þessum fjárskorti.

Þegar við flm. þessarar till. stóðum að því að flytja þessa till., var það okkar sjónarmið, að við þyrftum ekki að biðja um gott veður fyrir hana hér á hv. Alþingi. Minntumst við þá áhuga manna fyrir þessum málum á árinu 1957, þegar mér fannst, að hjá mörgum væri þetta mál málanna, og oft hefur verið bent á það með gildum rökum, hvað mikil hætta væri á ferðum, ef ekki væri hægt að bæta úr brýnustu nauðsyn manna um lánsútveganir í sambandi við þær framkvæmdir, er hér um ræðir. Helzt höfðum við þó áhyggjur af því, að mönnum myndist, að hér væri of lítið að gert, og við gátum vel skilið það, þó að við hins vegar vildum stefna þessu í hof, miðað við þær aðstæður, sem fyrir hendi voru. Mér var því

nokkurt undrunarefni, þegar ég þóttist heyra það á mönnum hér á hv. Alþ. um daginn, þegar var verið að ræða frv. um lækkun verðlags og launa, að þá var gripið inn á þetta mál á annan veg en ég hafði búizt við. Hæstv. forsrh. nefndi þá greiðsluafgang s.l. ár sem einn lið í þeirri tekjuáætlun, sem þeir hafa í sínum fjárlagatill. Ég verð að visu að ætla, að hér sé verið að ræða um það, sem kann að verða umfram það, sem við leggjum til að verði ráðstafað samkv. þessari tillögu.

Það má kannske segja sem svo, að það hefði verið eðlilegast með greiðsluafgang á s.l. ári að láta hann verða fyrningar, sem ekki væru notaðar, heldur til þess að bæta hag ríkissjóðs gagnvart bönkum og svo að hann eignaðist þar nokkurn forða. En ekki fannst mér, að um það væri að ræða í þessu tilfelli, heldur um það eitt, hvernig ætti að eyða þessum fjármunum.

Nú munu kannske hv. þm. segja: Er nú ekki nóg um fjárfestingu í okkar þjóðfélagi? Er ástæða til, að við förum þar að bæta þessu við?

Þá vil ég svara því til, að hér er ekki um það að ræða, að við förum að bæta við fjárfestingu. Hér er aðeins um það að ræða, að við getum tekið í notkun þá fjárfestingu, sem búið er að leggja mikið fé í, og það er þjóðinni dýrt að láta hana liggja þannig ónothæfa, allt það mikla fjármagn, sem búið er í byggingum.

Menn munu því segja, og það virtist koma fram hér um daginn: Er ekki nær að nota þetta fjármagn til þess að stöðva vöxt verðbólunnar heldur en í fjárfestingu, eins og ég drap á áðan?

Ég vil segja það sem mína skoðun, að ég lit svo á, eins og ég tók hér fram um daginn, að niðurgreiðslur séu í raun og veru ekki til þess að stöðva verðbólgu, heldur aðeins að leyna henni. Og það er engin stöðvun í því, þó að okkur takist í nokkra mánuði að leyna því, sem fyrir hendi er. Ég dreg í efa, að það sé þjóðinni hagkvæmt að nota það fjármagn, sem hér um ræðir, til þess að borga niður nokkur visitölustig í þrjá eða fjóra mánuði. Það mun reynast henni betur að koma í notkun því fjármagni, sem hún er búin að binda í fjárfestingu í íbúðum, sem hún hefur nauðsyn fyrir og þarf að koma að þeim notum, sem að var stefnt. Ég held því, að það muni reynast svo, að sú leiðin reynist happadrýgri en hin, því þegar búið væri að eyða þessu fjármagni í niðurgreiðslur, yrði annað hvort að ske, að vísitalan yrði að hækka aftur um það, sem niður var greitt, eða þá að það yrði að koma til nýtt fjármagn til þess að halda þessum niðurgreiðslum áfram.

Í sambandi við húsbýggingar vil ég segja það, að þó að það sé mikið um það rætt núna og það virðist vera að verða einhver móður að fordæma alla fjárfestingu, þá hefur komið fram í sambandi við þessar framkvæmdir þjóðarinnar að mínu viti ánægjulegur þáttur, sem er sá dugnaður og sá áhugi, sem unga fólkið í landinu hefur sýnt í því að koma upp eigin íbúð. Ég hef kynnt því af eigin raun, að þetta fólk hefur lagt nætur við daga, unnið hverja

kvöldstund og helgidaga til þess að koma áfram sínum íbúðum. Það hefur ekki sleppt vinnu, en tekizt samt á 2—3 árum að koma upp eigin íbúð með þeirri aðstoð, sem sú lána-starfsemi, sem rekin hefur verið í landinu, hefur lagt þeim til. Hér er því um verulega fjármagnsmyndun að ræða, sem ég álit að við eigum að virða og við eigum að meta. Og við eigum að rétta þessu fólki hjálparhönd, sem þannig stendur að sínum málum og málum þjóðarinnar.

Ég vil að lokum segja það, að það er mín skoðun, að það hafi engin varanleg áhrif á lausn efnahagsmála í þessu þjóðfélagi, þó að við notum þessa fjárhæð til þess að greiða nið-ur vísitöluna í nokkra mánuði, sem gætu þó ekki orðið nema fjórir í hæsta lagi, en það hefur áhrif fyrir það fólk, sem er að berjast við að koma upp eigin íbúðum. Þessi lán eða þessi fjárhæð getur haft áhrif fyrir það með því að rétta því þau litlu lán, sem það vonast eftir. Þá gæti það komizt yfir örðugasta hjallann, og þannig gæti sú fjárfesting orðið þjóðinni að notum, sem unnið hefur verið að á síðari árum og menn hafa lofað og talið mikils virði. Og það er trú mín og von, að hv. alpm. meti það meira en að skjóta sér undan því í nokkra mánuði að horfast í augu við þá staðreynd, sem fyrir hendi er í efnahagsmálum.

Ég leyfi mér að leggja til, að till. verði vís- að til síðari umr. og hv. fjvn.

Utánr.- og fjmrh. (Guðmundur Í. Guðmundsson): Herra forseti. Hér er lagt til, að Alþ. feli ríkisstj. að leggja fram sem lánsfé 25 millj. kr. af greiðsluafgangi ríkissjóðs árið 1958 í þrjá tilgreinda sjóði. Hv. frsm. flutningsmanna till. sagði, að með þessari till. væri verið að ráðstafa nokkrum hluta af greiðsluafgangi ársins 1958.

Unnið hefur verið að því í fjmrn. nú að undanfögnu að gera upp reikninga ársins 1958 og reyna að komast að niðurstöðu um það, hver greiðsluafgangurinn yrði, hversu miklu hann mundi nema. Þessu verki er enn ekki lokið og á talsvert langt í land. Að vísu eru til áætlunartölur um greiðsluafganginn 1958, en þær eru svo ónákvæmar og óvissar, að ég treysti mér ekki til þess að fara með þær hér. Það er ýmislegt, sem á eftir að ganga frá, til þess að hægt sé að reikna dæmið, og það eru ýmsar upplýsingar, sem fá þarf, sem enn þá eru ókomnar. M. a. eru ýmsar greiðslur, sem inntar voru af hendi úr ríkissjóði undir árslok 1958, sem athuga þarf nánar og ákvarða þarf um, hvort fara eiga inn á umframtekjur ársins 1958 og þar með á fjáráukalög eða ráðstafa þeim með öðrum hætti.

Hér er um nokkuð stórar upphæðir að ræða, sem hafa veruleg áhrif á heildarútkomuna, auk þess sem ýmis uppgjör vantar enn, til þess að nokkuð verði um þetta fullyrt með vissu. Það má vel fara svo og fer áreiðanlega svo, að um verulegan greiðsluafgang verður að ræða. Hversu stór hann verður, skal ekki full- yrt. Það má vel vera, að þegar rekstrarhalli

ársins 1957 hefur verið dreginn frá, þá verði greiðsluafgangur ársins 1958 meiri en þessar 25 millj. kr., sem hér er verið að ráðstafa, hann getur orðið nálægt þessum 25 millj. kr., hann getur líka orðið minni.

Á þessari stundu, þegar við erum hér að ræða um að ráðstafa greiðsluafgangi s. l. árs, vitum við ekki með neinni nákvæmni, um hvaða upphæð við erum að ræða, og vitum því ekki, hverju er verið að ráðstafa. Ég fyrir mitt leyti hefði talið skynsamlegra og heppi- legra, að menn biðu með að ákveða um, hvernig greiðsluafganginum skyldi varið, þang- að til menn vissu, hver hann væri. Flm. þess- arar till. hafa ekki viljað biða eftir því og því lagt til, að greiðsluafganginum skuli ráðstafað nú þegar.

Þessi þáttill. fer að sjálfsögðu til fjvn., og ég vildi mega vænta þess, að fjvn. hafi þann hátt á sínum vinnubrögðum, að hún kynni sér og gangi úr skugga um, hver greiðsluafgang- urinn er, hvað er til að ráðstafa, áður en farið verður að fara efnislega inn á það, hvern- ig með þessa fjármuni skuli fara.

Það er lagt til í till., að greiðsluafganginum verði varið sem lánsfé til þriggja ákveðinna byggingarsjóða. Allir eru þessir sjóðir áreið- anlega mjög þurfandi fyrir þetta lánsfé. Allir starfa þeir að nauðsynlegum verkefnum, sem óhjákvæmilegt er að létta undir með. Þörf þessara sjóða verður því ekki dregin í efa, og nauðsyn þess að greiða fram úr þeirra erfið- leikum verður heldur ekki vefngd. Hitt er annað mál, hvort þetta er sú réttasta og heppilegasta leið, sem hægt er að fara til þess að ráða fram úr þeirra erfiðleikum. Ég vil minna á, eins og komið hefur fram hér á hæstv. Alþ. áður í sambandi við annað mál, að nú um þessar mundir eru einnig á ferðinni athuganir og undirbúningur í sambandi við það, hvernig ráða á fram úr erfiðleikum efnahagskerfisins, atvinnumálunum og fjárlögum. Unnið hef- ur verið að því að undanfögnu að leysa aðkall- andi vanda efnahagsmálanna og atvinnumál- anna. Þetta hefur verið leitast við að gera með því að færa niður verðlag og laun í land- inu. Að sjálfsögðu hefur þurft að verja til þess allmiklu fé. Einhvers staðar frá verður þetta fé að koma.

Það hefur verið stefna og takmark núver- andi ríkisstj. að reyna að gera þetta án þess að leggja nýja skatta og álögur á þjóðina nema þá í sem allra minnstum mæli. Bent hefur verið á ýmsar leiðir til tekjuöflunar í þessu sambandi og þá m. a. minnst á það að nota greiðsluafgang ársins 1958 í þessu skyni. Það er mat ríkisstj. á þessu máli, að það sé eðlilegast, að þeir fjármunir, sem teknir voru af þjóðinni á s. l. ári umfram þarfir þjóðar- búsins, verði látnir renna til þess að mæta erfiðleikum liðandi árs og þá á þann veg að stuðla að því, að komizt verði hjá að leggja nýja skatta og nýjar álögur á þjóðina.

Ég vildi mega vænta þess, að þeir menn, sem beita sér fyrir þessari till. og vilja styðja að framgangi hennar, vilji um leið benda á, hvaða leiðir þeir vilja láta fara til þess að

afla ríkissjóði þeirra tekna á árinu 1959, sem hann mundi missa af, ef greiðsluafgangi ársins 1958 væri varið eins og hér er lagt til. En það er augljóst mál, að ef þessi till. verður samþykkt og eitthvað svipaðar ráðstafanir gerðar, sem hér er lagt til, þá verður ekki hjá því komizt, að einhverja skatta verður að leggja á þjóðina til þess að fylla það bil í fjárl., sem ríkisstj. hafði hugsað sér að leggja til að greiðsluafgangur ársins 1958 yrði látinn mæta.

Ég sé ekki ástæðu til þess að sinni að fara frekar út í þetta mál. En ég vildi leggja áherzlu á það, að þegar fjv. fær þessa till. til athugunar, verði fyrst gerð grein fyrir því, hvað það er í raun og veru, sem þarna er til ráðstöfunar, hver greiðsluafgangurinn er, og þá verði jafnframt athugað, ef menn vilja fara inn á þá hugmynd, sem er í þessari till., hvernig tilsvarendi fjárhæðar á að afla inn í fjárlögin til þess að mæta þeim liðum, sem óhjákvæmilega verður að mæta.

Fm. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Út af því, sem hæstv. fjmrh. sagði, að ekki hefði verið aflað nógra upplýsinga um, hvað tekjuafgangur s.l. árs væri mikill, þá vil ég segja það, að hér á hæstv. Alp. hefur verið deilt hart á hæstv. fyrrv. fjmrh. fyrir að hafa þennan greiðsluafgang, svo að það er þó nokkuð svipað að farið hjá þeim eins og okkur, að á skortir um upplýsingar. Ég vil líka nefna það máli mínu til stuðnings, að hæstv. forsrh. gat þess, að einn liður í fjárhagsáætlun núv. hæstv. ríkisstj. væri þessi greiðsluafgangur. Og eftir því sem við flm. best vitum, þó að ég hins vegar viti, að þetta mál er ekki uppgert, þá mun tekjuafgangurinn nema sem svarar hallanum frá fyrra ári og vel þessu til viðbótar. Þess vegna held ég, að það sé ekki frekar við okkur að sakast en aðra, ef menn hafa ekki fengið nógar upplýsingar um þetta, því að svo hefur þetta mál verið rætt hér á hv. Alp. sem upplýst væri.

Hæstv. ráðh. gat um það, að full þörf væri fyrir þessa sjóði að fá það fjármagn, sem hér um ræðir. Ég spurðist fyrir um það áðan, hvað hæstv. ríkisstj. hefði gert í því að útvega þessum sjóðum fjármagn, og bið eftir svari með það, því að ég geri fastlega ráð fyrir því, ef hún hugsar sér ekki þessa leið, að þá hljóti hún að hugsa sér aðra leið, því að hún getur ekki hugsað sér, að sú leið verði farin, að þeir, sem hafa staðið í þessum framkvæmdum á síðustu árum, verði að missa af þeim og þær lendi í braski og þeir að missa bæði af fjármagni sínu og vinnu þeirri, sem þeir hafa lagt í þetta. Ég held, að sú stefna mundi hvorki reynast hæstv. ríkisstj. né þjóðféluginu í heild happadrjúg.

Þá talaði hæstv. ráðh. um það, að þeir, sem vildu ráðstafa þessu á þennan veg, hlytu að sjá fyrir því, hvernig ætti þá að mæta þeim tekjuauka, sem yrði að vera, vegna þess að þetta væri í burtu tekið. Ég gat um það hér áðan, að þessar 25 millj. kr. munu ekki koma til með að nægja í niðurgreiðslur nema í 3—4

mánuði, 4 mánuði, ef miðað er við kringum 6 millj. kr. á mánuði. Er þá svo mikill munur á því að standa frammi fyrir þeirri staðreynd að þurfa að afla þessara tekna núna eða nokkrum mánuðum seinna? Hefur það úrslitaáhrif fyrir afkomu atvinnulífsins í landinu, hvor leiðin er farin? Ég hef ekki trú á því, að það hafi nein úrslitaáhrif fyrir atvinnulífið í landinu. Það getur hins vegar haft nokkur áhrif fyrir ríkisstj., sem ætlar sér að sitja í nokkra mánuði. En ég gat um það líka, að það hefur áhrif fyrir fólkið, sem stendur í þessum framkvæmdum, hvort úr þessu verður bætt eða ekki. Og það er líka mál, sem þjóðfélagið þarf að sinna engu að síður en skjóta því á frest í nokkra mánuði að afla tekna til atvinnulífsins í landinu, eins og hér yrði þá gert.

Utanr.- og fjmrh. (Guðmundur Í. Guðmundsson): Herra forseti. Það er alveg ástæðulaust og óþarfi fyrir okkur hv. 1. flm. þessarar till. að vera nokkuð um það að deila hér, hversu mikill greiðsluafgangurinn árið 1958 muni vera. Það er staðreynd, sem ekki verður haggð, að sú upphæð er ekki þekkt á þessari stundu. Hún getur orðið meira en 25 millj. kr., hún getur orðið minna. Niðurstaðan er því óhjákvæmilega sú, að við vitum ekki á þessari stundu, hverju við erum að ráðstafa, þegar við erum að tala um að ráðstafa greiðsluafgangi s.l. árs. Þetta er heila málið í sambandi við þennan hluta till.

Þá spurðist hv. flm. fyrir um það, hvaða ráðstafanir ríkisstj. hefði gert til að afla fjár til þeirra sjóða, sem hér er ætlað að fá þessar 25 millj. kr. að láni. Um þetta vil ég aðeins segja það, að ríkisstj. hefur aðeins haft mjög lítinn og nauman tíma til umráða og á þeim tíma, sem hún hefur verið, hefur hún haft mjög erfið og aðkallandi vandamál að leysa. Henni hefur því ekki unnizt tími til þess að snúast í þessum málum sem skyldi. Þó hefur ríkisstj. þegar gert tilraunir til þess að afla lánsfjár til a.m.k. sumra af þessum sjóðum, þó að það mál sé ekki leyst enn þá. Það er þegar byrjað á þessu, og verður haldið áfram að vinna að því, svo sem frekast eru tök á. Um árangur vil ég ekkert segja á þessari stundu.

Þá minntist flm. á það, að heldur lítið mundi um þessar 25 millj., að því er varðaði þá fjárhæð, sem afla þarf ríkissjóði til þess að standa undir þeim ráðstöfunum, sem nýlega hafa verið gerðar í sambandi við efnahagsmálin. Ég skal játa, að þetta er ekki nema hluti af þeirri fjárhæð, sem afla þarf. En ef þessar 25 millj. kr. eru teknar í eitthvað annað en að láta þær standa undir útgjöldunum 1959, þá þarf að finna einhverja leið til þess að afla þessara 25 millj. kr. með öðrum hætti. Og ég spurði 1. flm. að því, hvaða leiðir hann vildi þá fara í þeim efnum, og ég vildi mega vænta þess, að þeir, sem beita sér fyrir því að ráðstafa greiðsluafganginum frá 1958 í svona sérstaka sjóði, segi okkur þá um leið, hvaða leiðir þeir vilja fara til þess að afla ríkissjóði

hlöðstæðra fjárhæða út af þeim útgjöldum, sem óhjákvæmileg eru á næsta ári.

Jóhann Hafstein: Herra forseti, Mér skilst á því, sem fram hefur komið hjá hæst. fjmrh., að það sé naumast enn þá tímabært að ræða um það, hvernig eigi að deila þessum reytum, sem gert er ráð fyrir að kunni að vera fyrir hendi í sambandi við greiðsluafgang á s.l. ári. Og þá er auðvitað eðlilegt að biða frekari átektu og fá athugun þess máls lokið hér í þinginu, enda ætti það að vera auðvelt undir meðferð málsins, áður en það kemur til afgreiðslu í fjvn. eða síðari umr. hér í Sp.

Á þessu stigi málsins vil ég aðeins segja það, og það eru nokkur atriði í framsöguræðu 1. flm. þessa máls, sem gefa tilefni til nokkurra hugleiðinga. Hann hóf mál sitt með því, hv. þm. Mýr. (HS), að hann ætlaði að rekja sögu byggingarmálanna 30 ár aftur í tímann, og gerði nokkra tilraun til þess. En því miður fannst mér nú við að hlýða á þetta í fyrsta sinn, að það væri ýmislegt, sem undan væri fellt, og margt væri vantalið og þessi saga, sem þarna var rakin, gæti sagzt með nokkuð öðrum hætti, og kann að gefast betra tóm til þess, áður en meðferð þessa máls er algerlega lokið hér í Sp.

Hann vék aftur til ársins 1928, og ég held, að naumast hafi nokkuð verið tíundað í sambandi við byggingarmálin á þessum tíma, sem hafi ekki verið þannig fram sett af hv. þm. Mýr., að það hafi aðallega verið Framsfl. og hans flokksmenn, sem hafi haft þar forgöngu mála. Nú kann vel að vera, að þeir hafi lagt ýmsum þáttum byggingarmálanna lið. Hitt er jafnvis staðreynd, að enginn annar eins dragbítur og þessi flokkur, Framsfl., og hans þm. og fulltrúar á einu sviði eða öðru, hvort sem er á þingi, í bæjarstjórnnum eða fjárfestingaráðum, — enginn annar eins dragbítur hefur verið á byggingarmálum í kaupstöðum landsins og alveg sérstaklega höfuðstað landsins, og er hægt að færa fyrir því mörg rök og verður auðvelt að tíunda, ef ástæða þykir til.

Þegar horfið er aftur til ársins 1928, þá er á það að minnast í sambandi við byggingarmálin, að Framsfl. tekur á þeim árum forustu í landsmálum og fer með hana um langt skeið, forustu í stjórnámálum, og þá er það einmitt, sem algerlega er látið niður drabbast, að eina almenna lánastofnunin í landinu, sem var fyrir hendi til byggingarlána, haldi áfram að rækja starfsemi sína, sem er veðdeild Landsbanka Íslands. Það hafði þá nýskeið, að Jón Þorláksson hafði útvegað veðdeildinni erlent lánsfé, sem varð veruleg lyftistöng í byggingarmálum kaupstaðanna og sérstaklega Reykjavíkur á þessum árum og varð til þess, að þessi mál lentu ekki í algeru óefni. Og sú erlenda lántaka, um leið og hún varð gagnleg þeim, sem hennar nutu hér til íbúðabygginga innanlands, þá hefur reynslan sýnt, að hún var á engan hátt neitt varhugaverð, og hefur alltaf í sambandi við hana verið staðið í skilum. Ég tel, að það sé einn mesti ljóður á ráði þeirra manna, sem höfðu einmitt forustu í

landsmálum og þá byggingarmálum, að þessi starfsemi var látin fara út um þúfur, eins og raun ber vitni. Og þegar lokið var í raun og veru þessu erlenda láni á sínum tíma og úthlutun þess, voru ákaflega fátæklegar framkvæmdir eða lánveitingar þessarar helztu almennu lánastofnunar til íbúðabygginga. Og þegar kemur fram um og yfir og eftir stríðið, þá má segja, að hún sé algerlega orðin óvirk, þessi gamla almenna lánastofnun til íbúðabygginga, sem ég hygg að eigi rætur sínar að rekja eitthvað frá því um aldamótin.

Hv. þm. Mýr. vék að því, að fulltrúar sjálfstæðismanna í húsnæðismálastjórn hefðu á árinu 1956 lagt til, að tekin væru erlend lán til þess fyrst og fremst að veita til íbúðabygginga og ljúka þeim mörgu íbúðum, sem þá voru í smíðum. Ég held, að það hafi verið 1950, sem við sjálfstæðismenn fyrst fluttum hér á þingi frv. í sambandi við veðdeildina, sem í fólst einmitt heimild fyrir veðdeildina til þess að taka erlent lán, og höfum flutt það á mörgum þingum þar á eftir, án þess að það hafi fundið nokkurn hljómgrunn eða áheyrn hjá þm. Framsfl. hér eða flokksbræðrum þessa hv. þm. En höfuðröksemd okkar fyrir því þá og á árunum þar á eftir að taka erlend lán til þessara framkvæmda var það, að þegar kemur dálítið fram yfir 1950, þá eru þegar orðnar mjög miklar íbúðir í smíðum hér, og megintilgangurinn með slíkri erlendri lántöku hefði þá verið að ljúka þeim íbúðum. Og ég hef sýnt fram á það mörgum sinnum hér á þingi, að ef hefði á réttum tíma verið orðið við þessum óskum, þá var algerlega hægt að koma í veg fyrir allan húsnæðisskort, bæði í Reykjavík og öðrum kaupstöðum landsins og einnig annars staðar. Og sérstaklega liggja fyrir útreikningar um það, miðað við íbúðafjölgunina í Reykjavík á árunum 1953 og þar á eftir og miðað við þær íbúðir, sem þá voru í smíðum, að ef þeim hefði verið lokið þá með snöggu átaki, þó að ekki væri talið nema á 2 árum, þá væri ekki hér um neinn íbúðaskort að ræða, alls engan. Fyrir þessu liggja tölulegar sannanir og staðreyndir, og hefur margsinnis verið sýnt fram á það hér. En það var erfitt að þoka um í þessum málum, og það voru einmitt flokksbræður þm. Mýr., framsóknarmenn, sem alltaf stóðu gegn því, meðan fjárfestingarhömlurnar voru sem mestar, að fjárfestingarleyfi fengjast til þess að reisa íbúðabyggingar í Reykjavík. Og það var beinlínis talað um það af málagniflokk þessa þm., Tímanum, að það væri stórhættulegt og þjóðfélagslega skaðleg ráðstöfun að byggja íbúðarhús í Reykjavík.

Síðan var það, að þegar sjálfstæðismenn höfðu forustu um stjórnarmyndun með Framsfl. 1953, þá beittu sjálfstæðismenn sér fyrir því, að fjárfestingarhömlunum var mjög mikið af létt einmitt í sambandi við íbúðabyggingar og alveg sér í lagi við smáíbúðabyggingar, sem menn byggðu til eigin afnota. Þetta hleypti af stað miklu átaki í þjóðfélaginu, þar sem einstaklingarnir bæði með frændaliði og stuðningi vana og vandamanna lögðu nótt við nýtan dag, eins og þm. vitnar nú til, að hon-

um sé kunnugt um, til þess að koma upp eigin íbúðum. En hvað var það, sem meira var átalíð einmitt við síðustu alþingiskosningar og í þeim átökum, sem þá voru á milli flokka, heldur en einmitt af Framsfl. það óráð, sem hefði hent Sjálfstfl. að létta á fjárfestingarhömlum til þess að gera einstaklingum kleift að byggja hæfilegar íbúðir yfir sjálfa sig og sitt fjölskyldulið? Ég hygg, að ég muni rétt, að það hafi verið talin ein höfuðmeinsemd óreiðunnar í efnahagslífinu þá. En nú kemur hv. þm. Mýr. og segir: Það á að taka 25 millj. kr. af tekjuafgangi ríkisins, og það skaðar ekkert, þó að fjárfestingin aukist í dag um þetta. — Það skyldi ekki vera, að það væri neitt í sambandi við það, að menn eru farnir að sjá, að það eru kosningar fram undan, þar sem þessi hv. þm. er ekki ábyrgur í stjórn nú? Það er betra að hafa svolítið samræmi í málflutningi sínum og afstöðu, a. m. k. þegar er verið að rekja sögu mála eins og byggingarmálanna og afstöðu flokka í þeim málum fyrr og síðar.

Þegar nú er talað um það, að sjóði þá, sem hér um ræðir, vanhagi mjög um fjármagn, og virðist ekki vera deilt um það, þá vil ég vekja athygli á tvennu. Áður en slík úthlutun ætti sér stað, ef fé væri fyrir hendi, verður að athuga fleiri hliðar á þessu máli en fram koma í þessari þáttill, og ég á þar m. a. við, að þegar húsnæðismálalöggjöfin var sett 1955, þá var því slegið föstu sem grundvallarreglu, að að svo miklu leyti sem bæjar- og sveitarfélög legðu fram fé til útrýmingar heilsuspillandi húsnæði í bæjunum, skyldi það vera meginregla, að ríkissjóður legði fram jafnmikið fé á móti. Í upphafi var þetta takmarkað fyrsta árið, 1955, og einskorðað þá við 3 millj. kr. En lögin komu ekki til framkvæmda fyrr en síðari hluta þess árs, 1955, og bæjar- og sveitarfélögin höfðu haft litla aðstöðu til að leggja fram fé til þessara framkvæmda, og var því ekki alveg að ófyrirsýnju að áætla þessa takmörkun í upphafi. En meginreglan var sú, að að svo miklu leyti sem bæjar- og sveitarfélögin legðu fram fé til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, þá skyldi koma jafnt framlag frá ríkissjóði. Síðan hefur þessum takmörkunum verið haldið, þrátt fyrir það þó að bæjar- og sveitarfélög, og þar á ég sérstaklega við höfuðstað landsins, hafi, eftir að löggjöfin var komin í framkvæmd, lagt stórmikið fé af mörkum einmitt til þessa þáttar, sem var einn af þýðingarmestu þáttunum í sambandi við byggingarframkvæmdirnar í kaupstöðunum, hér í Reykjavík fyrst og fremst til þess að fjarlægja leifarnar frá stríðsárunum, útrýma braggaíbúðum og öðru heilsuspillandi húsnæði. Og við sjálfstæðismenn höfum hvað eftir annað á undanförunum þingum flutt till. um það, að takmörkunin á þessu væri numin úr lögunum, eða þá, þegar það ekki náðist, að ríkissjóður legði fram á fjárl. hvers árs tiltekna upphæð til þess að mæta þessum þörfum bæjar- og sveitarfélaganna. Og þó að ég hafi ekki þær tölur við höndina hér nú, þá hygg ég, að Reykjavíkurbær sé, frá því er húsnæðismálalöggjöfin tók gildi, búinn að verja um 40—50

millj. kr. til útrýmingar heilsuspillandi húsnæði, á sama tíma sem ég hygg að hann hafi fengið eða til Reykjavíkur hafi runnið um 10 millj. kr. í sama tilgangi, samkvæmt kafla húsnæðismálalöggjafarinnar um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis. Og menn sjá, hversu það er erfitt fyrir bæjar- og sveitarfélögin að standa í framkvæmdum eins og þessum, þegar algerlega bregzt þáttur ríkisvaldsins, sem þó er grundvallaður í löggjöfinni frá 1955 og virðist líka næsta eðlilegur, þar sem það vandanám, sem hér er við að etja, er ekki aðeins vandamál bæjar- og sveitarfélaganna, heldur þjóðfélagsvandamál í heild. Það hlýtur þess vegna að koma til athugunar, ef eitthvað nýtt fjármagn fæst nú til þessara hluta, að leggja áherzlu á það, að ríkið uppfylli skyldu sína til þess að veita til þeirra bæjar- og sveitarféлага, eins og gert var ráð fyrir, jafnmikið fjármagn í þessu skyni og bæjar- og sveitarfélögin sjálf hafa lagt fram. Og það mun hallast á áreiðanlega um einar 30—40 millj. kr. bara í Reykjavík einni, eitthvað nálægt því, eins og ég sagði, ég hef ekki þessar tölur við höndina, en það mun ekki vera langt í frá, að þessum málum sé þannig varið.

Þetta var annar þátturinn, um það, hvernig ætti að verja slíku fé, sem kynni að vera til þess að mæta þeim miklu þörfum, sem hér eru fyrir hendi. Hinn þátturinn er svo sá, að ég man ekki betur en að hæstv. fyrrv. ríkisstj. og talsmenn hennar hafi haldið því mjög skelegglega fram, að það væri þegar búið að sjá öllum þessum þörfum fyrir fullnægjandi fé. Um það voru miklar umr. þegar í tíð fyrrv. hæstv. ríkisstj., húsnæðismálalöggjöfin var breytt, þá breiddu þessir menn sig mjög út yfir það, að þeir hefðu gert eitthvert reginátak í þessum málum, tekið við galtómum sjóðum og lömuðu veðlánakerfi frá þáverandi fyrrv. hæstv. ríkisstj., en nú væri öllu borgið, því að hin skellegga vinstri stjórn væri búin að sjá þessum málum borgið. Og hvað eru menn svo að tala um, að þessir sjóðir séu tómir, sem vinstri stjórnin var búin að sjá fyrir þeim tekjum, sem þeir þurftu að hafa? Nei, það skýtur áreiðanlega hérna nokkuð skökku við, og ég er hræddur um, að menn hafi tekið of mikið upp í sig áður fyrr. Og ég minnst alveg sérstaklega umr., sem hér fór fram um þessi mál á síðari hluta þingsins í fyrra, að þá voru gefnar út útvarpstilkynningar og auglýsingar í blöðum um það fyrir forgöngu fyrrv. hæstv. ríkisstj., hversu hún hefði verið skelegg að útvega byggingarsjóðunum mikið fé til útlána. Og hæstv. félmrh. talaði mjög skelegglega um það hér, — það mun hafa verið í marzmánuði síðast, ef ég man rétt, — að það hefði alveg brugðið við, hvað þessum sjóðum hefði verið séð fyrir miklu fé í tíð hæstv. stjórnar, — brugðið við frá því, sem áður hefði verið, meðan sjálfstæðismenn höfðu stjórnarforustuna. Ég gagnrýndi þetta mjög þá og sýndi fram á, að það mundi hafa verið varið minna fé til íbúðabygginga í tíð vinstri stjórnarinnar heldur en ríkisstjórnarinnar þar áður, meðan sjálfstæðismenn höfðu stjórnarforustuna, og

m. a. vegna þess, að það fé, sem auglýst var að útvegað hefði verið í tíð vinstri stjórnarinnar, í upphafi ársins 1958, var tekið að láni hjá seðlabankanum og væntanlegar tekjur byggingarsjóðs á árinu 1958 veðsettar til endurgreiðslu á þessu láni. Það var þess vegna mikill hægsлагangur og miklar úthlutanir á íbúðalánum í janúarmánuði s. l., — það var mánuðurinn, sem kosningar fóru fram í, bæjar- og sveitarstjórnarkosningar, — en svo kom það fram, sem ég sýndi þá fram á, að úr þessu mundi að sjálfsögðu draga, því þegar tekjurnar féllu til á árinu 1958, þá þurfti að endurgreiða lánin, sem búið var að taka til þess að standa undir þessum úthlutunum þá. Ég hef séð tölur um það, sem staðfesta, að það er rétt, sem ég hef sagt, að því miður hefur dregið úr lánveitingum til íbúðabygginga eftir húsnæðismálalöggjöfinni á árunum 1957 og 1958, miðað við það, sem verið hafði á tilsvarendi tímabili í tíð stjórnarinnar þar á undan, frá því í nóvembermánuði, þegar lánveitingarnar hófust 1955, og a. m. k. fram að miðju ári 1956, þegar stjórnarskiptin urðu. Annars eru þetta svo veigamikil mál, sem hér er um að ræða, að ég tel mjög eðlilegt, að hv. þm. væri gefin skýrsla um þessi mál, sem nú hafa staðið nokkurn tíma, um lánveitingarnar og framkvæmd þessara mála. Og stundum eða oft en einu sinni hefur verið rætt um og deilt um þessi mál á þingi, sem raunar þyrfti ekki að gera svo mikið, þar sem staðreyndirnar liggja fyrir og tölulegar upplýsingar eiga að vera fyrir hendi. Ég tel það mjög æskilegt, áður en lýkur meðferð þessa máls eða annarra slíkra á þessu þingi, að það lægju fyrir upplýsingar um það, hvernig þessum málum hefur verið varið. Það bætir náttúrliga ekki úr skák fyrir þeim, sem nú eru svo illa settir, eins og fram hefur komið hjá hæstv. fyrrv. fjmrh., 1. þm. S-M. (Eyst.), að þeir séu að missa íbúðir sínar vegna lánsfjárskortsins. En það gefur nokkrar upplýsingar um, hvernig orð og efndir hafa verið í þessum málum og hvernig menn hafa staðið að þeim.

Það er enginn vafi á því, að lán til íbúðabygginga hefðu auðvitað verið miklu meiri á síðasta ári raunverulega, ef ekki hefði verið búið að taka fyrir sig fram lán, eins og ég sagði áðan, hjá seðlabankanum og veðsetja væntanlegar tekjur byggingarsjóðsins til þess.

Eitt af því, sem verulega dregur úr lánsfénu til íbúðabygginganna almennt, má segja að sé það, að um leið og sparifjármýndunin í landinu er ekki eins ör og hún var áður og þegar ofan á það bætist, að rekstrarlánabörf atvinnuveganna er miklu meiri vegna breyttra aðstæðna í efnahagslífinu, þá hafa peningastofnanirnar, bankarnir a. m. k., ekki getað lagt eins mikið af mörkum og þeir gerðu áður.

Það er ekki fleira á þessu stigi málsins, sem ég vildi segja um þetta mál. Ég vildi aðeins vekja athygli á því, að það er margt í sögu málsins og gangi, sem þarf að ræða betur og athuga, áður en málsmeðferðinni er lokið. Það er einnig mjög til athugunar, að svo miklu leyti sem þetta þing í þessari mynd eða ein-

hverri annarri treystir sér til þess að útvega aukið lánsfé til íbúðabygginga, að það sé þá verulega gaumgæfilega athugað, í hvaða staði það lánsfé á að koma. Sjálfur er ég þeirrar skoðunar, að það sé að visu rétt, að hér er mikil þörf þeirra sjóða, sem hér eru taldir. En það eru sannarlega aðrir aðilar, sem ekki hafa síður mikla þörf fyrir þetta lánsfé, og þar á ég sérstaklega við, að það er eitt af höfuðverkefnum í sambandi við byggingarmálin, að útrýmt sé heilsuspillandi húsnæði bæði í kaupstöðum og kaupsíðum og annars staðar, þar sem það kann að vera á landinu. Og það hefur virkilega verið vangert af hálfu ríkisvaldsins, sem þyrfti að bæta úr, ef þess yrði nokkur kostur.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

12. Hagnýting síldaraflans.

Á deildafundum 15. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um hagnýtingu síldaraflans [82. mál] (A. 167).

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 25. fundi í Sp., 11. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Till. þessi á þskj. 167 er um að fela ríkisstj. að láta athuga til hlítar, hvernig þjóðin geti gert sem verðmætastan síldarafla sinn.

Þótt till. sé raunar nægilega rökstudd með grg., sem er á þskj., vil ég fylgja henni úr hlaði með nokkrum orðum.

Síld er talin vera einn þeirra nytjafiska, sem gera megi fjölbreytilegastar vöruhegundir úr til manneldis. Sérstaklega þykir hún öðru fiskmeti hæfari til niðurlagningar og niðursuðu. Síldin, sem veiðist á Íslandsmiðum, er álitin allra síldartegunda bezt til matgerðar. Sagt er, að hvarvetna erlendis þyki það mesta og bezta auglýsingin á síldarafurðum, ef hægt er að kenna þær við Íslandssíld. Hefur Íslandssíldin þannig álika merkingu í auglýsingum erlendra matvöruverzlana og Hólsfjallahangikjöt, Vestfjarðaríklíngur og Skagahákari hér hjá okkur.

En Íslandssíldin kemur ekki frá Íslandi sem útflutningsvara þannig til reidd sem hún er eftirsóttust og verðmest. Við Íslendingar flytjum hana aðallega út sem saltað hráefni í tunn-

um eða breytum henni í mjöl til skepnufóðurs og lýsi til iðnaðar. Það eru Norðmenn, Svíar og Danir, sem mest gera að því að breyta Íslandssíldinni í margvislega dósavöru. Sjálfir veiða Norðmenn og Svíar Íslandssíld, en auk þess kaupa þeir hana héðan sem saltsíld og vinna úr henni lostæti í verksmiðjum sínum til þess að auka verðmæti hennar atvinnulífi sínu til ávinnings.

Það er sannarlega orðið tímabært, að við Íslendingar förum að athuga með meiri alvöru en gert hefur verið til þessa, hvar við stöndum í þessum efnunum, og gera gangskör að því að hagnýta síldaraflann á þann hátt, að hann geti orðið okkur sem allra verðmestur. Hvers vegna eigum við að láta aðrar þjóðir hafa atvinnu og gróða af því að vinna margbreytilegar og verðhárar vörur úr síldinni, sem sjómenn okkar veiða? Hvers vegna vinnum við ekki þessar vörur úr henni sjálfir?

Undanfarin 14 ár hefur síldaraflinn verið miklu minni en hann fyrrum var, sérstaklega þegar lítið er á, hve veiðitæknin er orðin mikil, — miklu meiri en hún var. Samt var síldaraflinn upp úr sjó 1956, miðað við þunga, 22.6% og 1957 26.9% af öllum fiskaflo landsmanna, eins og hann er talinn á skýrslum þau árin. Hér um bil helmingur af síldaraflanum þessi tvö ár fór í bræðslu, nálægt ¾ í salt og ¼ til frystingar. Mestur hluti frystu síldarinnar var notaður innanlands, í beitu, og allmikið síldarmjöl var haft í fóður handa búpeningi. Útflutningsverðmæti síldar nam um 300 millj. kr. samtals bæði árin eftir skráðu gengi. En síldarvörur hagnýttar innanlands námu um 60—70 millj. kr. Hér er því þrátt fyrir aflatregðuna um mjög stórar fjárhæðir að ræða, og ef hægt væri að margfalda nokkurn hluta þeirra með betri hagnýtingu síldarinnar og vinnslu í verðmeiri vörur til útflutnings, þá skiptir það miklu máli fyrir gjaldeyrisöflun þjóðarinnar.

Síldin, sem söltuð er niður í tunnur á sumarveiðitímanum, þyrfti að vetrinum að vinnast, vera tekin upp, lögð í dósir, reykt, soðin niður eða þá tilreidd á annan hátt fyrir matborðin, eins og áður nefndar þjóðir gera. Auka mætti með því útflutningsverðmætin og fjölbreytni síldarafurða til neyzlu innanlands, sem líka skiptir máli. Með því skapaðist vetrarvinna í síldarverstöðvunum, og mundi það koma sér mjög vel norðan- og austanlands t.d. Niðursuða á nýrri síld er talin tímabundnari og krefst meiri véltækni og meiri hraðvirkni. Niðursuða væri því sennilega bezt sett hér við Faxaflóa, þó að hún geti vitanlega komið líka til greina annars staðar.

Nýlega var sagt frá því í dagblaði, að fiskiðjuver ríkisins hefur hafið niðursuðu síldarflaka. Hefur blaðið eftir forstjóra fiskiðjuversins, að um mikla sölu geti verið að ræða á þeirri vöru, ef framleiðandi kynni sér vel smekk neytenda á hverjum sölustað og vandi vöruna fullkomlega. Samkeppnin, segir hann, að sé mjög hörð. Þarna er minnst á undirstöðuatriði, sem gæta þarf við þennan iðnað. Ef farið er rasandi ráði án þess að þekkja smekk væntanlegra kaupenda og án þess að

hafa lært vel til verkanna, þá þýðir lítið að ætla að keppa með vörurnar, þó að hráefnið hafi verið gott.

Í septemberhefti *Ægis* fyrra ár skrifar Sigurður Pétursson gerlafræðingur hvatningargrein um þessi efni. Ég tel ástæðu til þess að lesa hér kafla úr þessari grein, með leyfi hæstv. forseta, Sigurður segir:

„Öll byrjun er erfið. Það var við marga byrjunarerfiðleika að stríða, þegar hafin var hér hraðfrysting á fiski, og fjársterka sjóði þurfti til þess að taka á sig tjón þau, er fyrstu tilraunirnar höfðu í för með sér. Nú er hraðfrysting á fiski orðin mesti stóriðnaður á Íslandi. Svipaða þróun á niðursuðuiðnaðurin hér vafalaust í vöndum. En þar sem aðalhráefni þessa iðnaðar hlýtur að vera síld, þá stöndum vér þar verr að vígi en með þorskinn og ýsuna, því að síld kunnum vér ekki enn að matreiða. Hér sem annars staðar verður að byrja á upphafinu. Það er hrapallegur miskilningur, að hægt sé að reka stóra nýtizku niðursuðuverksmiðju þar, sem enginn kann til verkanna nema e. t. v. forstjórinn. Ef hafin er stórframleiðsla án kunnáttu og þjálfunar meiri hluta starfsfólksins, verður varan óseljanleg vegna alls konar ágalla, og fyrirtækið verður gjaldþrota. Hjá Íslendingum rekur maður sig oft á óheppilegt sambland af kunnáttuleysi og stórhug. Það er vel hægt að hugsa sér Íslending, sem fengið hefur gömsæta síld með snapsinum hjá einhverjum kunningja sínum erlendis og strengir þess heit með sama, að svona síld skuli hann fara að framleiða. Þegar hann kemur heim, fer hann beint upp í gjaldeyrisnefnd og biður um innflutningsleyfi fyrir vélum að upphæð 2 millj., síðan fer hann í bankann og biður um lán að upphæð 5 millj., hann kemur við í stjórnarráðinu og segist geta bjargað heilu sjávarþorpi frá atvinnuleysi og basli, ef hann byggir nógu stóra niðursuðuverksmiðju í þorpinu. Stjórnmalaflokkarnir keppast hver við annan um að styðja fyrirtækið í von um atkvæði þorpsbúa, verksmiðjan er sett upp, hráefnið keypt og byrjað að vinna. En þá kemur bara í ljós, að kunnáttu til verkanna er engin fyrir hendi. Eitthvað er samt sett í dósirnar, og vörunni er gefið nýtt heiti, því að svona vara hefur ekki sézt fyrr. Þá er farið að leita að markaði, en hann er alls ekki til. Þar með er draumurinn búinn.“

Þetta er kafli úr grein Sigurðar Péturssonar í *Ægi* s. l. ár, eins og ég sagði áðan.

Við, sem flytjum þessa till., gerum það vegna þess, að við teljum tímabært og nauðsynlegt að hefja sterka sókn í því að breyta síldinni í svo verðmætar vörur sem frekast er kostur á og hætta sem mest að flytja hana óunna úr landi. En hins vegar er okkur vel ljóst, að stórhugur í þeim efnunum verður að byggjast á þekkingu og kunnáttu. Frumhlaup geta valdið miklu tjóni og afturkeppum. Við teljum, að heppilegast sé, að ríkisstjórnin hafi þar hönd í bagga og annist, að færustu menn skipuleggi framkvæmdir, láti rannsaka markaðina og gera tilraunir með framleiðslu og sölu. Vel mætti gera þetta á vegum síldarútvegsnefndar

og fiskimálasjóðs, sem hefur m.a. það hlutverk að leggja fram fé til tilrauna með verkun og vinnslu sjávarafurða og til markaðsleitar fyrir sjávarafurðir. En þetta verður að gera með fullri gát og fyrirhyggju, það verður að afla til þess þekkingar og kunnáttu erlendis frá. En það má ekki draga meira en orðið er að leggja áherzlu á athafnir í þessum efnum. Ríkið verður að láta gera þetta og bera ábyrgð á tilraunum, sjá um, að engin hroðvirkni eða fljótfærni eigi sér stað við tilraunirnar, að aflað verði nægilegrar þekkingar til verkanna erlendis frá, því að svo mikið er í húfi, að vel sé af stað farið og ekki stofnað til tjóns fyrir kunnáttuleysi.

Eg leyfi mér, herra forseti, að leggja til, að umr. verði frestað og málinu vísað til hv. allsherjarnefndar.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

13. Uppsögn varnarsamnings.

Á deildafundum 23. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um endurskoðun og uppsögn varnarsamnings frá 1951 [88. mál] (A. 181).

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 25. og 26. fundi í Sp., 11. og 18. febr., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 28. fundi í Sp., 20. febr., var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Alfreð Gíslason): Herra forseti. Fyrir 8—10 árum var því mjög haldið að okkur Íslendingum, að heimsstyrjöld gæti brotist út þá og þegar. Tókst með þeim áróðri að ginna þessa fámennu og vopnlausu þjóð til þess að afsala sér hlutleysi sínu, ganga í hernaðarbandalag stórvelda og ljá land sitt undir herstöðvar. Þessu var öllu komið í kring á tilþörlulega skömmum tíma, enda sjálfur heimsfriðurinn sagður í húfi.

Blekkingin, krydduð sætu og súru, blöðmælum og hótunum, hafði komið að fullum notum. Árið 1951 náðu Bandaríkjamenn langþráðu tangarhaldi sínu á íslenskum landssvæði, og jafn-skjótt var sem hin bráða ófriðarhætta minnk-aði. Áður lá þeim mikið á, en nú og næstu missirín fóru þeir sér að engu óslega, og tóku þá ýmsir hrekklausir menn að efast um, að

þörfin á herstöðvunum hefði nokkru sinni verið mjög brýn. En seint á árinu 1952 hófust Bandaríkjamenn handa hér á landi og höfðu á árabílinu 1953—56 allmikil umsvif. Á þessu tímabili voru herstöðvar reistar á Íslandi, og urðu Bandaríkin með þeim einu útvirkinu ríkari, en alls munu þau eiga um 150 slík utan landamæra sinna.

Hervirkjagerðin dró til sín mikið innlent vinnuafli og voru að staðaldri 2—3 þús. íslenskir starfsmenn í þjónustu hersins á þessum árum. Flykkust vinnufærir menn til herstöðvanna hvaðanæva að af landinu, enda atvinna þá víða stopul vegna skeytingarleysis stjórnarvalda um hag innlendra atvinnuvega. Er vert að minnast þess nú, að á árunum 1951 og 1952 var talsvert um atvinnuleysi hér á landi.

Í stöðvum hersins og umhverfis þær myndast fljótlega sérstakt og heldur óhugnanlegt andrúmsloft, sem einna helst bar keim af gullæði fyrri tíma, eins og því er lýst í sögum. Tápmiklir verkamenn og iðnaðarmenn streymdu til stöðvanna í atvinnuleit, og þangað leitaði einnig fjöldi kvenna til starfa, en í kjölfarið sigldu alls konar kaupahéðnar og annar lausingjalýður. Varð þar mörgum hálft á svellinu, og lítið mun sumum hafa orðið úr skjótfengnum gróða þar.

Herstöðvavinnan á árunum 1953—56 hafði skjót og víðtæk áhrif til ills á allt þjóðlíf okkar. Innlendir bjargræðisvegir voru vanræktir, verðbólgan óx, og fjárhagskerfi þjóðarinnar gekk úr skorðum. En verst var þó sú siðferðilega spilling, sem þetta íslensk-bandaríska gullæði skapaði, kapphlaupið um gróðann, skriðdýrshátturinn og annað af því tagi. Skal sú raunasaga ekki gerð að umtalsefni nú, enda mun hún öllum hér í fersku minni.

Eins atriðis vil ég þó geta í sambandi við niðurlægingu þessara ára, því að það fannst mér alvarlegra en flest annað. Eftir því sem lengur leið á þetta dollaratímabil, gætti þess meir, að íslenskir menn voru að missa trúna á þjóðina og landið. Sú hætta var augljós, að þjóðin glataði smám saman sjálfstrausti sínu. Var engu líkara en reynt væri með vilja að læða því inn í vitund þjóðarinnar, að hún væri ekki fær um að sjá sjálfri sér farborða. Tónninn var þessi: Það verður atvinnuleysi, ef herinn fer. Íslendingar geta ekki staðið á eigin fótum efnahagslega, og þeir geta ekki lifað menningarlífi á eigin framleiðslu. Það þarf stríð eða hersetu, til þess að þeim vegni vel.

Slíkra hjáróma radda gætti í vaxandi mæli á árunum 1953—56, og var ekki grunlaust um, að sá sónn væri frekar magnaður en veiktur í vissum pólitískum herbúðum.

Þrátt fyrir sterkan áróður, skjótfenginn gróða og sýndarvelmegun hernámsins tókst þjóðinni að halda vöku sinni og láta ekki gleypast til fulls. Að vísu blinduðust margir einstaklingar í þessu dollaraæði, en hinir voru fleiri, sem sáu í tíma, hvert stefndi, og vörðu við hættunni. Reynsla þessara ára færði hugsandi og þjóðhollum mönnum heim sanninn um, að hersetan er skaðleg þjóðinni og að sjálfsgöðu því hættulegri sem hún varir leng-

ur og umsvif hersins eru meiri. Þessi reynsla veitti kröfunni um brottför hersins aukinn kraft, og varð nú ekki lengur fram hjá þeirri kröfu gengið.

Á öndverðu ári 1956 voru mótmælin gegn dvöl hersins í landinu orðin svo öflug og þungi almenningsálitsins í því efni svo mikill, að tveir þeirra þriggja stjórnmalaflokka, sem leyft höfðu herasetuna og varið hana, létu undan síga, enda voru þá alþingiskosningar í nánd. Þannig snerust Alþfl. og Framsfl. á sveif með þeim þjóðhollu öflum, sem barizt höfðu gegn hersetu á Íslandi. Á Alþingi birtist stefnu-breyting þessara flokka í ályktunartill. um afstöðu Íslands í utanríkismálum og um endurskoðun varnarsamningsins. Fjallar síðari hluti þeirrar till. um herasetuna og er svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta:

„Með hliðsjón af breyttum viðhorfum, síðan varnarsamningurinn frá 1951 var gerður, og með tilliti til yfirlýsingarinnar um, að eigi skuli vera erlendur her á Íslandi á friðartímum, verði þegar hafin endurskoðun á þeirri skipan, sem þá var tekin upp, með það fyrir augum, að Íslendingar annist sjálfir gæzlu og viðhald varnarmannvirkja, þó ekki hernaðarstörf, og að herinn hverfi úr landi. Fáist ekki samkomulag um þessa breytingu, verði málum fylgt eftir með uppsögn samkv. 7. gr. samningsins.“

Þessi till. hlaut samþykki Alþingis 28. marz 1956, og greiddi henni atkvæði 31 þingmaður, en 18 voru á móti. Gerðist þetta réttum prem mánuðum fyrir síðustu alþingiskosningar.

Enginn mótmælir því, að þrír þeirra stjórnmalaflokka, sem fulltrúa eiga á Alþingi nú, háðu kosningabaráttu sína 1956 undir kjörorðunum: Herinn burt. — Alþýðubandalagið, Alþýðuflokkurinn og Framsóknarflokkurinn hétu því hvert fyrir sig að styðja framgang þess máls á komandi kjörtímabili. Þegar þessir flokkar síðan mynduðu ríkisstj. að kosningum loknum, var það eitt atriði í málefnaþingi þeirrar stjórnar að framkvæma ályktun Alþingis frá 28. marz. Endurskoðun samningsins átti samkv. orðalagi ályktunarinnar að hefja þegar í stað. En nokkur dráttur varð samt á því. Var ákveðið, að viðræður um samninginn milli Íslenskra og bandarískra stjórnarvalda skyldu byrja um miðjan nóvember 1956. Þær hófust að vísu 20. nóv., en urðu heldur endasleppar, því að þeim var slitið fjórum dögum síðar. Urðu hér snögg og gagnger þáttaskil, því að nú var það tilkynnt sem boðskapur Íslensku ríkisstj., að viðræðurnar hefðu leitt til samkomulags um, að enn væri þörf varnarliðs á Íslandi um óákveðinn tíma.

Fyrr um haustið höfðu hörmulegir atburðir gerzt í heiminum. Bretar og Frakkar hófu stríð á hendur Egyptum með fólkskulegum árásum, og í Ungverjalandi varð bylting, sem síðan var kæfð með blóðugri íhlutun Rússa. Þessir atburðir voru um hrifð taldir ógna heimsfriði, enda ollu þeir miklum æsingum með þeirri afleiðingu, að stríðsóttinn lagðist eins og mara á þjóðirnar. Þannig var jarðvegurinn, þegar viðræðurnar um varnarsamninginn hófust í

Reykjavík, sérlega hentugur þeim, sem aldrei höfðu í hjarta sínu óskað þess, að herinn færi. Þeir höfðu fengið góða átyllu.

Ófriðarblikan haustið 1956 varð fulltrúum Alþýðuflokks og Framsóknar í ríkisstj. afsökun fyrir breyttri stefnu í herasetumálinu. Hve þung á metunum sú afsökun reyndist, skal ósagt látið, en staðreynd er það, að í nóvember 1956 brugðust þessir flokkar því heiti, sem þeir höfðu gefið þjóðinni hálfu ári áður. Ófriðarblikan, sönn eða ímynduð, var notuð sem átylla.

Það er á allra vitorði, að ráðherrar Alþb. áttu engan hlut að viðræðunum um varnarsamninginn og voru í öllum höfuðatriðum annarrar skoðunar en samráðherrar þeirra. Lýstu þeir því yfir þegar í stað, að þeir ættu engan þátt í orðalagi eða framsetningu þeirra orðsendinga, sem milli ríkisstjórnanna fóru um frestun endurskoðunar samningsins, og að þeir væru andvígir forsendum þeirrar frestunar, eins og þær voru greindar. Hins vegar kváðust þeir geta fallist á eftir atvikum, að endurskoðun yrði frestað um nokkra mánuði. Í þessari yfirlýsingu, sem ráðherrar Alþb. gáfu út í byrjun desember 1956, segir svo m. a.:

„Skipun fastanefndar þeirrar, sem um getur í orðsendingunum, erum við hins vegar andvígir og teljum hana þarflausa með öllu, þar sem hér er aðeins um bráðabirgðafrestun að ræða, enda teljum við, að ekki komi til mála, að frestur þessi verði notaður til nýrra hernaðarframkvæmda. Munum við samkv. þessu vinna að því, að fljótlega verði hafin endurskoðun varnarsamningsins samkv. ályktun Alþingis 28. marz 1956 með það fyrir augum, að herinn fari af landi burt.“

Í samræmi við þennan yfirlýsta vilja sinn störfuðu ráðherrar Alþb. innan ríkisstj. samfellt í tvö ár eða þar til stjórnin sagði af sér í des. s. l. Verður sennilega síðar gerð nánari grein fyrir þeim þætti þessa máls.

Um afstöðu Alþb. þarf enginn að efast. Hún hefur frá upphafi verið sú, að undanbragðalaust bæri að standa við gefin fyrirheit um brottför hersins. Samþykkt Alþingis frá 28. marz 1956 bar vinstri stjórninni að framkvæma, og tíminn til þess var yfirstandandi kjörtímabil. Að þessu unnu ráðherrar Alþb. í ríkisstj., og að þessu vann þingflokkur þess meðal samstarfsflokkanna. En hér stóð Alþb. eitt gegn samstarfsflokkanum tveimur, og það gerði gæfumuninn. Síðan í nóvember 1956 hafa Alþfl. og Framsókn ekki mátt heyra það nefnt að efna hátíðlega gefin loforð sín um brottför hersins.

Þegar liðið var tæpt ár frá frestuninni og ekkert bólaði á hugarfarsbreytingu hjá ráðherrum Alþfl. og Framsóknar, sneri þingflokkur Alþb. sér bréflega til þingflokkanna hinna, sem aðild áttu að ríkisstj. Það bréf var dags. 1. nóv. 1957 og er prentað sem fskj. með till., sem hér er til umræðu. Leggur þingflokkurinn til, að ríkisstj. tilkynni Bandaríkjastjórn fyrir nóvemberlok, að endurskoðun samningsins frá 1951 sé hafin með brottför hersins úr landinu að takmarki. Svör bárust þá frá báð-

um aðilum og voru mjög á sama veg. Töldu þeir horfur í alþjóðamálum enn ekki nægilega góðar til þess að hefja viðræður á ný um brottför hersins.

Ég ætla ekki að fara mörgum orðum til viðbótar um aðgerðir Alþýðubandalagsmanna í herasetumálinu. Á þskj. 181 er birt bréf frá ráðherrum Alþb. til forsrh. í bréfinu, sem dags. er 8. nóv. 1958, segir svo orðrétt, með leyfi hæstv. forseta:

„Nú förum við þess á leit, að málið verði tekið upp af ríkisstj., svo sem samningar standa til um. Teljum við, að úr því verði nú að fást skorið, hvort samstarfsflokkar okkar í ríkisstj. hugsa sér að standa við þetta atriði stjórnarsáttmálans eða ekki.“

Við þessu bréfi fékkst aldrei neitt svar, enda sagði ríkisstj. af sér tæpum mánuði síðar.

Alþýðubandalagið hefur nú ekki lengur aðstöðu til að vinna að því innan ríkisstj. eða meðal samstarfsflokka, að ályktun Alþingis frá 28. marz 1956 verði framfylgt. Þess vegna er það ofur eðlilegt og í fullu samræmi við fyrri viðleitni, að við þm. Alþb. leggjum hér og nú fram tillögu um, að staðið verði við fyrirheit, sem þjóðinni var gefið í lok síðasta kjörtímabils. Felst sú krafa í till., að ríkisstj. skuli tilkynna stjórn Bandaríkjanna nú þegar, að sex mánaða frestur sá, sem um ræðir í 7. gr. varnarsamningsins, sé hafinn og að síðan skuli málinu fylgt eftir með brottför alls herafla úr landinu að takmarki, eins og ráð er fyrir gert í ályktun Alþingis frá 1956. Við Alþýðubandalagsmenn sökum fyrri samherja okkar um brigið í herasetumálinu. Þeir hafa ekki staðið við þau heit, sem þeir gáfu. Sú afsökun, sem þeir færðu fram, kann að nægja þeim sjálfum og öðrum þeim, sem aldrei vildu herinn burt. Í augum allra annarra er hún einskis virði. Ef umbrot og ýfingar einhvers staðar úti í heimi eiga að vera ákvarðandi um það, hvort hér skuli vera her eða ekki, þá jafngildir það því í reyndinni, að á Íslandi skuli vera her um aldur og ævi. Slík viðmiðun er óraunhæf og til einskis nýt annars en að blekkja.

Sumir óvildarmenn Alþb. hafa ekki gert svo ýkjamið úr þeirri kollsteypu, sem Alþýðuflokks- og framsóknarmenn tóku í þessu máli í nóvember 1956, en hafa hins vegar klifað á því, að Alþb. hafi brugðizt. Að sjálfsögðu er þetta áróður einn, sem á ekkert skylt við staðreyndir í málinu, og hefur þegar verið sýnt fram á það. Um hitt má kannske deila, hvort Alþb. hafi í öllu farið rétt að, og hefur því t. d. verið haldið fram, að ráðherrar þess hefðu átt að fara úr ríkisstj., þegar endurskoðun varnarsamningsins var hætt. Það gerðist þó ekki og var ástæðan sú, að málinu var ekki talið betur borgið með þeirri aðgerð, nema síður væri. Aðild að ríkisstj. gat aðeins bætt aðstöðuna til að þoka því áfram, sem Alþb. barðist fyrir. Auk þess voru önnur stórmál, sem þá biðu úrlausnar vinstri stjórnarinnar og Alþb. hafði áhrif á. Má þar til nefna stækkun fiskveiðilandhelginnar, sem ég er sannfærður um að enn í dag væri óframkvæmd,

ef Alþb. hefði gengið úr ríkisstj. í desember 1956.

Herinn situr enn í landinu og engin ákvörðun tekin um brottvisun hans. Þetta er raunveruleg staðreynd og fyrrverandi ríkisstj. til mikillar vansæmdar.

En er þá ástandið hið sama og var fyrir 28. marz 1956? Nei, og fer því raunar fjarri. Ég gat þess litillega í upphafi máls míns, hvernig umhorfs var hér á landi næstu árin áður en vinstri stjórnin tók við völdum. Herstöðvarnar söguðu til sín vinnuaflið, og að sama skapi forsómuðust innlendir atvinnuvegir. Fólk streymdi til Suðurnesja í hamingjuleit, svo að víða lá við landauðn. Það var dansað í kringum gullkálfinn á Keflavíkurvelli, sukk og óreiða magnaðist, og hermangið komst á hátind, en að sama skapi þvarr sjálfstraustið, trúin á landið og gæði þess.

Á öllu þessu varð óneitanlega veruleg breyting árið 1956 og síðan. Þá dró snögglega úr framkvæmdum herstöðvanna. Íslenzku þjónustuliði fækkaði þar um meira en helming á skömmum tíma. Innlendir atvinnuvegir tóku við þessu fólki, og til atvinnuleysis kom ekki, eins og verið hafði þó áður en herstöðvavinnan komst í algleyting. Hermangið varð svipur hjá sjón, og — það, sem ekki var minnst um vert — raddirnar um vanmátt Íslendinga til að standa á eigin fótum þögnuðu að mestu.

Hvað olli nú þessum breytingum? Vafalaust átti samþykkt Alþingis 28. marz 1956 sinn þátt í þeim, og hið sama má segja um það heit þriggja stjórnsmálaflokka landsins að vísa hernum burt. En drýgstan hlut að þessu átti þó vinstri stjórnin. Hún stóð gegn því, að hafnar yrðu á ný stórframkvæmdir á vegum hersins, og hún einbeitti sér að því að koma framleiðsluatvinnuvegum þjóðarinnar aftur á réttan kjöl. Í þessu efni tókst vinstri stjórninni á 2½ árs valdatíma sínum að vinna mikið verk og þarft. Gjaldeyriskjúr frá hernum fóru ört minnkandi og voru t. d. 66 millj. kr. lægri 1957 en 1956, og tók eðlilega nokkurn tíma að bæta upp það tap með auknum útflutningi. Sé tekið tillit til þess skamma tíma, sem vinstri stjórnin hafði til umráða, má segja, að henni hafi tekizt vel í þessu efni, eins og í pottinn var búið.

En þótt skaðleg áhrif herasetunnar hafi að vísu farið þverrandi á síðustu árum, þá væri það hættulegur misskilningur að telja þau úr sögunni. Herasetan skerðir enn fullveldi Íslands. Erlent stórveldi nýtur hér landsréttinda, sem óviðurkvæmilegt er að það hafi. Frá bæki-stöðvum hersins síst jafnt og þétt óholl áhrif inn í íslenzkt þjóðlíf og sýkja það. Enn er meinið þar, sem það var, veldur hægfara tjóni og getur hvenær sem er blossað upp á ný. Ef afturhaldið í landinu nær fullum yfirráðum, kann það að sjá sér hag í samningum um nýjar stórfelldar hernaðarframkvæmdir. Hættan er því engan veginn liðin hjá. Það er hún þá fyrst, þegar herinn er allur á burt.

Fjöldi Íslendinga trúði því lengi vel, að erlendir her gegndi því hlutverki hér að vernda

og verja þjóðina, sem byggir landið. Var ekki óeðlilegt, að margir tryðu þessu, enda fullyrtu það málþipur hersins æ ofan í æ. Herinn var nefndur varnarlið og hlutverk hans það eitt að verja landið árásum. Einhvern veginn fór þeim samt smáfækkandi, sem þessu trúðu, þrátt fyrir óþreytandi áróður. En þessi trú dó ekki út að fullu fyrir en á s.l. hausti, þegar ráðizt var með vopnavaldi á Íslendinga. Þá opnuðust augu þeirra, sem lengst höfðu haldið í þessa skoðun. Vina- og bandalagsþjóðin Bretar hóf stríð á hendur okkur og sendi hingað sinn fræga flota. Í nærri hálf ár hefur vopnlaus smáþjóð reynt að verja landhelgi sína ágangi erlendra veiðipjófa, sem njóta fulltingis herskipa af fullkomnustu gerð. Hvar eru nú hinir göfugu verndarar okkar, bandarískir herinn á Íslandi? spurðu mennirnir, sem í lengstu lög trúðu því, að herinn væri hér Íslendingum til verndar. Ekkert svar barst annað en það, sem lá í þögninni. Bandarískir herinn hreyfði hvorki legg né lið og hefur ekki gert til þessa dags. Nú dylst það ekki lengur neinum, sem vill sjá, að her er ekki hafður á Íslandi til að verja Íslendinga árásum, heldur bandarísku þjóðina. Ísland er ekki annað en útvirki Bandaríkjanna, eitt af 150 sömu tegundar utan landamæra þeirra, og ætlað því stórveldi einu til sóknar og varnar í næstu stórstyrjöld. Í ófriði, segir bandarískur herfræðingur, verka slík útvirki sem segulstál, er dregur að sér árás óvinarins og dreifir henni. Mönnum í Bandaríkjunum getur reynzt nokkur vernd í herstöð á Íslandi, en þjóðinni, sem hér býr, boðar hún í ófriði tortímingu og dauða.

Yfirlýsingin um, að eigi skuli vera her á Íslandi á friðartímum, verður að öðlast gildi. Það er þjóðinni nauðsyn, eigi hún ekki smám saman að glata sjálfri sér. Þetta getur engum dulizt, sem það hugleiðir. Hik og hálfvelgja, fyrirláttur og hártogun eiga ekki við í þessu máli. Menn geta verið meðmæltir hersetu hér á landi og látið þá skeika að sköpuðu um framtiðarheill þjóðarinnar, en þeir geta ekki í senn verið hersetu og gætt þjóðarsóma.

Ég hygg, að nú sé hentugur tími til endurskoðunar og uppsagnar varnarsamningsins. Nú er næg vinna handa öllum við innlend störf og góður markaður fyrir útflutningsvörur okkar. Við erum óháðari fjármagni hersins en við vorum fyrir þrem árum, og sjálfstraust þjóðarinnar hefur vaxið. Ófriðarblikur eru nú naumast svo stórar, að hægt sé að skýla sér á bak við þær. Herverndin brást okkur sannarlega það eina sinn, er á hefur þurft að halda. Allt á þetta að geta auðveldað mönnum að stíga það spor, sem nú er mikilsverðast í ævarandi sjálfstæðisbaráttu Íslendinga, það spor að láta herinn fara burt úr landinu.

Herra forseti. Ég vil svo leggja til, að umr. þessari verði frestað og málinu vísað til hv. utanrnm.

Umr. frestað.

Á 29., 31., 33., 34. og 36. fundi í Sp., 25. febr., 4. og 18. marz, 1. og 8. apríl, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var fram haldið einni umr. um till.

Jónas Arnason: S.l. föstudag skýrði dagblaðið *Tíminn* frá því, að aðfaranótt laugardagsins hefði götulögreglan komið að húsi einu hér í bænum og krafizt inngöngu, þar sem hún taldi sig hafa vissu fyrir því, að hermenn á Keflavíkurflugvelli stunduðu saurlifnað með íslenskum stúlkum í húsinu og hefðu fengið þar herbergi á leigu til frjálsra afnota. Þar eð lögreglumennirnir gátu ekki sýnt skilríki, er heimiluðu þeim að fara inn í húsið til rannsóknar, neytti húsfreyjan heimilisréttar og meinaði þeim inngöngu. Lögreglumennirnir stöldruðu hins vegar við á gangstéttinni fyrir utan, og skömmu síðar komu nokkrir bandarískir hermenn út úr húsinu í fylgd með íslenskum stúlkum. Blaðið skýrði frá því, að lögreglan hefði staðfest, að frásögn þessi af atburðinum væri sannleikanum samkvæm. Það hefur að visu lengi verið altalað mál, að hermenn af Keflavíkurflugvelli dveldu hér í bænum heilu næturnar, ef þeim byði svo við að horfa. En þarna hefur það sem sé verið staðfest af sjálfri lögreglunni.

Fyrir nokkrum árum var mikið talað um reglur, sem þáv. utanrrh. hafði sett um ferðir hermanna til Reykjavíkur og dvalir þeirra hér í bænum. Að visu fengust þær reglur aldrei birtar opinberlega, en eftir því sem næst varð komizt, voru þær á þá leið, að hermennirnir skyldu aðeins hafa leyfi til að fara til bæjarins tvisvar í mánuði og þá því aðeins, að þeir hefðu sótt um leyfi til þess sérstaklega. Enginn hermaður skyldi dveljast það lengi í bænum, að hann væri ekki aftur mættur á herstöðinni í síðasta lagi kl. 10 að kvöldi, nema á miðvikudögum munu þeir hafa haft leyfi til að dveljast hér í bænum tveim klukkustundum lengur, eða þannig að þeir væru mættir á herstöðinni aftur kl. 12 á miðnætti í síðasta lagi. Enginn hermaður skyldi sem sagt nokkru sinni hafa leyfi til að dveljast næturlangt hér í Reykjavík.

Víst er um það, að eftir að þessar reglur voru settar, breyttist ástandið mjög til hins betra, hermenn sóttu miklu minna til bæjarins, og þar með dró úr þeirri spillingu, sem fylgdi heimsóknum þeirra hingað. En með nýjum ráðherrum koma nýir siðir, og nú er svo að sjá sem allar hömlur í þessum efnun séu úr sögunni. Eftir þær upplýsingar, sem nú liggja fyrir, staðfestar af sjálfri lögreglunni, hljóta menn því að spyrja: Hefur núv. utanrrh. afnumið þær reglur um ferðir hermanna til Reykjavíkur og döl þeirra í bænum, sem settar voru fyrir nokkrum árum? Eða eru þær reglur enn í gildi og hermennirnir þar með staðnir að þeirri ósvifni að virða þær að vettugi?

Er hæstv. utanrrh. ekki staddur í húsinu? Ég vildi mælast til þess, að hann yrði beðinn að mæta hér, ef nokkur tók eru á, vegna fyrirspurnar, sem ég vil leggja fyrir hann.

Ég hef reynt að afla mér upplýsinga um

Þetta hjá þeim aðila, sem hlýtur að vera þaulkunnugur málinu, en það er svonefnd varnarmáladeild. En ég hef því miður ekki haft erindi sem erfiði. Ég hringdi í deild þessa í fyrradag og bað um að fá að tala við formann varnarmálanefndar, en stúlkan sagði mér, að hann væri á fundi suður á Keflavíkurflugvelli. Þá fékk ég samband við fulltrúa hans, en hann sagðist engar upplýsingar geta gefið mér að svo stöddu, enda væri hann á fundi. Ég hafði orð á því, að það gæti varla tekið mjög langan tíma að veita mér lauslegar upplýsingar um þær reglur, sem gilda um ferðir hermanna til Reykjavíkur, en maðurinn svaraði því þá til og spurði, hvort menn ættu ekki rétt á að fá fundarfrið, ég gæti reynt að hringja aftur um 5-leytið. Svo hringdi ég aftur um 5-leytið, og þá sagði stúlkan mér, að fulltrúinn væri farinn á annan fund í utanrrn. Í gær hringdi ég svo aftur og spurði nú enn um formann varnarmálanefndar, og stúlkan sagði mér, að hann væri aftur farinn á fund suður á Keflavíkurflugvöll. Þá gafst ég upp við að eltast við þessa önnun köfnu fundarsetumenn og ákvað að snúa mér með eftirgrennslanir mínar beint til ríkisstj. hér á Alþingi. — Eru nokkrar upplýsingar komnar um utanrrh.? (Forseti: Það er verið að athuga, hvort hann getur komið.) Það er best, að ég bíði með þessa fyrirspurn þangað til. (Forseti: Það er nú staddur hér einn hæstv. ráðh., sem getur —) Ja, það er best, að maður taki þann kost, sem næstbestur er, að beina þessari fyrirspurn til þess hæstv. ráðherra, sem staddur er í salnum. Ég vil sem sé spyrja hæstv. ráðherra, hvort honum sé kunnugt um það, að hæstv. utanrrh. hafi afnumið þær reglur, sem gíltu um ferðir hermanna til Reykjavíkur og dvöl þeirra hér í bænum, eða hefur hann sett nýjar reglur og þá hverjar?

Það mætti tala langt mál um þá spillingarhættu, sem okkur Íslendingum stafar af hinum bandarísku herstöðvum, og enn lengra mál um þá lífshættu, sem okkur stafar af því. Ég mun þó ekki fara ýtarlega út í það atriði að þessu sinni. En ég vil leggja áherzlu á það, að eins og nú háttar um hernaðartæknina, getum við Íslendingar ekki verið öruggir um áframhaldandi þjóðartilveru okkar, um áframhaldandi líf okkar, nema friður haldist í heiminum. Afstaða okkar til herstöðva hlýtur þess vegna að mótask af því, hvort við teljum, að þær efli málstað friðarins eða veiki hann. Okkur ber því umfram allt að afla okkur þeirrar þekkingar, sem gerir okkur kleift að svara rétt þessari spurningu: Hvað horfir til friðar í heiminum?

Gera nú ekki allir Íslendingar sérstakt far um að finna hið rétta svar við þessari spurningu eða a. m. k. þeir, sem bera mesta ábyrgð, stjórnmálamennirnir? Nei, því miður er ekki svo að sjá. Furðumargir íslenskir stjórnmálamenn hafa tekið upp þann háttinn að svara þessari spurningu með því að vitna í hina og aðra hershöfðingja úti um heim. Þeir láta sem sé stríðsmenn svara fyrir sig um frið. Maður er nefndur Lauris Norstad. Á undan-

förnum árum hafa myndir af þessum manni birzt svo oft í málögnum þriggja íslenskra stjórnmálaflokka, að vafamál er, hvort myndir af helztu flokksforingjum hafi birzt þar oft- ar, og áreiðanlega ekki myndir af forseta vor- um né biskupi, enda er hér á ferðinni helzti heimildarmaður umræddra blaða um það, hvað til friðar horfi í heiminum. En hver er Lauris Norstad? Mér þætti gaman að vita t. d., hve mikið þingmenn þessara stjórnmálaflokka, sem gera sér svo títt um þennan mann, vita raun- verulega um hann. Mig grunar sem sé, að sum- ir þeirra viti næsta fátt um hann. Eða hefur hann t. d. getið sér eitthvert sérstakt orð fyrir gáfur, þannig að menn geti skilyrðislaust treyst skoðunum hans varðandi það, sem sé mann- kyninu fyrir beztu? Hætt er við, að speking- urinn Bernard Shaw hefði a. m. k. dregið það í efa, en hann hélt því fram sem kunnugt er, að hæfilegur gáfnaskortur væri frumskilyrði þess, að menn gætu orðið miklir hershöfð- ingjar.

Mig grunar sem sé, að sumir hv. þm. þeirra stjórnmálaflokka, sem gera sér svo títt um þennan mann, viti bókstaflega ekkert um hann annað en það, að hann er yfirhershöfðingi Atlantshafsbandalagsins. En það er líklega al- veg nóg. Af því að hann er yfirhershöfðingi Atlantshafsbandalagsins, hlýtur hann að geta sagt okkur, hvað til friðar horfi í heiminum, hvað sé mannkyninu fyrir beztu. Og hvernig vill nú Lauris Norstad skipa málum í heimin- um? Hann vill ekkert draga úr vígbúnaði. Hann vill ekki banna kjarnorkuvopn. Hlutleysi einstakra þjóða í átökum stórveldanna er eit- ur í hans beinum. Hann vill auka vígbúnað. Hann segist ekki munu hika við að láta kasta kjarnorkusprengjum á andstæðinga sína að fyrra bragði, ef í það færi. Hann opnar aldrei sínar einbeittu varir á opinberum vettvangi án þess að ala á úlfúð og hatri í heiminum. Hann hótar sem sé öllu illu í nafni friðarins. Þetta er sem sé sá maður, sem málöggn þriggja ís- lenzkra stjórnmálaflokka auglýsa að staðaldri sem óskeikulan páfa í ægilegustu vandamálum mannkynsins. En þessar skoðanir hershöfðingj- ans eru raunar í fullu samræmi við eðli mál- anna. Það er eðlilegt, að einbeittur hershöfð- ingi hneigist gegn afvopnun. Afvopnun er í augum hershöfðingja það sama og veiðarfæra- skortur í augum útgerðarmanns. Ég er meira að segja sannfærður um það, að í augum margra hershöfðingja er friður það sama og misheppnuð vertíð í augum útgerðarmannsins. Fátt er því eins háskalegt og að treysta hers- höfðingja skilyrðislaust fyrir tilveru sinni, og þess vegna finnst mér það vægast sagt voða- legt til að vita, hve mikil dýrð stendur um þennan Lauris Norstad í umræddum málöggn- um íslenskra stjórnmálaflokka. Og sérstaklega hefur mér fundizt átakanlegt, þegar Tíminn, sem telur sig vera málagn íslenskra bænda, túlkar skoðanir hans eins og einhverja æðri speki. Það er kannske af því, að ég á sérstak- lega erfitt með að koma auga á það samband, sem gæti verið á milli hagsmuna þessa hers- höfðingja og friðsamra íslenskra bænda. Kann-

ske stafar það líka af rómantísku viðhorfi til hinnar gömlu bændastéttar, sem löngum átti á að skipa glæsilegustu forsvarsmönnum heilbrigðrar skynsemi á Íslandi.

Þegar framsóknarmenn láta Lauris Norstad segja sér, hvað til friðar horfi í heiminum, þá finnst mér það álíka og þeir létu t. d. hv. þm.-G-K. segja sér, hvernig efla beri samvinnuhreyfinguna á Íslandi. Þeir eru sem sé báðir fulltrúar hinnar skefjalaus frjálsu samkeppni, hvor á sínu sviði, Lauris Norstad og Ólafur Thors. Ég vil þó biðja þann siðarnefnda af-sökunar á samlíkingunni, því að mér er kunnugt um af gamalli reynslu, að hann elur í brjósti ýmsar mjög hlýjar tilfinningar til mannfólksins yfirleitt, tilfinningar, sem ég er hins vegar hræddur um að næsta lítið fari fyrir í brjósti hins fyrrnefnda. En hvað um það. Við mundum aldrei spyrja hv. þm. G-K., hvernig efla bæri samvinnuhreyfinguna á Íslandi, og við eigum ekki heldur að spyrja Lauris Norstad að því, hvað horfi til friðar í heiminum. Spyrjum heldur hv. þm. G-K., hvað gera skuli til að koma af stað skefjalausri samkeppni í viðskiptalífi Íslands og ganga þar með af samvinnuhreyfingunni dauðri, og hann mundi kunna hið rétta svar. Spyrjum Lauris Norstad að því, hvernig efla beri stríð, en ekki frið, og hann mun einnig svara rétt. Í því efni gætum við sem sé örugglega treyst svörum beggja, einfaldlega vegna þess, að við værum að spyrja tvo fagmenn út úr þeirra eigin fagi. Alger sigur samvinnuhreyfingarinnar á Íslandi mundi aftur á móti tákna valda-leysi fyrir hv. þm. G-K. og raunar líka að vissu leyti atvinnumissi, svo að ekki sé talað um persónulegan álitshnekki, og auðvitað mundi hann eiga mjög erfitt með að setta sig við slíkt. Alger sigur friðarins í heiminum mundi hafa mjög svipaðar afleiðingar fyrir Lauris Norstad. Og samkvæmt þessu móta báðir afstöðu sína, hinn fyrrnefndi til samvinnuhreyfingarinnar og hinn siðarnefndi til friðarins. Þetta vildi ég sérstaklega vona að framsóknarmenn hugleiddu sérstaklega vel, áður en þeir taka aftur til að vitna í Lauris Norstad.

En það eru fleiri menn en Lauris Norstad og aðrir hershöfðingjar, sem hafa orðið til þess að svara opinberlega spurningunni um það, hvað til friðar horfi í heiminum, og komið að nokkurri annarri niðurstöðu, og vil ég nú nota síðari hluta þessarar ræðu minnar til þess að vekja athygli á nokkrum þeim staðreyndum, sem slíkir menn benda á.

Maður er nefndur Bertrand Russel. Hann hefur að visu aldrei borið herklæði, enda aldrei notið neinnar sérstakrar virðingar hjá því fólki, sem metur menn eftir því, hve margar stjórnur þeir skarta með á öxlum sér. Hins vegar hefur hann hlotið Nóbelsverðlaun fyrir heimspekirit sín, svo að varla verður dregið í efa, að þetta sé samílega greindur maður. Það skal tekið fram til að fyrirbyggja hugsanlegan misskilning, að Bertrand Russel er brezkur jarl, en ekki ótindur kommúnisti. Russel hefur nýlega sent frá sér bók, sem hann nefnir „Common Sense and Nuclear Warfare“ —

Heilbrigð skynsemi og kjarnorkuhernaður. Hann vikur þar m. a. að afleiðingum þeirrar kjarnorkustyrjaldar, sem Lauris Norstad segist ekki mundu hika við að hefja, ef í það færi, og segir svo orðrétt:

„Sumir álíta, að helmingur af íbúum jarðarinnar mundi lifa hana af. Sumir álíta, að það yrði aðeins fjórðungurinn. Enn aðrir álíta, að hvert einasta mannsbarn á jörðinni mundi farast af völdum hennar. En það er ekkert höfuðatriði, þegar tekin er afstaða til málsins, að koma sér niður á, hver möguleikinn sé líklegastur, því að víst er, að heimurinn yrði að aflokinni kjarnorkustyrjöld ekki sá, sem ráðamenn mundu óska sér hann, hvorki í Moskva né Washington. Í bezta falli mundi byggja hann bjargarvana fólk, vitstola af hungri, undirlagt af drepsóttum, svipt öllum möguleikum til að nota sér þægindi vélaíðnaðar og samgöngutækja, ófært um að starfrækja nokkra menningarstofnun, fólk, sem mundi á skömmum tíma hrapa niður á stig þekkingarsnaðra villimanna.“

En er þá nokkur hætta á slíkri styrjöld? Já, segir Russel, hætta er ægileg. Og hún stafar af hinu vitfirringslega vígbúnaðarkapphlaupi. Báðir aðilar hafa byggt upp hernaðarkerfi sitt með það fyrir augum að geta tafarlaust svarað hugsanlegri skyndiárás óvinarins, og þessi vígbúnaður gæti valdið því, að fyrir einhverja slysi, sem skilin yrði sem árás, skylli á kjarnorkustyrjöld. — Hann segir orðrétt:

„Þar sem gert mun ráð fyrir, að stórveldi, sem legði út í kjarnorkustyrjöld, mundi byrja á því að eyðileggja stjórnarsetur óvinarins, leiðir af sjálfu sér, að ekki mun ætlað til, að undirforingjar biði skipana frá höfuðstöðvunum, heldur hefji án tafar gagnráðstafanir samkvæmt fyrir fram gerðri áætlun. Kjarnorkustyrjöld kynni því að blossa upp þá og þegar, jafnvel þó að hvorugur aðilinn áformaði hana. Bilun í radarkerfi gæti t. d. orðið orsök. Einhver háttsettur hershöfðingi, sem sturlaðist skyndilega af völdum taugaáfalls, gæti einnig hrundið af stað kjarnorkustyrjöld. Enn ein hætta og jafnvel sú alvarlegasta mun verða fyrir hendi, þegar mörg lönd hafa fengið vetnis-sprengju. Þá mundi verða mögulegt fyrir litla þjóð, þar sem að völdum sætu ábyrgðarlausir ofstækismenn, að gera kjarnorkuárás, sem skilin yrði sem árás á stórveldi og mundi þá hleypa af stað heimsstyrjöld, áður en hið sanna um upptökin yrði leitt í ljós.“

Af öllu þessu sést, að núverandi ástand heims mála og enn frekar ástand, sem skapast mun, þegar fjöldi ríkja hefur eignast vetnis-sprengjur, eins og nú er allt útilit til að verða muni, felur í sér ægilega hættu, sem mundi minnka til stórra muna, ef samkomulag næðist um afvopnun.“

Þetta segir Bertrand gamli Russel. Hann vill sem sé efla friðinn með því að draga úr vígbúnaði og það jafnvel þó að sjálfur Lauris Norstad segi, að ekki sé vit í öðru en auka vígbúnað. Hann vill láta banna kjarnorkuvopn, þó að Lauris Norstad segi það nauðsynlegt fyrir friðinn og Atlantshafsbandalagið, að

hægt sé að veifa þeim. Og hann er líka fylgandi hlutleysi einstakra þjóða í átökum stórveldanna, telur allt slíkt þýðingarmikið spor í rétta átt. Honum er það sérstakt kappsmál, að komið verði á því hlutleysisbelti í Evrópu, sem góðir menn víða um lönd vinna nú ótullega að. Endanlegt takmark hans er alger afvopnun undir eftirliti alþjóðastjórnar, sem síðan hefði það hlutverk að fyrirbyggja allt styrjaldarbrótt og tryggja varanlegan frið í heiminum. Og Russel er býsna hjartssýnn, þrátt fyrir allt, trúir ekki öðru en takmarkinu verði náð, til þess hljóti að vera fyrir hendi nógu mikið af heilbrigðri skynsemi hjá báðum þeim aðilum, sem nú takast á um völdin í heiminum. Í því sambandi segir hann orðrétt:

„Hugsagt getur, að til séu þeir Bandaríkjamenn, sem helzt mundu óska þess, að í heiminum væru engir Rússar. Og það getur líka hugsagt, að til séu þeir Rússar, sem helzt mundu óska þess, að í heiminum væru engir Bandaríkjamenn. En hvorki Bandaríkjamenn né Rússar mundu geta óskað þess, að í heiminum væru hvorki Bandaríkjamenn né Rússar. Og þar sem gera má ráð fyrir, að í stríði milli Bandaríkjamanna og Rússa yrði báðum útrýmt, þá hlýtur það að vera sameiginlegt hagsmunamál þessara tveggja þjóða, að friður haldist.“ Russel gerir ýtarlega grein fyrir því, hvernig ná megi lokatakmarkinu með traustum og varanlegum heimsfriði, en hér verður ekki farið nánar út í það.

Eg vildi sem sagt aðeins vekja athygli á nokkrum sjónarmiðum eins þeirra mörgu áætismanna, sem berjast fyrir friði í heiminum og eru á öndverðum meið við Lauris Norstad og önnur slík átrúnaðargoð íslenskra stjórnmálamanna. Það er hæfur vandi fyrir þessa hv. stjórnmálamenn að kynna þessum sjónarmiðum nánar. Þessi bæklingur Russels, „Common Sense and Nuclear Warfare“, hefur t. d. fengist í bókaúðum hér. En ef hann skyldi vera uppseldur eða á einhvern annan hátt óaðgengilegur fyrir alþingismenn, þá lýsi ég mig hér með reiðubúinn til að þýða hann eða a. m. k. helztu kaflana úr honum og láta fjölrita og fá þá síðan endurgjaldslaust í hendur þeim stjórnmálamönnum, sem kynnu að hafa áhuga á, gegn því skilyrði, að þeir tækju þá með sér í kosningaleiðangra sína í vor og vitnuðu þá a. m. k. ekki sjaldnar í heimspekinginn Russel en hershöfðingjann Norstad, þegar þeir víkja ræðum sínum að því, hvað til friðar horfi og farsældar í heiminum. Að visu talar Russel ekki sérstaklega um stöðu okkar Íslendinga í þessum járnráa heimi. En sá, sem les bækling hans, þarf ekki að vera í vafa um, hvað hann mundi segja, ef hann beindi máli sínu til okkar sérstaklega. Og hann mundi segja allt annað en Lauris Norstad. Hann mundi ráðleggja okkur Íslendingum að losa okkur sem fyrst við hinn bandaríska her, eins og gert er ráð fyrir í tillögu þeirri, sem hér liggur fyrir. Og hann mundi jafnvel ráðleggja okkur að fara úr því stríðsfélagi, sem við erum nú aðilar að, og skipa okkur að nýju í sveit með hlutlausum þjóðum. Hann mundi

sýna fram á, að þannig gæti íslenska þjóðin látið mikið að sér kveða á alþjóðavettvangi sem mannasættir og friðflytjandi, í stað þess að vera það, sem hún er nú, viljalaust verkfæri þeirra afla, sem hyggjast leysa hvern vanda með nýjum og nýjum vetnissprengjum. Í stuttu máli: þessi aldri heimspekingur mundi segja okkur Íslendingum þann sannleik, að okkur ber siðferðileg skylda til að efla samvinnuhreyfingu friðarins í heiminum gegn hinni frjálsu samkeppni styrjaldarafla.

ATKVGR.

Till. vísað til utanrnm. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

14. Austurvegur.

Á deildafundum 2. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um að hraða lagningu Austurvegar [94. mál] (A. 219).

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Ó. Ólafsson): Herra forseti. Eg hef ásamt þeim hv. 1. þm. Árn (ÁÞ), 1. þm. Rang. (IngJ), 6. þm. Reykv. (GTh) og 4. þm. Reykv. (Eggð) leyft mér að flytja till. til þál. á þskj. 219 um að hraða lagningu Austurvegar. Till. er svo hljóðandi:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að láta ljúka á þessu ári veginum um Þrengslin austur í Ölfus með hliðarálmu á Selvogsvog austan Vindheima. Verði ekki veitt nægilegt fé af benzínskatti til að ljúka þessari vegagerð á yfirstandandi ári, er skorað á ríkisstj. að nota heimild í lögum nr. 32 1946, um Austurveg, til að taka lán til að fullgera þennan kafla Austurvegar.“

Þegar lögin um Austurveg voru sett 1946, hafði farið fram nákvæm og víðtæk rannsókn á samgönguleiðum milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins, einkum vegna vetrarflutninganna. Mþn., sem hafði starfað að þessu ásamt vegamálastjóra, samdi ýtarlegt nál. um málið og lagði einróma til, að leggja skyldi nýjan veg frá Lækjarbotnum um Þrengsli og Ölfus að Ölfusárbrú. Þessi leið yrði aðeins lengri en Hellisheiðarleiðin, en hefði aftur á móti þann kost að vera á annað hundrað metrur lægri og þar af leiðandi gæti hár og breiður vegur þar verið snjólaus, þó að Hellisheiði væri ófær af snjó.

Eins og þarna kemur fram, er valin fyrir hinn nýja veg sú leiðin, sem snjóléttast er, og í samræmi við það sett það ákvæði í lögin, að fyrst skyldi leggja kaflann af núverandi Suð-

urlandsbraut neðst í Svinahrauni um Þrengslin austur í Ölfus. Þegar sá kafla hefði verið lagður, væri þeim tilgangi náð að hafa opnað snjóléttustu leiðina milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins.

Lögin um Austurveg voru samþykkt á Alþ. 1946, en 10 ár liðu svo, að ekki voru hafnar framkvæmdir um vegarlagninguna. Aftur á móti var á þessum árum lokið við að leggja Krýsuvíkurvegin, og hefur sú leið verið öryggisvetrarvegur og ávallt farin, þegar Hellisheiði hefur verið ófær. En verst gallinn á Krýsuvíkurleið er sá, að hún er rúmlega 40 km lengri en leiðin um Hellisheiði og einnig hætt við snjóþyngslum á nokkrum köflum á henni.

Undanfarin tvö ár hefur nú verið unnið að lagningu Austurvegar fyrir fé af benzínskatti. Er lokið við að leggja kaflann frá Suðurlandsbraut í Svinahrauni um tæplega 5 km vegalengd með hliðarbraut upp í Hveradali. Er þessi leið nú farin eingöngu í stað gamla vegarins í Svinahrauni. Mun þetta spara mjög kostnað við snjómokstur, þar sem Svinahraunsvegurinn gat verið mjög erfiður yfirferðar í snjó vegna þess, hvernig hann er lagður.

En þó að þessum áfanga sé náð, er ekki nóg að gert. Nú vantar að leggja 10–12 km í viðbót, þ.e. a. s. í áframhaldi af því, sem nú er komið, og áfram um Þrengslin og niður í Ölfus austan Vindheima. Þá er takmarkinu náð að geta farið að vetrinum snjóléttustu leiðina, sem til er milli Reykjavíkur og Suðurlandsundirlendisins. Og sú leið er ekki nema aðeins lítið eitt lengri en stytta leiðin, sem er um Hellisheiði. Með sama fjármagni og veitt hefur verið til vegarins tvö undanfarin ár, tekur 2–3 ár að leggja þennan kafla, sem hér um ræðir.

En nú er ef til vill spurt: Liggur nokkuð á? Er ekki ágætt að fá þennan veg eftir 2–3 ár? Margir verða að biða lengur eftir sínum vegum og meira að segja þeir sumir hverjir, sem enga vegi hafa. Allt getur þetta haft nokkurn sannleik að geyma, en hér stendur nokkuð sérstaklega á, og skal ég víkja að því nokkrum orðum.

Eins og kunnugt er, er leiðinni austur yfir fjall haldið akfærri allan veturinn, hvað sem það kostar, þótt ekki sé til annars en að bílar þeir, sem flytja 55–60 tonn af mjólk og mjólkurvörum daglega frá Mjólkurbúi Flóamanna á Selfossi til Reykjavíkur, komist leiðar sinnar. En þetta verður ekki gert kostnaðarlaust. S. l. vetur var eytt í snjómokstur á þessum leiðum um 750 þús. kr. Mest af þessu fé fór til snjómoksturs í Svinahrauni og á Hellisheiði, en nokkuð á Krýsuvíkurleið, því að Hellisheiði lokaðist þrátt fyrir allt í nokkurn tíma.

Mikið af þessari upphæð hefði sparast, ef Þrengslavegurinn hefði verið opin, því að þá hefði hvorki verið mokað í Svinahrauni né Hellisheiði og nýi vegurinn svo snjóléttur, að um óverulegan snjómokstur hefði verið að ræða á honum.

Hvern dag, sem um Krýsuvík þarf að fara,

er um 38 kílómetra viðbótarleið að ræða. Það þýðir, að allt að 150 kr. aukakostnaður leggst á hvert tonn, sem flutt er, eða um 9 þús. kr. á dag fyrir daglegan flutning frá Mjólkurbúi Flóamanna þessa leið.

Veturinn 1950–51 lét vegamálastjóri fara fram athugun á því, hver aukakostnaður var þá við að aka um Krýsuvík þann vetur, en þann vetur var Hellisheiðarvegur lokaður af snjó í rúmlega 100 daga. Við þessar athuganir kom í ljós, að væntanlega hefði mátt spara allt að 1.5 millj. kr. þessa rúmlega 100 daga, sem fara varð um Krýsuvíkurleiðina, ef Þrengslaleiðin hefði þá verið opin. Í lok skýrslu sinnar um þetta mál segir vegamálastjóri: „Þar sem hér er um að ræða mjög mikinn árlegan kostnað, sem vonast er til að komast megi hjá, ef nýr vegur er byggður um Þrengslin, er augljóst, að sú vegagerð er öllum hlutaðeigendum mikið hagsmunamál.“

Eins og af þessum ummælum vegamálastjóra er ljóst, kemst hann að þeirri niðurstöðu eftir ýtarlegar athuganir, að hver dagur, sem fara verður um Krýsuvíkurleið, hafi um 15 þús. kr. aukakostnað í för með sér á hverjum degi. Þetta var 1951. Síðan hefur flutningskostnaður, eins og öllum er kunnugt, stórukað og flutningsmagnið á þessari leið einnig. Ég hygg því, að þessi aukakostnaður við að aka Krýsuvíkurleið nú sé ef til vill 20–25 þús. kr. á dag og ef til vill meira.

Eins og áður er sagt, er eftir að leggja 10–12 km kafla um Þrengslin og niður í Ölfus. Þessi vegagerð mundi kosta um 3 millj. kr. Árlegt tillag til verksins mun vera núna rúmlega 1 millj. kr., og er það fé fengið af benzínskatti. Ef unnið væri aðeins fyrir þá upphæð á næsta sumri, mundi vanta tæpar 2 millj. kr. til að ljúka verkinu. Að áliti flm. þessarar till. er hér um svo litla upphæð að ræða, að ekki eigi að láta það dragast eitt eða tvö ár enn að opna þessa leið. Það er of mikil fjárhagsleg áhætta. Hafi ríkissjóður enga möguleika til þess að ljúka verkinu án þess að taka lán til þess, þá er heimildin til lántöku til í lögunum, og hana ber þá að nota til þess að ljúka þessum kafla vegarins.

Ég vil svo, herra forseti, leyfa mér að leggja til, að þessari till. verði að þessari umr. lokinni vísað til hv. fjvn.

Steingrímur Steinþórsson: Herra forseti. Ég kem hér ekki upp til að mótmæla þeirri till., sem hv. frsm. þeirra fimmmenninganna á þskj. 219 hefur nú mælt fyrir. Mér er mjög ljós þörfin fyrir betra vegarsamband við Suðurlandsundirlendið en nú er, þó að segja meg, að hart sé, að svo skuli vera, því að þetta er fjórði vegurinn, sem er verið að leggja héðan frá Reykjavík og austur yfir fjallgarðinn, er aðskilur Suðurlandsundirlendið og Faxaflóa: Mosfellssveitarvegurinn eða Mosfellsheiðarvegurinn yfir Þingvelli, gamli Hellisheiðarvegurinn, Krýsuvíkurleiðin og Þrengslavegurinn nú sá fjórði.

Það eru náttúrlega alveg óskapleg mistök, sem átt hafa sér stað um þessar vegarlagning-

ar. Þýðir kannske ekki um það að sakast, en hitt er þó annað mál, að oft má læra af vitleysum og óföllum, sem gerðar eru, því að ég er ekki í nokkrum vafa um, að það væri hægt að vera búið að leggja alveg öruggan vetrarveg beint yfir Hellisheiði, og að mínum dómi verður það einhvern tíma gert og það þrátt fyrir Þrengslavegin. Það vita allir, sem farið hafa yfir Hellisheiði að vetrarlagi, — og það hef ég oft gert, — að það er alltaf hægt að fara þar eftir hryggjum, ekki þar sem vegurinn er núna, þar sem ekki þarf nema dálítið myndarlega upphækkun, til þess að sá vegur fari aldrei nokkurn tíma í kaf. Þetta er alveg víst. Og hitt er í raun og veru smáatriði, þó að þyrfti að byggja eitthvað yfir veg í gegnum Hveradalina og upp á heiðina. Það er ekkert óskaplegt atriði með veg eins og Austurveg með jafnmikilli umferð og mikilli flutningaþörf sem þar er um að ræða.

En þetta er í raun og veru ekki atriði, sem ég ætlaði að ræða um. Það er búið að eyða milljónatugum í hreina vitleysu í alla þessa vegi, af því að aldrei fundu þeir, sem áttu að greiða úr þessu, og eru það náttúrulega fyrst og fremst verkfræðingar, — sennilega á Alþingi líka þar hlut að máli, — það rétta, sem átt hefði að gera. En ég er þrátt fyrir það samþykktur því, að nú verði gert átak til þess að ljúka Þrengslaveginum, af því að ég vænti þess, að þar opnist enn bráðabirgðaleið, þó að ég telji hana tæpast meira, til þess að gera vegarsambandið í bili öruggara, og svo mikið er búið að vinna að þeim vegi og fullgera, að það getur varla annað komið til mála en að halda áfram með það. Og ég segi fyrir mig, að ég finn vel, að hvert árið sem liður, án þess að eitthvað sé tryggt í þessu sambandi betur en enn hefur verið gert, hefur geysimikið að segja. En hitt þarf náttúrulega engan að undra, þótt okkur, sem erum þingmenn úr öðrum kjördæmum og það úr afskekktum kjördæmum á margan hátt, snjóbungum og erfiðum, detti þá í hug, hvort ekki séu einhverjar ástæður annars staðar, sem geri svipaðar ráðstafanir nauðsynlegar og séu raunverulega algerlega jafnnauðsynlegar. Og það er þess vegna, að ég leyfi mér að segja þessi orð hér og geri ráð fyrir, að fram komi brtt. við þessa ályktun, sem fari í svipaða átt, þó að hún liggi ekki fyrir núna.

Það er vegur frá Hofsósi í Skagafirði út til Siglufjarðar, sem nefndur er Siglufjarðarvegur. Hann er búinn að vera marga áratugi á döfinni, er óhætt að segja. Þar hafa líka verið gerðar stórfelldar vitleysur, og á ég þá við veginn yfir Siglufjarðarskarð, sem lagður var fyrir líklega 12—15 árum, ég man það ekki nákvæmlega, átti að kosta eitthvað ósköp litið, þannig að bílfært væri yfir skarðið. Hann kostaði sennilega upp undir tíu sinnum meira. Vegurinn komst loks á, en svo þykir hann nú með öllu ófullnægjandi, og þess vegna er þegar farið að vinna að öðrum vegi, hinum svo nefnda Strákavegi eða Almenningsvegi, sem á að liggja með sjó frá Siglufirði og inn í Fljótin. Þetta er feiknarlegt mannvirki, sem

kostar stórfé. En enginn þarf að efa það, að jafnstór kaupstaður og Siglufjörður og með jafnstórkostlegt atvinnulíf og þar er hafi hina mestu þörf fyrir slíkt vegarsamband eins og þarna er um að ræða.

En það er þó ekki einu sinni þetta, sem ég tel mér fært nú á þessu stigi málsins að bera fram brtt. um, því að það mundi að mínum dómi, ef ætti að taka allan kostnað við þá nýju vegargerð frá Siglufirði og inn í Fljótin, vera svo mikið, að það mundi kæfa till. um Austurvegin, eins og hún liggur hér fyrir, og það er alls ekki minn tilgangur að gera það. En svo er á leiðinni frá Hofsósi og til Haganesvíkur, sem er rúmlega 30 eða ég held 33 km leið, enn slæmt haft eftir, en ekki mjög stórkostlegt og ekkert miðað við það, sem er með Þrengslavegin, sem hér er verið að tala um. Það er kominn vegur frá Hofsósi og nokkru meira en miðja leið út í Haganesvík, og sá vegur verður aldrei ófær. Það er hár vegur, mokaður upp, og hann þolir að því er virðist þau snjóalög, sem þarna eru, en geta þó og voru t. d. í fyrra sérstaklega mikil. Þá tekur við kafli af Sléttuhlíðinni út að Stafá. Þar má heita sæmillegur bráðabirgðavegur, og enginn mundi tala um, að það þyrfti að gera hann upp í skyndi. En frá Stafá og út í Haganesvík, í kringum 5 km kafli eða tæplega það, við þurfum ekki einu sinni að segja alla leið út í Haganesvík, svona 3—4 km, þar er einhver sá versti vegur, sem farinn er á bílum í byggð hér á landi, og það má segja, að þetta haft stöðvi allar eðlilegar samgöngur fyrst og fremst milli aðal-Skagafjarðarhéraðsins og Fljótahreppanna tveggja. Og þeir eru orðnir mjög langeygðir, Skagafirðingar, einkum Fljóta-menn, og má þar með telja Siglufirðinga og Ólafsfirðinga, eftir að fá þessu hafti rutt úr vegi. Það er þegar byrjað að vinna þarna. Það er búið að grafa skurðgröfuskurð eftir mýrakla, sem á að þræða upp í kambana og hólana, og komið ofur lítið áleiðis. En það er víst, að með þeim fjárframlögum, sem veitt hafa verið í Siglufjarðarveg að undanförunu, mun taka 3—4 eða jafnvel 5 ár að ljúka veginum, og það er allt of langur tími, það er ekki hægt við það að una. Þessu hafti verður að ryðja úr vegi, því að þá má segja, að þröskuldurinn sé úr sögunni, sem fyrst og fremst klýfur Skagafjörð þarna í tvennt, yztu hreppana frá aðalhéradinu, og auk þess hefur þetta náttúrulega stórmikið gildi fyrir Siglufjörð, því að það er mikill munur að hafa nokkurn veginn greiðan gang hvaða vetur sem er út í Haganesvíkina heldur en að komast ekki nema út að Stafá eða að Reykjarhóli, það munar miklu, og þetta opnar einmitt eða greiðir fyrir samgöngum við Ólafsfjörð yfir Lágheiði, sem orðið er nú vegarsamband, þó að það sé ófullkomið á allmiklum kafla af leiðinni úr Fljótunum.

Það var þetta, sem ég vildi leyfa mér að minna á og biðja hv. fjvn. að athuga, þegar hún tekur þessa till. hér til meðferðar. Eg reikna alveg með því, að það muni koma fram brtt. um það, að sú heimild, sem þarna er veitt

til lántöku til þess að ljúka Austurvegi, Þrengslaveginum, ná einnig til þess að ryðja þessum þróskuldi úr vegi þarna í kringum Reykjarhólinn, þannig að vegurinn verði greiðfær allt úr Skagafjarðarhéraðinu út í Haganesvík. Hitt verður svo annað mál og er mörgum sinnum stærra mál, hvernig leyst verður með Siglufjarðarveginum í kringum Almennina, sem er stórmikið mannvirki, en þegar nokkuð byrjað á og verður áreiðanlega ekki leyst öðruvísi en með einhvers konar stórrí lántöku, sem svo verður smátt og smátt greidd af fjárframlögum í fjárlögum. Það er óhugsandi, því að þar er um svo dýran veg að ræða, sem þegar er ákveðið að skuli gerður og ég tel alveg nauðsynlegan, fyrst og fremst vegna Siglufjarðar, en þó ekki síður eiginlega í sjálfu sér fyrir landið allt, en kannske snertir þó næsta upplendi Siglufjarðar, Skagafjarðarhérað, einna mest.

Ég skal nú ekki lengja þetta mál. Ég vona, að hv. alþm. hafi skilið, hvað fyrir mér vakir með þessu. Það er alls ekki að hafa á móti þeirri till., sem hér er um að ræða. Ég býst við, að tiltölulega lítill upphæð, t.d. ½ millj. kr. eða eitthvað svoléiðis, sem tekin væri að láni auk þess, sem fæst á fjárlögum, sem maður reiknar nú með að verði svipuð upphæð og verið hefur, — það er ekki til neins að vera að gera sér skjáborgir um miklu hærri fjárveitingar, hygg ég vera, eins og nú er ástátt, — en ég hygg, að t.d. ½ millj. kr. fjárveiting, sem ekki þyrfti að endurgreiða fyrir en búið væri að öðru leyti að ljúka veginum til Haganesvíkur, mundi vera nægileg til þess að gera veginn sæmilega færan nú. Ég segi ekki meira. Það er töluvert eftir. En þá mætti bæta það með árlegum fjárveitingum. En þessi andstyggilegi þróskuldur þarna í kringum Reykjarhólinn mundi þar með verða úr sögunni.

Ég held, að ég sjái ekki ástæðu til þess að segja meira um þetta.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Á síðasta þingi mun hafa verið samb. þáttill., sem fól það í sér að fela vegamálastjóra að framkvæma rannsókn á ástandi vegakerfisins í landinu. Skýrsla hans um þessa rannsókn mun nú senn liggja fyrir. Ég vil beina því til hv. n., sem ég hygg að verði hv. fjvn., að kynna sér þessa skýrslu rækilega, áður en afstaða er tekin til þessarar till.

Ég tel mig hafa fregnir af því, að við þessa rannsókn hafi það komið fram, að vissir landshlutar, t.d. Vestfirðir og Austfirðir, séu svo illa á vegi staddir í vegamálum, samanborið við aðra landshluta, að það sé mjög áberandi. Ég tel því fulla nauðsyn á því, að menn sjái þetta yfirlit um vegamál in í landinu í heild, áður en farið er að taka ákvarðanir um stórfelldan fjárstuðning við einstaka vegi, hvar sem þeir kunna að vera.

Ég þarf tæplega að minna á það, hvernig er ástátt um þessi mál á Vestfjörðum. Það er vitað mál, að mikill hluti Norður-Ísafjarðarsýslu og öll Vestur-Ísafjarðarsýsla er í engu sambandi við þjóðvegakerfi landsins, að öll Vest-

ur-Barðastrandarsýsla er aðeins í sambandi við þjóðvegakerfið yfir hásumarið. Það er ekkert óeðlilegt við það, þó að ég og aðrir, sem búa við þetta ástand, vilji sjá skýrslu yfir heildarástand vegakerfisins, áður en menn taka afstöðu um fjárstuðning til einstakra vega.

Ég viðurkenni fyllilega, að það er þörf á Þrengslavegi.

Ég vil að lokum beina því einnig til hv. fjvn., að hún fái tæmandi upplýsingar um það, hvar það er á landinu, sem ríkið borgar allan snjó-mokstur á vegum, hvar ríkið borgar helminginn og hvar það borgar ekki neitt.

Ég sé, að í grg. fyrir þessari till. er bent á þann sparnað, sem ríkið hefði af því að hraða þessum vegi, og ég efast ekki um, að það er rétt. En þessi sparnaður er fyrst og fremst svona mikill af því, að ríkið borgar allan snjó-moksturinn á þessari heiði.

Þessum orðum vildi ég koma áleiðis til hv. fjvn.-manna.

Flm. (Sigurður Ó. Ólafsson): Herra forseti. Þessir tveir hv. þm., sem tekið hafa til máls í tilefni af þessari till., sem ég mælti hér fyrir áðan, um að hraða lagningu Austurvegar, hafa nú hvorugur mælt á móti því, að þetta væri nauðsynleg framkvæmd, sem þyrfti að ljúka við.

En ég vildi þó aðeins athuga nokkur atriði, sem komu fram hjá hv. 1. þm. Skagf. (StgrSt) um vegamál in hér austur yfirleitt. Hann segir, að nú sé verið að leggja fjórða veginn frá Reykjavík og austur til Suðurlandsundirlendisins. Þetta hefur maður oft heyrt áður, að vegirnir séu nú þrír, en nú sé verið að bæta þeim fjórða við.

Ég vil aðeins minna á það, að vegurinn til Þingvalla, það er vegur frá Reykjavík til Þingvalla, ekki umferðarvegur til Suðurlandsundirlendisins, sem notaður er daglega til flutninga á milli þessara staða. Leiðin frá Reykjavík til Þingvalla gegnir allt öðru hlutverki, þ.e. umferðinni milli þeirra staða. Vegurinn frá Þingvöllum og niður að Sogi er ekki heldur notaður vegna samgangnanna við Suðurlandsundirlendið, svo að það er alls ekki rétt að telja, að sá vegur hafi þýðingu fyrir samgöngur Suðurlandsundirlendisins við Reykjavík.

Þá er það Krýsuvíkurvegurinn. Héðan frá Reykjavík eða frá Hafnarfirði til Krýsuvíkur var kominn vegur, og hann hefði verið lagður jafnt fyrir því, þó að hann hefði aldrei verið notaður sem samgönguleið milli Suðurlandsundirlendisins og Reykjavíkur. Þangað hefði hann verið lagður fyrir því. En að austanverðunni aftur er það vegur um Ölfusið og út í Selvog, sem tilheyrir yfirleitt héraðinu sjálfu. Vegurinn þarna á milli, þ.e. Selvogs og Krýsuvíkur, getum við sagt að hafi verið lagður til þess að verða öryggisleið að vetri til fyrir Suðurlandsundirlendið, þegar Hellisheiðarvegurinn væri lokaður af snjó.

Þannig er þessu háttað um þessa tvo vegi. Aðalvegurinn austur er um Hellisheiði, eins

og öllum er kunnugt. En það, sem nú er talað um að ljúka af Þrengslaveginum, er ekki nema svona kringum 12 km. Þessi spotti, sem nú er búið að leggja af Þrengslaveginum, er eingöngu notaður núna, þegar Hellisheiðarleiðin er farin, og styttr leiðina um 1½ km og kemur þess vegna að miklu gagni strax með því að létta allri umferð af Svinahraunsveginum, sem — eins og ég tók fram áðan — er mjög erfið leið oft og tíðum að vetrinum. Það er því aðeins um 10—12 km spotta að ræða til þess að leysa þetta spursmál, að þurfa ekki að aka lengri leið í hvert sinn, sem Hellisheiðarvegurinn er öfær.

Hv. þm. talaði um, að það væri búið að eyða í mikla vitleysu í þessum vegum. Það má vel vera, að það sé rétt. En ég vil ekki fara út í það mál hér, það er ekki ástæða til þess að gera það, og ég ætla að láta þetta nægja.

Ég skal ekki mæla á móti því, að það sé nauðsynlegt fyrir önnur héruð að fá vegi. Við vitum það ósköp vel, að víða á landinu eru vegasamgöngurnar mjög slæmar og sums staðar engar, og ég skal ekki hafa á móti því, að það sé þörf á vegalagningu víðar og e. t. v. ekki minni en á þeirri, sem hér um ræðir. Þó verð ég að benda á það og halda því fram, að þarna vantar svo lítið, þarna stendur þetta svo glögg, að það á ekki að dragast lengur að leggja þennan spotta, sem eftir er þarna, til þess að fá samband austur í Ölfus á þessum stað til þess að losna við Hellisheiðarleiðina.

Hv. 1. þm. Skagf. minntist á það, að þetta væri enn einn aukavegur og það kæmi seinna vegur beint yfir Hellisheiði. Ég hef ekki þau plögg í höndum, ég hef þau ekki hér, sem skýra frá því, að mþn., sem samdi frv. um Austurveg, sem varð síðar að lögum, lét nákvæmlega rannsaka leiðina beint austur yfir Hellisheiði, og að þeirri rannsókn lokinni lagði hún til, að sú leið yrði ekki farin, heldur yrði aðalvegurinn lagður um Þrengslin og þá leiðina áfram að Ölfusárbrú. Ég skal ekki fara út í það að lýsa því, hvernig stendur á þessari ákvörðun nefndarinnar, ég skal ekki tefja málið á því, en þetta er staðreynd.

Ég tók svo eftir, að hv. 1. þm. Skagf. talaði um það, að lántökuheimildin, sem talað er um í till. okkar, yrði einnig látin ná til vegar, sem hann var að tala um í Skagafjarðarsýslu. Lántökuheimildin er eingöngu fyrir Austurveg, er í sjálfum lögnum um þann veg, svo að það er ekki hægt að láta þá lántökuheimild ná til annarra vega nema með því að breyta þeim lögum. Því verður ekki náð með því að flytja brtt. við þessa till., sem við flytjum hér um að hraða lagningu Austurvegar.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

15. Lán vegna hafnargerða.

Á 24. fundi í Sp., 4. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um lán vegna hafnargerða
[99. mál] (A. 226).

Á 25. fundi í Sp., 11. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 26., 28., 31., 32. og 33. fundi í Sp., 18. og 20. febr., 4., 11. og 18. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Sp., 1. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það mun almennt viðurkennt, að góðar og öruggar hafnir séu frumskilyrði sjósóknar og siglinga í öllum löndum. Hafnirnar verða einnig að batna og stækka í samræmi við stækkun þeirra skipa, sem þjóðirnar nota. Því miður er verulegur misbrestur á því, að þetta hafi gerzt í okkar landi. Vélbátafloinn og togarnir hafa stækkað að miklum mun, en umbæturnar á hafnarskilyrðunum hafa ekki haldið í hendur við þessa stækkun skipanna. Þess vegna er útgerð á mörgum stöðum og í ýmsum þróttmiklum og ágætum verstöðvum víða miklum vandkvæðum bundin á þessum nýju og fullkomnu skipum, sem miklu fjármagni hefur verið varið til þess að eignast, bæði af hálfu þeirra, sem skipin eiga, atvinnuveitenda, bærja- og sveitarfélaga og af hálfu þjóðfélagsins í heild. Það er þannig staðreynd, sem almennt er viðurkennd, að bætt hafnarskilyrði séu frumskilyrði aukinnar útgerðar, og í kjölfar aukinnar útgerðar kemur hins vegar aukin útflutningsframleiðsla og meiri gjaldeyristekjur í þjóðarbúið. Þannig má segja, að heildarafkoma þjóðarinnar sé mjög háð því, hvernig að útgerðinni er búið að þessu leyti, hvernig hafnarskilyrðin eru og hvernig til tekst um útgerð og rekstur þeirra skipa, sem þjóðin á á hverjum tíma.

Ég hygg, að það muni almennt viðurkennt nú, að eina varanlega leiðin, ef um varanlega leið má á annað borð tala, út úr því efna-hagsöngþveiti, sem hér ríkir nú, sé aukning framleiðslunnar, það að skapa meiri arð af starfi þjóðarinnar til skipta milli einstaklinga hennar og starfsstétta. En því aðeins er mögulegt að auka framleiðsluna, að kraftar þjóðarinnar séu hagnýttir til fulls. Það gerist ekki nema með því, að framleiðsluskilyrðin víðs vegar um land verði hagnýtt. Fólkið í öllum landshlutum verður að hafa aðstöðu til þess að starfa þar og njóta góðra lífskjara og samþætilegra við þau, sem fólkið í þéttbýlinu nýtur. Þetta er grundvallaratriði, sem Alþingi verður fyrst og fremst að gera sér ljóst. Góðar og fullkomnar hafnir í öllum landshlutum eru hornsteinar útflutningsframleiðslu okkar. Á

þessu vaknaði raunar skilningur, þegar er hin verklega viðreisn og uppbygging landsins hófst í lok 19. aldarinnar.

Árið 1894 er byrjað að veita fé á fjárlögum til lendingarbóta. Ég hef aflað mér skýrslu um það frá vitamálastjórninni, hvernig þátttöku ríkisins hefur verið háttað í hafnargerðum allt frá árinu 1894 til þessa dags, og er það mjög fróðlegt, og getur þar einnig að líta upplýsingar um það, hve mikið einstök bæjar- og sveitarfélög hafa lagt fram í þessu sama skyni.

Á tímabilinu 1894—1911 eru lagðar fram úr ríkissjóði 45875 kr. til hafnargerða, á tímabilinu 1912—16 samtals 528749 kr. Það er fyrst árið 1943, sem framlög ríkissjóðs komast yfir eina millj. kr., og má af því marka, úr hversu litlu þjóðin hefur í raun og veru haft að spila á þessu tímabili, lengstum á því tímabili, sem liðið er, síðan hin verklega uppbygging hófst í landinu. Samtals hefur ríkissjóður á tímabilinu 1894—1958 að báðum árum meðtöldum lagt fram beint úr ríkissjóði 88501426 kr. til hafnarframkvæmda. Við það bætist, að síðan á árinu 1945 hefur verið lagt fram úr svokölluðum hafnarbótasjóði 25475596 kr. Í þessu sambandi vil ég geta þess, að hafnarbótasjóður er stofnaður með lögum frá 1945, og er höfðamarkmið hans að stuðla að bættum hafnar- og lendingarskilyrðum, þar sem aðstaða er góð til sjósóknar og framleiðslu sjávarafurða. Sjóðurinn var stofnaður með 3 millj. kr. framlagi af tekjum ársins 1943 og síðan af nokkru árlegu framlagi. Að þessum sjóði hefur orðið stórkostlegt gagn, sem sést best á því, að úr honum hefur samtals verið varið á 13 árum rúm. 25 millj. kr. til hafnar- og lendingarbóta í landinu. Á sama tíma, þ.e. á s. l. á öllu tímabilinu frá 1894, hefur verið veitt beint úr ríkissjóði rúmlega 88.5 millj. kr. Þá hefur síðan árið 1946 verið varið samtals 9.3 millj. kr. úr ríkissjóði til landshafna. Landshafnir eru, eins og kunnugt er, tvær samkv. lögum, í Keflavík og Njarðvíkum og Rífi á Snæfellsnesi. Úr ríkissjóði hefur samtals verið varið til þessara tveggja hafna 9 millj. kr., þ.e. á s. l. 4 millj. kr. til Keflavíkurhafnarinnar, landshafnarinnar, og 5 millj. kr. til Ríðshafnarinnar beint úr ríkissjóði. Loks hefur verið varið síðan árið 1946 3 millj. kr. til svokallaðra ferjuhafna, en það eru hafnir, sem fyrst og fremst hafa verið byggðar í þágu samgangna í landinu. Þær hafa verið byggðar í ýmsum sveitahéruðum í sambandi við þjóðvegi og áætlunarferðir bifreiða og flóabáta, og hefur orðið að þeim stórmikið gagn. Samtals hefur þá úr ríkissjóði og hafnarbótasjóði til landshafna og ferjuhafna verið varið síðan 1894 126312434 kr. Þetta er allt og sumt, sem í milli 60 og 70 ár hefur verið varið til hafnar- og lendingarbóta á Íslandi úr ríkissjóði eða frá stofnunum ríkisins. Samtals hefur hins vegar verið varið úr ríkissjóði og frá bæjar- og sveitarfélögum 303 millj. 541 þús. kr. til hafnargerða á landinu. Er þá meðtalin allur kostnaður, sem bæjar- og sveitarfélög ásamt ríkinu hafa haft af þessum framkvæmdum.

Ég vil geta þess, að samkv. upplýsingum vitamálskrifstofunnar hefur samtals verið unnið á 101 stað að hafnargerð og lendingarbótum á landinu.

Ég vænti, að þessar tölur sýni, að framlög til hafnargerða og lendingarbóta í þágu útvegs og siglinga í landinu hafa ekki hækkað neitt náðar nærri í hlutfalli við hina almennu hækkun, sem orðið hefur á rekstrarútgjöldum ríkissjóðs. Að visu má segja, að svipuðu máli gegni um framlög til sumra annarra verklegra framkvæmda, eins og t. d. til vega- og brúargerða.

Ég álit, að löggjafarvaldið og fjárveitinga- valdið verði að gera sér það ljóst, að hér er um háskalega þróun að ræða, Undirstöðu- framkvæmdir framleiðslunnar dragast saman, fá minni og minni skerf af því fé, sem Alþingi hefur til ráðstöfunar hverju sinni, en ríkisbáknið dregur hins vegar stöðugt til sín meira og meira fjármagn. Hlutur framleiðslunnar þrengist og verður minni, en ríkisbáknið heldur áfram að þenjast út.

Ég hygg, að það sé bersýnilegt, að ríkissjóður hafi ekki bolmagn til þess að auka nú í ár eða á allra næstu árum framlög sín til hafnargerða og lendingarbóta, eins og fjárreiðum ríkisins er nú komið. Þess vegna er það skoðun mín og okkar annarra flm. þessarar till., sem hér liggur fyrir, að fara beri nýjar leiðir í þessum efnum, þ.e. á s. l. fyrst og fremst verði að taka lán, erlend lán, til hafnarframkvæmda, þar sem ekki er fjármagn fyrir hendi í íslenskum lánastofnunum til þess að standa undir þessum þörfum. Í þessu felst í raun og veru engin nýjung, einstakar hafnir hafa áður tekið erlend lán, bæði fyrr og síðar.

Í þessu sambandi vil ég minna á það, að á s. l. þingi var samþykkt till. frá nokkrum hv. þingmönnum um framkvæmdaáætlun um hafnargerðir og endurskoðun hafnarlaga og laga um hafnarbótasjóð. Segir þar á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að láta í samráði við vitamálastjóra gera 10 ára áætlun um nauðsynlegustu hafnarframkvæmdir í landinu, og sé fyrst og fremst við það miðað, að framkvæmdirnar geti stuðlað að öruggri og aukinni útflutningsframleiðslu. Einnig verði endurskoðuð gildandi lagaákvæði um skiptingu kostnaðar við hafnargerðir milli ríkis og sveitarfélaga svo og ákvæðin um landshafnir og önnur þau atriði laga um hafnargerðir, er ástæða þykir til að breyta með hliðsjón af fenginni reynslu og til samræmis við aðrar niðurstöður athugunar þessarar. Jafnframt verði endurskoðuð lögin um hafnarbótasjóð og athugað, hvort ekki sé tiltækilegt að efla starfsemi hans, svo að hann geti m. a. veitt hagkvæm lán til langs tíma til nýrra hafnarframkvæmda.“

Að þessari heildaráætlun um nauðsynlegustu hafnarframkvæmdir í landinu er nú unnið, og tekur væntanlega ekki mjög langan tíma að ganga frá henni, þannig að hún setti að geta legið fyrir á síðari hluta þessa árs. En þá verða að hafa verið sköpuð skilyrði til þess að framkvæma þessa áætlun, og þessi till., sem hér

liggur fyrir um erlenda lántöku, er flutt í beinu framhaldi af þeirri till., sem ég nú gat um, um heildaráætlun um hafnarframkvæmdir í landinu. Þar er lagt til, að ríkisstj. taki allt að 60 millj. kr. lán erlendis til meiri háttar hafnarframkvæmda á þeim stöðum í hverjum landsfjórðungi, þar sem mesta nauðsyn ber til að bæta aðstöðu sjávarútvegsins, auka útflutningsframleiðsluna og gjaldeyristekjur þjóðarinnar. Í sambandi við þetta vil ég benda á það, að í hinum almennu hafnarlögum er heimild til þess fyrir ríkissjóð að ábyrgjast erlend lán fyrir einstakar hafnir. Í öðru lagi hefur ríkisstj. heimild til þess í l. um Framkvæmdabanka að taka erlend lán eða láta bankann taka erlend lán fyrir sína hönd. Þess vegna má segja, að í gildi séu fullnægjandi lagaheimildir til þess, að slík lán verði tekin erlendis til hafnarframkvæmda. Vel má vera, að 60 millj. kr. séu of lítið í þessu skyni, og við flm. lýsum því hér með yfir, að við erum til viðtals bæði við einstaka þingmenn og við þá hv. n., sem fær till. til meðferðar, að gera breyt. á þessu atriði. En aðalatriðið er, að auðsætt er, að einbeita verður kröftunum að því að fullgera nokkrar meiri háttar hafnir í hverjum landsfjórðungi. Það mundi geta átt ríkan þátt í vaxandi framleiðslu og enn fremur í því að skapa hið margumrædda jafnvægi í byggð landsins.

Ég vil láta í ljós þá von fyrir hönd okkar flm., að þessi till. fái góðar undirtektir, og það er skoðun okkar, að hér sé um hið mesta þjóðnytjamál að ræða, sem Alþingi beri að taka vel og viturlega á.

Ég leyfi mér svo, herra forseti, að leggja til, að umr. um till. verði frestað og henni vísað til hv. fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

16. Hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulag í atvinnurekstri.

Á deildafundum 5. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulag í atvinnurekstri Íslendinga [100. mál] (A. 230).

Á 25. fundi í Sp., 11. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Eitt mesta vandamál íslensks þjóðfélags í dag er að setta vinnu og fjármagn, draga úr þeim átökum, sem eiga sér stað milli verkalýðs og

vinnuveitenda. Það er staðreynd, að þjóðina, stéttir hennar og starfshópa, greinir mjög á um það, hver raunverulegur arður af starfi þeirra sé og hvernig beri að skipta honum. Af þessum ágreiningi leiðir svo stórfelld átök um kaup og kjör, tortryggni og úlfúð. Reynsln sýnir, að þessi átök hafa haft mjög óheilla-vænleg áhrif á efnahagskerfi þjóðarinnar. Sést það greinilegast á því ástandi, sem nú ríkir í íslenskum efnahagsmálum. Er óhætt á full-yrða, að ekki ríkir ágreiningur um það, að efnahagslegu öryggi og afkomu þjóðarinnar hafi undanfarið verið stefnt í hina mestu tví-sýnu, svo að ekki sé dýpra tekið í árinna.

Til þess ber því brýna nauðsyn, að nýjar leiðir verði fundnar til þess að skapa sam-ábyrgð þjóðfélagsþegnanna á efnahagslegu öryggi þjóðarheildarinnar og aukinn frið milli verkalýðs og vinnuveitenda. Auðsýnt er, að ekki tjóar að freista þess að skapa slíkan frið með skerðingu á samningsfrelsi aðila. Samningsfrelsið verður sem meginregla að vera óskert, en skilningur verður að skapa á því, að verkalýður og vinnuveitendur eigi sameiginlegra hagsmuna að gæta og beri að vinna sameiginlega að aukningu framleiðslunnar, hagkvæmni í vinnubrögðum, auknum afköstum og sköpun heilbrigðs grundvallar atvinnulífsins á hinum ýmsu sviðum þess. Að þessu takmarki verða öll ábyrgð öfl á Íslandi að vinna.

Sem betur fer, er auðsætt þrátt fyrir það upplausnarástand, sem ríkt hefur í atvinnu-málum Íslendinga undanfarið, að vaxandi skilningur er á nauðsyn ábyrgðar upplýsinga-starfsemi launþegasamtakanna á hagrænum lögmálum efnahagslífsins. Sést það m. a. á því, að á s.l. sumri settu mörg af fjölmennustu launþegasamtökum landsins á laggirnar sam-vinnunefnd um efnahagsmál. Í tilkynningu frá þeim um starfsemi þessarar nefndar er m. a. komið að orði á þá leið, að tilgangurinn með stofnun samvinnunefndarinnar sé sá, að hún verði eins konar hagfræðistofnun launþegasamtakanna. Höfuðhlutverk hennar er að fylgjast með efnahagsmálum þjóðarinnar og láta fram fara rannsóknir á þeim, þannig að jafnan séu fyrir hendi fyllstu fánlegar upplýsingar um þjóðarhaginn, sem launþegasamtöku gætu byggt stefnu sína á og kröfur. Sérstök áherzla er á það lögð nú, með hvaða hætti launþegasamtökin geti lagt hönd á plóginn til að stöðva hina miklu verðbólguþróun. Þessi yfirlýsing margra fjölmennustu launþegasamtaka landsins sýnir greinilega, að vaxandi skilningur ríkir á nauðsyn þess, að almenningur fylgist með þróun efnahagsmálanna og þess verði freistað, að þau geti átt sinn þátt í að stöðva verðbólguþróun. Á þetta er minnst hér vegna þess, að aukin þekking almennings á efnahagsmálum þjóðarinnar er einmitt veigamikill þáttur í baráttunni fyrir sáttum milli vinnu og fjármagns.

Við flm. þessarar þáttill. höfum á undanförn-um árum flutt tillögu um hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulag í atvinnurekstri. Hefur þar verið lagt til, að ríkisstj. verði falið að láta rannsaka og gera tillögur um, hvar og hvernig

megi koma á hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulagi í atvinnurekstri Íslendinga og á hvern hátt þing og stjórn geti stuðlað að eflingu slíks fyrirkomulags. Skál ríkisstj. hafa samráð við fulltrúa frá samtökum atvinnurekenda og launþega um þetta undirbúningsstarf, er skal lokið eins fljótt og möguleikar eru á.

Enda þótt þessa almennu till. um undirbúning hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulags hafi dagað upp á undanförunum þingum og hafi ekki einu sinni verið afgreidd úr nefnd hér á hv. Alþingi, höfum við flm. þó talið ómaksins vert að freista þess að flytja hana enn einu sinni. En í sambandi við flutning þessarar almennu tillögu nú vildi ég leyfa mér að láta þá persónulegu skoðun í ljós, að rétt væri að freista nýrra leiða í þessum þýðingarmiklu málum. Skynsamlegt væri að athuga, hvort hlutdeildarfyrikomulag gæti ekki hent að í rekstri tveggja stærstu iðjufyrirtækja þjóðarinnar, þ.e. a.s. sementsverksmiðjunnar og áburðarverksmiðjunnar. Bæði eru þessi fyrirtæki að verulegu leyti ríkiseign. Er því mjög auðvelt að taka upp það fyrirkomulag, sem hér um ræðir. Það er einnig persónuleg skoðun mín, að hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulag í rekstri tveggja stærstu iðnfyrirtækja þjóðarinnar mundi geta haft stórfelld áhrif í þá átt að vinna slíku fyrirkomulagi fylgi. Með því yrði gerð merkileg tilraun til þess að stuðla að sáttum milli vinnu og fjármagns, skapa samábyrgðartilfinningu vinnuveitenda og verkálýðs gagnvart heill og afkomu framléislunnar. Þetta gerðist með því, að starfsmönnum hinna tveggja stórfyrirtækja yrði veitt hlutdeild í arði þeirra og gefinn kostur á að safna þeim arði og eignast þannig einhvern hluta í þeim. Jafnframt væru þeim veitt einhver áhrif á stjórn fyrirtækjanna og rekstur. Með slíku fyrirkomulagi mundi skapast aukinn áhugi starfsmanna fyrir vaxandi framléðslu, hagkvæmari vinnubrögðum og yfirleitt sem beztri afkomu fyrirtækjanna. Það er mín skoðun, að slíka tilraun eigi að gera. Íslendingar hafa ekki efni á því að láta undan fallast að freista nýrra leiða til þess að koma á friði í þjóðfélagi sínu, draga úr stóráðökum um kaup og kjör, treysta grundvöll efnahagslífs síns. Vel færi á því að minni hyggju, að hinn nýi stóriðnaður landsmanna riði á vaðið í þessum efnunum. Við hin nýju iðnfyrirtæki eru miklar vonir tengdar. Við verðum að halda áfram að nota vatnsafl og jarðhita til þess að koma fleiri slíkum stórfyrirtækjum upp. Þá skiptir miklu máli, að skynsamlegar leiðir hafi verið fundnar til þess að tryggja rekstur þeirra og afkomu.

Hlutdeildar- og arðskiptifyrirkomulag hefur verið reynt í ýmsum löndum og á vaxandi trausti að fagna. Má í stytztu máli segja, að grundvallarsetningar þessa fyrirkomulags séu þessar:

1) Að verkamennirnir fái auk hinna föstu launa einhvern hluta í arðinum.

2) Að þeim gefist kostur á að safna arðhluta sínum eða einhverjum hluta hans, til þess með honum að eignast hluta í atvinnufyrirtækinu.

3) Að þeir fái hlutdeild í stjórn fyrirtækjanna, annaðhvort með því í fyrsta lagi að eignast hlutafé og verða á þann hátt aðnjótandi réttinda venjulegra hluthafa eða með því í öðru lagi, að nefnd verkamanna hvers fyrirtækis hafi íhlutun um rekstur þess.

Þetta eru þær grundvallarsetningar, sem sérstaklega hefur verið byggt á í þessu efni, en fjölbreytni fyrirkomulagsins er svo að segja takmarkalaus, enda hægt að beita því við allar greinar atvinnulífsins. Er mér óhætt að fullyrða, að allmikil reynsla sé fengin í þessum efnunum í mörgum löndum.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta mál frekar að sinni. En ég leyfi mér fyrir hönd okkar flm. að láta í ljós þá von og ósk, að þessi till. eigi meiri skilningi að fagna á þessu hv. Alþingi heldur en raun hefur borið vitni um undanfarin ár. Hér er dregið á miklu vanda-máli, sem löggjafarvaldið á Íslandi og fulltrúar þjóðarinnar geta ekki til lengdar skorast undan að taka afstöðu til.

Ég leyfi mér svo, herra forseti, að óska þess, að till. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

17. Eftirlit með umgengni á sögustöðum.

Á deildafundum 16. febr. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um eftirlit með umgengni á sögustöðum [108. mál] (A. 252).

Á 26. fundi í Sp., 18. febr., var till. tekin á dagskrá, hvernig ræða skyldi.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 28. fundi í Sp., 20. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 31., 32., 33. og 34. fundi í Sp., 4., 11. og 18. marz og 1. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Sp., 8. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. ferðamönnum. Á það má benda, að Alþingi feli ríkisstj. að undirbúa fyrir næsta reglulegt þing frv. til laga um eftirlit með sögustöðum og öðrum þeim stöðum á landinu, sem sérstaklega eru sóttir af erlendum og innlendum ferðamönnum. Á það má benda, að Alþingi hefur með sérstakri löggjöf sett reglur um friðhelgi og eftirlit með umgengni á helgasta

sögustað þjóðarinnar, Þingvöllum. Enn fremur eru í lögum reglur um náttúruvernd og eftirlit með opinberum veitingastöðum í landinu. Þrátt fyrir þessa löggjöf brestur mikið á það, að umgengni á ýmsum fjölsóttum sögustöðum sé eins góð og vera bæri, og það hefur hent allt of oft, að landinu hefur orðið vansæmd að umgengni á þessum stöðum, bæði í augum erlendra og innlendra ferðamanna.

Þess er skemmst að minnast, að á s.l. sumri heimsótti stór hópur erlendra blaðamanna einn frægasta sögustað þjóðarinnar, þar sem einn ágætasti sonur þessarar þjóðar bjó, og gaf þá þar að líta slíka umgengni, að hinn mesti vansi var að, svo að ekki sé dýpra tekið í árinna. Ég hygg, að hvorki hv. þm. né Íslendinga almennt geti greint á um það, að á ágætustu og frægustu sögustöðum þjóðarinnar beri umgengni að vera háttáð þannig, að þangað sé hægt að koma hvenær sem er, bæði Íslendingar sjálfir og þeirra erlendu gestir. Það er augljóst, að á því fólki, sem byggir slíka staði, hvílir töluvert mikil ábyrgð. Það verður sjálft að finna til þessarar ábyrgðar, og það má segja, að erfitt sé að tryggja með löggjöf og reglum fulla smekkvísi eða háttvísi í þessum efnunum. Þó hygg ég, að það sé ekki óeðlilegt, að það opinbera leggi það ómak á sig að fylgjast nokkuð með umgengni á þessum stöðum, eins og líka er viðurkennt með löggjöf um þá staði, sem helgastir eru í hugum þjóðarinnar.

Þess vegna er það, að ég hef leyft mér að flytja þessa till., þar sem lagt er til, að undirbúið verði fyrir næsta reglulegt þing frv. til laga um eftirlit með sögustöðum og öðrum þeim stöðum á landinu, sem sérstaklega eru sóttir af erlendum og innlendum ferðamönnum. Það er mín skoðun, að af þessu þyrfti ekki að leiða mikinn og tilfinnanlega aukinn kostnað. Það má á það benda, að hugsanlegt væri, að sýslumenn og bæjarfógetar önnuðust þetta eftirlit með sögustöðum, hver í sínu umdæmi. Einnig mætti hugsa sér, að sérstök yfirstjórn þessara mála væri í höndum tiltekinna embættismanna í höfuðstaðnum. Ég hef brotið upp á því í grg. till., að það væri í höndum t.d. húsameistara ríkisins, þjóðminjavarðar og vegamálastjóra.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þetta mál. En ég teldi rétt, að sú hv. n., sem fengi þetta mál til meðferðar, leitaði um það álits, t.d. þeirra embættismanna, sem ég nú nefndi, þ.e.a.s. húsameistara ríkisins, vegamálastjóra og þjóðminjavarðar. Enn fremur mætti hugsa sér, að hún yrði send til álita ferðaskrifstofu ríkisins, sem fylgist mjög með ferðalögum útlandinga um landið og veit, hverjir þeir staðir eru, sem mest ös er um, ef svo mætti að orði komast.

Ég leyfi mér svo að óska þess, að till. verði vísað til hv. allshn.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Á þingi 1948 var samþ. ályktun samkv. till., er ég flutti og þáv. þm. V-Sk. (JG), og hljóðar sú ályktun Alþingis þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að láta undirbúa löggjöf um verndun staða, sem eru sérstaklega merkir af náttúru sinni eða sögu.“

Þáverandi menntmrh. lét framkvæma ályktun þessa á þann veg, að hann fól þeim Ármanni Snævarr prófessor og Sigurði Þórarinsyni jarðfræðingi að undirbúa löggjöf samkv. þessari ályktun. Þegar þessir tveir embættismenn fóru að fást við þetta verkefni, virtist þeim aðgengilegra að skipta því í tvo þætti. Og þeir sömdu frv. um náttúruvernd, sem lá hér fyrir þingunum 1954 og 1955 og var lögfest á þingi 1955 með tiltölulega litlum breyt. af hálfu Alþingis frá því, sem þeir, er undirbyggdu frv., lögðu til. En eftir er að ganga frá löggjöf um hinn þáttinn, sem ályktunin gerði ráð fyrir, en að sjálfsögðu er hún enn í gildi, þó að verkefnið hafi ekki enn þá verið leyst.

Nú virðist mér, að sú till., sem hér liggur fyrir, fjalli um mjög svipað efni. Það er álit mitt, að tæplega verði gengið frá þessu máli á þann hátt, sem fyrir flm. þessarar till. vakir og vakti fyrir Alþingi 1948, án þess að um þetta verði sett löggjöf. Við höfum reyntslu við að styðjast, t.d. með verndun fornminja. Það er byggt á löggjöf, þar sem teknar eru á fornleifaskrá þær minjar, sem vernda ber. Við höfum enn fremur nokkra reyntslu af lögum um náttúruvernd. Ég vil minna á það, að orðalag ályktunarinnar frá 1948 er að minnum dómi nokkru víðtækara en orðalag þessarar till., því að með ályktuninni frá 1948 er gert ráð fyrir, að löggjöfin taki til verndar eða verndunar sögustaða, og nær það út yfir jarðrask t.d. með stórvirkum vélum. En mér virðist, að samkv. orðalagi þessarar till. um eftirlit með sögustöðum muni vera hæpið, hvort það nær til þess að setja reglur um og reisa skorður gegn jarðraski á slíkum stöðum með sprengingum eða af öðrum ástæðum.

Ég vildi því leyfa mér að benda á það, hvernig þetta mál liggur fyrir, og vildi benda þeirri hv. n., sem fær þessa till. til athugunar, á það að leita eftir því og kynna sér, hvort þeir embættismenn, sem ég gat um að var á sínum tíma falið þetta viðfangsefni, hafa það þegar í taki eða ekki.

Páll Zóphóníasson: Ég skal ekkert mæla á móti þessari till. Ég vildi benda nm. á, að það eru til, skipaðar af ríkisstj., nefndir um ákveðna sögustaði. Það er til svokölluð Reykhólanefnd, Skálholtsnefnd og Rafnseyrarnefnd. Hún er búin að starfa í nokkuð mörg ár og átti að gera þennan sögustað þannig, að það væri komandi þar og allt í finu lagi. Vill ekki n. athuga, hvernig þessar opinberu nefndir hafa starfað að þessum sögustöðum, áður en hún ræðst í margar fleiri, því að það er ekki allt til fyrirmyndar, sem þar hefur verið gert og látið ógert.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 32 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

18. Útvegum lánsfjár.

Á deildafundum 24. febr. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um útvegum lánsfjár [119. mál] (A 280).

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 31., 33., 34. og 36. fundi í Sp., 4. og 18. marz, 1. og 8. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Mér er nú kunnugt um, að það er mjög líðið á fundartímann í dag, en á hinn bóginn er mér áhugamál, að þessi till. komist til n. til skoðunar, og mun ég því stytta mjög mál mitt um till. fyrir hönd okkar flm.

Till. fjallar um að skora á ríkisstj. að útvega 150 millj. kr. lán, er notað verði til ræktunarsjóðs, fiskveiðasjóðs, raforkusjóðs og í hafnarframkvæmdir.

Þannig er máluð háttað, að undanfarið hefur ræktunarsjóður lánað mikið fé út á byggingar, útihúsaþbyggingar bænda og ræktun. Hann hefur nokkra fasta tekjustofna, ef svo mætti segja. Þannig fær hann árlega frá Framkvæmdabankanum talsvert mikið af lánsfé. En þær föstu tekjur, ef þannig mætti taka til orða, sem sjóðurinn hefur, hrökkva þó skammt til þess að verða við eftirspurn eftir þessum lánum, eins og hún hefur verið undanfarið og gera má ráð fyrir að hún verði framvegis. Þess vegna hefur orðið á hverju ári að útvega verulegt fé til viðbótar í sjóðinn, til þess að lánveitingar ekki strönduðu. Hefur þetta ýmist verið gert með því, að ríkið hefur lagt fram fé, ef ríkissjóður hefur verið aflögufær, eða þá að útvegað hefur verið lánsfé sérstaklega, hafi ríkissjóður ekki haft fé aflögu.

Nú er ekki hægt að sjá fyrir nokkra möguleika á því, að ríkissjóður hafi fé aflögu, — öðru nær, — og þess vegna stingum við upp á, að lánsfé verði útvegað til ræktunarsjóðs á þessu ári, eins og greinir í ályktuninni.

Um fiskveiðasjóð má svipað segja og ræktunarsjóð. Hann hefur nokkra fasta tekjuliði, en þeir hrökkva ekki heldur nándar nærri til þess að verða við lánum út á endurnýjun véla í fiskibátunum og til þess að lána út á nýja fiskibáta til endurnýjunar bátaflotanum, hvað þá heldur til aukningar skipastólnum. En vitaskuld verður á hverju ári ekki aðeins að endurnýja bátafлотann, heldur einnig að auka

hann sífellt, eins og raunar hefur orðið á síðustu árum. Því er augljóst, að ef ekki á að verða stöðvun á lánveitingum í fiskveiðasjóði, þarf að útvega þeirri stofnun líka á þessu ári allmikið fjármagn, og stingum við upp á, að honum sé útvegað jafnmikið viðbótarfé og ræktunarsjóði, 30 millj. kr.

Undanfarið hefur verið varið stórfé til raforkuframkvæmda. Þannig var á síðasta ári varið rúmum 100 millj. kr. í þessu skyni og árið áður stórfé. Ef halda á áfram með tíu ára áætlunina með eðlilegum hraða, þá þyrfti, að því er mér skilst, að verja á þessu ári, ef sémilega væri, um 80 millj. kr. eða svo til nýrra raforkuframkvæmda. Á fjárlögum er gert ráð fyrir rúmlega 25 millj. kr. framlagi til raforkumálanna úr ríkissjóði. Sjá því allir, að það hrekkur skammt til þess að halda uppi framkvæmdum í sambandi við rafvæðingu dreifbýlisins, ef fylgja á þeirri áætlun, sem gerð hefur verið af raforkumálastjórninni. Það er augljóst, að þótt það fé yrði lagt fram, sem ráðgert er á fjárlögum, mundi það hrökkva skammt til þess að halda uppi eðlilegum hraða á rafvæðingunni.

Við stingum upp á því, að í þessu skyni verði aflað 30 millj. kr. lánsfjár, og er þá miðað við, að sú fjárveiting, sem er á fjárlögum, verði að sjálfsögðu ekki skert frá því, sem er gert ráð fyrir í fjárlagafrv., og mætti þá e. t. v. gera ráð fyrir því, að með öðru fé, sem hægt væri að útvega í innlendum bönkum, gætu orðið talsvert miklar framkvæmdir í raforkumálum á þessu ári, mäske langt til, að hægt væri að fylgja þeirri áætlun, sem raforkumálastjórnin hefur gert. En þó mundi það sennilega ekki verða hægt alveg, þótt óskert væri haft féð á fjárl. og 30 millj. kr. aflað í raforkusjóð af erlendu lánsfé. Hér kemur einnig til greina, að það er verulegur og vaxandi rekstrarhalli á rafmagnsveitum ríkisins, og ég man ekki betur en rekstrarhallinn sé áætlaður á þessu ári allt að 15 millj. kr. Og ef engar ráðstafanir er hægt að gera til þess að minnka þann rekstrarhalla, þá mun hann éta upp bróðurpartinn af þeirri fjárveitingu, sem gert er ráð fyrir núna á fjárlögum, þessum 25 millj. kr. Þá minnka framkvæmdamöguleikarnir að sama skapi, ef þannig fer. Það er því alveg augljóst, að ef nokkur von á að verða um nokkrar verulegar framkvæmdir í raforkumálum, mun slzt af því veita, að útvegaðar verði þessar 30 millj. kr. að láni erlendis, sem hér er stungið upp á í þessari þáttill.

Loks vil ég minna á hafnargerðirnar, sem er stórfellt mál, sem undanfarið hefur verið oft minnzt á hér á hestv. Alþingi. Nokkuð hefur verið unnið að hafnargerðum víðs vegar og má segja talsvert. En mörg stór verkefni eru í takinu í hafnarmálunum, og þau eru þannig vaxin, að það miðar ákaflega lítið í þeim verkum með því að notfæra sér aðeins það fé, sem hægt er að fá á fjárlögum og svo með lántökum innanlands. Menn hafa haft áhuga fyrir því á undanförmum missirum, að það væri fengið útlent fé í hafnargerðirnar, og stafar það blátt áfram af því, hversu marga

annað hefur verið í takinu undanfarið. Auk þess sem aflað hefur verið fjár í ræktunarsjóð, fiskveiðasjóð og raforkusjóð erlendis frá, þá hefur verið aflað fjár til áburðarverksmiðju, sementsverksmiðju og Sogsvirkjunar, svo að nokkur mjög stór dæmi séu nefnd. Af þessum ástæðum hafa hafnargerðirnar ekki komið að undanfarið í sambandi við erlendu lántökur. En þar sem búið er nú að sjá fyrir þeim erlendu lánun, sem mögulegt er að fá til Sogsvirkjunarinnar, og búið að sjá alveg fyrir fjárförf sementsverksmiðjunnar, þá sýnist tími kominn til þess, að hafnargerðirnar komi verulega með í sambandi við næstu erlendu lántökur, og stingum við upp á því, að í þessar framkvæmdir séu ætlaðar 60 millj. kr.

Við höfum sett það ákvæði í þáttill., að það verði síðan ákveðið í samráði við Alþingi, hvernig lánsfénu til hafnargerða verði varið. Þar er vitaskuld um stórmál að ræða, hvernig skipta skuli niður því aukalánsfé, ef svo mætti kalla þetta fjármagn, sem útvegað yrði í þessu sambandi, og fer ég ekki út í það núna við þessa framsögu, en vísa til þessa ákvæðis í ályktuninni, að okkur flm. sýnist það sjálf-sagt, að þar sé Alþingi með í ráðum um, hvernig svo miklu fé yrði varið. Geri ég fastlega ráð fyrir því, að allir séu sammála um það.

Við flytjum þessa þáttill. til þess að láta í ljós vilja okkar um það, hvað gera ætti í þessum málum, og byggjum þessa þáttill. sumpart á vitneskju okkar um þann undirbúning, sem fyrrverandi ríkisstj. hafði haft í lánamálunum, því að þar voru uppi fyrirætlanir um lántöku að fjárhæð, sem greinir í þessari þáttill., og menn höfðu hugsað sér, að lánsfénu yrði varið í þessu skyni, sem þarna greinir, þó að ekki væri búið að ganga endanlega frá tillögum um skiptingu á því lánsfé. Við teljum líka alveg eðlilegt, að gerð sé um það þingleg ákvörðun, hvaða framkvæmdir skuli njóta lánsfjárins, og þá einnig með sérstöku tilliti til þess, að lánsheimildir munu ekki vera til nægilega miklar nú þegar í lögum, til þess að svo stórt lán sé tekið. Hér er ekki gerð till. um lánsheimild í þessu skyni, en við mundum að sjálfsgöðu vilja eiga þátt í því, að nauðsynlegar lánsheimildir verði veittar í framhaldi af samþykkt slíkrar þáttill. eins og hér er ráðgerð, og einnig verða til viðtals um það að breyta þáttill. í það horf, að hún yrði lánsheimild, að svo miklu leyti sem það við at-hugun kæmi í ljós, að lánsheimildir vantaði.

Ég mun svo ekki hafa fleiri orð til framsögu þessu máli, þótt það sé mjög stórt og mikilvægt, vegna þess, eins og ég sagði, að mér er það mesta áhugamál eða okkur flm., að það geti komið til hv. fjvn. til skoðunar, og vil ég leyfa mér að leggja til, að því verði vísað til nefndarinnar.

Utánr.- og fjmrh. (Guðmundur í. Guðmundsson): Herra forseti. Á s.l. hausti leitaði fyrirv. ríkisstj. eftir láni í Bandaríkjunum að upphæð 6 millj. dollara. Var fyrirætlunin að nota þetta lán fyrir ræktunarsjóð, fiskveiðasjóð, raforkusjóð og til hafnarfram-

kvæmda. Við lánbeiðnina var þessu fé þó ekki skipt á milli þessara sjóða, og ekki lá þá fyrir nein áætlun um lánsfjárförf eða fjárförf þessara sjóða yfirleitt. Það var vel tekið í þessa lánbeiðni, en jafnframt var þess óskað, að gerð væri nánari grein fyrir því, til hvers ætti að nota lánið, til hvaða sjóða það ætti að fara og hver væri raunveruleg fjárförf hvers sjóðs og þá sérstaklega hver væri lánsfjárförf þeirra.

Núv. ríkisstj. hefur unnið að því að undirbúa þetta mál, og er það komið alveg á lokastig að fá uppgjör frá þessum sjóðum og áætlanir um fjárförf þeirra á árinu 1959 og jafnvel lengra fram í tímann.

Þetta lán verður ekki tekið, eins og kunnugt er, án þess að fyrir hendi sé sérstök heimild í lögum til að taka það. Nú stendur hins vegar þannig á, að ríkisstj. hefur enga handbæra lántökuheimild. Ríkisstj. mun því snúa sér til fjvn., strax og lokið er við þessar áætlanir, og leggja þær fyrir n. og óska eftir, að stjórninni verði fengin lántökuheimild. Það er að sjálfsgöðu eðlilegt, að í lántökuheimildinni sé gerð grein fyrir því, til hvers lánið á að fara, enda er það forsenda fyrir því, að lánið fáið, að lánveitanda sé gerð grein fyrir því.

Ríkisstj. getur því ekki og vill ekki ráðstafa þessu láni, án þess að fyrir liggi afgreiðsla á því máli hér á hæstv. Alþingi, og ég get alveg tekið undir það með hv. 1. þm. S-M., að það er ekki heppilegt að halda uppi þeim hætti, sem áður var á hafður, að ríkisstjórnir skipti þessu láni að verulegu leyti án þess að bera slíkt undir Alþingi. Mun ríkisstj. því nú að sjálfsgöðu hverfa að því ráði.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 35 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

19. Nauðungarvinna.

Á deildafundum 17. marz var útbýtt frá Sp.:
Till. til þal. um fullgildingu á alþjóðasamþykkt um afnám nauðungarvinnu [130. mál] (A. 330).

Á 33. fundi í Sp., 18. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 36. fundi í Sp., 8. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Sp., 5. maí, var till. aftur tekin til einnar umr.

Dómsmrh. (Friðjón Skarphéðinsson): Herra forseti. Þessi till. til þál. á þskj. 330 um fullgildingu á alþjóðasamþykkt um afnám nauðungarvinnu er á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að veita ríkisstj. heimild til þess fyrir Íslands hönd að fullgilda samþykkt nr. 105, um afnám nauðungarvinnu, sem gerð var á 40. þingi Alþjóðavinnuálastofnunarinnar í Gení 25. júní 1957, eins og hún liggur fyrir á fylgiskjali, sem prentað er með ályktun þessari.“

Aðalefni þessarar alþjóðasamþykktar er:

1) Bann við nauðungarvinnu, sem beitt er með pólitískri þvingun eða sem refsingu gegn mönnum fyrir að hafa eða láta í ljós stjórnmálaskoðanir eða skoðanir hugsjónalega gagnstæðar ríkjandi stjórnmálalegu, félagslegu eða efnahagslegu skipulagi.

2) Bann gegn nauðungarvinnu, er beitt sé til þess að breyta efnahagskerfinu á tiltekinn hátt.

3) Til þess að aga verkalyðinn, eins og það er orðað.

4) Til refsingar fyrir þátttöku í verkföllum.

5) Vegna mismununar eða ofsóknar á hendur einstaklingum sökum uppruna þeirra, félagslegrar aðstöðu, þjóðernis eða trúarbragða.

Nauðungarvinna, eins og um er rætt í þessari samþykkt, þekkist vitanlega ekki hér á landi og er algerlega andstæð hugsunarhætti og réttlætiskennd íslensku þjóðarinnar. Eðlilegt þykir þó, að Ísland sýni afstöðu sína gagnvart þessu máli á alþjóðavettvangi með því að fullgilda samþykktina. Hin Norðurlöndin, a. m. k. þrjú þeirra, Noregur, Svíþjóð og Danmörk, hafa þegar fullgilt þessa samþykkt.

Ég legg til, herra forseti, að umr. um mál þetta verði frestað og því vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 27 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

20. Farskipaflotinn.

Á deildafundum 19. marz var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um rannsókn á hagnýtingu íslenska farskipaflotans [131. mál] (A. 331).

Á 34. fundi í Sp., 1. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 36. fundi í Sp., 8. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja tillögu þá til þál., sem útbýtt hefur verið á þskj. 331, en till. þessi felur í sér í fyrsta lagi, að rannsókn verði látnin fara fram á því, hvort ekki sé mögulegt að hagnýta betur en gert er íslenska farskipaflotann, sérstaklega með tilliti til sparnaðar á þeim gjaldeyri, sem nú fer árlega til greiðslu á leigu erlendra farskipa. Í öðru lagi, leiði slík rannsókn í ljós, að með bættu skipulagi megi hagnýta lestarrúm íslensku skipanna betur, þá verði komið á fastri skipan þeirra mála, er tryggi sem fyllsta hagnýtingu flotans, enda beri skipafélagin sjálf kostnað af slíkri starfsemi.

Nauðsyn ber til að draga úr hinum gifurlega gjaldeyrisaustri, sem á undanfórnum árum hefur verið á þennan hátt varið til erlendra aðila, en þær upphæðir munu skipta tugum eða hundruðum millj. kr. S.l. ár, sem er þó talið eitt með þeim útgjaldalægstu í þessum efnunum, voru yfirfærðar af bönkum rúmar 28 millj. kr. í frjálsum gjaldeyri. Í upphæð þessari er þó ekki meðtalin leiga á rússnesku olíuflutningaskipi, sem þó var einnig í förum á árinu.

Þegar nú annars vegar er svo mjög rætt um að spara hinn frjálsa gjaldeyri og svo hins vegar vitað um algera endurnýjun alls íslenska farskipaflotans ásamt stórfelldri aukningu á rúmlestafjölda hans, þá er ekki að undra, þó að ýmsar spurningar vakni í hugum manna um slíka ráðstöfun hins dýrmæta gjaldeyris okkar. Hefur útflutningur okkar aukizt svo gifurlega, að hin stórfellda aukning farskipaflotans megi sín litils til þess að anna þörfum þjóðarinnar? Vissulega hefur útflutningur okkar stóraukizt með tilkomu stærri og afkastameiri fiskiflota en áður og svo einnig að stórlega hefur dregið úr siglingum togaranna með eigin afla til erlendra hafna. En þegar vitað er um, að okkar farskip sigla oft lítið lestuð, að ekki sé talað um ólestuð til erlendra hafna, þá verður enn óskiljanlegri nauðsyn þess, að slíkum ógnarfjárhæðum skuli samt sem áður varið til erlendra leiguskipa í hördum gjaldeyri til útflutnings íslenskra afurða. Hvað útflutningi hins hraðfrysta fisks líður, þá munu ekki teljandi brögð að því, að hann hafi verið fluttur út með erlendum leiguskipum, en þegar kemur að saltfiskafurðunum, verður hlutfallið milli íslenskra og erlendra skipa næsta óhugnanlegt. Samkvæmt nákvæmum upplýsingum, sem ég hef aflað mér um útflutning þessara fiskafurða á árinu sem leið og ég er að sjálfsögðu fús til að láta þeirri nefnd í té, sem málið fær til meðferðar, þá er hlutfallið einn á móti fjórum erlendu skipunum í vil. Í þessum upplýsingum, sem ég hef undir höndum, er greint nákvæmlega frá um magn hverrar ferðar og brottfarardag hvers

ships um sig. Nánar tilgreint fluttu íslensk skip 6060057 kg af fiski til erlendra hafna á s.l. ári. Á sama tíma fluttu erlend leiguskip íslenskar fiskafurðir til erlendra hafna, sem námu 24683949 kg. Af þessu sést, að erlendu skipin hafa flutt út aðeins betur en fjórum sinnum meira magn en íslensku skipin af þessum afurðum. Fyrir þennan óhugnanlega mismun á útflutningi ásamt einhverjum innflutningi greiðir þjóðin hátt í 30 millj. kr. út úr landinu í hörðum gjaldeyri.

Á starfsárum hins svonefnda fjárhagsráðs, er mér sagt, að einn af starfsmönnum þess hafi annast þau störf, sem gert er ráð fyrir í 2. mgr. þessarar þáttill. Hafi hann haft um það samvinnu við skipafélögin og hafi sú samvinna gengið með ágætum. Í þessari till. minni er lagt til, ef rannsókn leiðir í ljós, að mögulegt verði að leiðrétta ríkjandi vansæmdarástand þessara mála, þá verði komið á föstu skipulagi slíkrar leiðréttingar, er skipafélögin beri sjálf kostnaðinn af. Það ættu ekki að vera fjárútlát, sem horfandi væri í, miðað við þá ágóðavon, sem hlýtur að liggja í betri hagnýtingu skipanna og betri samvinnu skipanna um að koma slíkri hagnýtingu í framkvæmd.

Það, sem styður þá skoðun mína, að ekki sé í þessum efnunum gætt nægjanlegrar fyrirhyggju eða sem fullkomnasts skipulags á ferminu skipanna, er, að af fyrrnefndum upplýsingum er ljóst. að til hinna suðlægar lands, sem mest kaupa t.d. af saltfiski, virðast íslensku skipin ekki hafa haft neina fasta áætlun, sem útflytjendur gætu byggt á.

Eitt augljósasta dæmið frá s.l. ári er Portúgal. Þangað flytja erlend skip 11017400 kg fisks, en íslensk skip komu þar ekki. Til Spánar flytja erlend skip 1476350 kg. Þar koma heldur ekki íslensk skip með fiskafurðir. Til Grikklands siglir eitt íslenskt skip með aðeins 363150 kg af fiski, en 5 erlend skip sigla á sama tíma til þessa lands með 2431800 kg af íslenskum fiskafurðum. Hér eru aðeins tekin þrjú dæmi af mörgum úr fyrrnefndum athugunum, sem benda til þess, að góð samvinna skipafélaganna undir forustu þess aðila, sem þau sjálf kysu til starfans, gæti dregið úr notkun erlendra leiguskipa og þannig sparað gjaldeyri og aukið hagnýtingu hins glæsilega íslenska farskipaflota.

Samþykki Alþingi, að sú athugun fari fram, sem till. þessi felur í sér, tel ég rétt, að einnig fari fram athugun á hagnýtingu strandferðaflotans, án þess að dregið verði þar úr nauðsynlegri þjónustu við hinar dreifðu byggðir landsins. Þær sögur, sem fara af því, að 1—3 strandferðaskip komi til sama staðar á sama sólarhring, hvert með sinn smáskammt varnings, en svo líði aftur á móti óeðlilega langur tími, þangað til skip sést, bera vissulega ekki vitni um góða nýtingu strandferðaflotans. Til þess að taka af öllum tvímæli um slíkar sögusagnir er vissulega einnig þörf á athugun þeirra mála, þó að ekki gæti þar erlendra leiguskipa.

Ég treysti því, að að þessum fáu upplýsingum fengnum geti hv. alþm. orðið mér sammála

um, að nauðsyn beri til, að opinber forusta verði viðhöfð um rannsókn þessara mála með það fyrir augum, að úr verði bætt og till. fái fljóta og góða afgreiðslu.

Að lokum legg ég svo til, að þessari umr. verði frestað og málinu vísað til hv. allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 39. fundi í Sp., s.d., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

21. Slit á stjórnmálasambandi við Breta.

Á deildafundum 7. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um að slita stjórnmálasambandi við Breta [139. mál] (A. 353).

Á 36. fundi í Sp., 8. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38., 39., 45., 47., 50. og 51. fundi í Sp., 15. apríl, 5., 11. og 13. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

22. Bifreiðar ríkisins.

Á deildafundum 10. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um, að bifreiðar ríkisins verði auðkenndar [142. mál] (A. 358).

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 45. og 47. fundi í Sp., 5. og 11. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

23. Útvarps- og sjónvarpsrekstur Bandaríkjamanna.

Á deildafundum 10. apríl var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um að stöðva útvarps- og sjónvarpsrekstur í herstöðvum Bandaríkjamanna hérlendis [143. mál] (A. 361).

Á 38. fundi í Sp., 15. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 45. og 47. fundi í Sp., 5. og 11. maí, var till. tekin til einnar umr.
Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

24. Framkvæmdir í raforkumálum.

Á deildafundum 6. maí var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um framkvæmdir í raforkumálum [169. mál] (A. 480).

Á 46. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 47. fundi í Sp., 11. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér ásamt hv. 2. þm. N-M., þm. Barð., 1. þm. S-M. og þm. N-P. að bera fram till. til þál. um framkvæmdir í raforkumálum, og er till. svo hljóðandi:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að haga framkvæmdum í raforkumálum þannig, að auk þeirra sveita- og kaptúnaveitna, sem áformað er að koma upp árið 1959, verði einnig á þessu ári unnið við þær rafstöðvabyggingar og aðalorkuveitur, sem 10 ára áætlunin mælir fyrir um. Í framhaldi af því verði á næstu fjórum árum unnið að því að ljúka framkvæmdum samkv. áætluninni, eins og til var ætlað.“

Ástæður fyrir því, að við flm. þessarar till. hreyfum nú þessu máli hér á þennan hátt, eru þær, að við 2. umr. fjárlaga, sem fram fór í síðari hluta aprílmánaðar, lögðu stuðningsmenn ríkisstj. í fjvn. fram till. um að lækka fjárframlög úr ríkissjóði til raforkuframkvæmda á þessu ári um rúmlega 10 millj. kr., og sú till. var samþykkt af stuðningsflokkum hæstv. ríkisstj. Við 2. umr. fjárlaga var þess þó getið af þeim, sem þessa till. báru fram og hana samþykktu, að með því ætti ekki að stofna til þess að draga úr framkvæmd rafvæðingaráætlunar strjálbýlisins, heldur ætti að kosta þær framkvæmdir af lánsfé og þætti

sýnt, að auðið væri að tryggja nægilegt fjármagn í þessu skyni. En við 3. umr. fjárlaga kom í ljós, að hér var meira í húfi en það, sem gerð var grein fyrir við 2. umr. fjárlaganna. Þá kom í ljós á lokastigi fjárlagaafgreiðslunnar, að búið var að breyta 10 ára áætluninni frá 1953 eða 1954 í verulegum atriðum og til þess stofnað að gera í ýmsum greinum gerðbreytingar á framkvæmdum í raforkumálum frá því, sem áætlað hafði verið.

Okkur flm. virðist, að samkvæmt hinni nýju áætlun ríkisstj. sé ráðgert að hætta við a. m. k. í bili og e. t. v. að fullu sums staðar að tengja saman rafveitukerfi á milli héraða, eins og áætlað hafði verið, en auka í þess stað disilstöðvar. Þá mun vera ráðgert að fella niður framkvæmdir, sem fyrirhugaðar voru samkv. 10 ára áætluninni og munu nema að ég ætla yfir 100 millj. kr. samtals.

Þeir, sem að þessari áætlun standa, segja að sönnu, að hér sé um frestun á framkvæmdum að ræða. En í öðru orðinu er þó talað um, að af þessu eigi að leiða mikinn sparnað á þessu sviði. Ef það er nú svo, að hér er einungis um frestun á framkvæmdum að ræða, þá virðist tæplega hægt að tala um hreinan sparnað í framkvæmdum, heldur aðeins um tilfærslu útgjalda milli ára, því að eins og þróun verðlagsmála er hér á landi, þá hygg ég, að enginn geti staðhæft það nú, að verðlag verði hagstaðara eftir nokkur ár og þær framkvæmdir, sem nú á að fella niður, en kynnu að verða gerðar síðar, kosti minna fjármagn þá heldur en nú. En ef það er ætlunin að fella þessar framkvæmdir niður fyrir fullt og allt, þá er með meiri rétti hægt að segja, að af því leiði sparnað.

Okkur virðist, flm. þessarar till., að fyrirhugað sé með þeim breytingum, sem ég geri hér að umtalsefni, að skera niður fjárframlög til raforkumála á þessu ári um 30–40 millj. kr. frá því, sem orðið hefði, ef 10 ára raforkuáætluninni hefði að öllu leyti verið fylgt. Og okkur virðist enn fremur, að í hinni nýju áætlun sé ráðgert að fella úr gildi samninginn við bankana um lánsfé til þessara framkvæmda, en sá samningur var grundvallaratriði frá upphafi í sambandi við 10 ára raforkuáætlunina. Af þessu má sjá, að hér er stofnað til mjög veigamikilla breytinga í þessu efni.

Sérstakur þáttur þessa máls snýr að því kjördæmi, sem ég er fulltrúi fyrir, Austur-Skaftafellssýslu, og þó að ég hafi gert þann þátt nokkuð að umtalsefni áður í sambandi við afgreiðslu fjárlaga, þá get ég ekki komizt hjá í sambandi við þessa till. að víkja enn að þeim þætti málsins.

Þegar 10 ára raforkuáætlunin var samþ. af þáverandi ríkisstj. og stuðningsflokkum hennar og framkvæmdir hafnar samkv. áætluninni, var gert ráð fyrir því, að virkjanir yrðu reistar og þær látnar sitja í fyrirrúmi á Vestfjörðum og á Austurlandi. En nú er þessum virkjunum lokið. Þær eru fullgerðar, að ég hygg. Næst á eftir þessum virkjunum var ráðgert að virkja Smyrlabjargaá í Suðursveit fyrir meginhluta Austur-Skaftafellssýslu, og samkv.

10 ára áætluninni áttu þær framkvæmdir að fara fram á árunum 1958–60. Á árinu 1958 var þegar byrjað á þessum framkvæmdum að því leyti, að keypt var nokkuð af efni til virkjunarinnar fyrir þau fjárframlög, sem þá voru lögð fram. Héraðsbúar töldu því, að þetta mál væri í raun og veru leyst, það væri komið á framkvæmdastigið. Nú virðist okkur flm. þessarar till., að í hinni nýju áætlun, sem við höfum séð og var gerð að umtalsefni við 3. umr. fjárl., sé gert ráð fyrir því að fella niður þessa framkvæmd, virkjun Smyrlabjargaár, a. m. k. fyrst um sinn, a. m. k. til ársins 1963 eða 1964, en í þess stað sé fyrirhugað að reisa nýja dísilstöð í Hafnarkauptúni og leiða orku frá henni a. m. k. á næstu bæ eða eitthvað inn í héraðið. Þetta er gert án nokkurs samráðs við héraðsbúa, og það hefur enginn maður í héraði óskað eftir því, að raforkumál héraðsins yrðu leyst á þann hátt að reisa nýja dísilstöð í Hafnarkauptúni. Fyrirhugað hefur verið öll þau ár, sem þetta mál hefur verið til umr., að láta gömlu dísilstöðina, sem látin er enn nægja sem orkugjafi fyrir kaupúnið, vera áfram varastöð með vatnsaflsvirkjuninni. Hér er því um gerbreytingu að ræða frá því, sem ákveðið var í samræmi við 10 ára áætlunina og byrjað var að framkvæma af fyrrverandi ríkisstjórn.

Eftir að þessi tíðindi spurðust héðan frá hæstv. Alþingi, hafa hreppsnefndir á því svæði, sem hér á hlut að máli, haldið fund um þetta mál, og þær hafa einróma komið sér saman um áskorun til hæstv. Alþ. og hæstv. ríkisstj. út af þessu máli. Vil ég leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa hér upp þessa áskorun hreppsnefndanna:

„Samkv. tíu ára rafmagnsáætlun ríkisins var ákveðið að virkja Smyrlabjargaá í Suðursveit til rafmagnsnota fyrir a. m. k. fjóra hreppa Austur-Skaftafellssýslu. Höfðu loforð verið gefin um, að framkvæmdir við virkjunina skyldu hefjast á þessu ári. Hefur í því sambandi verið flutt í vetur nokkuð af efni á virkjunarstaðinn og hafin vegarlagning þangað. Nú höfum við frétt, að umræddar framkvæmdir muni ekki verða hafnar í sumar og að dráttur muni um óvissan tíma kunna að verða á, að byrjað verði á virkjuninni. Leyfum við undirritaðir hreppsnefndarmenn oss að mótmæla í nafni héraðsbúa slíkum drætti, þar sem með honum er gengið á bak gefinna loforða og það án þess að hafa um það nokkur samráð við forsvarsmenn héraðsins. Teljum við, að slíkar vanefndir geti ekki til greina komið, enda beri íbúum þessa héraðs sami réttur og öðrum landsmönnum í framkvæmdum á rafvæðingaráætlun landsins. Af framansögðu krefjumst við þess, að haldið verði áfram framkvæmdum á þessu ári og virkjuninni lokið á tilsettum tíma árið 1960.

Höfn, 4. maí 1959.

Hreppsnefnd Hafnarhrepps,
Knútur Þorsteinsson, Ásgrímur Halldórsson,
Guðmundur Jónsson, Benedikt Þorsteinsson,
Ársæll Guðjónsson.

Hreppsnefnd Nesjahrepps,
Jón Björnsson, Bjarni Bjarnason,
Sigurður Hjaltason.
Hreppsnefnd Mýrahrepps,
Sigurjón Einarsson, Þórhallur Sigurðsson,
Guðjón Jónsson, Elias Jónsson,
Benedikt Bjarnason.
Hreppsnefnd Borgarhafnarhrepps,
Stefán Þórarinnsson, Ari Jónsson,
Jóhann Björnsson, Benedikt Þórðarson,
Steinþór Þórðarson.“

Af kynnum mínum við Austur-Skaftfellinga, sem eru bæði mikil og góð, veit ég það raunar, að hér er hópur manna, sem eru forustumenn í héraði í liði þriggja stjórnmálaflokka, sem nokkurt fylgi eiga í héraðinu. En ég mæli ekki hér til þess að greina eða skipta Austur-Skaftfellingum í flokka, enda ætti það sízt við í sambandi við þetta mál. Þetta mál skiptir Austur-Skaftfellingum ekki í flokka. Hér talar samstilltur hópur manna í umboði allra héraðsbúa. Austur-Skaftfellingum öllum er það vel ljóst, að hin nýja áætlun felur í sér slíka gerbreytingu á framkvæmd raforkumála í héraðinu, að þeir geta ekki við unað. Þeir skilja vel, að samkv. hinni nýju raforkuáætlun ríkisstj. á að vanefna fyrirheit, sem gefið hafði verið um virkjun Smyrlabjargaár á þessu ári og hinu næsta, — fyrirheit, sem ástæða var til að ætla að mætti treysta, m. a. vegna þess, sem fyrrv. stjórn hafði unnið í málinu.

Ég mótmæli þessum aðgerðum þeirra, sem fara með stjórn raforkumála og fjármála. Ég tel þá starfsaðferð vitaverða að ætla að koma fram slíkri gerbreytingu á framkvæmdum í raforkumálum í Austur-Skaftafellssýslu án nokkurs samráðs við héraðsbúa, en þeim germsamlega að övörum og rétt í þann mund, sem hefja átti virkjun Smyrlabjargaár. Vegna allra Austur-Skaftfellinga og í umboði þeirra ber ég fram hér á hæstv. Alþ. þá kröfu til hæstv. ríkisstj., að þegar í stað verði horfið frá að framkvæma þau launráð, sem brugguð hafa verið á þeim tíma, sem núverandi ríkisstj. hefur setið að völdum, gagnvart raforkumálum héraðsins, en í þess stað verði tíu ára áætluninni fylgt í framkvæmd.

Með flutningi þessarar till. er reynt að afstýra því, að stigið verði það óheillaskref að hverfa frá framkvæmd tíu ára áætlunarinnar. Lagt er til, að þingið feli ríkisstj. að láta vinna á þessu ári að þeim framkvæmdum, sem tíu ára áætlunin mælir fyrir um, og í framhaldi af því verði ályktað, að á næstu fjórum árum verði unnið að því að ljúka framkvæmdunum, eins og til var ætlað samkv. tíu ára áætluninni.

Nú er liðið mjög að þinglokum, og ákveðin er aðeins ein umr. um þessa till. Vegna þess, hve stutt er eftir af þingtímanum, mun ég ekki gera till. um, að málinu verði vísað til n., heldur afgreitt nú þegar á þessum fundi.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þessi till. til þál. á þskj. 480, sem flutt er af hv. þm. A-Sk. og fleirum, fer í stuttu máli fram á,

að á þessu ári verði unnið við þær rafstöðva- byggingar og aðalorkuveitur, sem tíu ára áætlunin mælir fyrir um, í viðbót við þær sveita- og kaupfélagsveitur, sem áformað er að koma upp á árinu. Till. mun vera fram kominn vegna þeirra upplýsinga, sem komu hér fram í fjárlagaumr., sérstaklega við 3. umr., um það, að nokkrar breyt. væru fyrirhugaðar á framkvæmd raforkumála og framkvæmd raforku- áætlunarinnar, tíu ára áætlunarinnar svokölluðu, enda er það mála sannast, að hjá hv. þm. A-Sk., sem var hér að ljúka sínu máli, kom raunar ekkert fram nýtt, sem ekki var þegar komið fram við þær umr. um þetta mál, sem fóru fram í sambandi við fjárlögin. Rök af hans hálfu fyrir því að hverfa aftur inn á þessa braut voru engin. Það eru engar tölu- legar eða tekniskar upplýsingar, sem hann gat gefið eða flutt, sem mæltu með því, að aftur yrði horfið að hinni fyrri áætlun, ekki annað en ályktanir nokkurra manna, sem komið höfðu saman og gert um málið ályktun í fjór- um hreppum Austur-Skaftafellssýslu. En það var einungis þeirra mat á hlutunum, en ekki að það væri á þann hátt rökstutt, sem ætla hefði mátt, ef það hefði átt að geta orðið undirstaða undir breytingar frá því, sem ákveðið hefur verið nú að gera í framkvæmd þess- ara mála.

Ég skýrði frá því þegar við 3. umr. fjárl., að forstöðumenn rafmagnsveitna ríkisins, raf- orkumálastjóri og rafveitustjóri ríkisins, hefðu mjög snemma, eftir að ég tók við þessum mál- um, komið að máli við mig og skýrt mér frá því, að reynsla þeirra af framkvæmd þessara tíu ára áætlunar þau fimm ár, sem liðin væru af henni, hefði leitt til þess, að þeir hefðu tek- ið áætlunina til endurskoðunar. Þessi endur- skoðun á tíu ára áætluninni hefur verið fram- kvæmd af þeim og fyrir þeirra frumkvæði. Það vil ég taka skýrt fram, eins og ég tók fram við fjárlagaumr.: frumkvæðið að þessari breyt. er ekki frá neinum öðrum komið en stjórnendum raforkumálanna sjálfum og með það fyrir augum að reyna að lækka kostnað- inn við framkvæmdina án þess að draga á nokkurn hátt úr þeirri þjónustu, sem hún átti að veita. Niðurstaðan af þessari endurskoðun varð hvorki meira né minna en sú, að með því að breyta framkvæmdinni eins og þeir lögðu til, þá treystust þeir til að spara milli 80 og 100 millj. kr. í þessi fimm ár, sem eftir eru, án þess að nokkur maður, sem fyrirhugað var að leiða rafmagn til, missti neins í við þær breyt., sem fyrirhugaðar eru. Þetta er kjarni málsins, og þetta er það, sem hv. þm. og raun- ar fleiri, sem honum fylgja þarna að málum, ætla að umhverfast yfir, að það er hægt að framkvæma verkið ódýrar eftir þessum nýju till. raforkumálastjóra en var hægt að gera það áður. Mér finnst sannast sagna sjálfum, að þetta séu svo mikil rök fyrir breyt., að það ætti ekki að þurfa að eyða orðum að því að framkvæma verkið á þann hátt, sem nú er lagt til, í staðinn fyrir að gera það eins og áður var lagt til. Það er ekki neitt sálhjálp- atriði að eyða í þetta 100 millj. kr. meira en

þarfi að gera, ef það er hægt að veita sömu þjónustu fyrir minna fé.

Hv. þm. sagði, að með þessu væri hugsað til að gerbreyta áætluninni um framkvæmd raforkumála. Það er rétt að því leyti til, að það er hugsað til að fresta vatnsvirkjun nokk- uð og taka í staðinn upp dísilvirkjun og fella niður í bili tengingar á milli héraða, þannig að í lok þessa tíu ára tímabils verði komið af án tenginganna, en vatnsaflsstöðin, sem fyrirhug- að er að byggja, og sú eina, sem eftir er að byggja, virkjun Smyrlabjargaár, verði flutt til frá árinu 1960 til 1963. Þetta eru breyt- ingarnar.

Mér fannst sannast sagna sérstaklega dæm- ið frá Austur-Skaftafellssýslu, frá heimasveit hv. þm., vera svo greinilegt vitni um það, sem vinnst við breyt. áætlunarinnar, að það skeri alveg úr um mína afstöðu til málsins. Það, sem hugsað var að gera í Austur-Skaftafellssýslu, var að virkja Smyrlabjargaá með 1000 kw. og gera það á árinu 1960 og byggja síðan veitur frá virkjuninni út um héraðið. Það, sem nú er hugsað að gera eftir hinni endurskoðuðu áætl- un, er að byrja á því að byggja 500 kw. dísil- stöð í Höfn og leiða línurnar út frá henni, þar eð rafveitustjóri ríkisins og raforkumála- stjóri hafa fundið það út, að á meðan ekki er búið að leggja línurnar til fulls um héraðið, notast ekki orkan úr vatnsvirkjuninni, og það þarf ekki meiri orku en þessi 500 kw., sem stofnað er til að fá með dísilstöð í Höfn, og málið getur þess vegna orðið leyst með full- komnum árangri fyrir alla, sem hlut eiga að máli, á þennan hátt, sem verður miklu ódýr- ari á þessu árabili. Það er líka hugsað að flýta línulagningunni um héraðið um eitt ár, og útkoman fyrir Austur-Skaftafellssýslu verður þess vegna sú, að með breyt. fá bændurnir rafmagnið einu ári fyrr en ella og þeir fá virkjað í heild í lokin 1500 kw. í staðinn fyrir 1000, — og að þeir geti haft sig upp í það að húa saman mótmælafundum út af þessu, það kann ég ekki að skilja.

Frestun er ekki sparnaður, sagði hv. þm. Það kann vel að vera, að svo sé. En þegar tíu ára planinu lýkur án þeirra framkvæmda, sem hér hefur verið lagt til að fresta, þá er lokið þeim áfanga, sem þetta tíu ára plan fjallar um, og án þessara framkvæmda, sem nú er lagt til að frestað verði. Hvað skeður svo í framtíðinni, þegar orkunotkunin er orðin meiri og meiri þörf á tengingum milli héraða, skal ég ekki segja. En það kemur ekki þessu tíu ára plani við.

Á annað vil ég líka benda, að með þessum geipilegu framkvæmdum, sem hér er verið að gera og þegar munu kosta yfir 400 millj. kr., er stofnað til meiri hallarekstrar en þekkist á þessu landi áður, að ég vil segja. Það er gert ráð fyrir því, að rafmagnsveitur ríkisins muni skila 15—16 millj. kr. rekstrarhalla í ár, og þó að hann verði kannske ekki eins mikill á næstu árum, er gert ráð fyrir, að hann verði mikill. Ef það er nú unnt að lækka þennan rekstrarhalla kannske um 8 millj. kr. á ári með þeim breyt., sem hér er gert ráð fyrir

að framkvæma, og án þess að skertur sé réttur nokkurs manns til þess að fá aukna raforku, þá tel ég það ekki ástæðu til þess að setja af stað mótmælafundi.

Ég tel þess vegna um þær breyt., sem fyrirhugaðar eru á þessari raforkuáætlun, sem er, eins og ég sagði, eitt stórfelldasta fyrirtæki, sem ráðizt hefur verið í á þessu landi og kostar mörg hundruð millj. og gert er ráð fyrir að reka fyrst um sinn með miklum halla, að það sé ekki ástæðulaust, að íhugaðir séu allir möguleikar til þess að draga úr fyrst og fremst stofnkostnaðinum og ekki síður rekstrarkostnaðinum, og það er það, sem yfirmenn þessara mála hafa verið að reyna að gera með þeim breyt., sem þeir hafa nú lagt til að farið yrði út í að gera.

Ég gerði grein fyrir þessu máli, eftir því sem það lá fyrir og liggur fyrir, við 3. umr. fjárlaganna og sé ekki ástæðu til þess að endurtaka það hér. Ég tel, að með þeim breyt., sem verið er að stofna til á áætluninni, sé ekki verið að draga úr þeirri þjónustu, sem ætlað er að veita landsfólkinu, en það sé opnaður möguleiki til stórfellds sparnaðar, bæði í stofnkostnaði og rekstri, og þess vegna sé sjálf-sagt að breyta framkvæmdunum í það horf, sem stungið hefur verið upp á af þessum stjórnendum raforkumála. Ég vil þess vegna vænta þess, að hv. alpm. geti á það fallizt og að þessi till., sem hér liggur fyrir, verði ekki samþykkt.

Ég tel fráleitt um svona mál eins og þetta að afgreiða það án þess að vísa því til n. og vildi beina því til hæstv. forseta, þó að nú sé áliðið þings, að vísa málinu til hv. fjvn., til þess að hún gæti fengið að fjalla um það, og hún hefur þegar nokkuð fjallað um það og getur þess vegna væntanlega verið fljót að því að gefa um það sína umsögn. En að fara út í að samþykkja það svona, eins og það liggur fyrir, án nefndarathugunar, tel ég ekki forsvaranlegt um svona stórt mál.

Eysteinn Jónsson: Með tilliti til þess, sem hæstv. forseti sagði núna síðast, skal ég vera mjög stuttur um þetta mál, sem annars er mjög mikið stórmál og ástæða væri til þess að ræða ýtarlega, en þetta hefur nú áður verið nokkuð rætt í sambandi við fjárlögin. Ég skal þess vegna fara inn á örfátt eitt af því, sem ég annars vildi segja, því að ég álit, að það sé aðalatriðið, að það fáiist úr því skorið með atkvgr. á hæstv. Alþ., áður en því er slit-ið, hvort Alþ. fellst á þær breyt., sem stjórn-in hefur hugsað sér að gera á tíu ára áætlun-inni, eða ekki.

Ég vil fyrst aðeins nota þetta tækifæri til þess að mótmæla algerlega þeirri höfuðbreyt-ingu, sem nú er ráðgerð á framkvæmdum í Suður-Múlasýslu frá því, sem verið hefur, þar sem ég fæ ekki betur séð en ætlunin sé að hætta við að leggja háspennulínu suður á Djúpavog, Stöðvarfjörð og Breiðdalsvík og nálægar sveitir og taka í þess stað upp disil-stöðvastefnuna á þessu svæði. Ég vil harðlega mótmæla þessari breytingu og tel þetta alveg

svik við það, sem búið var að heita í sam-bandi við setningu tíu ára áætlunarinnar.

Hæstv. forsrh. sagði, að hér væri aðeins um það að ræða að framkvæma verkið ódýr en áður hefði verið gert, og hefur hæstv. ráðh. farið aftur með röksemdafærslur frá því, sem var í fjárlagaumr., því að þar viðurkenndi hann hreinlega, að hér væri um frestun á stór-framkvæmdum að ræða.

En út af því, sem hér stendur til, og því, sem talað hefur verið um rök fyrir því og tekn-iskar ástæður, þá vil ég greina frá því hér, að í haust kom frá forráðamönnum raforku-málaskrifstofunnar álitserð til atvmrn., — það mun hafa verið í nóv., — sem sýndi, að þeir höfðu haft til athugunar ýmsar breyt. eða niðurskurð á tíu ára raforkuáætluninni sjálfri hjá sér, og þá skilst mér miðað við einhverjar áhyggjur af þeirra hendi um, að það mundi ekki vera auðvelt að útvega nægilegt fjármagn til þess að framkvæma áætlunina. Í þessu skjali, sem þeir sendu þá til ríkisstj., segja þeir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Leyfum við okkur að gera till. um niður-skurð samkv. viðfestu fylgiskjali á framkvæmdum næsta árs frá því, er tíu ára áætl-unin gerir ráð fyrir. Eins og sést á fskj., eru margar veitur skornar alveg niður í bill, en í stað þeirra koma minni verk, sem sum hver út af fyrir sig eru mjög hæpin, en þó sett fram til þess, að eitthvað komi í staðinn fyrir það, sem skorið er niður.“

Það er nú ekki hærra risið á þessari álitserð, sem þá kemur frá tekniskum forráða-mönnum raforkumálanna. Sem sagt, það eru mjög hæpin minni verk, sem eiga að koma í staðinn fyrir það, sem skorið er niður, til þess að menn fái eitthvað í staðinn. Síðan segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Er þó leitast við að fækka sem minnst þeim býlafjölda, er fái rafmagn, og jafnframt að forðast, að til nokkurs skorts komi. Í þessu skyni er lagt til, að aukið verði við nokkrar disilstöðvar og nýjar sveitarlinur á nokkrum stöðum tengdar við disilstöðvar kaupsúna, hins vegar aðallinum og virkjunum frestað um sinn.“

Hér er hvergi nokkurs staðar minnzt á nokk-urn sparnað eða nokkra framkvæmd, sem hefði verið óþörf í tíu ára áætluninni, heldur á það eitt að skera hana niður, fresta framkvæmdunum og láta menn fá eitthvað í stað-inn, jafnvel þó að það sé hæpið. Og það, sem fylgdi með þessu skjali, er efnislega að miklu leyti samhljóða því, sem ég sé að hæstv. rík-isstj. hefur nú tekið upp á sína arma og að því er virðist stjórnarflokkarnir. Þetta er lýs-ing sérfræðinganna á þessu nýja plani, sem mönnum er nú boðið upp á og í öðru orðinu er kallað stórfelldur sparnaður og talað um, að þetta sé aðeins ný leið til þess að gera framkvæmdirnar ódýrari. Við vitum líka, að hér er um allt aðra áætlun að ræða, því að tíu ára áætlunin gerði ráð fyrir að tengja byggðirnar yfir höfuð saman við vatnsafls-virkjanirnar eða koma upp vatnaflsvirkjunum,

en hér á að hverfa frá því um óákveðinn tíma og tjasla í staðinn upp á dísilstöðvarnar. Og þar með er kippt grundvellingum undan þeirri útbreiðslu rafmagnsins í vissum landshlutum, sem átti að verða frá þessum aðallinum.

Þetta vildi ég aðeins taka fram út af því, sem hér hefur verið sagt um það, að þessi áætlun væri að einhverju leyti betri en sú, sem á að fleygja til hliðar.

Þá segir hæstv. forsrh., að það verði að umturna þessu, vegna þess að það sé svo stórfelldur rekstrarhalli, sem stofnað sé til með áætluninni, eins og hún hefur verið, og samkv. þeim upplýsingum, sem gefnar voru um daginn, fékk maður þann skilning, að það ætti að muna 5 millj. eða svo á ári eða 25 millj. á fimm árum. Það var sá skilningur, sem ég fékk um daginn.

Ég vil nú ekki vefengja þetta neitt. En ég vil bara segja það, að þegar við skoðum það, hverjar ráðstafanir eru gerðar yfir höfuð í efnahagsmálum þjóðarinnar, þá skil ég ekki þennan hugsunarhátt, og allra sízt skil ég þennan hugsunarhátt hjá mönnum, sem hafa t. d. auk-
ið niðurgreiðslur um 114 millj. á nokkrum mánuðum án þess að tala við þingið, að þeim vaxi svona gifurlega í augum 55 millj. kr. munur á raforkuverði til landsmanna, rekstrarhalli á öllum raforkuveitum ríkisins, að þess vegna þurfi að hætta við rafvæðingaráætlunina, tíu ára áætlunina, — ég skil það ekki. Þessar 5 millj. kr. munu vera u. þ. b. einn þriðji af því, sem það kostar bara að greiða niður einn fjórða hluta sjúkrasamlagsiðgjaldsins eins, eitt-hvað 1/4 af þeirri fjárhæð, og ég skil ekki þennan hugsunarhátt.

Ég skal svo ekki tefja þetta mál, þó að mér fyndist nauðsynlegt að segja þetta út af því, sem hæstv. forsrh. tók fram. En ég vil skora á hæstv. forseta að haga meðferð málsins þannig, að það komi fram þingviljinn um þetta, það tel ég höfuðatriðið. Og mér finnst ekki nauðsynlegt að vísa þessu máli til n., nema þá því aðeins, að hæstv. forseti setti þá ákveðinn frest, þannig að það væri öruggt, að þetta kæmi á dagskrá aftur, hvort sem n. lyki störfum fyrir þann tíma eða ekki að öllu leyti, því að við sjáum, að ef einhver hluti n. t. d. vildi reyna að koma í veg fyrir það, að þingviljinn kæmi fram um málið, þá gæti hann dregið að skila álit. En ég treysti hæstv. forseta vel til þess, ef hann lýsir því yfir að taka málið á dagskrá, þó að vantaði álit frá einhverjum slíkum minni hluta, og mundi það þá fá þinglega afgreiðslu. En ef ekki er hægt að fá einhverja slíka tryggingu fyrir því, að málið verði tekið aftur á dagskrá, þá finnst mér, að það sé ástæða til að fara fram á, að það haldi hér áfram nefndariaust. Og ég sé ekki, að það sé nokkur hlutur athugaverður við það, vegna þess að hv. þm. eru þessi mál mjög vel kunnug, og mér finnst, að það sé sízt ástæða til þess fyrir ríkisstj. að finna að því, því að ég skil satt að segja ekkert í því, að ríkisstj., sem er bráðabirgðastjórn, eins og þessi hefur lýst yfir að hún væri, skuli geta hugsað sér það að gerbreyta raforkuáætluninni án þess að hafa

þingviljann að baki sér. Mér er alveg ómögulegt að skilja þann hugsunarhátt, að slíkt skuli geta komið til mála, að bráðabirgðastjórn skuli hugsa sér að leggja út í slíkt. Ég skil það ekki. Mér finnst þess vegna, að hvernig sem á þetta mál er litið, þurfi endilega að stuðla að því, að þingviljinn um þetta komi fram, og ég er alveg sannfærður um það, að hv. þm. eru yfirleitt reiðubúnir til þess að láta í ljós skoðun sína um þetta. Og ég vil skora á hæstv. forseta að sjá til þess, að atkvgr. geti farið fram um málið endanlega, hvernig svo sem hann hagar að öðru leyti meðferð þess í einstökum atriðum.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Ég skal vera stuttur og ekki misbjóða polinmæði hæstv. forseta. — Þetta mál bar á góma við afgreiðslu fjárl. og það ekki að ástæðulausu. Hæstv. forsrh. sagði þá það sama og hann segir í dag, að till. þessar séu ekki frá sér eða hæstv. ríkisstj., heldur frá raforkumálastjóra og rafveitustjóra. Ég vil nú spyrja: eru það þeir, sem ráða því, hvort slíkar gerbreyingar séu gerðar á raforkuáætluninni, eða er það hæstv. ríkisstj.? Ég hef litið svo á hingað til, að þessir embættismenn hafi ekki vald til að gera slíka umturnun á þessari áætlun og þar hljóti hæstv. ríkisstj. að koma til. Það getur því ekki verið hægt að skrifa þetta á reikning þeirra, heldur hæstv. ríkisstj.

Þá sagði hæstv. forsrh. áðan, ég held alveg orðrétt, að þessi breyting sé gerð án þess, að nokkur maður, er njóta á rafmagnsins, missi nokkurs í. Út af þessu vil ég minna á það, sem ég sagði við fjárlagaumr., að samkv. tíu ára áætluninni átti að leggja rafmagnslínu frá Þverárvirkjun í Steingrímsfirði til Króksfjarðarness og þaðan út um nágrannasveitirnar. Eftir þeirri áætlun átti að framkvæma þetta á árunum 1958, 1959 og 1960, og þá átti þessu að vera lokið. Mér er kunnugt um, að á árinu 1958 var nokkurri upphæð varið til efniskaupa í þessu skyni. Síðan átti að framkvæma þetta á yfirstandandi ári og næsta ári. Ég spurði hæstv. forsrh. um daginn að því, hvort ætti að hætta við að leggja rafmagnslínuna frá Þverárvirkjun í Króksfjarðarnes. Hann svaraði því, að hann væri ekki nógu kunnugur og gæti ekkert sagt um þetta. En hann er kannske orðinn svo kunnugur nú, að hann gæti sagt mér þetta. Í öðru lagi spurði ég að því, hvort fólkið í þessum sveitum mundi fá rafmagnið eins og áætlunin gerði ráð fyrir eða á árinu 1960. E. t. v. gæti hæstv. ráðh. svarað þessu þá núna. Það er ekki viðkunnanlegt að koma til þessa fólks og geta ekki einu sinni sagt því svör hæstv. ráðh. um það, hvernig þetta muni verða framkvæmt. Og ég vil því endurtaka þessar spurningar nú aftur: Verður rafmagnslínan frá Þverárvirkjun í Steingrímsfirði lögð til Króksfjarðarness, eða verður hún ekki lögð? Og í öðru lagi: Fær þetta fólk í nágrannasveitum Króksfjarðarness rafmagn á árinu 1960, eins og tíu ára áætlunin gerir ráð fyrir, eða fær það það ekki eða einhvern tíma seinna? Ef hæstv. ráðh. getur ekki fullrytt

neitt um það, að þetta fólk og þessi héruð fái rafmagnið samkv. áætluninni, þá veit ég ekki, hvernig er hægt að standa við þau orð, að fólkið missi einskis í. Ég held, að það fólk missi sannarlega nokkurs í, ef það á að bíða í nokkur ár og enginn veit hvað mörg ár, hvorki ég né hæstv. ráðh.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð út af ræðu hv. þm. Barð.

Það er alveg rétt, sem hann sagði, að valdið til þess að ákveða, hvernig að skuli unnið, er ekki hjá raforkumálastjóra eða rafveitustjóra ríkisins, það er hjá ríkisstj., og hún ber þess vegna ábyrgðina á framkvæmdinni. En hitt er jafnskýlt að taka fram um leið, að það gerir auðvitað hver einasta ríkisstj. að hlusta á þær till., sem embættismenn og trúnaðarmenn ríkisstj. leggja fyrir hana, og það er það, sem gerzt hefur í þessu máli. Raforkumálastjórnin hefur að fenginni þessari fimm ára reynslu af framkvæmd áætlunarinnar tekið upp hjá sér að endurskoða planið, og niðurstaðan hefur verið lögð fyrir ríkisstj., og hún er sú, sem ég hef nú lýst, stórfelldur sparnaður á kostnaði, bæði stofnkostnaði og rekstrarkostnaði, og það hefur þess vegna verið fallið á sjónarmið þessara manna af ríkisstj.

Hann hefur það eftir mér, hv. þm., að ég hafi átt að segja við 2. umr. eða 3. umr. fjárlaga, að við þessa breyt. missti enginn í, og það er rétt út af fyrir sig, svo langt sem það nær. Það missir enginn í, þegar planið er tekið í heild. En eins og ég lýsti þá greinilega og eins og hv. þm. mjög greinilega veit, þýðir þetta það, að sumir verða settir eitthvað fram, aðrir kunna að verða settir eitthvað aftur, en þegar heildin verður tekin í lok tíu ára plansins, þá eiga allir að hafa fengið sitt.

Ásgeir Bjarnason: Herra forseti. Þar sem raforkumálín eru mjög á dagskrá nú, þá vil ég ekki láta hjá líða að koma fram með eina örlitla fyrirspurn til hæstv. raforkumálaráðherra. Vegna þess að mér er nokkuð kunnugt um, hvaða till. raforkuráð hefur gert um framkvæmdir í raforkumálum á þessu ári, vil ég spyrja hæstv. ráðh. þess, hvað hann sé búinn að samþykkja sem ráðh. mikið af þeim tillögum eða hvort hann sé búinn að samþykkja þær allar. Og það, sem mér leikur sérstaklega hugur á að fá vitneskju um, er, hvort búið sé að samþykkja till. raforkuráðs um framkvæmdir í raforkumálum í Dalasýslu. Ég ætlast ekki til, að hæstv. ráðh. svari þessu nú, en hins vegar, ef þetta mál fer til nefndar,

þá verði svarið birt um leið og þær umr. fara fram.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Í till. raforkuráðs er gert ráð fyrir því aðallega, að héraðsrafveitur og kaptúnarrafveitur, sem frestað var að framkvæma 1958, verði nú unnar á árinu 1959, en ég man ekki nákvæmlega töluna og hef ekki hér fyrir framan mig, hvað það er mikið. Ég hygg þó, að það sé á milli 10 og 20 millj. kr., sem frestað var á árinu 1958 og ákveðið er að hefja framkvæmdirnar með eða taka til framkvæmda á árinu 1959 og auk þess nokkrar héraðsrafveitur að auki. Ég man ekki heldur, hvort rafveitulína sú, sem hv. þm. talar um, er þar með, en ég ætla þó, að svo sé.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 27:1 atkv. og umr. frestað.

Á 50. og 51. fundi í Sp., 13. maí, var till. tekinn til frh. einnar umr. (A. 480, n. 533 og 534).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar, en á 52. fundi í Sp., 14. maí, utan dagskrár, mælti

Eysteinn Jónsson: Ég hef nú minnst á það, sem ég ætlaði að minnst á, við hæstv. forseta utan fundar, en ég vil gera það aftur nú, vegna þess að ég sé, að það er ætlunin að breyta dagskránni og taka inn á hana nýtt mál. Vildi ég fara fram á það, að hæstv. forseti sæi sér fært að taka líka á dagskrána till. til þál. um raforkumál, þar sem bætt verður á dagskrána á annað borð. Ég hef orðið var við það, að hæstv. forseti er tregur til að bæta á dagskrá, en vildi þó mjög eindregið fara þess á leit, að hann sæi sér þetta fært, fyrst hann breytir nú dagskránni.

Forseti (JPálm): Það var nú ætlunin hér á fundi í gærkvöld að ljúka umræðu um þessa till. og jafnvel aðra, svo að ekki væri annað eftir en atkvgr., en þar sem hér er nú þingslitafundur og þessi till. er deilumál, þ. á m. klofin nefnd um hana, þá sé ég varla fært að taka hana inn á dagskrána, einkum vegna þess, að þetta mál er þrautrætt og í rauninni afgert í sambandi við afgreiðslu fjárlaganna, svo að hv. flm. vita alveg nákvæmlega, hvernig afstaða meiri hl. þings er í því. Ég verð því að láta við þetta sitja, sem orðið er í því efni. (**Gripist fram í:** Má ekki greiða atkvæði um það, hvort till. verði tekin á dagskrá?) Það er allt öðru máli að gegna en með alveg ágreiningslausu tillögu.

Fyrirspurnir.

1. Hafnargerðir o.fl.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um framkvæmdaáætlun um hafnargerðir o.fl. [37. mál, 2] (A. 61).

Á 8. fundi í Sp., 6. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 34 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Ásgeir Sigurðsson): Herra forseti. Eins og hv. alþm. er kunnugt, var á síðasta þingi samþ. till. til þál. um, að fram skyldi látin fara rannsókn á hafnargerðum og hafnarstæðum á landinu í samráði við vitamálastjóra og skyldi þá gerð tíu ára framkvæmdaáætlun um hafnargerðir og hafnarbótasjóðslögin skyldu einnig endurskoðuð. Tilgangurinn með till. skyldi vera að stuðla að öryggi og aukinni útflutningsframleiðslu. Til þess að fá fregnir af þessu merka máli, er fsp. til hæstv. ríkisstj. borin fram. Því leyfi ég mér að spyrja hæstv. ríkisstj. að því, hvernig málum líði, hvort þessi athugun hafi átt sér stað, hvort áætlun hafi þegar verið gerð, en það er, eins og allir vita, mjög þýðingarmikið atriði, að þar sé rétt á málinu haldið í upphafi.

Það þarf ekki að lýsa því, að þegar samgöngur í lofti og á landi gerast ótryggjar, þá er treyst á samgöngur á sjó. En eins og öllum má ljóst vera, veitur mjög á því, að hafnirnar séu góðar og öruggar, svo að öryggi skipist, bæði fyrir þá, sem í sjávarþorpunum og kaupþúnunum búa, og fyrir aðliggjandi sveitir.

Það leiðir af sjálfu sér, að svo bezt er hægt að byggja á hvers konar iðnaði á umræddum stöðum, að samgöngur séu öruggar. Til þess að skipunum sé óhætt í höfnunum í hvers konar veðrum, þurfa hafnirnar að vera öruggar skipum og hafnirnar vel staðsettar. Það er því eigi um neitt smámál að ræða í þessu efni. Vandinn er að hefja verkið með fyrirhyggju á traustum grunni. Því þarf að athuga, hvort hyggilegra sé fyrir langa framtíð, að endurbót

á gömlum og oft lélegum mannvirkjum eigi sér stað eða ný séu gerð. Er vert að hafa í huga till., er áður hafa komið fram á hinu háa Alþingi um rannsókn á vissum hafnarstæðum og lúkningu ýmissa hafna, sem mjög lengi hafa verið í byggingu og ekki er lokið. Er ekki ástæða, nema sérstakt tilefni gefist til, að fara að nefna þau sérstaklega, því að öllum alþm. munu nöfn þeirra kunn.

En góðar hafnir eru frumskilyrði fyrir öryggi og bættum hag fólksins, sem úti á landabyggðinni býr. Það er mælt, að forfeður vorir hafi verið fundvísir á góð og fögur bæjarstæði. Eins voru þeir fundvísir á góðar hafnir fyrir þá tíma. Margar vikur og hafnir, er þeir gáfu nöfn, eru enn bezta skjól, sem völ er á fyrir skip hérlandis, þegar þær svonefndu hafnir, er nútímamenn hafa valið sér, veita ekkert skjól. Það er því að mínu viti nauðsynlegt, áður en endanlega er frá málinu gengið í þessu efni, að veita þessari hlið málsins fulla athygli, láta athuginina einnig snúast um það að velja beztu staðina.

Það fer ekki á milli mála, að um er að ræða lífsspursmál fyrir margar byggðir landsins. Eins er víst, að það, að atvinnuöryggi skipist á stöðunum við bætt hafnarskilyrði, mundi einnig stuðla mjög að hinu margumrædda og æskilega jafnvægi í byggð landsins. Væri æskilegt að fá góðar fregnir af framkvæmd þessa máls. Fyrir því hef ég leyft mér að leggja þessa fsp. fram.

Ég vil svo ekki orðlengja meira um þetta að sinni.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Þegar þessi þáttill. var samþykkt og eftir að þingi lauk s.l. vor, átti ég tal um þetta mál við hafnar-málastjóra og bað hann að byrja að vinna að undirbúningsvinnu í þessu efni, eftir því sem honum væri unnt. Hann kom strax inn á, að það mundi vera nauðsynlegt að gera ýmiss konar allumfangsmiklar tæknilegar athuganir, áður en hægt væri að gera slíka áætlun sem í þál. var um rætt. Það ég hann að fara strax að vinna að því að gera sér grein fyrir því, hver þessi undirbúningsvinna þyrfti að vera, og framkvæma það af henni, sem hann teldi sér fært að gera sjálfur með sínu liði. Jafnframt sagði ég honum, að ég gerði ráð fyrir

því að gera í þessu efni frekari ráðstafanir, sem hann fengi þá fljótlega að vita.

Síðan, eftir að hafa athugað þetta mál nokkru nánar, tók ég þá ákvörðun að fela atvinnutækjanefnd að vinna að þessu máli og gera í samráði við vita- og hafnamálastjóra áætlun þá, sem greinir í þáttill., og framkvæma endurskoðun þeirra l., sem þar er rætt um. Þetta þótti mér að athuguðu máli sjálfsagt að gera, þar sem mér var kunnugt um, að atvinnutækjanefnd hafði þá þegar unnið allmikið einmitt að athugun hafnarmála viðs vegar um landið og gert nokkur drög að áætlun um þau efni varðandi suma landshluta. Þótti mér því einsýnt að fela þessari n. ásamt vita- og hafnamálastjóra að vinna að framkvæmd áætlunarinnar.

Mér er kunnugt um, að n. hefur þegar haldið fundi með vita- og hafnamálastjóra og vinna við tiltekin rannsóknarefni er hafin, sem ákvörðun hefur verið tekin um af n. í samráði við hann.

En ég kem að því aftur að lokum, sem vita- og hafnamálastjóri lagði talsvert mikla áherzlu á í sumar er leið, og það var, að það yrðu að fara fram allumfangsmiklar verkfræðilegar athuganir á vissum stöðum, ef þessi áætlun ætti að hafa verulega þýðingu. Og ég hef fengið upplýsingar um, að þetta muni liggja eitthvað glegggra fyrir núna, þó að ég þekki það ekki í einstökum atriðum, að slíkar athuganir verði að fara fram á ýmsum stöðum næsta sumar til viðbótar við það, sem þegar hefur verið gert í þessu efni. En að því leyti, sem ekki þarf að fá þannig nýjar upplýsingar með rannsóknunum, verður byggt á þeim gögnum og þeirri þekkingu, sem fyrir hendi er á vitamálskrifstofunni. Það er að sjálfsögðu samkomulag um það á milli ráðuneytisins, nefndarinnar og vita- og hafnamálastjóra, að vitamálskrifstofan annist verkfræðileg störf í sambandi við áætlunina.

Ég skal svo taka það fram að lokum, að í sambandi við þetta kom það í ljós í sumar, þegar ég ræddi þessi mál við hafnamálastjóra, að það mundi skorta ýmis nauðsynleg tæki, til þess að rannsóknir í þessu efni gætu verið eins góðar og vera þyrfti, og var af því tilefni sett á fjárlagafrv. fjárveiting til þess að kaupa ný tæki til þess að rannsaka botn á ýmsum stöðum, þar sem hafnargerðir koma til greina.

Sem sagt, í þessu máli hafa þegar ráðstafanir verið gerðar, og tel ég það vera í fullum gangi.

Fyrirspyrjandi (Ásgeir Sigurðsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. ráðh. fyrir þær upplýsingar, sem hann gaf. En án þess að ég á nokkurn hátt vantreysti þessum mönnum, sem til þess hafa verið valdir að vera í ráðum með vitamálastjóra um rannsókn í þessu alvarlega og mikilsverða máli, þá langar mig til þess að skjóta því inn, að mér vitanlega er enginn siglingafróður maður í þessari atvinnutækjanefnd. Það getur verið misskilningur. Ef svo er, þá tel ég, að málinu sé betur borgið. En ég teldi, að það væri alveg bráðnauðsynlegt, að í

sambandi við rannsóknir á nýjum hafnarstæðum á landinu væri þar siglingafróður maður og maður, sem væri vel kunnugur staðhættum á Íslandi. Enda þótt mér sé málið skylt, þar sem ég hef siglt manna lengst hér við land, meðfram ströndum Íslands, þá er það ekki svo að skilja, að ég sé að reyna að koma sjálfum mér í þessa nefnd. Það eru margir fleiri, sem eru mjög vanir og hæfir til þess. En ég teldi það mikið öryggi, að í n. þessari væri með vitamálastjóra siglingafróður maður.

Ég vil undirstrika það, um leið og ég vil þakka ráðh. fyrir, að hann gat þess, að rannsókn ætti að fara fram á botnlagi og fleiru á ýmsum stöðum, sem til greina gætu komið sem hafnir eða hafnarstæði, að það er mitt álit, að víða eru á Íslandi betri hafnarstæði en við erum nú að reyna að gera að höfnum og notuð eru í bili, en mundu fljótlega hverfa í skuggann, ef þær hafnir væru byggðar eða gerðar á þeim stöðum, sem ég tel best og heppilegast að gera þær víðs vegar á landinu og er sameiginlegt álit okkar margra siglingamanna, sem siglt höfum mikið hér við land. — Vil ég svo þakka hæstv. ráðh. fyrir upplýsingarnar.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég vil aðeins bæta því við, að mér þótti heppilegra, vegna þess að atvinnutækjanefndin var starfandi stofnun og hafði unnið talsvert mikið að þessum málum með hafnamálastjóra, að fela henni þetta nýja verkefni eða viðtækara verkefni en að setja á fót nýja n., en líka til þess að forðast allan tvíverknað í þessu.

En ég vil taka það fram, að ég ætlast til þess, að atvinnutækjanefndin og hafnamálastjóri leiti mjög ýtarlega eftir álitum þeirra manna, sem mesta reynslu hafa hér varðandi þessi efni, og þá sérstaklega þeirra, sem hafa haft með höndum siglingar, hvort sem það er til fiskveiða eða aðrar siglingar við landið. Mun verða lögð áherzla á, að leitað verði álits slíkra manna um alla hugsanlega möguleika í þessu efni.

2. Togarasmið.

Á 4. fundi í Sp., 23. okt., var útbýtt:
Fsp. til ríkisstj. um smíði 15 togara [18. mál] (A. 34).

Á 5. fundi í Sp., 23. okt., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fsp. leyfð með 31 shlj. atkv.

Á 6. fundi í Sp., 29. okt., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Magnús Jónsson): Herra forseti. Þegar hæstv. núv. ríkisstj. var mynduð, var það eitt af helztu atriðum í málefna-samningi hennar að kaupa til landsins 15 nýja togara. Í samræmi við þetta lagði ríkisstj. fram á Alp. þegar snemma þings 1956, skömmu eftir að ríkisstj. var mynduð, frv. um heimild fyrir ríkisstj. til skipakaupa, lántöku og sérstakra ráðstafana í útgerðarmálum til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins. Er í þessu frv., sem síðan var lögfest frá Alp. fyrir áramót 1956, heimild fyrir ríkisstj. til kaupa á þessum 15 togurum ásamt fleiri ráðstöfunum, sem ekki er þörf á að fara út í í þessu sambandi. Þegar þetta frv. stjórnarinnar var til meðferðar hér á Alp., var lögð á það mikil áherzla af ríkisstj., að það væri mikil nauðsyn að fá frv. þetta afgr. sem skjóttast, til þess að hægt væri að hefjast handa um framkvæmd þessa atriðis.

Síðan þetta gerðist eru liðin tvö ár og allt er mjög á huldu um það, hvað í þessu máli hefur gerzt. Það, sem vitað er um í þessu sambandi frá opinberri hálfu, kom hér fram á Alp. 13. nóv. í fyrra, eða fyrir tæpu ári, en þá var hér lögð fram af hv. þm. N-Isf. fsp., þar sem spurzt var fyrir um þetta mál og framgang þess, og skýrði þá hæstv. sjútmrsh. frá því, að næstu daga, eins og hann orðaði það, færi n. utan til að gera smíðasamninga um stóru togarana. Enn fremur sagði hann, að þar sem nú hefði verið unninn allur nauðsynlegur undirbúningur að þessum skipakaupum, hefði ríkisstj. ákveðið að hefja nú þegar samninga um smíða skipanna. Það kom að vísu í ljós í sambandi við þessar umræður, að enn var mjög á huldu um fjárföflun í þessu sambandi, enda þótt ráðherrann upplýsti, að ákveðið væri að hefjast nú handa um smíði skipanna.

Síðan gerist það, að skýrt er frá því í Þjóðviljanum, blaði sjútmrsh., 16. febrúar 1958, að verið sé að semja um smíði á 15 stórum togurum, og í undirfyrirsögn er sagt: „Verða smíðaðir í Bretlandi og Vestur-Þýzkalandi, og er nefnd farin utan til þess að ganga frá samningum.“

Í sambandi við þessa frásögn Þjóðviljans, skýrði málagn annars stjórnarflokks, Alþýðublaðið, frá því, að hér væri rangt með farið, vegna þess að það væri að vísu rétt, að nefnd hefði farið utan, en hefði aðeins átt að semja um smíði á 8 togurum. En forsrh. gaf síðan yfirlýsingu um málið, sem að vísu var harla óljós, en í framhaldi af þeirri yfirlýsingu sagði Þjóðviljinn frá því, að það hefði verið ákveðið að hraða sérstaklega smíði á 8 þessara togara, þannig að þeir geti komið til landsins eftir hálft annað ár, en hinir 7 verði afhentir eftir þann tíma. Þó er áformað, að allir 15 togararnir verði komnir til landsins innan tveggja ára.

Síðan frá þessu var sagt í stjórnarblöðum, hefur ekkert fregnast opinberlega um niðurstöður af samningum þessarar nefndar, sem út var send, hvort sem hún hefur nú átt að semja

um smíði á 8 togurum eða 15, sem virðist hafa farið nokkuð á milli mála í þessum frásögnum. Það hefur ekkert verið opinberlega um það birt, hver hafi orðið árangurinn af för nefndarinnar, og síðan er nú liðinn svo langur tími, að ástæða virðist vera til þess að gera ráð fyrir, að það sé nú fengin á þetta endanleg niðurstaða og þessi nefnd hafi eftir svo langan tíma lokið þeim samningum, sem henni var ætlað að annast, þannig að það hljóti að vera auðið nú í dag að gera grein fyrir því, hvað liði endanlegum ákvörðunum um smíði þeirra umræddu 15 togara, sem ég hef að vikið og heimilað var að smíða með lögnum frá 1956, og jafnframt hlýtur að liggja fyrir, hvort lán hafi verið fengin til þessara skipakaupa og þá hve há og hvar, en um þetta hef ég leyft mér að flytja fsp.

Þegar ákvörðunin var tekin um smíði togaranna, er það engum efa bundið, að það vakti vonir víðs vegar úti um land, þar sem við atvinnuörðugleika hafði verið að stríða og sérstaklega erfiðleika með hráefnaöflun til fiskiðjuvera, að úr framkvæmdum á þessu máli yrði, enda var því lýst yfir, eins og ég í upphafi sagði, í sambandi við stofnun hæstv. núv. ríkisstj., að hún væri ákveðin í því að framkvæma þetta fyrirheit sitt. Ég vænti þess því, að hæstv. ríkisstj. sjái sér fært að gera grein fyrir þessu máli hér og geti svarað þeim fsp., sem ég hef leyft mér um það að bera fram á þskj. 34.

Sjútmrsh. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. Þar sem forsrh. hefur ekki haft aðstöðu til þess að mæta á þessum fundi, mun ég veita þær upplýsingar í sambandi við þessa fsp., sem hægt er að veita á þessu stigi málsins.

Það er enn unnið að lánsúttegunum til kaupa á þeim togurum, sem hér er rétt um. Lán hafa því ekki verið tekin. Aðalbankastjóri seðlabankans hefur m. a. unnið að þessu máli fyrir ríkisstj. hönd, og að undanfögnu hefur hann m. a. verið erlendis í þessum erindum. Þannig stendur málið raunverulega varðandi lántöku í sambandi við kaup á þessum skipum, en mér þykir rétt að gera hér nokkru nánari grein fyrir gangi málsins í heild, og mætti það þá liggja nokkru skýrar fyrir mönnum, hvað verið hefur að gerast í þessu máli.

Hv. fyrirspyrjandi vék fyrst að því, að ríkisstj. hefði á sínum tíma heitið því, að keyptir skyldu 15 nýir togarar til landsins og þeir staðsettir með sérstöku tilliti til þess að auka á jafnvægi í byggð landsins.

Framhaldið af þessu var svo það, að sett voru lög hér á Alþingi, sem staðfest voru 27. des. 1956, en þar var stjórninni heimilað að festa kaup á 15 stórum togurum og allt að 12 minni togskipum. Það kom fljótlega í ljós við undirbúning þessa máls, að það voru uppi allháværar kröfur um það að sinna fiskiskipa-kaupum ýmissa smærri byggðarlaga úti á landi, ekki einvörðungu með kaupum á stórum togurum, heldur einnig togurum af milligerð eða

af minni stærð. Af því tók málið strax í upphafi þeim breytingum, að lögð var höfuðáherzla á það að kaupa 12 minni togskip, og samningur um þau voru gerðir, og nú er svo komið, að komið er að afhendingu þessara skipa, búið að úthluta þeim til 12 byggðarlaga úti á landi, og fyrsta skipið verður afhent Íslendingum formlega nú 10. nóv. og annað skipið 12. nóv. Nú hefur verið gengið frá formlegu láni í sambandi við kaup á þessum skipum, eða um 50 millj. kr. erlent lán til 12 ára, miðað við 2½% vexti, og má því segja, að þessi þáttur málsins hafi verið leystur að fullu, og ég hygg, að að verulegu leyti sé leyst úr því, sem mestur áhugi var þá uppi um, en það var að auka nokkuð við fiskiskipin í ýmsum þeim byggðarlögum úti á landi, sem höllustum fæti stöðu með öflun hráefnis til heimaatvinnu.

Eftir stendur þá sá hlutinn, sem snýr að kaupum á hinum 15 stóru skipum, en ríkisstj. þótti rétt að halda áfram við þá ákvörðun, að slík skip yrðu keypt, enda hefur nú dregist um allangan tíma að ganga til þess að endurnýja okkar togaraflota og kaupa hina stærri togara í skarð þeirra, sem jafnan heltast úr lestinni.

Þannig var unnið að því máli, að segja má, að 10 fyrstu mánuðina, eftir að heimild Alþingis var veitt í árslok 1956, var unnið að undirbúningi að framkvæmdum í þessum efnunum, og ég held, að það hafi verið unnið að undirbúningi málsins eins og frekast var hægt.

Það þótti nauðsynlegt að leita álits sérfróðra manna um það, af hvaða stærð og gerð þessi skip teldust vera hentugust fyrir Íslendinga, eins og nú háttaði, og í þeim efnunum var skipuð sérstök 5 manna nefnd landsþekktra togarskipstjóra og leitað álits þeirra um stærð þessara skipa og gerð. Þessi nefnd vann að málinu um nokkurn tíma.

Síðan var skipuð 3 manna nefnd sérfróðra manna um skipabyggingar. Þar var tilnefndur sem form. skipaskoðunarstjóri, Hjálmar Bárðarson, og með honum voru í nefndinni Erlingur Þorkelsson vélfræðingur, sá sem hefur haft mest með að gera smíði allra þeirra stóru togara, sem Íslendingar hafa keypt nú eftir stríðið, og þriðji maðurinn í nefndinni var svo einn af þekktustu togaraskipstjórum landsins, Sæmundur Auðunsson.

Þessari þriggja manna nefnd var falið það verk að útbúa nákvæmlega útboðslýsingu af skipunum, svo að hægt væri að leita tilboða hjá öllum helztu og þekktustu skipabyggingarstöðvum, sem við höfum skipt við, og þá auðvitað að sjálfsögðu stuðzt við það meginálit, sem fyrir lá frá togaraskipstjóranefndinni, um það, hvað mundi vera hagstæðast fyrir okkur um stærð og gerð skipanna í aðalatriðum.

Þessi nefnd sendi svo f. h. ríkisstj. út tilboð til 16 skipasmíðastöðva 28. júní 1957, og í októbermánuði 1957 höfðu borizt fóst tilboð frá 9 þekktum skipasmíða- eða togarasmiðastöðvum.

Frá þessu var m. a. skýrt hér í aðalatriðum á Alþingi, þegar fsp. um sama efni og þessi fsp. er var hér til umræðu í nóvembermánuði

1957, og þá var það upplýst, að fram að þessum tíma hefði verið unnið að öllum undirbúningi að framkvæmdum í málinu og ekki talið fært að hafa þar á öllu meiri hraða en verið hafði.

En þá var um það spurt hér, hvort ríkisstj. hefði ekki þegar tekið lán til þessara togara-kaupa eða hvort hún hefði tryggt sér lán til framkvæmdanna.

Það var þá upplýst, að stjórnin hefði ekki talið tökk á því að útvega lán fyrir kaupunum nema í beinu samhengi við það, hvar skipin yrðu smíðuð, og að reynt yrði að fá þær stöðvar, sem líklegastar væru með hentugan afgreiðslutíma og sanngjarnt verð á skipunum, til þess að beita sér fyrir því, að við fengjum nauðsynleg lán til framkvæmdanna í heimalandi sínu, þegar það lægi raunverulega fyrir, að hvaða skipasmíðastöðvum við helzt vildum hallast.

Það hafði fram að þessum tíma nokkuð verið athugað, hvaða lánsmöguleikar væru fyrir hendi, og í nóvembermánuði 1957 var það einnig upplýst hér, að fyrir lægju hjá ríkisstj. nokkur tilboð um lán til þessara framkvæmda. Að vísu væri það svo, að að dómi stjórnarinnar væru þessi lánstilboð ekki nægilega góð og hún mundi því vilja vinna að því áfram að fá hagstæðari lán. En treystandi á það, sem þegar lægi fyrir í málinu, hefði hún nú tekið ákvörðun um að senda út samninganefnd til þess að semja um byggingu skipanna, þó að endanlega hefði ekki verið gengið frá lánunum, en með þá lánsmöguleika í huga, sem þá lágu fyrir. Á þessu tímabili höfðu borizt tvö láns-tilboð frá Bretlandi, eitt frá Belgíu og tvö frá Vestur-Pýzkalandi.

Framhaldið varð svo það, að snemma á árinu 1958, eða skömmu eftir að þetta hafði verið rétt hér á Alp., var togarakaupanefnd, sem skipuð hafði verið af ríkisstj., send út til þess að festa kaup á a. m. k. 8 af þessum skipum nú þegar og tryggja á þann hátt afgreiðslu þeirra eins fljótt fyrir Íslendinga og tók væru á, þó að áfram stæðu að fullu skuldbindingar stjórnarinnar um það að kaupa samtals 15 skip.

Það verður að segja það eins og er, að þær vonir, sem voru tengdar við þau lánstilboð, sem fyrir lágu, hafa brugðizt að verulegu leyti, og komu til þess eflaust nokkuð sérstakar ástæður. Það kom sem sé mjög greinilega fram fljótlega, þegar á átti að herða, að viðhorf allt í Bretlandi gerbreyttist með tilliti til þeirra átaka, sem þá voru í aðsigi og þegar orðin varðandi okkar landhelgismál, og fór það í rauninni ekkert dult, að með ákvörðun okkar í landhelgismálinu hefðu allir möguleikar okkar til lána í Bretlandi farið út um þúfur.

En áfram hefur svo verið unnið að því að fá slík lágmarkslán, sem stjórnin hefur talið að óhjákvæmilegt væri að hafa til þess að byggja kaupsamning á, og nú um skeið hafa þau mál aðallega verið í höndum aðalbankastjóra seðlabankans, sem hefur farið nokkrar ferðir út og m. a. að undanfögnu unnið að því að fá endanleg úrslit í því, hvort hægt væri

að fá slík lán til þessara kaupa sem talið er að séu algert lágmark fyrir okkur, til þess að vogandi sé að gera kaupsamning.

Á þessu stigi vil ég ekki segja neitt um, hvort það reynist svo um þau lánstilboð, sem okkur höfðu borizt og sum hver hafa brugðizt, hvort þau í Vestur-Þýzkalandi reynast verða nægjanleg til þess, að fært þyki að semja þar um smíði skipanna, en væntanlega fæst úr því skorið mjög bráðlega.

Það þarf svo í rauninni enginn að vera hissa á því, þegar það er haft í huga, sem við höfum mátt heyra síðustu mánuðina í sambandi við landhelgismáladeilu okkar, þó að það geri vart við sig í ýmsum efnum varðandi viðskipti okkar við þær þjóðir, sem við eigum þar einkum í deilu við, og það er staðreynd, sem við stöndum frammi fyrir, að í sumum þessara landa og þá fyrst og fremst í Bretlandi hefur þetta verið tekið upp á þá lund, að það, sem áður hafði verið boðið, er nú aftur tekið, og þeir möguleikar virðast því ekki vera lengur fyrir hendi, og verðum við að sjálfsögðu að sætta okkur við það.

Það mun verða unnið að því eins og kostur er að fá úr því skorið, hvort hægt er að fá nauðsynleg lán til þessara skipakaupa á þeim slóðum, þar sem fyrirhugað hafði verið að fá skipin smíðuð. Reynist ekki fært að fá þessi lán, er vitanlega ekki um annað að ræða en að leita nýrra fanga í þeim efnum og sjá, hvaða möguleikar gefast þá í öðrum löndum en þeim, sem við höfum leitað til í sambandi við smíði á þessum stóru skipum.

Ég held, að þessi atriði upplýsi í öllum meginatriðum, hvað gerzt hefur í málinu. En nú síðara árið hefur fyrst og fremst staðið á því að fá þau lán, sem álitid hefur verið að kaupin yrðu að byggjast á.

Við áttum þess kost að fá einnig lán fyrir þessum stóru skipum á svipaðan hátt og við fengum fyrir minni skipunum. En það voru miklir örðugleikar á því að ætla að fá hvor tveggja skipin byggð í sömu stöðvum á sama tíma. Auk þess kusum við heldur, á meðan lánsvon var þar, að leita eftir smíðum á skipunum í þeim stöðvum, þar sem við vorum kunnugir fyrir um smíði svona stórra skipa, og því var það reynt til þrautar. En það er mín skoðun, að fáist ekki úr því skorið nú næstu daga, hvaða möguleikar eru fyrir hendi til þess að fá skipin smíðuð þar og nauðsynleg lán þar til smíðanna, þá hljótum við nú, einmitt þegar þessum minni skipum er að verða lokið, að snúa okkur til þeirra aðila, sem við vitum að við mundum geta fengið nauðsynleg lán til skipasmíðanna hjá, og framkvæma á þann hátt það, sem er aðkallandi nauðsyn fyrir okkar efnahagslíf, að endurnýja okkar stærri togaraflota.

Fyrirspyrjandi (Magnús Jónsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. sjútmrhr. fyrir hans upplýsingar hér. Það væri vissulega fróðlegt að ræða þetta mál frá ýmsum hliðum með hliðsjón af því, sem hann hér sagði í sinni ræðu.

Til þess gefst ekki tími í fyrirspurnatíma sem þessum, þar sem fyrirspyrjandi hefur skammán tíma til umráða. Eftir svörum hans að dæma virðist það ljóst, að allt stendur enn fast varðandi þessi togarakaup.

Þegar fsp. var borin fram um þetta í fyrra, fyrir ári, var nefnd á förum til útlanda til þess að semja um smíði togaranna, og nú, þegar þessi fsp. er borin fram, á að afgera málið alveg nú á næstu dögum. Hvað verður svo að ári liðnu, skal ég ekki um segja. En hæstv. ráðh. upplýsti það hér, að engin lán hefðu enn fengizt til smíði á togurunum og nú væri sett allt traust á það, að aðalbankastjóri seðlabankans gæti útvegað nægilega peninga til þess að smíða togarana. Hann upplýsti það jafnframt, hæstv. ráðh., að nefnd sú, sem send var utan eftir áramótin nú síðast, hafi ekki, eins og Þjóðviljinn skýrði frá, átt að semja um smíði á 15 nýjum togurum, heldur 8. Virðist þá verða að draga nokkuð úr því hóli, sem málagn hæstv. ráðherra hafði um hann sjálfan, þegar það skýrði frá sendingu þessarar nefndar, því að þá var birt af honum mynd og jafnframt stóð undir myndinni, að þessi hæstv. ráðh. hefði nú þegar tryggt framkvæmd á fyrirheiti ríkisstj. um kaup á 15 stórum togurum, auk þess sem 12 smærri skip komi til landsins á þessu ári. Vissulega er góðra gjalda verð framkvæmd í því efni að fá þessi 12 minni skip. — Ég skal ekki ræða það nánar hér, því að fsp. er aðeins bundin við 15 stærri togarana, enda lagði hæstv. sjútmrhr., þegar frv. um það efni var upphaflega lagt fyrir Alp., einmitt á það höfuðáherzlu, hversu nauðsynlegt væri að kaupa þá togara, og skýrði jafnframt frá því, að það væru nú alveg síðustu forvöð að gera samninga um smíði þeirra skipa vegna þess, hve skipasmíðastöðvar væru bundnar og mundu verða það á næstunni, þannig að það mætti alls ekki dragast.

Í sambandi við það, sem hæstv. ráðh. hér upplýsti út af þessu máli og einkum lánamálinu, þá langar mig til að vikja að örfáum ummælum, sem birtust í blaði hæstv. ráðh., Þjóðviljanum, og væri þá mjög fróðlegt að heyra frá honum, hvort þar væri rétt frá skýrt eða á hverju slík ummæli mundu vera byggð.

Í sama blaði Þjóðviljans og birt var frásögn um það, að hæstv. ráðh. hefði tryggt kaupin á þessum 15 togurum, sem virðist nú eitthvað hafa farið á milli mála að visu, þá segir svo, með leyfi hæstv. forseta, í ritstjórnargrein:

„Það er fátánlegt, að flokkurinn, sem ekki keypti einn einasta togara til landsins þau átta ár, sem Ólafur Thors var sjútmrhr. síðast, skuli hafa fengið tók á að gagnrýna stjórnina fyrir það, að of seint gangi hjá henni að kaupa 15 nýja togara, vegna þess að enn hafa ráðamenn Alþýðuflokks og Framsóknar ekki fengizt til að taka hagstæð lán, sem bjóðast til þessara framkvæmda, af einum saman pólitískum heybrókarhætti.“

Og daginn eftir segir þetta sama blað, Þjóðviljinn, enn einnig í ritstjórnargrein:

„Þeir tveir ráðherrar, sem bera ábyrgð á

þessum óafsakanlegu vinnubrögðum, eru Guðmundur í Guðmundsson utanrrh. og Eysteinn Jónsson fjmrh.“

Ög loks segir í ritstjórnargrein í Þjóðviljanum 25. júlí í sumar:

„Loks er svo ásökunin um, að fyrirheitið um togara kaupin hafi verið svikið. Ekki verður um það deilt, enda hefur sú skammsýna afstaða Framsóknar og Alþýðuflokksins verið harðlega gagnrýnd af Alþýðubandalaginu.“

Það er nú að vísu svo, að í þeim svörum, sem hæstv. sjútmrhr. gaf hér við fsp., kom ekki fram nein sérstök gagnrýni af hálfu hans á þeim vinnubrögðum, sem höfð hefðu verið í þessu máli. En vissulega gefa þessi ummæli aðalmálgagns stærsta stjórnarflokksins tilefni til þess að spyrjast fyrir um það hjá hæstv. sjútmrhr., sem í senn er kunnugur meðferð málsins og mun enda eiga innangengt hjá þessu blaði, hvort það sé rétt, að boðizt hafi hagstæð lán til kaupa á þessum skipum og það hafi strandað á einhverjum ákveðnum aðilum í ríkisstj. gegn mótmælum hans og ráðh. Alp. að taka þessi lán, og það sé raunverulega svo, eins og segir í þessari síðustu ritstjórnargrein Þjóðviljans, sem ég vitnaði til, að það megi telja, að þetta loforð ríkisstj. um 15 nýja togara hafi verið svikið. Þetta er vissulega fróðlegt að heyra, vegna þess að ég tel, að þjóðin eigi heimtingu á að vita um það, hvað í þessu hefur gerzt, hvort það er raunverulega svo, að boðizt hafi hagstæð lán til þessara kaupa, en einhverjir sett þar fótinn fyrir. Því er það rétt, sem hæstv. ráðh. sagði í lok síns máls, að það er engum efa bundið, að það er mikils virði að efla okkar togaraflota, og það eru bundnar vonir við það, að þessi skip gætu leyst úr ýmsum vanda í þessu efni, auk þess sem það er vitanlega ljóst, að það verður að stefna að því í sambandi við togaraflotann að endurnýja hann á eðlilegan hátt. Það má að vísu segja, eins og oft hefur áður verið á minnzt, að það sé ekki heppilegt að gera það í svo stórum stökkum eins og gert hefur verið, heldur ætti að kaupa 3—4 togara árlega. Það er önnur saga, sem ég skal ekki ræða nánar hér. En það er engum efa bundið, að menn fýsir mjög að heyra um það nánar frá hæstv. ráðh. en hann hefur þegar upplýst, hvort þessi skrif, sem ég vitnaði til í aðalmálgagni hans, eru birt með hans vitund og hvort þar er rétt frá máli skýrt.

Sjútmrhr. (Lúðvik Jósefsson): Það er nú harla einkennilegur háttur, sem hér er upp tekinn af ýmsum þingmönnum Sjálfstfl., þegar þeir taka að sér í stuttum fyrirspurnatíma og það í fyrirspurn um tiltekið mál að lesa upp það, sem einhver kann að hafa sagt eða skrifað um þetta eða hitt málið í blöðum, og væri þá kannske réttast svar, að ég læsi eitthvað svolítið upp á móti af því, sem hans flokkur og hans blað hafa verið að segja einmitt varðandi þessi mál. Það fer auðvitað ekkert á milli mála og hefur komið fram hér á Alp., að flokkur þessa hv. þm. hefur ekki litið það

neitt hýru auga og verið hér með hvers kyns skæting út af því, að það mundi standa til að taka lán til fiskiskipakaupa í tilteknu landi, og þegar þetta mál hér var rétt síðast í fyrirspurnatíma, þá gerðist það einmitt, að einn af þm. Sjálfstfl. var alltaf að inna eftir því, hvort það væri satt, að það stæði til að taka lán í sambandi við skipakaup í tilteknu landi. Allir kannast svo við óhljóðin í sambandi við það, m. a. í blöðum þeim, sem nærri standa þessum hv. þm., að slík ósvinna skyldi gerð af ríkisstj. að taka lán í Sovétríkjunum, 50 millj. kr. til þess að kaupa þessi 12 fiskiskip, með sérlega hagstæðum kjörum. Það er enginn vafi á því, að það hefur verið svo í langan tíma, að menn hér á Alp. og einnig innan ríkisstj. líta nokkuð misjöfnum augum á það, hvar æskilegast sé að taka lán, og hver lítur á það sínum augum, hvaða lánstilboð séu eftir atvikum hagstæðust.

Ég vék að því áður, að við hefðum átt kost á því að fá hagstæð lán í sambandi við smíði á þessum skipum, en það hefði verið hnigið að því ráði að taka m. a. þau lán til smíða á hinum smærri skipunum, og það var gert. En það voru ekki tók á því að smíða stóru skipin í sömu stöðvunum á sama tíma. Af því var freistað þeirra ráða að kanna til hlitar þau lánstilboð, sem borizt höfðu um lán, bæði frá Vestur-Þýzkalandi, frá Englandi og frá Belgíu, en einmitt í þessum löndum þekktum við allvel til togarasmiða af hinni stærri gerð.

Því er svo ekki heldur að neita, að það eru uppi misjafnar skoðanir manna á því, hversu nauðsynlegt það sé og réttmætt að efla togaraflotann. Ég minnst þess, að þegar þetta mál var hér síðast rétt á Alp., þá reis hér upp einn af aðalforsvarsmönnum Sjálfstfl. og lýsti því hér yfir, að hann væri andvígur því að leggja á það nokkurt kapp að kaupa nýja togara til landsins.

Þannig mætti auðvitað lengi um þessi mál tala á við og dreif. Ég sé ekki, að sé ástæða til að þreyta kapp um það í langan tíma hér við þetta tækifæri. En hitt er aðalatriðið, að það er rétt, að það tók um 10 mánuði að vinna að eðlilegum undirbúningi, þannig að það lægi skýrt fyrir, hvað þau skip mundu kosta með eðlilegu útbóði, sem við vildum kaupa, hvaða afgreiðslutími væri á þeim og hvaða megin-skilmálar væru þar fyrir hendi. Þetta tók um 10 mánuði, það er rétt, og síðan hefur verið unnið að því að reyna að fá þau lán, sem talið hefur verið algert lágmark, til þess að leggjandi væri í það að festa kaup á svona mörgum skipum og svona dýrum. Það hefur ekki tekizt fram til þessa að fá lán í þessum löndum, sem vonir stóðu til um að fá lánin í. Um Bretland er það að segja, að þar er tvmælalaust því um að kenna, að við höfum átt í sérstökum deilum við Breta.

Ég vildi gjarnan mega spyrja þá áhugamenn í þessu máli innan Sjálfstfl., sem ræða nú þetta mál, að því, ef leiðir virtust lokast með lánsúttegun í Þýzkalandi, Belgíu og Hollandi, þar sem við höfðum hugsað okkur að leita helzt

eftir smíði skipanna, ef leiðir virtust lokast í þessum löndum með að fá æskileg lán, hvort þeir vildu þá styðja það, að við t.d. tækjum hliðstæð lán hjá sama aðila og við tókum lánin hjá varðandi minni togarana 12. Þeir hafa væntanlega skapað sér einhverja skoðun á því, hvort við ættum að nota þann möguleika og draga þá ekki málið öllu lengur en búið er. Það væri mér mjög kærkomið að fá að heyra það, hver þeirra afstaða er til þess, og e. t. v. gæti það einmitt, ef þeir vildu þar eiga algera samstöðu með öðrum, greiða eitthvað fyrir öllum gangi málsins. Annars sé ég ekki, að það hafi komið fram neinar fyrirspurnir í sambandi við málið, sem ekki hefur þegar verið svarað, og sé því ekki ástæða til þess frá minni hálfu að lengja þetta frekar.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. Hæstv. sjútmr. virtist það einkennilegt atferli, að hv. 2. þm. Eyf. (MJ), hv. fyrirspyrjandi, skyldi í síðari ræðu sinni lesa nokkuð upp úr blöðum. Þetta virtist koma ákaflega illa við hæstv. sjútmr. Það virðist þó líta harla einkennilega út, að einmitt það, að lesið er upp úr hans eigin málagnni, ummæli þess um þetta mál, sem hér um ræðir, skuli koma sérstaklega illa við hann. Það verður að álitast, að mjög illa sé komið fyrir hæstv. sjútmr., ef hann er þá sárreiðastur, þegar yfir honum eru lesin ummæli hans eigin málagns.

Hæstv. ráðh. sagði, að unnið hefði verið með „fyllsta hraða“ að undirbúningi að smíðum hinna 15 togara. Staðreyndirnar tala greinilegust máli um þennan hraða. Það eru tæp tvö ár liðin, síðan hæstv. ráðh. og ríkisstj. í heild var veitt heimild til þess að láta þá þegar semja um smíði 15 togara og taka lán til þeirra, en öllum hv. þingheimi er það ljóst af upplýsingum hæstv. ráðh. nú, að ekkert hefur verið gert í þessu máli annað en það að skipa nefndir, sem síðan hafa annast einhvern tæknilegan undirbúning, sem þó er ekki vitað hvar er á vegi staddur.

Hæstv. ráðh. fullyrði hér fyrir ári, að n. væri á förum „næstu daga“ til þess að semja um smíði skipanna, eftir að hinum tæknilega undirbúningi væri lokið. Hæstv. ráðh. kemur nú hér fram og viðurkennir, að ekkert lán hafi verið tekið, ekkert lán hafi fengizt, ekki hafi verið samið um smíði eins einasta skips, en svo bætir hann við, að unnið hafi verið að undirbúningi málsins af „fyllsta hraða“ og „á næstunni“ muni verða snúizt að því, væntanlega með „atómhraða“, að semja um smíði skipanna.

Það er ekki mitt aðalerindi upp í ræðustólinn að þessu sinni að herja frekar á hæstv. sjútmr., enda hefur hv. fyrirspyrjandi gert málinu góð skil. En ég vildi aðeins leyfa mér að bera fram viðbótarfyrirspurnir, sem eru þess eðlis, að ég veit, að hæstv. ráðh. mun eiga létt með að svara þeim í sambandi við þetta mál.

Hæstv. forsrh. sagði í umræðum hér fyrir nokkrum dögum, þegar rætt var um kaup á

nýju varðskipi, að hann teldi, að sá dráttur, sem hefði orðið á að framfylgja heimild Alþingis til ríkisstj. um að kaupa nýtt varðskip, hefði ekki haft í för með sér aukinn kostnað við smíði nýs varðskips, byggingarkostnaður hefði farið heldur lækkandi á skipum erlendis. Nú vildi ég spyrja hæstv. sjútmr., hvort það sé skoðun hans, að hinir 15 togarar, sem stjórninni var heimilað að semja um kaup á fyrir tæpum tveimur árum, muni verða ódýrari, eftir því sem lengra liður.

Í framhaldi af þessari fsp. vildi ég mega spyrja ráðh. um, hve mikið kaupverð hvers einstaks togara muni hækka vegna 55% yfirfærslugjaldsins eins, sem á var lagt á s.l. vori. Mér virðist nefnilega af þeirri ástæðu einni saman, að skipakaup hljóti að verða allmiklu dýrari en verið hefur á undanförunum árum.

Í þriðja lagi vildi ég leyfa mér að spyrja hæstv. ráðh. að því, hve mikið hvert einstakt hinna tólf 250 tonna skipa, sem nú er verið að ljúka smíði á, muni kosta.

Hæstv. ráðh. hlýtur að eiga mjög auðvelt með að upplýsa þetta, þar sem vitað er, að tvö þessara skipa verða afhent nú næstu daga, og ég vil láta í ljós ánægju mína yfir því, að það atriði löggjafarinnar frá 1956 hefur verið framkvæmt.

Þessum fyrirspurnum leyfi ég mér að óska að hæstv. ráðh. svari.

Sjútmr. (Lúðvik Jósefsson): Hv. þm. N-Ísf. kom hér með munnlegar fyrirspurnir, sem ég skal reyna að svara.

Hann spurði um það, hvert mundi verða verð þessara 250 smálesta skipa, sem keypt hafa verið og nú eru að koma til landsins. Verð hvers skips mun verða mjög nærri því að vera um 4 millj. kr., en við það bætist svo að sjálf-sögðu 55% yfirfærslugjaldið, á þann hluta kaupverðsins, sem ekki hafði áður verið yfirfærður, er löggjöfin frá því í maí s.l. var samþykkt. Þetta er kaupverð skipanna, og það hefur nálega ekki breytzt neitt frá því að upphaflega var samið um smíði skipanna. (Gripist fram í.) Ja, ef maður reiknar yfirfærslugjaldið á þann hátt, sem ég hygg að muni koma út, en það er ekki gott að segja um það á þessu stigi, á meðan skipin hafa ekki verið gerð upp. Þó hygg ég, að með yfirfærslugjaldinu muni verða mjög nærri því, að verð skipanna sé í kringum 5.7 til 5.8 millj. kr., vegna þess að þó nokkuð af verði þeirra hafði verið greitt áður en yfirfærslugjaldið var samþykkt.

Þá spurði þm. um það, hvort ég teldi, að nýir togarar mundu verða ódýrari nú vegna þess dráttar, sem orðið hefði á því að festa kaup á þeim, eða hvort það mundi vera rétt, að verð á skipum færi lækkandi. Já, það liggur alveg augljóst fyrir, að verð á skipum hefur farið lækkandi í skipasmíðastöðvunum, og þau verðtilboð, sem við höfum fengið fyrir nærri ári, hafa tekið breytingum einmitt með tilliti til almennrar verðlækkunar, sem orðið hefur í skipasmíðum. En ég sé það á málflutningi hv. þm., að hann er fyrst og fremst að tala

um það innanlandsverð, sem hver einstaklingur þyrfti að greiða fyrir skipin nú og áður, og þar sem 55% gjaldið er komið til, munu skipin verða fyrir innlenda viðtakendur miklu dýrari en áður var, þó að skipin fyrir þjóðina, þegar þjóðhagslega er á þau litið, verði nokkru ódýrari en þau voru fyrir rösku ári.

En það er vitanlega með öllu villandi að ætla að setja það þannig upp, að vegna þess að Alþingi samþykkti efnahagstillögurnar s.l. vor og ákvað þá að innheimta 55% gjald af innfluttum bátum og skipum, þá séu skipin út af fyrir sig að hækka í verði, þjóðhagslega á það litið. Það ber vitanlega að hafa það í huga í sambandi við þá ráðstöfun, að jafnhliða því sem ákveðinn var þessi háttur á að innheimta 55% gjald af innflutningsverði skipanna og hækka skipin í verði til einstakra kaupenda, þá var jafnhliða ákveðið að hækka tekjur skipanna aftur á móti sem þessu nam og fyllilega það. Það verður vitanlega að hafa í huga, að það var verið að ákveða að hækka t. d. tekjur á meðalfiskibát, sem rekinn er aðeins yfir hávetrarvertíðina, — það hefur verið ákveðið að hækka meðaltekjur þessa báts um yfir 200 þús. kr. En það er rétt, það var líka verið að ákveða það að hækka með þessum hætti stofnverð bátanna frá því, sem áður hafði verið.

Þá vildi hv. þm. N-Ísf. túlka málið þannig, að þar sem nú væru liðin nærri tvö ár, frá því að ríkisstj. fékk heimild frá Alþ. til þess að kaupa nýja togara, og enn væri ekki búið að festa kaup á skipunum, þá sýndi það seinangang í öllum undirbúningi málsins. En ég hef áður gert tilraun til að láta hann skilja það, að öllum undirbúningi að kaupunum var lokið í októbermánuði 1957. Það er rétt, að það tók um 10 mánuði að framkvæma þennan nauðsynlega undirbúning. Úr því var öllum undirbúningi verksins lokið og þá skorti í rauninni ekkert annað en það að hafa nægileg lán eða nægilegt fé fyrir hendi til þess að leggja í að gera kaupin. Eg fyrir mitt leyti fylgdist mjög gerla með öllum undirbúningi að málinu og tel, að að því hafi verið unnið eftir því, sem tók voru á, og þykist hafa séð um, að svo væri gert.

Hitt er svo annað mál, að það hefur þannig til tekizt hjá ríkisstj., og getur hver ásakað hana um það sem vill, að síðan öllum nauðsynlegum undirbúningi var lokið í októbermánuði 1957 og þar til nú, einu ári síðar, hefur ekki tekizt að fá lán í þeim löndum, sem menn höfðu aðallega hugað sér að kaupa skipin í, ekki svo góð lán, að það hafi þótt fært að ganga frá samningum á þeim grundvelli.

Eg vek svo aðeins athygli á því, að þessi hv. þm., sem er kunnur að því að hafa mikinn áhuga fyrir togarakaupum, vék sér alveg undan því að svara þeirri spurningu minni, hvort t. d. hann og hans flokkur mundi vera fylgjandi því, ef það kæmi nú í ljós á næstunni, að við gætum fengið nauðsynleg lán til skipa-kaupanna t. d. í Vestur-Þýzkalandi, Belgíu eða Englandi, að við ættum þá að taka á sama stað

hliðstæð lán til kaupanna og við gerðum í sambandi við kaup á skipunum tólf. Það væri vissulega eðlilegt, að stærsti flokkurinn hér á Alþ. segði til um það, hver hans skoðun er í þeim efnum, ef hann hefur þá nokkurn verulegan áhuga frekar en einn af forustumönnum, sem hér talaði í málinu áður, fyrir því, að málinu verði raunverulega hraðað. En kannske eiga þessar upplýsingar eftir að koma fram í málinu hér við frekari umræður.

Umr. frestað.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var fsp. tekin til frh. umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var fram haldið umræðu um fsp.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Eg hafði kvatt mér hljóðs, þegar þetta mál var hér síðast til umr. fyrir réttum hálfum mánuði, en þá þurfti að slíta fundi, áður en ég fengi orðið. Það er að visu nú hálfur mánuður umliðinn og því sumt í gleymsku fallið, sem þá var um rætt, en þó eru nokkur atriði, sem ég vildi vika á.

Hlið fyrsta er, að hæstv. sjútmrsh. skýrði þá frá, að aðalbankastjóra seðlabankans hefði verið falið að afla lána til þessara togarakaupa og hann hefði unnið að málinu þá undanfarið, og hæstv. sjútmrsh. bætti því við, að ef málið leystist ekki á næstu dögum, yrði að gripa til annarra úrræða. Eitthvað svipað þessu hygg ég að hæstv. ráðh. hafi mælt.

Nú vildi ég af þessu tilefni og þar sem hálfur mánuður er liðinn frá fyrri hluta umr. spyrja hæstv. ráðh., hvort nokkuð hafi gerzt í málinu síðan. Fjórtán dagar eru þó nokkur tími, og þar sem seðlabankastjórinn mun hafa verið að vinna að málinu allan þennan tíma, að því er manni skilst, þá verður að búast við því, að málið liggi nú eitthvað ljósara fyrir en það gerði fyrir tveimur vikum. Eg vildi því biðja hæstv. ráðh. um að svara því afdráttarlaust, hvort lausn sé nú fengin á málinu.

Þá vildi ég spyrja hæstv. ráðh. í sambandi við þetta, hvar aðalbankastjóri seðlabankans hafi leitað fyrir sér um þessar lántökur. Það var svo að skilja orð hæstv. ráðh. eins og bankastjórinn hefði fyrst og fremst verið í Vestur-Þýzkalandi, en auk þess skaut það upp úr honum, að nokkrar umleitanir hefðu átt sér stað bæði í Hollandi og Belgíu.

Um hitt gat ráðh. ekki, að seðlabankastjórinn var einmitt, þegar hann gaf skýrslu sína, staddur í Bandaríkjunum og hafði farið þangað þeirra erinda að leita ásjár utanríkisráðherra Bandaríkjanna um enn nýja lánveitingu til Íslands.

Nú vildi ég spyrja hæstv. ráðh.: Hefur verið leitað eftir þessu láni á öllum þessum stöðum og e. t. v. fleiri stöðum á undanföllum vikum? Hvað víða hefur seðlabankastjórinn farið í lántökuerindum, frá því að hann hvarf fyrir allmörgum vikum síðast brott frá Íslandi? Hversu lengi hefur hann dvalizt í hverju landi,

og hvar er hann nú niður kominn? Þetta skiptir allt töluverðu máli til þess að átta sig á því, sem hér er um að ræða. Og þá vildi ég einnig spyrja hæstv. ráðh.: Hver eru þau önnur úrræði, sem hann telur að komi til greina, ef málaleitanir aðalbankastjórans takast ekki? Hæstv. ráðh. gat þess, að það væru í tilteknu landi, sem hann nefndi ekki, einhverjir möguleikar til lántöku. Ég vildi spyrja hæstv. ráðh.: Hvert er það tiltekna land, sem ekki mátti nefna við síðustu umr., og eru þær ástæður, sem þá voru þess valdandi, að hæstv. ráðh. tók til orða á svo dularfullan hátt, nú fallnar niður? Hann gat þess einnig þá, að innan ríkisstj. væri lítið ólíkum augum á, hvar lán skyldi taka og hvar hagkvæmast væri að taka lánið. Ég tel nauðsynlegt, að hæstv. ráðh. skýri afdráttarlaust, í hverju þessi skoðanamunur er fölginn og hverrar skoðunar hver einstakur ráðh. er, ekki sízt vegna þess, að hæstv. ráðh. beindi því til okkar sjálfstæðismanna, hvort við mundum verða með lántöku í þessu tiltekna landi, ef alger samstaða fengist um það, — en samstaða milli herra? Fyrst þarf ríkisstj. að gera upp sinn hug og skýra Alþ. frá því, hvað þarna er á ferðum. Alþingi á að fá vitneskju um, hvert landið er og með hvaða kjörum hægt er að fá lánið, áður en hægt er að ætlast til þess, að alþm. svari því, hvort þeir geti haft algera samstöðu við einhverja aðra. Og ríkisstj. getur ekki vænt algerrar samstöðu þingheims, meðan það eitt er vitað um stöðu sjálfrar stjórnarinnar í málinu, að hún kunni að geta fengið eitthvert lán í einhverju tilteknu landi, sem ekki er nefnt, og það eitt er sagt um stefnu stjórnarinnar í málinu, að hún liti ólíkum augum á, hvar eigi að taka lánið og hvar hagkvæmast sé að taka það.

Öll þessi atriði er nauðsynlegt að fá upplýst, til þess að menn geti gert sér grein fyrir þeim atriðum, sem hér er um að ræða, og ég efast ekki um, að svo skilríkur maður sem hæstv. sjútvmrh. er hafi af því mikla ánægju að skýra Alþingi afdráttarlaust frá þeim spurningum, sem ég hef hér borið fram.

Sjútvmrh. (Lúðvik Jósefsson): Herra forseti. Ég vék hér að því, síðast þegar þetta mál var hér til umræðu, að það væri alleinkennilegur háttur hafður á hjá sumum hv. þm. í sambandi við fram lagðar fyrirspurnir. Fyrst legðu þeir fram fsp. skriflegar, eins og lög standa til, fá síðan svör við þeim fsp., en ryðja svo upp úr sér í aukatíma hér á eftir munnlegum fyrirspurnum um alla heima og geima og gersamlega óskyld mál, og nú síðast kemur þessi hv. þm., 1. þm. Reykv., og spyr mig um það, hvar aðalbankastjóri seðlabankans muni hafa verið síðasta mánuðinn, hvað lengi í hverju landi og hvað hann hafi verið að gera og hvar hann sé staddur nú o. s. frv.

Ég býst nú við því, að það sjái allir hv. alþm., að það er hvorki eðlilegt að standa hér í fyrirspurnatíma, þar sem ákveðin skrifleg fsp. hefur verið lögð fram og henni hefur þegar verið svarað, og svara slíku, enda ætla ég ekki, að

það sé mitt verk að segja til um það, í hvaða landi sá bankastjóri kann að vera staddur eða hvað hann kann að vera að gera í hverju landi um sig. Hitt skal ég taka fram til viðbótar því, sem áður hefur verið sagt, því að það virðist vera nauðsynlegt, a. m. k. gagnvart þessum hv. þm., að endurtaka æði oft vissa hluti, til þess að þeir gangi inn í hans koll, að það er rétt, að aðalbankastjóri seðlabankans, sem hefur unnið að þessum lántökum f. h. ríkisstj. nú um skeið og hefur verið m. a. erlendis að vinna að þessu, eins og ég sagði, hefur sérstaklega leitad eftir þessum lánnum og verið þar í samningum við rétta aðila um það, fyrst og fremst í Vestur-Þýzkalandi, þar sem mestar líkur hafa staðið til, að togararnir yrðu smíðaðir, enda lánsmöguleikarnir einmitt út frá smíðastaðnum verið taldir mestir þar.

Það er fullkominn misskilningur hjá þessum hv. þm., að hér hafi verið talað á nokkurn hátt dularfullu máli um það, hvar mundi vera hægt að fá lán til smíða togaranna, ef þær vonir brygðust, sem aðalbankastjóri seðlabankans nú vinnur að. Ég sagði hér í fyrri umr. um málið, að ríkisstj. hefði tekið lán til smíða á 12 smærri togurum í Sovétríkjunum með tilteknum lánskjörum, sem ég tilgreindi líka, og ég sagði, að þegar smíði þessara skipa nú væri lokið í þessum smíðastöðvum í Austur-Þýzkalandi, mundu einnig skapast möguleikar þar til þess að fá stærri skipin smíðuð þar, það hefði ekki verið hægt á sama tíma sem smíði smærri skipanna stóð yfir, og það væri líka kunnugt, að við ættum kost á því að fá lán á þessum sama stað og við tókum lánið í hinu fyrra tilfallinu, með sams konar kjörum til smíða á skipunum, einmitt á þessum stað. Og ég sagði enn fremur, að það væri mín skoðun, að ef ekki tækist að útvega lánið eftir þeim leiðum, sem nú væri unnið að, þá teldi ég fyrir mitt leyti rétt að draga það ekki frekar en orðið væri og snúa sér að því að taka þetta lán. En ég spurðist fyrir um það, hvort þeir fulltrúar Sjálfstf., sem hér voru að spyrja um þetta mál, mundu vilja styðja þessa skoðun mína, ef ekki tækist að fá lánið í Vestur-Þýzkalandi og skipin þá smíðuð þar, hvort þeir vildu þá styðja það, að við tækjum lánin á sama stað og með sams konar kjörum og lánin voru tekin til skipanna 12, og leysa þannig þetta mikla mál. En það hefur mjög vafizt fyrir þessum hv. þm. að vilja svara því. Undirmennirnir vildu ekki svara, það var greinilegt, en svo kom fyrsti talsmaður flokksins hér á Alþingi, hv. 1. þm. Reykv., hér fram til umræðu í þessu máli á eftir hinum, en það vafðist einnig fyrir honum að svara þessu, og hann þóttist ekki hafa skilið spurninguna. Væri nú ekki gott, að hann vildi upplýsa þingheim hér um það, hvort hann vill og flokkur hans styðja þá leið, takist nú ekki að fá lán til smíða þessara skipa í Vestur-Þýzkalandi og eftir þeim leiðum, sem nú er unnið að, að við tókum þá lán til smíða á þessum skipum á sama stað og við tókum lán til smíða á minni skipunum 12 og með hliðstæðum kjörum, sem gerð hefur verið opinber-

lega grein fyrir? Vill hann styðja það, eða leggst hann gegn því, eins og ég tel mig hafa nokkra ástæðu til að ætla að hann mundi gera eftir þeim orðum, sem frá honum og hans flokki hafa fallið um það hér áður?

Að öðru leyti sé ég svo ekki ástæðu til þess að elta uppi spurningalista þessa hv. þm. um alls óskyld efni því, sem hér um ræðir, varðandi þessa fsp., sem hér var lögð fram.

Ásgeir Sigurðsson: Herra forseti. Við erum vist allir á eitt sáttir um, að það er nauðsynlegt að viðhalda og endurnýja togarafлотann, meðan togveiðar eru stundaðar, og eigi hvað sízt fyrir fiskveiðipjóð eins og Íslendinga, sem á eins mikli undir fiskveiðum og við. Við höfum einnig heyrt það og líka séð á prenti á undanförunum tveimur árum rúmlega, að við eigum von á að fá 15 nýja togara í viðbót við þessa 12 litlu, sem eiga að koma frá Austur-Þýskalandi. En við höfum einnig heyrt, að allt væri í óvissu um það enn þá, hvenær við fengjum þessi skip, hvar lánin yrðu tekin og hvar skipin yrðu smíðuð. Ég vil því leyfa mér að spyrja hæstv. viðskmrh. að því í fyrsta lagi: Er nefnd sú, sem skyldi vera ríkisstj. til ráðuneytis um smíði þessara skipa, enn starfandi, eða hefur hún lokið störfum, og hverjar eru þá niðurstöður hennar? Hvers konar skip eru þessi 15 skip, sem við eigum að fá? Hversu miklu stærri eru þau en litlu skipin? Eru það skip, sem eiga að vera búin dísilvélum og eru tallin hagkvæmari en þau, sem brenna lítt hreinsaðri olíu, eins og margir af þeim togurum, sem við eigum nú? Ég vil enn fremur spyrja hæstv. ráðh. að því, hvort þetta eiga að vera skip eins og stærstu skipin, sem eru í eigu Íslendinga nú, eða minni — eða stærri. Og ég vil spyrja að því, hvort það eigi að vera skip, sem eigi að taka inn vörpuna á hliðinni, eins og þau skip, sem við eigum nú, þannig að þeir, sem vinna að því að draga inn vörpuna og setja hana út og gera að aflanum, standa opnir fyrir ágjöf og vindi, eins og nú tíðkast, eða eiga það að vera yfirbyggð skip og togarar, sem kallaðir eru skuttogarar, ellegar hve mörg af þessum 15 skipum eiga að vera þannig búin, ef einhver þeirra eiga að vera þannig?

Skuttogarar eru það, sem draga inn vörpuna á skutnum eða að aftan, eins og hvalskurðarskipin, sem draga inn hvalina á þennan hátt. Þaðan er fyrirmyndin tekin, og þau eru algerlega yfirbyggð, svo að þeir, sem eiga þar að vinna að verkunum á þilfarinu, eru í skjóli fyrir ágjöf og hvers konar veðri sem er.

Þeir íslenzkir fiskimenn, sem hafa veitt athygli þeim skuttogurum, sem þegar eru komnir á miðin, hafa talið, að þar sé um framtíðarskipin að ræða til fiskveiða á úthöfunum, en eins og hv. alpm. mun vera kunnugt, þá eru nokkrar þjóðir þegar byrjaðar að nota þessa skuttogara. Þar skal fyrst telja Sovétríkin. Þau hafa stóra skuttogara, sem eru allt upp í 2500 smálestir og eru fullkomnar verksmiðjur, þar sem algerlega er unnið úr aflanum um borð í skipinu, þannig að hann kemur flak-

aður og fullunninn til lands. Þá eru Bretar einnig með um 2500 smálesta togara af þessari gerð, og þeir fullvinna einnig a. m. k. allt það, sem kemur fyrri hluta fiskveiðiferðarinnar, um borð í skipinu. Skipshafnir á þessum skipum eru 80—100 manns. Svo eru það Þjóðverjarnir, sem hafa þessa skuttogara, sem eru eitt-hvað um 700—1000 smálestir. Þeir hafa að vísu ekki fullkomnar verksmiðjur um borð eins og hinir, en þeir hafa flökunarvélar og flaka fyrst framan af ferðinni og hraðfrysta svo hitt. En íslenzkir fiskimenn, sem hafa veitt þessum skipum athygli, telja, að þarna séu skip framtíðarinnar, og meira að segja get ég upplýst það, að á einum af þessum brezku togurum er íslenzkur stýrimaður, sem hefur látið í ljós þá skoðun sína, að það væru tvímælalaust skipin, sem framtíðin krefðist.

Ég vil að lokum spyrja hæstv. viðskmrh. um það, hvort nokkuð hafi verið hugsað fyrir því í sambandi við þessi 15 skip, að eitt þeirra skyldi vera fiskileitarskip, eins og minnst hefur verið á hér á hinu háa Alþingi áður. En eins og öllum hv. alpm. má ljóst vera, þá er það mikil nauðsyn, að leitað sé nýrra fiskimiða, þegar þau, sem nær liggja, bregðast. Það er ekki heppilegt, að öll skipin eða allar togarafлотinn sé að leita á sama tíma, og því mun betra, ef til þess væri byggt eitt sérstakt skip, sem þyrfti ekki að vera mikið öðruvísi en aðrir togarar að öðru leyti en því, að þar þyrfti að vera íbúð fyrir fiskifræðing og nokkur útbúnaður, til þess að hann gæti framkvæmt rannsóknir.

Ég vil leyfa mér að biðja hæstv. ráðh. að svara þessum spurningum.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Það var mjög leitt, að hæstv. sjútvmrh. skyldi ekki treysta sér til þess að skýra frá ferðalagi aðalbankastjóra seðlabankans að undanförmu og taldi það vera fráleitir spurningar. Hann hefur einmitt sjálfur skýrt frá því, að seðlabankastjórinn væri erlendis að vinna að þessum málum, og það er þess vegna full nauðsyn fyrir þingheim, ekki aðeins að vita, hvar bankastjórinn hefur verið, heldur hvað hann er að gera og hver árangur hans verka er.

Hæstv. ráðh. beinir því til okkar sjálfstæðismanna, hvaða afstöðu við munum taka til einhvers láns, sem hann nú upplýsir að sé áanlegt í Sovétríkjunum. Að sjálfsögðu er ekki hægt að taka afstöðu til slíks lánstíðboðs, nema vitað sé, hvað að öðru leyti hefur gerzt í málinu. Það er frumskilyrði þess, að við getum gert okkur grein fyrir því, hvað hagkvæmast er að gera. Hann segist sjálfur ekki vera reiðubúinn til þess að leggja til, að þetta rússneska lán, sem hann nú segir að sé fyrir hendi, verði tekið, fyrr en árangur af umleitunum seðlabankastjórans er upplýstur. En ef hann sjálfur, ráðherrann, getur ekki gert upp sinn hug, hvernig getur hann þá ætlað til þess, að við, sem hann heldur fyrir öllum upplýsingum um aðgerðir og ferðalög seðlabankastjórans, getum tekið afstöðu til þessa einstaka atriðis?

Um þetta þarf ekki að fara fleiri orðum. Það liggur alveg í augum uppi. Hins vegar er það alger nýjung, ef það nú liggur fyrir, að lán sé fáanlegt með þeim kjörum, sem hæstv. ráðh. segir. Og því miður er það svo, að eðlilegt er, að menn óski eftir frekari gögnum en lauslegri umsögn þessa hæstv. ráðh. um, hvers eðlis lánstilboðið er, áður en þeir ræði frekar um það mál. Það er nauðsynlegt, að þar liggja öll gögn fyrir og allar upplýsingar, áður en menn taki afstöðu til málsins. Og hér sem ella er það auðvitað frumskilyrði, að ríkisstj. skýri þingheimi frá því, hverjar till. hennar eru í málinu.

Vildu ekki t. d. þessir tveir hæstv. ráðh., sem sitja þarna með einn stól á milli sín, lýsa því yfir, hvort þeir eru sammála um afstöðuna til þessarar lántöku, og vill hæstv. fjmrh. gera okkur þann greiða að skýra frá því, hvort hæstv. sjútmrh. hafi í einu og öllu farið með rétt mál í sinni frásögn af málinu? Ég vil ekki segja, að ég trúi skilyrðislaust öllu því, sem hæstv. fjmrh. segir, en a. m. k. skaðar ekki að heyra vitnisburð beggja, áður en tekin er afstaða til þess, sem hvor um sig heldur fram. (Gripist fram í.) Já, það er ljóst, að ráðh. er heldur illa við að láta uppi sína skoðun, við sjáum, hvað verður í því.

En þá kemur það til, sem hv. síðasti ræðumaður vék að og hefur auðvitað úrslitapýðingu í þessu efni: Hvers eðlis eiga þessir nýju 15 togarar að vera? Áður en tekin er ákvörðun um, að við með ákveðinni lántöku bindum okkur við tiltekna skipasmiðastöðvar um gerð þeirra skipa, þá er það það minnsta, að þingheimi sé skýrt frá því, hvers eðlis skipin eigi að vera. Það hefur aldrei verið látið svo lítið að skýra Alp. frá því. Eins sýnist ekki óeðlilegt, að áður en haldið er áfram smíðum skipa í þessum skipasmiðastöðvum, sem hæstv. ráðh. vék að, væri sýnt, hvernig til tekst eða tekist hefur til með smíði þeirra 12 miklu minni skipa, sem stöðvar þessar hafa að undanförmu unnið að. Það mundi sannast sagt vera mjög hæpin ráðstöfun að taka ákvörðun um miklu meiri skipasmiðar í þeim stöðvum, áður en eitt einasta skip af hinum minni er komið til landsins og menn hafa áttað sig á því, um hvers konar framkvæmdir þar er að ræða.

Auðvitað gerir svo glöggur maður sem hæstv. ráðh. sér grein fyrir öllu þessu, og þess vegna eru spurningar hans til okkar orðaleikur til þess að breiða yfir það, að hann getur ekki svarað því, sem mestu máli skiptir. En hitt er fullkomin ástæða, að skora á hæstv. ráðh. að skýra Alp. ekki aðeins frá öllum ráðagerðum varðandi smíði þessara 15 skipa, heldur gefa umbúðalausa og umsvifalausa skýrslu um hin rússnesku lánstilboð, þannig að alpm. eigi þess kost að dæma um, hvort það hefur verið fyrir fordóma, sem ríkisstj. hefur ekki komið sér saman um að þiggja þessi rússnesku lán, eða hvort gildar ástæður liggja fyrir þessu máli. Og eftir hálfyrði hæstv. ráðh. hér er sannast sagt óþolandi annað en fullkomin skýrsla berist til Alp. um það efni.

Sjútmrh. (Lúðvik Jósefsson): Herra forseti. Ég hafði áður í þessum umræðum, bæði í þetta skipti, sem nú var flutt fsp., og eins þegar fsp. var flutt um sama atriði fyrir nærri ári, einmitt gert grein fyrir því, að það lægju til þess ákveðnar ástæður, að hugur okkar hefði beint fyrst og fremst að því að fá þessi stóru skip smíðuð í Vestur-Þýzkalandi eða Bretlandi, en leita ekki til annarra landa, þar sem við þekktum minna til smíða á slíkum skipum.

Það er sem sagt reynsla okkar, sem ræður um það, að við vitum um, að það eru til togarasmiðastöðvar í Vestur-Þýzkalandi og Englandi, sem eru gerkunnugar því að smíða skip af slíkri gerð eins og við óskum eftir. Við þekktum minna til skipasmiðanna í Austur-Þýzkalandi, en höfum nú fengið af þeim talsverða reynslu. Við höfum þegar fengið hingað upp fyrstu bátana þaðan, sem hafa reynzt með ágætum vandaðir bátar og eru búnir að vera hér nú nærri heilt ár í rekstri, og þessi 12 skip, sem hafa verið í smíðum þar nokkuð á annað ár, við höfum einnig fylgt með smíði þeirra og umboðsmenn okkar vita nú orðið, hvernig skip þetta eru.

Einmitt þegar þetta allt hefur legið fyrir, hef ég talið og margir aðrir, að full ástæða væri til þess að taka ákvörðun um það að fá nokkuð af þessum stóru skipum smíðað í þessum stöðvum, a. m. k. ef ekki reyndist af fjárhagslegum ástæðum mögulegt að fá smíðasamninga í Vestur-Þýzkalandi eða Bretlandi. Það er þetta, sem ég hef sagt hér í umr. áður. Það er því ekki vegna neinna fordóma, sem lán hefur ekki verið tekið í Sovétríkjunum á sama grundvelli og fyrir skipin 12 til smíða í stöðvum í Austur-Þýzkalandi, heldur vegna þess, að það þótti ekki tiltækilegt, — á meðan ekki var fyllilega gengið úr skugga um, hvort það væru möguleikar af fjárhagsástæðum að smíða skipin í Vestur-Þýzkalandi og í Bretlandi, þótti ekki rétt að fara í þessa lántöku og efna til smíða á skipunum í Austur-Þýzkalandi, og einnig var mjög örðugt að koma því við á sama tíma sem smíði á 12 skipunum stóð þar yfir.

En þegar nú búið er að ljúka smíði þessara 12 skipa og einnig, eins og ég sagði, ef svo kynni að fara, að vonir okkar brygðust með öllu með lántökur í Vestur-Þýzkalandi, eins og þær hafa raunverulega brugðist með öllu í Englandi, þá tel ég, að það þurfi að taka afstöðu til þess, hvort við eigum ekki að láta smíða þessi skip einmitt í Austur-Þýzkalandi og fá svipuð lán til þeirra og við fengum til skipanna 12. Og það var út frá þessu, sem ég sagði, að það væri mín skoðun, að þá ættum við að hverfa að þessu ráði, og spurði hér fulltrúa Sjálfstfl. að því, hvort þeir væru á sömu skoðun, hvort þeir vildu styðja þessa leið. En þeir hafa ekki treyst sér til að svara því.

Það er því vitanlega með öllu rangt hjá hv. 1. þm. Reykv., að ég treysti mér ekki til að taka afstöðu til málsins. Afstaða mín hefur á

pennan hátt verið alveg skýr allan tímann, og ég hef marglýst henni hér.

Þá komu hér fram alveg nýjar fsp. varðandi togarasmíðamálið, sem eru auðvitað líka langt fyrir utan þá fsp., sem hér hefur legið fyrir, og hefði verið miklu eðlilegra að hefðu komið fram eftir öðrum leiðum. En ég get nú leitast við að svara þeim í stuttu máli eigi að síður.

Það var hv. 2. þm. Reykv. (ÁS), sem hér lagði fram nokkrar fsp. varðandi undirbúning að þessum skipakaupum. Hann spurði um það, hvort n. sú, sem verið hefur ríkisstj. til ráðuneytis um þessar smíðar, væri enn þá starfandi, og er því að svara játandi. Hún er enn þá starfandi og er ríkisstj. enn til ráðuneytis um allan undirbúning varðandi þessi skipakaup.

Hvers konar skip er hér fyrirhugað að kaupa? Ég skýrði hér frá því fyrir rúmu ári, að samkv. ákvörðun þessarar ráðuneytisnefndar ríkisstj. hefði verið gerð ýtarleg útboðsýsing á þessum skipum, send til 16 mismunandi skipasmíðastöðva og þar ýtarlega tekið fram, hversu stór skip þetta ættu að vera, hvernig þau ættu að vera útbúin í öllum höfuðatriðum. Þetta gætu vitanlega allir þeir, sem áhuga hefðu á málinu, fengið nákvæmlega upp, m. a. í mínu rn. Þessir ráðunautar ríkisstj. höfðu hallast að því, að þessi skip yrðu nokkru stærri eða fullt svo stór og okkar stærstu togarar eru nú, milli 800 og 900 smál. Þeir höfðu gert ráð fyrir því, að hér yrði um dílskip að ræða og þau yrðu smíðuð í meginatriðum á sama grundvelli og skip okkar eru nú, að botnvarpan, eins og hv. þm. minnstist á, yrði tekin inn á hliðinni, en ekki sem skuttogarar, ekki þannig, að varpan yrði tekin inn að aftan. Það mál hafði verið athugað mjög vandlega og leitað umsagnar margra aðila um það, og m. a. einn okkar þekktasti og traustasti togaraskipstjóri á landinu, sem í n. er, Sæmundur Auðunsson, lagðist gegn því og taldi, að reynslan hefði sýnt, að þetta væri ekki komið svo langt enn, að rétt væri fyrir okkur að hverfa að því. Sömuleiðis var þetta skoðun skipstjóranefndar, sem sérstaklega var skipuð áður til þess að athuga þessi mál, fimm þekktir togaraskipstjórar, þar með í hópi okkar mestu aflamenn. Þeir ráðlögðu einnig að halda sér í aðalatriðum við þá gerð, sem við höfum haft. Annars væri margt um þessa sérstöku gerð að segja, skuttogarana, og skal ég ekki fara út í það. En rétt er að benda á það, að sú gerð skipa er að verulegu leyti enn þá á tilraunastigi.

Þá spurði þessi hv. þm. einnig um það, hvort fyrirhugað væri, að t. d. eitt af þessum skipum yrði smíðað sérstaklega sem fiskileitar- eða fiskirannsóknaskip. Því vil ég svara þannig, að það hefur fyrir nokkru verið hafinn undirbúningur að því, að smíðað yrði sérstakt fiskileitar- og fiskirannsóknaskip. Fiskifræðingar okkar hafa undirbúið þetta mál nú um nokkra hríð, fengið erlenda sérfræðinga hingað heim einmitt til þess að vinna að undirbúningi málsins, og má nú segja, að allur aðalundirbúningur

að slíkum framkvæmdum hafi verið unninn. Einnig hafa verið rannsakaðir möguleikar á því, á hve stuttum tíma hægt er að fá slíkt skip smíðað og með hvaða lánskjörum, en á síðasta Alþingi var hér samþ. till. um sérstakan tekjustofn einmitt í því skyni að byggja slíkt fiskirannsóknaskip.

En vilji hv. alþm. fá frekari upplýsingar hér um fyrirhugaða gerð þessara 15 togara, þá er annaðhvort fyrir þá að flytja hér um það sérstaka skriflega fsp., svo að eðlilegur tími gefist til þess að fara ýtarlega út í slíkt, eða þá að leita eftir upplýsingum um það eftir þeirri leið, sem auðvitað er beinust fyrir þá, en það er annaðhvort til þeirrar n., sem hefur unnið að málinu á vegum ríkisstj., eða þá að fá að sjá gögn um málið í sjútvörn.

Ásgeir Sigurðsson: Herra forseti. Hæstv. ráðh. hefur nú svarað flestum þeim spurningum, sem ég lagði fyrir hann sérstaklega, og ég vil þakka fyrir svörin.

Hann upplýsir það, að n. sé enn þá starfandi. Það þykir mér vænt um að heyra, því að þá gæti hún skipt um skoðun, eftir að hún hefði komið að raun um, að þarna væri nýtt atriði, sem bæri að taka til athugunar, því þegar ákvörðunin var tekin um þessa gerð skipa, munu þessir skuttogarar hafa verið lítt þekktir eða lítt verið komin reynsla á þá. En það er einmitt það, sem ég vil undirstrika, að það er íslenzkur maður búinn að vera á einum þessara brezku skuttogara, og félag það, sem hann hefur siglt hjá, er nú að láta smíða tvo í viðbót, og það er félag, sem hefur langa reynslu í smíði skipa með opinn skut, sem sé hvalveiðiskipanna, Salvesensfélagið í Leith og Glasgow, og þeir mundu ekki fara að smíða fleiri slíka nýja togara, ef ekki væri góð reynsla af því.

Ég vil leyfa mér að undirstrika það og benda á það alveg sérstaklega, að það væri æskilegt, jafnvel þótt ekki væru smíðaðir skuttogarar, að byggt væri yfir sum skipin alveg á þilfarinu, þannig að mennirnir gætu unnið þar að sínum verkum án þess að standa á bersvæði fyrir veðri og vindi, því að ég hef sjálfur verið á botnvörpum, þegar ég var ungur piltur, og ég hef séð fingurna fara af mönnum við það að vera að krasfa inn netið með fingrunum og krókum. En það kæmi ekki til greina t. d. á skuttogurunum, og þeir mundu ekki vera eins loppnir eða þeim eins kalt, ef hægt væri að taka netin inn undir þiljum, eins og gert er ráð fyrir að gert sé á þessum skuttogurum.

Að öðru leyti vil ég ekki fara neitt í meting um það, hversu merkir þeir menn eru, sem í þessari n. eru. Þeir eru ágætir og hafa rækt sín störf vel á sjónum. En það er nú einu sinni svo, að þegar menn eiga að fara að dæma um eitthvað, sem er nýtt, sem þeir hafa ekki mikla reynslu fyrir, þá eru margir hræddir við það. Ég minnst þess, þegar var verið að smíða nýsköpunartogarana, að þá voru menn mjög hræddir við að hafa ekki gufuvindur á þeim,

sem menn eru að hverfa sem óðast frá nú að hafa á nokkrum togara eða nokkru skipi, og taka upp rafmagnsvindur í staðinn.

Þannig mætti benda á ýmislegt, sem reynslan leiðir í ljós að er hagkvæmt og sjálfsagt, þótt menn séu hræddir við það í upphafi.

Ég vil svo enn þakka fyrir það, að áhugi er fyrir því, að þetta fiskileitarskip verði smíðað, í hverju formi sem það verður. Hvort það verður einn af þessum 15 eða sérstakt skip, það skiptir ekki máli. Það, sem máli skiptir í þessu efni, er það, að skipið verði smíðað.

3. Endurheimt handrita.

Á 7. fundi í Sp., 5. nóv., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um endurheimt íslenskra handrita í Danmörku [37. mál, 1] (A. 61).

Á 8. fundi í Sp., 6. nóv., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 31 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Sp., 12. nóv., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 19. nóv., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Pétur Ottesen): Herra forseti. Það er nú liðið nokkuð á annað ár, síðan till. okkar flm. þessarar fsp. um endurheimt íslenskra handrita, sem geymd eru í dönskum söfnum, var samþ. hér á Alþ. Sú samþykkt var, eins og kunnugt er, gerð einum rómi alls þingheims og rík áherzla á það lögð, að ríkisstj. sækti þetta mál af fyllsta kappi. Þegar okkur flm. till. um endurheimt íslenskra handrita í Danmörku þótti sýnt á síðasta þingi, að ríkisstj. eða ráðh. sá í ríkisstj., sem mál þetta hefði verið falið alveg sérstaklega, mundi ekki gefa að fyrri bragði þinginu skýrslu um, hvernig málið stæði, þá fluttum við fsp. um þetta efni, þegar nokkuð var liðið á síðasta þing. Þeirri fsp. var þá ekki svarað og höfðum við flm. þó talað um það við hæstv. menntmrh., áður en við bárum fsp. fram, að við mundum spyrjast fyrir um málið. Nú höfum við endurtekið þessa fsp. okkar, og því hefur nú verið lýst yfir, að hæstv. ráðh. ætli nú að svara henni og gefa skýrslu um málið.

Því þarf ekki að lýsa, að það er ríkjandi mjög sterkur áhugi fyrir því, að þeir dýrmætu bókmenntafjársjóðir vorir, sem mjög varða sögu vora og héðan voru fluttir á mestu niðurlægjartímum þjóðar vorrar, eins og kunnugt er, verði fluttir heim aftur, það af þeim, sem enn er varðveitt í Danmörku. En eins og kunnugt er, var höggvið mjög stórt skarð í þessa bókmenntaaðlegð vora, í fyrsta lagi þegar

skip, sem flutti mikið af handritum og ýmiss konar gömlum munum, sem Kristján V. hafði látið safna saman hér á landi, fórst á leið til Danmerkur; í öðru lagi, þegar kviknaði í safni Árna Magnússonar og mikill hluti þess brann. Það er vitað, að Íslendingum er, eins og ég áður tók fram, mikið kappsmál að fá þessar dýrmætu bókmenntir vorar fluttar aftur heim til landsins og að þær verði teknar til varðveislu og hagnýtingar í æðstu menntastofnun lands vors, háskólanum. Þar er þeim búið varðveizla. Háskólinn er miðstöð allra íslenskra fræða, og öll gögn til iðkana þeirra þurfa þess vegna að vera geymd og varðveitt í æðstu menntastofnun vorri, háskólanum.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Skömmu eftir að núv. ríkisstj. var mynduð, eða í ágúst 1956, átti ég erindi til Svipjóðar. Fór ég þá einnig til Kaupmannahafnar í því skyni að ræða handritamálið við sendiherra Íslands í Danmörku, dr. Sigurð Nordal, og forsrh. Dana, H. C. Hansen.

Okkur sendiherranum kom saman um, að tími væri til þess kominn fyrir Íslendinga að hreyfa handritamálinu að nýju við dönsk stjórnarvöld. En það hafði legið niðri um hríð, eftir að Alþ. Íslendinga og ríkisstj. höfnuðu uppástungu í málinu, sem danska ríkisstj. bar fram að frumkvæði þáv. menntmrh., Bomholts.

Ég átti viðræðu um málið við H. C. Hansen forsætis- og utanrrh. Sagði ég honum, að ég hefði mikinn áhuga á því, að málið yrði tekið upp aftur, en vildi gjarnan hafa samráð um það við dönsk stjórnarvöld, í hvaða formi það yrði gert, þar eð ég teldi mestar líkur á jákvæðri niðurstöðu, ef samkomulag væri um form þeirra viðræðna, sem eðlilegt væri að færu fram. Varpaði ég fram við hann þeirri hugmynd, að komið yrði á fót sameiginlegri nefnd Íslendinga og Dana til viðræðna um málið og teldi ég fyrir mitt leyti heppilegast, að sú n. yrði skipuð stjórnmalálmönnum. Kvaðst forsætis- og utanrrh. skyldu hugleiða málið og ræða það við starfsbræður sína.

Hinn 31. maí 1957 samþ. Alþ. einum rómi þál., þar sem skorað var á ríkisstj. í samræmi við fyrri samþykktir um endurheimt íslenskra handrita úr dönskum söfnum að beita sér fyrir því við dönsk stjórnarvöld, að skilað verði aftur hingað til lands hinum íslensku handritum, sem geymd eru í dönskum söfnum.

Skömmu síðar, eða í júní 1957, komu menntmrh. Norðurlanda saman til fundar í Stokkhólmi, en slíkir fundir eru haldnir annað hvert ár. Notaði ég þar tækifærið til ýtarlegra viðræðna við menntmrh. Dana, Jörgen Jørgensen, um handritamálið. Í þeirri ferð kom ég einnig til Kaupmannahafnar og átti þar viðræður bæði við hann og aðra ráðh. í dönsku stjórninni sem og sendiherra Íslands í Danmörku. Áður en ég fór í þessa ferð, var málið rætt í ríkisstj., og voru menn þar á einu máli um, að heppilegt væri, að málið yrði tekið upp við dönsk stjórnarvöld í því formi, að Íslendingar æsku þess, að skipuð yrði nefnd Dana og Ís-

lendinga til þess að fjalla um málið og gera um það tillögur til ríkisstjórnanna.

Ég ræddi málið einnig við formann þingflokks Sjálfstf., Bjarna Benediktsson, fyrrv. menntmrh., og skýrði honum frá þessari hugmynd. Mun hann hafa rætt málið við flokk sinn og tjáði mér síðan, að hann hefði ekkert við þessa málsmeðferð að athuga, og mundi Sjálfstf., ef til kæmi, nefna fulltrúa af sinni hálfu í nefndina.

Í viðræðum þeim, sem við sendiherra Íslands í Danmörku áttum við danska ráðh. í þessari ferð, kváðust þeir mundu beita sér fyrir því fyrir sitt leyti, að slík n. yrði skipuð, og létu í ljós þá skoðun, að það mundi flýta mjög fyrir lausn málsins.

Hinn 25. júlí 1957 skrifaði menntmrh. utanrrn. svo hljóðandi bréf:

„Hér með er þess beiðzt, að utanríkisráðuneytið riti ambassador Íslands í Kaupmannahöfn svo hljóðandi bréf:

Hinn 31. maí s. l. samþ. Alp. með shlj. atkv. þál., þar sem ríkisstj. er falið að taka upp viðræður við dönsk stjórnarvöld um afhendingu íslenskra handrita úr dönskum söfnum. Íslenska ríkisstj. leyfir sér hér með að óska þess, að slíkar viðræður verði teknar upp, t. d. í því formi, að skipuð verði n. Dana og Íslendinga til þess að fjalla um málið og gera um það till. til ríkisstjórnanna og skipi hvor ríkisstjórnin um sig sinn hluta nefndarinnar.“

Hinn 2. ágúst barst utanrrn. svo hljóðandi símskeyti frá sendiráði Íslands í Kaupmannahöfn:

„Orðsending afhent. Ákvörðun um birtingu óskað bíði nánari athugunar.“

Í ágúst 1957 sótti ég ásamt menntmrh. hinna Norðurlandanna 12. norræna skólamótið í Helsingfors. Þar ræddi ég málið enn við menntmrh. Dana, og varð það að ráði, að ég skyldi koma til Kaupmannahafnar á heimleið og ræða málið nánar við hann og forsrh. Kváðust þeir þá mundu leggja orðsendingu íslensku ríkisstj. fyrir fund í utanrmn., sem halda ætti síðar í mánuðinum. Eftir þessar viðræður okkar gaf forsetis- og utanrrh. út tilkynningu, þar sem skýrt var frá orðsendingu íslensku ríkisstj. um nefndarskipunina og því bætt við, að danska stjórnin væri hugmyndinni fylgjandi og mundi mæla með henni við þingflokkana. Hinn 29. ágúst 1957 skýrði forsrh. og utanrrh. síðan í utanrmn. danska þingsins frá óskum íslensku ríkisstj. um skipun nefndar til þess að fjalla um handritamálið og lýsti því þar yfir, að danska stjórnin vildi verða við þessum til-mælum, en óskaði álits þingflokkanna. Fulltrúar stjórnarandstöðuflokkanna í utanrmn. töldu sig verða að ræða málið við sína þingflokka, en það væri ekki hægt að gera fyrr en eftir að danska þingið væri saman komið í októberbyrjun.

Hugmyndin um þessa nefndarskipun fékk misjafnar undirtektir í dönskum blöðum. Sum voru henni fylgjandi, en önnur andvíg. Þegar danska þingið kom saman, kom í ljós, að andstöðuflokkar ríkisstj., íhaldsflokkurinn og

Vinstri flokkurinn, kváðust ekki vilja tilnefna fulltrúa af sinni hálfu í n. samkv. uppástungu íslensku ríkisstj.

Í janúar s. l. fór ég til Parísar á fund um friverzlunarmálið. Kom ég þá við í Kaupmannahöfn og hitti danska ráðherra. Kváðust þeir harma það, að ekki hefði tekist að koma n. á laggirnar, en sögðu, að stjórnin hefði málið enn til athugunar. Að vísu væri innan stjórnarinnar sjálfrar ágreiningur um afstöðuna til málsins, svo að stjórnarandstöðuna eina væri ekki um að saka, að málið væri ekki komið lengra áleiðis en raun bæri vitni.

Þegar ég var á leið til Parísar á friverzlunarfundinn í síðasta mánuði, kom ég enn til Kaupmannahafnar og ræddi málið við þá Jörgen Jørgensen menntmrh., hinn nýskipaða utanrrh., Jens Otto Krag, og Viggo Kampmann fjmrh., sem gegnir störfum forsrh. í veikindaforföllum hans. létu þeir í ljós mikil vonbrigði yfir því, að ekkert hefði í málinu gerzt af hálfu danskra stjórnarvalda. Niðurstaða þessara viðræðna varð sú, að dönsku ráðherrarnir kváðust mundu taka málið upp að nýju innan dönsku ríkisstj. og ræða það við stjórnarandstöðuna. Þeir töldu ekki líklegt, að stjórnarandstöðuflokkarnir mundu breyta afstöðu sinni til nefndarskipunarinnar, svo að telja yrði þá hugmynd úr sögunni. Hins vegar mundi danska stjórnin ræða efni málsins sjálft, og mundi það ekki dragast lengi, að unnt yrði að skýra ríkisstj. Íslands frá því, hverjar yrðu niðurstöður umræðnanna.

Þeir danskir ráðh., sem ég hef rætt við um þetta mál, hafa haft staðgöða þekkingu á málstað Íslendinga í málinu, skilning á rökum þeirra og einlægán vilja til þess að leysa málið. Hins vegar er alkunna, að innan danska þjóðþingsins er ágreiningur um málið. Hér á hinu háa Alp. hefur hins vegar verið og er enn alger eining um málið. Íslenska þjóðin í heild er þeirrar skoðunar, að þau íslensk handrit, sem varðveitt eru í dönskum söfnum, elgi heima hér á Íslandi. Núv. ríkisstj., eins og þær, sem á undan hafa farið, telur það sjálfsgöð skyldu sína að vinna að því, að handritin komi aftur til Íslands. Ég get fullvissað hið háa Alþingi um, að núv. og fyrrv. ríkisstj. hafa gert ríkisstj. Danmerkur óskir Íslendinga og rök þeirra í þessu máli ljós. Ráðamenn í Danmörku þekkja sjónarmið Íslendinga í málinu. Þessi sjónarmið eru hafin yfir allar flokkadeilur hér á Íslandi. Þau eru ekki aðeins sjónarmið allra alpm., heldur og allra Íslendinga. Íslenska þjóðin er öll að baki óskinni um það, að þetta mál, eina deilumálið, sem enn er óútklárað milli tveggja norrænna vinabjóða eftir aldalanga sambúð þeirra, verði sem fyrst til lykta leitt í anda skilnings á því, sem er liðið, gagnkvæmrar virðingar fyrir þeim sjónarmiðum, sem eiga rætur sínar í heilbrigðri þjóðernisvitund, og þeirrar viðleitni, að sambúðin í framtíðinni verði sem bezt og vináttan sem traustust.

Milli Dana og Íslendinga eru mikil og góð samskipti, svo sem vera ber um frændþjóðir,

sem jafnmikið eiga sameiginlegt í menningu, þjóðhátum og stjórnfari. Það er einlæg ósk Íslendinga, að þetta deilumál verði sem fyrst úr sögunni með þeim hætti, að báðum þjóðunum verði til gagns og sóma.

Fyrirspyrjandi (Pétur Ottesen): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. menntmrh. fyrir þá skýrslu, sem hann hefur gefið um gang þessa máls. Það er sýnt, að sú tilraun, sem hann gerði til þess að leysa þetta mál með nýrri nefndarskipun, hefur algerlega farið út um þúfur. Hún hefur ekki fengið þær undirtektir í Danmörku, sem hæstv. ráðh. gerði sér von um, enda kom það brátt í ljós, þegar farið var að ræða í Danmörku um till. um nýja nefndarskipun, að þá voru andstæðingar Íslendinga í þessu máli ekki lengi að láta orð falla að því, að nú væru Íslendingar ef til vill farnir að slaka nokkuð til — eða nefndarskipunin benti til þess — frá því, þegar þeir höfðu algerlega vísað á bug till. um helmingaskipti þessara dýrmætu fjársjóða. Þetta mun nú hafa verið leiðrétt þannig, að framkoma þessarar till. benti ekki til neins undansláttar af hálfu Íslendinga. En hugmyndin um nefndarskipun hefur ekki leitt til neins framdráttar í málinu, eftir því sem fram er komið.

Það liggur fyrir skýrsla eða skrár um öll handrit og skjöl, sem Íslendingar eiga í dönskum söfnum. Þessar skrár hafa þeir gert Hannes Þorsteinsson þjóðskjalavörður og dr. Jón Þorkeiðsson þjóðskjalavörður, svo að af okkar hálfu er þarna fullur leiðarvísir um það, hvers okkur ber að krefjast af þessum dýrmætu fjársjóðum vorum, að þeir fluttir verði aftur til landsins. Og það virðist því, eins og málin standa nú, verða að hefja sóknina aftur að nýju á grundvelli þessara heimilda, og verður ríkisstj. í því efni að fylgja fast eftir samþykkt Alþingis í þessu máli og vilja allra Íslendinga um það, að oss takist að fá handritin aftur flutt til landsins. Mér dettur í hug í þessu sambandi, hvort ekki væri þess vert að taka til athugunar, að stjórnmalaflokkarnir legðu til sinn manninn hver í nefnd, sem ásamt hæstv. menntmrh. færi á fund dönsku ríkisstj. og bæri fram af hálfu Íslendinga þessa kröfu. Það er a. m. k. nýtt form af okkar hálfu til beitingar í þessu máli, og ég tel, að það mundi fela í sér, sem raunar er vitað áður og ekki heldur dylst dönskum stjórnarvöldum, að fullkominn einhugur meðal Íslendinga ríkir í sókn þessa máls og að þeir muni aldrei af láta þessari sókn, fyrr en þeir hafa fengið þessari sanngirniskröfu sinni á hendur danskra stjórnarvalda fullnægt.

4. Yfirlæknisembætti Kleppsspítala.

Á 16. fundi í Sp., 17. des., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um yfirlæknisembætti Kleppsspítala [69. mál] (A. 135).

Á 17. fundi í Sp., 18. des., var fsp. tekið til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 32 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Sp., 7. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Benedikt Gröndal):

Herra forseti. Þessi fsp. var borin fram í tíð fyrrv. ríkisstj. og er þar af leiðandi beint til þáv. heilbrmrh. og ekki þess að vænta, að núv. heilbrmrh. geti svarað henni. Hins vegar þykir mér rétt, af því að fsp. skýrir sig ekki sjálf að fullu leyti og þar sem hún er fram komin, að gera örstutta grein fyrir því, um hvað hún snýst. Jafnframt getur þá fyrrv. ráðh., ef hann sér ástæðu til, sagt þar um nokkur orð.

Fyrirspurnin er þess efnis, að spurt er, hvers vegna fyrrv. heilbrmrh. hafi ekki sinnt tillögum um landlæknis um breytta skipan á embætti yfirlæknis á Kleppsspítala. Það, sem í þessari fsp. felst, er í mjög stuttu máli þetta: Landlæknir mun fyrir allöngu hafa gert þá tillögu til ráðherra, að þessu yfirlæknisembætti yrði breytt og það gert jafnframt að prófessors-embætti í geðsjúkdómum við háskólann. Að baki þessari till. mun liggja það, að með þróun nútíma þjóðfélags á síðustu áratugum hefur athygli manna beint mjög í vaxandi mæli að geðsjúkdómum og þeir eru taldir vera mjög vaxandi vandamál, hvort sem það kann að stafa af því, að nútímaaðstæður hafa gert geðsjúkdóma algengari, eða hinu, að nútíma þróun læknávisinda hefur orðið til þess að beina meiri athygli að þeim en áður. Og mér skilst, að þessi till. landlæknis, sem hann mun hafa gert með meðmælum bæði læknadeildar háskólans og Læknafélagsins, sé hugsuð þannig, að hún ætti að verða eitt skref í þá áttina að sýna þessum málum aukna rækt, skapa meiri veg fyrir þessa grein læknisfræðinnar og verða eitt af fleiri skrefum til þess að auka þá áherzlu, sem hér á landi yrði lögð á þetta svið heilbrigðismálanna. — Þessa skýringu vildi ég gefa á fyrirspurninni, en tek það aftur fram, að að sjálfsögðu getur núv. heilbrmrh. ekki um þetta sagt, vegna þess að till. kom fram, en var ekki afgreidd í tíð fyrrv. ráðherra.

Hannibal Valdimarsson: Herra forseti. Það er rétt, sem fram kemur í þeirri fsp., sem hér liggur fyrir, að landlæknir hafði gert grein fyrir þeirri hugmynd við mig, meðan ég gegndi störfum heilbrmrh., að yfirlæknisembættið á Kleppi yrði gert jafnframt að prófessorsembætti, þannig að yfirlæknirinn þar hefði sömu aðstæðu og yfirlæknar í handlækningum og

lyflækningum við landsspítalann. Ég tók þessa hugmynd landlæknis til athugunar og ráðgaðist við ýmsa lækna viðvirkjandi henni, og varð það til þess, að ég frestaði því að auglýsa yfirlæknisstöðuna á Kleppi um — að ég hyggtveggja mánaða skeið, meðan þessi athugun fór fram. En þessi athugun leiddi í ljós, að læknar töldu, að það væri að visu ekkert fjarstætt að gera fræðslu í taugasjúkdómum að kennslugrein við háskólann, en bentu á, að þá væri ekki óeðlilegt, að jafnframt því, sem þessi breyt. væri gerð, ef hún yrði gerð á annað borð, væri einnig gert að kennslugrein við háskólann á sama hátt fræðsla um brjóstsjúkdóma og holdsjúkdóma, og töldu, að þá væri eðlilegast, að embætti yfirlækna þeirra stofnana, sem hér er um að ræða, yrði einnig breytt á þann hátt, að prófessorsembætti við háskólann fylgdi. Þá hefðu öll þessi embætti orðið launuð með sama hætti og yfirlæknisembættið við landsspítalann, þ. e. með hálfum öðrum launum.

Fráfarandi ríkisstj. hafði tekið ákvarðanir um að fjölga ekki embættum á þessu ári, nema þá a. m. k. með því að láta það fara í gegnum þar til kjörna n. En af því hefði leitt a. m. k. hálf önnur embættislaun, ef þessi breyt. hefði verið gerð. Ég taldi því ekki neina ástæðu til þess að gera þessa breyt. sérstaklega í sambandi við skipun nýs yfirlæknis við Kleppspítalann, þetta mætti gera hvenær sem væri ella, og auglýsti því, eftir að ég hafði tekið þessa ákvörðun, yfirlæknisembættið á Kleppi með 3 mánaða umsóknarfresti, eins og fyrir mun vera mælt í reglugerð.

Ég sé ekki annað en ef heilbrigðisyrirvöldin telja, að þessa breyt. beri að gera, geti þau gert hana hvenær sem er og einnig þá gert yfirlækninn á Vífilsstöðum að prófessor á sama hátt, ef ástæða þykir til og ríkisstj. hefur þá stefnu að taka einhvern fjörkipp í aukningu embætta og embættiskostnaðar hjá ríkinu.

Fyrirspyrjandi (Benedikt Gröndal):

Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. fyrrv. heilbrmrh. fyrir svar hans, og með því að fsp. hefur verið skýrð og henni svarað, er tilgangi hennar í raun og veru náð. Hann var fyrst og fremst sá, að fram kæmu þær skoðanir, sem uppi hafa verið um þetta, og þær ástæður, sem eru fyrir því, að sú stefna var tekin, sem tekin var.

Ég hyggt, að það, sem fyrir landlækni vakti í sambandi við till. hans, hafi verið þetta, að um leið og fyrir lá að skipa nýjan mann í þetta yfirlæknisembætti, gæfist mjög gott tækifæri til þess að gera slíka breyt., og um leið, að það væri brýn þörf á því að gera allt, sem hægt væri, til þess að efla geðlækningar og auka þar svið læknisfræðinnar hér á landi. Hitt er að sjálfsögðu rétt, sem á var bent, að það eru fleiri svið en þetta, þar sem lækna-stéttin er þeirrar skoðunar, að mjög æskilegt væri að fá prófessorstöla við háskólann, og munu þar koma til greina ekki aðeins þau, sem nefnd voru, heldur, að því er mér skilst og

jafnvel fremst í augum lækna, kvensjúkdómar og fæðingar.

Ég vil endurtaka þakkir mínar fyrir svarið og tel, að komið hafi hér fram með þessari fsp. það, sem rétt var að fram kæmi um þetta mál.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég skal ekki blanda mér í það, hvort skynsamlegt er að verða við till. landlæknis eða ekki, og engan veginn víta hæstv. fyrrv. heilbrmrh. fyrir að gera það ekki. Til þess skortir mig þekkingu, og ég hef ekki haft kost á því að kynna mér málið. En ég var nokkuð hissa á orðum hv. fyrirspyrjanda, að hann taldi málinu lokið með svari hæstv. fyrrv. heilbrmrh. Mér skilst, að það hljóti að skipta öllu máli, hvaða skoðun núv. hæstv. heilbrmrh. hefur á þessu máli. Að því er ég bezt veit, er ekki enn þá búið að veita þetta embætti, þannig að hafi hæstv. fyrrv. heilbrmrh. farið rangt að, þá er enn þá fullkomið tækifæri fyrir núv. hæstv. heilbrmrh. til þess að laga þau mistök, sem fyrirrennari hans kann að hafa gert sig sekan um. Ég hefði búið við því, að hv. fyrirspyrjandi mundi beina því til núv. hæstv. heilbrmrh., að hann veitti ekki þessa stöðu, fyrr en hann hefði gerkynt sér, hvort ákvörðun fyrirrennara hans væri rétt. Úr því að hv. fyrirspyrjandi hefur ekki borið fram þessa áskorun, þá vildi ég láta það koma fram af minni hálfu, að mér finnst það eðlilegt, úr því að hér er um auðsjáanlegt vandamál að ræða, að það verði betur skoðað ofan í kjölinn, því þó að margt gott megi segja um hæstv. fyrrv. heilbrmrh., eins og sagt er, að um þá dauðu skuli ekkert sagt nema gott, þá er þó víst, að ekki geta menn fallið á, að hans úrskurðir séu óbrigðulir.

5. Fjárfesting opinberra stofnana.

Á deildafundum 29. des. var útbýtt frá Sp.:

Fsp. til ríkisstj. um framkvæmd þál. um fjárfestingarþörf opinberra stofnana [76. mál] (A. 148).

Á 19. fundi í Sp., 7. jan., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 36 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 23. fundi í Sp., 21. jan., var fsp. aftur tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Fsp. sú, sem hér um ræðir og ég hef leyft mér að flytja, hefur verið fyrir all löngu útbýtt og var að sjálfsögðu beint til

hæstv. fyrrv. ríkisstjórnar. En ég hef ekki séð ástæðu til þess að draga þessa fsp. til baka og vonast til þess þrátt fyrir stjórnarskiptin, að hin tiltölulega nýja ríkisstj. sjái sér fært að svara henni.

Þann 5. marz s. l. var samþykkt hér á hæstv. Alþingi hin umrædda þál., er ég flutti, um athugun á fjárfestingarþörf opinberra stofnana. Í framsöguræðu fyrir till. gat ég þess, að hin síðari ár hefðu orðið æ háværari raddir um það meðal almennings, að fjárfesting þess opinberra væri ekki á þann veg sem skyldi. Þessu til sönnunar er mjög á það bent, að af hálfu ríkisvaldsins hafi þörfin fyrir aukni húsrými þess oft verið leyst á þann hátt, að ríkið hafi varið geysilegum fjárhæðum í fyrirframgreidda húsaleigu til einstaklinga eða fyrirtækja í stað þess að byggja og eiga þessar byggingar sjálf. Niðurstaða slíkra ráðstafana hefur svo orðið sú, að hinir óopinberu aðilar, einstaklingar og fyrirtæki, hafa með þessum fyrirframgreiðslum ríkisins byggt þessar fasteignir og að tiltölulega skömmum tíma liðnum eignast þær, á sama tíma sem hvorki gengur né rekur um fullnægjandi byggingar fyrir stjórnarráð og opinber fyrirtæki. Ef eitthvað er hæft í þessum orðrómi, er illa farið. Af eðlilegum ástæðum kemur almenningi slík ráðabreytni spáskt fyrir sjónir, að hægt sé að leggja fram fjárfúlgur af almannafé til að byggja á vegum óopinberra aðila, á sama tíma sem það opinbera telur sig vegna fjárhagsörðugleika ekki geta varið fé til nauðsynlegra bygginga fyrir sig sjálf.

Till., sem hér um ræðir og samþ. var hinn 5. marz s. l., var svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að láta framkvæma rannsókn á fjárfestingarþörf opinberra stofnana til byggingar nauðsynlegs húsnæðis fyrir starfsemi þeirra. Jafnframt sé athugað, hve margar opinberar stofnanir hafi þurft á s. l. 10 árum að kaupa eða leigja nauðsynlegt húsnæði af einstaklingum, félögum eða öðrum opinberum aðilum og þá með hvaða kjörum. Niðurstaða rannsóknarinnar verði lögð fyrir Alþingi svo fljótt sem kostur er.“

Af till., sem samþ. var einróma, er ljóst, að Alþingi vildi láta fram fara ýtarlega rannsókn á fjárfestingarþörf þess opinberra, til þess m. a. að mögulegt sé að gera sér grein fyrir, hvert beri að stefna í fjárfestingu þess í byggingarmálum, og að það fé, sem hverju sinni er ákveðið að verja til slíkra framkvæmda, fari til þess að auka og bæta eignir ríkisins sjálfs.

Ástæðan til þess, að fsp. þessi er nú fram borin, er sú, að ekkert hefur um framkvæmd till. heyrzt, síðan hún var samþykkt.

Það er von mín, að skýr og greið svör fáiast við fsp. frá hæstv. ríkisstj.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Það liggur í hlutarins eðli, að ég get ekki svarað þessari fsp. nema að mjög takmörkuðu leyti, vegna þess að ég hef ekki fylgt með, hvað í málinu hefur gerzt, nema svo stuttan tíma. En

ég hef athugað, hvað áður hefur verið gert í því, og fengið þessar upplýsingar:

Till., sem hv. fyrirspyrjandi lýsti, var borin fram hér á Alþingi 5. marz 1958, en í rn. hef ég fengið að vita, að forsrn. hafi falið tveim mönnum, Herði Bjarnasyni húsameistara og Baldri Öxdal fulltrúa, að annast þá rannsókn, sem í till. felst. En þessi útnefning á mönnum hafði farið fram 14. nóv. s. l., og er henni víta-skuld ekki nema stutt á veg komið enn þá.

Aðrar upplýsingar hef ég ekki að gefa í málinu.

Fyrirspyrjandi (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Ég þakka hæstv. forsrh. fyrir þessi svör og þær upplýsingar, sem í þeim fólust, þó að ég verði jafnframt að harma það, að svo lengi skuli hafa dregið að stofna til þessarar rannsóknar, sem í till. felst. Ég álit, að hér sé um svo veigamikil mál að ræða, þegar jafnmikil er rætt um þarfa og óþarfa fjárfestingu þess opinberra eins og gert er um þessar mundir, að það hefði verið æskilegt, að slíkri rannsókn, sem í till. felst og skorað er á ríkisstj. að láta fara fram, hefði verið lengra á veg komið. En ég verð þrátt fyrir þann drátt, sem orðið hefur á því að láta þessa rannsókn fara fram, að fagna því, að hún skuli þó vera hafin, og beini þeirri áskorun til hæstv. núv. ríkisstj., að hún láti hraða þessari athugun, svo sem kostur er á, þannig að þær upplýsingar, sem til var ætlað með ályktuninni að færa Alþingi og þjóðinni allri, megi sem fyrst fyrir liggja.

6. Rafveita Vestmannaeyja.

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um framkvæmd þál. um rafveitulínu frá Hvolsvelli til Vestmannaeyja [80. mál, 1] (A. 164).

Á 22. fundi í Sp., 15. jan., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 32 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., 21. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég ætla, að þessi fsp. hafi þann grundvöll fyrir sér, að ég og hv. 2. landsk. þm. fluttum um það þáttill. á síðasta þingi, að framkvæmd á lagningu rafveitulínu frá Hvolsvelli til Vestmannaeyja væri hraðað. Okkur var ljóst, að áætlun liggur fyrir um að koma þessum Suðurlandsrafveitumálum í kring á árinu 1960, og teljum, að það sé nauðsynlegt, að allur útbúnaður á landi sé þá tilbúinn, t. d. að minnsta kosti rafveitulínan frá Hvolsvelli og

fram í sand, hvað sem öðru líður, og helzt að sjólinan væri þá þegar keypt, til þess að ekki þyrftu að tefjast framkvæmdir fram yfir þá áætlun, sem höfð hefur verið í huga af raforkumálastjórninni á undanförunum árum, fyrir það, að ekki væri hafizt handa í tíma til þess að afla þeirra leiðslna og lagninga, sem til heyrir. Það er vitanlegt, að hvað varðar sjólinuna sjálfa frá Landeyjarsandi og út til Eyja, þá er búið að rannsaka botninn. Það hefur farið fram mjög jákvæð rannsókn á botnlaginu með tilliti til þess, að línan verði lögð milli lands og Eyja. Hitt er svo líka mikið verk, að koma rafveitulínunni það austur á bóginn á landi, sem nauðsynlegt er í þessu efni.

Ég hef í seinni tíð átt nokkrar viðræður við raforkumálastjórnina um þetta mál og hef komizt að því, að hún hefur áhuga fyrir því að mega kaupa inn það efni, sem þarf í þessa lögn, ég held helzt allt í einu eða sem næst því, en telur sig enn skorta heimildir viðkomandi stjórnarvalda í því efni.

Raforkuveita á þessu svæði er hvað Vestmannaeyjar snertir orðin ákaflega aðkallandi, og mundi þá sú raflögn, sem þar er fyrir hendi, verða eins og hjálparhella eða rafstöð til vara, ef eitthvað skyldi á bjáta með hina reglulegu rafveitulínu, þegar fram í sækir.

Á síðasta þingi var ekki borin fram opinberlega fsp. um þetta efni. En ég gerði þó nokkrar tilraunir og býst við, að hv. 2. landsk. þm. hafi fyrir sitt leyti reynt að gera hið sama, til að komast eftir því og hvetja til þess, að keyptir væru þeir nauðsynlegu strengir til þessarar veitu. En ég fyrir mitt leyti hef ekki getað hrósað happi yfir því, að þær viðræður hafi fleygt málinu fram, svo sem þörf er á og svo sem ég vænti. Fyrir því þykir mér hlýða að bera fram þessa fsp. til hæstv. ríkisstj. Hún mun nú hafa verið lögð fram, áður en stjórnarskiptin urðu, en sjálfsgagt er eitthvert rn. enn þá til, sem annast um framkvæmd raforkumálanna, og vænti ég að geta úr þeirri átt fengið þær upplýsingar, sem um er beðið í fsp.

Þál., sem samþ. var á Alþingi 16. apríl 1958, hljóðar þannig, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að hraða svo sem unnt er lagningu rafveitulínu frá Hvolsvelli til Vestmannaeyja samkv. heimildarlögum nr. 65 1956, sbr. l. nr. 53 1954 og l. nr. 5 1956.“

Öll þessi lög leggja grundvöllinn fyrir því, að framkvæmd geti orðið á því að tengja Vestmannaeyjar við landið hvað rafveitu snertir.

Ég vil svo mælast til þess, að hæstv. ríkisstj. upplýsi, hversu þessu máli horfir nú við og hvað hefur verið gert til þess að framkvæma þál. frá 16. apríl.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Það er að því leyti sama að segja um þessa fsp. og þá síðustu, að það kemur fyrst og fremst í minn hlut að flytja hér þær upplýsingar, sem ég hef getað aflað mér um málið, án þess að núv. ríkisstj. hafi haft af því nein veruleg af-

skipti. En þær upplýsingar, sem ég hef hér að flytja um gang þessa máls, hef ég fengið frá raforkumálastjóra með bréfi, dags. 17. þ.m., og það hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Eftir samþykkt þáttill. um Vestmannaeyjaveitu sendi hið háa rn. ályktunina hingað til umsagnar. Því bréfi rn. hefur þó ekki verið svarað nema munnlega. En um þetta mál er aðeins hið sama að segja og þá, að í heildar-áætluninni um tíu ára raforkuframkvæmdir hefur verið gert ráð fyrir því, að sæstrengurinn til Vestmannaeyja yrði pantaður á árinu 1959 og að veita í heild yrði lögð sumarið 1960. Þessi áætlun miðaðist við það, að gert var ráð fyrir, að fyrri vélin í Efra-Sogi tæki til starfa um næstu áramót og sú síðari næsta sumar, og er útilit fyrir, að sú áætlun muni standast. En ekki var ætlunin að tengja Vestmannaeyjar við, fyrr en virkjun Efra-Sogs væri lokið.

Þegar tillit er tekið til þessa og hins, hve mikið af fjárfrekum veitum hefur verið í smíðum undanfarið, sáum við okkur ekki fært að leggja til, að Vestmannaeyjaveitu yrði flytt umfram það, sem gert hafði verið ráð fyrir.

Eins og hinu háa rn. er kunnugt, þá er í hinni upprunalegu framkvæmdaáætlun gert ráð fyrir, að ráðizt verði á þessu ári í ýmsar veitur, t. d. Hornafjarðarvirkjun og veitu, Skógaveitu, Vopnafjarðarveitu o. s. frv. Nú virðist ærið tvísýnt af fjárhagsástæðum, hvort unnt verður að ráðast á þessu ári í nokkuð af þessum verkum. Fari þó svo, að fé verði fyrir hendi til að hefja framkvæmdir við sum þessara verka, en önnur ekki, verður að meta það, hvaða verk er mest aðkallandi að framkvæma og hverjum má fresta. En til þess að geta um þetta sagt, teljum við þurfa að gera ýtarlega endurskoðun á þeim hluta tíu ára áætlunarinnar, sem eftir er að framkvæma. Miðast þá sú endurskoðun við það að athuga, hvort fresta megi án бага sumum hinna kostnaðarsamari atriða áætlunarinnar, ef tiltölulega ódýrar bráðabirgðaráðstafanir eru gerðar í þeirra stað á meðan.

Stofnkostnaður Vestmannaeyjaveitu frá Hvolsvelli er áætlaður í kringum 15 millj. kr. Virðingarfyllst,

Jakob Gíslason.“

Til viðbótar þessu hef ég aðeins það að segja, að ég hef átt tal við raforkumálastjóra og rafveitustjóra ríkisins um framkvæmdir ársins 1959 og framvegis, en aðeins einu sinni, og endanleg ákvörðun var þar ekki tekin, enda ekki unnt að taka hana, á meðan svo margt er í óvissu um framkvæmd málanna. En það, sem í málinu hefur gerzt í tíð fyrrv. hæstv. ríkisstj., er rakið í bréfi raforkumálastjóra.

Fyrirspyrjandi (Jóhann Jósefsson): Ég vil þakka hæstv. forsrh., sem tók að sér að svara þessari fsp., og að svo miklu leyti sem það kann að vera tryggt eða verða tryggt, að tíu ára áætlunin standist, verði komin 1960 sem sagt í notin, virkjanirnar verði komnar í þau not, sem tíu ára áætlunin gerir ráð fyrir, þá býst ég ekki við, að ég geti að öllu leyti

verið óánægður með svar hæstv. ráðh. Hæstv. ráðh. lagði hér fram sem svar bréf varðandi þessa þál., bréf hv. raforkumálastjóra um þetta mál, og skal ég kynna mér það við tækifæri. En ég heyrði, að hæstv. ráðh. gat þess í sinni ræðu, að raforkumálastjóri teldi þörf á endurskoðun tíu ára áætlunarinnar, og það getur vel verið, að hún reynist nauðsynleg. En þó er það þannig, að það byggðarlag, sem hér á í hlut, unir því illa að biða lengur en til 1960 eftir framkvæmdum í þessu efni, og er það í engu samræmi við afgreiðslu þessara mála gagnvart mörgum öðrum landshlutum, eins og vitað er, enda var upprunalega þáttill. hjá mér og hv. 2. landsk. þm. miðuð við það, að svo mikill undirbúningur yrði við hafður, að þessi áætlunartími gæti staðizt. Við sigldum nú ekki fyrir hærri byr en það. En það virðist vera jafnvel misjafnlega í það tekið á hærri stöðum.

Ég vil þess vegna, um leið og ég þakka fyrir fram komnar upplýsingar, áskilja mér rétt til þess að hreyfa þessu máli enn á ný, ef fram fer endurskoðun á tíu ára áætluninni, því að mínir umbjóðendur telja ekki, að Vestmannaeyjar séu settar á hærri stall en önnur byggðarlög í þessari áætlun, heldur jafnvel neðar eða seinna en aðrir, svo að það má ekki minna vera en haldið sé í því horfi, sem málið hefur verið frá upphafi, hvað Vestmannaeyjar snertir og tengingu þeirra við orkuveitur ríkisins.

Á þessari stundu vil ég ekki fjölyrða meira um þetta mál, en hlýtt að leggja áherzlu á það og treysta þeim, sem framkvæmdavaldið hafa í þessum efnum, til þess að greiða fyrir því, að áætlunin sé ekki sett úr gildi eða hrakin af leið, heldur sé haldið í því horfi, sem í henni er gert ráð fyrir, og Vestmannaeyjar fái ekki seinna þá tengingu við landið heldur en um leið og virkjun Efra-Sogsins lýkur. Þá megi vonast eftir því, að aflið verði notað líka þangað eins og til annarra staða á landi hér, sem eiga að njóta góðs af virkjun Sogsins og aukins krafts, þegar Efra-Sogsvirkjuninni lýkur. Á þetta legg ég áherzlu og mun, að ég hygg, tala þar fyrir munn allra, sem í Vestmannaeyjum búa, þar sem vaxandi iðnaður og vaxandi raforkubörf knýr mjög á um það, að Vestmannaeyjar komist í tengingu við allsherjarrafloðn Suðurlandsundirlendisins. Það er þá að biða átektu um tíma, hvort þessu máli verði að hreyfa enn á ný. Hæstv. Alp. hefur alltaf léð þessu máli sitt góða lið, og ég vonast til, að hæstv. ríkisstj. leggist ekki þar á móti eða láti raforkustjórn ríkisins undan fella að gera það, sem nauðsynlega þarf að gera í þessu efni.

Karl Guðjónsson: Herra forseti. Ég vil í tilefni af þeim umræðum, sem hér hafa farið fram um þessa fsp., aðeins leggja áherzlu á það, að í upplýsingum hæstv. forsrh. hefur komið fram, að raforkumálastjórnin telur, að vert sé að láta fram fara endurskoðun á þeim áætlunum, sem gerðar hafa verið eða gerðar voru á sínum tíma um tíu ára framkvæmdir í raforkumálum. Þá vil ég leggja sérstaka

áherzlu á það og beini því sérstaklega til hæstv. ríkisstj., að ef slík endurskoðun verður gerð, þá er aðstaða Vestmannaeyja sú, að hér er um að ræða eina kaupstaðinn í landinu, sem enn er ekki tengdur við rafveitukerfi ríkisins. Við hann hlýtur þjóðin því að hafa alveg sérstakar skyldur, og sú ríkisstjórn, sem kann að láta fara fram endurskoðun á þessu plani, hlýtur að verða að taka tillit til þeirra skyldna. Enn fremur vil ég vekja sérstaka athygli á því, að Alþingi hefur samþykkt ályktun um það, að hraða beri framkvæmdum einmitt á Vestmannaeyjarafveitulinunni, og þau yfirvöld, sem kunna að framkvæma endurskoðun á rafvæðingaráætluninni, hafa einnig þá skyldu við Alp. að taka tillit til þeirrar yfirlýsingar, sem felst í þeirri þál. um Vestmannaeyjarafveituna, sem hér hefur borið á góma í þessum umr.

Ég vildi sérstaklega vekja athygli á þessu og vænti þess, að það verði ekki gengið fram hjá því í væntanlegri endurskoðun, að hér er um að ræða þann framleiðslubæ, sem á undanförunum árum hefur lagt þjóðarþúinu til verulegan hluta af þeirri framleiðslu, sem frá landinu fer. Þetta er eini bærinn, sem ekki er kominn inn á rafveitukerfi ríkisins enn þá. Enn fremur bendi ég á það, að Alþingi hefur þegar samþykkt ályktun um, að hraða beri lagningu þeirrar veitu, sem hér er um að ræða.

7. Vegakerfi á Þingvöllum.

Á 21. fundi í Sp., 14. jan., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. varðandi vegakerfi á Þingvöllum [80. mál, 2] (A. 164).

Á 22. fundi í Sp., 15. jan., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 32 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., 21. jan., var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Jóhann Jósefsson):

Herra forseti. Á Alþingi þann 30. maí 1958 báru allmargir þm. fram þáttill. um að láta breyta vegakerfi á Þingvöllum. Ályktun Alþingis um þetta mál hljóðar þannig:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að undirbúa og hefjast handa — í samráði við vegamálastjóra og Þingvallanefnd — um vegagerð á Þingvöllum, svo fljótt sem auðið er, þannig að unnt verði að hætta allri bilaumferð um Almannagjá.“

Ég veit ekki til, að opinberlega hafi birst um þetta neitt, og sjálfur hef ég ekki orðið þess var, að neitt væri framkvæmt í þessu efni, sem þó kann að vera einhver undirbúningur, sem ég hef ekki fylgt með. En ég vil vonast til þess, að hæstv. ríkisstj. geti upplýst, hvernig málið horfir nú við. Það var

fjöldi þm., sem flutti þá þál., sem hér er um að ræða. Ég man nú ekki nöfn þeirra allra, en ég held ég hafi slegist í þann hóp. En það voru mjög rökstudd tilmæli um að breyta vegakerfinu á þessum stað, sem hæstv. Alp. féllst á með þessari þál. Þingvellir eru sá staður, sem menn sækjast eftir að komast á og sýna gestum sínum, sérstaklega langt að komnum gestum, og þykir eiginlega varla hæfa, að Ísland sé heimsótt af hálfu útlendinga, ef þeir koma ekki á Þingvöll. Það er nokkurn veginn vitað.

Nú er það þannig, að bílaumferðin um Almannagjá er á ýmsan hátt til stórbaga fólki, sem er til skemmtunar sér þar eystra og vill gjarnan njóta friðar í hinni miklu og söguríku gjá, en það gerir bílastraumurinn, bílaumferðin, allt frekar óánægjulegt fyrir þá, sem fótgangandi eru og vilja njóta kyrrðar náttúrunnar í næði. Þar að auki virðist mörgum sem það sé ekki hættulaust að fara með þunga bíla um þennan veg, og hver sem þar fer um sér með eigin augum, að úr bjarginu, sem umlykur gjána, hafa hrotið stórir steinar niður á akbrautina á ýmsum tímum, og það er sannarlega mikil hætta fyrir þá, sem um gjána fara, og t.d. ökutæki, þegar slíkt kemur fyrir, að steinar geta hrotið niður á umferðarbrautina. Ég held, að það hafi verið lögð nokkuð mikil áherzla á það og það skýrt fyrir hv. þingheimi á sínum tíma, hvernig þarna horfir við, enda er málinu af hálfu Alþingis beint bæði til hv. vegamálastjóra og til hv. Þingvallanefndar, og meðlimir úr henni eiga hér auðvitað sæti og gætu upplýst, ef þeim sýndist svo, hvernig málið horfir við frá hálfu Þingvallanefndarinnar, en hæstv. ríkisstj. ætti að geta gefið upplýsingar um aðgerðir af hálfu vegamálastjórnarinnar til að breyta þessum vegi og vegferð niður á Þingvöll, svo sem farið er fram á.

Ég tel, að hér sé um nauðsynjamál að ræða, hvort sem málið er skoðað frá einu sjónarmiði, þ.e. a. s. því sjónarmiði að hafa frið á akbrautinni þarna á Þingvöllum, eða þá hinu, sem ég held að sé enn þá þýðingarmeira, að þarna er fyrir hendi veruleg slyshætta. Auk þess er vitanlegt, að í snjóum fyllir oft gjána og teppist umferðin á Þingvöll, vegna þess að vegurinn liggur í gegnum Almannagjá, en mundi ef til vill ekki teppast, ef hann lægi annars staðar. Annars er það einkennilegt tímanna tákni, má segja, eins mikið dálæti og allir landsmenn hafa á Þingvöllum, hvað þessum stað er lítil sömi sýndur.

Séra Jóhann Hannesson skrifaði fyrir nokkru grein um Þingvöll í viðlesid blað hér á landi og vikur þar að því m. a., að þrátt fyrir það þó að Þingvallavatnið leggi til vatnsmagn í virkjanirnar, t. d. Sogsvirkjanirnar, þá sé það svo, að rafmagn frá Soginu sé leitt á ýmsa staði utan sjálfra Þingvalla, en alls ekki inn á Þingvöll sjálfan. Ég þori nú ekki að segja, að hann hafi um þetta nein stór orð, en hann sýnir fram á þessa staðreynd. En ég vil segja, að það sýnir merkilegt tómlæti við þennan

helga stað þjóðarinnar, sem Alþingi sjálft kys fulltrúa fyrir sig til þess að sjá um, — þá er það einkennilegt tómlæti, að mér virðist, sem staðnum er sýnt á þessu sviði, sem lýtur að raforkumálum. Hitt er það, sem fsp. ræðir um, aðallega samgöngurnar við Þingvelli og vegakerfið sjálft á Þingvöllum, og þar liggja til alveg skýrar ástæður fyrir æskilegri breytingu, sem gæti fært Þingvöllum meiri friðhelgi og meira öryggi vegfarendum, eins og ég efast ekki um að hefur verið tilgangur þeirra, sem fluttu þáttill. í maí s. l.

Vænti ég, að hæstv. ríkisstj., að gefnu tilefni með þessari fsp., geti gefið hinu háa Alþingi skýrslu um, hvað hefur verið gert til þess að fara eftir vilja Alþingis í þessu efni.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Ég hef leitað til vegamálastjóra til þess að fá upplýst, hvað í þessu máli hefur gerzt, sem fyrirspyrjandi hefur óskað upplýsinga um, og fengið frá vegamálastjóranum svar, sem — með leyfi hæstv. forseta — er svo hljóðandi:

„Ráðuneytið hefur hinn 16. þ. m. sent mér til athugunar þingsályktun frá 30. maí 1958 um að láta breyta vegakerfi á Þingvöllum. Með bréfi til ráðuneytisins, dags. 10. des. 1957, sendi ég samrit af grg. til fjvn., dags. 9. des. 1957, varðandi vegagerð á Þingvöllum, er ég samdi að beiðni Þingvallanefndar.

Í ofangreindri grg. til fjvn. var það tekið fram, að Þingvallanefnd væri sammála um, að heppilegasta leiðin til þess að losna við bílaumferð í Almannagjá væri að byggja nýjan veg frá vegamótum við Brúsastaði, vestan við Almannagjá og niður á Leirur hjá Leirulæk. Leggja þarf um 4.1 km af nýjum vegi og byggja nýja brú á Öxará. Í grg. var kostnaður við þessa breytingu áætlaður 1.5 millj. kr., en með núv. verðlagi yrði kostnaðurinn um 1.75 millj. kr., að meðtalinni brú á Öxará, sem lauslega er áætluð 700 þús. kr. Með þessari breytingu lengist leiðin til Þingvalla frá Reykjavík um 5 km eða 10%, en jafnframt fengist snjólétt leið fram hjá Almannagjá, sem oft lokast af snjó í vestan- og norðvestanátt. Það skal þó tekið fram, að vetrarumferð til Þingvalla og um Þingvelli er hverfandi lítil. En þegar vegur kemur yfir Lyngdalsheiði að Laugarvatni, má gera ráð fyrir verulega aukinni umferð að vetrarlági.

Í áður nefndri grg. til fjvn. var einnig vakinn athygli á því, að vegurinn frá vegamótum að Valhöll og að Vatnsvík er mjög mjór og mis-hæðóttur og mikil þörf á að laga hann verulega, þar sem umferð um hann getur orðið allt að 1000 bílar á dag um helgar. Er hér um að ræða 4 km langan vegarkafila, og mun lagfæringin á honum tæpast kosta minna en 400 þús. kr., þar sem flýttja þarf að allt efni til breikkunar vegarins.

Í framangreindu erindi til fjvn. fór ég fram á 300 þús. kr. fjárveitingu til breytingar vegarins á vestri bakka Almannagjár og einnig 150 þús. kr. fjárveitingu til lagfæringar á veginum frá Valhöll að Vatnsvík. Engin fjárveit-

ing var þó veitt til þessara verka á s. l. ári, og varð því ekki af framkvæmdum.

Ein meginorsök þess, að óskað er eftir því að færa þjóðveginn úr Almannagjá, er hið mikla ryk, sem umferðin um gjána þýrlar upp. Þessi plága er ekki síður alvarleg á veginum upp vellina og frá Valhöll í Vatnsvík.

Með því að flytja veginn úr gjánni upp á vesturbarminn yrði öll umferð til Þingvalla að fara um veginn á völlum, og mundi þá rykplágan þar aukast að miklum mun, og er það illa farið, þar sem tjaldstæði eru þarna skammt frá veginum.

Hvað sem breytingum þjóðvegans um Almannagjá líður, þá lít ég svo á, að mikið mundi vinnast við það eitt að rykbinda þjóðveginn á Þingvöllum framvegis, en kostnaður við það yrði um 100 þús. kr. árlega, meðan varanlegt slitlag er ekki sett á veginna.

Þetta er bréf vegamálastjóra, dags. 17. jan. s. l.

Eins og fram kemur í bréfinu, telur hann, að orsökina fyrir því, að ekki hafi verið hafizt handa um lagfæringu þessara vega, sem þáttill. hv. þm. Vestm. o. fl. fjallaði um, sé sú, að það hafi ekki fengizt á fjárlög þessa árs eða fjárlög fyrra árs 1958 tekin upphæð til þess að nota í þessu skyni.

Ég hef um nokkurt skeið átt sæti í Þingvallanefnd og hef þess vegna fylgt nokkuð með aðgerðum í þessu máli. Sæti í þeirri n. eiga einnig fyrrv. hæstv. forsrh. og hv. þm. N-Isf., og við höfum oft um það rætt, að það væri mjög æskilegt að gera þessar breyt. á vegakerfi Þingvalla, og höfðum raunar áður en þessi þáttill. kom fram, óskað eftir því við vegamálastjóra, að hann sendi fjvn. till. í þessu efni, sem hann gerði í des. 1957, eins og fram kemur í hans bréfi. Að ekki hefur orðið af framkvæmdum, er eingöngu vegna þess, að til þess hafa ekki fengizt fjármunir.

Fyrirspyrjandi (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. forsrh., sem hefur tekið að sér að svara þessari fsp. um breytingu vegakerfis á Þingvöllum, og heyri á því svári, að Þingvallanefnd hefur ekki verið jafntómlát í þessu eins og ástæða var til að ætla, af því að maður vissi ekki af neinu opinberu plaggi frá henni. En það hefur nú komið fram, að sú hv. n. hefur haft áhuga fyrir málinu líka. Áhugi fyrir málinu er líka hjá öllu Alþingi, þar sem það hefur fallizt á að breyta vegakerfinu á Þingvöllum. Ég vil vel trúa því, sem hv. vegamálastjóri ályktar í því efni, að það kosti fé, hversu mikið skal ég ekkert um dæma, en það er þá eiginlega hv. alpm. sjálfra að taka höndum saman um að fá fram fjárveitingu til að gera þetta. Mér skilt, að fjárveiting hafi ekki fengizt á síðasta þingi. Ég man nú ekki til, að það kæmi neitt undir atkv. Sp. við afgreiðslu fjárl., það hefur þá gerzt í hv. n., án þess að það kæmi beinlínis í dagsljósið. En mér finnst full þörf á því, að það sýni sig svart á hvítu, hver hugur fylg-

ir máli hjá þeim hv. þm., sem hafa viljað koma þessu verki í framkvæmd, þegar fjárl. verða afgreidd. Hversu sem það er, þá er það gott að heyra, að hv. Þingvallanefnd virðist vera alveg á sama máli eða svipuðu máli um þessa breyt. eins og þeir, sem stóðu að þál. á sínum tíma, og er þá vonandi, að hún ljái sitt lið til afgreiðslu þess endanlega á þingi við afgreiðslu fjárlaga. Hér er um svo mikils vert mál að ræða, að það þarf vissulega að komast í framkvæmd, og það þarf líka að sjást greinilega, hvort þingið vill fylgja þessu eftir þann veg, að það sé gert mögulegt að framkvæma það.

Að svo komnu máli hef ég ekki ástæðu til þess að fjölyrða um þetta, en vil gjarnan biðja hæstv. ráðh. að lána mér þessa skýrslu vegamálastjóra við tækifæri.

8. Innflutningur véla og verkfæra.

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um innflutning véla og verkfæra [121. mál, 1] (A. 283).

Á 30. fundi í Sp., 26. febr., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 3. marz, var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Þær fsp., sem ég hef lagt fram á þskj. 283 undir 1. lið, eru fram komnar vegna þess, að allmargir bændur og bændastofnanir hafa nú þegar pantað hjá hlutaðeigandi innflytjendum ýmiss konar vélar og tæki, sem nauðsynlegt er að komi til notkunar fyrir næsta vor, áður en hefst bjargræðistími þeirra, er í sveitunum búna. En ýmsar raddir hafa verið uppi um það, hversu mikill þessi innflutningur mundi verða, og til að fyrirbyggja allan misskilning í þessum efnum og fá greinagóð svör, sem hægt er að treysta, hef ég leyft mér að spyrja hæstv. ríkisstj. að því, hvað hún ætli að beita sér fyrir miklum innflutningi á þessu ári, í fyrsta lagi á hjóladráttarvéllum og jarðyrkjutækjum, í öðru lagi hevvinnutækjum og í þriðja lagi beltadráttarvéllum, og vænti ég þess, að hæstv. ríkisstj. gefi greinagóð svör við framangreindum fyrirspurnum.

Meantmrh. (Gylfi P. Gíslason): Herra forseti. Um nokkurt skeið undanfarið hefur viðskmrn. í samráði við gjaldeyrisbankana og innflutningsskrifstofuna unnið að undirbúningi áætlunar um gjaldeyrisúthlutun á árinu 1959. Þessu verki er nú lokið, og kemur hin nýja áætlun til framkvæmda í þessari viku.

Heildarupphæð sú, sem gert er ráð fyrir að

úthlutað verði til almenns innflutnings á árinu 1959, er svipuð og raunveruleg úthlutun ársins 1958. Á hinn bóginn varð ekki komizt hjá því að breyta nokkuð skiptingu úthlutunar á milli vöruflokka á þann hátt, sem ég mun nú gera grein fyrir.

Þegar lög um útflutningssjóð o.fl. voru sett í maimánuði s.l., voru gerðar áætlanir um það, hve mikill innflutningur þyrfti að vera af hálgjaldavörum til þess að tryggja afkomu útflutningssjóðs og ríkissjóðs. Á síðari hluta ársins 1958 var svo leitast við að haga gjaldeyrisúthlutuninni þannig, að þessi innflutningur hálgjaldavöru næðist. Það hefur nú sýnt sig, að töluvert vantaði á, að þetta tækist. Þannig var úthlutun gjaldeyris fyrir hátollavöru um 179 millj. kr. á árinu, en hefði þurft að vera um 220 millj. kr., til þess að áætlanir þær, sem gerðar voru um tekjur útflutningssjóðs og ríkissjóðs, stæðust. Þetta hafði enn ekki komið fram í stöðu útflutningssjóðs um áramótin vegna þess, að sjóðurinn hafði þá um sex mánaða skeið haft tekjur eftir nýju gjöldunum frá því í maí, en hafði jafnframt verið að greiða bætur á afurðir, sem framleiddar voru fyrir 15. maí s.l. og lægri bætur voru þess vegna greiddar á. Ef innflutningur hálgjaldavöru eykst ekki á árinu 1959, hlýtur hins vegar að myndast vaxandi halli á útflutningssjóði. Að því er ríkissjóð snertir, urðu tekjur hans af innflutningi einnig lægri en gert hafði verið ráð fyrir, þegar lögin um útflutningssjóð voru sett. Það bætti hins vegar úr, að ágóði af sölu áfengis og tóbaks varð miklu meiri en gert hafði verið ráð fyrir, og leiddi þetta, eins og kunnugt er, m.a. til verulegs tekjuafgangs hjá ríkissjóði á árinu 1958.

Af þeim ástæðum, sem hér hafa verið raktar, er ljóst, að innflutningur hálgjaldavöru verður að aukast á árinu 1959 frá því, sem var á s.l. ári. Þar sem heildarupphæðin, sem er til ráðstöfunar, er svipuð og áður og að sjálfsögðu ekki hægt að lækka úthlutun til rekstrarvöru og þeirrar neyzluvöru, sem brýnust er, verður lækkunin að koma niður á fjárfestingarvörum og örfáum neyzluvörum, sem geta ekki talizt til brýnustu nauðsynja, en þó eru ekki hátollaðar.

Ég mun þá víkja að landbúnaðarvélunum, sem þessi fsp. fjallar um. Þær skýringar, sem ég gaf hér á undan, þótti mér nauðsynlegt að gefa sem eins konar skýringu á þeim þætti gjaldeyrisáætlunarinnar, sem fjallar um landbúnaðarvélar. Í þeirri flokkaskiptingu, sem lögð er til grundvallar við úthlutun gjaldeyris, eru allar landbúnaðarvélar, verkfæri og varahlutar talin undir einum lið, er nefnist landbúnaðarvélar, en honum er svo aftur skipt í þrennt: í fyrsta lagi vélar til heyskapa, í öðru lagi vélar til jarðræktar og í þriðja lagi varahluta í landbúnaðarvélar. Áætlunin gerir ráð fyrir, að í 1. liðnum, heyskapa vélum, verði úthlutað 4 millj. kr., og er það sama upphæð og úthlutað var 1958. Þá gerir áætlunin ráð fyrir, að til jarðræktarvéla verði úthlutað 8 millj. kr., og er það tæplega 5 millj. kr. lægri

upphæð en á árinu 1958. Var upphæðin lækkuð ekki sízt með tilliti til þess, hve mikið var flutt inn af dráttarvélum árið 1958, en það setti að draga verulega úr þörf fyrir slíkan innflutning á þessu ári. Gera má ráð fyrir, að þessar 8 millj. kr. skiptist þannig nokkurn veginn, að 1 millj. gangi til beltisdráttarvéla, sem leyfi hafa þegar verið veitt fyrir, 2 millj. kr. til jarðvinnslu- og ámokstursvéla og 5 millj. kr. til hjóladráttarvéla, en það svarar til innflutnings á um 200 slíkra véla. Þess má geta, að miðað við þær pantanir, sem nú liggja fyrir, búast innflytjendur ekki við, að eftirspurn verði eftir meiru en um það bil 200 vélum á þessu ári.

Þá gerir áætlunin ráð fyrir úthlutun á 9 millj. kr. til kaupa á varahlutum. Er þetta rúmlega 1 millj. kr. meira en úthlutað var á s.l. ári, en þriðjungur hærri upphæð en úthlutað var 1957. Á s.l. ári starfaði n. á vegum landbrn., er gerði athugun á þörf varahluta í landbúnaðarvélar. Varð niðurstaða n. sú, að innflutningsþörf á varahlutum væri um 10 millj. kr. á ári, en þó lagði n. til, að á árinu 1959 væri varið 11–12 millj. kr. í þessu skyni. Það var skoðun þeirra, sem störfuðu að samningu innflutningsáætlunarinnar fyrir árið 1959, að ekki væri ástæða til að setla meira en 9 millj. kr. til varahluta, bæði vegna þess, hve mikið af ábyrgðum fyrir varahlutum var úti-standandi um áramótin, og eins vegna hins, að veturinn hefur fram að þessu verið snjóléttur og því minni skemmdir á vélum vegna snjó-moksturs en venjulegt er. Sýni það sig hins vegar, þegar lengra kemur fram á árið, að þessar 9 millj. kr. nægi ekki, mun þessi upphæð verða hækkuð. Það er eindregin ætlun ríkisstj. að sjá svo um, að enginn skortur verði á varahlutum í landbúnaðarvélar, eins og oft hefur orðið á undanförunum árum.

Sú upphæð, sem áætlunin gerir ráð fyrir, að úthlutað verði til landbúnaðarvéla í heild, er því 21 millj. kr., þ.e. 4 millj. til heyskapa- véla, 8 millj. til jarðræktarvéla og 9 millj. til varahluta. Er þessi upphæð 3½ millj. kr. lægri en úthlutað var árið 1958.

Með þessu vona ég, að fsp. teljist fullsvarað.

Fyrirspyrjandi (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Ég þakka hæstv. viðskmrh. fyrir greinagóð svör, sem hann hefur gefið. En því miður verð ég að harna það, að hann benti ýtarlega á, að það mundi verða samdráttur í innflutningi véla til landbúnaðarins á þessu ári, og ég harna það vegna þess, að sú þróun hefur átt sér stað í landbúnaðinum á s.l. árum, að það hefur sýnt sig, að með hverju árinu, sem hefur liðið, hefur verið meiri þörf fyrir vélar, og enn þá bendir allt til þess, að þessi sama þróun haldi áfram. Og þar við bætist einnig, að þær vélar, sem fyrst voru keyptar til landsins, munu nokkuð ganga úr sér frekar í framtíðinni en verið hefur.

Það er ef til vill hægt að benda á, að það geri ekki mikið til, þó að dregið sé úr innflutningi slíkum sem þessum eitt ár í bili. En

því miður getur það gert mjög mikið strík í reikninginn vegna þess, að venjan er sú að miða við þær tölur, sem hafa verið notaðar árið áður, þegar um innflutning er að ræða, eins og hæstv. ráðh. gerði hér nú. En ég vil benda á það, að í þeim upphæðum, sem hann hefur nefnt, er verulega dreginn saman bæði innflutningur til allra jarðyrkjutækja og einnig til varahluta, þótt hins vegar ráðh. tæki það ýtarlega fram, að hann mundi stuðla að því, að sú ríkisstj., sem nú situr, sæi um, að ekki yrði skortur á varahlutum, ef sú sama stjórn verður þá við völd allt árið, og vænti ég, að hæstv. ráðh. geri sitt ýtrasta til þess, að hægt verði að standa við þau orð, sem hann hefur sagt.

En ég vil undirstrika, að það er mjög varhugavert að stíga skrefið aftur á bak í þessum efnum, því að sú þróun, sem hefur verið í þessum málum á undanförunum árum, mun áfram halda og krefst þess, að ekki verði slak- að á í þessum efnum, heldur hið gagnstæða. Ég vil líka jafnframt benda á það, að landbúnaðurinn hefur á undanförunum árum orðið arðsamari útflutningsatvinnuvegur en áður var og mun eiga eftir að verða það í ríkari mæli í framtíðinni og því mikil ástæða til að gera allt, sem unnt er, til þess að svo megi verða.

Björn Ólafsson: Herra forseti. Ég tók eftir því, að hæstv. ráðh. skýrði frá því, að innflutningur á hátollavörum 1958 hefði verið 179 millj. kr., en hefði þurft að vera 220 millj., ef áætlanir hefðu átt að standast í sambandi við þær tekjur, sem þessar vörur áttu að gefa. Hins vegar sagði hann einnig, að gert væri ráð fyrir, að innflutningur yrði svipaður 1959 og 1958. Hins vegar gat ekki hæstv. ráðherra þeirrar upphæðar, sem áætlað væri að nota til innflutnings á hátollavörum á þessu ári. Þess vegna vil ég leyfa mér að spyrja hann, fyrir hvað háa fjárhæð gert er ráð fyrir að hátollavörur verði fluttar inn á þessu ári.

Ég tók einnig eftir, að hann gat þess, að þessi aukni innflutningur á hátollavörum, sem margir kalla óþörfu vörurnar, mundi hafa þau áhrif að lækka að verulegu leyti innflutning á vélum, tækjum og ýmsum öðrum nauðsynjavörum. Þetta er að sjálfsögðu ekki heilbrigð stefna. En líklega verður nú fleira að gera en gott þykir. Mér þætti vænt um að fá þessar upplýsingar hjá hæstv. ráðh., sem ég bað um.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ef sá orðrómur hefur gengið, eins og hv. þm. Dal. (ÁB) sagði hér áðan, að það ætti að skera niður innflutning á landbúnaðarvélum, finnst mér eðlilegt, að fsp. sem þessi sé fram komin. Ég býst við, að hv. þm. Dal. og ég séum sammála um það, að innflutningur á landbúnaðarvélum eigi að vera nokkurn veginn eftir þörfum á hverjum tíma, og þannig var það á tímabili, að það var flutt inn af dráttarvélum, varahlutum og öðrum landbúnaðarvélum nokkurn veginn eftir þörfum. Landbúnaðarvélar og

varahlutar til þeirra eru jafnnauðsynleg og vélar í báta og veiðarfæri. Eins og nú er ástætt í landbúnaðinum, er ekki unnt að framleiða nema hafa vélar vegna þess, hversu fólksfæðin er mikil.

Hæstv. ráðh. hefur svarað fsp., sem hér er fram komin, og svör hans eru skýr, og mér skilst á hæstv. ráðh., að það sé meiningin að fullnægja að mestu leyti a.m.k. eftirspurninni eftir landbúnaðarvélum og varahlutum í þær að þessu sinni.

Ég hef hér fyrir framan mig tölur yfir innflutninginn á þessum vörum á s.l. ári, og þarf ég ekki að endurtaka þær, því að þær eru samhljóða því, sem hæstv. ráðh. las hér upp áðan. Fyrsti liðurinn, þ.e. heyrinnuvélar, er aðeins hærri en á fyrra ári. Ég hef reynt að kynna mér hjá innflytjendum eftirspurnina eftir landbúnaðarvélum að þessu sinni, og hefur mér skilist á þeim, að upphæðin 4 millj. kr. mundi nú nægja að þeirra áliti, m.a. vegna þess, hversu þessar vélar eru orðnar dýrar nú, miðað við yfirfærslugjaldið, sem á þær var lagt, og að bændur hafa takmarkaða greiðslugetu.

Um dráttarvélnar eða jarðræktarvélnar í heild er um stóra lækkingu að ræða. Ég hef einnig spurzt fyrir um það hjá innflytjendum, hversu mikil þörfin muni vera fyrir innflutning á þessum vélum að þeirra áliti, og þeir hafa sagt mér, að það líti út fyrir, að það yrði meira en helmingi minna, sem þyrfti nú, en árið áður, og er það eðlilegt, vegna þess að í fyrra var flutt inn mikið af dráttarvélum. En það mun þó ekki vera aðalástæðan. Aðalástæðan mun vera sú, að yfirfærslugjaldið er á vélunum, en það var ekki í fyrra í marzmannuði, þegar borgað var fyrir þær vélar, sem þá voru pantaðar. Í fyrra reyndu bændur að klífa þritugan hamarinn að innleysa þær vélar, sem þeir höfðu borgað inn á í marzmannuði. Nú vita þeir hins vegar, um leið og þeir gera þöntunina, hversu dýrar vélnar eru, og þeir munu þess vegna fresta því, þeir sem möguleika hafa til þess, að gera kaup á dráttarvélum nú, ef þeir eru ekki í miklum vandæðum, í þeirri von, að þær muni ef til vill lækka síðar og yfirfærslugjaldinu verða aflétt.

En varahlutarnir, — og það var það, sem hv. þm. Dal. spurði þó ekki sérstaklega um, — það eru þeir, sem hafa jafnvel mest að segja nú, því að nú er í landinu mikið af landbúnaðarvélum, sem eru orðnar tiltölulega gamlar og þurfa viðhald og varahluta, og ég er ánægður með það, að hæstv. ráðh. lýsti því hér yfir áðan, að það væri ákveðin meining hæstv. ríkisstj. að láta ekki verða skort á varahlutum á þessu ári, og er það framför hjá því, sem var á s.l. ári, því að það var mjög bagalegt, hversu mikill skortur var á varahlutum þá. Varahlutar eru ekki fjárfestingarvara, varahlutar eru rekstrarvara, og það er ekki hollt í okkar þjóðarbúskap að láta dýrar vélar vera óstarfhæfar vegna þess, að það vantar varahluta fyrir tiltölulega fáar krónur. Ég er sannfærður um, að 9 millj. kr. eru of lítið til varahluta á þessu ári. Ég hef látið mér detta í hug 12—14 millj.

En þar sem þessar tölur allar eru aðeins áætlunartölur og hæstv. ríkisstj. hefur lýst því yfir, að hún vilji leysa úr þessu, og hún skilur það, að landbúnaðarvélar og varahlutar til þeirra er ein af brýnustu nauðsynjum, sem nota þarf í okkar þjóðarbúskap, þá vil ég fyrir mitt leyti setta mig við þessa áætlun í bili með þessum fyrirvara, sem hæstv. ráðh. hefur gert, og mér dettur þá í hug, að gjaldeyrissalan til varahluta og landbúnaðarvéla á þessu ári fari upp í 26—27 millj. kr. á móti 23.8 millj. kr. á s. l. ári.

Ég þarf svo ekki meira um þetta að segja. En það er í sjálfu sér eðlilegt, að hv. þm. Dal. gerði þessa fsp., ef hann hefur haft hugmynd um það, að skera ætti innflutning á landbúnaðarvélum það mikið niður, að eftirspurninni yrði ekki svarað nokkurn veginn.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. Það eru nú aðeins fáein orð, enda takmarkaður tími við þessar umr. En ég get ekki stillt mig um að minnst hér á það, sem mér skildist vera stefnuyfirlýsing hæstv. viðskmrh. fyrir hönd stj. og þá væntanlega stjórnarflokkanna um það, hvernig haga eigi innflutningi á þessu ári. Það er a. m. k. full ástæða til að spyrja, hvort það er stefna stjórnarflokkanna beggja, sem kom fram í yfirlýsingu hæstv. ráðh. um það, hvernig haga skyldi innflutningnum. En stefnuyfirlýsing hans var ákaflega glögg. Hann sagði, að það yrði að flytja inn hátollavörur fyrir tiltekna fjárhæð, sem hann að visu ekki nefndi. Síðan yrðu aðrar vörur að vikja fyrir því. En fasti punkturinn er sá, að hátollavörurnar verða að koma inn í landið. M. ö. o.: meginstefnan í innflutningsmálunum er yfirlýst sú, að það skuli ekki flytja vörur inn til landsins eftir því, hversu nauðsynlegar þær eru fyrir landsmenn eða fyrir þjóðarþúð, heldur fyrst og fremst með tilliti til þess, hvort þær gefa háa tolla í útflutningssjóðinn og til ríkissjóðs. Þessi stefna hefur aldrei verið framkvæmd fyrr, því að þótt gerðar hafi verið áætlanir um, hversu miklu ýmsir vöruflokkar gætu numið, hafa ekki verið gerðar um það neinar bindandi áætlanir fyrir fram, og ég fyrir mitt leyti hef t. d. ætíð varað við því að reikna með hátollainnflutningi upp á 225 millj. kr., enda hefur reynslan orðið sú, að s. l. ár gat þessi innflutningur ekki orðið, eins og hæstv. ráðh. sagði, nema 179 millj. kr.

Það er þessi meginstefna, sem hæstv. ráðh. lýsti yfir, væntanlega fyrir hönd stjórnarflokka beggja, — og það kemur skýrt fram, ef Sjálfstfl. hefur aðra stefnu, og þá væntanlega um það, hvernig hann ætlar að knýja stjórna til þess að breyta um stefnu, — það var út af þessari stefnuyfirlýsingu hæstv. ráðh., sem ég kvaddi mér hljóðs, og til þess að mótmæla þessu sjónarmiði, til þess að mótmæla því, að innflutningsmálunum sé stýrt á þennan hátt, að fyrst sé tekin frá, hver veit hvað há fjárhæð, til þess að hægt sé að fá tolla í útflutningssjóð og ríkissjóð, og síðan verði annað að vikja, hversu nauðsynlegt sem það er.

Það er nú þegar alveg augljóst af þessum fáu orðum, sem um þetta mál hafa verið sögð hér í dag, að landbúnaðartæki verða að vikja í mjög verulegum mæli fyrir þessari nýju stefnu, eins og kom fram í því, sem hv. 1. þm. Rang. sagði hér og hv. þm. Dal., þó að hv. 1. þm. Rang. væri í leiðinni að reyna að breiða yfir það, því að það er auðvitað augljóst, að þær tölur, sem hér hafa verið nefndar, hrökkva ekki til að svara eftirspurninni eftir þessum tækjum, og niðurstaðan verður þá sú, að þessu verður fórnað á altari þessarar stefnu, sem hæstv. ráðh. lýsti og væntanlega er stefna stjórnarflokkaanna í þessu máli. Hér er um að ræða einn undirstöðubáttinn í þjóðarbúskapnum og eitt undirstöðuatriði þess, hvernig á að áætla tekjur ríkissjóðs og útflutningssjóðs. Það hefur sem sagt greinilega komið fram hjá hæstv. ráðh., að þetta á að vera megin sjónarmiðið, að nauðsynlegri vörur eigi að vikja eins og þarf, til þess að hægt sé að flytja inn hátollavörur fyrir einhverja tiltekna fjárhæð.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég gat nú ekki stillt mig um að kveðja mér hljóðs, þegar ég hlustaði á það dæmalausa ábyrgðarleysi hjá þessum hæstv. fyrrv. fjmrh., sem nýlaug máli sínu. Hann stendur hér upp og segir: Ég mótmæli því, að það sé gerð gangskör að því að flytja inn tiltekið magn af hátollavörum til þess að standa undir fyrir fram gerðum áætlunum um tekjur til útflutningssjóðs og ríkissjóðs, — þessi maður, sem hefur átt frumkvæði að því að byggja upp fjármálastefnu í landinu á undanförunum árum þannig, að hjá þessu verður ekki komizt. Og þannig var unnið í tíð fyrrv. hæstv. ríkisstj. Það var ekki svo sjaldan, sem þáv. hæstv. viðskmrh., 2. þm. S-M., rak á eftir því af miklum skörungsskap í bönkum og annars staðar, að tiltekið magn af hátollavörum yrði flutt inn, vegna þess að það væri óhjákvæmilegt miðað við þá fjármálapólitík, sem rekin væri og byggð upp af hv. 1. þm. S-M. Og þegar því er lýst hér yfir í þingsölunum, að gjaldeyrissalan til landbúnaðartækja, sem um er að ræða, muni sennilega verða meiri á þessu ári en á s. l. ári, þegar tekin er hliðsjón af því, að ríkisstj. lýsir yfir, að hún vilji tryggja nægilegan gjaldeyri til varahlutanna, þá segir hv. 1. þm. S-M., að það sé auðsætt, að nú eigi að draga úr innflutningi landbúnaðartækja og þessi nýja stefna, einhver ný stefna, sem verið er að tala um, muni leiða til þess og það muni bitna á landbúnaðartækjunum.

Mér er alveg ljóst, að það er stundum gengið nokkuð langt í lýðskrumi hér í þingsölunum og það, sem hér er skrafað, ætlað miklu fremur fyrir blöðin en fyrir þm. Þegar þeir, sem hafa lagt grundvöllinn að því, sem hér er verið að ræða um, koma nú og farest yfir því, að það þurfi að haga verzlunarpólitíkinni og gjaldeyrissölunni með sama hætti og áður hefur verið og viðkomandi aðilar hafa lagt grundvöllinn að, þá fer skörin að færast upp í bekkinn.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Hv. fyrirspyrjandi harmaði það, að nú mundi verða á þessu ári það, sem hann kallaði samdrátt í innflutningi landbúnaðarvéla. Eg skal gera nákvæman samanburð á gjaldreyrisúthlutuninni á s.l. ári og áætluninni nú. Hann er þannig:

Landbúnaðarvélar til heyskapar, úthlutunin í fyrra nam 3.9 millj. kr., en er nú ráðgerð 4 millj., 100 þús. meira, eða svo að segja sama upphæðin. Til jarðræktarvéla var í fyrra úthlutað 12.9 millj., en er nú ráðgert 8 millj., þ.e. 4.9 millj. minna. En þess ber að geta, að úthlutunin í fyrra var sú langhæsta, sem nokkurn tíma áður hefur verið gerð, og er undirstaða þess, að eftirspurn er nú miklu minni en mörg undanfarin ár, m.a. heldur en í fyrra. En til varahluta var í fyrra úthlutað 7.7 millj., en nú gert ráð fyrir 9 millj., þ.e. aukningu um 1.3 millj., með þeirri viðbótaryfirlýsingu, að sýni reynslan, að skortur ætli að verða á varahlutum, muni sá innflutningur verða aukinn. Það er hiklaust mín skoðun, að það, sem nauðsynlegast sé af öllu fyrir landbúnaðinn í þessu sambandi, sé, að ekki sé skortur á varahlutum. Það er tilgangslaust að reyna að viðhalda vélastofni með miklum innflutningi, sem síðan er ekki hægt að halda í rekstri vegna skorts á varahlutum. Það eru lítil búhyggindi, en því miður hefur of oft áður á undanförunum árum orðið svo.

Hv. þm. sagði einnig, að nú mundi verða dreginn saman innflutningur varahluta. Þetta er auðvitað á misskilningi byggt, eins og greinilega kemur fram af tölum, sem ég hef nefnt. Hann mun þvert á móti verða aukinn um 1.3 millj., miðað við það, sem var í fyrra.

Hv. 2. þm. Reykv. (BÓ) spurðist fyrir um það, hversu miklu væri gert ráð fyrir að verja af gjaldeyristekjum þjóðarinnar til innflutnings á hátollavörum á yfirstandandi ári. Í innflutningsáætluninni er gert ráð fyrir hátollavöruminnflutningi fyrir 209 millj. kr., en sá innflutningur mun skiptast þannig, að af honum munu verða jafnmiklar tekjur og af 220 millj. kr. innflutningi, miðað við innflutningsáætlunina í fyrra. Það er lögð aukin áherzla á innflutning á nokkrum vörum, sem eru í hæstu gjaldaflokkum, þannig að 209 millj. kr. innflutningur ætti að gefa jafnmiklar tekjur í útflutningssjóð og ríkissjóð og 220 millj. kr. innflutningur hefði gefið, ef áætluninni í fyrra hefði verið fylgt út í æsar.

Með þessu vona ég, að þessari fsp. sé svarað.

Hv. 1. þm. S-M. gagnrýndi þá stefnu, sem í orðum mínum fælist, að semja svo nákvæma innflutningsáætlun, að þar væri gert ráð fyrir fastákveðinni upphæð í hátollavörum, sem síðar mundi gefa ríkissjóði og útflutningssjóði ákveðnar tekjur. Hann sagði, að þessi stefna hefði aldrei verið framkvæmd fyrr, það hafi aldrei verið gerðar bindandi áætlanir á þennan hátt um innflutninginn, og mótmælti þessu sjónarmiði. Mér komu þessi orð vægast sagt mjög á óvart. Það má til sanns vegar færa, að þessi stefna hafi ekki verið framkvæmd, af því að það mistókst að framkvæma hana. En hinu

vil ég ekki trú, að hv. þm. kannist ekki við, að það hafi verið tilætlunin að framkvæma hana. Til hvers voru þau 3 ár, sem ég hef fylgt með þessum málum, gerðar innflutningsáætlanir? Er ekki meiningin að fara eftir þeim? Hv. þm. staðfesti á s.l. ári innflutningsáætlun, þar sem gert var ráð fyrir 220 millj. kr. hágjaldainnflutningi einmitt til þess að tryggja afkomu ríkissjóðs og útflutningssjóðs. Hitt er rétt, að eftir áætluninni var ekki farið, — það tókst ekki. Það ber vissulega að harma, en ekki hlakka yfir því eða telja það til fyrirmyndar. Til fyrirmyndar er það sannarlega ekki. Það hefði átt að takast. Og það mun verða reynt nú í ár að láta framkvæmd þessarar áætlunar, sem nú hefur verið gerð, takast, og til þess hafa raunar verið gerðar sérstakar ráðstafanir, reynt að búa tryggilegar um hnútana en gert var í fyrra og hittíðfyrra. Orð hans má því ekki skilja þannig, að það hafi ekki verið áætlunin að framkvæma nákvæmlega sömu stefnu á undanförunum árum. Það var sannarlega áætlunin. Þess vegna kemur það sérstaklega á óvart, að þessu sjónarmiði, sem í orðum mínum felst, skuli vera mótmælt. Það að semja innflutningsáætlun og fylgja henni svo ekki eða láta sér mistakast að fylgja henni, það er stefna hallarekstrar í ríkisbúskapnum og hjá útflutningssjóði, því að hvaða afleiðingu mundi það hafa, ef þessari áætlun yrði ekki fylgt, eins og mér skildist hv. þm. vera að óska eftir í raun og veru? Það mundi auðvitað hafa þau áhrif, að það yrði verulegur halli bæði hjá útflutningssjóði og ríkissjóði, eins og hefði orðið á s.l. ári, ef ekki hefðu alveg sérstakar ástæður valdið, eins og ég gat um í minni fyrri ræðu. Það hefði orðið halli hjá ríkissjóði, ef ekki hefðu orðið alveg sérstakar tekjur af sölu áfengis og tobaks, og það hefði orðið halli hjá ríkissjóði og útflutningssjóði, ef þannig hefði ekki hagð til, að útflutningssjóður þurfti ekki að greiða bætur nema nokkurn hluta ársins eftir hinum nýju lögum frá því í maí á s.l. vori, en fékk hins vegar tekjur meiri hluta ársins en hann þurfti að greiða hinar hækkuðu bætur. Sú stefna að semja innflutningsáætlun og fylgja henni síðan ekki, það er stefna hallarekstrar hjá ríkissjóði og útflutningssjóði, og ég hefði satt að segja sízt af öllu búizt við því, að hv. 1. þm. S-M. yrði talsmaður hallastefnu hjá ríkissjóði og útflutningssjóði.

Eysteinn Jónsson: Hæstv. ráðh. sagði vera dálítið hissa á því, að ég hefði gagnrýnt þá stefnu, sem hann flutti hér yfirlýsingu um, sem sé þá að slá fastri fjárhæð um innflutning á hátollavörum, og síðan yrðu aðrar vörur að víkja. Hann sagði, að það hefðu áður verið gerðar innflutningsáætlanir. Já, það hafa verið gerðar innflutningsáætlanir, en ég hef ævinlega haft þann fyrirvara um þessar innflutningsáætlanir, að þær væru ekki bindandi og ef það sýndi sig, að nauðsynjar þyrftu að flytjast inn meiri, yrði áætlunin að víkja fyrir þeirri nauðsyn. Þetta sjónarmið hef ég ævinlega flutt í ríkisstj. fyrrverandi, eins og hæstv.

ráðh. hlýtur að vita, og þess vegna hefur verið víkið frá þeirri áætlun, sem gerð hefur verið, í framkvæmd, eins og hann sjálfur greindi frá, að hún hefur verið gerð með þessum fyrirvara, að hún yrði að vikja, ef það sýndi sig, að þörf væri á meiri nauðsynjavörum en gert var ráð fyrir í áætluninni. Það hefur aldrei komið fyrir í eitt einasta skipti, að ég hafi rekið á eftir því á undanförmum árum í ríkisstjórnnum, að aukinn væri innflutningur á hátollavörum og nauðsynjavörur látnar vikja til þess að ná í peninga handa ríkissjóði eða útflutningssjóði. Ég hef ævinlega fengið því ráðið, að áætlanirnar hafa verið gerðar svo varlega, að það mátti gera sér vonir um, að það næðust saman endarnir, án þess að sú stefna væri tekin upp. Að visu mistókst þetta 1957 lítillega, en aftur varð afgangur 1958. Ég hef aldrei verið talsmaður þess, eins og ég veit að hæstv. ráðh. kannast vel við, að sú stefna væri tekin, sem hann nú boðar, og í framkvæmdinni hefur þessum áætlunum, sem ekki hafa verið bindandi, verið breytt og látið sitja í fyrirrúmi að flytja nauðsynjarnar inn. En nú lýsir hæstv. ráðh. því yfir skýrt og skorinort, að þessar hátollavörur skuli koma, um það geta menn verið alveg vissir, og það eigi að ganga út yfir nauðsynjarnar. Það er þetta, sem er það nýja, sem er að gerast, og þessu leyfi ég mér að mótmæla.

Hér kom hv. þm. Reykv., Jóhann Hafstein, og sagði nokkur orð af þessu tilefni. Aðallega voru þetta hnútur í minn garð. Hann sagði, að það væri einkennilegt, að ég væri að finna að því, að gert væri ráð fyrir, að innflutningnum yrði hagað þannig, að tekjur gætu komið inn eftir fyrir fram gerðri áætlun. Hver hefur slegið fastri tekjuáætlun núna fyrir þetta ár, sem er að liða, fyrir ríkissjóð og útflutningssjóð? Eru ekki fjárlögin óafgreidd og tekjuáætlunin algerlega óafgreidd? Og hver hefur hér á hv. Alþingi slegið fastri einhverri tekjuáætlun fyrir útflutningssjóð, sem verði svo að haga innflutningnum eftir? Það hafa engar áætlanir enn þá verið gerðar endanlega um þetta ár, hvorki varðandi tekjur ríkissjóðs né útflutningssjóðs. Þess vegna er þetta alveg út í bláinn hjá hv. þm. En þetta, sem hv. þm. sagði, sýnir náttúrulega greinilega, að Sjálfstfl. er samþykkur þessari stefnuyfirlýsingu, sem hæstv. viðskmrh. gaf, og það er vitanlega þýðingarmikið og raunar aðalatriði að hafa fengið það fram, því að allt það, sem hv. þm. Reykv., Jóhann Hafstein, sagði, var til þess að mæla með stefnu ráðherrans, menn væru bundnir við þennan hátollavöruinnflutning, hann yrði svona að vera, eins og hæstv. ráðh. hefði lýst yfir, og það væri bara óviðunandi skætingur hjá 1. þm. S-M. að vera að finna að þessu. Þetta væri einhver örlagadómur, sem hefði verið kveðinn upp, og honum yrðu menn að hlíta. Innflutningurinn á hátollavörum yrði að vera þessi, og það væri hreint ábyrgðarleysi, ef einhver vildi hafa hann öðruvísi eða minni. — Þetta var tónninn í því, sem hv. þm. sagði.

Á þessu sjáum við greinilega, hvert stefnir,

og það er út af fyrir sig ágætt, að það komi fram. En ég leyfi mér að mótmæla þessu sjónarmiði, og ég leyfi mér að setja undir það stórt strik, sem kom fram í ræðu hæstv. viðskmrh., að í framkvæmdinni var þessum málum ekki hagað svona hjá fyrrv. ríkisstj. Það var gerð áætlun með fyrirvara, sem varð til þess, að sú áætlun hlaut að vikja fyrir raunveruleikanum. En nú lýsir hæstv. ráðh. því yfir, að hátollavörurnar skuli koma og menn geti verið vissir um það, hitt verði að vikja. Ég mótmæli því.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég hygg, að hv. 1. þm. S-M. ætti að láta sér nægja að túlka sínar eigin skoðanir. Þær virðast vera svo á reiki og honum svo óljóst, hverju hann heldur fram frá degi til dags, að honum er það ærið viðfangsefni að halda sjálfum sér á linunni. Það er annars furðulegt, að menn skuli lengur vera hissa á því, þótt þessi hv. þm. haldi fram gerðikum kenningum eftir því, hvernig á stendur í stjórnmálum. Það er einmitt það, sem hv. þm. hefur gert. Þegar hann var í ríkisstj. með okkur sjálfstæðismönnum, hélt hann þveröfugum kenningum fram við það, sem hann síðan barðist um á hæl og hnakka til að halda fram, meðan fyrrv. hæstv. ríkisstj. V-stjórnin svo kallaða, var við lýði. Nú kemur hann hér upp og fordæmir hörðum orðum eitt meginatriðið í stefnu þeirrar stjórnar og hælir sér af því, að honum hafi tekizt að koma í veg fyrir, að yfirlýstri stefnu stjórnarinnar væri fylgt. Það er ekki lengur hægt að verða hissa á því, þótt þm. sé ósammála sjálfum sér. Menn ættu að verða hissa á því, ef hann heldur sömu stefnu frá degi til dags. Sá þm., sem svona er fyrir komið, ætti ekki að fara að koma með getsakir í garð annarra flokka.

Það sýnir sannleiksást þm., að hann heldur því hér fram, ekki nú í fyrsta skipti, heldur hvað eftir annað, að Sjálfstfl. sé aðili að núv. ríkisstj. Hv. þm. veit mjög vel, að núv. hæstv. ríkisstj. er skipuð Alþýðuflokknum einum og Sjálfstfl. styður hana einungis í samræmi við þá yfirlýsingu, sem gefin hefur verið og öllum landslýð er kunnug. Að öðru leyti er ekkert samband á milli þessara flokka. Við höfum aldrei slegið eignarhaldi okkar á Alþfl., eins og hv. 1. þm. S-M. hélt að hann hefði gert, og sagði, að hann skildi ekki framkomu Alþfl.-þingmanna, þegar þeir dirfðust að hafa sjálfstæða skoðun.

Okkar afstaða til núv. hæstv. ríkisstj. er alveg ljós. Um það hefur verið gerður samningur, sem hæstv. forsrh. las upp fyrsta dag, sem hæstv. ríkisstj. sat við völd, og honum hefur ekki verið haggð um stafkrók síðan. Við munum taka afstöðu til till. ríkisstj., jafn-skjótt sem þær koma fram, meta þær eftir verðleikum, vera með því, sem vel er gert af hæstv. ríkisstj., veita hinu andstöðu. Jafnframt höfum við auðvitað í huga og verðum að hafa í huga það, sem hv. 1. þm. S-M. ætti ekki að gleyma, að núv. hæstv. ríkisstj. verður að skoðast sem eins konar skiptaráðandi í þrotabúinu, sem hv. 1. þm. S-M. hljópst frá og kunni

engin ráð til þess að sjá farborða deginum lengur. Það verður að virða hæstv. ríkisstj. þá erfiðu afstöðu, sem hún er í að þessu leyti, og er harla ósanngjarnt, að hún þurfi að sæta ofsóknum af hálfu þeirra, sem komu þjóðarbúinu í þann vanda, sem nú blasir við.

Varðandi það stefnumál fyrrv. hæstv. ríkisstj., sem hæstv. ráðh., sem hér talaði, og hv. 1. þm. S-M. töluðu um, að þeir væru búnir að koma þjóðarbúinu á þann grundvöll, að það getur ekki staðizt, nema hátollavörur séu látnar ganga fyrir nauðsynjainnflutningi, — þeir játuðu báðir, að þetta hefði verið yfirlýst stefna fyrrv. hæstv. ríkisstj. og án hennar hefði ekki verið hægt að halda við hallalausum þjóðarbúskap, — þá þarf ekki frekar vitnanna við en þessar yfirlýsingar þessara tveggja valdamanna í fyrrv. hæstv. ríkisstj. um það, í hvílíkt öngþveiti málum þjóðarinnar var komið undir stjórn fyrrv. hæstv. ríkisstj. Vissulega er tími til þess kominn, að teknir verði upp nýir stjórnarhættir, og það er einmitt til þess, að svigrúm vinnist fyrst til að stöðva sig í þeirri feigðarskriðu, sem hv. 1. þm. S-M. hafði leitt þjóðina út í, og síðan fyrir þjóðina til að kveða á um hollari stjórnarhætti en fylgt hefur verið, sem það er höfuðnaðsyn, að kosningar fari fram til Alþingis sem allra fyrst. Vegna þess að hv. 1. þm. S-M. veit, að þjóðin skilur þetta og mun kveða upp yfir honum verðugan dóm fyrir frammistöðuna í þessu sem öðru, fjandskapast hann svo við þær kosningar.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Það var vikið að því hér í þessum umræðum, að ég hefði á sínum tíma í fyrrv. ríkisstj. rekið nokkuð fast á eftir því, að inn væru fluttar hátollavörur, og það, sem hér væri nú verið að lýsa yfir af núv. hæstv. ríkisstj. um stefnu hennar í þessum málum, væri í rauninni aðeins framhald af því, sem hefði verið í tíð fyrrv. ríkisstj., sem hefði lagt mikið kapp á það að flytja inn hátollavörur. — Ég hef svo veitt því athygli í þessum umræðum, sem hér hafa farið fram, að það virðist vera, að menn hafi ekki gert sér grein fyrir því, hvaða vörur hér er um að ræða, sem eru kallaðar hátollavörur. Það er fjarri því, að allar þær vörur, sem flokkast undir hátollavörur, séu ónauðsynlegar vörur eða vörur, sem auðvelt er að komast af án í okkar þjóðarbúskap. Ég ætla t.d. ekki, að neinn maður haldi því fram, að hægt sé að komast af án þess að flytja inn nokkra varahluta í allar þær bifreiðar, sem landsmenn eiga, en þetta er einmitt ein sú vörutegundin, sem er hvað hæst í hópi þessara hátollavara. Vitanlega verður að flytja inn þessar vörur. Engum manni í landinu kemur það til hugar, að hægt sér að komast af án þeirra. Einnig vita menn, að það er mjög mikið af almennum byggingarvörum í hópi þessara svonefndu hátollavara. Það er með engu móti hægt að ljúka við þær fjölmörgu byggingar í landinu, sem yfir standa, án þess að flytja inn nokkuð af þessum vörum. Það er því vitanlega ekki hægt að tala eins og hv. 1. þm. Reykv. gerði

hér nú síðast, þannig, að sá aðili, sem stendur fyrir innflutningi á hátollavörum, sé að vinna hér eitthvert ódæði, og það fer vitanlega alls fjarri því, að í tíð fyrrv. ríkisstj. hafi verið flutt meira inn af hátollavörum en í tíð annarra ríkisstj. Í tíð þeirrar ríkisstj., sem hér fór með völd á undan vinstri stjórninni, þeirri stjórn, sem hv. 1. þm. Reykv. tók þátt í, voru t.d. árið 1956 fluttar inn hátollavörur fyrir 264 millj. kr., en árið 1957, ár vinstri stjórnarinnar, ekki nema fyrir 174 millj. kr. í gjald eyri. Hér var því um stórkostlega minnkun að ræða á innflutningi þessara vara. Það er því algerlega rangt að ætla að stilla þessum málum þannig, að það sé út af fyrir sig röng stefna að gera ráð fyrir eðlilegum innflutningi á þessum vörum ýmsum. Slíkt er vitanlega alveg óhjákvæmilegt. Þegar í tíð fyrrverandi ríkisstj. var gerð áætlun um innflutning, var sú áætlun að sjálfsögðu gerð þannig, að allir, sem að því stóðu, gerðu sér grein fyrir því, að hér var aðeins um áætlun að ræða, eins og við, sem þá höfðum með innflutningsmálin að gera, gerðum okkur grein fyrir, að það varð óhjákvæmilega vegna rekstrar þjóðarbúsins að flytja inn nokkuð af hátollavörum, ef ekki ætti að verða um stöðvun að ræða, — ekki aðeins vegna hagsmuna ríkissjóðs og hagsmuna útflutningssjóðs, heldur bara vegna hins almenna rekstrar í landinu, varð að tryggja ákveðinn innflutning í þessum efnum. En vitanlega var okkur það ljóst, að ýmsar vörur í hópi hátollavara urðu að víkja, hvað sem öllum áætlunum leið, fyrir nauðsynlegasta innflutningi til landsins. Það er því fyllilega rétt, sem hv. 1. þm. S-M. hefur sagt hér. Vitanlega var það skoðun allra aðila í fyrrverandi ríkisstj., að áætlunin, sem gerð var, yrði að víkja fyrir brýnasta innflutningi til landsins, og eins verður þetta vitanlega að vera á þessu ári. Ég fullyrði, að það er ekki á valdi þeirra manna, sem semja nú áætlanir, að segja nákvæmlega fyrir um það, hvað þarf að flytja mikið inn af veiðarfærum t.d. til útgerðarinnar í landinu á árinu, það geta þeir ekki, og það getur enginn, eins og nú standa sakir. Slíkar tölur geta sveiflást um meira en heilan tug milljóna, og vitanlega verður slíkur innflutningur að fá að eiga sér stað, og þá verður vitanlega heldur að skera niður þann hlutann af hátollavörum, sem helzt er hægt að láta bíða.

Málið liggur vitanlega þannig fyrir, að áætlun er gerð í þessum efnum, en það er fjarstaða að lýsa því yfir, að sú áætlun gagnvart hátollavörum verði að standa, hvernig sem allt snýst. Vitanlega verður hún að víkja, eins og reyndar allir áætlunarliðir verða að víkja, miðað við það, sem þörfin krefur á hverjum tíma. Það er alveg óhjákvæmilegt annað. Hér getur ekki verið um neitt annað en áætlun að ræða. Hins vegar er mín skoðun, að á þessu að það segi mjög tilfinnanlega til sín í rekstri þjóðarbúsins, verði ekki auðveldlega komist af með minni innflutning á svonefndum hátollavörum en 179 millj. kr., eins og var á s.l. ári. Það mun verða mjög örðugt. Það er því síður

en svo, að þau tvö ár, sem ég hafði með að gera í þessum efnunum, árin 1957 og 1958, þegar innflutningur var 174 millj. annað árið og 179 millj. hitt árið, eða miklum mun lægri en árin á undan í þessum sömu vöruflokkum, hafi verið eitthvað sérstaklega rekið á eftir því fremur venju eða að öðru, að innflutningur ætti sér stað í þessum vöruflokkum, eða að í tíð fyrrv. ríkisstj. hafi verið hér allt önnur stefna um innflutning í þessum efnunum en áður var, — það er vitanlega með öllu rangt.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð. Ég vildi leiðrétta þann misskilning, sem komið hefur fram, að með því, sem sé að gerast við samningu þeirrar innflutningsáætlunar, sem ég hef lauslega skýrt frá, sé eitthvað alveg nýtt í sögu Íslendinga að eiga sér stað. Menn hafa sumir talað þannig, að hér sé eitthvað alveg nýtt og óvenjulegt að gerast. Þetta er auðvitað alger misskilningur. Það hefur verið unnið nú að þessum málum með nákvæmlega sama hætti og mörg undanfarin ár, nákvæmlega sömu vinnubrögð viðhöfð. Í sjálfum vinnubrögðunum er ekkert nýtt. Ég held þó, að óhætt sé að segja, að sú innflutningsáætlun, sem nú er rétt nýgengið frá, sé rækilegar unnin, sé nákvæmar undirbúin en nokkru sinni áður og fyllri samráð höfð við þá aðila, sem eiga að hafa framkvæmdina með höndum, en nokkurn tíma áður, enda er nú einmitt þessa dagana verið að undirbúa kerfi, sem ég vona að verði til góðra framkvæmda í því skyni að koma í veg fyrir margs konar tafir og truflanir, sem orðið hafa í þessum málum á undanförunum árum og hafa valdið óánægju, — ég segi réttmætri óánægju, bæði meðal innflytjenda og neytenda í landinu. En um það skal ég ekki fjölyrða að þessu sinni, til þess gefst eflaust tilefni hér eða annars staðar innan skamms. Það er því alger misskilningur, að nokkuð sé nýtt í efnismeðferð málsins nú að þessu sinni. Það er heldur ekkert nýtt, að þeir, sem með þessi mál fara, segi, að þeirra tilætlun sé, að gerðri áætlun sé fylgt. A. m. k. ætti það ekki að vera nýtt. Hitt væri sannarlega furðulegt, ef menn gerðu áætlanir eins og innflutningsáætlun beinlínis með það í huga að fylgja þeim ekki. Það væri sannarlega furðulegt. Hitt er svo augljóst mál, svo augljóst, að óþarfi ætti að vera að undirstrika það hér í tveimur eða þremur ræðum, að ef forsendur slíkra áætlana breytast, ef til dæmis afli bregzt gersamlega eða einhverjar aðstæður verða síðar á árinu allt aðrar en þær eru nú, verður að sjálf-sögðu að taka áætlunina til endurskoðunar, enda er beinlínis ráð fyrir því gert í því samkomulagi, sem nú er nýgert við seðlabankann um framkvæmd þessara mála, að áætlunin skuli endurskoðuð við vertíðarlök og síðan aftur á miðju árinu. Að skýra frá þeirri staðreynd, þeim þætti úr samkomulaginu við seðlabankann, er auðvitað nóg sönnun fyrir því, að það hefur aldrei vakað fyrir ríkisstj. að skoða áætlun eins og þessa sem eitthvert náttúrulögmál, sem gersamlega væri ófrávikjanlegt. Það

væri óskynsemi, sem hvarflar ekki að nokkrum okkar. En það vildi ég leggja áherzlu á og endurtaka að síðustu, — og það má gjarnan vera nýtt í málinu, ef menn vilja það, — að það er ætlun núv. ríkisstj., að sjálfsögðu að óbreyttum forsendum, að fylgja þessari áætlun eins nákvæmlega og nokkur kostur reynist. Það var það, sem fyrrv. ríkisstj. því miður mistókst, bæði 1957 og 1958. Ég vildi óska, að núv. ríkisstj. mistækist það ekki, að henni tækist að fylgja áætluninni eins og hún hefur verið gerð, og að því mun verða unnið.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Hæstv. viðskmrh. mótmælti hér í sinni síðustu ræðu, að um nokkra nýja framkvæmd í innflutningsmálunum væri að ræða, og hefur reyndar gert það í annarri ræðu hér á undan. Út af þessu vil ég aðeins segja það, að enda þótt hæstv. viðskmrh. mótmæli þessu og okkur þm. sé þetta öllum ljóst, að þetta er rétt, sem hæstv. ráðh. segir, þá hefur nú hv. 1. þm. S-M. ákveðið, að hér skuli vera um nýja stefnu að ræða. Og ef ég þekki vinnubrögð Framsóknar rétt, mun sennilega vera búið að ætla því rúm í Tímanum á morgun, að nú sé búið að taka upp þá nýju stefnu í innflutningsmálunum, að það eigi að flytja inn lúxusvörur í staðinn fyrir nauðsynjavörur. Það verður gaman að sjá á morgun, hvort það skeikar miklu á þessu.

Hv. 1. þm. S-M. sagði, að það væri alveg út í hött hjá mér að vera að tala um, að það yrði að miða innflutninginn við áætlanir í fjárhagsmálefnum, það væru engar áætlanir fyrir hendi. Auðvitað er þetta alveg út í hött hjá hv. þm. Hæstv. ríkisstj. hefur gert ákveðna samninga við aðalatvinnuveg landsins, eða í sambandi við sjávarútveginn, sem gera ráð fyrir, að vissa tekjuöflun þurfi að fá. Og þó að enn sé ekki búið að samþykkja hér á þingi frv. til breytinga á lögum um útflutningssjóðinn, miðar auðvitað ríkisstj. eðlilega — og getur ekki annað í sambandi við þá innflutningsáætlun, sem ekki getur beðið að gera — við það, að það í stórum dráttum standi. Og auðvitað hefur hún sínar áætlanir sjálfsgagt líka og hugmyndir um það, hvernig fjárl. beri að afgreiða, og sannast að segja skeikar nú ekki í því efni miklu, hvort búið er að afgreiða þau hér á Alþingi eða ekki, ef svo heldur áfram sem var í tíð hæstv. fyrrv. fjmrh., því að þá var ekki mikið farið eftir því, hverjar áætlanir voru frá Alþingi í sambandi við fjárlög-in og síðan útkomu ríkisreikninganna. Og það er nú eitt af því m. a., sem fleytti þessum hv. þm. í fjmrh.-tíð hans, þær geysilegu umframtekjur, sem hann ævinlega fékk meginhlutann af þeim árum, sem hann sat sem fjmrh. frá 1950, og oft og tíðum voru um 100 millj. kr. á ári og gerðu kannske nokkru rýmra um vik að fara fram úr útgjaldaáætlunum og öðru því, sem í sambandi við áætlun fjárl. er tengd.

Það stækkar svo ekki afskaplega mikið myndina af hv. 1. þm. S-M. fyrir mér sú seinni ræða, sem hann hélt, þar sem hann segist alltaf hafa gert í fyrrv. ríkisstj. áætlanir um innflutninginn með fyrirvara og fyrir hans til-

verknað hafi þeim verið breytt og minna flutt inn en ráðgert hafði verið af þessum svokölluðu hátollavörum.

Ég var ekki að ámæla neitt hv. 2. þm. S-M. áðan, þegar ég sagði, að mér hefði verið kunnugt um, að hann sem þáv. viðskmrh. hefði gengið rösklega eftir því, að reynt væri að fylgja sem næst áætluðum innflutningi á hátollavörum. Ég var engan veginn að ámæla honum fyrir það, enda var nauðsynlegt, að hann gerði sér grein fyrir því, að útflutnings-sjóður fengi ekki miklu minni tekjur en áætl-aðar voru.

Hins vegar var mér vel kunnugt um það á ýmsum tímabilum á s.l. ári, að þessum þáv. viðskmrh. var það nokkurt áhyggjuefni, að hér væru naumast fluttar inn hátollavörur eins og til hefði verið ætlað. En nú vitum við það, að einhvers staðar hefur einhver verið í felum og komið því til leiðar, að breytt var frá áætluninni. Um leið og viðskmrh. var að reyna að tryggja afkomu útflutningssjóðsins, hefur líklega hæst. fyrrv. fjmrh. verið búinn að sjá það, að hann væri búinn að fá nógar tekur í ríkissjóðinn, þó að eitthvað drægi úr hátolla-vörum, af því að það hefðu til fallið meiri tekjur af áfengi og tóbaki, eins og lýst hefur verið, og þá gerði hitt svo sem minna til. En hann hefði átt þá a. m. k. að beita sér fyrir því, að nægilegir varahlutar væru fluttir inn til landbúnaðarvéla á s.l. ári, þessi hv. þm., ef við höfum í huga þann áhuga, sem fram kom í sambandi við innflutning þeirra vara hjá hv. þm. Dal. og honum sjálfum. En það er einmitt eitt af því, sem var eitt mesta áhyggju-efni landbúnaðarins á s.l. ári, hversu lítið var flutt inn af varahlutum til landbúnaðar-véla og hversu mikill skortur var á vara-hlutunum, sem olli landbúnaðinum geysilega miklum erfiðleikum, en sem betur fer er gert ráð fyrir að komi ekki fyrir nú á þessu ári.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Það var út af ummælum 2. þm. S-M., sem hélt því fram, að í tíð fyrrv. ríkisstj., þeirrar sem síðast sat, hefði verið flutt inn minna af hátollavörum en áður. Það er með hátolla-vörur eins og annan innflutning, að allt verður að miðast við þann gjaldeyri, sem hverju sinni er fyrir hendi, og það er vitað mál, að eftir að síðasta hæst. ríkisstj. tók við völdum, brá svo við, hvort tveggja, að tekinn var upp hallarekstur á ríkissjóði sjálfum og gjaldeyris-aðstaða landsins varð svo miklu lélegri en nokkru sinni áður, að ríkisskuldur hafa á jafn-stuttum tíma aldrei vaxið neitt í líkingu við það, sem á þessum tíma varð. Augljóst er og þarf ekki skýringa við, að þeir, sem þannig héldu á, höfðu raunverulega ekki efni á að eyða jafnmiklu fé í ýmiss konar innflutning og hinir, sem öllu gátu haldið á réttum kili.

Lúðvík Jósefsson: Það var aðeins út af þessum ummælum hjá hv. 1. þm. Reykv. Það er rétt, sem ég upplýsti hér áður, að bæði árin 1955 og 1956 var gjaldeyriseyðsla til innflutnings á þessum vörum, sem kallaðar eru hátolla-

vörur, miklum mun meiri en á árunum 1957 og 1958. En það er rangt hjá honum að halda því fram, að gjaldeyrisleg afkoma þjóðarinnar hafi verið miklu betri á árunum 1955 og 1956 en á árunum 1957 og 1958, og vitanlega sannar það ekkert í þeim efnum, þó að hann nefni það til, að skuldir ríkisins hafi vaxið. Í rauninni furðar mig á málflutningi hans hér si-endurteknum á Alþ. að óskapast yfir því, að skuldir íslenska ríkisins kunni að hafa vaxið. Eftir þessari kenningu skilst mér t. d., að við ættum alls ekki að kaupa okkur 15 togara, af því að við þurfum að taka lán til þess. Auðvitað er ekki hægt að kaupa hér 15 togara til landsins, sem kosta yfir 200 millj. kr., án þess að við tökum erlend lán til þess. (Gripist fram í.) Það er rétt, sem hér hefur líka verið kall-að fram í í sambandi við Sogsvirkjunina. Auðvitað hefði verið hægt að skulda þeirri fjár-hæð minna af hálfu Íslendinga, sem nemur þeirri lántöku, sem gengur til þess að virkja Sogið. Ef um það er að ræða, að skuldir ríkis-ins vaxi, á sama tíma sem arðbærar eignir vaxa ekki eða koma ekki til greina, er vitan-lega um hættulega skuldasöfnun að ræða. En um skuldasöfnun, sem stendur á móti hagstæð-um eignum, sem landsmenn þrá að eignast og eru hagstæðar fyrir afkomu þjóðarinnar, það er alveg furðulegt, að menn skuli vera að end-urtaka það í sífellu, að það sé eitthvað voða-legt, að stofnað hefur verið til slíkra skulda. Það var því ekki um breytta stefnu í þessum efnum á neinn hátt að ræða frá því, sem áður var. Hér var aðeins um það að ræða, að inn-flutningur á þessum svonefndu hátollavörum var eins lítill á árunum 1957 og 1958 og nokk-ur leið var að hafa þann innflutning. Og bor-ið saman við árin á undan, var innflutningur þessara vara miklum mun meiri, einnig bor-ið saman við gjaldeyristekjur þjóðarinnar á þeim tíma og gjaldeyrisöxluna á þeim sömu árum.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég tók eftir því áðan, þegar hv. 2. þm. S-M. var að tala hér, að hann var í miklum vafa um það, hvað væru hátollavörur, og mig undrar það ekki. Hann sagði, að það væru margar nauð-synjavörur hátollaðar, því væri ekki að neita. Og þetta er alveg rétt hjá hv. þm., að menn eru í vafa um það, hvað eru hátollavörur og hvað eru ekki hátollavörur. Á ekki að kalla hátollavörur þær brýnustu nauðsynjar, sem verður að borga af 60—80%? Og hverjar eru þær vörur, sem ekki eru hátollaðar? Er það annað en kaffi, sykur og kornvörur? Og ég verð nú að segja það, að það varð talsverð stefnubreyting í tíð fyrrv. ríkisstj. frá því, sem hafði verið áður en hún tók við. Þá var stefn-an sú að tolla lítið þær vörur, sem fátækur almenningur gat ekki neitað sér um, tolla aftur hærra þær vörur, sem hægt var að kom-ast af án, en hinir efnaðri vildu veita sér.

Þegar stjórn hinna vinnandi stétta kom til valda, var sú stefnubreyting uppi að tolla all-ar nauðsynjar það hátt, að jafnvel þeir, sem ekki gátu án varanna verið og ekki höfðu

kaupgetu fyrir hendi, voru sligaðir að þessu leyti. Og þetta var öllum augljóst, þegar 55% yfirfærslugjaldið var lagt á s.l. ár á brýnustu nauðsynjar, sem ekki var hægt að vera án.

Um skuldasöfnunina er það að segja, sem augljóst er líka, að fyrrv. hæstv. ríkisstj. er fræg fyrir skuldasöfnun. Hver var að tala um það, að ekki sé eðlilegt að taka erlend lán til þess að virkja Sogið, til þess að ráðast í framkvæmdir, sem gefa af sér gjaldeyri og ekki er hægt að vera án? En ég vil nú spyrja hv. 2. þm. S-M. og hv. 1. þm. S-M. einnig, því að báðir eru þeir (**Eysti**): Fæ ég þá tíma til að svara?) kunnugir þessum málum. (Gripíð fram í.) Það er á valdi hæstv. forseta. Ég geri ráð fyrir, að hann sé það sanngjarn, að hann leyfi hv. þm. að tala. En ég vil segja það, og tækifærið kemur þá seinna til þess að svara: Voru allar þær erlendu lántökur, sem teknar voru í tíð fyrrv. ríkisstj., notaðar til þess að byggja hér upp atvinnulífið? Fór ekki allt of mikill hluti til þess að borga venjulegan innflutning, sem áður hafði verið greiddur með framleiðslu þjóðarbúsins? Fór ekki verulegur hluti til þess að greiða ríkissjóði tolla, til þess að hv. 1. þm. S-M. gæti sýnt samilega afkomu ríkissjóðsins um áramótin? Það eru þessar lántökur erlendis, sem ekki er leyfilegt að taka. Og það er þannig, sem ekki má búa að þjóðarþúska Íslendinga, ef þessi þjóð á að verða efnalega og pólitískt sjálfstæð.

Það tekur því ekki — enda er tími minn búinn — að svara fullyrðingum hv. 1. þm. S-M. hér áðan um það, að nú væri stefnan sú að draga úr innflutningi landbúnaðarvéla, þannig að það yrði skortur á þeim. Stefnan er sú að flytja nú inn landbúnaðarvélar fyrir 26—27 millj. kr. á þessu ári í staðinn fyrir rúmlega 23 millj. kr. á s.l. ári. Ég þarf ekki að endurtaka þær tölur, sem hér voru lesnar upp áðan, en þar sem þessi yfirlýsing er um, að það skuli ekki verða varahlutaskortur á þessu ári, má reikna með því, að gjaldeyrissala til landbúnaðarvéla og varahluta verði 26—27 millj. kr., eða 3 millj. kr. hærri en í fyrra. En það var þá, sem hv. 1. þm. S-M. gleymdi því að flytja varahluta til landsins.

9. Niðurgreiðsla vöruverðs.

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var úthýtt:

Fsp. til ríkisstj. um lækkun framfærslu-visitölu og niðurgreiðslu vöruverðs [121. mál, 2] (A. 283).

Á 30. fundi í Sp., 26. febr., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 4. marz, var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það er ástæðulaust að hafa nokkra framsögu um þessa fsp., sem er í þremur liðum. Ég ætla bara að lesa upp liðina áheyrendum til glöggvunar. 1. liður er svona: Um hve mörg stig lækkar framfærsluvisitölan vegna áhrifa laga um niðurfærslu kaupgjalds og verðlags? 2. liður er: Hvaða vörutegundir eru nú greiddar niður, og hve miklu nemur niðurgreiðslan á hverri vörutegund miðað við kg eða lítra? Og 3. liður er: Hvað er áætlað að niðurgreiðsla á hverri vörutegund nemi miklu samtals á yfirstandandi ári?

Þá vildi ég leyfa mér að bæta við, af því að það mundi vera enn glegggra, ef hæstv. ráðh. gæti upplýst það í leiðinni, en það náttúrulega nær þá ekki lengra, ef það er ekki hægt, en ég hugsar, að það sé mjög auðvelt, hvort visitölan væri raunverulega komin í 202 stig með þeim niðurgreiðslum, sem eru núna, eða hvort eitthvað vanti upp á og hvað stjórinn hafi þá í hyggju í því sambandi. Enn fremur, hvort hann vildi þá vera svo vinsamlegur að nefna okkur til glöggvunar, hve mörgum stigum nemi þær niðurgreiðslur, sem bætt hefur verið við í tíð núv. stjórnar í heild, og hvort hann hafi þá kannske líka á reiðum höndum upplýsingar um það, hvað mikið sú viðbót út af fyrir sig kosti. Mig minnir endilega, að í umr. þeim, sem urðu hér um frumvörp stjórnarinnar, hafi verið gert ráð fyrir því, að þær niðurgreiðslur, sem þá hafi verið bætt við, mundu kosta um 75 millj. kr. eða svo. Þá væri spurningin, hversu miklu þetta næmi núna, viðbæturarnar í heild. Annars nær það auðvitað ekki lengra, ef hæstv. ráðh. hefur þær tölur ekki til, því að ég get ekki væntzt svars um annað en það, sem er í skriflegu fyrirspurninni. En niðurgreiðslurnar eru nú orðnar svo tröllaukinn þáttur í okkar þjóðarþúska, að mér fannst full ástæða til, að það kæmi fram, hvernig því máli er háttað í einstökum atriðum.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Hér er um mjög viðamiklar fsp. að ræða, sem nokkurn tíma tekur að svara, og svarið verður að langmestu leyti fólgið í lestri talna. Hjá því verður að sjálfsgöðu ekki komizt, það er eðli fsp., og bið ég því þingheim velvirdingar á því, að hér verður að mestu leyti um að ræða talnalestur.

Þá bætti þm. við tveimur fsp., sem líka eru nokkuð viðtækar, þ.e. hvort visitölan væri nú komin niður í 202 stig og hvaða ráðstafanir væru fyrirhugaðar, til þess að svo yrði, og hvað þær ráðstafanir þá mundu kosta. Ég hef hér í fórum mínum tölur til þess að svara þessum fsp. líka að mestu leyti, að ég hyg, og mun því gera það.

Fyrsta fsp. hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „Um hve mörg stig lækkar framfærslu-visitölan vegna áhrifa laga um niðurfærslu kaupgjalds og verðlags?“

Lækkun framfærsluvisitölnnar vegna áhrifa þessara laga, sú lækkun, sem fram var komin 6. febr. 1959, var 6.4 stig. Gera má ráð fyrir, að það elgi eftir að koma fram lækkun, sem

nemur 0.3 stigum, og verður þá heildarlækkun vísitölunnar vegna ákvæða þessara laga 6.7 stig. En þess verður þó að geta, að niðurfærsla sú, sem hér um ræðir, hefur ekki aðeins bein áhrif, sem því nemur, sem ég hef nefnt, til lækkunar á vöruverði, heldur hefur löggjöfin einnig mjög mikil óbein áhrif á þann hátt, að hún hefur komið í veg fyrir hækkanir, sem hefðu orðið, ef niðurfærslan hefði ekki átt sér stað. Lækkun vísitölunnar hefði m.ö.o. orðið allmiklu meiri, ef búið hefði verið að færa allt verðlag í landinu til samræmis við hækkun kaupgreiðsluvísitölu og grunnskups á s.l. ári.

Önnur fsp. hljóðar þannig, með leyfi hæstv. forseta: „Hvaða vörutegundir eru nú greiddar niður, og hve miklu nemur niðurgreiðslan á hverri vörutegund miðað við kg eða lítra?“

Ég skal fyrst lesa skrá yfir þær vörutegundir, sem nú eru greiddar niður, en þær eru þessar:

Dilka- og geldfjárfjöt, ærkjöt, ull og gærur, nýmjólk, smjör, skyr, mjólkurostur, mysuostur, nýmjólkurduft og undanrennuduft, kartöflur, smjörliki, saltfiskur, ýsa og þorskur.

Þá skal ég lesa upp, hversu miklu niðurgreiðslan nemur á einingu hverrar þessarar vörutegundar um sig, og jafnframt geta þess, hve niðurgreiðslan veldur lækkun á mörgum stigum í vísitölunni. Niðurgreiðsla á dilka- og geldfjárfjöti nemur kr. 10.51 á magnseiningu — og miða ég hér við niðurgreiðsluna frá 1. marz s.l. alls staðar á eftir. Niðurgreiðsla á ærkjöti er kr. 4.20. Niðurgreiðslan á öllu kjöti, dilka-, geldfjár- og ærkjöti, veldur $10\frac{1}{2}$ stigs lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðslan á nýmjólk frá mjólkurbúum nemur kr. 2.44 á lítra og veldur 11.61 stigs lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðsla á miðalaus smjöri nemur kr. 8.66 á kg og veldur 0.73 stiga lækkun á vísitölunni. Viðbótarniðurgreiðsla á smjöri gegn miðum, skömmunarseðlum, nemur kr. 27.60 á kg og veldur 2.32 stiga lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðsla á skyrri nemur 65 aurum á kg og veldur 0.11 stiga lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðsla á mjólkurosti nemur kr. 4.45 og veldur 0.13 stiga lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðsla á mysuosti nemur kr. 1.90 á kg og veldur 0.04 stiga lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðsla á kartöflum nemur kr. 2.40 á kg og veldur 5.86 stiga lækkun á vísitölunni. Niðurgreiðsla á smjörliki nemur kr. 6.36 á kg og veldur 1.93 stiga lækkun á vísitölunni. Á saltfiski nemur niðurgreiðslan kr. 6.30 á kg, lækkun vísitölu 2.38 stig. Niðurgreiðsla á ýsu nemur kr. 1.50 á kg og veldur lækkun á vísitölunni um 1.29 stig. Og á þorski nemur niðurgreiðslan kr. 1.37 og veldur 0.56 stiga lækkun á vísitölunni.

Þá er 3. fsp. Hún hljóðar svo: „Hvað er áætlað að niðurgreiðsla á hverri vörutegund nemi miklu samtals á yfirstandandi ári?“

Hér er að sjálfsögðu um áætlaðan kostnað að ræða. Niðurgreiðsla á dilka- og geldfjárfjöti mun kosta 72 millj. 300 þús., á ærkjöti 1 millj. 400 þús. Enn fremur er greiddur geymslukostnaður kjöts, 5 millj. og 200 þús., og geymslukostnaður á ull og gærum 3 millj. 400 þús. Kostnaður við niðurgreiðslu á ný-

mjólk frá mjólkurbúum nemur 77 millj. 500 þús., en á nýmjólk, sem seld er beint til neytenda, 9 millj. 750 þús. Niðurgreiðsla á smjöri kostar 30 millj. 500 þús., á skyrri 1 millj. 235 þús., á mjólkurosti 2 millj. 800 þús., á mysuosti 80 þús., á nýmjólkurdufti 270 þús., en undanrennudufti 150 þús. Niðurgreiðsla á kartöflum kostar 17 millj., en greiddur geymslukostnaður á þeim 900 þús. Á smjörliki kostar niðurgreiðslan 10 millj. 500 þús., á saltfiski 5 millj. 670 þús., á ýsu og þorski samtals 7 millj. 900 þús. Áætlaður kostnaður af niðurgreiðslum á yfirstandandi ári nemur því 246 millj. 555 þús. kr.

Með þessu ætla ég, að fsp. hv. 1. þm. S-M. sé að fullu svarað.

En þá eru fsp., sem hann bar fram í ræðu sinni áðan. Í sambandi við þær skal ég gefa eftirfarandi upplýsingar:

Samkv. áætlun hagstofunnar þarf að greiða framfærsluvísitöluna niður um 3.8 stig, til þess að hún verði 202 stig 1. marz 1959. Hinar auknu niðurgreiðslur frá og með 1. marz 1959, sem þegar hafa komið til framkvæmda, lækka vísitöluna um 2.4 stig, og þarf því enn viðbótarniðurgreiðslur, sem svarar 1.4 stigum, til þess að vísitalan verði 202 stig 1. marz. Viðbótarniðurgreiðslur til 1. marz námu 2.4 stigum, og eftir eru því 1.4 af þessum 3.8. En í sambandi við það hefur ríkisstj. ákveðið að gera þær ráðstafanir, sem ég skal nú greina frá:

Gert hefur verið ráð fyrir því, að sjúkrasamlagsgjöld verði greidd niður frá og með 1. marz s.l. eins og með þarf, til þess að brúa þetta bil, þ.e. til þess að lækka vísitöluna um 1.4 stig. Niðurgreiðsla mánaðarlegs sjúkrasamlagsgjalds í Reykjavík mundi þannig þurfa að verða um 13 kr., ef áætlun hagstofunnar um vísitöluna 1. marz reynist rétt, en úr því mun fást skorið allra næstu daga. Þessi niðurgreiðsla samsvarar því, að u.þ.b. 29% af iðgjaldi sjúkrasamlagsmeðlima í Reykjavík sé greitt niður, og er gert ráð fyrir því, að hlutfallslega sama niðurgreiðsla verði ákveðin á meðlimaiðgjaldi allra sjúkrasamlaga á landinu. Árlegur kostnaður við þessa niðurgreiðslu er áætlaður 15.6 millj. kr., og kostnaðurinn á þessu 10 mánaða tímabili, sem eftir er af árinu, mun þannig nema 13 millj. kr.

Ef tekið er tillit til þessara upplýsinga, sem ég nú hef bætt við, mun heildarkostnaður af niðurgreiðslum á árinu 1959 verða 259 millj. 555 þús. kr., þ.e. 246 millj. 555 þús., sem ég skýrði frá áðan, og þessar 13 millj. kr. í niðurgreiðslu á sjúkrasamlagsiðgjaldi til viðbótar. Með þessu vona ég, að fsp. sé fullsvarað, bæði þeim prentuðu og þeim, sem hv. þm. bar fram til viðbótar.

Fyrirspyrjandi (Eysteinn Jónsson): Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir þessar greinagóðu upplýsingar, sem hann gaf og gefa mjög skýra mynd af þessu merkilega máli. Ég mun ekki nota þetta tækifæri til að draga nokkrar ályktanir af þessum upplýsingum hæstv. ráðh., en þessar upplýsingar sýna vitanlega, hversu geigvænlegt vandamál þessar niðurgreiðslur eru orðnar, og þær hafa margar afleiðingar, sem

sumar hverjar eru mjög varhugaverðar. En hvernig við þetta er að fást orðið, má dálítið sjá á því m. a., að síðasta skrefið, sem nú er verið að stíga í þessum málum, að greiða niður sjúkrasamlagsgjöldin, skilst mér að muni kosta um 11 millj. kr. stigið, 11 millj. kr. af opinberu fé að greiða niður eitt stig.

Það eru mörg vandamál, eins og ég gat um, í sambandi við þetta. Ég hef í öðru sambandi getið t. d. alveg sérstaklega um það vandamál, sem snýr að bændunum. Það er ekki nokkur vafi á því, að það er stórlega á þá hallað með svona mikilli niðurgreiðslu. En ég skal ekki fara út í það hér, því að ætlunin var ekki að stofna til neinna kappræðna um þetta mál, heldur aðeins að fá upplýsingar. En ég vil spyrja hæstv. ráðh. um eitt, sem ég minnst á áðan, hvort hann mundi geta upplýst, hversu mikið þær niðurgreiðslur kosta, sem núv. stjórnh. hefur efnt til, og hversu mörgum vísitölustigum þær eigi að mæta. Þetta var það eina, sem hann ekki kom inn á, en annars svaraði hann skriflegu fsp. út í æsar og tveimur af þeim, sem ég bætti við munnlega. Ef hann hefði þessar tölur hjá sér, mundi það skýra heildarmyndina, ef hann vildi góðfúslega gefa okkur þær upp.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Það er rétt, að niðurgreiðslurnar eru orðnar nokkuð háar. Ég var að skrifa niður það, sem hæstv. ráðh. sagði hér áðan, og eftir því sem ég komst næst, munu niðurgreiðslurnar vera 262.1 millj. kr. alls. Og hér er alveg nýtt, sem upp hefur verið tekið, að greiða niður sjúkrasamlagsgjöld 20% eða 13 kr. á mánuði í Reykjavík. Fram að þessu hefur verið venja að greiða aðallega niður landbúnaðarvörur, vegna þess að það hefur verið ódýrast, hefur verið til jafnaðar um 6 millj. kr. stigið, en eins og sagt var hér áðan, þá mun stigið í sjúkrasamlagsgjöldunum vera á 11. millj. (**Gripill fram í:** Rúmar 11.) Eða um 11 millj. En það er þá næstum því helmingi dýrara en landbúnaðarvörurnar eða þær vörur, sem áður hafa verið greiddar.

Hvers vegna hefur verið farið inn á það að greiða niður sjúkrasamlagsgjöldin í stað þeirra vara, sem áður hafa verið greiddar niður? Það gæti verið vegna þess, að landbúnaðarvörurnar hefðu verið greiddar það langt niður, að þær eru komnar niður í það verð, sem bændur fá fyrir þær. (**PZ:** Langt niður fyrir það.) Langt niður fyrir, segir hv. 1. þm. N-M., og þá er rétt að athuga þá fullyrðingu þm., hvort hún er áreiðanlega rétt. Ég tel, að þegar farið sé að greiða landbúnaðarvörurnar langt niður fyrir það, sem bændurnir sjálfir fá fyrir vöruna, þá sé á þá hallað, en ekki fyrr. Ef bændur þurfa að nota dýrari landbúnaðarvörur sjálfir en neytandinn fær, þá er rangt farið að. En þá er rétt vegna fullyrðingar hv. 1. þm. N-M. að athuga, hvað bændur fá fyrir þessar vörur, sem eru greiddar niður, og hvað neytandinn borgar, eftir að þær hafa verið greiddar niður, eins og hér hefur verið lýst.

Hvað fá bændur fyrir mjólk? Við vitum um

það, hvert er hið auglýsta verð eftir aðalfundi mjólkurbúanna, og við vitum um það, hvert er verðlagsgrundvallarverðið. En það er fróðlegt að vita, hvað það er, sem bændurnir fá, og það er aðalatriðið fyrir bændur, hvað þeir fá í vasann, en ekki hvað sagt er að þeir fái. Bændur verða að kosta flutning á mjólkinni frá sínu bú til mjólkurstöðvarinnar eða mjólkurbúsins og hann er allmikill. Og það er talið bændum til tekna, sagt, að þeir fái það. Nú skal ég upplýsa, hvað það er, sem bændur fá eða líklegt er að þeir fái.

Það má gera ráð fyrir, að meðalfita í mjólk sé 3.8%, og hver fitueining er greidd á 71 eyri. Það er sama sem kr. 2.698. Eftirstöðvar hafa verið vanalega, a. m. k. hjá Mjólkurbú Flóamanna, 40 aurar á hvert kg. Þá er það, sem bændurnir fá í sinn vasa, kr. 3.10. En við það bætist svo flutningsgjaldið til búins, þannig að segja má, að útkoman hjá Mjólkurbú Flóamanna hafi ekki verið verri en annars staðar. Og þá er það þetta, að bændur fá kr. 3.10 fyrir lítrann, en flöskumjólkinn er seld á kr. 3.15. Það má gera ráð fyrir, að vegna niðurgreiðslanna aukist sala á neyzlumjólkinni, og það er ekki nema ágætt. — Tíminn er naumur að ræða þetta mál, en það væri æskilegt, að hafa tíma til þess.

Þá er það kjötið, sem er einn aðalþátturinn í niðurgreiðslunni. Hvað fá bændur fyrir kjötið? Hvað borga neytendurnir fyrir kjötið? Bændur eiga að fá samkv. verðgrundvellingum 21 kr., — ég man ekki, hvort það er 21.40 eða svoleiðis, — en hvað borga neytendur eftir niðurgreiðsluna? Þeir borga 23 kr. eða því sem næst, þannig að það er ekki enn komið niður fyrir það, sem bændur fá fyrir vöruna.

Vegna tímaskorts skal ég nú ekki fara nákvæmar út í þetta að þessu sinni. Ég vildi aðeins nota tækifærið til þess að benda á það, að enn er ekki búið að greiða landbúnaðarvörurnar niður fyrir það, sem bændur fá í sinn vasa fyrir þær. Og það má vera þess vegna, að hæstv. ríkisstj. hafi ekki greitt landbúnaðarvörurnar meira niður að þessu sinni, heldur farið út í sjúkrasamlagsgjöldin, þótt það væri dýrara, að hún hafi haft hugmynd um, að það er varhugavert að greiða landbúnaðarvörurnar niður fyrir það, sem bændur fá fyrir þær.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Út af þeirri fsp. hv. 1. þm. S-M., hversu niðurgreiðslur hefðu verið auknar mikið síðan um síðustu áramót eða á valdatíma núv. ríkisstj., er það að segja, að ég hef því miður ekki í fórum mínum þess konar sundurliðun á niðurgreiðslunum, sem sýni, hvernig þær skiptast eftir tíma, en það er mjög auðvelt að gera, og ég skal með ánægju láta hv. þm. þær upplýsingar í té einhvern allra næstu daga.

Út af fsp. hv. 1. þm. Rang. um það, hvers vegna hafi verið tekin upp sú stefna að greiða niður sjúkrasamlagsgjöldin, vil ég aðeins segja það, að ríkisstj. telur niðurgreiðslu á helztu landbúnaðarvörum þegar vera orðna svo mikla, að það væri óskynsamlegt frá mörgum sjónarmiðum að auka hana. Niðurgreiðsla á sjúkra-

samlagsgjöldum mundi hins vegar koma og kemur hins vegar öllum eða langflestum landsmönnum að eðlilegu gagni og er auk þess ekki torveld í framkvæmd, og þess vegna þótti ríkisstj. rétt að hverfa inn á þá braut, jafnvel þótt það sé svo, sem getið hefur verið, að kostnaður við slíka niðurgreiðslu sé mun meiri en meðalkostnaður á hvert stig, sem áður var greitt niður.

10. Vélstjóraréttindi.

Á 29. fundi í Sp., 25. febr., var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um endurskoðun lagaákvæða um menntun og réttindi vélstjóra [121. mál, 3] (A. 283).

Á 30. fundi í Sp., 26. febr., var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 29 shlj. atkv.

Á 31. fundi í Sp., 4. marz, var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Á síðasta Alþingi voru samþ. lög um breyt. á l. nr. 66 1946, um atvinnu við siglingar á íslenskum skipum. Í þessum lögum, sem samþykkt voru á Alþingi 29. maí s. l., er ákvæði til bráðabirgða, sem hljóðar svo:

„Ríkisstj. lætur endurskoða ákvæði laga um menntun og réttindi vélstjóra og sé þeirri endurskoðun lokið fyrir næsta reglulegt Alþingi. Við endurskoðunina skal hafa samráð við Fiskifélag Íslands, Alþýðusamband Íslands, Vélstjórafélag Íslands, Mótórvélstjórafélag Íslands og Landssamband íslenskra útvegs-manna.“

Lögin, sem samþ. voru um breyt. á lögum um atvinnu við siglingar, voru í meginatriðum þess efnis, að aukin voru réttindi vélstjóra á skipum, þannig að vélstjórum ýmsum var heimil að stjórna stærri vélum en þeir áður höfðu haft rétt til samkv. lögum. Við meðferð þessa máls kom það fram, einkum frá samtökum vélstjóra, að þau töldu varhugavert að gera breyt. til muna á lagaákvæðum um réttindi vélstjóra, nema því aðeins að jafnframt væru endurskoðuð ákvæði annarra laga um fræðslu þessara manna. En ákvæðin um vélstjórakennsluna eru í öðrum lögum og heyra undir annað rn. heldur en lögin um atvinnu við siglingar. Af þessum ástæðum var það, sem þetta ákvæði til bráðabirgða var sett inn í lögin, sem samþ. voru 29. maí s. l., þar sem gert var ráð fyrir því, að hvort tveggja yrði endurskoðað í senn, ákvæði laga um réttindi vélstjóra og ákvæði laga um menntun vélstjóra.

Nú hef ég ekki orðið þess var, að fyrir þetta þing hafi verið lagðar till. um breyt. á þessari löggjöf eða skýrsla um endurskoðun, og þess

vegna hef ég leyft mér að bera fram hér á þskj. 283 svo hljóðandi fsp. til hæstv. ríkisstj.: Hvað líður endurskoðun þeirri á lagaákvæðum um menntun og réttindi vélstjóra, sem fyrir er mælt um í lögum nr. 47 10. júní 1958?

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Eins og hv. þm. N-Þ. tók fram, eru í l. nr. 47 1958, um breyt. á l. um atvinnu við siglingar, bráðabirgðaákvæði, sem mæla svo fyrir, að ríkisstj. skuli láta endurskoða lagaákvæði um menntun og réttindi vélstjóra, og hefur hann nú borið fram fsp. um það, hvað þessari endurskoðun líði.

Um fyrra atriðið, þ. e. um menntun vélstjóra, er það að segja, að á árinu 1956, hinn 7. maí, skipaði þáv. menntmrh., Bjarni Benediktsson, 3 manna nefnd til þess að endurskoða lög og reglugerðir um vélstjórakennslu á Íslandi. Í n. voru skipaðir þeir Þórður Runólfsson öryggismálastjóri, sem jafnframt var formaður n., Steingrímur Jónsson rafmagnsstjóri og Davíð Ólafsson fiskimálastjóri. Síðar tók Þorsteinn Loftsson vélfræðiráðunautur við starfi Davíðs Ólafssonar í n. í fjarveru hans.

Þessi n. skilaði álit 21. marz 1958. Hún varð ekki sammála, og komu tvö frv. frá n. til rn. Að frv. meiri hl. stóðu þeir Þórður Runólfsson og Steingrímur Jónsson, en Þorsteinn Loftsson að frv. minni hl. Menntmrn. sendi þessi frv. til umsagnar Vélstjórafélagi Íslands, Mótórvélstjórafélagi Íslands og skólastjóra vélskólans í Reykjavík. Svör frá öllum þessum áðil-um höfðu borizt á s. l. sumri. Samgmrn. fer með réttindamál vélstjóranna og nú að undanfögnu hafa menntmrn. og samgmrn. starfað að nánari athugun á fram komnum till. og umæðgnum, og er frv. um þessi efni í undirbúningi og mun væntanlega verða lagt fram hér á Alþingi á næstunni.

Ég játa, að afgreiðsla þessa máls hefur orðið tafsöm og tafsamari en ég fyrir mitt leyti hefði kosið. En bezt er að segja hverja sögu eins og hún gengur. Það, sem töfinni veiddur, er, að grundvallarágreiningur er milli nokkurra þeirra aðila, sem um málið hafa fjallað, og þeirra manna, sem telja sig framkvæmd málsins miklu skipta, um það, hvernig haga skuli kennslu vélstjóranna í grundvallaratriðum. Þessi ágreiningur má þó auðvitað ekki verða þess valdandi, að málið dragist úr hömlu frekar en orðið er, og hafa nú verið gerðar ráðstafanir til þess, að samstarfi ráðuneytanna að samningu frv. um vélstjórmenntunina ljúki alveg á næstunni og frv. um þetta verði síðan lagt fyrir Alþingi til meðferðar.

Um hitt atriði fsp., þ. e. um réttindi vélstjóra, get ég tekið það fram fyrir hönd samgmrn., sem fer með þau mál, að það mun láta semja frv. til l. um breyt. á l. um atvinnu við siglingar, að því er að réttindum vélstjóra lýtur, þegar ný lög hafa verið sett um menntun vélstjóranna. Samning frv. um réttindamálið verður að bíða, þangað til Alþingi hefur sett nýja löggjöf um menntunarmálið. Það er skoðun samgmrn., að það sé ekki tímabært að leggja fram till. í réttindamálinu, fyrr en end-

anleg ákvörðun hefur verið tekin um, hvernig menntun véltjórána skuli verða hagað í framtíðinni. — Með þessu vona ég að fsp. sé svarað.

Fyrirspyrjandi (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Ég leyfi mér að þakka svör hæstv. menntmrh. Hann skýrði þar frá því, að unnið hafi verið að endurskoðun lagaákvæða um menntun véltjóra og að frv. þess efnis yrði að líkindum lagt fyrir þetta Alþingi. Hins vegar skildi ég hann svo, að ekki væri að vænta till. varðandi réttindi véltjóra frá hálfu ríkisstj., fyrr en sett hefðu verið ný lög um menntun véltjóra.

Nú vil ég leyfa mér að benda hæstv. ráðh. á það, að mér skilst, að þetta sé ekki í fullu samræmi við ætlun Alþingis með setningu ákvæðis til bráðabirgða, þar sem gert er ráð fyrir, svo að varla verður um villzt, að hvor tveggja lögin séu endurskoðuð samhliða. Í ákvæðinu er gert ráð fyrir, að hvorri tveggja endurskoðuninni sé lokið fyrir næsta reglulegt Alþingi, m. ö. o.: að endurskoðunin fari fram samtímis, þannig að breytingar á hvorum tveggja lögnum, ef um þær er að ræða, geti verið samtímis til meðferðar á Alþingi. Ég sé heldur ekki, að í raun og veru sé nokkuð því til fyrirstöðu, að þetta sé gert, og ég hygg, að ætlunin hafi verið sú, að hvor tveggja lögin væru einmitt athuguð sameiginlega og af sömu mönnum.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Hv. þm. sagðist líta svo á, að Alþingi hafi ætlað til þess, að endurskoðun þessara tveggja laga í stjórnarráðinu færi fram samtímis með tillögugerð til Alþingis um það, hvernig lögin skyldu verða endurskoðuð. Auðvitað væri hægt að láta vinna samtímis að þessum málum báðum í stjórnarráðinu. En ég held, að það mundi ekki flýta fyrir endanlegri lagasetningu um réttindamálið, þótt svo yrði gert, vegna þess að augljóst er, svo augljóst, að ég skýri það ekki nánar, að ný lagaákvæði um réttindi véltjórána hljóta að fara mjög eftir því, hver niðurstaða verður um nýja lagasetningu um menntun þeirra.

Það væri auðvitað hægt að gera frv. að lögum í réttindamálinu, sem væri í samræmi við þær till., sem menntmrn. væntanlega mun gera í menntunarmálinu. En með hliðsjón af því, hve mikill ágreiningur er um það, hvernig sú lagasetning endanlega eigi að vera, er réttindamálið ekki komið hætishóti lengra áleiðis, þótt frv. hafi verið samið í réttindamálinu í samræmi við frv. menntmrn. um menntunarmálið. Ef Alþingi, sem endanlega tekur ákvörðun um málið, tekur aðra stefnu í menntunarmálinu heldur en mörkuð er í frv. menntmrn., þyrfti hvort eð er að endurskoða frv. um réttindamálið, og sú endurskoðun yrði þá líklega að vera það gagnger, að hún mundi ekki fara fram í þingnefnd eða vera gerð af hálfu þingmanna, heldur mundi verða gerð á vegum ráðuneytis. En það get ég fullvissað hv. þm. um, að málin bæði eru svo þrautrædd í mennt-

mrn. og samgmrn., að það verður ekki nema örflítið verk að gera frv. í réttindamálinu í samræmi við þá niðurstöðu, sem endanlega verður hér á Alþingi að því er snertir menntunarmálið. Þó að þessi háttur verði hafður á, sem ég gerði grein fyrir áðan, þarf það alls ekki að þýða nokkra töl á því, að réttindamálið hljóti afgreiðslu hér á hinu háa Alþingi, enda engan veginn tilætlunin, að svo verði.

11. Verðbætur til bátaútvegsins.

Á 36. fundi í Sp., 8. apríl, var útbýtt:

Fsp. til ríkisstj. um verðbætur bátaútvegsins [140. mál] (A. 356).

Á 37. fundi í Sp., 9. apríl, var fsp. tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fsp. leyfð með 30 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Sp., 9. apríl, var fsp. tekin til umræðu.

Fyrirspyrjandi (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Svo sem kunnugt er, hefur af hálfu ríkisvaldsins um hver áramót nú að undanförmu verið gerður sérstakur samningur við útveginn um hans rekstrargrundvöll fyrir það ár, sem þá fór í hönd. Þetta var einnig gert nú um áramótin. En þó er sá munur á þeim síðasta samningi og þeim, sem gerðir voru a. m. k. tvö næstu ár þar á undan, að ekkert hefur legið fyrir til þessa um fiskverð það, sem fiskkaupendur ættu að greiða til útvegsmanna, þegar þeir taka á móti aflanum eða þegar þeir greiða eða þegar þeir gera upp við þá. Af þessu hefur hlotið hinn mesti bagli, þannig að verð það, sem fiskvinnslustöðvar greiða til útvegsmanna nú, er ákveðið af stöðvunum sjálfum og mismunandi hátt á ýmsum stöðum eða þá greiddar eru beinlínis einhverjar áætlunarupphæðir, sem enginn veit enn þá, hverjar endanlega eiga að vera.

Á undanförmum árum mun það hafa verið svo, að Landssamband ísl. útvegsmanna hefur f. h. útvegsbænda gert samning um það við Sölumiðstöð hraðfrystihúsanna og sjálfsagt fleiri fiskkaupendur eða fiskverkunaraðila, hvað ætti að vera útborgunarverð þeirra til bátaútvegsmanna, og mun ríkisstj. hafa sett sinn stimpil á það samkomulag. Hins vegar hefur ekki komið til þess nú, að L.Í.Ú. hafi gert samninga við fiskverkunaraðilana um þetta, og má það eiga einhvern þátt í þeim drætti, sem orðið hefur hér á, að bátaútvegsmenn eru eða hafa verið mjög óánægðir með það verð, sem í þeirra hlut hefur komið á undanförmum árum, og hafa þeir bent m. a. á það, að þar sem fiskverkun hefur farið fram á félagslegum grundvelli, hafa fiskvinnslustöðvarnar sannarlega getað greitt nokkru herra

verð, a. m. k. sums staðar, til bátaúteigsmanna heldur en hið almenna verð hefur verið. Þannig hefur t. d. einn verkunaraðili í Vestmannaeyjum greitt þeim bátaúteigsmönnum, sem höfðu samskipti við hann, allt að 16 auru verðbætur á hvert kg af þorski, slægðum með haus, og önnur vinnslustöð á þeim stað hefur greitt 5½% í uppbætur á innlegg til bátaúteigsmanna, og ekki er nema eðlilegt, að slíkar staðreyndir sem þessar komi fram í verðákvörðun til útgerðarmannanna sjálfra.

Nú er sem sagt komið undir vertíðarlök og ekkert fiskverð hefur verið ákveðið til bátaúteigsmanna enn þá. Þetta veldur hinum mestu óþægindum, og fyrir því hef ég gert hér fyrirspurn til ríkisstj. um það, hvaða verð skuli gilda í þessum efnunum. Mér sýnist einnig í samningi þeim, sem gerður var af ríkisstj. hálfu um rekstrargrundvöll úteigsins við Landssamband ísl. úteigsmanna, að þar sé gert skilyrði um það í 15. lið þess samnings, að ríkisstj. samþykki skiptin á þeim verðbótum, sem útgerðinni eru greiddar. Í 15. lið segir sem sagt, með leyfi forseta: „Verðbætur bátaúteigsins úr útflutningssjóði verði greiddar í gegnum L.Í.Ú., eins og verið hefur, en samtökin skipti upphæðunum milli úteigsmanna eftir reglum, sem sjútmrhl. samþykkir.“ Ég vildi einnig spyrja um það, hvort sjútmrhl. hefur samþykkt einhverjar reglur um þetta, auk þess sem ég vænti þess, að hæstv. ráðh. svari því, hvaða fiskverð eigi að gilda, eða ef ekki er búið að ganga frá ákvæðum um þetta, hvernig standi þá samningar um þetta og hvenær megi vænta þess, að á þessi mál verði komið skipulagi.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þessi fsp. hv. 2. landsk. þm. er í tvennu lagi og hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta: „1) Hefur ríkisstj. samþykkt skiptingu þá á verðbótum bátaúteigsins, sem um ræðir í 15. lið samnings ríkisstj. um rekstrargrundvöll úteigsins við Landssamband ísl. úteigsmanna frá s. l. áramótum? 2) Hvaða fiskverð ber fiskkaupendum að greiða bátaúteigsmönnum samkv. þeim samningi?“

Mér þykir rétt að svara síðari liðnum fyrst.

Með bréfi sjútmrhl., dags. 5. jan. s. l., var staðfest samkomulag, sem náðst hafði milli ríkisstj. og Landssambands ísl. úteigsmanna um starfsgrundvöll bátaúteigsins á árinu 1959. Í þessu bréfi var tekið fram, á hvern hátt fiskverð og uppbætur til báta skuli ákveðið fyrir línubát á vetrarvertíð við Faxaflóa. Gert var ráð fyrir, að tilkynning um fiskverðið yrði gefin út, þegar frv. til l. um breyt. á l. nr. 33 1958, um útflutningssjóð o. fl., yrði orðið að lögum, en frv. þetta lagði ríkisstj. fram í hv. Nd. í janúarmánuði s. l. En eins og hv. fyrirspyrjanda mun vera kunnugt, hefur þessu frv. aðeins verið vísað til hv. fjhn. þessarar deildar og setið þar fast síðan.

En eftir að þetta samkomulag, sem ég gat um í upphafi, var gert í janúarmánuði, hófust, eins og venja hefur verið undanfarin ár, samningaumleitarnir milli Landssambands ísl. úteigsmanna og fiskvinnslustöðvanna um fiskverð og

skiptingu fiskuppbóta og ýmisleg framkvæmdaatriði, allt á þeim grundvelli auðvitað, að gengið var út frá því, að lögin um útflutningssjóð, sem lögð hafa verið fyrir Alþingi, yrðu samþykkt í því formi, sem þau hafa nú verið lögð fyrir i. En þessar samningatilaunir báru ekki þann árangur, að báðir aðilar hefðu getað komið sér fyllilega saman, og óskuðu þeir þess vegna, að fulltrúar ríkisstj. reyndu að miðla málum.

Ég fyrir mitt leyti bar fram þá ósk við báða aðila, bæði sölusamtök hraðfrystihúsanna og við Landssamband ísl. úteigsmanna, að þeir freistuðu til hins ýtrasta að skipta þessum bótum, án þess að til úrskurðar ríkisstj. þyrfti að koma, vegna þess að ég taldi eðlilegt, að aðilarnir gætu komið sér saman um, hvernig bótunum yrði skipt, eins og gert hefur verið að undanfögnu, og ég lagði líka til, að reglurnar um úthlutunina yrðu látnar gilda áfram.

En eftir að ljóst var, að samningar gætu ekki tekizt milli þessara aðila og afgreiðsla frv. hefur dregizt svo mjög sem raun er á í hv. Nd. Alþingis, þá ákvað ríkisstj. að gera út um þetta mál nú nýlega og skrifaði Landssambandi ísl. úteigsmanna svo hljóðandi bréf:

„Í bréfi rn. til Landssambands ísl. úteigsmanna, dags. 5. jan. s. l., er tekið fram, á hvern hátt fiskverð og uppbætur til báta skuli ákveðið á grundvelli rekstraráætlunar fyrir línubát á yfirstandandi vetrarvertíð í Faxaflóa. Gert var ráð fyrir, að tilkynning um fiskverðið yrði gefin út, þegar frv. til l. um breyt. á l. nr. 35 1958, um útflutningssjóð o. fl., yrði orðið að lögum og samningar hefðu tekizt á milli Landssambands ísl. úteigsmanna og fiskvinnslustöðvanna um verðið. En þar sem afgreiðsla frv. á Alþingi hefur dregizt og fullt samkomulag hefur ekki náðst milli fiskseljenda og kaupenda, vill rn. með skirskotun til l. mgr. 7. gr. l. nr. 33 1958, um útflutningssjóð o. fl., ákveða eftirfarandi: Að verð á línufiski, þorski, skuli vera kr. 1.57 á kg og á öðrum fiski samkv. meðfylgjandi lista. Er þá miðað við, að af 80% útflutningsbótum fái vinnslustöðvarar 48.3% og bátaúteigsmenn 31.7%. Verð á óslægðum fiski eða óslægðum þorski skal vera 1.36 á kg, sbr. meðfylgjandi lista. Af þeim 24 auru á kg, sem gert er ráð fyrir að greitt sé vinnslustöðvunum fyrir fisk, sem veiðist á tímabilinu 15. maí til 31. des. 1959, skal bátaúteigsmönnum greitt 7 auru á kg. Verð á flatfiski skal vera eins og tilgreint er á meðfylgjandi lista.“

Þetta hefur fulltrúum vinnslustöðvanna verið tilkynnt, svo að þetta liggur fyrir af hálfu ríkisstj. sem lágmarksverð á fiski. En eins og kunnugt er, þá er ákvæði l. um þetta efni þannig, að ríkisstj. skuli hafa heimild til að setja á fiskinn vissst lágmarksverð, sem vinnslustöðvarnar skulu greiða bátaúteigsmönnum, til þess að þeir eigi aðgang að þeim bótum, sem lögin ákveða. En vitaskuld er hér aðeins um lágmarksverð að ræða og annað ekki, og það er það, sem í þessu felst af hálfu ríkisstj. og hefur alltaf gert.

Þetta hygg ég nú að skýri, hvers vegna það hefur dregizt þetta lengi að ákveða verðið, í

fyrsta lagi vegna þess, að aðilarnir hafa ekki komið sér saman til fulls um skiptinguna, og í öðru lagi vegna þess, að lögin um útflutningssjóð hafa ekki verið afgreidd. Ég skal taka fram, að n. sú, sem vann að samningum við útvegsmennina og bæði er skipuð fulltrúum frá öllum stjórnmalaflokkum og þeim sérfræðingum, sem við höfum bestum á að skipa í þessum málum, hefur unnið að útreikningum þessara talna og hún hefur verið einhuga í afgreiðslu málsins á þessum grundvelli, og rn. hefur staðfest þeirra till., eins og þær hafa frá n. komið.

Í fyrra lið fyrirspurnarinnar er vísað til 15. liðs samnings ríkisstj. um rekstrargrundvöll útvegsins eða 15. liðs í bréfi, sem skrifað var útvegsmönnum, eftir að samkomulag hafði náðst um þessi mál í janúar, og ég held, að það sé rétt, að ég lesi þennan lið upp, með leyfi hæstv. forseta, en hann hljóðar svo:

„Verðbætur bátaútsveigsins úr útflutningssjóði verði greiddar í gegnum L.Í.Ú., eins og verið hefur, eftir reglum, sem sjútmrh. samþykkir.“

Þessar reglur, sem farið hefur verið eftir, eru samdar í tíð fyrrv. ríkisstj., og það hafa engin tilmæli komið til mín um breytingu á þessum reglum, og þess vegna hefur ekki verið farið út í það að leggja til, að á því fyrirkomulagi verði höfð nein breyting frá því, sem verið hefur.

Fyrirspyrjandi (Karl Guðjónsson): Ég vil leyfa mér að þakka hæstv. ráðh. fyrir þau svör, sem hann hér hefur gefið, og jafnframt vil ég fagna því, að það virðist annaðhvort vera komið, — mér var nú ekki alveg ljóst, hvort það væri þegar komið til viðkomandi aðila, bréf stjórnarvaldanna, sem úrskurðar lágmarksverð til fiskseljenda, eða hvort það er ekki komið í þeirra hendur. (**Gripist fram í:** Það er ekki búið að senda það út, en það er afgreitt.) Já, ég vil sem sagt fagna því, að svo er þó komið, þótt seint sé.

Tölulega, hvort sá úrskurður sé réttlátur eða hvort honum sé áfátt, skal ég auðvitað ekki ræða hér, enda nefndi hæstv. ráðh. hér aðeins fáar tölur úr því plaggi. En til þess hefði ég viljað mega mælast við hæstv. ráðh., að hann gæfi Alþingi kost á því að fá með einhverjum hætti á skjölum upplýsingar um það, hvert þetta lágmarksverð er á einstökum fisktegundum eða á einstökum gæðaflokkum af fiski.

Ég vil aðeins benda á það, ja, svona eins og endurskoðendur ríkisreikninganna segja stundum: til athugunar framvegis, að það er býsna seint, sem þessi úrskurður er gefinn. Ég vil með þessum orðum ekki leggja neinn dóm á það, hvort þær ástæður, sem hæstv. ráðh. færði hér fyrir því, að ekki er fyrr frá þessum málum gengið, séu að öllu frambærilegar eða ekki, en það er býsna bagalegt, að þessi ákvæði um verð á fiski milli útvegsmanna og þeirra, sem fisk kaupar af þeim, skuli ekki vera til fyrr en hér hefur raun á orðið, og alveg sérstaklega þar sem mér skilst, að enn sé hugsanlegt, að til samninga komi um þetta fiskverð, þar

sem úrskurður ríkisvaldsins er ekki alger, heldur er hann um lágmarksverð.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. Það var aðeins í tilefni af ummælum, sem hér féllu. Mér fannst það liggja í orðum hæstv. forsrh., að hér væri í rauninni farið samkvæmt venju, sem áður hefði verið í þessum efnunum. Hann hefði dregið það í lengstu lög að kveða upp úrskurð um það, hvaða fiskverð fiskkaupendur eða hraðfrystihúsin fyrst og fremst ættu að greiða bátunum fyrir nýjan fisk nú á þessari vertíð, af því að hann hafi vænt þess, að þeir kæmu sér saman um þetta, eins og áður hefði verið gert. En ég vil benda á, að að þessu sinni hafa verið höfð alveg gerólik vinnubrögð í þessum efnunum við það, sem áður var. Þannig hafði verið frá samningum gengið alltaf áður, að strax í upphafi vertíðar var alveg frá því gengið sem grundvallaratriði í samningunum, hvaða verð frystihúsin eða fiskkaupendur ættu að greiða bátunum út, og síðan, hvaða viðbótaruppbótarprósentu bátarnir ættu að fá í sinn eigin hlut til útdeilingar í gegnum Landsambandið til einstakra báta. Það var sem sé grundvöllur samninganna, að sagt var við frystihúsaeigendur: Þið fáið tiltekna útflutningsuppbætur á útfluttar afurðir ykkar gegn því skilyrði, að þið greiðið bátunum tiltekið verð út strax og að þeir fái síðan tiltekinn hluta af útflutningsprósentunni. En núna var þessu hagað á gersamlega annan hátt. Nú er aðeins samið um þetta allt í einu lagi til útvegsmanna, jafnt fiskkaupara sem báta, og það er sem sagt fyrst nú, þegar komið er að vertíðarlokum, að það er ráðizt í að ákveða, hvaða verð frystihúsin eiga að borga bátunum á vertíðinni út fyrir hvert kg af fiski. Og það er vitanlega með öllu óþolandi fyrir bátaútsvegmenn að gera út báta sína mánuð eftir mánuð, þurfa að ganga sem beiningamenn til frystihúsanna og biðja um að borga eitthvað tiltekið út á fiskkiló, en þeir hafa engin plögg í höndunum um það, hvaða verð frystihúsunum ber að borga bátunum. Það er sem sé fyrst núna, þegar komið er að lokum vertíðar, að þetta er ákveðið, og þá er ákveðið, að frystihúsin eiga að borga fyrir nýjan fisk, miðað við þorsk, kr. 1.57 á kg. Það er auðvitað gott, að þetta skuli vera ákveðið nú. En ég tel, að hér hafi í rauninni tekizt mjög illa til og klaufalega í þessum efnunum. Og í rauninni undrast ég það þó allra mest, að fulltrúar bátanna, sem áttu að gæta hagsmuna þeirra í samningunum, skuli hafa gengið þannig frá samningum að þessu sinni að hirða ekki um það í upphafi, að þeir ættu neitt ákveðið útborgunarverð, en ættu það allt undir ákvörðun allt annarra aðila síðar, hvernig skiptin yrðu.

Ég skal svo ekki heldur segja um það, ég dreg það í nokkurn efa, að það sé fullkomlega pottþétt, að þeir, sem keypt hafa fisk frá áramótum og fram að þessum tíma, séu raunverulega fullkomlega skyldir til þess að borga það verð, sem nú fyrst er upp kveðið um. Það þurfti ekki að biða eftir samþykkt breytinga á lögum um útflutningssjóð, eldri lög voru í

gildi um þetta, og þetta var í rauninni eðlilegt grundvallaratriði í samningunum um áramót, en var þá gengið fram hjá því illu heilli, og ber vitanlega að koma í veg fyrir það við næstu samninga.

Forsrh. (Emil Jónsson): Herra forseti, Ég hef nú ekki mörgu að svara. En út af aths. hv. 2. landsk. þm. um að fá upplýsingar inn í skjöl Alþingis, þá skal ég leitast við að verða við þeirri ósk, þannig að þau geti legið hér fyrir í einhverju formi fyrir þá, sem þetta vilja kynna sér.

Hv. 2. þm. S-M. taldi, að hér hefði illa og klaufalega til tekizt, eins og hann orðaði það, og mátti raunar vel skilja, hvað hann meinti með því: að hér hefði skort hans öruggu handleiðslu. Skal ég ekki fara í neinn mannföfnuð við hann út af því. En ég held, að það sé ekki hægt að kenna þeim, sem um þessi mál hafa fjallað, um, hvernig þetta hefur farið eða hvernig þetta hefur dregizt. Drátturinn hefur fyrst og fremst orðið vegna þess, að þeir aðilar, sem talið var í upphafi að mundu auðveldlega geta komið sér saman um þessi mál, bátaútsvegmennirnir annars vegar og verkendur aflans hins vegar, hafa eftir langvarandi tilraunir ekki komið sér saman, og munaði þó að mínu viti ekki mjög miklu. En eins og ég

lagði áherzlu á hér áðan, þá er nú hér um að ræða lágmarksverð og hefur alltaf verið, og mér er kunnugt um það, að eftir þessu lágmarki eða lágmarksverði hefur ekki alltaf verið farið að undanförmu, heldur hafa ýmsar viðbótargreiðslur farið fram umfram það lágmarksverð, sem ákveðið hefur verið, þannig að það hafa getað verið ýmis óviss atriði um málið, þó að þetta lágmarksverð hafi legið fyrir á prenti sem falleg tala. Það hefur ekki allt verið ákveðið með því.

Mismunurinn á vinnubrögðum í þetta skipti og að undanförmu er sá, að þetta samkomulag um lágmarksverðið var ekki ákveðið jafnhliða og samningarnir voru gerðir við aðilana af ríkisstj., en talið var þá, að þetta mundi geta gengið tiltölulega auðveldlega fyrir sig, þó að raunin hafi nú reyndar orðið önnur á undir lokin.

Ég sagði við þessa aðila báða, að ég vildi fyrir mitt leyti komast hjá því að fella úrskurð í málinu, því að ég vildi ekki, að sú regla yrði innleidd, að skiptingin yrði framkvæmd af ríkisstj., heldur að aðilarnir sjálfir með samkomulagi kæmu sér saman um hana. En það dugði ekki til, og þá var ekki um annað að ræða en að grípa til úrskurðar. Úrskurðurinn hefur verið gerður og frá honum gengið.